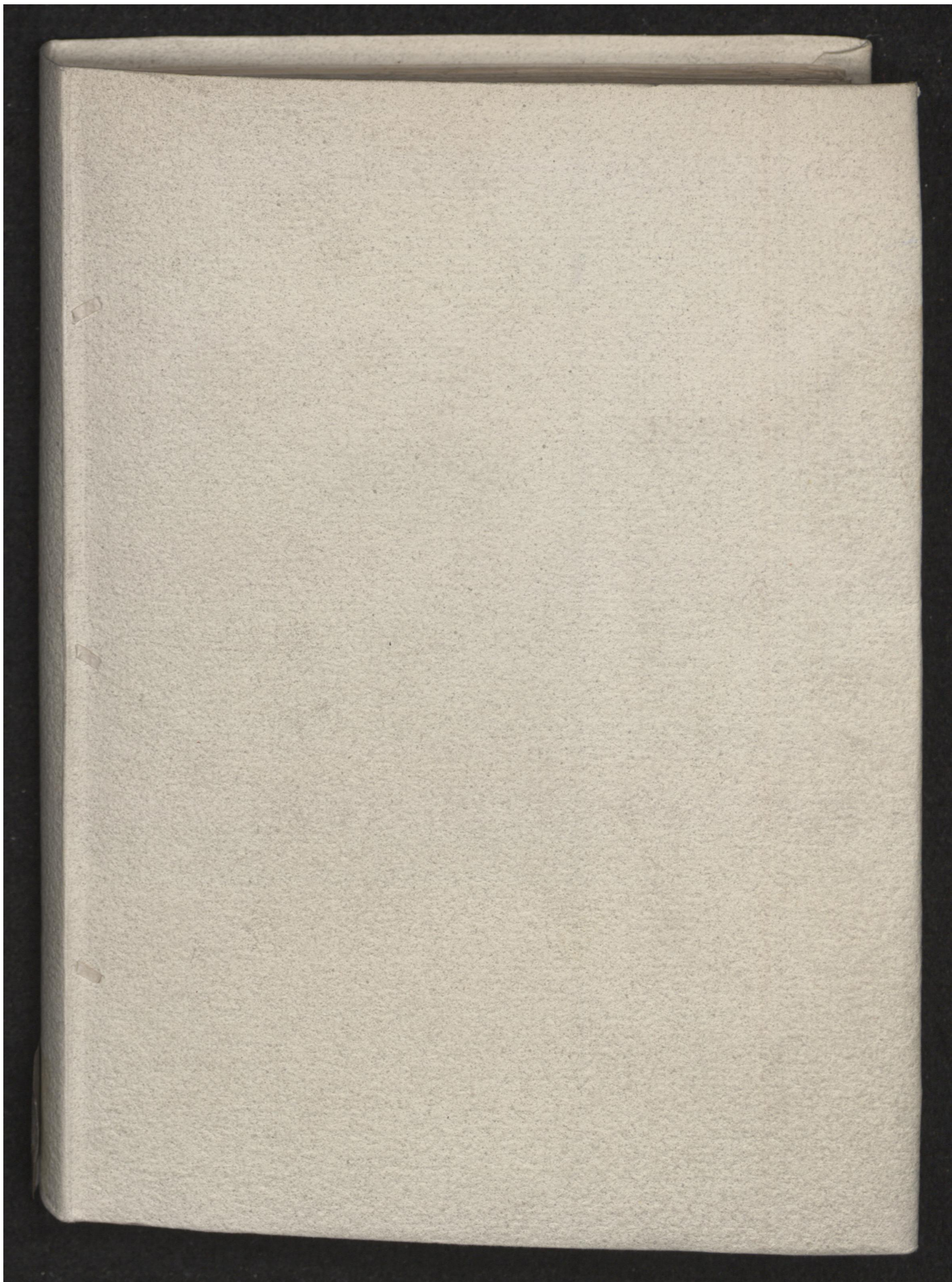
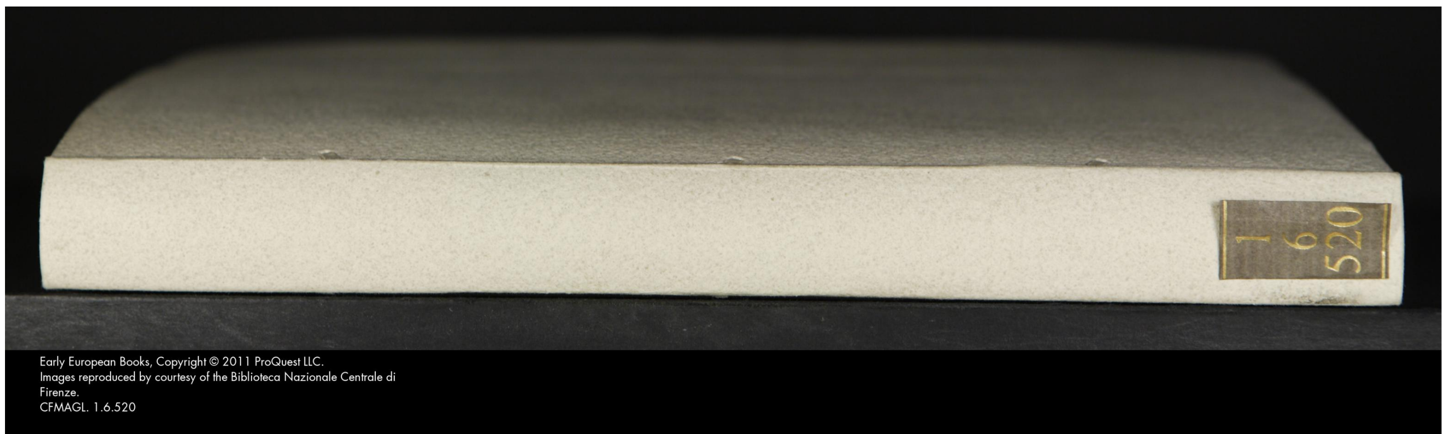
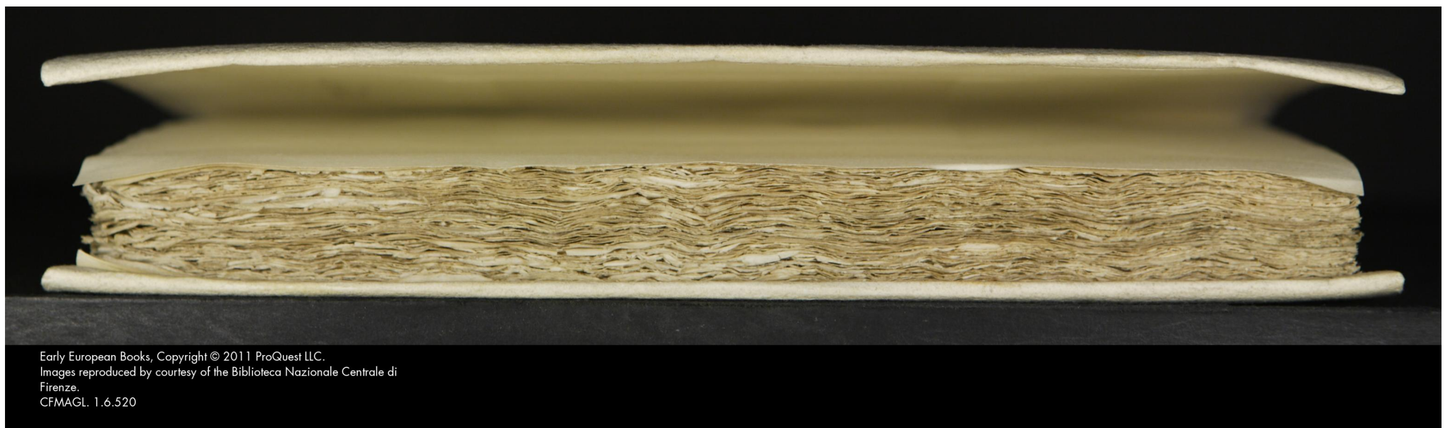

1
6
520

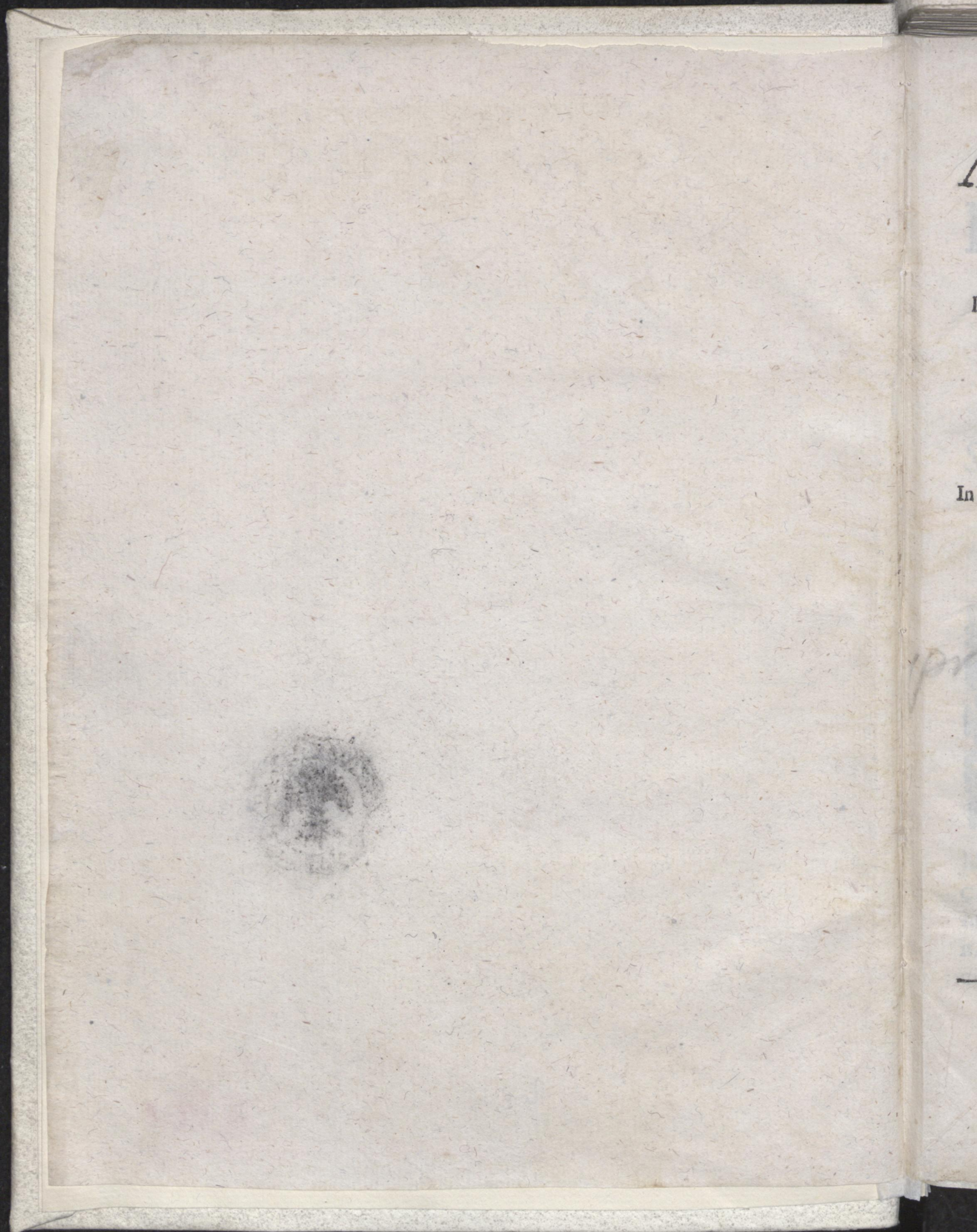

PII
ÆNEÆ CAPRILII
FERRARIENSIS,
EQVITIS AVRATI,
PHILOSOPHI AC MEDICI
Practicam Medicinæ partem in Ferrariensi
Academia ordinarie profitentis
LIBRI DVO.
Quorum primus est de Febribus putridis in genere:
alter in specie.
In quibus [illegible] harum febrium doctrinam [illegible]
etiam Hippocratis, Galeni, & aliorum Auctorum [illegible]
[illegible] loca difficiles explicantur.
Cum indice rerum notabilium [illegible].
Editio altera emendatior.

PATAVII, [illegible]
[illegible] Pauli Frambotti Bibliopolæ.
Superiorum permissu.

722

PII
ÆNEÆ CAPRILII
FERRARIENSIS,
EQVITIS AVRATI,
PHILOSOPHI AC MEDICI

Practicam Medicinæ partem in Ferrarienſi Academia ordinariè profitentis

LIBRI DVO.

Quorum primus eſt de Febribus putridis in genere; alter in ſpecie.

In quibus præter exactiſſimam harum Febrium doctrinam, quamplures etiam Hippocratis, Galeni, & aliorum Auctorum controuerſiæ, lociq; difficiles explicantur,

Cum indice rerum notabilium locupletiſsimo.

Editio altera emendatior.

PATAVII, M.DC.XLIII.

Typis & impenſis Pauli Frambotti Bibliopolæ.

Superiorum permiſſu.

Perilluſtri, ac Prudentiſs. Viro

D. GEORGIO MORALI

PHILOS. AC MEDICINÆ DOCTORI,

Solertiſsimoq; artis Magiſtro, publico Anatomes Profeſſori,

Paulus Frambottus Patauinus F. P.

Irabile DE FEBRIBVS opus ex Hippocrate Galeno, atq; Auicẽna, ex ſtillauit Medicæ artis primarius ſui ſęculi author PIVS ÆNAEAS. Hoc ego, ne cum eo publica febrientium ſalus deperiret, typis emendatius reddidi, & diu anceps, cui digne inſcriberem, memini tandem, Vir Clariſs. cum librum cuderem Genialium diſquiſitionum LAELII MANCINI, te in pereleganti dialogiſmo ab eximio Authore iſto nuncupatum nouum inter Venetos HIPPOCRATEM. Fuit itaq; ſuo HIPPOCRATI referendum opus, aut, ſi plane diuinum, vt credimus, non alij dicari potuit, quam Medi-

cæ facultatis Esculapio. Ecquis, cum ita loquor, non in te statim oculos vertat supra hominis vires languentium corpora certissimæ mortis casibus tam sæpe, tam docte, tam mirabiliter in præclara ista Venetiarun Vrbe eripientem? Si recensere velim, quæ tua de te loquitur fama, dies me deficiat. Te prælegentem audiere Pisæ; illic tot parturijsti Etruriæ insignes Medicos, tot Philosophiæ præclarissimos Professores, vt, vel in Pisano Archigymnasio, vel in ditione tota Etrusci Regis non aliud per eos, vel alios resonet, quam MORALIS nomen. Inde Alphęæ ereptum sinu, dignum, quem non vrbis, sed orbis caperet ambitus, receperunt Venetiæ. Illic Senatusconsulto publice professus Anatomen, dicat Patauina Princeps Academia, quæ tui nominis gloriam inter cæteras veneratur, & colit, quos feceris alumnos, quos, inquam, per Orbem miseris gloriosissimos Antecessores, quas impleueris Gymnasiorum exedras? dicat Veneta inclita Ciuitas, quales nunc habeat, te docente, Medicos, quos & imbuisti priuatim medicinæ præceptis, & in publico Veneto Collegio digne, summaq; cum tui nominis celeberitate coronasti! An nescimus, sic tui famam peragrasse mundi oras, vt ex remotis regionibus cônfluant ad te quotidie, qui veram medendi praxim, te monstrante, percipiant, non alium agnoscentes, quem medici nomen mereri plus æstiment, quam MORALEM? An non & celebriores, qui istic degunt, medici, & alij prope innumeri, vel in extremis agentes Italię partibus in rebus grauissimis te solum consulunt, colunt, venerantur, sequunturq; quasi Medicæ facultatis profundissimum Oraculum? Igitur, vt PIVS MORALEM decuit,

cuit, sic vere Medici liber vere Medicum, docti hominis opus vere doctum, æterni scriptoris monumentum vere æternum, atq; immortalem. Nec prætereo, te Serenissimæ Venetæ Reip. viros acquisiuisse, qui, vt cum Lyrico loquar, vere mereant Typographis æra; hi enim, si opus edunt graue, si tyrocinium leue, illud ab officinis hisce nostris certatim raptum ingenti librariorum questu,

------------- & mare transit,

Et longum noto scriptori prorogat æuum.

MANCINVM dico, & VESLINGIVM, alterum Iurisprudentię, alterum Anatomicæ artis in Patauino Archigymnasio primarios, celeberrimiq; nominis Antecessores. Hos dum habere æstimatur in delicijs augustissima illa Respublica, quantum, obsecro, velit tibi, qui dedisti, dignus, cuius gratia, cuius, inquam, resonans per orbem fama tantos promoueret viros? Sed iam claudere oportet riuos. Munus offero, non leuidense dicam, aut crasso filo, hoc namq; exegit CAPRILIVS monumentum, futurum nunc, vt arbitor, cum tui nominis gloria ęre perennius; te verò maiora decent. Quidquid sit, ab hilari manu est. Id si benigne acceperis (sic precor) me hoc maiori deuinxeris officio. Vale diu.

OPTI-

OPTIMO LECTORI
PIVS ÆNEAS CAPRILIVS S.

Edicinam, valetudinis inuentricem, & conseruatricẽ nostrorum corporum, à plurimis, tum veteribus, tum recentioribus huius disciplinæ peritis vel totã, vel per singulas partes, immortali cum industrię, ingenijq; gloria tractatam, ac celebratã esse, vsq; eo constat inter omnes, vt insignis ad id, siue probandum, siue indicandum orationis longitudo requiri nulla plane videatur. Pætereo igitur Apollinem, quem ob singularem nostræ huius doctrinæ cognitionem, fictis quidem fabulis, sed quę veram historiæ medullam, hoc est miram illius in hoc genere pręstantiam continerent, in numero suorũ Deorũ antiquitas collocauit. Reticeo Aesculapium Apollinis filium, qui à nonnullis existimatus est medicæ philosophiæ inuentor exstitisse; cuius ope ipsos etiam mortuos, iccirco per fabellarũ symbola doctissimi homines ab ĩferis excitatos esse dixere, quod is medicinæ scientissimus, in summã corporeæ salutis desperationem adductos, ad spem persæpe reuocaret, perfectæque nonnunquã valetudini restitueret. Missus fiat Acton Agrigentinus, Aristogenes Thasius, Apollodori duo, Tarentinus, & Scyllæus, Antonius Musa Augusti medicus, atque alij complures medicę sapientiæ cultores, & antistites vetustissimi. Reticeatur cũ ceteris Epicharmus Cous Pythagoræ auditor, cuius de rerũ natura, deq; nostri corporis curãdi scientia cõmentarios adhuc in Bibliotheca Vaticana exstare asseuerat Volaterranus. Nam de Hipp. item Coo, quid memorem, nonne hunc excellenti iugenio, eruditione, iudicio, experientia pręclarissimum, apud Perdicam Macedonum regem admirabili familiaritate vixisse, ab Artaxerse autẽ rege Persarum in familiã expetitum, & perhonorificè inuitatum, veteres etiam, eæq; celeberrimæ historiæ prædicarunt? Galenus vero Asiaticus, Pergamenus, quem Traiani Cæsaris tempestate floruisse legimus, quemq; præter ceteros Auicẽna illustris in primis ab hinc ãnos circiter CCCC. philosophus, ac medicus, Medicorũ Principẽ nominauit. Quis ignorat quantopere Hippocratem ipsum, atq; adeo Medicinam vniuersam, scriptis suis, & lucubrationibus plurimis atq; eruditissimis illustrauerit? Omitto Aetium, Paulum Aeginetam, Alexandrum Trallianum, Oribasium, egregios Galenicę doctrinæ imitatores. Nihil commemorabo de Leoniceno, Manardo, Antonio Musa Brasauolo præceptore meo æterna laude dignissimo, Trincauellio, Montano, Altimaro, Argenterio, Christophoro à Vega, & recentioribus Hieronymo

nempe

nempe Mercuriali, Hieronymo Brasauolo Musæ filio, atq; alijs, qui maiorũ, & patrum nostrorum, nostraq; memoria, medica facultate, suis & laboribus, & voluminibus amplificata, magnam sibi apud nos, posterosque nostros nominis celebritatem compararunt. Horum ego præstantissimorum virorum, immortalitate digna monumenta dum mecum ipse reputabã ex eo tempore, quo animum ad hos libros meos publicæ vtilitati exponendos applicare cœpi, ab editione deterreri me nescio quo pacto sentiebam. Verebar enim ne vel superbiæ, vel leuitatis crimen incurrerem; hoc, si noctuas, vt dicitur, Athenas afferrem; illud, si rem, tam multis, tamq; illustribus ingeniosissimorum hominum scriptis, laboribusq; clarissimàm, reddi posse arbitrarer his libris, nec vsquequaque longis, & communi, vt aiunt, Minerua compositis, clariorẽ. Verũ enimuero, mihi rem totam paulo attentius, & apud me consideranti, & cum viris, prudentia, ingenio, doctrinaque, nobilibns expendenti, visum tandẽ est, primo illo pene subrustico pudore deposito, posse me, ac debere potius institutum ad commune bonum opus, diuturnisq; multorum annorum cogitationibus, & experimentis auctum, vtcunque perficere, ac in hominum lucem, aspectumq; proferre. Nam arrogantiæ quidem notam effugere me posse spero; qui vetus medicinæ decus non tam augeri industria mea existimem, quam perpetua quadam renouatione, id quod in plerisq; rebus alijs à natura nobis est insitum, conseruari. At vero ineptiæ, leuitatisq; maculam, sapientia, & humanitate tua fretus, lector optime, nullam timeo; cum facile quiuis, vel leuiter eruditus intelligat, assiduo studio, diuturnis commentationibus, quotidiana deniq; experientia, quam iure ac merito rerum magistram sapientes homines appellarunt, tam multa sæpe, tamq; recondita, eaq; hominum generi perutilia peruestigari, quę illi ipsi, qui ijsdem de rebus, alijs temporibus præclare scripserunt, si quidem interrogarentur, nollent à suis posteris, si minus ingeniose, laboriose quidem certè, longoq; edoctis vsu declarata, non æternæ memorię, atq; vtilitati, publicæ scriptionis beneficio commendari. Tuum est ergo, Lector humanissime, labores hos nostros qualescumque, de Febribus præsertim putridis, quas in nostra corpora tantam hisce potissimum annis potestatem exercere omnes experimur, tranquillo iudicio, benignaq; mente perlegere, illudq; tibi persuadere, in hoc opere vulgando, maluisse me (saluis tamen melioribus aliorum rationibus) nimis quodammodo audacem, quam aut medicinæ, aut communis omnium commodi, parum cupidum ac studiosum videri. Vale.

AVCTO

AVCTORVM,
Quorũ in opere fit mentio, catalogus.

AETIVS.
Albertus.
Alexander Aphrodisiensis.
Alexander Trallianus.
Almansor.
Anaxagoras.
Antonius Musa Brasauolus.
Archangelus Mercenarius.
Archigenes.
Argenterius.
Aristoteles.
Auctor II. lib. de Nat. hum.
Auerroes.
Auicenna.
Buccaferreus.
Cæsar Caprilius.
Christophorus à Vega.
Cornelius Celsus.
Dioscorides.
Donatus Altimarus.
Fernelius.
Franciscus Vicomercatus.
Galenus.
Hieronymus Mercurialis.
Hieronymus Brasauolus.
Hippocrates.
Iacobus Zabarella.
Laurentius Ioubertus.
Leonicenus.
Manardus.
Mesue.
Montanus.
Nicolaus Curtius.
Oddus de Oddis.
Oribasius.
Paternus.
Paulus Aegineta.
Petrus Aponensis.
Petrus Pomponatius.
Plato.
Rhasis.
Remigius.
Rondoletius.
Serapio.
Theophrastus.
Thomas Erastus.
Tiberius Codronchus.
Victor Trincauellius.

INDEX
Rerum notabilium locupletissimus.

A

B

de

Febris

Biliosa

in

feb.

cibi

Humor.

L

Lethar-

Me-

Pleni-

de

sunt

FINIS.

PII ÆNEÆ CAPRILII EQVITIS PHILOSOPHI AC MEDICI

Practicam ordinariam in Almo Ferrarienſi Gymnaſio legentis

LIBRI DVO.

Quorum Primus eſt de Febribus putridis in Genere, alter in Specie.

PERVTILIS immò neceſſaria tractatio illa eſt, quæ hoc anno de Febribus putridis nobis ſe offert explicanda, vt omnes, qui medicinam faciunt, confiteri videntur: nam ſi certitudinē tractationis ſpectemus, putridarum febrium tractatio omnium certiſſima eſt, cum tactu iudice clariſſimo cognoſcantur, ac iudicentur. Præterea ſi frequentiam animaduertamus, nullus quidem eſt morbus, qui frequētius corpora noſtra adoriatur, moleſtiàque affi ciat, quàm febris ipſa. Inſuper cum cæteri morbi vnam, vel alteram partem, aut plures obtineant, vna febris totum corpus occupat. Poſtremo inter omnes morbos, magis periculoſæ ſunt febres, cum ferè omnes ab hoc immani monſtro iugulentur, immo, vt multi ſentiunt, nullus ſine febre, etiamſi laqueo ſuſpendatur, diem ſuum obire poſſit. Vnde non mirum ſi veteres Romani ijs omnibus de cauſis impulſi, nulli alteri morbo quam febri, templum erexere. Poſtularent itaque omnes hæ rationes, vt, vos doctiſſimi Viri, ac ſtudioſiſſimi Iuuenes, ad capeſcendam hanc doctrinam incenderemus, ſed quoniam vos re ipſa ſatis inflammatos eſſe conijcimus, id ſolum dicemus,

De vtilitate, & neceſſitate tractationis febrium putridarum.

mus, nos omni industria facturos esse nulli parcentes labori, vt & solidam, & veram, & perspicuam doctrinam habeatis. Et ne in tanto negotio deficere videamur, ducem aliquem præclarissimum imitari decreuimus; hic autem erit Princeps Auic. nec sine ratione, siquidem exactissimam, ac dilucidissimam febrium doctrinam exarauit. Adeo quòd si quis recte assequi studeat, quę ab Auic. proponũtur, nõ erit alicuius febris cognitio, non curatio, quæ ab illo desiderari possit. Accedit cum Principe Auicenna nostrum institutum esse, eam docere doctrinam, quam nec difficilè assequi possint iuniores, ea tamen ratione, vt neq; prouectiores huc accessisse pœniteat. Neq; ita imitabimur Auicennam, vt deseramus Galenum; nihil enim à nobis proponetur, quod Galeno aduersari videatur. Libet tamen nobis præsertim Auicennam sequi, quoniam, quod sparsim, & pluribus in libris à Galeno proponitur, in vnica tantum libri parte ab Auicẽna includitur: nam quod de febribus à Galeno scribitur primo libro ad Glauc. & primo & secundo de diff. feb. & in meth. med. ab 8. vsq; ad 12. ac multis alijs in locis, hoc totum in medium in 4. lib. ab Auicẽna affertur, & non modo in 4. lib. sed in vnica tantum illius particula. cum enim librum illum in septem partes distribuat, quas. Fen nuncupauit, in vnica tantum parte, nempe prima, totum de febribus negotium perfecisse videtur. Diuinis itaque fauentibus auspicijs ad tantum auctorem explicandum accedamus; hac lege tamen vt ab Auicẽna colligamus res ordine digestas, à Galeno doctrinam methodo explicatam, ab Hippocrate semina, & fundamenta, ac veluti medicinæ oracula, neque omnino, quæ à recentioribus dicuntur intacta relinquamus. Ac primum quodnam sit Auicẽnæ institutum in hac prima fen declarabimus: Secundo illam in suas particulas diuidemus; postremo doctrinam de febribus ex Auicenna explicabimus, vt his enucleatis, ni fallimur, in hoc negotio nihil supersit, quod desiderari possit.

Quis Auctor sequendus, & cur.

Quantum igitur ad primum attinet dicimus, quòd Auicennæ institutum manifestè colligitur ex inscriptione, qua ipse primam illam fen inscribit, cum inquit. *Fen prima est de febribus*. Quantum verò ad secundum pertinet, ipse diuidit hanc fen in quatuor partes, quas tractatus nominat, in quarum prima loquitur de febribus in genere, & de febribus epheme ris. In secunda de febribus putridis. In tertia de Hecticis. In quarta de pestilentibus, compositis, & accessorijs febribus. His ita prælibatis, vtilitati studentes proposuimus hoc anno secundam partem siue tractatum vobis exponere, in quo de febribus putridis agitur. Quantæ enim vtilitatis, ac necessitatis sit hæc materia, ex Galeno tertio de diff. respir. cap. 9. colligi potest, vbi inquit, quòd omnes morbi acuti, vel sunt febres putridæ, vel cum febribus putridis coniuncti. Insuper idem primo de diff. feb. cap. 5. ait fuisse dogma anti-

Quodnam sit Auicẽnæ institutum.

Quot in partes prima fen quarti libri diuidatur.

Auctoris intentio.

Vtilitas ac necessitas tractationis febrium putridarum.

quum,

quum, omnes febres esse putridas exceptis Ephemeris. Inscribitur hic secundus tractatus de cura febrium putridarum in genere.

Inscriptio secundi tractatus primę fen quarti libri Auicennæ.

Incipit igitur Auicenna: *Sermo vniuersalis putridarum febrium &c.* Ex his Auicēnæ verbis facile est colligere, eius institutum esse de putridis febribus loqui. De his autem agit Auicēna hoc in loco, vt progrediatur à febribus, quæ facilè curantur, ad febres curatu difficiles: cum enim animaduerteret Auicēna ephemeras nullo negotio remoueri, difficilius autem putridas, omnium vero difficilimè hecticas; ob id post ephemeras, & ante hecticas de putridis febribus pertractauit. considerauit enim Auicēna discrimen esse inter has febres, eò quod vt hecticæ sunt in habitu, ita reliquæ sunt in habitudine; quæ vero sunt in habitudine habent permanentiam, vel momentaneam, vt ephemeræ, vel breuem, vt putridæ. Sed hic dubitaret aliquis, quia videtur Auicēna in ordine Galeno aduersari, cum Galenus in meth. med. primùm loquatur de ephemeris & hecticis, deinde verò de putridis. Cui dubitationi sic respondemus, non esse necessarium ordinem in his febribus: siquidem si vno modo considerentur, dicimus vno ordine disponendas esse, si verò alio modo contemplentur, alio etiam ordine sunt disponendæ. Quare cum Auicenna, eo quem diximus modo, illas considerauerit, eo etiam modo illas disposuit, vt primo loco de ephemeris, secundo de putridis disputauerit. At Galenus in meth. med. vbi præstantissimam illam medendi methodum profitetur, vt progrederetur à simplicioribus ad minus simplicia; primùm loqui voluit de ephemeris, & hecticis tanquam simplicioribus, deinde vero de putridis tanquam minus simplicibus. Ratio autem simplicitatis, compositionisq; inde colligitur, quoniam cum applicamus methodum medendi ephemeris, tunc non sumuntur indicationes à causa; à morbo enim tantum in ephemeris; à morbo, & viribus in hecticis indicationes desumuntur; à morbo verò, viribus, & causa, & proinde ab omnibus in febribus putridis, & ideo ille simpliciores, hæ vero magis compositæ apparent. quare ex his nullam inter hos viros discordiam esse patet. Auicēna itaq; omnem adhibens diligentiam duo facit. Primùm loquitur de putridis in genere. Secundo loco de putridis in specie. Pro tractatus generici absolutione tria præcipuè facit. Primo loco agit de causis putredinis, & proinde febrium putridarum. Secundo loco de signis. Tertiò & postremo de curatione, vt his nos exerceat in parte physiologica, pathologica, semiotica, & therapeutica. Pro primi autem capitis absolutione tria facit. Primò de causis putredinis. Secundò de differentijs putredinis. Tertiò de differentijs febrium putridarum agit. Et ita apparet diligens huius capitis diuisio. Nos autem ab Auicēnæ instituto non recedentes hoc ordine procedemus. Primò proponemus definitionem febris putridæ. Deinde verò differentias ipsa-

Dubitatio circa ordinē. Solutio.

Indicationes in ephemeris sumuntur tantum a morbo: in hecticis à morbo & viribus. in putridis a morbo viribus & causa.

Ordo qui seruatur ab Auicenna.

Ordo ab auctore seruandus.

ipſarum putridarum in medium afferemus.

Putridæ febres cur dicā tur.

Quantum ad primum attinet breuiter ſupponatis ex Galeno 1. ad Glauc. cap.4. has febres vocari putridas ratione putredinis. Quo verò ad hanc definitionem ſupponatis etiam Auicennam illam omiſiſſe tanquam notam ex iam traditis ab eo in definitione febris. Nos tamen clarioris doctrinæ gratia definitionem febris putridæ iuxta mentem noſtram hoc modo inſtituemus.

Febris putridæ definitio iuxta mentē auctoris.

Febris *itaque putrida eſt intemperies febrilis cauſata ab humoribus cordis primum calefactis à putrida fuligine*. Per intemperiem febrilem intelligimus intemperiem calidam in facto eſſe in partibus ſolidis vniuerſi corporis viuentis, quæ tamen non eſt in habitu, ſed in habitudine, atque oritur non ex ſpiritibus, neq; ex ſolidis ipſius cordis; ſed *ex illius humoribus primùm calefactis*. Quæ quidem particula in definitione ponitur, vt putrida febris diſtinguatur à peſtilenti: cum enim in peſtilentibus febribus humores non modò in calefacto eſſe ponantur, ſed etiam putreſcant: ideo, vt hanc ab illa ſecerneremus, diximus putridam febrē fieri ab humoribus cordis primùm calefactis, non autē putridis. Dictum fuit *cordis*, quia cum ſit intemperies vniuerſi corporis, opus eſt illam ab eo membro oriri, quod eſt principium omnis temperaturę: hoc autem eſt cor. Caleſiunt autem huiuſmodi cordis humores ratione putredinis ſeu putridæ fuliginis. Verum, vt noſcere poſſitis, quomodo ij humores ponantur in calefacto eſſe ratione putridæ fuliginis, neceſſarium eſt nos aliquantulum circa putredinem digredi, naturamque, ac generationis ipſius modum aperire, & cauſas inueſtigare: opus quidem non minus laborioſum, quam difficile, cum ea, quęcunque tam à philoſophis, quam à medicis de hac re traduntur ita ſint dubia, ac controuerſa, vt in tota philoſophia ac medicina nulla ſit hactenus maior lis excitata. Illa enim quæ ab Ariſtotele in 4.met. pertractantur multi credunt non diſſentire ab his, quæ de ipſa a Galeno & medicis ſcribuntur. Ab alijs verò exiſtimatur medicos à philoſophis toto (quod aiunt) diametro diſſidere. Argenterius item Ariſtoteli aduerſatus, quæcunque ab illo de putredine ſcribuntur euertiſſe ſe credit. Huius autem ſententiam cu ſt Remigius primum, mox verò & Vicomercatus impugnaſſent, lis omnis compoſita videbatur. At cum nuperrimè de hac ipſa materia tractauerint Archāgelus Mercenarius, Thomas Eraſtus, Oddus, Zabarella, & alij, nouas illi tenebras affuderunt, maioresque in ipſa difficultates, ac altercationes excitarunt, quorum omnium ſi velim ſententias in medium afferre, vix annus ſufficeret. Quare breuitati ſimul, & claritati ſtudens, rem ipſam hoc ordine proſequar. Primò naturam putredinis, & definitionem ex Ariſtotele proponemus. Secundò definitionem eiuſdem à Galeno traditam. Tertiò, illas ad inuicem conferemus. Quartò, ſi quæ dubia e-

Cur dicatur Cordis.

De Putredine agendum proponitur.

runt dissoluemus. Postremo omnia definitioni febris putridæ à nobis supra allatæ applicabimus.

Definitio putredinis. Aristotelis.

Aristoteles itaque 4. met. cap. 2. talem affert putredinis definitionem. *Putredo est corruptio propriæ, & secundum naturam caliditatis in vnoquoque humido ab aliena caliditate, quæ ambientis est.* quam definitionem Gal. 2. de diff. febr. cap. 9. tanquam optimam & omniũ perfectissimam cunctis alijs anteponendam esse iudicauit. Pro cuius faciliori intelligentia breuiter explicare oportet, quomodo fiat ipsa putredo. Fit autem vt credimus hoc modo; primò calor ambientis misti corpus calefaciendo aperit, & relaxat, quo quidem relaxato secundario agit non quidem in humidum, vt vult Albertus, sed in calorem naturalem, vt est communis, & probabilior sententia. Internum enim calorem, non quidem auget (vt eidem placet) sed per quandam similitudinem attrahit, euocat, educit, atque imminuit, vt optimè censet Archangelus. Calore autem exeunte secum etiam trahit, & allicit humidum naturale; quò fit, vt in princio putredinis mixtum appareat humidius. cum autem per exitum & euaporationem calor naturalis imminuitur, interna frigiditas incipit augeri, quæ non est (vt Archãgelus falso putauit) qualitas positiua, quæ in calorem ipsum expellendo agat, sed est (vt rectè censuit Zabarella) qualitas priuatiua, & mera priuatio caloris producta a calore ambientis, quæ non agit in calorẽ, sed in humidum tanquam causa priuatiua. cum enim corpus ex defectu caloris factum sit frigidum, non potest amplius ab ea qualitate, nimis ad frigus vergente, contineri humidum, ne diffluat, & à sicco separetur; vnde quasi sui iuris factum diffluit, & à sicco disiungitur, ad quam quidem humidi disiunctionem, ac passiuarum secretionem, sequitur mixti corruptio ac putredo, cum earundem vnio esset illius generatio, vnde solum manet fimus, & puluis. Hic itaque est verus iuxta Aristotelis mentem, putredinis modus. Putredinis generatione sic breuiter concepta, non erit difficile illius definitionem supra positam explicare. Quod vt facilius præstemus, scire prius oportet, ex tribus particulis definitionem hanc constare, quarum prior generis, altera differentiæ, postrema causæ obtinent rationem. cum enim putredo sit accidens, & illud quidem imperfectissimum, cum sit motus ad non esse, & quælibet accidentis perfecta definitio tribus partibus, quemadmodum demonstratio tribus terminis, constare debeat, cum solo terminorum situ sint differentes, vt 2. post. docet Aristoteles; propterea hæc definitio tres habuit partes, corruptionem proprij caloris, tanquã putredinis formam & essentiam, quæ locum generis obtinet; vnumquodque humidum, tanquam materiam, subiectum, & differentiam calorem ambientis tanquam causam effectricem. Ex quibus apparet Petrum Pomponatium rectè sensisse in suis quęstionibus quarti meteor.

Quomodo fiat putredo.

Putredinis definitionem ex tribus particulis constare.

Pomponatij sententia approbata.

questione 21. cum inquit, Definitionem hanc datam esse per quattuor genera causarum; nam quemadmodum diximus, in ipsa ponitur materia, forma, & efficiens; non exprimitur autem finis, quoniam hic vel est intrinsecus, vel extrinsecus; intrinsecus cum forma coincidit in naturalibus, cum veró forma in hac definitione ponatur, ideo superuacaneum erat hunc finem exprimere: extrinsecus verò est manifestus, hic enim est vtilitas à putredine emanans; cum per ipsam multa animalia generentur, vt anguillæ, vermes, apes, & quamplurima genera animalium, tam aquatilium' quam terrestrium. Et licet Auerroi videatur putredinem nullum finem, nullamq; vtilitatem habere, tamen cum hæc ab Arist. in 4. meteor. dicatur naturalis, siue respectu caloris naturalis, vt inquit Albertus, & Buccaferius; seu quia fit sensim, & paulatim, vt vult Vicomercatus; siue respectu materiæ, vt alij volunt; siue quatenus est secundum propriam mixti naturam, vt vult Pomponatius, & Mercenarius; siue respectu naturæ vniuersalis, vt Zabarellæ placet; fine & vtilitate carere non potest; natura enim nihil frustra facit, vt pluribus in locis Aristoteles exaratum reliquit. His hunc in modum explicatis iam singulas definitionis particulas percurrendo exponamus. Dicit igitur Aristoteles putredinem esse corruptionem, quæ particula, vt diximus, locum generis, & formæ obtinet, cum multa corrumpantur, quæ non putrescunt, vt omnia, quæ combustione, & petrificatione, vt vult Zabarella, intereunt. Putredo igitur est corruptio caloris. Sed cum per caloris corruptionem duo intelligere possimus, vel omnimodam corruptionem, vel mutationem caloris à suo statu naturali, ita vt ex naturali fiat præter naturam, quæritur quomodo intelligat Arist. calorem in putredine corrumpi, primo an secundo modo. Ad hoc ego cum Zabarella, & Archangelo respondens dico, nos dupliciter posse hunc calorem considerare, vel in se quatenus est calor, vel respectu mixti, quatenus scilicet est calor mixti: si secundo modo contempletur, propriè & simpliciter est caloris destructio, quatenus mixtum suo calore priuatur. Si verò primo modo, idest, calor secundum se, vt calor consideretur, tunc non est propriè corruptio; nam cum hic calor naturalis corrumpatur à calore ambientis, vt infra dicemus, & calor à calore propriè corrumpi non possit: sic enim à suo contrario, nempè à frigido interimitur, cum propriè contrarium agat in contrarium ipsumq; corrumpat, non autem simile in suum simile: propterea non potest propriè corrumpi calor naturalis à calore ambientis, sed corrumpi dicitur, idest mixtum priuari suo calore naturali à calore alieno ipsum euocante, & illum ad se tanquam suum simile trahente. Quare hæc non est propriè caloris corruptio, sed eductio, & ab esse statùq; naturali, mutatio ad esse, & statum præternaturam, & ideo in quibusdam codicibus græcis non male legitur τὶς φθορά: non

Auer. sententia reprobata.

Prima definitionis particula explicatur.

Quomodo intelligat Arist. calorē in putredine corrumpi.

autem

autem simpliciter φθορά, idest quædam corruptio, non simpliciter corruptio. Sed quoniam hæc mutatio dupliciter fieri potest, vel quo ad intensionem, vel quo ad imminutionem, dubium est vtro horum modorum fiat. Est Alberti sententia, quæ passim ab omnibus ferè probatur, quod hæc mutatio fiat ad maius, & quo ad intensionem. cuius ea sanè ratio esse potuit, quia cum hæc corruptio caloris fiat à calore ambientis, & calor non diminuatur à calore, sed potius augeatur, & intendatur, quoniam simile non diminuitur à simili, sed potius adaugetur, igitur corruptio caloris à calore ambientis non est diminutio, sed intensio. Altera vero est Archangeli sententia, quòd hæc mutatio caloris sit imminutio, & præter alias hac vtitur ratione, quòd apud Aristotelem putrefactio fit, quando actiuæ desinunt imperare passiuis, & ipsæ passiuæ actiuis dominantur; hoc autem esse non potest nisi ob imminutionem caloris; quod etiam Aristoteles manifestè significat, quãdo dicit, putredinem fieri, & à calore alieno, & à frigore proprio; ait enim fieri ob indigentiam calidi, sed vbi est indigentia calidi, ibi est frigiditas, propterea quod omne priuatum calore est frigidum. Quare tantum abest, vt Aristoteles putet putredinem fieri per caloris accretionem in mixto, vt potius apertè dicat eam fieri per caloris imminutionem, quam etiam appellat frigus. Verum licet hæc Archãgeli ratio sit validissima, nec negari possit calorem naturalem à calore ambientis dissipari, ac imminui; nihilominus tamen vnà cum Zabarella possumus etiam Alberti sententiam sano modo intellectam hoc pacto tueri: Cum enim in principio putredinis externus calor agat in mixtũ, necesse est vt illud reddatur calidius; prima namque actio calidi transiens debet esse calefactio: preterea cum per talem externi caloris calefactionem internus calor à centro ad ipsius mixti circumferentiam euocetur, opus est illum maiorem fieri, idest apparere maiorem, quam antea, quia fit sensilior. Quapropter his duobus modis dici potest calor corrumpi per intensionem, & auctionem; primò, quoniam cum ex calidi externi actione mixtum reddatur calidius, ipsius etiam calor videtur intensior, ac maior fieri, nec tamen propterea tollitur, quin putredo (vt inquit Aristoteles) fiat à propria frigiditate, quia licet tunc mixtum habeat maiorem caliditatem, quam prius; non habet tamen naturalem, cum propter intensionem acquisitam per actionem ambientis non amplius sit illi mixto naturalis propter amissionem debitæ proportionis ad passiuas, respectu naturæ illius mixti: Vnde mixtum dici potest frigidum respectu proprij gradus caloris naturalis, quem non habet. per hoc tamen non tollitur quin possit esse calidius, quàm prius calore alieno, & aduentitio; experientia enim docet, res, quæ putrescunt, calidiores fieri. Præterea Aristoteles id confirmat in 25. sectione probl. probl. 20. vbi dicit necessarium esse id quod putrescit

An calor in putredine corrumpatur vel quo ad intensionem, vel quo ad remissionem.

Alberti sententia.

Archãgeli sententia.

Alberti sentẽtia tenetur.

Duobus modis calor dici potest corrũpi per auctionem.

Primus modus.

fieri calidissimum. Galenus quoq; secundo de temperamentis cap. 6. inquit, illa, quæ putrescunt calidiora fieri adscititio calore, proprio autem frigidiora. Secundo dicitur calor corrumpi per auctionem non quidem realem, sed secundum quandam apparentiam, vti dicebamus, quia cum per actionem ambientis euocetur calor naturalis à centro ad circumferentiam, videtur fieri maior, non quidem re vera, sed quia magis apparet & sensilior est, quam antea. in illa namque elementorum commistione, & contrariarũ qualitatum contemperatione, atq; amicitia, videtur quodammodo contraria contrariam abscondere, ita vt neutra distincta sentiatur; sed dum vna contraria ab altera seiungitur sensilior fit, & proinde videtur maior, præsertim quando exeundo transit ab internis ad externa. Hoc itaque modo intellecta Alberti, communisque sententia rationi, Aristoteli, atque experientiæ est consentanea, cùm manifestum sit, putrescentia omnia in principio fieri calidiora, neque propterea tollitur, quin dici possint frigida ratione caloris naturalis, quo destituuntur; imminuitur igitur calor naturalis, & præternaturalis augetur.

Secundus modus.

Notandum.

Animaduertendum autem est, quod sub hac particula, nempe *corruptione caloris*, comprehendit etiam Aristoteles humidi a sicco separationem, tanquam putredinis essentiam; quod non sine maximo artificio ab ipso factum est, vt notat Zabarella. Duo namque respexisse videtur, vnum vt breuissima sit definitio, alterum vt tribus tantum terminis constaret, sicut etiam demonstratio. nam si quatuor in ea terminos accepisset, suspicari aliquis potuisset hanc definitionem nõ esse demonstrationem solo terminorum situ differentem, quemadmodum in . st. analyt. iam ipse demonstrauerat; si enim & subiectum in hac de[fin]itione expressum fuisset, quod est corpus humidum; & essentia, quę [es]t separatio humidi à sicco; & causa, quę est proprij caloris corruptio; [&] causa causæ, quæ est calor ambientis; quatuor termini in ea quidẽ [f]uissent positi: quod cum vitare vellet Aristoteles, & definitionem reddere breuiorem, vno termino duos complexus est, nempè separationẽ humidi à sicco, quæ putredinis essentia est, sub proprij caloris corruptione. Hanc enim necessariò insequitur separatio humidi à sicco, vt paulo antè Aristoteles declarauerat, cum dixit, putredinem esse humidi à sicco separationem, à corruptione proprij caloris, factam a calore ambientis: quod etiam post allatam definitionem exponit his verbis: *Exeunte enim proprio calido coeuaporat, quod secundum naturam est humidum*. His enim monere nos voluit, corruptionem proprij caloris in definitione sumptam esse quatenus sub se continet separationem humidi à sicco. Tres igitur partes in hac definitione ponuntur, corruptio proprij caloris, tanquam putredinis essentia, & tanquam effectus, in quo includitur etiã separatio humidi à sicco tanquam effectus alius

Duo in sua definitione respexit Arist.

poste-

posterior; & illum priorem necessario insequens: corpus humidum, tanquam putredinis subiectum: & denique calor externus, tanquam causa prima, & principalis. Quare dicendum est hanc esse perfectam huius accidentis definitionem, à demonstratione solo terminorum situ differentem, quales esse debent perfectæ omnium accidentium definitiones.

Quid per propriã & secundũ naturam caliditatẽ intelligendum sit.

Propriæ, & secundum naturam caliditatis. Per propriam, & naturalem caliditatem non est intelligendum, (vt optimè Mercenarius animaduertit) non enim decet tantum philosophum in definitione potissimum synonymis vti, quod reprobauit in Topicis: & ideò in hoc defecit Zabarella, cum inter hęc nullum discrimen consideret. Benè verum est vnum, & idem esse calorem subiecto, nempe elementalem; discrimen tamen est in modo considerandi. Quod vt facilius explicare possimus, in memoriam reuocare oportet, quod generatio est transmutatio passiuarum qualitatum à calore dominante; tunc enim fit generatio, vt dicebat Aristoteles, quando calor & frigus dominantur humido, & sicco. At licet calor in generatione passiuis dominari debeat, non tamen sub æquali gradu in omnibus mixtis dominatur, sed sub alia, & alia proportione, & mensura. in alio enim gradu dominatur in osse, in alio verò in carne, & sic in alijs vt in lapidibus, metallis, plantis, & animalibus. Quo stante facilè est discrimen hoc explicare. nam quatenus calor dominatur passiuis humiditati scilicet, & siccitati, dicitur naturalis, vt est sententia Aristotelis in 4. meteor. cap. de coctione in genere, vbi sic scribit. *Humiditas enim est quæ terminatur à naturali calore: quamdiu autem in eo est ratio, & proportio supra humidum naturalis est.* Ex quibus verbis clarum est, calorem dici naturalẽ. quatenus supra humidum dominium habet, quod à calore terminari debet, cum autem non amplius humidum superat, nec terminare valet, præternaturalis dicitur. Quatenus verò sub tali determinata mẽsura, & gradu in hoc vel illo mixto passiuis dominatur, dicitur huic vel illi mixto proprius. Dicebat enim & optimè Alexander; quodlibet nõ agere in quodlibet, nec cuilibet vnum caloris gradum conuenire, sed alium vni, vt cholerico, alium alteri, vt phlegmatico. Vnde Auicenna prima primi cap. de complexionibus dicit, quòd quælibet mixtura habet proprium & innatum calorem illi conuenientem, & accommodatũ. In putredine cum corrumpitur iste calor non tantum patitur, vt proprius, sed etiam, vt naturalis; vt proprius, quia non manet amplius sub ea mensura, quæ sit illi mixto conueniens, & proportionata; vt naturalis verò, quia non amplius dominatur humido sicut in generatione; sed potius è contra humidum calori. Discrimen tamen est inter hos calores, quod cum afficitur calor vt proprius potest reuocari, & in pristinum restitui, secus uerò euenit, ubi afficitur tanquam naturalis,

Zabarellæ error.

Quid sit generatio.

Discrimen caloris proprij & naturalis.

Cur calor dicatur naturalis.

Cur calor dicatur proprius.

In putred. calor patitur vt proprius, & vt naturalis.

Aliud discrimẽ inter hos calores.

lis, tunc enim restitui non potest, cum ad ipsius destructionem forma quoque aboleatur. Animaduertendum autem est pulcherrimum Aristotelis artificiũ, quod etiam Archangelus Mercenarius considerauit; ille enim cum tradit definitionem putredinis, in ipsa præmittit propriũ naturali, dicens, *putredo est corruptio propriæ, & secundum naturam caliditatis*. In definitione uerò concoctionis præmittit naturalem proprio, dicens, *Concoctio est perfectio à calore naturali, & proprio*. Quod quidem non sine maxima ratione ab eo factum esse uidetur: nam cum in putredine priùs corrũpatur calor, ut proprius, deinde vt naturalis, ideò in eius definitione præmisit proprium naturali: quod autem in putredine priùs corrumpatur, vt proprius, deinde vt naturalis patet, quia priùs tollitur certus gradus caloris, qui gradus facit calorem esse illi mixto proprium. Hoc autem ablato cum non ampliùs dominetur passiuis, propter quod dominium, illum naturalem appellamus; propterea tunc secundario corrumpitur, vt naturalis. In generatione autem & coctione è contra se habet, quia priùs est naturalis, deinde proprius: cum enim prius calor passiuis dominari debeat, deinde fieri proprius, ac proportionatus, propterea in coctionis definitione proprio naturalis præmittitur.

Arist. artificium in definitione putredinis & coctionis.

In, multas habet significationes vt declaratur ab Aristotele in 4. physicorum tractatu de loco; huic tamen duæ tantummodo conuenire possunt, aut enim dicit habitudinem loci ad locatum, aut formæ ad materiam; sed cum prima habitudo illi accommodari non possit, quia calor non est corpus, propterea secunda solum conueniet, quæ est habitudo formæ ad materiam, cum humidum locum materiæ, calor verò formæ obtineat.

In, in qua significatione hoc in loco accipiatur.

Vnoquoque humido. Huius particulæ multæ sunt expositiones; Petrus enim Pomponatius inquit, quòd, quodlibet mixtum habet duplex humidum, continuatiuum, & superfluum, vt homo pinguis habet multum humiditatis superfluæ, quæ in ægritudinibus consumitur, in qua quidem non fit propriè putredo, de qua hic loquitur Aristoteles; aliud est intrinsecum, & continuans partem mixti ad inuicem, cum quo propriè fit putredo. Quia igitur hæ duæ humiditates in putredine corrumpuntur, propterea, vt ambas comprehenderet Aristoteles, dixit in vnoquoque humido. Secunda expositio est quorundam aliorum, qui dicunt humidum esse in triplici differentia; aliud quidem natiuum, aliud alimentale, aliud excrementitium, atque hoc, vel vtile, vel inutile: vt igitur vnumquodque horum comprehenderet Aristoteles, iurè dixit, in vnoquoque humido, non quidem quia in qualibet putredine omnia hæc humida corrumpantur; sed quoniam nullum humidi genus reperitur, quod non sit capax putredinis; tametsi aliud putredinis genus subire videatur humidum natiuum, aliud alimentale, aliud verò ex-

Quid per vnũquodque humidum intelligendum sit.

Pomponatij expositio.

Aliorum expositio.

rò excrementitium. Tertia expositio est Zabarellæ, qui dicit Aristotelem in definitione, ideò vniuersè dixisse, *in vnoquoque humido*, vt omne humidum complecteretur, quod sit vehiculum calori ad exeundum, siue sit naturale, siue aduentitium. Non enim voluit Aristoteles per hæc verba significare illud humidum, cuius separatio à sicco putredo est, sed conditionem subiecti putrescibilis, sine qua calor non educeretur: quia non datur hæc proprij caloris corruptio, nisi in corpore humido, idest habente aliquam humiditatem, siue propriam, siue aduentitiam: per vnumquodque igitur humidum significat tam naturalem quam aduentitiam humiditatem. Quarta expositio est Archangeli, qui per vnumquodque humidum exponit humidum tam aereum, quam aqueum; nam sicut in generatione calor dominatur, & validus est, adeò vt possit terminare vnumquodque humidum tam aereum, quam aqueum, ita per oppositum in putredine fit diminutio, & impotentia caloris respectu vniuscuiusque humidi, ita ut amplius, nec humidum aereum, nec aqueum terminare possit. Nos verò quintam expositionem addentes dicimus, ideò Aristotelem dixisse *in vnoquoque humido*, vt comprehenderet humidum caloris, non modo vt proprij, sed etiam vt naturalis, idest humidum, vt ita dicam, qualitatiuum, vt est pro simplici qualitate sumptum, sed etiam substantificum, nempè substantia in qua humiditas illa inhæret. Si enim mixtum per putredinem debet in cinerem verti, operæpretium est, vt non modo quacumque humida qualitate priuetur, sed etiam quacunque humiditate substantifica illud continuante prorsus careat; cuius signum inde sumitur, quia mixtum, quod ante putredinem continuum erat, post ipsam dispergitur, atque in puluerem conuertitur.

Zabarellæ expositio.

Archãgeli expositio.

Auctoris expositio.

Addit inde Aristoteles *ab aliena caliditate*, & explicans quid per alienam caliditatem intelligat, subdit *hæc autem est ambientis*. Pro cuius particulæ intelligentia sciendum est, quid sibi velit per caliditatem ambientis, deinde quomodo hæc sit causa putredinis. Quoad primum attinet per ambientem intelligere non debemus locum in quo continetur locatum, quia hic potius conseruat, illud verò corrumpit; sed per ambientem oportet intelligere vnumquodque infectum caliditate, siue à partibus superioribus ut à motu, & lumine, siue à quacunque alia re calefaciente. Quodnam autem sit hoc, dubium est apud philosophos. Duas enim hac de re inuenio sententias; vnam communem, quam sequitur etiam Zabarela, quòd per ambiens intelligendum sit vniuersè omne continens, à quo res putrefieri possit. Quam sententiam sequitur etiam Galenus 2. de diff. feb. cap. 9. vbi declarans quid apud Aristotelem sit calor ambientis, ait esse calorem externum in vnoquoque genere rerum, siue sit in terra, siue in aere, siue in aqua, seu in quocunque alio corpore, semper habet nomen ambientis. Al-

Quid per calorem ambiẽtis intelligat Arist.

Quodnam sit ambiens de quo loquitur Arist.

Cõis opinio.

teram

Archangeli sententia.

teram verò quorundam propriam, & præcipuè ipsius Archangeli, qui putat per ambientis intelligendum esse tantummodo aerem, & aquã, idquè confirmat ex eo, quòd Aristoteles partem istam pluribus signis probans, & quid per calorem ambientis intelligat exponens, semper hæc duo tantum nominat, aerem scilicet, & aquam, vt ex horum mente sit colligendum, per ambientem, Aristotelem intelligere tantum aerem, & aquam. Quam sententiam à veritate alienam esse arbitror. quia licèt Aristoteles ibi hæc duo tantum proponat, hoc quidem nihil est, quoniam illa exempli gratia adduxit tanquam signa manifesta. patet enim mixtorum putredinem frequentissimè fieri in aere, & aqua: alia verò silet, quoniam occulta sunt, nec adeò conspicua. Attamen non est dicendum res etiam putrefieri à calore alterius ambientis præter aerem, & aquam, vt illa, quæ putrescunt in terra, & humores, quos in animaliũ venis putrefieri, quotidiana experientia demonstrat.

Confutatio.

Quomodo ambientis caliditas sit causa putredinis.

Hoc declarato, sequitur, vt id, quod secundo loco propositum est explicemus; quomodo scilicet ambientis caliditas sit causa putredinis. Ambiens itaque cum agit in mixtum, primum ipsius corpus rarefacit, quo rarefacto trahit ad se calorem à centro ad circunferentiam, quo attracto cum non amplius possit dominari passiuis, & continere humidum vnà cum sicco iunctum, propterea humidum diffluit, & à sicco separatur, quam separationem sequitur mixti putredo, ut satis superque explicatum fuit. Ex quibus colligere possumus caliditatem ambientis, esse putredinis causam per se, non ex accidenti. Nam licèt proprium caliditatis sit calefacere per se & primo, ex accidenti verò refrigerare; tamen per se etiam, licèt non primò, habet vim rarefaciendi, non autem ex accidenti; per se igitur & secundariò, attrahit calorem mixti, & facilè etiam per quandam similitudinem attrahit, cum simile ad se suum simile trahat. Per se igitur, & secundariò concurrit, quod dictum est ad differentiam frigiditatis, quæ, vt opinor, nequaquam est causa per se ipsius putredinis. Quamuis enim dicat Aristoteles in putredine adesse indigentiam calidi, & quod indiget calido id omne frigidum esse, & ex hoc concludat putredinem esse passionem frigiditatis, & caliditatis, frigiditatis quidem propriæ, caliditatis verò alienæ; per accidens tamen concurrit frigiditas tanquam causa priuatiua, caliditas verò tanquam causa per se, & positiua, & sic intelligendus est Aristotelis locus.

Ambientis caliditas est causa per se, & secundaria putredinis.

De putredine secundũ partem.

Sed antequam ad Gal. definitionem explicandam descendamus, operæpretium est prius de illa putredinis specie verba facere, quæ ab Aristotele secundum partem nuncupatur, cum hac potissimum humores in animalis corpore putrescant, ex quorum putredine febres, de quibus locuturi sumus, nomen, & ortum ducant. Hanc quidem propriè putredinem vocat Aristoteles cuius sanè modum, & naturam explicans,

plicans, illam inquit fieri quotiescunque res ipsæ, quæ hac ratione putrescunt à sua natura recedunt. Considerandum, est igitur nunquid hæc sit putredinis species diuersa ab ea, quam superius declarauimus, vel eadem. Insuper propter quid secundum partem, & propriè putredo nuncupetur: demum quid per recessum à sua natura intelligat Aristoteles. Quantum igitur ad primum attinet, quicquid dicant Argenterius, Erastus, Archangelus, & alij eos sequuti, ego communi Græcorum, Arabum, & Latinorum sententiæ ac consentioni inhærens, puto hanc non esse speciem putredinis diuersam ab ea, cuius definitionem hactenus explicauimus, sed hanc sub illa contineri, cum non detur alius putredinis modus, quem illa definitio non complectatur, cum omnium consensu, quælibet putredo sit corruptio proprij caloris à calore ambientis, cuiusmodi sanè est tum illa, quæ in contextu tertio 4. meteor. dicitur esse interitus naturalis, & generationi mixti verè contrarius, tum illa, quæ in contextu quinto vocatur interitus secundum partem. Verùm licet in hoc omnes conueniant, putredinem secundum partem non differre à putredine secundum totum, tamen in hac intelligenda, & explicanda omnes inuicem differunt. quorum sententias breuitatis causa intermittendo, declarandum est, quam ego putem apud Aristotelem esse putredinē secundum partem, & quomodo hanc ab illa, quæ secundum totum, est distinguere videatur. Itaq; vna cum Zabarella puto putredinem secundum totum esse summam, & perfectam putredinem, qua mixtum penitus in elementa dissoluitur, ita vt nihil eius reliquum appareat, nisi puluis & terra. Hoc modo putrescunt animalia, & plantæ, & omnia mixta, quæ solida, & per excessum terrea sunt; euocato enim proprio calore, à calore ambientis humidū quoque existens educitur ad externa, ibidem consumitur, ita vt solum arida terra supersit. Putredinem verò secundum partem esse imperfectam quamdam putredinem, qua mixtum non omnino dissoluitur in quatuor elementa, nec fit omnimoda separatio humidi à sicco; sed secundum aliquam tantummodò ipsius partem. Hoc sanè putredinis modo putrescunt, quæ fluida, & magno excessu aquea sunt; in his enim non fit illa perfecta, & integra putredo, vt exempli gratia in vino; cum enim in ipso insit plurimum humidi, & parum sicci, nec propterea à calore totum educi possit, & à sicco separari, sed tenuiores, & aquosiores tantum ipsius partes educantur, quia facilior est ipsarum, quàm crassiorum eductio, vt in putrescente vino videmus; propterea tunc non omnino dissoluitur ex illa actione in elementa, quia multo maior in eo est humiditatis copia, quàm vt educi tota possit, & à sicco seiungi. Hanc igitur putredinem Aristoteles appellat interitum secundum partem; nam mixtum quatenus est mixtum, tunc dicitur secundum totum, & perfectè corrumpi, quando penitus abiungitur humidum

Putredo secundum partem non est species diuersa à putredine secundum totum.

Quæ sit Putredo secundum totum.

Quæ putrescant putredine secundum totum.

Quæ sit putredo secundū partem.

Quæ putrescant putredine secundum partem.

Quando mistum dicatur secundum totum, & quan-

midum à ſicco: ſed quando hæc ſeparatio non perficitur, tunc mixtũ quatenus mixtum eſt, ſecundum partem tantum interire, ac diſsolui dicitur, & vt inquit Ariſtoteles, à ſua natura, & naturali conſtitutione recedere; vinum enim putrefactum non omnino interijt quatenus mixtum, quia non eſt in elementa diſsolutum, tametſi receſsit à ſua naturali temperiè modò magis, modò minus, hæc tamen eſt eadem putredinis natura, & idem modus, & ab eadem cauſa proueniens, à calore ſcilicet ambientis; omnis enim putrefactio eſt eductio proprij caloris, vnà cum proprio humido à calore continentis, vt in vini putredine manifeſtum eſt; videmus enim tempore tantum æſtiuo vina putreſcere, non tempore hyberno, quo frigidus eſt aër. Quod autem de vino exempli gratia diximus, intelligatur etiam de omnibus alijs, in quibus non fit perfecta ſeparatio humidi à ſicco; ea enim ſemper dicenda eſt putredo ſecundum partem. Ex his clarè patere arbitror, hanc non differre à putredine ſecundum totum ſpecie; ſed tantum ſecundum magis & minus, quæ non variant ſpeciem; minus enim putridum fit, quod ſecundum partem, quam quod ſecundum totum putreſcit; minus autem putreſcere dicitur, quia non attingit terminum ad quem ipſius putrefactionis perfectè, quæ eſt diſsolutio in elementa. Et hæc eſt cauſa cur Ariſtoteles hanc imperfectam putredinem ſignificare voluerit per receſsum à propria natura; cum enim terminus à quò perfectè putredinis ſit ipſa mixti natura, terminus verò ad quem ſint naturę elementorum, in quas fit mixti diſsolutio, quos terminos perfecta putredo attingit; in hac enim res à propria natura recedit, & in elementa diſsoluitur; imperfecta tamen hunc poſtremum non attingit; recedit enim quidem à ſua natura ſiue per qualitates ſibi contrarias, ſiue per amiſsionem formæ mixti, vt infrà declarabimus; non peruenit autem ad diſsolutionem in elementa. Rectè igitur Ariſtoteles declarauit imperfectam putredinem per receſsum à ſua natura, & per interitum ſecundum partem; per hoc enim ſignificat illam ad hunc vltimum terminum, nempè ad diſsolutionem in elementa, non peruenire. Vnde ex his patet, has non duas diuerſas putredinis ſpecies, ſed potiùs varios gradus exiſtere, propter quos aliam maiorem, aliam minorem putredinem appellamus. Huiuſmodi putredine ait Ariſtoteles elementa vno igne excepto putreſcere. quatenus enim non ſimplicia, nec pura, ſed permixta ſunt, eatenus tria elementa putredini ſunt obnoxia; ignis verò non eſt putredinis capax, tum quia nihil ſecum patitur cõmiſceri, cum omnia conſumat, & in ſuam naturam conuertat; tum quia calidiſsimus omnium eſt, nec datur aliquid ipſo calidius: quare interire quidem poteſt, & mutari à ſuo contrario, ideſt à frigido, in elementum frigidum, at non putrefieri, quia putrefactio eſt corruptio proprij caloris, à calorę alieno proprium ſuperante; at calor ignis à nullo ex-

[Margin notes:]
...do ſecundum partem corrumpi.

Cur Ariſt. dixerit putredinem ſecundũ partem fieri per receſsum à propria natura.

Qua putredine Elementa putreſcant.

Ignis non putreſcit.

lo externo calore vinci potest, cum omnes longè excedat. Cætera verò elementa sunt putredini obnoxia, quatenus sunt quodammodo permixta; Terra enim habet cõmixtum humorem aqueum, & calorem ingenitum à motu, & lumine astrorum; Aqua habet commixtas exhalationes siccas, terreas, & calorem etiãm ab eodem motu, & lumine illi communicatum; Aer quoque habet cõmixtas exhalationes tum aqueas, tum terreas, & calorem naturalem calore igneo debiliorem, propter quæ sunt apta putredini materia, per interni caloris eductionem, & separationem humidi à sicco. Quamuis enim in his non sit facta perfecta & vera mixtio, ita vt illud calidum & humidum, quæ in terra; & calidum, & siccum, quæ in aqua; & frigidum, & siccum, quæ in aere inexistunt, non possint appellari internæ, & naturales qualitates terræ, aquæ, & aeris; sunt tamen (vt bene dicunt aliqui) illis intrinsecatæ adeò, & permixtæ cum ipsorum substantia, vt tota putredini obnoxia reddantur; cum enim à calore externo educitur calor ille intrinsecatus, vnà cum humido illo intrinsecato, videtur elementum quodammodo putrefieri, ita vt hæc putrefactio proximè accedere videatur ad eam, quæ dicitur interitus secundum totum; totus enim ille paruus calor, & totus ille paruus humor educitur, ita vt remaneat vel terra pura, vel aqua pura, vel aer purus, cum anteà essent quodammodo permixta. Quare hæc putredo vocari potest secundum totum, quatenus videtur esse quodammodo dissolutio in simplicia, re vera tamen non est secundum accidentia tantum. Quoniam illud, quod putrescit dicitur vel terra, vel aqua, vel aer, & id, quod ex putredine remanet vocatur similiter terra, vel aqua, vel aer, vnde non videtur substantia interijsse; sed solùm esse alterata, idest ex impura, & permixta facta esse purior, & simplicior. Talis est etiam humorum putredo in animalium corporibus existens, ex qua febres oriuntur, quæ putridæ nuncupantur, quarum tractationem suscepimus. Humores enim, vt plurimum, ac ferè semper, hac secundùm partem putredine in viuentibus animalibus putrescunt, sicuti vinum, & res liquidas putrescere diximus. calefacti enim humores ab aliquo extraneo putrescunt, quia propriùs eorum calor, & cum eo humidum educitur; sed cùm totum extrahi non possit ob eorum fluxibilitatem, & maximam humiditatem, sed tantum aliqua ipsius particula, propterà eorum putredo non nisi secundum partem appellari potest. Potest quidem aliquis humor ex ingenti putredine exarescere, & vt aiunt incinerari, sed id raro euenit, quia talem putredinem mors excipit; fieri enim non posse videtur, vt animalis vita eò vsque prorogetur, donec tota sit absoluta putredo; quod si hoc concederemus, fateamur oportet perfectam quoquè, & secundùm totum humorum putredinem esse, quod tamen non accidit, sed putrescunt tantum secundùm partem, nec omnino

Qua ratione tria elementa putrescant.

Elementorũ putredo dici potest secundum totum, & secundum partem.

Qualis sit humorum putredo.

Humorum putredo cępta remedijs compescitur.

Putredinis imperfectæ gradus.

niuo absoluitur dissolutio in elementa; & hinc est quod sæpè nos remediis cœptam iam humorum putredinem compescimus, ac inhibemus, illosque pristinæ integritati restituimus; quod asserit Galenus in arte medicinali cap. 89. vbi inquit, concoctionem fieri vt humorum putredo cesset, & proinde eos alterari manente substantia. Animaduertendum est autem, quod huius putredinis, quæ imperfecta, ac secundùm partem ab Aristotele dicitur, plures dantur gradus. Aliqua enim ita leuis est, vt res alterentur solum secundum accidentia, forma verò substantialis non aboleatur. quædam etiam adeo magna existit, vt substantialis forma corrumpatur, nec tamen in elementa dissolutio mixti fiat; sed ipsius mutatio in aliam mixti speciem. Id autem conspicuum esse videtur in vino, quod quandoq; adeò parum putrescit, vt non desinat esse vinum; quod euenit, quia in ipso non est facta mutatio nisi in accidentibus. quam quidem putredinem facilè inhibere possumus, si animaduerso putredinis initio aliquo remedio calorem cohibemus ne euaporet. similiter cum sanguis, vel quilibet aliùs humor putrescere incipit, vel parum putruit, potest adhibitis remedijs reprimi illa putredo, ita vt humor ille pristinæ suæ naturæ, & integritati restituatur; quod quidem fieri non posset si humoris forma interijsset. nam secundum Aristotelis mentem illud, quod semel est corruptum, nunquam potest idem numero reuertit. E contra verò potest eò vsq; grassari putredo, vt forma substantialis aboleatur, & vinum non sit amplius vinum, nisi æquiuocè, & humores amplius proprium nomen, ac definitionem non retineant, sed in aliam mixti naturam degenerauerint. Vtro autem modo fiat hæc putredo, semper vocatur putredo secundum partem, quia, siue abolita sit mixti forma, siue seruata, dummodo non sit facta dissolutio in elementa, non potest perfecta putredo nuncupari, neque est interitus generationi mixti contrarius. Ex his patere arbitror in hac imperfecta, & secundum partem dicta putredine, non esse necessarium vt forma substantialis intereat, vt putabat Erastus, neque vt seruetur quemadmodum Mercenarius, & quidam alij opinabantur. Dicimus enim nos vtroque modo fieri posse, & quomodocunque fiat, dummodo non sequatur dissolutio in elementa, ab Aristotele vocari imperfectam, & secundum partem, quia non est perfecta, nec ad finem perducta putrefactio. Est tamen etiam ipsa propriè putredo, cum fiat per eductionem caloris, & dissolutionem humidi à sicco à calore externo, imperfectè tamen, & secundum partem tantum, & hæc est causa (quicquid dicant alij) cur hæc ab Aristotele propriè putredo vocetur, & res, quæ hoc modo putrescunt propriè putrescere dicantur. Hæc igitur, quantum pertinet ad putredinem, & ad putredinis definitionem iuxta mentem Aristotelis, dicta sint satis. Superest modò, vt ad Galeni definitionem explicandam descendamus.

In putredine secundũ partem non est necesse vt forma corrumpatur, neque vt seruetur

Cur putred. secũdum partem, propriè putredo ab Arist. nuncupetur.

Gale-

Gal. definitio putredinis.

Galenus itaque 11. meth. cap. 8. putredinis definitionem explicans, inquit. *Putredo est mutatio totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam, facta à calido externo.* Ante cuius definitionis explicationem, sciendum est discrimen esse inter medicos ac philosophos in modo cõsiderandi ipsam putredinẽ; Philosophi namq; putredinem contemplantur in vniuersum, quatenus omnibus mixtis vt mixta sunt competit; & quatenus est finis naturalis corruptionis, idest quatenus conuenit animalibus & plantis post naturalem ipsorum corruptionem seu mortẽ: Medici verò eam tantummodo perpendunt quæ fit in animalium viuentium corporibus antequam naturali corruptione intereant, à qua quidem putredine sæpenumero animalia violenter corrumpuntur, priùs quam senio atque a deò morte conficiantur. Vnde satis manifestè apparet, quæ sit differentia inter medicorum & naturalium philosophorum putredinem: Quæ enim ab Aristotele definitur, subsequitur animalium & plantarum naturalem corruptionem, omnibusque mixtis vt mixta sunt competit: quam verò considerant medici, ante animalium corruptionem tam naturalem quam violentam ipsorum humores inuadentem, definiunt. Ex his patet philosophos considerare in vniuersum putredinem tam secundum totum, quam secundum partem; medicos verò putredinem secundum partem tantum, & non quãcunq; secundum partem, sed illam tantummodo, quæ in animalium viuentium corporibus humoribusq; inexistit. Verum licèt medici hanc tantummodo considerent, cum tamen eiusdem sit naturæ cum putredine secundum totũ, & ab ea tantum secundum magis, & minus differat, vt satis superq; declarauimus; propterea non est dicendũ putredinis definitionẽ à Gal. allatã imperfectæ tantũ putredini cõpetere. Si enim ea definitio naturã putredinis exprimit vt re vera exprimere ostendemus, debet etiam putredini perfectæ sine dubio accõmodari. Illud tamẽ discrimen est inter Gal. & Arist. in afferendis hisce definitionibus, quòd quãdo Arist. suam affert, principaliter & primò respicit putredinẽ perfectam & secundum totum, secundariò autem imperfectam & secundũ partem. E' contra verò Gal. in sua afferenda definitione, præcipuè imperfectam, secundo verò loco perfectam cõsiderauit, quod verum esse inde apparet, quia vbi Gal. suam affert putredinis definitionem, potissimum loquitur de humorum putredine, quam imperfectam ac secundum partem dici superius explicauimus.

Quodnã sit discrimen inter Medicos & Philosophos in modo considerãdi putredinẽ.

Differentia inter medicorum & philosophorum putredinem.

Quæ putredo a Medicis & quæ à philosophis cõsideretur.

Discrimẽ inter Arist. & Gal. in afferẽda putredinis definitione.

Hoc ita præexposito, iam Galeni definitionem explicemus. Dixit igitur Gal. *putredinem esse mutationem ad corruptelam.* Circa quã definitionẽ illud primò se offert cõsiderandũ, quòd inter hanc ipsã definitionem & illã quã attulit Arist. nullũ aliud discrimẽ intercedere existimauit Archãgelus Mercenarius quã hoc, quod scilicet Gal. definitio putredinẽ respicit pro illius termino acceptam, cum totius substantiæ corru-

Differentia inter Arist. &

ptionē dicat; quæ verò ab Arist. traditur, præuiā alteratione & terminū coniungit, cum dixerit corruptionē proprij caloris, quæ est via ducens ad substantiæ interitum, idem tamen ambo significare voluerunt. Cui quidem sententiæ non assentior; nam si Gal. dixisset putredinem esse totius substantię interitum, vtiq; dicere possemus eum definiuisse putredinem pro solo termino, non comprehensa via, idest præuia alteratione; sed cum dixerit esse mutationem ad corruptionem, aperte explicauit viam ad interitum, non interitum ipsum. Vnde falsum est, definitionem Gal. in hoc differre à definitione Arist. vt ille dicebat. Nonnulli verò dicunt has definitiones in hoc differre, quòd cum Aristoteles dicat putredinem esse corruptionem, respexit mixtum putrefactum, & omnimodam putrefactionem; cum verò Gal. dicat esse viam ad corruptionem, respexit mixtum semiputridum & ipsam semiputredinem, quæ vt ipse 11. meth. cap. 9. docet, indicat ad benignum reductionem. At hi quoq; toto aberrant cęlo, cum dicunt Arist. mixtum putrefactū tantummodo respexisse; si enim dixisset, putredo est mixti corruptio, vtique admitti posset ista contemplatio: at cum non mixti corruptionem dixerit, sed corruptionem proprij caloris, quæ competit etiam mixto semiputrido, ideò semiputredinem etiam insinuasse videtur: cùm enim calor sit qualitas quæ suscipit magis & minus, educi potest à calore ambientis aliquis gradus caloris naturalis, quæ dicetur corruptio caloris & si non totius, nec tamen erit adhuc corrupta substantia. Quapropter animaduertendum in hoc est (vt notat Zabarella) mirum Aristotelis artificium, qui licèt prius dixerit agendum esse de putredine quæ est mixti interitus eiusdem generationi contrarius, tamen in definitione non dixit esse mixti interitum, sed proprij & naturalis caloris, quoniam si dixisset esse mixti interitum, imperfectam putredinem non comprehendisset, quæ non est mutatio formæ mixti, idest in elementa dissolutio, sed in solis accidentibus alteratio. Cum igitur vellet Aristoteles ea definitione omnem putredinem vniuersè complecti tam perfectam quam imperfectam, non dixit esse substantiæ interitum, sed solum proprij caloris corruptionem, hæc enim est communis omnium putredinum conditio, vt proprius rei calor à calore ambientis euocetur, siue totus, siue aliquis ipsius gradus, absq; etiam aliquando substantiæ detrimento. Insuper non est etiam concedendum id quod de Galeno dixerunt, neq; tantus error Galeno tribuendus est, vt proponat naturam putredinis declarandam, postea verò solius imperfectæ putredinis definitionem adducat; diximus enim parum supra, quòd si hæc definitio naturam putredinis explicat, debet etiam putredini perfectæ accommodari, cum eadem sit vtriusque putredinis tam perfectæ quàm imperfectæ natura. Credendum potius igitur est, tam Galenum quam Aristotelem

Gal. definitionem putredinis iuxta Archangeli opinionē. Archangeli sententiæ cōfutatio.

Aliorum sententia.

Confutatio.

Arist. artificium in definitione putredinis.

Gdal. definitio vtriq; putredini conuenit.

lem definitiones attulisse quę indifferenter vtrique putredini conuenire possunt; licèt in illis afferendis Aristoteles potius perfectam, Galenus verò potius imperfectam respexerit.

Dicit igitur Gal. *putredo est mutatio ad corruptelam*, vt comprehenderet non tantum perfectam & secundum totum putredinem; sed etiam imperfectam & secundum partem, & huius quidem, tam eam in qua accidentia tantum mutantur, quam illam in qua forma corrumpitur. In qualibet enim harum fit mutatio substantiæ ad interitum, quæ quidem particula locum generis obtinet, quemadmodum in definitione Arist. corruptio proprij caloris obtinebat: quod quidem genus, licèt (vt Zabarella censet) videatur nimis amplum & valdè cõmune, eò quod complectatur omnem præuiam alterationem ad quemlibet substantiæ interitum; tamen re vera non est, cum per ea quæ a Gal. subiunguntur, specificetur quænam sit mutatio, & ad quem interitum fiat; si enim simpliciter protulisset Galenus putredinem esse mutationem ad corruptelam, nec aliud subiunxisset, verum esset illud quod a Zabarella dicitur; sed cum subiungat postea, *totius substantiæ corporis putrescentis*, quibus in verbis explicatur quæ mutatio sit illa, & ad quam corruptionem fiat, vt mox declarabimus, propterea nõ est dicendum illud genus nimis amplum & commune esse; & ideò cum hoc Zabarella fortasse non animaduertisset, gratis Galenum carpere videtur.

Cur dixerit esse mutationem ad corruptelam.

Zabarellæ sẽtentia reijcitur.

Præterea subiungit, *totius substantiæ corporis putrescentis*; dixit totius substantiæ forsitan vt ego opinor, quia cum medici (vt diximus) putredinem secundum partem tantum considerent, aliquis suspicari potuisset Galenum illam tantummodo definiuisse, propterea vt significaret, se non solùm hanc, sed etiam quæ secundum totum dicitur complecti, dixit totius substantiæ. Addidit *putrescentis*, vt inquit Archangelus, vt ostenderet putredinem non esse corruptionem totius substantiæ vt viuens est, sed mixti quod est substantia putrescens. Animaduertendum est autem, quòd in hac particula Galenus tacitè exprimit etiam proprium putredinis subiectum, nimirum humidum ipsum, & præterea causam ipsius proximam, nempe corruptionem proprij & naturalis caloris; id autem facilè cognosci poterit, si intellexerimus quid sibi voluerit Galenus per totam naturam putrescentis corporis: id autem ipse tertio aph. lucidissimè explicanit, vbi sic ait, *natura secundum suum proprium significatum, est propria cuiusque rei temperatura quatuor elementorum*. Quod si quis dicat Galenum dixisse totius substantiæ non autem naturæ, ad hoc dicimus, nullum esse discrimen inter naturam & substantiam, vt facilè cognosci potest ex principio libri de natura humana, quo in loco probat Hipp. naturam humanam ad eam substantiam referri ex qua constat homo. Hæc igitur na-

Cur dixerit totius substãtiæ.

Cur dixit putrescentis.

Notandum.

Quid intelligat Gal. per totam naturã corporis putrescentis.

tur natura ab externo calore corrumpitur,quatenus temperatura diſ ſoluitur ſeparatis elementis: quemadmodũ enim generatio fit illis ad temperamentum & vnitatem deductis vi & ope natiui caloris, ita à calore alieno illis diſsipatis ac diſſolutis, fit putredo & Interitus; hæc autem mixtura nunquam diſsipari nec diſſolui poterit, niſi natiuus calor prius vincatur, qui eſt veluti naturalis nexus vnitum retinens ipſum humidum cum ſicco. Dicens igitur Gal. *putredo eſt mutatio ad corruptelam totius ſubſtantiæ putreſcentis*, perinde eſt ac ſi diceret, putredo eſt diſſolutio temperaturæ ipſius mixti, ideſt ſeparatio humidi à ſicco, & natiui caloris priuatio. Vnde quamuis hæc ab Ariſt. verbis ſint diuerſa, eadem tamen eſt ſententia. Quare apparet falſum eſse quod etiam dicitur à Zabarella, Gal. ſcilicet nullum proprium putredinis ſubiectum expoſuiſse niſi totam corporis ſubſtantiam, quod nimis amplũ & commune eſt: nam quemadmodum ipſe dicit in illa definitionis Ariſtotelis particula, in proprij ſcilicet caloris corruptione, contineri etiam ſeparationem humidi à ſicco, & id illi nos vltrò concedimus, ita etiam nobis condonare poteſt, cum res ita ſe habeat, ſubiectum illud in illa particula contineri, vt declarauimus.

Zabat. ſentẽtia reprobatur.

Demum definitioni finem imponens, ait; *factam à calore externo*, cuius particulæ explicatio non aliunde eſt petenda, quam ab illis verbis quæ in eodem cap. à Galeno ſubiunguntur; docet enim ibi duplicem eſse calorem, alterum quidem naturalem & proprium, alterum verò externum & igneum, tamdiùque res ipſas, animalia, & ipſorum humores incorrupta manere, & ab omni putredine libera, quamdiu reguntur à natiuo calore: quotieſcunq; verò præternaturalis fuit inſigniter adauctus, tunc vtiq; primum quidem humores inuadens, dein verò adipem & carnes, & reliquum corpus, ea perdit ac corrumpit; vnde à calore externo fit putrefactio. Hoc idem etiam declarat Gal. 2. de diff. feb. cap. 9. vbi commendans Ariſtotelem in eo quòd rectè ſenſit, putredinem fieri ab aliena caliditate, explicat quid per alienam caliditatẽ intellexerit, dicens; *vocat autem alienam, externam, non inſitam, neque natiuam in quocunque genere rerum; nam hæc concoquere apta eſt, externa autem corrumpere, quod eſt putrefacere*. Ex quibus patet Galenum per extraneum calorem idem intelligere quòd Ariſtoteles per calorem ambientis. His hunc in modum explicatis e manifeſtum eſse arbitror, definitionem hanc non conuenire combuſtioni, vt Zabarella putauit, quia licet combuſtio ſit mutatio ſubſtantiæ à calore externo, non eſt tamen ea mutatio quę fit per diſſolutionem temperataturæ & mixtionis elementorum quæ diſſolui non poteſt niſi natiuus calor prius euocetur, deinde humidũ à ſicco diſſoluatur, qualem ſubſtantiæ mutationẽ Gal. in hac definitione intelligere oſtẽdimus. Pręterea licet ſit mutatio ſubſtantiæ à calore externo, nõ eſt tamẽ mutatio ſubſtãtiæ putreſcẽtis,

Zabar. ſentẽtia confutatur.
Prima ratio.

2. Ratio.

sed combustæ, quæ particula, licet non videatur esse essentialis differentia distinguens putredinem à combustione, tamen per hanc colligitur, quam substantiæ mutationem intelligat Galenus, illam scilicet quæ fit per separationem humidi à sicco propter euocationem caloris naturalis, quia non datur alia proprij caloris corruptio, quam sequatur separatio humidi à sicco, nisi sola putrefactio. Insuper cum dicat Galenus in eodem capite in quo affert putredinis definitionem, circa medium, succos primùm à calore alieno corrumpi ob eorum humiditatem, ex hoc facilè conijcere possumus, illum definitionem attulisse putredini tantum conuenientem. quoniam cum (vt idem Zabarella asserit) necessaria putredinis conditio sit, vt fiat in corpore humido, cum humidum debeat esse caloris vehiculum, vt faciliùs euocetur à calore externo; non sit autem combustionis conditio, cum possit res aliqua, vt terra simplex, nullatenus humida comburi, & Galeni dicat humores corrumpi propter eorum humiditatem, manifestum est eum loqui de corruptione quæ fit per eductionem proprij caloris, & per dissolutionem humidi à sicco, quæ putrefactio dicitur, non autem combustio. Ex quo etiam loco confirmare possumus illud quod supra dicebamus, in illa scilicet definitionis particula qua dicebatur, *putredo est mutatio totius substantiæ putrescentis*, contineri etiam proprium putredinis subiectum, nempè humidum ipsum; cum enim dicat totam succorum substantiam corrumpi propter eorum humiditatem, significat eam corrumpi ea corruptione quæ fit in illo subiecto, hoc est in illorum humiditate, eò quod scilicet humidum seiungitur à sicco, quod fieri nequit nisi calor naturalis corrumpatur. Dicens igitur Gal. succos corrumpi propter eorum humiditatem, & cum id dicat parum post definitionem allatam, manifestum est, & humidi dissolutionem, & caloris euaporationem in illa particula contineri. Dicimus igitur hanc Galeni definitionem esse perfectam, & ipsi tantum putredini conuenire, nec ab ea quam attulit Aristoteles quicquam differre, & easdem partes, quæ in definitione Aristotelis includuntur, in hac etiam omnes, si non explicitè, saltem implicitè contineri, Verùm hic insurgit dubitatio, quia cum dixerint tàm Aristoteles quam Galenus, tunc generationem fieri quando actiuæ qualitates dominantur passiuis, contra verò fieri corruptionem quando passiuæ dominantur actiuis, quomodo nunc dicant putredinẽ fieri à calore ambientis tanquam à causa efficiente; cum enim calor sit qualitas actiua, & ab ista fiat ipsa corruptio, seu putredo, ergo putredo fiet quando actiuæ dominantur passiuis, quod est contra Aristotelem & Galenum. Ad hoc respondetur, quod duplex est calor seu qualitas actiua; vna quidem naturalis, & ipsius mixti propria, altera verò præternaturalis & extranea; in generatione qualitas actiua naturalis &

3. Ratio.

Putredinis necessaria cõditio.

Conclusio.

Dubitatio.

Solutio. Duplex qualitas actiua.

propria dominatur passiuis, è contra verò in corruptione passiuis succumbit: at illa qualitas quæ in putredine concurrit tanquam causa efficiens, non est qualitas actiua mixti propria & naturalis, sed extranea ambientis caliditas, quæ est in causa putredinis, quoniam vi huius, efficitur vt in mixto qualitates actiuæ naturales à passiuis dominentur ac vincantur; & ideò dicere non possumus in corruptione actiuas imperare passiuis, quoniā illæ actiuæ non sunt naturales, sed præternaturā.

Quorundā sētētia, quod quęlibet febris si putrida.

Insuper ex his quę de putredine diximus, persuasi quidam dixere omnem febrem esse putridam, eò quod in omni febre adest calor præternaturam dissipans mixti calorem, atq; ipsius humidum rarefaciens, atq; consumens, & ideò inquiunt, Galenum quodammodo veritate coactum, primo de diff. feb. cap. quinto dixisse, omne genus febris esse putridum præter ephemeram, vnde sibi persuadebant isti, aduersus communem medicorum sententiam, hac auctoritate ducti demonstrare, omnem hecticam esse putridam. Verum huic difficultati non est difficilè respondere, si ea quæ superius de differentia quæ est inter calorem proprium & naturalem, diximus, in memoriam reuocauerimus, diximus enim, calorem dici naturalem quatenus dominatur passiuis, dici verò proprium quatenus in gradu rei cuius est calor conueniens, est accommodatus. Præterea diximus, quod quando calor patitur vt proprius, potest in integrum restitui, quia est sola alteratio, quando verò patitur vt naturalis, non potest amplius redintegrari, quoniam ipsius passio est absoluta putredo. In putredine enim calor patitur non modo vt proprius; sed etiam vt naturalis, vt abundè supra explicauimus. His hunc in modum declaratis, facilè est obiectam difficultatem diluere. Dicimus igitur quòd licet in ephemera adsit calor rarefaciens humidum, & dissipans calorem mixti, non tamen propterea est putrida, vt inquit Galenus, quia illa passio caloris, non est tanta, vt patiatur quatenus naturalis, idest quòd omnino corrumpatur, sed tantummodo patitur vt proprius, quia tollitur gradus tantummodo illi mixto proportionatus, vnde sola fit illius alteratio, non autem omnimoda corruptio. Quando verò Galenus inquit hecticam esse putridam, & inter putridas ipsam connumerat, dicens, omnem febrem esse putridam, præter ephemeras, hoc dicit, eò quod ephemera toto genere vacat putredine, nulla enim datur ephemera, quæ sit putrida, cum spiritus in quibus hæc febris accenditur instar ignis putrescere non possint, ob eorum ingentem caliditatem. At cum hectica toto genere non careat putredine, cum detur hectica aliqua putrida, vt hectica pestilens, propterea hanc etiam Galenus sub genere putridarum comprehendit, non quia omnis hectica sit putrida, sed quoniam vt diximus, aliqua hectica putrida reperitur. Cum igitur illi hoc non animaduerterent propterea frustra conabantur demonstrare, omnem hecticam esse putridam.

Consultatio.

Cur ephemera non sit putrida.

Cur hectica inter putridas à Galeno connumeretur.

His

His hunc in modum explicatis, deueniendum est ad febris putridæ definitionem quam in principio attulimus, cuius explicatio ex iam traditis de putredine facillima reddetur. Diximus igitur, *febrem putridam esse intemperiem febrilem causatam ab humoribus cordis primum calefactis à putrida fuligine*. Dictum est esse intemperiem febrilem, per quam intelligimus calidam tantummodo non siccam intemperiem. Sed hìc statim occurrit dubitandum an hoc verum sit, sed potius vnà cum calida, intemperiem etiam siccam intelligere debeamus. & quòd hoc ita se habeat tribus, argumentis à caloris essentia, ab effectis, & à curatione desumptis probatur hunc in modum. Et primo per essentiam caloris: febris e.. alor igneus, vt inquit Gal. 1. Aph. com. 14. at in igne non solum est calor, sed etiam siccitas, ergo per intemperiem febrilem vtramque intelligere possumus. Secundò per effecta idem probatur sic: effectus caloris est exsiccatio, ergo comprehendenda est etiam siccitas; quòd effectus caloris sit exsiccatio patet ex Auicenna, qui dicit, *calorem maiorem quam oportet, addere siccitatem maiorem quam opportet*: quòd si quis dicat habere vim exsiccandi, sed nondum exsiccasse, dicimus quòd si conceditur habere vim exsiccandi ergo exsiccauit, quia motum non amisit ex Aristotele 5. phys. tex. 3. Postremò ex curatione idem sic ostenditur, contraria contrarijs curantur, vt est commune medicorum axioma: sed febris curatur humidis, ergo exsiccat, quòd autem curetur humidis patet ex Hipp. 1. de ratione victus in morbis acutis 14. & pri. Aph. 16. His tamen non obstantibus, dicimus febris essentiam esse tantum calorem, neque apponendam esse siccitatem, quod vt verum esse appareat proposita argumenta dissoluenda veniunt. Ad primum igitur, cum dicunt, febris habet essentiam calidam, ergo siccam; conceditur, nisi aduersetur subiectum, quemadmodum exempli gratia, si in homine pituitoso accenderetur febris, in illo quidem esset calor absque siccitate; maxima enim pituitæ humiditas impedit, quo minus calor possit sibi adiungere siccitatem, vnde solus absque siccitate remanet; cum igitur aliquando febris absque siccitate reperiatur, dicendum est siccitatem non esse de essentia febris; si enim esset, nunquam absque siccitate reperiretur. Ad secundum, quando ex effectis caloris sic argumentantur; calor habet vim exsiccandi, ergo exsiccauit. Concedimus febrem exsiccare, sed non adeo, vt faciat morbum; in multis enim febribus non parum humiditatis reperitur, quæ impedit quominus siccitas illa ad tantam perueniat magnitudinem, vt morbum efficere possit. Ad postremum, cum dicebatur, febris curatur humidis, ergo exsiccat; dicimus in curatione medicum duos habere scopos, vnum vt curet id quod factum est, alterum vt id quod timet præcaueat vel conseruet; in curanda igitur febre medicus vtitur humidis, non vt curet præsentem

An febris sit intemperies calida tantũ vel calida, & sicca simul.

Prima ratio probans febrem esse in temperiẽ calidam & siccam.

2. Ratio.

Responsio ad primum.

Ad secundũ.

Ad tertium.

ſiccitatem, ſed vt futuram præcaueat, & arceat.

Febrem eſſe intemperiem ſolidarũ vniuerſi corporis partiũ probatur authoritate Hippoc. Ariſtotelis. Galeni.

Diximus febrem putridam *eſſe intemperiem partium ſolidarum vniuerſi corporis*; quod quidem præter quam quod re ipſa patet, atteſtantur etiam veterum auctorum teſtimonia; nam Hipp. 1. de morbis, agens de febre quæ fit à bile & pituita inquit, nunquam febrem fieri in corporibus noſtris, niſi totum corpus incaleſcat. Ariſtoteles etiam prima ſectione problematum, 20. explicatiſsimis verbis dixit, febrem eſse calorem totius corporis excedentem. Gal. quoq; 6. epid. com. 1. tex. 29. de febris natura ſermonem habens inquit, eſse calorem præter naturam diffuſum per vniuerſum corpus, vel per plures partes, vel per nobiliores, quæ poſtrema verba Gal. idcirco addidit, vt potius ſenſum quam rationem ſequeretur. ſiquidem ſæpè contingit, vt febricitantes habeant extrema refrigerata, quod quidem non euenit, quia calor per vniuerſum corpus non propagatur, ſed quia eius operatio aliqua ratione impeditur. Auicenna quoque in definitione ſua dixit, *calorem febrilem per venas, & arterias in totum corpus diffundi*, adeò, vt conſpicuum ſit apud omnes auctores conſtantiſsimum eſse, febrem eſſe affectum vniuerſi corporis, quod cum ex ſpiritibus, humoribus, & ſolidis ſit conflatum, neceſsarium eſt vt in omni febre horum corporum calor ſit vitiatus; ſed diuerſis quidem modis, vt ſuo loco videbimus.

Auicennæ.

Idẽ ratione probatur. Primo.

At cum febris ſit intemperies, & hæc ſit morbus, morbus verò lædat immediatè operationes, opus eſt, vt febris ei parti inſit quæ operationi deſeruit, ſed cum hæc nulla ſit præterquam pars ſolida, vt docuit Gal. 1. de locis affectis cap. 2. ac tertio Aph. 17. & 3. de ſimp. med. fac. cap. 18. ideò febris putrida erit intemperies partium ſolidarum vniuerſi corporis.

Secundo.

Conſentit huic ſententiæ Ariſtoteles, qui in lib. de ſenſu dixit, morbum eſse paſsonem corporis viuentis; ſed cum in corpore neq; ſpiritus, neq; humores viuant, ſed ſolidæ tantummodo partes, ergo in his ſolis, non in alijs venit collocanda febris.

Inſtantia.

Sed aliquis dicere poſset, ſi hoc verum ſit, ſequitur falſum eſse, id, quod dicitur à Gal. cap. 1. primi de diff. febr. vbi docet tres eſse febrium differentias à ſubiecto, nempe ab humoribus, ſpiritibus, & ſolidis deſumptas; vnica enim tantum differentia daretur, quæ à ſolidis deſumitur, & hectica nuncupatur.

Reſponſio quorundam.

Huic difficultati reſpondent quidam, partes ſolidas in omni febre eſse calefactas; cum hoc tamen diſcrimine, quod in hecticis ſunt calefactæ per eſsentiam, in putridis verò, & ephemeris per conſenſum.

Confutatio.

Sed hæc ſolutio non mihi probatur, ſiquidem ſi affectus per conſenſum diu perſeuerèt, neceſsariò conuertitur in affectum eſſentialem, vt primo de loc. affec. teſtatur Gal. quare ſi verum eſt illud, quod dicunt, ſequitur ſaltem, vt omnis febris quæ protrahitur, tandẽ hectica fiat, quod cum falſum ſit, à veritate etiam abhorret id ex quo ſequitur.

Reſponſio Auctoris.

Quapropter ego ſic reſpondendum cenſeo, in omni febre

partes

partes solidas vniuersi corporis esse quidem calefactas; sed esse calefactum, potest esse duobus modis, vt docet Gal. in principio 8. meth. med. in habitu scilicet, & in habitudine, quo stante dico, quòd in putridis & ephemeris partes solidæ vniuersi corporis sunt calefactæ in habitudine, quæ quidem est in facto esse, & habet permanentiam vel momentaneam, vt in ephemeris, vel breuem, vt in putridis: in hecticis verò partes solidæ sunt calefactæ in habitu, qui habitus est dispositio per manens, vt dicit Gal. in lib. de bona habitudine, & in lib. de sanitate tuenda ad Trasibulum cap. 12.

Calefactum esse di itur duobus modis, vel in habitu, vel in habitudine. In ephemeris & putridis solidę sūt calefactæ in habitudiue: in hecticis verò in habitu. Habitudo est duplex. Habitus quid sit.

Dictum prætereà fuit in nostra definitione, *dependens ab humoribus cordis.* Quoniam quantumcunq; corpora nostra calefiant, nunquam febrire dicuntur, nisi calorem præter naturam induerit cor, & ratio est, quia si vt audiuistis, febris est intemperies calida, & proinde effectus vtriusq; caloris, nisi cor, à quo pendet calor aliarum partium, prius præter naturam sit affectum, febris esse minimè potest.

Non dicitur febris nisi cor incalescat.

Et hoc est quod docere nos intendebat Galenus, quando lib. de marasmo dixit, fieri nequaquam posse, vt vlla intemperie & præsertim calida afficiatur totum corpus, nisi prius afficiatur cor: adeò vt ex his omnibus colligere possimus, subiectum ipsius febris adæquatum, esse quidem totum corpus; sed principale & primum est cor ipsum, eò quod vera sit febris quando cor affectum est præter naturam.

Dictum pariter fuit in definitione febris putridę, *esse intemperiem febrilem*, per quam intelligimus intemperiem calidam omnium partium solidarum.

Declaratur alia particula definitionis, esse intēperiē febrilē.

At probatur id esse falsum, adducendo principium febris, in quo partes extremæ frigent, at febris est etiam in principio, ergo tunc non est omnium partium intemperies calida. Prætereà dantur febres in quibus extrema sunt frigida, vt patet ex Hipp. 7. aph. aph: 1. vbi inquit in morbis acutis frigus partium extremarum malum, quod etiam contingit in lypirijs febribus, ergo non est calor in omnibus partibus solidis. Præterea, est febris epiala, quæ habet inæqualitatem frigiditatis & caliditatis per vniuersum corpus, ergo febris non est in toto. Gal. 7. meth. med. cap. 8. videns hoc dubium, nititur soluere. cuius solutio in hoc consistit, quòd febris ex sua natura accenditur in corde, & quatenus in corde, sic etiam in vniuerso corpore; cum enim cor sit principium caloris, quemadmodum si in ipso est magnus calor naturalis, diffunditur per vniuersum corpus; sic etiam est de præternaturali dicendum: cum sit ergo in corde, est in toto corpore, quòd si partes non retineant calorem, vt in Lypiria, & Epiala, & in principio accessionis id prouenire inquit ex aliquo impedimento, vt propter obstructionē, quæ prohibet quò minus sit in toto, at hoc non est ex ipsius febris natura. Quare sic secundum Gal. respondebitis, quòd febris est in toto,

Dubitatio. 1. 2. 3. 4.

nisi

nisi adsit impedimentum, sed ex natura febris est, quòd sit in toto corpore, & hoc satis sit de essentia & quidditate febrium putridarum.

De causis febriũ putridarum.

At cum nostrum institutum sit, methodũ med. exactissimè curandis putridis febribus accommodare, putridæq; febres causam habeant; ideò de causis febrium putridarum primùm omni cum diligentia est agendum.

Causę omnes febrium putridarum ad duo capita reducuntur ab authore.

Tot ex Auic. sunt febrium putridarum causæ, vt impossibile sit eas omnes memoriæ mandare, nisi ad quædam capita reducantur, quòd à nobis iure faciendum est.

Febrium ergo putridarum causæ sunt duplices; vel enim hæ disponunt corpus ad putridam febrem, vel dispositum corpus in putridam impellunt, priores vel gignunt putridos humores, vel alia ex parte genitos humores probos inculpatosq; putrefaciunt. Putridorum humorum causæ, sunt aut internæ, aux externæ: internæ, vt causa proposita à Gal. 8. meth. cap. 7. vbi dicit corpora calida & humida maximè obnoxia esse febribus putridis; id pariter testatum reliquit Arist. 4. meteo. vbi inquit, corpora putredini aptiora sunt quæ humidiora, magis verò, si humiditati coniunctum calorem habeant, hæc corpora etiam tempore sanitatis ingratum quendam odorem præseferunt; gignunt enim succos vt ita dicam semiputridos.

Externę causæ febrium putridarum. Pharmaca electiue soluẽtia aliquid venenositatis in se continent. Visceriũ mineræ labefactãtur à pharmacis electiuis. Aer qũo sit causa putredinis.

Externæ causæ sunt vel non necessariò, vel necessariò occurrentes; non necessariò occurrentes sunt, vt pharmaca electiuè soluentia, & præcipuè horum frequens vsus, vnde dicit Gal. 2. de rat. vict. in morbis acutis 12. pharmaca hæc aliquid in se continere venenositatis, vt noceant visceribus, & veluti viscerum mineræ labefactentur, quibus labefactatis, producuntur succi maximè corruptioni obnoxij.

Necessariò occurrentes sunt vt aër potissimum calidus & humidus. Quomodo autem aer sit causa putredinis à nobis est inquirendum. Putamus quod aër ingrediatur corpora humana, vel attractus per arterias, vel per inspirationem, vel per cibum & medicamenta, aut alia quæ ore capiantur: hic autem aer aut spontè calidus est, atq; inquinamentis putridis permixtus, aut in corporibus nostris calidus & impurus redditur; redditur autem calidus & impurus, vel conclusus, aut ob obstructiones, vel propter mixtionem rerum impurarum & putridarum. Porrò aërem attrahi per cibum & medicamenta res est notissima ex Hipp. in lib. de flatibus, vbi probat homines vnà cum cibo attrahere aerem, quia statim vbi sumptus est cibus fiunt eructationes, quod quidem non contingit, quia flatus gignantur ex cibo, quoniam cibus eò tempore nondum quidquã alteratus est, sed quia aer cum cibo attractus egredi nititur: Si autem sit impurus, calidus, & inclusus, nimiũ incalescit, & calefactus primum humores dissoluit, dissolutos vel dissipat, vel in cinerem conuertit: atque hoc est quod Arist. dicit 4. me-

teor.

teor. cap. 2. omnia quæ putrescunt, primum fieri humida, deinde sicca. Videmus igitur aerem esse quandoque causam efficientem putredinis, maximè quando est inclusus & immobilis: & hoc ostendit non solum Gal. sed etiam Arist. 13. probl. prob. 7. & 8. & 14. prob. 7. vbi quærens rationem Arist. propter quam habitantes locis concauis citius senescunt, inquit, propterea esse, quia in huiusmodi locis aer conclusus & immotus manens, putrefacere citius corpora facit.

Sed hic occurrit maxima controuersia, quoniam Arist. 22. sect. prob. prob. 4. & 25. sect. prob. prob. 17. quęrens rationem, propter quam fructus conseruantur in vtribus flatu plenis, inquit, ideò, esse quoniam omnia quę mouentur putrescunt, cumq; fructus in huiusmodi vtribus contenti minimè moueantur, consequenter etiam minimè putrescunt. Ex quibus verbis apparet manifesta controuersia in Aristotele. Controuersia.

Petrus Aponensis, vt remoueret hanc contradictionem, dixit duplicem esse motum, alium alterationis, alterum localem, & quæ mouentur localiter, hæc minimè putrescere, quæ autem mouentur motu alterationis, à putredine facilè tentari. Vnde quando Arist. dixit omnia mota putrescere, loquutus est de alteratione, secus autem contingit cum mouentur res motu locali. Petri Aponensis. Solutio.

Excellentissimus Mercur. improbat hanc Petri Aponen. solutionem, quia cum Arist. scribit, omnia mota putrescere, subiungit, quæ continentur in vtribus carere vacuo, & idcirco non moueri. Ex quibus verbis clarissimè colligitur, eum esse loquutum de motu locali, non de alteratione; & soluit hunc in modum, quòd potest aer tribus modis considerari, vel penitus immotus, vel penitus motus, vel partim motus, & partim immotus; Si consideremus ipsum penitus immotum, proculdubio res quas contrectat conseruat, & ratio est, quia continuo illo tactu fit similis rebus quas tangit, & cum in hac similitudine perseueret, fit vt res tactæ conseruentur, quia simile a simili conseruatur. Aer penitus motus etiam ipse conseruat à putredine: sed ratione diuersa, quoniam vbi aer hoc pacto mouetur, semper renouatur, renouatus aũt consumit omnia excrementa, & calorem natiuum rerum continuò reficit & recreat, & hoc est quod dicit Arist. 14. sect. prob. prob. 7. omnes qui habitant in locis apertis & eleuatis tardius senescere, quoniam his in locis aer continuo renouatur à ventis, ita vt neq; ipse putredine contaminetur, neq; alias res putrescere faciat. Cęterum aer partim motus, & partim immotus, est auctor putredinis; siquidem motus aer incalescit, calefactus calorem natiuum rerum hebetat, & consequenter putredinem inducit; cum autem ex hoc motu non renouetur, fit, vt neque etiam hoc suo motu pusillo impedire queat putredinem, & hoc est quod scribit Arist. de vtribus flatu plenis, in quibus Mercurialis improbatio, & alia Solutio.

cum

cum prorsus maneat aer immotus, conseruat à putredine, In locis concauis mouetur quidem aliquantisper aer, sed non mouetur motu libero, quia non tenouatur, & consequenter putredini occasionem præbet.

Hæc excellentissimi Merc. solutio est doctissima, & ingeniosissima vti tanti viri moris est. Vidus Vidius in fine 2. cap. 3. lib. de feb. sic ait. Quòd si vinum in vtre nõ pleno agitatum magis putrescit quam quod in vtre pleno non dimouetur, id non tribuendum est proximè motui, sed vaporibus excitatis qui includuntur in vtre, & instar calidi aeris circunfusi vim habent calefaciendi.

Author ponit aliam solutionẽ quæ est Vicomercati.

Ego verò puto aliam etiam solutionem afferri posse, nempè Vicom. quam ipse 4. meteor. tex. suo 14. affert, vbi hanc difficultatem proponit & soluit, cuius solutio mihi maximè arridet, quæ talis est. Quòd Arist. in problematibus non loquitur de omnibus, quæ motu mouentur, sed de his quæ in vtribus inflatis, & vasis opertis continentur, cum enim illa mouentur putrent. Quæ solutio sic videtur, intelligenda, quòd ea, quę in vtribus continentur, cum mouentur, putrent, quando scilicèt aër est impurus, & quando potest recipere ab extrinseco alterationem quæ facit putrescere, si verò contenta in vtribus sint conglutinata, & aer sit purus, nec ab extrinseco possit recipere alterationem aliquam, sic non posunt putrescere.

Non quod loquatur Arist. de motu locali, quasi quod vasa non possint moueri de loco ad locum, posunt enim ab aliquo moueri, nec motus localis facit putrescere, vt est videre iu aquis discurrentibus, & locis apertis, & cacumin ibus eleuatis, sed intelligitur, quòd in utribus cõtenta, & ita constricta, si aer sit purus, nec posint recipere extrinsecus alterationem, non putrescunt.

Hinc patet solutio eius quod afferebatur in dubitatione, quòd aer inclusus & immotus facit putrescere corpora, quando est impurus, uel quando potest ab extrinseco recipere alterationem, quæ est auctor putredinis, idem uerò conseruat, quando est purus & non potest recipere ab extrinseco alterationem.

Cibus est causa generans putridos humores.

Inter necessariò occurrentes causas generantes putridos humores præcipuè est cibus de quo loquitur Auic. in hoc cap. atque etiam Gal. 1. de diff. feb. cap. 3. & id ratione uitij in substantia, quantitate, qualitate, tempore, ordine, & præparatione, quæ omnia declaro.

Cibi ratione quot modis possint contingere vitia

Cibus quomodo peccet ratione substantiæ.

Cibus peccat ratione substantiæ, quia sit prauus, vel ex propria natura ut brasica, urtica, & agrestia à Gal. & Auic. proposita. Ex accidenti, ut frumentum, quod sua natura optimum quidem est, uerumtamen prauam acquirit qualitatem, uel quia diutius equò fuerit retentum, uel quia fuerit seruatum in loco humido, vel quia etiam à primo ortu rubigine fuerit correptum, ex esu horum ciborum facile est, ut gignantur

gnantur humores putredini obnoxij. Cibus pariter peccat ratione quantitatis aut continuæ, aut discretæ: continuæ, vt quando quis vtitur cibis copiosis, qui deinde non possunt regi à natura, & præsertim si sint cibi pauci nutrimenti, & multi excrementi, vt olera. Cibus ratione quantitatis discretæ peccat, vt quando homines ingerunt plura cibaria & diuersa pluribus vicibus, impossibile enim tunc est hos non incidere in febrem aliosq; morbos. Peccat etiam ratione qualitatis & primæ, & secundæ, primæ quidem, vt quando cibi sunt humidiores, vt lac; secundæ, vt quando cibi sunt ingrati vel odoris, vel saporis, hi enim facilè putrescunt. Peccat etiam ex parte temporis, vt quando sumitur cibus horis intempestiuis. Vitiũ etiam est in cibo ratione ordinis, vt quando quis sumit cibos primum difficilis deinde facilis coctionis, & eos qui potissimum sua natura facilè putrescunt. Postremò vitium in cibo ratione præparationis, etiam contingit duobus modis, quorum vnus est quando non benè dentibus conteruntur, secundus verò, vt quando condiuntur cibaria lacte & fit pulmentum: hæ igitur sunt causæ disponentes corpus ad putridam febrem, quatenus gignunt humores vel putridos, vel putredini maximè obnoxios.

Cibus peccat ratione quantitatis.

Cibus peccat ratione temporis.

Cibus peccat ratione præparationis.

Erant deinde causæ disponentes corpus ad putridam febrem succos genitos putrefacientes, licèt hi sint inculpati, atque ex Gal. lib. de inæquali intemp. cap. 7. & 11. meth. cap. 4 pariter primo de diff. feb. cap. 3. & alibi passim, huiusmodi sunt causæ obstruentes: vnde aduertendum quòd non potest fieri putrida febris citra obstructionem: Quòd si Gal. asserat lib. de Ther. ad Pis. cap. 15. & lib. de inæq. intemp. cap. 8. & alibi, dari putredinem citra obstructionem, is tamen nunquam dicit dari feb. putridam citra obstructionem prohibitamque transpirationem.

Causæ disponentes corpus ad putridam fabrem.

Dubitatio.

Huius difficultatis solutio in hoc consistit, quòd potest putrescere materia citra prohibitam transpirationem, sed hæc materia putrida nunquam causabit putridam febrem, nisi occurrat prohibita transpiratio & obstructio: nisi dicamus, quòd potest aër putridns generare febrem pestilentem putridam absque obstructione; ratio est, quoniam in febre pestilenti putrescunt humores cordis, fieriq; potest vt ratione aeris pestilentis per inspirationem attracti inficiantur humores cordis: quare tunc non est necessaria obstructio, prohibitaque transpiratio, sed Idea febris putridæ non pestilentis in hoc consistit, vt cordis humores non putrescant, sed ponantur in calefacto esse à putrida fuligine; vnde dicit Gal. primo de diff. feb. cap. 5. in febre ardente in putredine magnorum vasorum cordis, ascendere ad cor veluti fumũ; si ergo fumus locum habet in febre ardente continente, multo magis locum habebit in reliquis febribus. Quare putrida hæc fuligo non pet et cor, nisi adsit prohibita transpiratio & obstructio, vnde corpora

Solutio.

transpi-

transpirabilia non incidunt in febrem. Constitutum igitur sit, tales causas quæ putrefaciunt humores bonos, esse causas inducentes prohibitam transpirationem obstructionemque.

Obstructionis causæ.

Obstructionis causa ex Gal. loco citato est materia copiosa, potissimum verò viscida crassaq;, quādo oportet loqui de causis harum materiarum, de quibus agit Auic. in hoc cap. Causæ hæ sunt duplices, vel enim generant materias, vel genitas materias detinent; priores sunt & internæ, & externæ: internę, vt intemperies frigida, & ex Gal. lib. de inæq. intemp. cap. 7. est intemperies inæqualis, quando verbi gratia ventriculus est frigidus, iecur verò est calidum, calidum enim iecur allicit chylum crudum, vt facile sit gigni materias crassas atq; viscidas, & proinde obstructiones: idem dicendum est de ætate senili, in hac enim vigent obstructiones, & materiæ viscidæ & crassæ.

Externæ causæ.

Externæ autem causæ, sunt vel necessario, vel non necessario occurrentes. Non necessario occurrentes, vt abusus medicamentorum frigidorum. Necessaro occurrentes sunt, vt aer frigidior: vnde hyeme multiplicantur pituita crassique humores; pariter etiam cibus frigidus & crassus, vt castaneæ, fabæ, panis non fermentatus, caseus, & alia id genus, quæ omnia facile est vt corrumpantur, vt si cibaria condiantur frigidis, ratione frigiditatis gignuntur succi viscidi & crassi etiam, idem dicendum de potu frigido.

Alia ex parte erant causæ genitos humores detinentes, & sunt illæ in quibus est vis adstrictoria.

Ideò proponebat Gal. 1. de diff. feb 3. corpora densi habitus, aluo naturaliter constipata. Quare dicit Gal. naturaliter constipata? Aluus constipata dupliciter potest considerari. Aliqui habent aluo naturaliter constipata, aliqui verò eam habent lubricam, sed his derepentè fit stiptica, vtraque alui stipticitas potest esse causa febris, sed differenter tamen, nam si aluus intelligatur stiptica naturaliter, hæc est causa quæ cogit genitos humores ita vt non exeant, vnde est causa disponens corpus ad putridam febrem. Si verò accipiatur aluus stiptica non naturaliter, sed quæ repentè fit stiptica, hæc erit causa non disponens corpus ad putridam febrem, sed ipsum dispositum impellens in putridam febrem: iure ergo dicit Gal. aluus stiptica naturaliter. Prę terea potest esse etiam causa aer constipans, & intemperatus adstringensque, potest etiam esse cibus adstringens, vt mespila, granata, & huiusmodi; item cibaria condita adstringentibus, quibus tamen homo vtatur in pauca copia, si enim homo his vteretur in multa copia, hæc tunc essent causa impellens, non autem disponens.

Quō alui stipticitas sit causa febris.

Causæ verò dispositum corpus impellentes, quæ si rectè loqui velimus potius vocari debent occasiones, desumuntur ex quatuor fontibus, nempè ex assumendis, ex faciendis, ex foris incidentibus, & ex euacuandis.

Causę dispositum corpus in febrem impellentes ex quatuor fon-

Ex aſsumendis, vt quando quis maxima ciborum copia vtitur & po tiſſimum calidioribus, vt vino, aromatis; tunc enim facile eſt, vt iam diſpoſitum corpus incidat in febrem: vnde videbitis multos comediſ ſe vſque ad ſaturitatem & vltra etiam, ex quibus aliqui febricitabunt aliqui non, qui febricitabunt, erunt illi qui ſunt diſpoſiti, qui enim diſpoſiti non erunt, non febricitabunt nec ephemera, nec putrida febre, & hæc eſt cauſa impellens.

tibus deſumuntur.

Ex aſſumendis.

Idem dicendum eſt de faciendis, verbi gratia, ſi quis poſt cibum valido vtatur exercitio, hic ſi erit diſpoſitus, incidet in febrem.

Ex faciendis.

Similiter dicendum eſt de foris incidentibus, vt ſi quis vtatur balneo à cibo, facilè eſt hunc febricitare, immo hoc nihil eſt potentiùs; ex centum enim febricitantibus, pluſquam nonaginta ab hac vna cauſa de qua ſtatim ſum dicturus, in febrem incidunt, & hæc eſt, quando homines poſt exercitationem vel calentes, vel ſudantes, vel proximè ad ſudandum, parati exponunt ſe aeri frigido, hæc eſt potiſsima cauſa inter cauſas impellentes corpus ad putridam febrem.

Ex foris incidentibus.

Præterea ad hoc faciunt etiam omiſsiones cautelæ ex Auic. vt quando quis ſolitus eſt geſtare aliquid in regione ventriculi, tunc ſi hoc omittat facile eſt, vt incidat in febrem.

Quoad excreta, quando non fit euacuatio ſolita, & repentè aluus cohibeatur, tunc ſi corpus eſt diſpoſitum, neceſsariò incidit in febrem.

Ex excretis.

Hæ ſunt igitur cauſæ impellentes, ex quibus colligit Auic. febres putridas inter ſe differre ratione materiæ, hoc modo, quatenus materia hæc eſt uel excrementitia, uel alimentalis; putrida enim febris magis fit à materia uel alimentali, uel excrementitia. Hæc diſtinctio colligitur ex Auic. in tractatu de humoribus, & ob id eam ſupponit doctrinã: Colligitur etiam id ex Gal. in lib. de inæquali in temperie cap. ultimo, ubi proponens inflammationem, cancrum, eryſipelas, carbunculum, herpetem, œdema, phagedænam, alioſquè tumores, dicit hæc fieri ex ſucco uel melancholico, uel birioſo, uel pituitoſo, deinde dicit fieri etiam ex ſanguine uel calido, tenui & bulliente, uel frigido, uel craſso. Sed dubium eſt quid ſibi uelit Galenus per ſanguinem craſsum, tenuem, frigidum, bullientem; ſi quis enim dicat Gal. per ſanguinem frigidum intelligere pituitam, tunc dico ipſum ſuperfluum fuiſſe, quia primò proponens ſuccũ pituitoſum, intelligit etiam pituitã. Quare nos dicimus, Gal. per ſuccum pituitoſum, melancholicũ, & bilioſum, intelligere materias excrementitias, quæ nõ uertuntur in ſubſtantiã partis.

Febris putrida fit vel a materia alimentali vel excrementitia.

Dubitatio.

Per ſanguinem uerò calidum, intelligere ſuccum uerè ſanguineũ, prout diſtinguitur ab alijs ſuccis alimentalibus; per ſanguinem tenuem, bilioſum, intelligere bilem alimentalem; per ſanguinem frigidum, pituitam alimentalem; per ſanguinem tandem craſsum, melancholiam alimentalem.

Solutio.

Sed

Materia excrementitia est duplex. s. vel humorosa vel ichorosa.

Sed animaduertatis, quòd materia excrementitia est vel humorosa, vel ichorosa, de materia humorosa res satis superquè patet; quoad materiam ichorosam, dicit Gal. primo prorhet. primo 4. reperiri serum atræ bilis in excrementis aquosis, in lotio videlicet, vt significaret ichorem non esse serositatem, seu excrementum illud sincerum quod est veluti vehiculum alimenti; ichor enim est quid diuersum à lotio, & hoc colligi potest ex Gal. 6. epid. 2. 37. nam cum dixit ibi Hipp. sanginem ichoroidem esse modo bonum, modo malum, dicit Gal. omnem inchorem esse malum & præter naturam. Verùm quoniam differentia est inter ichores, vt ex his aliquis sit prauior, aliquis minus prauus, dicit Gal. medicos consueuisse interdum minus malum vocare bonum, & vnum horum fuisse Hipp. qui considerat ichorem sanguinis esse mitiorem ichore bilis. Cum igitur omnis ichor sit malus & præter naturam, non habet quod sit vehiculum sanguinis, vehiculum enim sanguinis est lotium, & ex hoc colligatis ichorem esse multiplicem, prout multi sunt humores; ichor enim correspondet humori; quare massa sanguinea pro aggregato quatuor humorum, potest habere, si quid introducatur vnicam massam ichorosam, quæ proportione respondeat humorosæ. Hinc corpori sanguineo à prædominio, siquæ causa præter naturam occurrat cuius ratione fiant ichores, ex his putrescentibus fit febris sanguinea quæ dicitur synocha cum putredine.

Ichor & serositas differũt

Ichor omnis est malus & præter naturam.

Ichor multiplex.

Quòd si massa sit biliosa, tunc si prodeant ichores, ex his fiet febris ardens, de qua Hipp. & Gal. 4. de rat. vict. primo.

Quòd si massa sit aut pituitosa, aut melancholica, ex his fient etiam varij ichores, ex quibus fient febres ardentes spuriæ.

At si capiatur ichor pro determinato ichore, hic est aut sanguinis, aut pituitæ, aut bilis, aut melancholiæ, ex quibus variæ fiunt febres.

Idem dicendum est de excrementitijs humoribus: idest de pituita, bile, melancholia; vnde fiunt febres pituitosæ, biliosæ, & melancholicæ.

Non expectetis vt diuidam pituitam excrementitiam in naturalem & præter naturam, omnes enim humores diligenter proponam suis locis.

Animaduertatis autem dicere Galenum 11. meth. 2. diuidendas etiam febres esse, prout febris vel causam habet, vel non habet, prout materia putrescit vel in toto, vel in parte, prout febris est vel cum phlegmone, & dicere differentias esse considerandas: Auic. verò considerare differentias desumptas ex materia & loco.

Causa fuit, eò quod Gal. ibi profitetur meth. medendi, & in genere considerat febrem, & ideo oportuit eum considerare differentias, non modo principales, sed etiam non principales, idest eas, quæ de-

sumuntur

ſumuntur à febre, vt eſt iuncta cum inflammatione, vel vt eſt ſine inflammatione: ſed quoniam aliter progreditur in febre putrida cum inflãmatione, aliter in febre putrida abſq; inflãmatione: ideo Gal. tales cõſiderat differẽtias, quas poſtponit Auic. propterea quòd cum ipſas inſinuaſſet in capit. primo huius lib. nõ erat quod eaſdẽ hic rurſus repeteret.

Auic. cognoſcit differentias feb. putridarum deſumendas eſſe ex materia putreſcente, & loco vbi materia putreſcit. Quo ad materiam, hanc diximus eſſe vel excrementitiam, vel alimentalem, de excrementitia ſatis diximus; loquamur ergo de alimentali. Febriũ differẽtię ex materia de sũptæ.

Materia alimentalis poteſt dupliciter conſiderari, vel ſcilicet pro tota maſſa, vel pro ſucco à reliquis diſtincto; vnde dicimus, in maſſa alimentali quatuor eſſe ſuccos, ſanguinem ſcilicet, bilem, pituitam, & melancholiam, quæ veritas deſumi poteſt ex Hipp. primo de natura humana 18. vbi dicit, in corpore neceſſe eſſe vt reperiantur quatuor humores, ideſt ſanguis, pituita, & vtraq; bilis, nec eſt quòd quis dicat, Hipp. per reliquos tres ſuccos, intelligere ſuccos excrementitios, ita vt ſuccus tantum ſanguineus ſit alimentalis. De materia alimentali. Reſpondetur tacitæ obiectioni.

Hoc nequaquam ſecundum Hipp. eſt ſtatuendum; in principio enim lib. de natura humana 19. ait, totũ corpus optima frui ſanitate, quando hi quatuor ſucci exactiſſimè inuicem ſunt commixti. Vnde ſi ſermo fiat de ſuccis excrementitijs, dubio procul ſi ſucci hi miſcerentur cum ſanguine, corpus malè potius quàm benè ſe haberet: hinc fit, vt in icteritia corpus langueat, quoniam cum ſanguine miſcetur bilis excrementitia; ſecus verò ſtatuendum eſt ſi miſceatur bilis alimentalis cum ſanguine: loquitur ergo Hipp. de ſuccis alimentalibus, qui iure quatuor eſſe debent, quia & corporis noſtri partes inuicem diſſentiunt, quædam enim ſunt calidæ & humidæ, quædam verò ſunt frigidæ & ſiccæ, & in ſumma, diuerſam habent temperaturam: quare ex diuerſis etiam ſuccis ipſæ ali debent. Cum igitur dentur hi quatuor ſucci alimentales, ſi capiantur ſimul pro aggregato ex 4. ſuccis, & hoc aggregatum putreſcat, tunc neceſſariò fit, non febris putrida, ſed febris peſtilens Quare à noſtro propoſito excluditur putredo in maſſa humoroſa, quoniam nos loquimur de febre putrida non peſtilenti.

Si autem ſucci hi capiantur inuicem diſtinctè, & putreſcant, tunc putreſcente ſanguineo ſucco, fit febris ſanguinea, pituitoſo verò, pituitoſa; bilioſo verò, bilioſa, melancholico denique, melancholica.

Sed animaduertatis, ſanguinem ſub forma vel propria, vel aliena poſſe putreſcere: ſi ſub forma propria putreſcat, fit febris ſanguinea, quæ dicitur quodammodo & bilioſa & melancholica; quodammodo bilioſa, ſi ſanguinis portio tenuior putreſcat, quoniam non degenerat in flauam bilem, ſed in aliquam materiã quę eſt in confinio flauæ bilis: ſi verò ſanguis putreſcat ſecũdum portionem craſſam, fit febris ſanguinea, Sanguis dupliciter putreſcere põt.

nea quodammodo melancholica. Quod ſi ſanguis putreſcat non ſub forma propria, ſed ſub aliena, non fit febris ſanguinea, ſed vel biliosa, vel melancholica; nam cum non putreſcit ſanguis ſub forma propria, tunc is degenerat in excrementum; ſecundum partem tenuem, in bilem, ſecundum verò craſſam, in melancholiam, non autem in aliquid quod ſit in confinio vel bilis, vel melancholiæ, & ideò fit febris non quodammodo vel bilioſa, vel melancholica, ſed verè bilioſa, vel melancholica.

Quod ſi conſideremus ſuccum alimentalem pituitoſum, & hunc ſiue ſub propria, ſiue ſub aliena forma putreſcentem, fit febris verè ſemper pituitoſa.

Si autem putreſcat ſuccus bilioſus ſub forma propria, fit febris bilioſa, ſi verò ſub aliena, fit febris atrabilaris ſeu quartana: nam ſi ſuccus alimentalis degenerat, in flauam bilē excrementitiā, febris erit bilioſa. bilioſa etiā erit febris ſi is degeneret in bilem praſinā, æruginoſā, cæruleamq; ſed ſi degeneret in atrā bilē, febris eſt melāncholica, atrabilaris.

Poſtremò ſi conſideremus ſuccum melancholicum, hoc ſiue ſub propria, ſiue ſub aliena putreſcente forma, ſemper fit febris melancholica.

Febrium differentiæ à loco desūptæ.

Quod ſi conſideremus differentias febrium putridarum ratione loci, locus poteſt dupliciter conſiderari, vno modo prout in loco materia exactè putreſcit, altero modo prout in ipſo materia non exactè putreſcit, ſed aliquid veſtigij putredinis aſſequi videtur: tantū ex loco primo modo, oriuntur illæ febrium differentiæ, ſecundum quas dicimus febres eſſe vel continuas, vel intermittentes; continuæ ſunt, ſi materia intra venas putreſcat, intermittentes ſunt, ſi materia putreſcat extra venas.

Feb cōtinuæ ſunt in dupli ci differentia.

Intermittentes vlterius non diuiduntur; at continuæ poſſunt ſubdiuidi, prout materia putreſcit in venis vel magnis, & cordi proximis, vel in paruis & à corde remotis; ſi putreſcat materia in venis magnis cordi propinquis, quæ ſunt inter alas & inguina ex Galeno 2. de criſ. 6. fiunt feb. continuæ continentes, in venis paruis à corde diſtantibus, fiunt febres continuæ proportionatæ; continuæ quidem dictæ, quoniam materia putreſcit in venis, proportionatæ verò, quia cum materia protruditur à venis proximis ad remotas, tunc fit febris proportione reſpondens intermittenti.

In quo differant cōtinuæ feb. à continentibus.

Continuæ autem differunt à continentibus; in continentibus enim eſt vna tantum acceſſio; in continuis verò proportionatis, plures ſunt acceſſiones. Deinde conſiderandus eſt locus vbi materia non exactè putreſcit, ſed ſuſcipit aliquod veſtigiū putredinis, quod vocat Auic. ſemitam putrefactionis, quaſi viam ad putredinem, atque vt colligitur ex Gal. 2. meth. cap. 4. locus hic eſt vel intra, vel extra venas, ſi intra venas, totum occupatur, ideſt ferè omnes venæ, & poſſumus cum Gal. totum vocare; ſi occupetur pars aliqua, poteſt eſſe modo vna tantum, modo duæ, modo tres partes, in quibus tanquam in foco,

adeſt

adest initium putredinis; quò fit vt si vnus sit locus, vna erit febris, si autem duo, duæ febres, si verò plures, plures etiam fient febres: vnde aliqui interdum detinentur octo tertianis, & hoc, quoniam varia sunt loca in quibus putrescit materia.

Sed potest etiam esse locus extra venas, quando materia capit initiũ alicuius putredinis, vt in capite, vnde fit febris illa cerebralis, atq; in vẽtriculo & circa præcordia, & fit febris proposita à Fernel. quam tamen insinuauit etiam Gal. 2. meth. cap. 4. & 6. epid. v. 31. Ex traditis habetis omnes differentias febrium putridarum.

Sed hic occurrunt nonnullæ difficultates contra ea quæ dicta fuere, & primum, quoniam videtur statuere Gal. 2. de diff. feb. cap. 2. omnes feb. putridas procedere ex bile; diuidit enim feb. biliosas, non modo in biliosas, sed & in pituitosas, & melancholicas, in tertianas, quotidianas, & quartanas.

An omnes feb. putridæ oriantur à bile.

Feb. putridas fieri à bile probatur 1.

Secundò probatur ex Anax. referente Arist. 4. de part. animal. cap. 2. vbi dicit, omnes morbos acutos oriri ex bile, & propterea viuacissima esse illa animalia quæ carent bile, vt Ceruus, Camelus, & Delphinus; hanc etiam sententiam habuit auctor lib. 2. de natura humana in fine, vbi scriptum est, omnes morbos acutos & præsertim febriles, oriri à bile. Insuper ratione comprobatur, quoniam omnes febres, si non fiant à bile, necessario habent bilem coniunctam, & ratio colligitur ex Hip. 2. & 3. lib. de morb. bilis est veluti sulphur quo accenduntur reliqui humores ut putrescant.

Secundò.

Pro solutione primæ dubitationis, dicimus Gal. ibi per bilem non intelligere materiam specificam distinctam à pituita & melancholia, sed bilem genericam, prout in se claudit & flauam bilem, & pituitam, & melancholiam, secundum quem modum loquitur Hip. 7. Aph. 42. ubi uult, febres quæ non fiunt ex bile, balneo curari, ut ex hoc ibi in commento inferat Gal. feb. ex bile non curari balneo; febris ergo ex nõ bile curatur balneo, febris uerò ex bile non curatur balneo; curãtur enim ope balnei, dicit Gal. ephemera & hectica; hæ autem non fiunt ex bile, quia non fiunt ex humoribus. putridæ uerò non curantur balneo, immo nocet balneum in febrib. putridis, putridæ uerò fiunt ex bile, sed non tantum putrida biliosa redditur intensior ratione balnei, sed & pituitosa, & melancholica, quando omnes febres prodeunt ex bile, si hoc communi modo capiatur bilis, sed si rectius perpendantur uerba Gal. is non uidetur febres diuidere ex bile in feb. biliosas, pituitosas, & melancholicas; proponit enim primum genus febrium ex bile, secundum ex pituita, tertium ex melancholia.

Solutio ad primum.

Bilis est duplex, generica, & specifica.

Ad secundam dubitationem respondetur, quòd hæc sententia simpliciter prolata est falsissima, quoniam experientia quotidiana probatur, & egestionibus, & uomitu, solam bilem putrescere.

Ad secundũ.

An humores putrescant in venis.
Alex. sententia est nō putrescere in venis humores.

Dubitatur tertiò, quia dicit Alex. non putrescere humores in uenis, vt ob id falsum sit dari putridas febres; si putrescunt, dicit Alex. lib. 12. cap. 2. humores in venis (is enim non negat putrescere humores extra uenas) gignuntur animalia; hæc autem cum generantur ex putredine, deberent potissimum in uenis generari, eo quòd magis ibi uiget calor, uidemus enim gigni animalia ubi materia putrescit in intestinis, in quibus non est calor ita uehemens ut in uenis. Dicendum igitur humores non putrescere in uenis.

Sentētia Iouberti, qua in venis humores nō putrescere confirmatur.

Hanc sententiam sequuti sunt nonnulli recentiores, & maximè Ioubertus secundo lib. paradox. medicinalium, ubi multis rationibus conatus est probare in uenis non fieri putredinem, & inter alias rationes tribus ualidioribus usus est. Prima ratio Ioub. est. Omnis putredo fit cum fœtore, in venis nullus est fœtor, ergo in venis nulla est putredo. Secunda ratio est, cuncta conseruantur in locis propriis, sed venæ sunt loca propria sanguinis & humorum, ergo non possunt putrescere humores in venis. Maior probatur ex Ar. 4. phys. in tractatu de loco, minor est manifesta. Tertia ratio Ioub. est accepta à Galeno, qui 6. epid. com. primo t. 28. vbi ponens diff. inter feb. pestilentes & alias febres, inquit, differre pestilentes ab alijs feb., putredine, si differunt putredine, inquit Ioub. sequitur alias feb. non habere originem ab humoribus in venis putrefactis.

Refellitur Alex. sententia.
Solutio rationis Alex.

Sententia Alex. est falsissima, & multa dogmata medica subuertit; nam nisi putrescerent humores in venis, ratione continuitatis feb. nulla esset, quia caracter feb. continuarum est, vt efficiatur ex putredine in venis. Quare soluamus rationem Alex. hunc in modum: quòd materia putrescens non eodem modo putrescit; aliqua enim sensim ac sensim putrescit, vnde antequam deducatur ad incinerationem, requiritur plurimum temporis, aliqua verò egent breui tempore ad putrescendum; si materia paulatim putrescat & tardè, tunc ex ea possunt gigni vermes, & hoc experientia comprobatur in pituita viscida, ex qua, priusquam versa sit in cinerem, possibile est gigni vermes: at si humores putrescant in venis, quam celerrimè ad incinerationem vertuntur arescuntquè, & vsque adeò festinanter, vt non possint gigni vermes.

Ad primam Iouberti.

Respondetur ad primam rationem Ioub. quando dicit, omnē putredinem fieri cum fœtore; negatur hæc maior, quia tantum abest quòd omnis putredo fiat cum fœtore, quinimo aliquæ putredines fiunt cum maximo odore, vt in generatione musci.

Ad secundā.

Ad secundā, quòd cuncta conseruantur in locis proprijs &c. Respondetur, quòd licet res conseruetur in locis proprijs, potest etiam in locis

proprijs putrescere à causis aliundè prouenientibus, vt si vinum conseruetur ferè semper in proprijs dolijs, quandoque tamen corrumpitur, & putrescit in ipsis, alijs de causis.

Ad tertiam respondetur, negando consequentiam. quia etsi dicat Galen. quòd febres pestilentes differant ab aliis febribus putredine, non sequitur alias putridas non fieri à putredine, sed distinguendum, quòd differunt putredine, quia putridæ pestilentes fiunt ab insigni putredine, vt patet ex Gal. 3. de præsag. ex pulsib. 3. & 9. de simplic. med. facult. cap. de terra samia. Ad tertiam.

Dubitatur insuper ex Alex. qui dicit in feb. intermittentibus materiam putrescere in venis, contra Gal. vt cum transmittitur materia à venis ad extra venas, transmittatur putredo, cuius signum euidentissimum est illud quòd capitur ex lotio. lotium enim indicat putredinem, & hoc non modo admittit Alex. sed & Gal. nono meth. 4. vbi distinguit Synoch. cum putred. à Synocho sine putredine, sed lotium indicat affectum in venis, non extra venas, ergo in feb. intermittentibus materia putrescit in venis. An in intermittentibus materia putrescat in venis, vel extra venas. Alex. sententia.

Confirmatur Alex. sententia, quòd in solis venis fiat putredo, duabus rationibus. Prima ratio est, quòd venæ sint loca caua, calida, & humida, & putredini accommodata. Secunda ratio est, quòd videmus sanguinem extra vasa potius congelari, quàm putrescere; igitur dicendum est solùm in venis fieri putredinem humorum. Quod in solis venis fiat putredo, probatur ex Alex. Prima ratio. Secunda ratio.

Ad Alex. pro veritate, ita dicimus, in feb. intermittentibus materiam putrescere extra venas, non in venis; vnde facilè etiam fit, vt in principio intermittentium, cum transmittitur materia à venis ad extra venas, appareat rigor, & frigus; nondum enim nec putredo est, nec frigus. Quare materia putrescit extra, non autem intra venas. Aduertendum tamen, quòd licet materia non putrescat in venis, ea tamen acquirit aliquam vmbram, & aliquod initium putredinis, quòd quidem indicatur à lotio; fit enim aliqua mutatio in lotio, quæ mutatio non obseruatur in ephemera, & ob id Auic. loquens de feb. intermittenti, dicit, *& inflammatur in materia secunda secundum semitam putrefactionis*, per materiam secundam, hic intelligit causam antecedentem; *secundum semitam putrefactionis*, idest secundum viam ad putredinem. Alex. improbat. Auicennę locus explicatur.

Ad primam ex illis duabus rationibus respondetur, quòd & si venæ sint loca caua, calida, & humida, & putredini accommodata, sunt tamen etiam alia loca in corpore humano, quæ sunt & caua, & calida, & humida, & putredini accommodata. Solutio 1. argumenti Alex.

Respondetur ad secundum, quod etsi sanguis extra corpus congeletur, certum est tamen, intra corpus sanguinem à venis excretum putrescere, vt apparet in inflammationibus, & multis alijs accidentibus. Solut. 2 arg. Alex.

Oportet deinde cogitare in feb. intermittentibus, an materia transmittatur à venis extra uenas.

In febribus intermittentibus an materia trasmitatur à venis ad extra.

Communis medicorum schola asserit, hoc esse perpetuum in feb. intermittentibus, vt materia transmittatur à venis extra venas, quód tamen falsum est; aduersatur enim Gal. 2. de diff. feb. vlt. vbi habet, fieri accessiones per fluxionem materiæ, fluxio autem fieri potest, vel per transmissionem, vel per attractionem, breuitatis gratia, de fluxione tantum per transmissionem agamus.

Dicit Galenus, transmissionem fieri hoc modo, vt pars generans superfluam materiam genitam, extra expellat ad alias partes; licet enim pars gignens sit debilis in quantum gignit, ea tamen ratione qua genitam materiam extra propellit ad alias partes, est robustior parte recipiente, si ergo pars transmittens est robustior, & cum nos supponamus adesse materiam excrementitiam prauam nondum putrefactam, sed incipientem putrescere, & recipiatur in venis mesaraicis, in regione ventriculi, circa lienem, ego vellem scire, quomodo materia hęc propulsa à venis extra venas, possit causare feb. intermittētē; oportet enim vt propellatur primò ad iecur, ad venas iecoris, deinde ab illis venis in centro existentibus, ad venas ad circumferentiam, & tandem ad extra venas; si lien & ventriculus est debilis, si iecur est robustum, quomodo recipiet hanc materiam? Non est possibile hoc. & ob id Fernelius, in hoc doctissimè statuit, falsum esse quod in omni intermittente transmittatur materia à venis extra venas, sed febrem intermittentem fieri hoc modo, vt materia putrescat circa ventriculum, circa mesenterium, in ijs partibus vicinis circa septum transuersum, in quibus partibus, dicit Fern. reperiuntur quædam membranæ sensu exquisito præditæ, & cum hæ partes ratione putridæ materiæ afficiantur, trahunt in consensum totum corpus, quò fit vt homines vel frigeant, vel horreant, vel rigore afficiantur, pro acrimoniæ vbertate sensuquè etiam exquisito partis. Sicuti si quis etiam patiatur vlcus in aliqua parte corporis, & illud pungatur, totum corpus repentè afficietur horrore, horror hic fit ne à materia transmissa à venis extra venas? nequaquam. & ob id dixit Fernel. in curatione maximè respiciendum esse ad partes propositas. Dicerem tamen ego, Fern. non ex toto, sed aliqua ex parte errasse; fieri enim potest vt excitetur fębris intermittens, quæ fuit proposita à Fernel. sed hoc non est perpetuum, & in hoc errauit: nam vt propriis ipsius fundamentis vincamus, si febris intermittens semper ita fieret vt dicit ipse, necesse esset, vt in omni febre intermittente febricitans insignem experiretur angustiam, doloremque in partibus propositis, præditis membranis illis exquisitè sentientibus; interdum quidem fit hoc, sed quandoque tamen febricitans non conqueritur de dolore illarum partium, interdum materia ibi putrescens, redditur calida, acris, & mordax,

Fernelij opinio.

Opinio Fernelij partim laudatur partim improbatur.

dax, vertiturquè in vaporem ac fuliginem, vnde partes dissoluuntur, distenduntur, fitquè vnitatis solutio; quare necessariò fit dolor, vnde si quis etiam patiatur vlcus, & pungatur, procul dubio fiet horror, hic tamen sæuissimum percipiet dolorem in loco vlcerato qui pungetur. Quare à simili deberet etiam pati insignem dolorem in supradictis partibus, & ideò in hoc errauit Fer. Quare pro veritate dicò ego, interdũ materiam putrescere in supradictis locis, sicut dicit Fernelius, & hæc veritas posita fuit à Gal. 6. epid. 5. 31. vbi ait, fieri febres putridas affecto ventriculo, quando cibi corrumpuntur, fiuntquè febres variæ, pro varia ratione putredinis: hæc febres sunt intermittentes, quia materia non putrescit in venis, nec transmittitur materia, interdumquè experientia comprobatur, febres intermittentes lenienti tantum medicamento curari, ratione enim talis medicamenti, eradicatur materia illa excrementitia quæ ibi putrescit, vt non redeat amplius febris, & hoc est verum. Auctoris opinio.

Vt distinctè ac tutò curarentur febres intermittentes, necesse fuit declarare quot modis ipsæ producantur, & eas diximus tripliciter oboriri. Febres intermittentes tripliciter producuntur.

Primò, quando materia putrescit circa ventriculum, & vicinas partes, in qua febre non transmittitur materia à venis extra venas, nec ab aliis viis ad totum corpus, sicuti etiam statuit Fernel. & Gal. etiam 6. epid. 5. 35. 1. modus.

Secundò, quando materia transmittitur à venis ad extra venas, & in hac febre omnes sunt concordes præter Fernel. qui hoc negans verum, plurima adducit argumenta, quæ quoniam ex dictis & dicendis facile corruunt, ideo omitto. 2. modus.

Tertiò, quando materia in ambitu totius putrescit, quando defertur ad totum corpus, non tamen per venas, sed per alias vias; non enim fieri potest, vt pars debilis propellat materiam ad robustam, & hic modus propositus fuit à Galeno, licet implicitè, secundo de diff. feb. primo, vbi ait, in feb. intermittentibus, materiam deferri ad totũ corpus. In communi & in genere ibi loquitur Gal. & nihil dicit de venis. 3. modus.

Sed euidenter veritatem hanc proponit Gal. 2. de cris. 6. vbi ait, in feb. intermittentibus deferri materiam, vel per venas, vel per totum corpus; dicit vel per venas, ergo non semper defertur per venas, sed citra venarum ductus potest deferri materia per totum corpus.

Superest modo, vt antequam accedamus ad signa, nunc rectè intelligatis naturam feb. putridarum, & totum hoc cap. Auic. atque etiam veritatem Gal. licet obscuram in secundo de differ. feb. cap. primo & vltimò; quòd vt fiat, discurrendum nobis est circa accessionum inuasiones: & vt distinctè procedamus, discurremus primum circa acces- De accessionibus & reditu accessionum.

ſiones, deinde circa reditum acceſſionum.

Quantum ad inuaſiones acceſſionum feb., duo ſunt explicanda, primum cur inuadant acceſsiones, ſecundum cur variè inuadant.

Quoad primum, Gal. 2. de diff. feb. vltimo dicit, aduertendum eſſe, an ſermo fiat de inuaſione acceſsionis in febre, quæ vnam tantum habet acceſsionem, an verò de inuaſione acceſsionis febris habentis plures acceſsiones,

Si ſermo fiat de febre vnam tantum habente acceſsionem, Gal. dicit in hac non reperiri partem vllam determinatam affectam, peccat enim materia in magnis vaſis, in toto corpore, & præcipuè in venis exiſtentibus inter alas & inguina, vt his partibus in cura, ſit indifferenter occurrendum.

At ſi ſermo ſit de febre plures habente acceſsiones, aduertendum dicit Gal. cauſas inuaſionis referendas eſse ad partes tranſmittentes, ſuſcipientes, generantes, & attrahentes.

Explicatio verborũ Galeni. Quid modo per hæc verba velit Gal. noſtrum eſt explicare, quando ex his pendeat curandi ratio. In febre igitur conſiderandum, an acceſsio fiat cum fluxione, an verò citra fluxionem, an demùm vtroque concurrente, ideſt partim cum fluxione, & partim ſine fluxione.

Si conſideremus inuaſionem acceſsionis, prout producitur cum fluxione, hæc fieri poteſt dupliciter, per attractionem uidelicet, ac tranſmiſsionem.

Calor attrahit tribus de cauſis. Si per attractionem, ex Gal. fit hæc, ratione vel doloris, uel caloris, calor attrahit tribus de cauſis. Prima eſt, quia cauſat uacuum, diſsipando humores, ſed cum natura non poſsit ferre uacuum, eſt in cauſa, ut grauia petant ſuperiora, leuia inferiora, quando ut non detur hoc portentum in natura, ad replendum uacuum, ad partem calentem mittit humores. Secunda cauſa cur calor attrahat, ea eſt, propter rarefactionem partium quam calor introducit, quia rarefactæ partes, cum debiles euadunt, ueluti inuitant partes proximas ad deponenda excrementa in ſeſe. Tertia cauſa eſt, quia calor introducit intemperiem calidam, quæ intemperies debilitat partem, qua debilitata etiam ſine rarefactione, ratione debilitatis, fit ſuſceptrix excrementorum aliarum partium.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Dolor an attrahat. Dolor an attrahat uidendum. Galenus in lib. de curandi ratione per ſanguinis miſsionem cap. 7. dixit, dolorem eſſe cauſam attractionis. Hæc ſententia, ita ſuſcepta eſt penè ab omnibus, ut ſit in ore omnium dolorem attrahere. Sed contra, dolor eſt pura paſsio, purus affectus corporis; à paſsione quomodo imaginari poſsumus proficiſci actionem? Quare non eſt uerum ſimpliciter dolorem attrahere, quia dolor qui eſt paſsio, faceret & ageret, quid igitur dicendum eſt? Mea eſt ſententia, dolorem eſse cauſam ut partes omnes circumuicinæ parti

Argumentũ quod dolor non attrahat.

Solutio.

dolenti

dolenti, in motu ponantur, ita ut in motu positæ, dimittant deinceps humores & excrementa in partem dolentem. Atque hanc sententiam significatam habere potestis à Gal. 13. meth. cap. 3. Possum pariter dicere, quòd dolor est perceptio rei molestæ: Vnde concurrunt causa agens, & causa patiens; causa agens est, res molesta, causa patiens est pars sentiens, cum illa agens, sit quecunq; esse uelit, debilitat partem, qua debilitata, de facili recipit. Vel dicamus, dolor attrahit, quia ratione doloris concurrunt spiritus ad partem, qui cum sint calidi, calefaciendo attenuant humores, & calefaciunt vias: His igitur de causis & dolor, & calor attrahunt.

Si per transmissionem, tunc concurrit materia, membrum transmittens, membrum suscipiens, & viæ paratæ.

Si accessionũ inuasio fit per transmissionem, concurrunt materia membrũ mãdans recipiẽs, & viæ.

Quoad materiam, hęc concurrit quatenus peccat, ratione aut quantitatis, aut qualitatis: ratione enim quantitatis, aggrauatur expultrix, ratione verò qualitatis, irritatur expultrix.

Causæ autem materię peccantis aut in quanto, aut in quali, sunt tum internæ, tum externæ, internæ vt imbecillitas viscerum, externæ, vt prauitas victus.

Si consideremus transmittens membrum, hoc necessariò debet esse robustum; alioqui enim non transmitteret: secus autem est si ipsum consideremus vt generans. Itaq; in febribus multa esse solent membra transmittentia, nempe ventriculus, iecur, & lien, interdum etiam caput, vt in febre catarrhali, quæ, nisi diligenter occurratur capiti, nunquam curabitur. Atque partes hæ sunt considerandæ, non modo vt transmittentes, sed etiam vt generantes.

Membrum mandans.

Quoad membrum suscipiens, hoc potest esse debile; per debilitatem intelligo, eam quam conferre oportet cum dispositione partis mandantis, mandans enim est robustius suscipiente.

Membrum recipiens.

Quòd si consideremus vias, ex Gal. loco citato, viæ debent esse paratæ, idest apertæ & laxæ; tunc enim materia non detinetur intra corpus, sed extra expelletur: in febre enim, oportet vt materia expellatur per locos reclusos quidem, sed exiles, non autem amplos, hoc modo ex Gal. fit accessionum inuasio per fluxionem.

Si fiat citra fluxionem tantùm, fit tunc, quando materia genita in corpore, non potest extra protrudi, sed in parte etiam putrescit materia, & hoc fit ratione imbecillitatis partis expellere non potentis, idest ratione ductuum obstructorum; hi autem obstruuntur ratione materiæ, vel multæ, vel viscidæ, vel crassæ.

Accessionum inuasio quomodo fiat citra fluxionẽ.

Postremò fit inuasio, & cum fluxione, & citra fluxionem; cum fluxione fit, vti supra diximus, citra verò fluxionem fit, quia cum progrediuntur accessiones, partes suscipientes, præter imbecillitatem natiuam, afficiuntur etiam imbecillitate adscititia, cui in curatione est

Inuasio & cũ fluxione & citra fluxionẽ quomodo fiat.

proui-

prouidendum, vt mirum non ſit, ſi quandoque febres maximè perdurent: nam ſicuti dolia optima, vbi vino vitioſo replentur, ab hoc vitiantur, vt optimum vinum in ipſa dolia immiſſum, fiat prauum; ita partes ſuſcipientes ex Gal. vitioſas materias, ob natiuam imbecillitatem, ob præſentiam materiæ morbificæ potiſſimum putreſcentis, nouam quandam imbecillitatem, ideſt adſcititiam contrahunt, cuius ratione fit, vt ipſæ non modo promptius ſuſcipiant ſuperfluitates, ſed etiam proprium non poſſint regere alimentum; vnde ſuperfluitates adhuc augentur, & promouetur acceſſio, quæ fit etiam propter materiam quæ non fluit.

Acceſsiones cur vario modo inuadant.

Secundùm explicandum eſt, cur acceſsiones variè inuadant, ideſt aliquando cum rigore, quædam cum horrore, nonnullæ cum frigore, aliquæ cum inæqualitate, quædam verò prorſus ſine his. Circa quæ, & præcipuè circa rigorem, ita diligenter diſcurrit Auic. vt is proprium cap. fecerit de rigore, hoc autem collocauit in ſermone de ſignis. ne igitur idem ſępius repetere cogamur, ibi quæſitum hoc ſoluemus, cum loquemur de ſignis.

Quare oportet conſiderare reditum acceſsionum, & in reditu hoc perpendere & principium, & finem.

Quoad principium, explicanda veniunt quatuor problemata: quorũ rum primum eſt, cur acceſsiones redeant: ſecundum, cur aliquæ frequentius, aliquæ minus frequenter: tertium, cur ſtatutis diebus: quartũ cur modo eadem hora, modo diuerſis horis.

Quoad finem, conſideranda veniunt hæc duo problemata, cur aliquæ citò, aliquæ rarò deſinant.

Cur acceſsiones reuertantur.

Quoad primum problema, quod eſt cur acceſsiones redeant, facilè eſt ſatisfacere, dicendo cum Gal. loco citato, cauſis inuaſionis permanentibus, acceſsionem redire, ijs verò extirpatis, impòſsibile eſse vt redeant acceſsiones.

Cur aliquæ acceſſiones frequentius, aliquę minus frequẽter reuertãtur? Plato iniquè redarguitur à Galeno. Declaratur locus Platonis obſcuriſſimus.

Ad ſecundum problema; quod eſt cur aliquæ acceſsiones frequentius, aliquæ minus frequenter reuertantur. Plato in Timæo ad hoc reſpiciens dicit, febres continuas fieri ex igne, pituitoſas ex aëre, bilioſas ex aqua, melancholicas ex terra. Vnde Plato iniquè redarguitur à Gal. 8. de plac. Hipp. & Pl 6. Plato enim non reſpexit ad qualitates materierum à quibus fit febris, ſed ad motum, & ob id cognoſcens febres continuas eſse in continuo motu, has aſsimilauit igni elemento maximè mobili; pituitoſas verò quotidiè & ſæpius alijs febribus affligere ægrum, has aſsimilauit aëri, non vt ſignificaret ipſas fieri ab humido & calido, ſed à materia faciente acceſsiones frequentiores, & ſe citius mouente ad promouendum acceſsionem. Tertio loco collocauit bilioſam, & hanc comparauit aquę, quæ non ita mouetur vt aer, magis tamen quam terra. Quarto loco collocauit, quartanam febrẽ

omnium

omnium tradiſsimam, quam comparauit terræ elementorum omniũ pigerrimo ad motum: ita intelligendus eſt Plato, non autem vt dicit Gal. loco præallegato.

Hæc autem diuerſitas fit in febre, quoniam illa febris habet acceſsiones frequentius inuadentes, in qua citius noua regeneratur materia: citius noua regeneratur materia, in qua ſunt potentiores cauſæ ad producendam nouam materiam, quæ quidem cauſæ in febre potiſsimum pituitoſa vigent, minus autem in bilioſa, adhuc etiam minus in melancholica.

Cauſæ frequentiæ acceſsionum, deſumendæ ſunt ex quantitate, & qualitate materiæ: vnde ſi conſideratur pituitoſa materia, hæc multò citius regeneratur in ea copia, vt nouam poſsit promouere acceſsionẽ, quam aut bilis, aut melancholia; pituita enim gignitur in ventriculo, fitq; ex parte frigida & humida viſcidaq; cibi, quæ præter id quod copioſa eſt, non ita etiam facilè diſsipatur à calore ventriculi, quò fit vt ipſa citò regeneretur. Si autem conſideretur bilis, hæc non poteſt tam citò regenerari: producitur enim ex parte tenuiore non chyli, ſed chymi, ideſt ex ſucco, qui non in ventriculo, ſed in iecore reperitur: chylus enim genitus in ventriculo, à iecore vertitur in chymum: prætereà in hanc agit calor intenſior, intenſior enim eſt calor in iecore quam in ventriculo; quare antequam producatur bilis in tanta copia vt poſſit noua excitari acceſsio, requiritur longum tempus. Si conſideremus melancholiam, hæc longiore adhuc tempore regeneratur, producitur enim ex parte chymi craſsiori hoc modo: quando fit coctio in ventriculo ciborum, portiones eorum craſsæ degenerãt in excrementa fœcalia, & per aluum deſcendunt, vnde reſtat portio tenuis, ideſt chylus, ex parte cuius craſsiore gignitur melancholia in iecore, quæ portio eſt minima, quare antequam regeneretur melancholia in tanta quantitate vt noua fiat acceſsio, opus eſt longo tempore. Cauſæ frequentiæ acceſsionum.

Quòd ſi conſideremus qualitatem harum materierum, pituita eſt frigida, humida, viſcida, craſsa; bilis autem eſt calida, ſicca, tenuis; melancholia uerò eſt frigida, ſicca, craſſa: vnde ſi inuicem conferamus has materias, copia pituitæ vſque adeò poteſt, vt licèt pituita ſit frigida, & humida, craſſa, viſcida, citius tamen ipſa excitet expultricem ad expellendum, & ſit in cauſa nouæ acceſsionis, quam bilis: licèt enim bilis ſit magis mordax, calida, ſicca, tenuis, plus tamen poteſt pituitæ copia, oportet enim vt qualitati adnexa ſit etiam debita quantitas. Humorum qualitates.

Tardiſsima uerò omnium eſt periodus melancholiæ, ratione tum qualitatis, tum quantitatis, ut per ſe patet: unde dicit Auicenna, reddens rationem propoſiti problematis, pituitam eſſe cauſam frequentioris paroxyſmi, quia eſt copioſa, minus autem frequentis quã bilem, quia eſt tenuis.

Quòd

Inquinamentum cõsideratur in febribus putridis, vt est causa noua accessionis.

Quòd si consideremus etiam inquinamentum in febribus putridis, hoc etiam facilè demonstrat, ex pituita frequentiores produci periodos, ex Gal. 2. de diff. feb. cap. 4. circa finem. Vnde ut intelligatis quomodo inquinamentum sit causa nouæ accessionis, confugiendum est ad Gal. 2. de præsag. ex pul. cap. 4. immo 3. de præsag. ex pul. cap. 7. ubi per inquinamentum, intelligit id, quod relinquitur ex putrescente materia, idest cinerulentum: cinerulentum est igitur illud inquinamentum, quod est satis copiosum in febre putrida, quia non ita resoluitur in ipsis accessionibus. Vnde integritas huius febris pituitosæ nõ est exquisitè munda, ut deueniat ad exquisitam infebricitationem ratione huius inquinamenti: hæc igitur est causa (dicit Galenus) ut noua citius accessio redeat in febre pituitosa, & ex Gal. 2. de diff. feb. 4. immo cum locum habeat inquinamentum, reliquæ febres erunt uelutì distinctæ, earũq; in his materia dissipatur. Hinc est quod harum febrium accessiones non sunt ita frequentes, & potissimum quartana, quando valdè crassum sit illud, ex quo fit quartana, vt non ita facile possit accendi, licet sit exiguum illud, vt dicit Gal. 2. de diff. feb. 5.

Inquinamentum quid sit secundum Gal.

Periodicationis causa.

Ad tertium problema de causa periodicationis, nos breuiter cum Gal. 2. de diff. feb. vlt. dicimus, huius nullam esse causam, quàm naturam & proprietatem humoris; reddens enim Gal. causam, ob quam febris quæ habet accessiones de tertio in tertium, habeat deinde accessiones de quarto in quartum, dicit, quoniam biliosus humor vertitur in melancholiam, humor enim naturam mutat periodicationis. Igitur causa referenda est in naturam humoris: idem sentit Auic tractatu quarto cap. 13. vbi dicit fieri humorum mutationem, quando humor mutatur in naturam alterius humoris: idem asserit Auerroes 4. colliget cap. 27. 29. pariter Alexander Aphrodisiens. 2. probl. problemate 10. & subscribunt etiam Excellentissimi viri Fernelius, & Paternus.

Humor seruare debet nõ modo propriam naturam, sed debitam quantitatem, si febris debet seruare propriam naturam.

Sed aduertendum, quòd humor seruare debet, non modo propriam naturam, sed & debitam quantitatem: vnde non mirum si febris melancholica interdum habeat periodos de quinto in quintum, immo etiam vltra: quinimmo, & pituitosa febris habet aliquando accessiones de tertio in tertium, quando non est in debita copia. vbi igitur seruatur debita quantitas, hæc est natura febrium, vt pituitosa quotidie, biliosa de tertio in tertium, melancholica de quarto in quartum inuadat.

Quartanę cur habeant periodos de quinto in 5.

Pituitosę febr. aliquando de tertio in tertium.

Quoad quartum problema, de inordinatione paroxysmorum, pro veritate dicimus, sermonem de inordinatione paroxysmorum, posse dupliciter considerari: vel enim consideramus ordinem, vel ordinis carentiam, in febribus eiusdem speciei, vel in feb. diuersarum specierum.

Quan-

Quantum ad primum in quo consideramus carentiam ordinis in febre eiusdem speciei, verbi gratia biliosæ, vt aliquis est correptus febre biliosa, atque alternis diebus corripitur: vnde aliquis semper incipit corripi tali febre eadem hora; in aliquo autem talis febris anticipat, in aliquo verò eadem postponit, huius inordinationis causa desumitur ex materia, ex membris corporis, ex victu. Quoad materiam, in materia consideramus quantitatem, & qualitatem, non modo primam, sed & secundam: vnde si materia regeneretur in eadem & qualitate & quantitate, verbi gratia æquè calida, æquè tenuis, febris eundem etiam ordinem seruabit, at si mutetur materia, mutabitur & periodus, vnde si exempli gratia, materia citius in maiori copia, calidior ac tenuior regeneretur, dubio procul præoccupabit periodus, si oppositum contingat in materia, periodus postponet. Idem etiam dicendum de membro, considerabimus in membro transmittente, sensum & imbecillitatem, in suscipiente verò, tantum imbecillitatem: si hæc eodem modo perseuerabunt, eundem etiam ordinem seruabit febris, sin minus, variabitur febris ordo. Periodi febrium cur inordinatè proueniant.

Quoad victum, si seruabitur eadem viuendi ratio, seruabitur & idem ordo, sin minus, ordo mutabitur.

Si verò consideremus inordinationem, prout febris scilicet habens antea accessiones de tertio in tertium, in præsentia ipsas habeat de quarto in quartum, vel quotidie, huius causa proponitur à Gal. 2. de diff. feb. 5. si humor seruet naturam propriam, non fiet mutatio; at si id non fiat, non aderit idem ordo: huius autem inordinationis interna causa ex Gal. est humor qui transmittitur ad ambitum totius, dicamus pro nunc, à venis extra venas: hoc autem potest euenire dupliciter, vno modo, vt humor mutetur in alium humorem, tuncquè ratione huius mutationis mutantur & periodi: alio modo, vt si humor biliosus qui antea transmittebatur, non transmittatur amplius, sed pro eo transmittitur pituita, quod fieri potest, quando medici in febre biliosa imprudenter vtuntur frigidis auxilijs, & vsque adeò debilem reddunt ventriculum, vt non amplius regeneretur bilis sicut antea, sed potius multiplicetur pituita: vnde tunc fiet hæc inordinatio; immo fit potius mutatio febris in aliam febrem; vnde possunt esse etiam externæ causæ, quæ sunt desumendæ ex victu, ex medicamentis, ut si laborans febre biliosa, utatur & medicamentis, & cibis calidioribus, non est mirum si fiant accessiones de quarto in quartum, si febris biliosa mutetur in quartanam.

Postremò ad problemata quantum sit ratione finis, quæ sunt accessiones, cur quædā sint longiores, quædam uerò breuiores, docuimus ex Gal. 2. de diff. feb. cap. ultimo, quòd causæ sunt petendæ ex materia, ex corpore febricitantis, & ex uirtute: ex materia, quanto paucior, Accessiones, quędam cur sunt longiores, quædam breuiores.

cali-

calidior, tenuior erit, tantò etiam breuior erit accessio & periodus, si materia opposito modo se habeat, longior erit accessio: ex corpore, si corpus sit compaginis rarioris, breuior erit accessio, si corpus contra se habeat, longior erit accessio: ex uirtute, quò robustior erit uirtus, eò breuior erit accessio, quò autem debilior est uirtus, eò longior erit accessio.

Dubitatio. Sed hic quis iure dubitare posset dicens, Gal. fuisse diminutum assignando causas huius problematis, ubi tantum tres ponit, desumptas ex materia, ex corpore, & ex uirtute, quia sunt plures aliæ causæ quas ponit Auic. quæ sunt materia, motus, & quies, sensus etiam acuties atq; hebetudo.

Solutio. Pro solutione autem dicimus, quòd Auic. tanquam Gal. interpres, quæ breuius dicit Gal. ea fusius debuit ipse explicare: quare si consideremus motum & quietem, hæc referuntur ad proposita à Gal. dicit enim Gal. materiam calidam tenuemq;, esse in causa breuioris accessionis, contra uerò materiam frigidã, crassam, uiscidãq;, esse in causa longioris accessionis, modò nonne notum est materiam calidam ac tenuem facilè moueri, ægerrimè uerò moueri materiam frigidam, crassam, & uiscidam? pariter si consideremus acutiem sensuum, hoc refertur ad uirtutem; robusta enim uirtus non est sensus obtusi, nec pigra ad expellendum, sed citò expellit.

Quibus propositis, addebat Auic. aduertendum esse, cum aliquis adest febre correptus, ut inquiramus num præcesserit causa externa, an non: si enim non præcesserit, dicendum est hanc febrem esse putridam, quòd accepit a Galeno primo de diff. febrium 7. vbi habet, putridæ febris proprium esse, sed non inseparabile, quòd non fiat ex causa præincipiente.

Aliquæ enim febres etiam fiunt ex causa primitiua; ergo non solis putridis conuenit.

Gal. explicatur. Intelligatis quidem hoc modo, Galenum ibi loqui de febribus putridis exquisitis, respectu ephemerarum exquisitarum, & hecticarum exquisitarum: nam si consideremus ephemeras quę fiunt ex obstructione, hæ nonne fiunt ex causa antecedente? nonne fieri etiam possunt sine causa primitiua, cui dubium? nonne fit hectica ex vlcere pulmonis? quomodo igitur competit hoc tantum putridis?

Pulsum inæqualem esse signum proprium non inseparabile febrium putridarum dicit Galenus. Vos itaque non ita inferatis, hæc febris oritur ex causa antecedente, ergo est putrida, eò quod potest esse ephemera, atque etiam hectica non ita exquisita, & ob hoc dicit Auicenna, respiciendum esse pulsum qui est inæqualis; Galenus quoque primo de diff. feb. 7. dicit, in febre putrida pulsum esse inæqualem, esseque proprium non inseparabile; quod dictum videtur esse suspectum; nam si id est proprium non inseparabile, ergo conuenit soli putridæ, non autem omni: vtrumque

que tamen videtur esse falsum, quoniam Gal. per inæqualitatem, intelligit inæqualitatem collectiuam: declaro ex Gal. 2. de præsag. ex pulsibus 4. datur inæqualitas collectiua, datur etiam inæqualitas in vno pulsu; inæqualitas collectiua, est ea quæ attenditur penes plures pulsus; verbi gratia, quando vnus pulsus est frequentior, alius verò minus frequens: vnde quia confertur vnus pulsus cum alio, dicitur inæqualitas collectiua; dicitur autem inæqualitas in vno pulsu, quando in vno pulsu consideratur & diastole, & systole, ita vt systole non correspondeat diastole eiusdem pulsus. Galenus igitur intellexit inæqualitatem collectiuam in pluribus pulsibus, voluitquè hanc fieri & apparere in principio, & augmento accessionum, quando natura aggrauatur à materia, fit contractio caloris in principio & augmento, adest insignis copia fumi aggrauantis virtutem; & ideo suspectum videtur dictum Galeni. Quare is ibidem, scilicet primò de differ. feb. cap. 7. ait, pulsum inæqualem obseruari, etiam quando os ventriculi afficitur prauis humoribus: quapropter id non competit soli febri putridæ. Dubitatio. Solutio. Inæqualitas duplex.

Quomodo ergo est proprium? dicimus esse proprium, si conferatur febris cum febre: non enim conferri debet cum alijs morbis. Præterea suspectum esse videtur, quia si hoc fit ratione materiæ putridæ aggrauantis virtutem, nonne putrida materia locum habet in omni febre putrida? Quare non debet esse separabile: immo inseparabile, vt omni competat.

Dicimus ita dixisse Galenum vt dicit etiam Auicenna, qui excipit putridam febrem intermittentem, & dicit in hac interdum non apparere hanc inæqualitatem ob leuem materiam; adeò enim leuis & pauca potest esse materia, vt virtutem non aggrauet: Vnde dicit Galenus adesse in pulsu afflictationem.

Afflictatio in pulsu quid sit.

Quid intelligat Galenus per afflictationem, declarat primo de differ. feb. cap. 7. vbi inquit se nil aliud intelligere, nisi quando in principio paroxysmorum pulsus fit admodum paruus & inæqualis; atque vult talem pulsum reperiri in putrida febre, ut proprium, sed tamen separabile; quoniam dantur febres aliquæ, in quibus ille non apparet.

Putridarũ febriũ propriũ, & inseparabile, est maior velocitas in systole quam diastole.

Vult tamen etiam esse proprium & inseparabile, ut maior sit uelocitas in systole quàm in diastole: proprium quidem, quia conuenit tantum putridæ febri, inseparabile uerò, quia omni putridæ febri competit: animaduertendum tamen non semper competere, idest in quocunque febris tempore.

Auicenna diligenter loquitur de signis febrium putridarum; dico diligenter, eò quod priusquam descendat ad earum curationem, primò agit de signis distinguentibus febres putridas ab ephemeris, & hecticis: secundò de signis indicantibus, an febres putridæ sint continuæ, an in- Auic. diligenter agit de signis febrium putriditarũ.

an intermittentes: tertiò de signis indicantibus differentias quæ desumuntur à materia: quartò de signis prognosticis: postremò, pro recta cognitione eorum quæ dicta sunt, constituit caput de rigore; & hic est progressus Auicennæ.

Signum propriũ & inseparabile putridarum, est maior velocitas in systole quam in diastole, & redditur ratio.

Primum ergo loquens Auicenna de signis distinguentibus febres putridas a reliquis, vult proprium & inseparabile indicium febrium putridarum, esse maiorem velocitatem in systole quam diastole, quod etiam proponit Gal. primo de differentijs feb. 7. ratio huius est, quoniam merito materiæ putrescentis illud fit, vt maior sit necessitas fuligines expellendi, quam aërem refrigerantem alliciendi.

Dubitatio.

Sed difficultas est, quoniã dicit Galenus loco citato, proprium & inseparabile ephemerarum esse, vt celeritas systoles non sit maior celeritate diastoles; si est inseparabile, ergo competit omni ephemeræ, si est proprium, ergo soli ephemeræ conuenit; ergo nõ conuenit hecticis: si ergo non competit hecticæ, quomodo dictum est esse proprium putridarum febrium, quòd velocior sit systole, diastole?

Solutio.

Dicatis, quando Galenus ibi ait, proprium, & inseparabile esse ephemerarum, vt velocior non sit systole, quam diastole, ipsum conferre ephemeras, non cum putridis & hecticis simul, sed cum putridis tantum. Quod hoc sit verum patet, quoniam in principio capitis dicit, proponendas esse notas, quibus ephemeræ distinguuntur à putridis. Quare hoc est proprium & inseparabile febrium putridarum, quòd maior sit velocitas in systole quam in diastole, licet non in quocunque tempore febris.

Quantum ad pulsum attinet, sciendum quòd ex Gal. 1. de diff. febr. cap. 7. indicatur febris putrida, quando frequentia pulsus est maior secundum exteriorem quietem, quam secundum interiorem. Ratio patet, quoniam exterior quies, est quies systoles: nam cum febris putridæ pulsus sit celerior secundum systolem, rationi consonum est, vt sit etiam frequentior secundum quietem systoles, ratione materiæ putrescentis. Præterea ex Gal. 1. ad Glauc. cap. 5. indicatur febris putrida ex perseuerantia inæqualitatis febrilis, quæ inæqualitas apparet etiam in interuallo tertianæ intermittentis, & in hoc distinguitur tertiana ab ephemera; ex Gal. enim 1. ad Glauc. cap. 2. proprium est ephemerarum, quod inæqualitas febrilis vndiq; cesset. Per inæqualitatem, intelligimus eam in qua pulsus est velocior secundum diastolem, quoniam maior est necessitas refrigerandi quam expellendi fuligines, ratio huius est, quoniam in ephemera, cessante febre, remanet pulsus talis qualis est in sanis, æqualis videlicet; in spiritibus enim accenditur calor, qui communicatus cordi illicò euanescit; cum primum enim remouetur calor a spiritibus, is remouetur etiam à solidis cordis: quare perseuerare nequaquam potest inæqualitas illa febrilis. At in febribus

Febris putrida indicatur ex inæqualitate febrili.

Inæqualitas febrilis quid sit.

bribus putridis, cùm calor accensus sit in humoribus, cor magis patitur secundum solida, quàm in ephemeris; & ideò in integritate, cum remaneat aliquid caloris febrilis, remanet etiam inæqualitas communis cuilibet febri, vt est illa, in qua pulsus est velocior secundum diastolem, quam secundum systolem.

Auic. capit signa a respiratione in feb. putridis.

Auic. deinde capit signa ab expiratione quæ proportione respondet inspirationi: indicatur ergo febris putrida ex eo, quòd expiratio est maior inspiratione, sicuti etiam diximus de maiori velocitate systoles; eadem enim est ratio expirationis, & systoles.

Signa putridarũ febriũ à calore desũpta.

Capit deinde signa à calore, vultque putridas indicari potissimum à mordaci: Dico potissimùm, quoniam fuit sententia Galeni primò de differentijs febr. cap. 7. febres putridas indicari ex calore inæquali, ac mordaci; differentia tamen est, quoniam caloris inæqualitas, indicium est proprium, non tamen inseparabile: caloris verò mordacitas, est vitium, & proprium, & inseparabile.

Calor febrilis inæqualis conspicitur, eò quod propellitur materia de loco ad locum, idest à venis magnis ad paruas, & à venis extra venas, in quo motu, calor modò ad materiam recurrit, modò retrocedit ad cor; in quo accessu & recessu, necessario percipitur caloris inæqualitas; non enim is potest eodem modo persistere. Hoc autem est proprium febrium putridarum, quia hæ solum sunt febres materiales, sed tamen non est inseparabile, quoniam dantur febres putridæ, in quibus nullo modo mouetur materia, quales sunt continentes; at caloris mordacitas, est propria & inseparabilis febrium putridarum.

Dubitatio.

At dubitatur, vtrum caloris mordacitas appareat etiam in reliquis febribus; vbi enim febris, ibi etiam calor mordax.

Solutio: Calor febrilis põt esse fumosus fuliginosus, & flammeus.

Animaduertendum autem est calorem febrilem posse esse fumosum, fuliginosum, & flammeum, ex Galeno 3. de præsag. ex pul. 5. vbi vult, in putredine humorum idem contingere, quòd etiam contingit in lignis quando comburuntur: vbi enim comburuntur ligna, primum apparet fumus, deinde fuligo, tandem flamma, quando illa in carbones ignitos conuertuntur: vnde adest calor fumosus ratione fumi; calor fuliginosus ratione fuliginis; calor flammeus, quando iam adest, carbo ignitus. Pariter Galenus primo Aph. commen. 14. dicit. *Sed & effluxus qui è toto corpore fiunt, caloris quidem aduentitij, sunt fumæi, fuliginosi, aridi & acres.*

Signum proprĩu & inseparabile feb. putrid. est Diastole frequentior systole.

In omnibus febribus adest calor mordax, sed flammeus, cuius vi etiã fit, vt in pulsu diastole sit velocior quam systole: calor autem hic fumosus, & fuliginosus; non reperitur in ephemeris, nec in hecticis, sed in putridis tantum; & ideò iure dictum fuit, esse proprium & inseparabile febrium putridarum, quia compet it soli, & omni febri putridæ. Vnde explanans Gal. mordacitatem hanc fumosam, & fuliginosam, ad

differentiam caloris flammei, dicit primo de differentijs febr. cap. 7. calorem in putrida febre, ita mordere vt feriat sensum tactus, perinde ac fumus mordet oculos.

Distinguit Auic. putridas febres ab alijs, ex inuasione.

Præterea distinguit Auicennas febres putridas à reliquis, ex inuasione, quando ait, *putridas febres vt plurimum antecedere almelilotu*, idest quod ante inuasionem febris, percipiuntur lassitudines quædam spontaneæ, oscitationes pariter, & pandiculationes antecedunt. Vnde si his superueniat febris ipsa, necessariò erit putrida, eò quod hæc indicant materiam, quæ non habet locum in reliquis febribus: dicit autem Auicennas: *vt plurimum*, eò quod interdum tam repentè inuadit febris, vt hæc non præcedant.

Signũ aliud putridarũ febrium, sumitur ex terminatione febris.

Proponit deinde Auic. indicium quod sumitur ex terminatione febris, seu ex euentu terminationis, si accessio febrilis desinat cum copioso sudore, febris hæc erit putrida, & ob id occurrendum erit præsidijs accommodatis, antequam alia accedat accessio, & ideò necesse est hoc cognoscere.

Signum aliud desumit putridarum febriũ ex Aug. Auctor explicat nonnulla verba Auicennæ difficilia.

Indicatur etiam inquit Auicenna febris putrida *ex augmento*, *ex augmento inquam non mixto*, *non proportionato*, *non simili*, *& prolixo*; Quæ quidem verba non sunt ita perceptu facilia. Dicatis igitur quoad *non mixtum*, hoc voluisse significare Auicennã, cum mixtum augmentum sit illud, quod non multum differre videtur à principio, contra autem impermixtum augmentum erit, quando summum erit discrimen inter principium & augmentum: vnde in febre putrida, cum in principio transmittatur materia, calor naturalis summo cum impetu retrocedit, maximè autem expanditur in augmento, vt proptereà augmentum nequaquam sit mixtum cum principio, cum in principio fiat contractio caloris, in augmento autem expansio, quod non obseruatur in ephemera.

Præterea augmentum non est proportionatum, & improportio inde pendet, quoniam in principio, non putrescit materia quæ putrescit in augmento, quod non apparet in ephemera.

Præterea augmentum non est simile, eò quod in Ephem. calor est semper flammeus, nempè in principio, augmento, statu, & declinatione; secus dicendum est de febre putrida; in hac enim, in principio calor est fumosus, & præcipuè circa secundam partem principij; in augmento verò est potius fuliginosus, atque etiam in statu, & potissimum in vltima parte status; in declinatione verò, est præcipuè flammeus, ergo non simile.

Præterea augmentum solet esse prolixum, sicut breue est in ephemeris, spiritus enim facilè accenduntur, & ideò febris dicitur Ephemera, quia celerrimè ad statum deuenit; quod non est dicendum de febre putrida; in hac enim augmentum aliquod solet esse prolixum.

Præ-

Præterea proponit Auic. signum desumptum à forma febris, idest principio vsque ad finem, vt si febris obseruabitur cum rigore, desinere cum copioso sudore, & symptomata non protinus desinant, & in integritate, remaneat inæqualitas febrilis, quis non cognoscet hanc fore putridam febrem?

Signum putridarum a forma febri uin.

Ponit deinde Auicennas aliud signum putridarum, desumptum à nigredine linguæ, & inquit, quòd nunquam reperitur in diaria, & hectica hoc signum quod forsan desumpsit ex Aristotele 34. probl. sect. 3. & 4. vbi inquit, linguam in febribus iure spectari debere, quia corpus est spongiosum, & propterea susceptibile peregrinarum qualitatum; ad hæc, superposita est lingua pulmonibus, in quibus cum fiat febris, facile vapores sublati in fauces, recipiuntur à lingua.

Signũ desumptũ a nigredine linguæ.

Sed dubitatur, an hoc sit signum proprium, vt soli putridæ conueniat; & videtur quòd non, quia Gal. 6. Epid. commen. 5. tex. 14. scribit, linguæ nigredinem interdum fieri ob solum melancholicum humorem existentem in ventriculo; vnde experientia patet sæpissimè contingere, nigredinem linguæ fieri absque febre putrida.

Dubitatio.

Respondetur, supponendo ex Aristotele lib. de coloribus, & 38. prob. sect. 8. 9. & 10. & ex Theophr. in lib. de igne, quòd quinque modis corpora denigrantur, quorum primus est per combustionem, secundus per putrefactionem, tertius per exsiccationem, quartus per fuligines, quintus per fumum. His sic stantibus dicimus, quod linguæ nigredo in feb. putridis, est illa quæ proficiscitur vel à combustione, vel à putrefactione; quæ autem fit à fumo, fuliginibus, non est propria febrium putridarum, & de hac intelligendus est Gal. lib. 6. Epid. commen. 5. tex. 14. quòd scilicet à fumo, & fuliginibus humoris melancholici existentis in ventriculo, lingua denigratur.

Solutio. Theophrasti opinio, quod corpora denigrantur quinque modis.

Postremò sumit Auic. signum à lotio, quod Gal. primo de differentijs feb. 7. vult maximum esse indicium febrium putridarum, atque consistit in hoc, vt in prima die, non appareant coctionis signa quæ apparent in ephemeris; febris enim putrida est materialis, vnde non incipit à materia cocta, sed à cruda.

Signum à lotio. Lotiũ in feb. putrid. cur sit crudũ in prima die?

His Auic. addit indicia distinguentia febres continuas ab intermittentibus. Atque vt Auicennam cum Gal. primo de diff. feb. cap. 7. breuiter explicemus, distinguuntur febres continuæ ab intermittentibus ex duobus, nempè ex modo inuasionis, & ex diuturnitate febris. Ex modo inuasionis, si febris incipiat cum rigore, ipsa erit intermittens, & hoc desumpsit Gal. ex Hipp. 4, Aphor. Aph. 63. vbi ait *Quibus in febribus rigores quotidie fiunt, febris quotidie soluitur*, rigor igitur indicat febrem intermittentem. Sed notandum, per rigorem, esse intelligendum rigorem non exiguum; exiguus enim rigor potest reperiri etiam in febribus continuis: at si in febribus continuis

Signa distinguentia feb. continuas ab intermittentibus, ex Galeno & Auicenna.

Per rigorem quid intelligendum.

quandoque appareat rigor, multo magis potest aliquando apparere horror, in quo minor fit agitatio: propterea vult Hipp. 3. Epid. 3.75. in phrenitide interdum apparere horrores, sed aduertendum, fuisse sententiam Gal. 2. de diff. feb. cap. 8. in febribus continuis non fieri rigorem, quantum in ipsis est. Hoc proposui, vt sciatis cur fiat rigor in febribus continuis; non enim fit rigor in illis quatenus continuæ sunt: Continua enim febris est, quæ fit ex materia putrescente in venis, quæ nec rigorem, nec horrorem causare potest: sed fit hoc modo; cum in febribus continuis propellitur materia à venis magnis ad paruas, immo ad remotissimas, tunc non est impossibile, vt transmittatur extra venas aliqua materiæ portio, quæ causet rigorem, non tamen feb. cōtinuā; fieri namq; potest vt ea efficiat febrē, & si forte efficiet; hæc erit iuncta cum continua; non enim fit à materia in venis putrescentę. Quare rigor ex loco citato, non competit continuis quatenus continuæ sunt, sed fit ex aliqua materiæ portiuncula à venis extra venas propulsa; sed præterea, quoniam fieri potest, vt detur febris cum exiguo vel horrore, vel rigore, vel etiam sine his, idque fieri etiam potest, vt hæc sit & continua, & intermittens; ideò distinguere oportet, ratione tum curationis, tum etiam prognostici. Vos itaque distinguetis ex diuturnitate febris; si enim febris producitur vltra viginti quatuor horas, nec desinat ad infebricitationem, dicatis hanc esse continuam, si autem deueniat ad integritatem, dicatis ipsam esse intermittentem.

Rigor quomodo fiat.

Verum quando febris est continua, potest esse continua per subingressum paroxysmorum, & etiam verè continua; continua per subingressum paroxysmorum, ex sui natura est intermittens, quia fit à materia extra venas putrescente: verè autem continua fit à materia qua putrescit intra venas. Obseruanda igitur est inuasio febris; si enim feb. incipiat vel cum rigore, vel cum horrore, vel cum frigore, & hæc diu durent, dicatis hanc esse continuam per subingressum paroxysmorum, hæc enim fit à copia materiæ; cum verò horror, rigor, & frigus sunt longa, indicant materiam copiosam, quæ non dissipatur antè aduentum nouæ accessionis, quare febris non potest desinere priusquam ei noua superueniat accessio. Si hæc sint breuia, dicatis hanc febrem esse continuam verè, & ratio demonstrat; nam si uel rigor est paruus & breuis, necesse est fateri materiam esse paucam, quæ dubio procul dissoluetur ante aduentum nouæ accessionis, & ideò febris desinet ad infebricitationem; at si non deueniat ad infebricitationem, signum est febrem esse continuam, quatenus portio aliqua materiæ transmissa est à venis extra vena; sed portio materiæ faciens febrem, est in venis, febrisq; hæc continua, potest esse & continens, & proportionata; vos has cognoscetis ex traditis à Galeno 2. de diff. feb. cap. 2.

Febris continua duplex.

item ex 2. de crisib. 6. Nam si febris erit continua in qua materia putrescat in vasis magnis, tunc nullam obseruabitis accessionem, eò quod nulla fit transmissio materiæ extra venas. At si obseruabitis, febricitantes quandoq; magis, quandoque minus affligi, febremq; modo intendi, modo remitti, dicatis hanc esse continuam, sed proportionatam, materia enim non putrescit in magnis vasis; & febres hæ proportionatæ, quandoque magis accedunt ad continentes, & tunc sunt vehementiores & proinde periculosiores, quandoque verò magis accedunt ad intermittentes, tuncq; non sunt adeò vehementes, & proinde nec tam periculosæ. Facilè igitur distinguetis has febres, eò quod, licet in omnibus obseruaueritis modò intensionem, modò remissionem, ad differentiam continentium, illæ tamen quæ magis accedent ad continentes, carebunt omnino rigore, & horrore, quæ quidem apparebunt in proportionatis quæ magis accedent ad intermittentes, eò quod in ipsis poterit aliqua materiæ portio transmitti à venis ad extra venas. Quamuis Auic. loquatur de signis indicantibus differentias febrium putridarum quæ desumuntur à materia putrescente, nos tamen de his signis inferius agemus: ratio autem huius est, quoniam vbi aggrediemur tractatum febris, verbi gratia, biliosæ, tunc omni cum diligentia de signis hanc febrem indicantibus agemus, & ita non cogemur idem sæpius repetere.

Auctor se excusat cur nō agat de signis differentiarū febrium putridarum, & reddit causā.

Accedamus itaq; ad signa prognostica, de quib. agit Auic. & vt facilè intelligatis ea quæ ab ipso proponuntur, & vt sciatis etiam rectè prognosticari, discurremus aliquantisper circa hæc signa, non recedentes tamen à Galeno, qui in lib. de totius morbi temporibus cap. 5. ait prognosticum in hoc consistere, vt nos præsciamus an victoria futura sit ex parte morbi, an ex parte naturæ; sed vt victoriam hanc cognoscamus inquit Gal. 3. de cris. 5. & 6. oportet perpendere vim morbi, vim naturæ, atque longitudinem & breuitatem futuri status, vnde eodem prorsus modo inquit Gal. est progrediendum, quo progredi solemus quando videmus baiulum aliquem onus aliquod gestantem; tunc enim debita consideratione possumus præscire, an is possit tale onus ferre vsque ad determinatum locum, si diligenter inquiramus quæ sit vis oneris, quæ sit vis baiuli, & an iter sit longum, an breue, idem etiam est dicendum de morbo. Vnde subdit Galenus 3. prog. com. 35. diligenter animaduertendum esse, an sint plura, an pauciora ex parte morbi, an ex parte naturæ, siquidem ex Gal. 4. de ratione victus in morb. acutis 62. & 65. cum plura erunt & valentiora ex aliqua parte, ex hac etiam pendere victoriam præfari poterimus: si valentiora fuerint ex parte morbi, æger dubio procul non sanabitur: at si valentiora fuerint ex parte naturæ, tunc quidem pristinæ sanitati restituetur. Quare diligenter admodum considerandæ sunt res præter-

De signis prognosticis.

Causa quæ est considerāda in præsagio.

Morbus est considerādus

Differentiæ morborū veniunt cōsideranda.

Symptomata maximè consideranda in præsagio.

naturam, res secundum naturam, atque longitudo, & breuitas futuri status. Quoad res præter naturam, & primo quoad naturam seu causam morbi, si materia mitis sit ac benigna, benè sperandum, si verò sit praua, res est periculosa: quare febris procedens à flaua bile, non est ita periculosa vti febris quæ fit à bile, vel vitellina, vel prasina, vel æruginosa, vel denique à prauiori materia. Quoad febrem, febris putrida quantum sit ex sui natura, nec salubris, nec lethalis est, sed modo salubris, modo lethalis, immo non tantum salubris quandoque, sed etiam vtilis, ex Hipp. 6. aph. aph. 20. veluti quando superuenit conuulsioni; dissipat enim materiam conuulsionem facientem. Sed considerare oportet differentias potissimùm; febres enim putridæ intermittentes non sunt periculosæ, & præsertim quartanæ, & tertianæ; nam dicit Hipp. 4. Aph. Aph. 43. *febres quæcunque non intermittentes tertia quaque die fortiores fiunt, magis periculosæ, quocunque autem modo intermiserint, periculum abesse significatur*. Quoad symptomata, si (verbi gratia) delirium fuerit assiduum, si homo ægerrimè moueatur, si respiratio sit difficilis, si fętida etiam, si pulsus sit languidus, si deiectiones sint colliquatiuæ, si lotium sit turbulentum, vel fœtidum, si lingua sit arida, nigraq́;, atq; aderit facies Hippocratica, tunc mortem pronunciare poterimus. Si autem aliqua colligantur ex Hipp. & Gal. in primis sciendum, fuisse sententiā Hipp. 1. Epid. sect. 2. 34. tex. prauum esse indicium vbi æger omnem cibum fastidit, quoniam tunc indicium est insignis læsionis oris ventriculi. Præterea fuit sententia Hipp. primo Epid. com. 3. tex. 18 prauissimum esse signum, stillicidium atri sanguinis, atque admodum exitiale, secus verò si fiat fluxus sanguinis rubri; indicium enim est materiam esse prauam, naturamq; esse valdè debilem, atq; vbi praua est materia, virtusq́; est imbecilla, tunc necesse est ægrum mori. Præterea vult etiam Hipp. 4. Aph. Aph. 37. sudores frigidos cum febre acuta, mortem indicare. Quòd si febris non sit acuta, & sudores sint frigidi, hi indicant longitudinem febris; cum enim sudores sunt frigidi, tunc materia est rebellis, quæ non potest nisi longo temporis spatio vinci; in morbo igitur acuto, necessario succumbit virtus. Præterea fuit sententia Gal. primo de Cris. 7. si appareat fluxus sanguinis ex naribus, si prorumpant sudores, si emergant tumores, & hæc fiant tempestiuè, hoc est bonum; at si intempestiuè appareant, tunc malè est sperandum, quoniam motus hic symptomaticus est, indicans materiam prauam, naturamq; debilem esse.

De Tumoribus & præcipuè Parotidibus.

Vnde parum digrediendum est circa tumores, & pręcipuè circa parotides; fieri enim potest, vt hi tumores resoluantur, interdum verò suppurentur; si ergo hi resoluantur & non suppurentur, non ob id est desperandum, ex Hipp. primo Epid. com. 2. tex. 81. vbi dicit, fieri posse vt resoluantur parotides, & homo sanitati restituatur, si in die de-

cretoria

cretoria per alias vias excernatur materia morbifica: at si aliter contingat, tunc non ita benè est sperandum; sed fieri etiam potest, vt parotides suppurentur, & homo moriatur. ideò non debetis prognosticari semper salutem ex partis suppuratione, quia errabitis; & hoc etiam docuit Hipp. primo Epid. com. 2. tex. 84. ratio est, quia fieri potest vt materia in parte concoquatur, ex Gal. ibid. vnde tumor suppuratur in parte, in toto autem materia permanet cruda, quæ potest esse in causa mortis. Præterea ex Gal. primo de Cris. 12. & ex Hipp. primo Epid. com. 6. tex. 6. maximum desumitur indicium ex lotio, vt si lotium sit prauum, malè est sperandum, si verò sit bonum, benè sperandum, quod nam autem lotium sit bonum vel malum, proponit Gal. primo de Cris. 12. ita distinctè, vt non sit opus hic id proponere. Præterea vult Hipp. 6. epid. com. 1. tex. 24. quemadmodum valent oculi, ita & corpus valere, quare ex oculis maximum sumitur indicium, & hoc signum nunquam fortasse vos fallet: oculos igitur ægri diligenter obseruetis, nam si oculi sint concaui, & florido colore destituti, & similes oculis hominum lugentium, tunc licet prædicere hunc esse moriturum. nullus enim horum ferè euadit: sed animaduertatis, interrogandum esse ægrum, an vlla præcesserit externa causa, vt mæror; fieri enim potest, quòd tales euaserint oculi propter causam aliquam externam, si nil pręcesserit, & tales obseruabitis oculos, pulsumquè non satis robustum percipietis, tunc nunquam errabitis, si mortem prænuncietis. Quantum sit ratione rerum præter naturam, oportet etiam considerare vires cum materia. Quoad vires si corpus sit robustum, & facilè sustineat morbos, bene est sperandum; si verò sit debile, male sperandum est. Vnde addere oportet etiam his, an eo tempore homines moriãtur, & vocatur Archigenis coniectura, aliquo enim tempore, ex decem hominibus octo moriuntur. Si verò morbus originem duxerit ex interna causa, est satis malum; vbi enim nulla præcessit euidens causa, tunc morbus radices habet intrinsecas. His etiam addatis longitudinem, & breuitatem futuri status; quo enim longior futurus erit status, eò etiam deterius erit. Ex his ergo colligatis vos, posse aliquando sine dubio aliquo prognosticari, aliquando verò vos esse in ancipiti; quãdo certi eritis de futuro euentu felici, hoc namque non est impossibile, tunc oportet curationem diligentissimè aggredi, & certam prognosticari salutem: si verò certi eritis de futura morte, tunc ægri sunt a vobis relinquendi solis prognosticis, ex Gal. 2. aphor. 29. at si nec de salute certi sitis, debetis ingenuè progredi, & euentum morbi cum aliqua dubitatione prædicere, & deinde aggredi curationẽ, hoc fuit præceptum Hipp. 6. epid. com. 6. tex. primo, vbi proponit casum cuiusdam ægri, cui secuit venam in cubito, & dedit pharmacum, & reliqua, & tamen ille obijt: ideò Gal. non recedens ab Hipp. in com. 8. 6. Epid.

Vires considerandæ in pręsagio.

Archigenis coniectura.

Longitudo & breuitas futuri status cõsideranda in præsagio.

Gal. locus explicatur.

dicit, nostrum esse tentare omnia quæ possumus, licet res non benè succedat, quod est intelligendum, quando prognosticum est incertum.

De Rigore.

Postremò Auic. discurrit circa rigorem, horrorem, & reliqua. Gal. lib. de rigore cap. 6. per rigorem, intelligit rigorem morbosum, qui fit à causa interna: nos autem instituamus descriptionem rigoris hunc in modum. *Rigor est concussio totius corporis expultricis, cum tristi sensu, dependente à materia mordaci, atque impetente*. Pro huius definitionis intelligentia, declarandum primò est quomodo fiat rigor; secundò ponderandæ veniunt omnes particulæ positæ in definitione: Rigor igitur fit cum transmittitur materia cum impetu, quæ mordax sit, ab ambitu totius corporis, ad partes illas sensitiuas: vnde cum in partibus tristis introducitur sensus dolorq; ratione mordacitatis, expultrix ad expellendum insurgit, & tanto cum impetu, vt totum concutiatur corpus. Dictum est igitur *rigor est concussio*, quia in ipso totum corpus concutitur, quæ quidem particula ponitur loco generis, quoniam sub se continet etiam horrorem, in quo pariter vniuersum corpus concutitur. Dictum est *totius corporis*, ad differentiam horroris, in quo fit concussio cutis tantum, corpore immoto existente, in rigore verò totum corpus concutitur. Diximus *expultricis*, quia Gal. 2. de causis symptom. cap. 1. vult rigorem esse motum solius expultricis & naturæ, ad differentiam illorum motuum, qui sunt vel solius morbi motus, vt conuulsio, & palpitatio; vel motus naturæ, & morbi, veluti tremor: nam horror, qui est motus solius cutis, & rigor, qui est motus totius corporis, sunt motus expultricis & naturæ. Gal. 2. de causis sympt. quinto dicit, quòd ille est celer, densus, numerosus; est celer, quia fit cum violentia; densus, quoniam est frequens; numerosus, eò quod plures numero fiunt motus. *Cum tristi sensu*, quia adest dolor, vnde non modo sensus frigiditatis in rigore adest, sed etiam doloris; vnde dicit Auic. in rigore esse frigus impurum, in frigore esse frigus purum, & per frigus impurum, intelligit frigus cum tristi sensatione, non cum frigore simpliciter. *Dependentem à materia mordaci?* hæc particula colligitur ex Galeno in libro de rigore cap. 6. & 7. & secundo de sympt. causis cap. 5. & 10. method. cap. 10. oportet igitur vt in rigore cōcurrat materia mordax, aliter enim non irritaretur expultrix, quæ materia potest esse & calida, & frigida. Sed hic insurgit controuersia, eò quia Gal. lib. de rigore inquit, rigorem fieri à materia calida, & frigida; secundo verò de causis sympt. cap. 5. dicit rigorem fieri à materia calida tantum. Respondetur, quòd Gal. lib. de sympt. caus. loquitur de vehementissimo & exquisitissimo rigore: lib. verò de rigore, loquitur de quocunque rigore, idest de rigore in genere. *Et impetente*: quòd opus sit materiam esse impetentem, probatur ex Gal. locis præallegatis, probatur pariter & ratione; nam in icteritia, quia materia citra im-

Rigoris definitio.

Rigor quomodo fiat.

Controuersia in Gal.

Solutio.

petum confluit ad partes, non adest rigor, licèt sit materia mordax: in rigore igitur necessarius est impetus materiæ, cuius vi soluitur continuum, & proinde fit dolor. Ex quibus omnibus colligitur, quomodo rigor differat ab inæqualitate, frigore, & horrore, quæ solum apparent in accessionum principijs.

Inæqualitas ex Gal. 2. de caus. symptom. cap. 5. est, quando homines percipiunt noxam quandam in toto corpore, quam tamē nesciunt verbis exprimere: differt autem inæqualitas à rigore, quia in rigore, est concussio totius corporis cum tristi sensu; in inæqualitate verò, non persentitur tristis sensus neq; concussio. Frigus autem est, quando adest sensus frigiditatis absque dolore, & concussione, & vt inquit Auic. est frigus purum: differt à rigore, quia in eo, & si adsit frigus, est tamen etiam concussio & dolor. Horror autem est, quando adest quidem sensus frigiditatis, & cum concussione, sed solius cutis, non autem totius corporis, vt in rigore, & in hoc differunt: Sed Gal. 2. de differ. feb. cap. 5. & lib. de rigore cap. 6. inquit, frigus differre à reliquis tribus, quia fit à materia tantum miti, nempè à pituita dulci; sed inæqualitas, horror, & rigor, fiunt à materia mordaci, & differunt tantum hæc tria secundum magis & minus, nam quò validiores sunt causæ, eò etiam magis causatur rigor, quam vel horror, vel inæqualitas, si causæ non sint ita potentes, fiet horror, si adhuc sint minus potentes, causabitur inæqualitas. Causæ hæ sunt petendæ ex Gal. loco citato, ex materia, ex virtute, & ex sensu partium externarum. Ex materia, quanto enim illa calidior tenuiorque erit, maioriquè cum impetu mouebitur, eò etiam maior fiet rigor, sed non modo simpliciter rigor, sed rigor intensior: vnde respiciens Gal. rigorem vehementissimum, 2. de caus. symptom. cap. 5. dicit rigorem fieri non posse à materia frigida, quæ licèt posit attenuari & agitari, non tamen tantum, quantum materia calida, sicque tollitur controuersia supradicta. Ex virtute; si enim virtus sit debilior, rigor erit intensior, si verò illa erit validior, hic erit remissior: ratio est ex Gal. quia virtus robusta omnia contemnit, debilis verò facilè patitur & succumbit. Ex sensu partium externarum; quanto enim exquisitior erit partium sensus, eò etiam intensior erit rigor.

Inæqualitas quæ sit.

Differentia inter inæqualitatem & rigorem.

Frigus quō differt a rigore.

Horror quid

Frigus quō differat ab horrore, rigore, & inæqualitate.

Causæ rigoris, horroris, frigoris, & inæqualitatis vnde sint petendæ.

At hic oritur controuersia inter Gal. & Auic. Gal. enim locis præallegatis dicit, quòd rigor est intensior, si virtus sit debilior: Auic. verò cap. de rigore, dicit totum oppositum, scilicet, quod rigor est intensior, si virtus sit robustior. Soluemus hanc controuersiam, si dixerimus, virtutem posse dupliciter considerari, vel vt patitur, vel vt agit; virtus vt patitur, si valida sit, omnia contemnit, debilis verò omnia ægerrimè sustinet, ideò virtutem hoc modo considerans Gal. dicit, ratione debilis virtutis, promoueri rigorem vehementiorem: virtus autem vt agit,

Cōtrouersia inter Gal. & Auic.

Solutio.

quò

quò robuſtior fuerit, tanto etiam cum maiori impetu excitabitur ad expellendum, quod fiet, quando partes erunt prædítæ ſenſu exquiſito: vnde Gal. propoſuit ſenſum exquiſitũ: At Auic. nihil dicit de ſenſu exquiſito: quoniam per vehementiam virtutis intelligit ſenſum exquiſitum; cum enim ſenſus eſt exquiſitus, tunc expultrix validiſſimè inſurgit ad expellendum, quare nulla eſt contradictio inter Galenum, & Auic. Si igitur concurrunt validiſſimæ cauſæ propoſitæ, fiet rigor, & quidem intenſiſſimus: ſi verò cauſæ cadant non nihil ab illa vehementia, fiet quidem rigor, ſed non multum intenſus, qui ex Gal. primo Epid. com.2. tex.25. eſt valdè proximus horrori: ſi autem illæ adhuc magis decidant, fiet horror, ſi demum multo adhuc magis, fiet inæqualitas.

Inæqualitas, põt dupliciter conſiderari.

His ita propoſitis, nunc facilè eſt hæc applicare febribus; & primũ quantum attinet ad inæqualitatem, hæc poteſt dupliciter conſiderari, vno modo, prout inæqualitati ſuccedunt reliqua, vnde in quibus febribus erit horror, in his erit inæqualitas: altero modo prout inæqualitas ſola inuadit, nec ei ſuperueniunt reliqua, & hæc reperitur in febribus putridis continuis proportionatis, in quibus materia maxima ex parte putreſcit in venis, minima verò extra venas propellitur, & hæc minima portio materiæ poteſt cauſare inæqualitatem, & frigus. Quòd ſpectat ad frigus, animaduertendum illud eſſe duplex, priuatiuum ſcilicet, & poſitiuum: per frigus priuatiuum intelligo, quando exteriores partes, ob reuocationem, caloris ſpiritusq; ad interiora, refrigerantur; hocq; frigus priuatiuum eſt duplex; vel enim eſt ſincerum, vel habet ſibi adiunctum rigorem; in rigore enim interdum eſt ſenſus frigiditatis poſitiuæ, quoniam is fit à materia frigida; ſi enim fiat à materia calida, in ipſo eſt ſenſus frigiditatis priuatiuę. In præſentia, nos loquimur de frigore priuatiuo ſincero, quod quidem reperitur in febribus putridis maximè periculoſis, & potiſſimum in lypirijs: frigus verò poſitiuum reperitur in pleriſq; febribus, veluti in febre pituitoſa intermittente, proueniente ex dulci pituita, deinde in febre etiam continua pituitoſa, præterea & in quartana, in primis videlicet acceſſionibus, eò quod tunc nondum attenuata eſt materia, vt poſſit cauſare horrorem, aut rigorem, ſed frigus tantum.

Frigus duplex.

Frigus quõ competat febribus pituitoſis.

Sed difficultas eſt, quomodo frigus competat febribus pituitoſis. Hoc explicat Gal. 2, de diff feb. cap. 8. vbi vult, in hemitriteo fieri horrorem; nam cum febris hæc ſit compoſita ex tertiana intermittente, & quotidiana continua, ratione tertianæ, in ermittentis, fit rigor, ratione verò quotidianæ continuæ, debet fieri frigus; cum igitur in hac febre hæc duo ſymptomata miſceantur; propterea fit quoddam medium inter rigorem & frigus, nempè horror. Ad rem igitur accedentes dicimus, quòd ratione febris continuæ pituitoſæ, fieri poteſt frigus, quo-

niam

niam non impossibile est, quòd aliqua portio materiæ transmittatur extra venas, etiam præcipuè in hemitriteo; eò quod in hac febre, bilis est veluti vehiculum pituitæ. Horror autem obseruatur in hemitriteo, in tertiana notha, ac etiam in quotidiana notha, ob mixtam materiam. Rigor verò reperiri potest in febribus, & pituitosis, & biliosis, & melancholicis: in pituitosis, quando fiunt ex pituita non dulci, sed vitrea, vt colligitur ex Gal. 2. de diff. feb. cap. 6. talisq; rigor est cum sensu frigiditatis, si febricitans quiescat, exiguus, aut nullus est rigor; quò enim magis ipse mouebitur, eò etiam intensior fiet rigor. In febribus biliosis, est rigor cum sensu punctionis, & hic obseruatur in febribus intermittentibus, sermo nunc fit de rigore, qui solet inuadere in principio accessionum, non autem de rigore, qui solet euenire in terminatione febris, de quo loquitur Hipp. 4. Aph. Aph. 58. vbi vult, totam febrem solui ex rigore. In quartanis etiam est rigor sed in progressis, eò quod tunc materia attenuatur, talisque rigor, est cum sensu frigiditatis, atquè etiam cum dolore, perinde ac si ægris frangerentur ossa, eò quod periostia læduntur: vnde ex his nos poterimus deuenire in cognitionem febrium.

Rigor duplex.

Rigor quãdo contingat in quartanis & cur.

Propterea dicit Auic. *febres intermittentes vt plurimùm inuadere cum propositis*; dicit *vt plurimum*, vt significaret hoc non esse perpetuum, vt verbi gratia, si fiant febres intermittentes, quoniam materia putrescat circa ventriculum, tunc quoniam materia non transmittitur, ideò non fiunt rigor, horror, &c. sed tamen vt plurimum continget, quòd materia transmittatur à venis extra venas, & hoc aliquando videtur, quando sudor copiosus apparet in declinatione: tamen ægri nihil penitus in principio sentiunt, & hoc euenit, quia materia est benigna, & potissimum, non cum impetu, sed sensim & sensim propellitur extra venas, sed hoc tamen est rarissimum, vt dicit Auic.

His explicatis, Auic. descendit ad curationem, & loquitur de curatione febrium putridarum in generali; vt indicationes sumat à febre, à causa, & a symptomate. In hoc autem capite, cum eius institutum esset, tum ratione causæ, tum etiam ratione aliqua ex parte febris, discurrere circa tria auxilia medica, nempe circa Chirurgiam, atque Pharmaciam, de quibus agit in præsenti capite, & circa Diętam, de qua agit in sequenti capite, vt more optimi dogmatici de his loqueretur, prius proponit indicationes, vt harum ope deducat nos, & in inuentionem auxiliorum, & in horum inuentorum rectam administrationem. Hauriemus igitur nos, iuxta sententiam tum Gal., tum Auic. indicationes, considerando febres putridas in genere, de quibus sæpe agit Galenus. 10. meth. cap. 2. & potissimum 11. meth. cap. 7. 8. 9. 10. & 11. Dicimus igitur desumēdas esse indicationes ex tribus, vt potè principaliter indicātibus, nempè à febre, à causa febris, & a virtute.

De curatione febrium putridarum in genere.

Indicationes secundũ Gal. & Auic. ex quinq; sunt desumendæ.

Sed

Dubitatio.

Sed obijcere potest aliquis, Gal. ex his tribus desumere indicationes curatiuas in febribus putridis, vt patet ex supra allatis auctoritatibus, ac 10. meth. med. cap. 1. Auic. autem de tertio non meminit, scilicet de viribus. Respondetur, quòd tertius scopus verè est communissimus, non in febribus tantùm, sed in omni morborum genere, atque in omni medici actione animaduertendus, de tuendis scilicet viribus: hic autem scopos febrium, vt febres sunt putridæ, inquirit Auic. eo tamen supposito, sine quo, nec febris curari potest, nec Medicus quippiam moliri. In præsentia colligatis, febres putridas & consentire, & dissentire a reliquis febribus. Conueniunt febres putridæ cum reliquis, eò quod indicationes sumuntur à febre, sed & febris putrida conuenit cũ Hectica, quoniam & in Hectica sumitur indicatio à virtute, sicut in putrida, non tamen sumitur indicatio à virtute in Ephem. Discrepat febris putrida ab omnibus alijs, quoniam in putrida, sumitur indicatio à causa tantum; est enim febris materialis; atque addit Gal. 11. Meth. cap. 7. si fuerit febris putrida, quæ producatur ex parte aliqua principaliter affecta, tunc sunt hauriendæ indicationes, non modo à febre, causa, & viribus, sed etiam à parte, vt ex toto expleatur methodus febrium putridarum. Sed nos nunc nihil dicemus de parte affecta, quoniam loquimur de febribus principalibus, & de febribus putridis in genere; sufficiat igitur nobis haurire indicationes à febre, à causa, & à viribus. Quoad febrem, vt cum Gal. hauriamus indicationes ab ipsa, & à causa, considerare oportet an febris hæc sit in facto esse, vel in fieri; si enim sit in facto esse, oritur indicatio refrigerandi; si verò sit in fieri, tunc consideratur vt producitur a materia. Quare indicationes sunt desumendæ à materia, quæ ad differentiam aliarum indicationum erunt omnes præseruatiuæ. Indicatio sumpta à febre est curatiua, desumitur enim à febre vt est in facto esse; quæ verò sumitur à febre, vt est in fieri, & proinde à causa, est præseruatiua.

Solutio.

Febres putridę in quibus consentiant cum alijs febribus.

Indicationes curatiuæ in febribus putridis desumptæ à febre, quę sint?

Materia verò potest dupliciter considerari, vno modo vt est corrupta, putrefactauè, altero modo vt imminet periculum ne putrescat. Quoad materiam putrefactam, hæc indicat auxilium eradicans; vnde hoc respiciens Gal. dicit, materiam putridam omnino eradicandam esse. Quoad materiam cui imminet periculum putredinis, hæc potest esse duplex, semiputrida scilicet, uel nihil penitus putrida. Primo modo indicat auxilium refrigerans, & aliquantulum dimouens, quod colligitur ex Gal. loco citato 11. meth. cuius rei talem etiam possumus reddere rationem: indicationes sumuntur ex natura indicantis, sed quænam est natura huius materiæ quæ est in via ad putredinem? Hæc materia semiputrida, est affecta aliqua ex parte calore externo, & transpirare non potest, nimisque quiescit, quæ autem perflantur, à putredine liberantur; vnde ratione caloris externi afficientis materiam, oritur indicatio

Indicationes a causa.
Materia putrefacta indicat auxilium eradicans.
Materia imminẽs ne putrescat, est duplex.
Materia semiputrida indicat auxilium refrigerans, & aliquantulum dimouens.

indicatio refrigerandi, ratione verò materiæ nimium quiescentis, oritur indicatio dimouendi; indicatur igitur auxilium refrigerans, dimouensquè. Quoad materiam nondum putrescentem, hæc uel actu obstruit, uel potest obstruere; si actu obstruit, tunc uel est copiosa, uel crassa, uel uiscida, si sit copiosa, indicat auxilium minuens, si crassa attenuans, si uiscida, detergens.

Materia non dum putrescēs quæ actu obstruit, si copiosa, minuēda, si crassa, attenuanda, si viscida, detergenda:

Si verò materia potest obstruere, hæc nihil est aliud quam materia confluens, vnde ex Gal. compescere & moderari succos fluentes oportet; quare oritur indicatio minorandi, & leniendi; minorandi quidem, si materia sit in venis, leniendi verò, si materia sit in primis vijs, & ab hac obstructione per resolutionem inuenta exordienda est curatio, vt dicit Gal. quod enim est vltimum, in mente, est primum in actione.

Materia, si p̄t obstruere, si in venis sit, indicat minorādam, si in primis venis, leniendam.

Quoad vires, ab his, (vt dicit Gal.) oritur indicatio sustinendi & custodiendi, vt concoquant succos, & putredinem superent. Sed à viribus indicatio sumitur dupliciter, nempè principaliter, uel non principaliter. Principaliter, eo modo quo iam diximus; non principaliter verò, quando sumitur indicatio à sympt. à symptomate enim desumitur indicatio vitalis: Gal. 11. meth. cap. 11. declarat quomodo desumendæ sunt indicationes à symptomate, dicens, si fiat syncope propter os ventriculi affectum, & labantur uires, tunc cogimur dare panem cum uino, ergo sumitur indicatio à symptomate ut custodiantur uires, eò quod læduntur ratione symptomatis.

Indicatio putridarū feb. viribus.

Hinc colligatis, in omni febre putrida esse secandam uenam ubi uirtus est robusta; ubi adest ætas media inter extremas ætates, ubi adest plenitudo, & ubi adest uel imminet uehemens febris, quæ quidem quatuor ita sunt ad sectionem uenæ necessaria, ut horum uno tantum deficiente, nequaquam sit secanda. Fundamentum huius est, eò quod hoc loco adest indicatum, idest uenæ sectio, adest etiam indicans, idest quatuor illa proposita; unde si nos consideremus indicatum, quod est uenę sectio, per hoc intelligimus auxilium euacuans sanguinem, & hoc auxilium ad differentiā cucurbitularum scarificatarum, & hyrudinum euacuantium sanguinem per hæmorrhoides, est ualidum; cucurbitulæ enim & hyrudines sunt leuia auxilia. Aduertendum tamen, sectionem uenæ esse auxilium ualidum euacuans sanguinem, cuius materia desumitur ex faciendis, quæ dicitur etiam uenæ sectio, quando scilicet chirurgus secat uenam, quare uenæ sectio quandoque capitur pro auxilio, ut accipit Gal. 4. meth. cap. 6. & ibi passim; interdum capitur pro auxilij materia, in præsentia, nos capimus sectionem uenæ pro indicato: materia enim auxilij non indicat, sed est materia indicati, quod quidem indicatum, est auxilium specificum, & proinde supponit genericum, hoc autem genericum, est auxilium euacuans, minus genericum, est auxilium euacuans sanguinem, adhuc minus

Vena est secanda in omni putrida, quando sunt quatuor conditiones.

Sectio venæ est auxilium validum euacuans sanguinem.

nus genericum, est auxilium euacuans sanguinem uelociter & cum impetu: & proinde concludatis omne hoc esse auxilium præseruatiuum.

Quot sint indicantia venæ sectionē. Quid sit Plenitudo.

Declarato indicato, explicandum nunc est quæ sint indicantia: hęc itaq; sunt quatuor, nempè morbus vehemens, plenitudo, virtus robusta, & ætas florens. Quod ad plenitudinem attinet, per hanc intelligo plenitudinem morbosam & noxiam; hæc autem nil aliud est, quam *copia maßæ sanguineæ corpori aduersa.* diximus, *copia*, vt significaremus peccatum esse in quanto, ad differentiam cacochymiæ, in qua necessario peccatum est in quali, vt per copiam significaremus etiam, non modo peccatum esse in quanto simpliciter, sed etiam in quanto excedente. Est autem copia *massæ sanguineæ*, & per *massam sanguineam*, intelligo aggregatum ex quatuor succis alimentalibus: vnde errāt illi, qui credunt plenitudinem esse copiam sanguinis capti pro quarto succo distincto à reliquis succis. Postremò diximus, *corpori aduersaria*, eo quod plenitudo hæc corpori aduersetur, & per hoc exprimitur natura huius plenitudinis, distincta à plenitudine corpori non noxia, sed naturali.

Quid intelligendum per massam sanguineam.

De speciebus plenitudinis

His ita constitutis, oportet species plenitudinis inquirere: nam vt diuersæ erunt species, ita etiam diuersæ erunt indicationes: species autem inquiruntur in virtute differentiarum; differentiæ enim sunt quæ constituunt species: species autem essentiales, desumuntur ex rei natura, ex definitione, & à definitionis particulis. In definitione autem proposita erant quatuor, nempè copia, massa sanguinea, corpus, & contrarietas, quatenus est contraria corpori: quare ex his quatuor tantum desumendæ sunt differentiæ. Quoad copiam; ex hac oriuntur differentiæ illæ, secundum quas dicimus plenitudinem esse in ea copia, vt sit plenitudo vel quoad vasa, vel quoad vires. Per plenitudinem quoad vasa, intelligimus plenitudinem illam, in qua tanta est massæ sanguineæ copia, vt extendantur vasa, ita vt massam hanc non possint continere. Per plenitudinem quoad vires, intelligimus plenitudinem, in qua est quidem massæ sanguineæ copia, non tamen tanta vt repleantur vasa, sed dicitur plenitudo ratione virtutis, quia virtus aggrauatur, adeò vt non possit perferre tantam sanguinis copiam. Vnde Gal. lib. de plenitudine, vult plenitudinem quoad vasa, esse vitium vasorum; plenitudinem quoad vires, esse vitium facultatis, & pertinere potissimum ad potentiam sensus tactus: quò fit, vt si contingat vigere plenitudinem quoad vires in parte sentiente, ipsa percipiatur: ex his colligitur, impossibile esse asserere (pace multorum dictum sit) dari plenitudinem mixtam, idest, ex plenitudine quoad vasa, & ex plenitudine quoad vires: fundamentum huius est, & meo quidem iudicio demonstratiuum, si plenitudo quoad vires est, quando vasa non sunt repleta,

Plenitudo duplex ratione copiæ. Quid plenitudo quoad vasa. Quid Plenitudo quoad vires.

Impossibile est dari plenitudinē mistā ex plenitudine quoad vasa & quoad vires.

& ple-

& plenitudo quoad vasa est, quando vasa sunt repleta, quomodo potest stare simul, vasa esse & repleta, & non repleta.

Sed vt reddatur clarior doctrina de plenitudine, liceat dubitare. Dubium est hoc, fieri potest vt corpus sit athleticum, ita vt habitus sit athleticus in quo locum habeat plenitudo quoad vasa, corpus hoc corripiatur synocho cum putredine, tunc aggrauabitur virtus; quare non modo erit plenitudo quoad vasa, sed etiam quoad vires: & hoc isti possent colligere ex Gal. 9. meth. cap. 2. vbi vult, in plenitudine quoad vasa quandoq; etiam aggrauari virtutem. Quare si plenitudo quoad vires, est quando virtus aggrauatur à materia, ergo ipsa est iuncta cum plenitudine quoad vasa. Pro solutione & pro ueritate dicimus, in vnaquaq; plenitudine, non modo adesse peccatum in quanto, sed etiam fieri posse vt adiungatur peccatum in quali, quod probo ex Gal. Primum igitur quantum ad plenitudinem quoad vasa, dicit Gal. 9. meth. 5. se velle loqui de plenitudine quoad uasa, atque ait, in tali plenitudine sanguinem maximè augeri, vt nisi accidat in quali peccatum, malamq; acquirat sanguis qualitatẽ, magis ac magis augeatur plenitudo cum robore virium. Quod si contingat vt sanguis secundum qualitatem afficiatur, tunc non augetur amplius plenitudo, sed virtus aggrauatur: ecce ibi dicere Gal. se loqui de plenitudine quoad vasa, & in hac vult esse peccatum aliquando in quanto, aliquando in quali & in quanto simul, sicuti accidit etiam corpori athletico si corripiatur synocho cum putredine; in corpore enim athletico erat plenitudo quoad uasa, in qua aderat peccatum, & in quanto, & in quali; & in hoc errarunt isti, quoniam crediderunt peccatum in quali necessarium esse ad constituendum plenitudinem quoad vires, & non posse esse uitium hoc in plenitudine quoad uasa.

Dubitatio.

Solutio.

In plenitudine quoad vasa, est vitium aliquando in quanto, aliquando in quali & quãto simul.

Secundò probo, in plenitudine quoad uires peccatum esse, interdum in quanto tantum, interdum uerò & in quanto & in quali simul. Peccatum esse in quanto tantum, colligitur ex Gal. 2. Aph. com. 17. ubi loquitur de plenitudine ad uires, & dicit hanc inter initia esse optimam; optimam tamen diu permanere non posse. Quare inter initia plenitudinis cum est optima, peccatum est in quanto tantum. Succedit uerò peccatum in quali, quod quidem ex Gal. loco citato dupliciter contingit, per alterationem uidelicet, uel per putredinem.

In plenitudine quo ad vasa accidit vitiũ in quali dupliciter.

Per alterationem quidem, uel ad calidum, uel ad frigidum. Per putredinem uerò, dupliciter, uel scilicet quia putredo sit leuis, ut posit etiam materia naturæ bonitatem consequi, uel quia insignis sit putredo, ut non posit materia amplius regi; si fiat primum, dicitur plenitudo quoad uires, si fiat secundum, degenerat à natura plenitudinis, etiam dicitur ibi à Gal. corruptio seu cacochymia, & ideò excluditur ab indicante, de quo nunc loquimur. Ex his igitur constitutum sit dari du-

ri duplicem plenitudinem, nempè quoad vasa, & quoad vires; ex quà differentia concepta facilè colligi potest, in plenitudine quoad vasa, posse esse peccatum in quanto tantum, & ita posse durare, sed non necessario esse vitium in quali; contra verò, in plenitudine quoad vires necessarium est vt succedat praua qualitas. Quare plenitudo quoad vasa, minatur suffocationem caloris natiui, disruptionem vasorum, atque etiam putredinem: plenitudo autem quoad vires, minatur putredinem.

Plenitudinis species desũptæ ex massa sanguinea.

Quæ sit plenitudo æqualis sincera.

Præterea desumendæ sunt differentiæ ex massa sanguinea: hæc autem potest dupliciter considerari, vel vt sincera, vel ut mixta est: quoad sinceram, hæc ex Gal. lib. de plenitudine, augetur vel æqualiter, vel inæqualiter: unde si licet fingere nomina, dicendum est dari plenitudinem æqualem, & plenitudinem inæqualem sinceram. Si consideremus æqualem plenitudinem, hæc est illa, in qua ex Galeno loco citato, quatuor succi æqualiter augentur seruata veteri proportione. Per hæc verba voluit Gal. significare, quòd cum semper in massa sanguinis, vtcumq; se habeat corpus, primum redundet succus sanguineus, secundò pituitosus, tertiò biliosus, quartò melancholicus, fieri tamen potest interdum, vt aliqua corpora sint magis melancholica, aliqua verò magis biliosa, & propterea in hac plenitudine æquali, fit augumentum æqualiter omnium succorum seruata veteri proportione: exempli gratia, si corpora fuerint vel biliosa, vel melancholica; si fuerint biliosa, magis augebitur bilis quam melancholia, si fuerint melancholica, plus augebitur melancholia quam bilis.

Quæ sit plenitudo inæqualis sincera.

Plenitudo inæqualis est, quando inæqualiter succi augentur, idest quando plus augetur vnus quam alter succus, hæc autem est duplex; vel enim succus qui augetur est sanguineus, & dicitur plenitudo inæqualis sanguinea, vel est aliquid sanguinis ex tribus succis, & dicitur plenitudo humorosa. Sed aduertendum, differentiam esse maximam inter plenitudinem sanguineam, & plenitudinem humorosam; in plenitudine enim sanguinea, augetur non modo succus sanguineus simpliciter, sed potest etiam augeri ad summum, quod nequaquam dicendum est de reliquis succis; dicit enim Gal. cum augentur reliqui succi, in his fieri excessum exiguum, nam si excessus esset insignis, adeò afficeretur succus sanguineus, vt non adesset amplius plenitudo, sed potius cacochymia. Vnde hinc colligatis, non augeri sanguinem in plenitudine humorosa, sed alium succum; hoc rectè intelligatis, quoniam in hoc sumus discordes à plerisq;. Quando est plenitudo inæqualis humorosa, in qua augetur succus distinctus à succo sanguineo, dicit Gal. succum non posse multum augeri, non adesse insignem excessum, nam si insignis esset excessus, fieret cacochymia; si ergo non insigniter augetur humor, ergo nec etiam sanguis, nam si augeretur sanguis, sicut

etiam

etiam augetur succus, non fieret cacochymia, sed persisteret plenitudo, quod aduersatur Galeno. Rectè diximus plenitudinem esse *copiam massæ sanguineæ*, quoniam potest esse plenitudo, in qua non augetur sanguis captus pro quarto succo; ideoq; nō est quod dicatis, plenitudē in esse copiam sanguinis pro quarto succo sumpti, quoniam datur plenitudo in qua non augetur iste sanguis, hæc igitur est natura plenitudinis, & æqualis, & inæqualis sinceræ.

Quæ sit plenitudo per mixta.

Si verò consideremus massam sanguineam vt est permixta, consideramus hanc, prout cum quatuor succis alimentalibus permixta est etiam massa excrementitia, quò fit vt sit plenitudo notha; vnde ratione materiæ alimentalis, fit plenitudo; ratione verò materiæ excrementitiæ, fit cacochymia: quare hæc est ea plenitudo quę dicitur notha, eò quod secum iunctam habet cacochymiam. Vnde vt sciatis quę sit cacochymiæ natura, dicimus quod per cacochymiam, intelligere oportet succos excrementitios qui non possunt conuerti in substantiam partis; atq; ex Gal. 2. Aph. com. 17. fieri potest, vt tales succi producantur vel per alterationem, vel per putredinem: per alterationem, vt per immodicam vel caliditatem, vel frigiditatem, & tunc fit cacochymia: per putredinem, vt quando succi alimentales putrescunt, ita vt non possint amplius ad benignum reuocari, sed degenerant in materiam excrementitiam; & hæc dicitur quidem etiam ipsa cacochymia, sed nomen etiam sibi vendicat corruptionis; hanc enim quandoq; corruptionem vocat Gal.. Hinc colligatis, discrimen esse inter plenitudinem exquisitam, & plenitudinem notham. Vnde notandum ex Gal. lib. de plenitudine, quod si cōtingat sanguinem alterari citra mixtionē aliorum succorum, tunc esse intemperiem cum plenitudine: inquit enim Gal. quod si sanguis alteretur ex cibarijs & ex potionibus, citra mixtionem aliorum succorum, tunc erit intemperies cum plenitudine. Quod dictum videtur admodum difficile; nam si aliquis vtatur, exempli gratia, vino uinoso calefaciente, unde fit ut ratione uini calefacientis, fiat potius intemperies cum plenitudine, quam intemperies cum cacochymia? nonne uinum calidius, erit in causa quod gignatur bilis, bilis autem miscebitur cum sanguine, ipsumq; alterabit? quare erit intemperies cum cacochymia. Aduertendum, sermonem fieri posse de sanguine probo inculpatoq; iam generato, & etiam de sanguine tali qui potest generari; si loquamur de sanguine genito, si quis vtatur uinis uinosis, tunc excitabitur intemperies cū plenitudine, eò quod alterabitur sanguis citra mixtionem aliorum succorum. quod si ille perseueret in usu talis uini, dubio procul gignetur bilis, quę mixta sanguini, faciet intemperiem cum cacochymia. Vnde diuersitatem hanc explicans Gal. dicit fieri alterationem intemperiemuè cum plenitudine citra cacochymiam, ex recenti aqua, ex causa refrigerante recenti. Quid

Quid per cacochymiā intelligendum.

Succi excrementitij, qui faciunt cacochymiā, quō generentur.

Gal. locus explicatur.

intelligit Gal. per causam hanc ? nil aliud, nisi causam priuatiuam, quæ, cùm sit recens huius usus, cum non sit assiduus, est in causa, ut alteretur sanguis citra permixtionem aliorum humorum: sed si causa non sit recens, uerbi gratia, si homo perseueret in usu calidorum, & frigidorum, tunc gignentur succi qui alterabunt sanguinem, & erunt in causa intemperiei sanguinis cum cacochymia: Atque Galenus plenitudinem hanc notham tangit, quarto de tuenda ualet. cap. 4. ubi uoluit, ratione portionis alimentalis secandam esse uenam, ratione uerò portionis excrementitiæ, esse purgandum: atq; ibi monuit etiam, differentiam esse inter permixtionem succi alimentalis, & permixtionem succi excrementitij; ita ut interdum magis uigeat portio alimentalis, & hæc dicitur plenitudo notha, interdum uerò excedat portio excrementitia, & hæc dicitur cacochymia notha; excedit enim limites plenitudinis, nec ipsius naturam amplius retinet, sed ita degenerat à plenitudine, ut uocetur cacochymia notha. Atque ut colligitur ex Gal. in lib. de plen. & in lib. de uenæ sect. cap. 4. plenitudo occupare potest totum corpus, vel partem corporis tantum, si occupat totum, dicitur plenitudo communis, si occupat partem tantum, dicitur plenitudo particularis, & determinata.

Alius Gal. locus declaratur

Quę sit plenitudo notha, & cacochymia spuria.

Quæ sit plenitudo cōis, & quæ particulari

Agamus modo de differentijs quę desumuntur à corpore, & à contrarietate: à corpore igitur desumuntur differentiæ, prout dicimus plenitudinem esse vel communem, vel determinatam; distinctio hæc colligitur ex Gal. in libr. de plenitudine, item in lib. de venæ sect. cap. 4. Aduertendum autem circa plenitudinem determinatã, partem affici, vel quatenus masa sanguinea, qualis confluit ad partem, ita etiam exit; sicuti contingit in fluxibus sanguinis; vel quatenus, vti confluit in partem, ita ibi detineatur; cum autem detinetur in parte, tunc detinetur vel in tota parte, vel in parte partis: materia igitur detinetur in tota parte, quando replet non modò venas partis, sed etiam spatia in parte; occupat autem partem partis, quando detinetur solùm vel in venis, uel in spacijs.

Plenitudinis differentiæ à corpore desumptæ.

Postremò desumendæ sunt differentiæ à contrarietate. Hic considerandum est tempus, & vis: si consideremus tempus, consideratur plenitudo vel vt præsens est, vel vt est imminens: verbi gratia, plenitudo communis præsens, est quando totum corpus est repletum, sicuti est in habitu athletico. Plenitudo autem determinata præsens, est quando aliqua pars corporis actu est inflammata, & repleta sanguine. Per plenitudinem verò imminentem, intelligimus plenitudinem, & communem, & determinatam, communem, vt verbi gratia, quando suppresa fuerit euacuatio aliqua consueta, ueluti euacuatio per hęmorrhoides, vel per menses; imminet enim periculum ne totum repleatur, cum hæ euacuationes supprimuntur: vnde imminet plenitudo communis. Ple-

Plenitudinis differentiæ à contrarietate desumptæ. Quid plenitudo præsēs.

nitudo

nitudo autem determinata imminens, est quando pars aliqua afficitur, vel dolore, uel calore; dolore, ut in vulnere, aut contusione; unde uel ratione doloris, uel caloris, imminet periculum ne pars repleatur, hæc dicitur plenitudo determinata non præsens, quoniam adhuc non est repleta pars, sed imminens, quia eius plenitudo imminet. Si consideremus vim plenitudinis, consideramus an hæc sit insignis, an remissa. Per plenitudinem insignem, intelligimus cum Galeno lib. de plenitudine, illam quæ uel actu efficit, uel efficere potest morbum uehementem. Oppositum verò statuimus de plenitudine remissa, quæ quidem, si morbum efficiat, efficit tamen debilem, nec talem solùm efficere potest, sed etiam debet.

Quid plenitudo iminēs.

Plenitudo vel insignis, vel remissa.

His ita propositis, explicemus modò quid possit indicare plenitudo, cum iam pateat natura huius indicantis. Si consideremus plenitudinem, hæc primum quatenus est copia, indicat auxilium minuens, & hoc auxilium indicatur à qualibet plenitudine, eò quod quælibet plenitudo est copia: differentia tamen aliqua est, quoniam in plenitudine quoad uasa, ratione copiæ, indicatur auxilium magis minuens, quam in plenitudine quoad uires. Si uerò consideremus plenitudinem quatenus est masṡæ sanguineæ copia, ab hac indicatur auxilium minuens sanguinem: discrimen tamen est, pro discrimine masṡæ sanguineæ; nam si fuerit masṡa sincera æqualis, si fuerit plenitudo æqualis, & etiam inæqualis, sed tamen sanguinea, tunc non modò licèt vti auxilio minuente sanguinem, sed sanguinem etiam in magna copia, & in multo quidem maiori copia, quam si esset plenitudo, uel humoralis, vel notha. Quòd si vlteriùs progredientes, consideremus plenitudinem quatenus respicit corpus, hæc respicit, uel totum, uel partem. Quid indicat totum repletum? auxilium minuens sanguinem, ex propositis indicantibus, eius masṡæ. Sed quantum sit ratione totius, hoc auxilium minuens sanguinem, debet esse auxilium simplex euacuatorium totius, ad differentiam auxilij deriuatorij, & reuulsorij. Dicitur autem simplex, quia non habet sibi auxilium admixtum deriuatorium, nec reuulsorium. Dicitur uerò euacuatorium totius, ad differentiam euacuatorij partis, quod indicatur à plenitudine determinata, seu à parte affecta aliquâ plenitudine: constitutum igitur sit, à toto plenitudine affecto, indicari auxilium minuens sanguinem, quod sit euacuatorium simplex totius, quò fit, vt à toto ita considerato, non indicetur quæ vena sit secanda; propterea hoc cognoscens Galenus lib. curatiuo per sectionem venæ cap. 19. dicit, cum homines sunt obnoxij dispositionibus febrilibus, & proinde morbis totius, tentandam esse euacuationem per quamlibet venam sectam; ex qualibet enim vena secta euacuatur corpus. Aduertendum autem hoc esse intelligendum, vbi totum non sit repletum vitio alicuius partis, vt vteri; tunc enim maxi-

Quid plenitudo indicet.

Quid indicetur à toto plenitudine affecto.

mè expedit totum euacuare per venam determinatam.

Quod auxilium indicet pars plenitudine affecta.

Quod ad partem attinet, dicimus, illam debere diuersimodè considerari, an scilicet ita afficiatur plenitudine, vt sicuti confluit materia, ita etiam euacuetur; an verò ita afficiatur, vt materia non exeat: si consideratur pars primo modo, auxilium minuens sanguinem quod ab ipsa indicatur, debet esse reuulsorium; & propterea ex Galeno lib. de plenitudine, immo passim, hæc curatur per venæ sectionem: unde ibi dicit Galenus, in fluxu sanguinis narium immoderato, venæ sectionem esse auxilium reuulsorium, non autem euacuatorium. Sed quomodo non est euacuatorium, si semper per uenā sectam euacuatur sanguis? Venæ sectio est semper auxilium minuens, quatenus indicatur à copia, non tamen semper est euacuatorium, sed tunc tantùm, quando consideratur, quatenus à toto indicatur, ad differentiam reuulsorij, & deriuatorij. Si uerò consideremus partem ratione plenitudinis in qua non exit materia, consideramus eam, uel ut imminet periculum ne afficiatur plenitudine, uel ut actu illa afficitur. Si consideramus partem, quatenus imminet periculum ne repleatur, ab hac indicatur auxilium minuens reuulsorium. Si uerò pars actu repleatur, considerandum est, an sanguis repleat uenas, an spatia, si repleantur uenæ, indicatur auxilium minuens deriuatorium; si repleantur tantum spatia partis, à parte sic repleta, indicatur auxilium minuens euacuatorium partis, ad differentiam euacuatorij totius: unde quando contingit vt sint affectus præter naturam, quibus cum occurrimus venam secantes, occurrimus auxilio mixto, uerbi gratia, si aliquis plethoricus afficiatur plenitudine, vt dextri lateris, & aperiatur vena cubiti eiusdem lateris, hoc erit auxilium mixtum; est enim auxilium euacuatorium totius, quia euacuatur totum, & ideò non est periculum augeri inflammationem; est etiam auxilium reuulsorium ratione partis, prout affici potest, quia materia est in fluxu; est etiam auxilium deriuatorium, quoniam per venam sectam eiusdem lateris, euacuatur etiam sanguis qui fluxit in partem, non in spatia, sed in venas. Non credatis per sectionem venæ cubiti, posse euacuari materiam in spatio decumbentem, euacuatur quidem materia quæ fluxit in venas partis; vnde etiam sanguis partis est mutatus à sanguine totius, quia in illis venis mutationem suscipit. At reuertendo ad rem, dicimus, hoc esse auxilium mixtum ex euacuatorio, reuulsorio, & deriuatorio. Hinc facilè colligi potest, hanc fuisse veritatem propositam à Galeno 14. meth. cap. 8. nempè, inuentionem reuulsionis desumi a parte, seu à situ partis: vnde etiam dicit Galenus lib. de venæ sectione aduersus Erasistratum cap. 4. solam inflammationem, per venam sectam celerrimè euacuari, quoniam respicit auxilium deriuatorium, quod desumitur à parte: cum enim secatur vena ratione partis, non potest haberi æqualis euacua-

Quando venæ sectio dicatur reuulsoria, & quando euacuatoria.

Quando venæ sectio simul sit reuulsoria, & euacuatoria.

A quo indicetur reuulsio.

tio,

tio, sed euacuatur plus vna pars, quam altera: potest quidem euacuari totum, non tamen æqualiter; ob id dicit Gal. loco citato, per venam sectam euacuari solas inflammationes; per inediam enim fit euacuatio, non partis tantum inflammatæ, sed etiam totius corporis æqualiter; secus autem dicendum est de venæ sectione. Ex his itaque colligatis, à parte indicari auxilium reuulsorium, deriuatorium, euacuatorium, & mixtum ex his.

Sermo erat de plenitudine indicante, & hactenus patet quid ipsa indicet; indicat enim, primum quidem vt est copia: secundò, vt est copia massæ sanguineæ. tertiò, vt est copia massæ sanguineæ corpori aduersa. Verum plenitudo hæc prout aduersatur corpori, non solum consideratur quatenus aduersatur, vel toti, vel parti, sed etiam prout aduersatur, vel actu, vel potestate; item, vel debiliter, vel cum vehementia, ex quibus hauriuntur hæ plenitudines; plenitudo secundum præsens, quæ actu corpori aduersatur: plenitudo imminens, quæ potest corpori aduersari: plenitudo denique vel valida, vel debilis. Quid indicat plenitudo præsens in toto? indicat auxilium minuens, & vacuans; in parte autem, auxilium minuens, interdum deriuatorium, interdum euacuatorium: deriuatorium quidem, si plenitudo præsens occupet vasa; euacuatorium verò, si occupet spatia ipsa. Si consideremus plenitudinem imminentem, vt est aduersa corpori potestate, hæc respicit vel totum, vel partem; si totum, ab hac non sumitur indicatio; hæc enim sumitur à præsenti, non à futuro. Vnde maximè errant, qui credunt sectionem venæ indicari à morbo imminente, eò quod non desumitur indicatio à futuro, & proinde nec a plenitudine quæ potest occupare, sed à causa plenitudinis imminentis, vt si immineat plenitudo totius ob suppressos menses, occurrendum est suppressioni mensium. Si verò plenitudo sit imminens ratione partis, ab hac similiter non sumitur indicatio, quia non adest. Sumitur ergo indicatio à sanguine præsenti, qui potest causare plenitudinem in parte, licet nondum occupet eam, & plenitudo hæc indicat auxilium reuulsorium, de quo agit Galenus 4. meth cap. 6. Sed præterea Galenus lib. cur. per venæ sectionem cap. 6. vult, auxilium reuulsorium indicari, quando imminet periculum ne partes repleantur: vnde auxilium non indicatur (vt dicunt quidam) à fluxione materiæ. Quare sanguis, siue fluat, siue etiam non fluat, quando respicit partem, quatenus potest ipsam replere, indicat auxilium reuulsorium. Vnde sciendum, sermonem de reuulsione posse esse duplicem; vel enim est de reuulsorio auxilio quod est quid agens, specificum videlicet & satis determinatum auxilium, vel est de reuulsorio auxilio quod est quomodo agendum, idest modus administrandi auxilium reuulsorium. Quare reuulsio, vt auxilium, indicatur à plenitudine, sed tantum quatenus

Quid indicet plenitudo præsens in toto vel in parte.

Quorundam error refellitur.

Quando indicetur auxiliũ reuulsorium. Quorundam error.

respicit partem, quam potest actu replere; si enim plenitudo actu repleat partem, indicat auxilium, vel euacuatorium, vel deriuatorium. Fundamentum huius est, quoniam plenitudo, vt est copia, indicat auxilium minuens, quod quidem est valdè genericum, vt verò est copia massæ sanguineæ, indicat auxilium minuens magis specificum. Nonne igitur auxilium specificum debet supponere genericum? ergo reuulsorium auxilium, debet esse auxilium minuens sanguinem. Quare, ipsum debet indicari à plenitudine, sed modo quodam determinato accepta, quatenus scilicet respicit partem, quam potestate potest replere. Si verò consideremus reuulsionem, quatenus consistit in administratione remedij, hoc est considerare vbi agendum, idest quæ vena sit secanda, cui parti affigendæ sint cucurbitulæ, & hoc desumitur à situ partis. Postremò, si consideremus plenitudinem, quatenus est vel valida, vel debilis, per validam, intelligimus quando vel actu efficit, vel efficere potest morbum vehementem; per debilem verò, quando opposito modo se habet: si ergo plenitudo sit valida, validum etiam indicat auxilium; debet enim esse proportio inter indicans, & indicatum, si debilis sit, debile etiam indicat auxilium: at validum auxilium, debet priora supponere. Indicatur igitur auxilium validum minuens sanguinem, modò euacuatorium, modò reuulsorium, modo deriuatorium, pro varia plenitudine.

Quæ sit plenitudo valida, & debilis, & quod auxilium indicent.

Hactenus ex iam traditis, audiuistis quid indicet plenitudo; ex quibus etiam facile colligi potest, non in omni morbo, etiam vehementi, secandam esse venam, sed tunc solùm, quando adest plenitudo sanguinis. Vnde si morbus sit vehemens, vigeatquè cacochymia, quæ & ipsa sit valida, & proinde indicans validum auxilium, huius validi auxilij materia, erit pharmacum electiuè educens, non autem venæ sectio.

Non in quolibet magno morbo secandam esse venam, sed tūc solum, quando adest plenitudo sanguinis.

Veritas hæc colligi potest ex multis Galeni locis, nempè ex primò Aph.25. ex 4. de tuend. valet. 4. ex 4. meth. 6. ex 13. meth. 5. & vltimo, ex lib. de const. artis med. cap. 19. ex lib. cur. cap. primo. 6. & 8. item ex Auic. 4. primi cap. de phleb. quibus in locis colligitur secandam esse venam, vbi humor superans fuerit sanguis, vel vbi cum humore fuerit iunctus sanguis; semper enim hæc respiciunt plethoram, ad differentiam cacochymiæ. Quod si consideramus morbum vehementem, per hunc cum Gal. lib. curatiuo capit. 9. oportet intelligere morbum, & præsentem, & imminentem; item etiam cum eodem, in lib. eodem, cap. primo, per morbum vehementem, intelligendus morbus vehemens, qui vel producitur, uel produci potest à plenitudine sanguinis, ad differentiam morbi vehementis qui fit ex cacochymia. Quid igitur indicat morbus vehemens hoc modo acceptus? Dico, venæ sectionem, si propriè loqui licet, nequaquam ex morbi vehementia indicari,

Per morbum vehementē, oportet intelligere, & præsentē, & imminentem.

Venæ sectio propriè non

indicatur a magno morbo.

dicari, sed omnino excludi; fundamentum huius, est quidem ni fallor demonstratiuum, quoniam si conferamus remedium specificum cum generico, si genericum sit præseruatorium, oportet etiam tale esse specificum. In præsentia, quænam est natura generici remedij? Genericum remedium, est auxilium minuens; magis specificum, est auxilium minuens sanguinem; adhuc magis specificum, est auxilium minuens sanguinem validum. Quare auxilium minuens sanguinem validum est remedium præseruatorium, eò quod desumitur à causa efficiente, id est à plenitudine: quapropter venæ sectio, auxilium minuens sanguinē validum, cum sit præseruatorium, indicatur tantum à plenitudine valida, non autem à morbo vehementi. Iure autem diximus (si propriè loqui velimus) nam si quis nihil voces curet, & impropriè loqui velit, potest asserere, sectionem uenæ esse auxilium euacuatorium, & indicari à morbo; quoniam plenitudo usque adeò proxima est ipsi morbo, vt sublata plenitudine, saltem quoad sensum, remoueri uideatur etiam morbus. Animaduertendum tamen, & Galenum, & alios etiam dixisse, venæ sectionem indicari à morbo vehementi, siue præsenti, siue imminenti. A morbi itaque uehementia (vt ita dicam) sanguinea indicatur, vt colligitur ex Galeno lib. curatiuo per venæ sectio. cap. primo; ita vt per morbi vehementiam, significaretur uehementia plenitudinis.

In quo sensu morbus magnus indicet venæ sectionem.

Vnde Hipp. 6. Epid. com. 3. tex. 43. habet hæc uerba. *Nonnunquam aliquibus sanguinem detrahi conuenit, opportunè in his; in alijs verò, vt in his, non conuenit*. Gal. in com. ait *Expedit horum aliquibus sanguinem detrahi, quibus scilicet is copiosus est, & nondum insigniter ad alterius humoris naturam conuersus: non detrahendus est autem, in quibus iam mutatus est, proposito à viribus sumpto antecedente*. Quare uidemus, Galenum non probare in pleuritide sectionem uenæ, at ibi loquitur, non de quacunq; pleuritide, sed de illa tantum de qua ibi fit sermo, & Galenus eodem in loco, dicit Hippocratem ita loquutum fuisse, quia pleuritis erat mitis: unde innuit plenitudinem remissam, non ualidam. Quare dicatis secundùm hunc sensum, uenæ sectionem indicari à morbi uehementia, ita tamen, ut uenæ sectio indicetur a plenitudine ualida, quæ per morbi uehementiam exprimitur, atque innotescit.

Quòd si consideremus uirtutem, etiam ipsa ad indicandum concurrit, sed quomodo? Aduertendum primum: per uires, intelligere uires ualidas, & in præsentia, & in futurum. Per uires autem ualidas in futurum, non intelligimus indicans, quod futurum sit, eò quod à futuro non desumitur indicatio, sed à præsenti: quare per uirtutem, intelligimus uirtutem, quæ in præsentia ita ualida sit, ut possit etiam in futurum ualida persistere. Præterea per uirtutem, oportet intelligere uirtutem, modo propriam, modo etiam alienam: per propriam, intelligimus mulieris

A virib⁹, quę indicationes desumantur

A præsentibus viribus sumitur indicatio, nō à futuris.

Virtus est duplex.

Virtus propria quæ intelligatur. Virtus aliena quæ intelligatur.

uirtutem febricitantis; per alienam uerò, intelligimus uirtutem fœtus existentis in utero febricitantis.

Per vires, quę sint intelligendæ.

Vires validæ sunt triplices

Præterea per uires, oportet etiam intelligere uires, potissimum uitales, sed prӕterea naturales etiam, atque animales, ut colligitur ex Galeni libro cur. per uenæ sectionem, cap. 6. & 13. item 11. meth. cap. 15. ex quibus locis apparet, cum in uenę sectione respicere uires, potissimũ cordis, idest uitales. Postremò, possunt intelligi uires ualidę secundùm substantiam spiritalem, secundùm substantiam carnosam, & secundùm solidas partes. Vnde uirtus est robusta simpliciter; quando benè se habet secundùm omnes tres substãtias; secundum quid uerò, cum benè se habet secundùm unam tantum, uel secundùm solida, & carnem tantũ.

Virtus debilis secundum solida, prohibet sectionẽ venæ.

Hinc colligatis, uirtutem ualidam, prout potest concurrere ad uenæ sectionem, esse uirtutem ualidam secundùm omnes tres substantias. Virtutem uerò non concurrere ad indicandum, quando est debilis secundùm solida, licet sit ualida secundùm spiritus, & carnem; languida enim virtute secundùm solida, non licet uenam secare: quod ex puerili ętate probatur; in pueris enim citra quatuordecim annos, uirtus est ualida secundùm spiritus, & secundùm etiam carnem, & tamen illis non licet secare uenam, eò quod habent solida laxa, & languida, ita ut si secetur uena, hinc sequatur eorum dissolutio. Quare, in uenę sectione necessarium est, ut uirtus semper ualida sit secundùm solida. Non esse autem necessarium quòd uirtus sit ualida secundùm spiritus, hinc colligi potest, quoniam si corpus athleticum syncope corripiatur, uirtus huius est ualida secundùm solida, & secundùm carnem, debilis est tamen secundùm spiritus; hęc tamen debilitas non prohibet uenę sectionem. Hoc colligi potest ex Gal. 4. de ratione uictus 23. 82 & 103. Spiritus ergo, licet langueant, non prohibent tamen uenæ sectionem. Sed sciendum, quòd per spiritus languentes, nos intelligimus spiritus debiles per suffocationem tantum. Propterea Galenus 5. meth. cap. 13. in illa muliere Romana patiẽte sputum sanguinis, nõ ausus est uenam secare, eò quòd, ex quatriduano ieiunio, illius spiritus facti fuerant debiles per resolutionem. Prӕterea, fieri potest, ut uirtus sit debilis secundùm carnosum genus, & tamen licet uenam secare. Hoc colligitur ex Galeno 6. Epid. com. 3. tex. 29. ubi mulieri cuidam, licet esset emaciata, uenam secuit, sanguinemq; eduxit, & quidem in maxima quantitate. Ecce, infirmitas aderat uirtutis secundùm carnem tantum; reliqua uerò erant ualida, & tamen Galenus uenam aperuit: ideò debilitas secundùm carnem, non prohibet uenæ sectionem.

Virtus debilis secundum spiritus, non prohibet venæ sectionẽ.

Quæ spirituum debilitas non prohibeat venæ sectionem.

Virtus debilis secundum carnosum genus, non impedit sanguinis missionẽ.

Quando defectus carnosi generis impediat venæ sectionem, & quando non.

Sed hic considerandum, quam ob causam deficiat carnosum genus, nam si hoc deficiat ex ieiunio, non licet secare uenam; est enim imbecillitas uenæ sectionem prohibens. At si deficiat ex suppressione mensium, ut in muliere illa, in qua, propter suppressos menses,

materia praua sanguinea miscebatur cum alimento bono, talis imbecillitas non prohibet venæ sectionem; immo etiam hoc addimus, si robur sit in solidis tantum, & langueant spiritus propter suffocationem, & deficiat carnosum genus ob sanguinem vitiosum mixtum cum bono alimento, in hoc casu, licebit etiam venam secare; vt si sit mulier, qualis proposita fuit à Galeno loco citato, quæ incidat in præfocationem vteri; hæc dubio procul suffocabitur, nisi occurratur valido auxilio, nempè venæ sectione, quæ indicatur à solidorum robore. Ex his colligatis, quòd licet virtus sit valida in præsentia, adeo vt talis etiam possit esse in futurum, secandam tamen esse venam, nam ex Galeno 9. meth. 5. & primo ad Glauc. 14. in febre cum fluxu licet secare venam, & etiam non secare, licet autem, ex 9. meth. 5. quia virtus id permittit; robusta enim est; non licet verò, ex primo ad Glauc. 14. quia virtus prohibet id; debilis namque est.

In sectione venæ, considerandæ vires præsẽtes, etiam futuræ.

Ex supra traditis constitutum esse debet, venæ sectionem indicari à virtute valida, quæ non modo in præsentia, sed etiam in futurum valida esse debet: ob id Galenus loco supra citato, in febribus cum fluxu, modò admittit, modò improbat venæ sectionem: admittit autem eam 9. meth. 5. vbi in febre cum fluxu mensium diminuto, probat secari venam, quoniam fluxus ille erat talis, vt eius vi, nullum esset periculum vt labefactarentur vires præter modum; virtus enim tunc erat robusta, & in præsentia, & in futurum. Improbat verò eam primo ad Glauc. 14. vbi in febre cum fluxu alui etiam diminuto, improbat venæ sectionem, quoniam cognoscit vires, in præsentia robustas quidem esse posse, eas tamen casuras in futurum, ratione fluxus illius, eò quod non erat fluxus principalis, nec criticus, sed potius symptomaticus.

Quando in febre cũ fluxu, secanda sit vena, & quando non.

Præterea ex traditis colligendum est, quoad virtutem, & propriam, & alienam (semper enim medici institutum esse debet, mulierem, & fœtum seruare) quòd oportet etiam ratione vtriusque, validam ac robustam esse. At inquiunt nonnulli, quòd si vterque seruari non possit, & propositum sit mulierem tantummodo seruare, tunc sufficit robusta virtus propria, ratione mulieris. Verum hæc opinio est erronea, immo contra charitatem, & fidem nostram christianam: quandoquidem à Spiritu sancto, in Exod. cap. 21. hæc verba exarata leguntur. Si quis percusserit mulierem prægnantem, & abortiuum fecerit, & mors eius fuerit subsequuta, reddet animam pro anima. Similiter in Amos, primo, hæc habentur. Dixit Dominus, super tribus sceleribus filiorum Amon, & super quatuor, non conuertam eum, eò quod dissecuerit prægnantes Galaad, ad dilatandum terminum suum. Demum apud Ambros. arg. 14. q. 5. hæc clarè leguntur. Si non potest subueniri, nisi alter lædatur, commodius est

Quorũdam opinio.

Confutatio.

neutrum

neutrum iuuare, quam alterum grauare.

Aliorũ sententia

Quapropter, quidam alij dicunt considerandum esse, nunquid fœtus sit animatus anima intellectiua, necne; quod ex tempore gestationis, conceptionisuè cognoscitur; masculus enim, in quadraginta diebus; fœmina verò, octoginta perficiuntur. Quòd si certum sit, fœtum esse animatũ anima intellectiua, & aliqua ægritudine correpta sit mater, medicus imperet & venæ sectionem, vel aliquod aliud medicamentũ, vt faciat abortum, tunc medicus homicida est, & consequenter peccatum mortale committit, vt Iou. Neap. in quol. 10. inquit, qui à Diuo Antonino, & ab omnibus alijs, & in cap. Cum infirmus de pœn. & remis. quoniam est causa mortis, tam corporalis, quam spiritualis. Quare tunc, nulla de causa, nulloq; respectu, licet venam secare, vel aliqua alia ratione abortum prouocare, vt mater seruetur incolumis, fœtus verò pereat. Si uerò medicus dubius sit, an fœtus sit animatus, necne, & abortum fieri procurauerit, etiam mortaliter peccat, eò quod se periculo peccati mortalis exponit, nempè homicidij: Qui enim amat periculum, incidet in illud, ut ait S. Antoninus, cap. secundo. At si probabiliter putat, nondum animam esse infusam in embryone, tunc licet medico, pro salute matris abortum prouocare: cuius ratio est, quia licet impediat animæ infusionem in illo fœtu, non tamen propterea erit in causa mortis alicuius, & matrem ab orco sic reuocare poterit. Et huius sententiæ sunt omnes doctores & Summistæ.

Confutatio.

Verum aduersus hanc sententiam, est R. D. Tiberius Codruncus doctissimus Theologus, affinis meus, mihique carissimus, in suis conscientiæ casibus ad Medicos attinentibus, casu 21. ubi ait, illos, qui ita sentiunt, deceptos fuisse à medicis parum quidem prudentibus in hoc, quod scilicèt in quibusdam casibus periculosis, possint Medici, & debeant, pro salute matris abortum prouocare, dummodo anima non sit in embryone infusa: cum id omnino sit a ueritate alienum, immo maximè in re medica interdictum. Quoniam, quotiescunque procuratur abortus, & præcipuè in morbis acutis, mulier euidentissimo mortis periculo subijcitur. Quare, siue animatus, siue inanimatus sit fœtus, si medicus abortum prouocauerit ob imminens periculum mortaliter peccat, & quia contra Hipp. & Gal. præcepta, nec non aduersus rationem molitur: Hippoc. enim in Iusiurando, ita exaratum reliquit, *Neque mulieri, talem vuluæ subdititium, ad corrumpendum conceptum, vel fœtum dabo*. & in libro de nat. mulieb. inquit, *Quòd si erysipelas in vtero prægnantis fiat, moritur*. Et tamen cõsulit, exhibendas esse potiones, & cibaria, à quibus fœtus corrumpi non possit. Nec vnquam apud Gal. reperiemus, illum docuisse, abortum prouocandum esse; immo semper æque fœtum in matris vtero curauit, tantiq; fecit, quanti hominem iam in lucem editum. Animaduertendum

dum est igitur, quòd quando mulier prægnans aliquo morbo acuto corripitur, lethale est; vt ait Hipp. 5. Aphor. 31. cuius rei causam in com. afferens Gal. inquit, propter imminens abortus periculum, quod imminet, aut propter febris vehementiam, quæ interficit fœtum; aut propter inediam, quæ in huiusmodi morbis est necessaria, in qua ob alimenti indigentiam fœtus moritur.

Quare, si lethale est mulierem prægnantem corripi aliquo morbo acuto, ex parte conceptus, propter illius imminentem abortum, manifestum erit, in morbis acutis & lethalibus, abortum prouocari nunquam debere, qui quidem abortus, cum ex se sit valdè periculosus, si postea in aliquo morbo acuto fiat, magis periculum augebitur, & malum malo addendo, mulier ad extremum vitæ discrimen perducitur. Concludendum igitur erit, ex authoritatibus, & rationibus supra allatis, Medicum, nunquam vllo pacto pro salute matris, abortum prouocare debere, sed semper saluti, ac vtriusque conseruationi inuigilare; nisi tamen certus sit, in vtero carnem quandam informem contineri, quæ à Græcis μύλη, à Latinis mola dicitur, absque Embryone; tunc enim opus esset, eum vti medicamentis aperientibus, laxantibus, mollientibus, sanguinem concretum dissoluentibus, menses prouocantibus, & tandem fœtus mortuos, & secundas expellentibus. Conclusio.

Quare, cum hæc ita se habeant, non leuis oritur difficultas, an in mulieribus vtero gerentibus, cùm morbo acuto uexantur, possit fieri venæ sectio: Siquidem Hipp. lib. 4. Reg. Acut. tex. 19. præcipit, in omnibus morbis acutis, florente ætate, & constantibus viribus, administrandam esse venæ sectionem; Quod etiam Galenus pluribus in locis comprobauit. Verum cum idem Hippoc. 5. Aphor. 31. scribat, quòd si mulieri vtero gerenti sanguis ex vena mittatur, facit abortum; & præsertim si fœtus sit grandior; iure datur dubitandi locus; Quandoquidem nisi fiat venæ sectio, morbus sæuior factus, ęgrotantem necabit: si verò fiat, incurret mulier abortum, quod omnino vitandum esse, supra abundè declarauimus. Quapropter, pro huius difficultatis solutione, altius exordiendum est à nobis, & videndum, quid hac in re alij senserint. Auer. igitur, lib. 7. collig. cap. 4. Hippocratem carpens inquit. *Ego autem dico, quòd phlebotomia, quando adest repletio qua Embryo non indiget, non est mala.* Vnde quidam, partes Hipp. tueri volentes, dixerunt, Hipp. eo in Aphor. non interdixisse sanguinis missionem; sed ne venam in eisdem temere secemus, ob imminens abortus periculum, admonere voluisse. At Fuchsius hosce reprehendit, hac ratione, quoniam Hipp. venæ sectionem in vtero gerentibus, simpliciter & absolutè damnat, atque abortum, ipsa facta, subsequuturum esse docet. Quare alio modo respondendum esse putat, dicens

Dubitatur, an in vtero gerentibus secanda sit vena.

Auer. Hippocratem reprehendit.

Hipp. defensio quorũdã, & 31. Apho. 5. particulæ expositio.

Fuchsij, illorum sententiæ confutatio, & Apho. expositio.

dicens, diuersam fuisse Hipp. sententiam, ab ea quam isti afferunt, sed inquit, eum nobis significare voluisse, sanguinem non esse mittendum vtero gerentibus, ea mensura, qua priscis temporibus fieri solebat, copiosa.s.& magna. Quod autem hoc modo Hipp. dictum intelligere debeamus, ait patere ex Gal. lib. de sang. miss. cap. quarto, dicente, *Memini, quibusdam ad sex vsque libras sanguinem detractum fuisse.* Atq; etiã 9. meth. sanguinis missionẽ pręcipit vsq; ad animi deliquium.

Fuchsij sentẽtia, partim probatur, partim refellitur.

Sed hæc Fuchsij sententia, partim est veritati consona, partim a veritate abhorret: vera quidem est, cum inquit, Hipp. intelligere de copiosa sanguinis missione. at quando id probat, quia priscis illis temporibus fiebant tantum copiosæ, ac magnæ sanguinis euacuationes, nempe, vel vsque ad sex libras, vel vsque ad animi deliquium; in hoc certè decipitur, quoniam, tunc temporis fiebant etiam in pauca copia, vt patet ex Gal. lib. de sang. miss. eo in loco, vbi prohibet venæ sectionem ante decimum quartum annum, & post id tempus, vbi multus sanguis in corporibus generatur, & ipsorum fuerit sanguinea natura, maximè, si verno tempore, in Anginam, Pleuritidem, aut Pulmoniam incidere soleant, sanguinis missionem concedit dicens. *Detrahes autem, primum ad summum, ad cotylam vsque.* cum autem cotyla pendeat vncias septem sanguinis, & ipsam Gal. sanguinis missionem appellet, manifestum est, Fuchsij fundamentum ruere, & per consequens, sententiam illius omnino esse à veritate alienam.

Christophori à Vega sentẽtia, & expositio.

Quare, Christophorus à Vega, in sua arte medicinali, capite de sanguinis missione, inquit, uerã esse Hippocratis sententiã, eo modo, quo uerę sunt aliæ ad præsagia attinentes, nempe ut plurimùm, quemadmodum illa, quæ in eodem quinto Aphorismorum. 30. ab Hippocrate affertur, dicens. *Mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto lethale.* licet enim (inquit a Vega) hęc sententia sit generalis, nullasq; mulieres utero gerentes excludere uideatur, non ob id tamen putare oportet, omnes morituras esse, sed magna ex parte id euenire; quare sic, neque sanguine miso, omnes abortum passuras esse censendum est, sed magna ex parte: Vnde opinio illorum, qui dicebant Hippocratem non prohibuisse sanguinis missionem, sed admonere uoluisse, ne uenam in eisdem temere secemus, ob imminens abortus periculum, non est omnino à ueritate, & à ratione aliena.

Primæ opinionis defensio.

Solutio Autoris.

Verum nos, ut propositam difficultatem diluamus, dicimus, semper in utero gerentibus præcipuè respiciendas esse uires, & proprias, & alienas; cum medici Christiani munus sit, & matrem, & fœtũ, incolumes seruare; nisi enim adsint ualidę uires vtriusq;, & præcipuè Embryonis, nullo pacto sanguinem mittere licet. Si uerò adsit morbi magnitudo, & plenitudo, neque propriæ, uel alienæ uires contraindicent, facienda est uenæ sectio. Cui quidem sententiæ non contradicit Hippocrates in apho-

Aphorismo supra citato, quoniam Aphorismus ille veritatem habet, quotiescunque defecturum sit alimentum ipsi fœtui; ita vt hoc pacto veniat intelligendus, *si mulieri vtero gerenti sanguis ex vena mittatur, facit abortum,* si tanta scilicet sanguinis copia extrahatur, vt alimentum fętui deficiat; hoc autem præ se ferunt illa verba quæ Hippocrates subiungit, *præsertim si fœtus sit grandior*; tunc enim maius imminet periculum ne deficiat nutrimentum, cum maiore illius copia indigeat, atque vtatur: Quantum igitur sit ratione mulieris vtero gerentis, licet quidem abunde sanguinem mittere, & pro causæ morbum facientis magnitudine, & facultatis constantia & robore: ratione verò fœtus, minorem opus est sanguinis missionem facere, quam si quis pro morbi ratione, & viribus matris efficere vellet, alioquin abortus fieret, & huius sententiæ fuit Cornelius Celsus lib. 2. cap. 9. Si igitur in vtero gerente fiat venæ sectio, quemadmodum nunc temporis fieri solet, ita vt quinque, sex, vel septem vnciæ sanguinis extrahantur, viribus quidem constantibus, nunquam certè abortiri faciemus, sed aliquando mulieres à sæuissimis morbis vindicabimus, immo nonnunquam etiam à periculo abortus, tantum abest vt ipsum prouocemus. Memini enim ego annis elapsis, me profectum fuisse Mutinum, accersitum ab Illustrissimo Domino Ioanne Bentiuolo, vt, quid in casu Illustrissimæ Eleonoræ de Pijs à Sabaudia, eius coniugis, quæ à quinto, vel sexto gestationis mense semper aborsa erat, agendum esset, vnà cum Excellenti Domino Paulo Calora, eorum medico ordinario, consulerem, ac deliberarem. Animaduertentes igitur nos, eam, maximam sanguinis copiam generare, ac congerere, multumquè ipsius, dum non erat prægnans, per menstruas purgationes excernere; deuenimus in hanc sententiam, quòd postquam in vtero concepisset, tanta sanguinis copia in eius corpore coaceruaretur, vt fœtum suffocaret, atque obrueret. Quare decreuimus, vt à primo, uel altero conceptus mense, singulis mensibus, ei uena in brachio secaretur, & sanguis, in pauca tamen copia, extraheretur, quod cum factum fuerit, debito tempore fœtum gestauit, & marem adhuc superstitem summa cum fælicitate peperit.

His ita constitutis, iam vnde digressi fuimus reuertamur. Dicimus igitur, quòd ex traditis, etiam constitutum esse debet, virtutem concurrere ad indicandum venæ sectionem, siue valida sit ratione trium substantiarum, siue ratione solidorum tantùm, siue ratione solidorum, ac spirituum, siue ratione solidorum, & carnosi generis, vt ex supradictis patet. At nondum patet, quomodo virtus ad indicandum concurrat. Quantum igitur ad hoc, dico virtutem concurrere ad indicandum venæ sectionem, vt indicans curatorium ex accidenti: Vnde differt à plenitudine valida; hæc enim concurrit vt indicans curatorium,

Quõ virtus concurrat ad indicandũ venæ sectionẽ.

rium, præseruans, & principale; virtus verò vt indicans curatorium ex accidenti: vnde potest dici coindicans, & etiam contrario modo indicans, vt explicat Galenus lib. curat. cap. 3.

De Scopis ab ætate desum ptis pro venę sectione.

Postremò, quantum pertinet ad ætatem, primum oportet videre quid per ætatem sit intelligendum: secundò, quomodo concurrat ætas ad indicandum venæ sectionem.

Quid per ætatem sit intelligendum.

Quod spectat ad primum, fuit sententia Hipp. 4. de ratione victus 19. per ætatem, oportere intelligere ætatem florentem: dicit autem Galenus lib. curat. cap. nono, oportere intelligere ætatem, non florentem tantùm, sed & antecedentem, idest adolescentiam, & subsequentem, idest secundum senium.

At difficultas est ratione ætatis, tum senilis, tum etiam puerilis: Senilis quidem, quoniam dicit Galenus loco supra citato, non addendam esse ætatem senilem, quoniam hæc includitur in virtute; idest intelligitur cùm proponitur virtus; in senibus enim nõ est robur virium, quod dictum satis difficile perceptu videtur, quoniam etiam puerilis ætas reducitur ad virtutem.

Dubitatur circa ætatem tum senilem, tum puerilē.

Augetur etiam difficultas, quoniam Galenus concludens quodammodo hoc negotium, lib. curatiuo cap. 20. dicit, venæ sectionem indicari à morbo vehementi, à robore virium, excepta puerili ætate, & ambiente valde calido (sed de ambiente agemus suo loco) quo excipit Gal. puerilem ætatem, & nullam facit mentionem de senili. Pro huius difficultatis solutione, dico quod virtus robusta potest dupliciter cõsiderari, nempe prout est robusta in præsentia tantum, vel prout est robusta, & in præsentia, & in futurum: si consideremus virtutem primo modo, ad hanc non reducitur puerilis ætas, eò quod ibi virtus est quidem robusta in præsentia, sed in futurum tamen cadet; secus autem dicendum de extrema senectute; in hac enim, virtus est debilis in præsentia, & ob id continetur sub virtute: & hoc significat Galenus quando dicit, in sene virtutem non esse robustam, errareque medicos illos, qui credunt virtutem non esse robustam in puerili ætate. Respexit igitur Galenus virtutem, prout est valida tantum in præsentia. Quod si consideremus virtutem prout valida esse debet, & in præsentia, & in futurum, & proinde omnibus modis; tunc ad hanc refertur etiam puerilis ætas. Ideo Gal. lib. curatiuo cap. 13. & 4. meth. 6. & alibi etiam, voluit, sufficere ad indicandum venæ sectionem, morbi vehementiam, cum robore virium. Non proponit ætatem puerilem, sed robur tantum virium; quoniam per robur, intelligit robur, & præsens, & etiam futurum. Altera difficultas esse posset ratione ætatis senilis, quoniam dicit Galenus libro curatiuo cap. 9. in sene virtutē esse debilem: fatetur tamen in cap. 3. eiusdem lib. septuagenarium admittere venæ sectionem. Sed intelligatis vos, id rarissime euenire, vt etiam ibi insinuat

Solutio.

Contradictio in Gal. verbis.

Respondetur

sinuat Gal. Difficultas etiam est ex parte puerilis ætatis; quoniam fuit sententia Gal. lib. curatiuo, cap. 14. euacuandum esse sanguinem in minori copia in pueris, tantiq; fuit apud aliquos hæc auctoritas, vt dixerint ex mente Gal. secandam esse venam in pueris, etiam ante decimum quartum annum: & tamen Gal. excipit semper puerilem ætatem, cap. 13. eiusdem lib. euidenterq; asserit, non secandam esse venam ante decimum quartum annum. Pro solutione dicendum, puerilem ætatem esse intelligendam, vt possit excedere decimumquartum, & attingere decimumquintum, & decimum sextum annum etiam: ideò Gal. lib. curatiuo, capit. 14. loquitur de pueris, nō citra, sed vltra decimumquartum annum. Vt autem cognoscatis hanc distinctionem esse verissimam, videatis Gal. lib citato cap. 13. dicit enim ibi, in pueris non esse secandam uenam ante decimumquartum annum; post autem, uenam secare licet, si pueri natura sit sanguinea. Ecce quomodo admittit Gal. puerilem ætatem, decimumquartum annum excedere, conceditq; ultra decimumquartum annum, si pueri natura sit bene sanguinea, detrahendum esse sanguinem, sed tamen non in multa quantitate. De ætate ante decimumquartum annum, hoc unum tantum dico, ubi insignis aderit plenitudo, ante decimumquartum annum, licet quidem euacuare sanguinem, sed alijs tamen auxilijs, quam sectione uenę, de quibus suo loco. Secundum explicandum erat, quomodo concurrat ætas ad indicandam uenæ sectionem, & hoc etiam intelligere est satis difficile; nā si ex methodo medēdi progredi uolumus, nil aliud est dicendū, nisi quod ętas ad indicandū, concurrit ut indicans curatoriū ex accidenti, ad similitudinē uirtutis, eò quod ætas dirigitur ad uirtutē per mediā tēperaturā, ut differentia sit inter ætatē, & uirtutem, eò quod uirtus sit indicās curatoriū ex accidenti, magis principale; virtus enim vt indicans curatoriū ex accidenti, ad nullū refertur: at ętas refertur ad virtutem per mediam temperaturam, nec aliud hac in re dici potest.

Alia cōtradictio.

Aetas quō cōcurrat ad indicandum.

Differentia inter ętatem, & virtutem.

Sed difficultas est, ratione & temperaturæ, & etiam aëris. Temperaturæ quidem, quoniam ex Gal. 4. de ratione victus, 25. ætas refertur ad habitum. Dicendum, ætatem referri ad temperaturam, & etiā ad habitum, quoniam per habitum, oportet intelligere temperaturam, Hoc colligitur ex Gal. 4. de ratione victus 19. & 25. Item lib. curatiuo, cap. 13. & 9. ibi enim vult Gal. puerilem ætatem non posse perferre venæ sectionem, quoniam puerorum corpus est difflabile, nimisq; dissolubile, propter humiditatem, & caliditatem temperamenti, vt dicit Gal. Quare hæc reducuntur ad temperiem.

Dubitatio circa temperaturam. Solutio.

Virtus verò non consistit in senibus, vt dicit Gal. propter frigiditatem, ac siccitatem; & ideo hæc reducuntur ad temperiem. Ratione verò aëris difficultas est, quoniam aliquis dicere posset, cur proponitur ætas, non aer? & præsertim, quia aër solus sufficit ad prohibendā

Dubitatio de aere.

venæ

venæ ſectionem, ex Gal. primo ad Glauc. 14. vbi videtur dicere, in ambiente valde calido, & valde frigido, non ſecandam eſse venam: Vnde dicit etiam lib. curatiuo, capit. 20. ſecandam eſſe venam, ſi morbi adſit magnitudo, cum virium robore, excepta puerili ætate, cum ambiente valde calido. Hæc fuit cauſa, propter quam vnica puerilis ætas, ſufficit ad prohibendam venæ ſectionem, quatenus tamen illa dirigitur ad virtutem; non autem vnicus aër. Vnde ſi rectè intelligitur Galenus, primo ad Glauc. 14. & 15. voluit, quod ambiens calidum tunc prohibeat venæ ſectionem, quando concurrunt tria, nempe tempus anni calidum, regio calida, & conſtitutio calida. vnde ſi ambiens ſit calidum, ratione ipſius ſolius, non prohibetur venæ ſectio, quod monet Gal lib. curat. capit. 14. vbi ſub cane, admittit venæ ſectionem, ſed in minori tamen copia; vnica verò ætas venæ ſectionem prohibet. Sed dicet quis, ſi ætas concurrit ad indicandum, prout refertur ad virtutem per mediam temperaturam, cur Hippocrates non propoſuit temperamentum potius, vel habitum? Non eſset ab re, nec tam abſurdum, aut falſum, ſiquis dixerit, ſectionem venæ indicari à morbo vehementi, à robore virium, & à temperatura, vel habitu; quia ſic tangeret indicans principale, coindicans etiam, & principale, & non principale. Dicimus tamen, Hipp. propoſuiſse ætatem, & quidem florentem, quoniam vbi proponitur ætas florens, patet quænam ætas admittat, quæve etiam prohibeat venæ ſectionem: ſi autem dixiſset ab habitu, à temperatura, ita in genere, hoc fuiſſet valdè dubium, & ideò non erat poſſibile, vt proponeretur coindicans nõ principale, quod magis exprimeret temperaturam, virtutem validam, ac debilem, ætate ipſa; cum enim proponitur ætas florens, excluditur ætas, & puerilisq́, & ſenilis.

Gal. locus ex plicatur.

Inſtantia.

Reſponſio.

Hipp. locus explicatur.

Inſtantia.

Sed dicere quiſpiam adhuc poſſet, ego noui quidem, ſectionem uenæ indicari à plenitudine uehementi, prout exprimitur per morbi uehementiam, coindicari à uirtute, & principaliter à uirtute robuſta, ſecundariò autem ab ætate florente, ita ut his exiſtentibus, in omni morbo ſecanda ſit uena; ſed tamen hoc ſuſpectum eſse uidetur, quoniam Gal. 4. meth. 6. dicit, non ſumendam eſse indicationem ſectionis uenæ à redundantia ſanguinis, ideſt à plenitudine, quia licet non adſint ſigna plenitudinis, ſecanda tamen eſt uena; ſufficit enim ut morbus ſit magnus cum uirium robore; & nemo eſt ut dicit Gal. in arte ita leuiter exercitatus, qui non ſecet uenam, cum morbus eſt magnus, cum uirium robore, & ob id probat empiricos, qui in contuſione, uel in caſu ab alto, uenam ſecabant, etiam ſi iſte expers omnino eſset redundantiæ ſanguinis. augeturquè difficultas, quoniam Gal. 8. meth. 4. dicit, ſecandam eſse uenam, licet non adſint ſigna plenitudinis.

Solutio quorundam.

Nec eſt quòd quis dicat more quorũdam, qui credunt euacuationem ſufficere pro tollenda difficultate, Gal. dixiſse ſecãdam eſse uenam, licet

non

non adsint signa plenitudinis, idest plenitudinis quoad vasa, quoniam possunt esse signa plenitudinis quoad vires. Quoniam hæc est mera fuga, eò quod licet Galenus loco supra citato, loquatur de plenitudine quoad vasa, in libro tamen curatiuo cap. 9. loquitur de plenitudine, & quoad vasa, & quoad vires, & dicit secandam esse venam, licet non adsint notæ plenitudinis. Atque etiam addit Gal. 4. meth. 6. si fuerit sanguinis redundantia, nō necessario secāda est vena, eò quod alijs satisfacit inedia, alijs cibi parcitas, alijs frictio.

Confutatio.

Pro solutione, dico verissimum esse, vbi morbus est vehemens cum virium robore, secandam esse venam: per morbum tamen vehementem, intelligere debemus morbum vehementem sanguineum, qui producitur à sanguine, ex Galeno libro curatiuo cap. primo. Vnde per morbum vehementem, intelligendum est id quod exprimit plenitudinem vehementem. Vnde idem est dicere, indicatio secandæ venæ, sumitur à plenitudine vehementi, quæ exprimitur per morbi vehementiam, & dicere, indicatio secandi venam, sumitur à morbo vehementi: non intelligatis tamen, sectionem venæ indicari à morbo vehementi, ita vt morbus hic sit indicans venæ sectionem, eò quod Gal. libro curatiuo cap. 13. per morbi vehementiam, intelligit morbi vehementiam, & præsentem, & futuram, sicuti se ipsum ibi explicat Gal. Quis modo tam fatuus dicet, indicationem desumi à futuro? Quare per morbi vehementiam, significat plenitudinem vehementem, quæ uel efficit, vel efficere potest morbum vehementem, & ob id Galenus cap. 9. eiusdem libri dicit, missionem sanguinis contineri in plethora seu in plenitudine.

Autoris solutio vera. Per morbum vehementem quid sit intelligendum.

Quomodo in plethora? in plethora, vtpote quæ (vt inquit Galenus) morbi magnitudinem augeat. Quibus verbis, nil aliud vult significare Galenus quam plethoram, seu multitudinem vehementem. Concurrit igitur, ex Galeno, plenitudo illa vehemens ad indicandam venæ sectionem; & iure debet esse vehemens, quoniam aliter, non indicaret validum auxilium, propterea Galen. quarto meth. 6. dicit, non indicari sectionem venæ ex redundantia sanguinis, quoniam hæc, nisi fuerit valida, non indicat auxilium validum, & ideò alijs (vt dicit Galenus) satisfacit inedia, alijs cibi parcitas, alijs frictio, quoniam plenitudo erat debilis.

Gal. locus explicatur.

Facile etiam tollitur difficultas illa, quādo scilicet dicit Galenus secandam esse venam, licet non adsint signa plenitudinis, & dubio procul, loquitur de plenitudine, & quoad vasa, & quoad vires, sed tamen de plenitudine communi: secus autem dicendum est si sit plenitudo determinata; in hac enim, licet non adsint signa plenitudinis communis, modo tamen adsint notæ plenitudinis determinatæ, secari debet vena; plenitudo autē determinata, erat illa quæ proponitur à Galeno quarto

Solutio alia Gal. locus declaratur.

meth. 6. vbi laudat Empiricos, qui in contusione secabant venam, & si non aderant signa plenitudinis communis, aderant tamen signa plenitudinis determinatæ; imminebat enim inflammatio, & plenitudo in parte affecta, & propterea Galenus loco citato dicit venæ sectionem adhiberi, vel propter abundantiam, vel propter morbi magnitudinem.

Purgationem verò, & propter abundantiam & copiam alterius cuiusque succi, & propter morbi magnitudinem & vehementiam.

Quæ dicta licet sint facilia, neminem tamen inueni, qui in hodiernam vsque diem ea rectè intellexèrit; nam Galenus quando loquitur de venæ sectione, loquitur disiunctim; dicit enim secandam esse venam, vel propter abundantiam, vel propter morbi magnitudinem: coniunctim verò loquitur, cum proponit purgationem; dicit enim purgationem adhiberi, & propter abundantiam alterius cuiusque succi, & propter morbi magnitudinem. Nil aliud vult significare Galenus loquens de venæ sectione, nisi quòd venæ sectio indicatur ab abundantia, & per abundãtiã, ibi intelligit plenitudinem totius. Quod autẽ hoc sit verũ, probo, quoniã, Gal. eodem capite loquitur de plenitudine totius maxima, seu de plethora, & dicit, quotiescunque est plethora, alijs satisfacit inedia, alijs cibi parcitas, alijs venæ sectio. Quando satisfacit venæ sectio? Quando plenitudo est vehemens, & vel efficit, uel efficere potest vehementem morbum, & ob id Galenus dicit, uenæ sectionem indicari, uel propter abundantiam, idest propter abundantiam vehementem; subdit deinde, uel propter morbi magnitudinem, vt innuat plenitudinem determinatam, de qua loquitur Galenus quando laudat Empiricos. Nemo tamen ex traditis miretur quicquam, quod Galenus per morbi vehementiam, intelligat prius uehementiam causæ, siue materiæ, quam morbi, cò quod talis fuit mos Galeni, quippe qui parum fuit solicitus de vocibus. Vnde Galenus primo ad Glauc. cap. de curatione tertianæ intermittentis, proponens vinum, dicit illud propinandum esse, quando morbus incipit concoqui. Quis verò est adeò mentis expers, ut dicat morbum concoqui? nunquam enim morbus concoquitur, sed morbi materia. Quare per morbum, intelligit materiam. Galenus itaque iure optimo disiunctim loquutus est, eò quod respexit plenitudinem, & communem, & determinatam: cum autem loquitur de purgatione, de qua non est amplius loquutus, quarto meth. 6. dicit, purgationem adhiberi, & propter abundantiam alterius cuiusque succi, & propter morbi magnitudinem.

Per abundantiam alterius cuiusque succi, intelligit cacochymiam, & per cacochymiam, intelligit quamcũque cacochymiam, idest communem, & determinatã: quoniam in eodem capite, nõ distinguit cacochymiam, sicuti distinguit plenitudinẽ; nam ad indicandũ auxiliũ validum;

Gal. locus explicatur.

Morbus quãdoque apud Gal. capitur pro materia.

Cacochymia duplex.

dum, nempè purgans, non sufficit quòd sit cacochymia simpliciter, sed oportet ut sit cacochymia vehemens, & propterea hanc significans Galenus dicit, purgationem adhiberi, & propter abundantiam alterius cuiusque succi, & propter uehemẽtiã, idest propter cacochymiã vehementem, quæ exprimitur per vehementiam morbi. Gal. locus declaratur.

Alia fuit Galeni auctoritas in lib. curatiuo cap. 6. ubi ait, si fuerint homines, qui propria adhuc munia consuetaquè obeant, expediat tamen aliquibus uti auxilijs, quantum attinet ad uenæ sectionem, dicit Galenus præcipuos scopos esse, copiam materiæ, & qualitatem, virium robur, & infirmitatem. Profectò difficilè est assequi quid hic sibi voluerit Galenus. Nos tamen à fundamentis nostris quicquam non recedentes, dicimus, materiam à Galeno propositam esse, & relatam inter principales scopos, eò quod venæ sectio à sola plenitudine indicatur, & sermonem habet de indicante principali, quod indicatur à sola causa morbifica, propter quam, uenæ sectio dicitur auxilium præseruatiuum; sed quoniam non indicatur à quacunque plenitudine, sed à plenitudine ualida, ideò necessarium fuit, Galenum exprimere hanc uim plenitudinis; luculentissimè autem eam expressit, quando dixit, indicatiotionem secandæ uenæ, desumi ex materiæ copia, & qualitate. Quod non est à uobis accipiendum quemadmodum quidam intellexerunt, nempè, ratione quantitatis esse euacuandum, ratione qualitatis, esse alterandum, hoc enim est a veritate alienum: sed idem dicendum est de materia, quod in eodem libro de uirtute dicitur, ibi enim Galenus inquit, oportere uirium robur, & infirmitatem perpendere; ubi enim adest uirium robur, licet secare uenám, eò quod à robore uirium hoc indicatur; At existente virium infirmitate, non est secanda uena, eò quod uirium infirmitas sectionem uenæ prohibet. Si igitur ex hoc principali scopo, idest uirtute, cognoscitur quando licet, & quando non licet uenam secare, idem etiam statuendum est de altero scopo, idest de materia: ita ut per copiam, & qualitatem, intelligat Galenus copiã, & qualitatem, quarum ratione, indicatur uenæ sectio, sicut indicatur ex robore virtutis. Similiter etiam ut per hæc eadem, intelligat copiam, & qualitatem, quarum ui non expedit uenam secare, sicuti non decet uenam secare, quando uirium infirmitas adest. Quare Gal. per copiã; & qualitatem, nil aliud uoluit significare, quam potentiam, & debilitatem plenitudinis. Vnde si plenitudo ualida est, ualidum etiam indicat auxilium, si plenitudo est debilis, debile etiam ab ea indicatur auxilium: nam ubi est materia in insigni copia, & etiam insignem habet qualitatem, quis dubitat hanc esse ualidam plenitudinem, & proinde ualidum etiam indicari auxilium; contra uerò, si copia sit exigua, & qualitas non multum valida, dubio procul remissa erit uis plenitudinis, ut sufficiat præsidijs etiam debilioribus occurrere. Sicquè

Gal. locus explicatur.

Quorundam expositio confutatur.

Alius Gal. locus explicatur.

Quid per copiam, & qualitatem intelligat Gal.

ego hunc Galeni locum interpretor.

Est & alia auctoritas Gal. 13. meth. 21. vbi loquens de phrenitide, lethargoquè, & proinde de morbis uehementissimis, in his, statim inter initia, statuit secandam esse uenam, si virtus robusta sit, & nihil prohibeat, vt puerilis ætas, materiæ cruditas, tempus anni valde calidum, vel regio valdè calida. In quibus uerbis adest difficultas, & potissimum meritò crudæ materiæ; nam ex Galeno loco citato, in morbo magno, cum virtute valida, cruditas materiæ uenæ sectionem prohibere potest, in libro tamen curatiuo cap. 9. & 13. dicit Galenus, si morbus est magnus cum virium robore, secanda est vena; impossibile enim est vt sic cruditas, quæ venæ sectionem prohibeat.

Dubitatio circa materiã crudam.

Cruditas duplex.

Augetur etiam difficultas, quoniam ibidem loquitur Galenus de cruditate prorsus prohibente; datur enim cruditas aliqua quæ non habet rationem prohibentis, sed antecedentis, idest causæ sine qua non, quæ quidem cruditas prohibens, non potest esse cum virium robore, & potest etiam esse cum virium robore, ex Galeno 13. meth. 21.

Solutio.

Notandum autem est, morbum vehementem esse duplicem, uel enim est morbus uehemens qui fit ex plenitudine, uel est morbus uehemens qui producitur ex cacochymia; si sermo fiat de morbo uehementi sanguineo, tunc licet ita inferre, est morbus uehemens sanguineus cũ uirium robore, ergo non potest adesse cruditas prohibens; Galenus autem libro curatiuo cap. 9. & 13. loquitur de morbo uehementi sanguineo; nam libro eodem cap. 1. statim inter initia, statuit se loqui de morbis sanguineis, in quibus secanda est uena.

Instantia:

At dicet quis, concedo hoc; sed uellem scire, quomodo cruditas nõ possit uenæ sectionem prohibere. Per cruditatem, intelligimus cacochymiam, quæ indicat auxilium purgans, plenitudo in morbo sanguineo, indicat auxilium ualidum minuens sanguinem: diuersa igitur sunt indicata. Cum volumus cognoscere an secanda sit uena, an utendum sit pharmaco, an utrumque sit agendum, considerare oportet, uter horum indicantium natura sua magis urgeat; nam ubi morbus est uehemens sanguineus, nunquam erit cacochymia adeò urgens, ut uel indicet pharmacum, uel prohibeat venæ sectionem. Iure ergo loquens Galenus de morbis sãguineis, ait, si morbus est vehemens cum uirium robore, ea esse non potest cacochymia, quæ prohibeat venæ sectionem; At Gal. 13. meth. 21. loquens de phrenitide, & lethargo, non ait, in morbo vehementi, si virtus sit valida, secandam esse venam, nisi cruditas prohibeat; si enim hoc modo loqueretur, impossibile esset illum tueri, quia sic loquitur etiam de morbo vehementi indicante venæ sectionem: si igitur sic diceret, morbus est magnus cum virium robore, tunc sic liceret inferre, ergo morbus est sanguineus, ergo mittendus est sanguis. Quamobrem dicit Galenus, in lethargo & phrenitide

Solutio.

Locorũ Gal. explicatio.

statim inter initia, si virium aderit robur, secandam esse venam, si cruditas non prohibeat, quoniam morbi isti possunt causari ex cacochymia. Quare lethargus indicat potius purgationem, quam euacuationem sanguinis, eò quod est morbus ex cacochymia; veruntamen in lethargo, si virium aderit robur, secanda est vena, modo id non prohibeat cruditas. Vnde oportet cognoscere quidnam indicet venæ sectionem in lethargo; dicimus enim, à lethargo indicari potius purgationem. Si à fundamentis nostris nolimus recedere, dicendum, uenæ sectionem indicari à plenitudine uehementi determinata, quæ quidem similis est illi de qua loquebatur Galen. 4. meth. 6. ubi probabat uenæ sectionem in contusionibus, etiam si homo esset penitus expers plenitudinis communis, propter periculum imminens: similiter etiam in lethargo, ratione putrescentis materiæ, atq; debilitatis cerebri, periculum est ne confluat sanguis, & per viam attractionis, ratione caloris, & putredinis, & per viam transmissionis ratione debilitatis cerebri. Quare imminet inflammationis periculũ, ratione plenitudinis in toto, licet non sit plenitudo quoad vasa, nec quoad vires; sed tamen hoc non est perpetuo verum, eò quod corpus lethargicum potest esse exquisitè cacochymum. Si fuerit insignis cacochymia (si enim non tanta adsit cacochymia, hæc non prohibet venæ sectionem) non potest secari vena, eò quod talis cacochymia habet rationem vrgentis, & ita indicantis pharmacum, vt pharmaco tantum sit vtendum: iure ergo dicit Galenus, in lethargo, & morbis qui possunt oriri ex cacochymia, statim secandam esse venam, ne repleatur pars affecta, nisi cacochymia magis vrgeat, & prohibeat: Ideò cum Galeno 11. meth. 15. concludendum, saluberrimum esse in putridis febribus, tum continuis, tum intermittentibus, venam secare. Indicans venæ sectionẽ in lethargo quid sit.

Nec obstat, quod propositum fuerit ambiens, quando scilicet dicit Galenus, in lethargo secandam esse venam, nisi prohibeat regio valdè calida, vel tempus valdè calidum. Quoniam iam supra diximus, aërem non prohibere venæ sectionem, nisi sit calidus, ratione regionis, tẽporis, & constitutionis simul. Gal. locus declaratur.

At Galenus videtur vnum tantum inter probabilia proponere. Dico, quòd Galenus proponens tempus anni, calidum, proponit tempus anni ad summum calidum. Quare tempus anni non modo debet esse æstiuum, sed debent etiam reliqua concurrere. Quare seruatis seruandis, cum Galeno, saluberrimum est in febribus putridis venam secare, nam siue adsit plenitudo quoad vires, siue adsit plenitudo quoad vasa, vires hoc onere leuatæ, tunc concoquunt id quod est concoquendũ, & expellunt id quod est expellendum: sed non inferatis tamen, in omni febre putrida secandam esse venam; non enim dicit Galenus, in omnibus continuis, sed dicit, in continuis; loquens verò de febribus inter- Instantia. Responsio.

mittentibus, dicit, in omni intermittente. Non intelligatis, in omni intermittente secandam esse venã. Ideò Galenus in primo ad Glauc. in cap. de cura tertianæ exquisitè exactæ, non proponit venæ sectionem, quoniam non adest plenitudo vlla, sed cacochymia. Quare quando dicit Galenus saluberrimum esse venam secare in omni intermittente, intelligi debet, in qualibet specie febris intermittentis, non autem in vnaquaque ipsarum, & hoc modo aliqua ex parte mitigabitur obstructio, quoniam hæc, si fiat à copia materiæ, tolletur. Sed vndecimo meth. 14. dicit Galenus, venæ sectionem non curare obstructionem, idest, non ex toto adimere, sed aliqua ex parte mitigare; in febribus enim putridis, fit obstructio à copiosa, viscida, & crassa materia. Quare visciditati, & crassitiei materiæ, non occurrendum est venæ sectione.

Gal. locus declaratur.

Gal. locus declaratur.

Postquam diximus de intentione missionis sanguinis, agamus modo de recta huius remedij administratione, quod est declarare, quantum, quando, quomodo, & vbi agendum. Quoad quantitatem, hæc est vel continua, vel discreta. quantum ad continuam, dicit Galenus lib. curatiuo capit. 9. & 10. *Quibus scopis indicatur venæ sectio, ex ijsdem etiam indicatur quantitas.* Differunt tantum hi scopi secundum magis & minus. Quare si plenitudo sit vehementior, si vires sint robustiores, si ætas sit magis florens, euacuandus erit sanguis in magna quantitate; in pauca verò quantitate mitti debet sanguis, vbi robur virium non ita viget, ætasquè magis accedit ad extremas ætates, nec tanta adest plenitudo, vt mirum non sit, si Galenus 9. meth. 4. in vehementissimis febribus, in insigni plenitudine, euacuauerit sanguinem vsque ad animi deliquium. Sed aduertendum, euacuari sanguinem posse vsque ad ipsius mutationem, & hæc mutatio, vel est mutatio boni ad malum, vel è contra; euacuatur sanguis ad mutationem boni ad malum, in plenitudine determinata, ex Hipp. 2. de ratione victus 10. vbi in plenitudine sanguinea, euacuat sanguinem usque ad mutationem boni ad malum, nam: vt dicit Galenus in commento, si sanguis primò exiens sit parum rubeus, is deinde fit rubicundior, si primum sit rubicundus, is postea fit niger; euacuatur enim materia quæ fluxit in venas partis affectæ, in quibus sanguis aliquam accepit mutationem, sed hoc desumitur ex plenitudine partis, & hoc proinde fit, non modo quando euacuatur totum, sed etiam quando fit deriuatio; fieri autem potest mutatio à malo ad bonum, vbi totum est refertum: nam quando aperitur vena, & nulla pars determinata est læsa, rationi consonum est, vt sanguis existens circa viscera principalia, sit melior, quam sanguis existens in uenis longinquioribus: vbi autem fit euacuatio à parte, mouetur sanguis à centro ad circunferentiam, si eius mutatio debet expectari, hæc erit à malo ad bonum, quoniam sanguis existens propè viscera est

De administratione sectionis venæ.

Quantitas duplex.

Vnde indicetur sanguinis euacuandi quantitas.

Quarto de sanitate tuenda cap. 11

Mutatio sanguinis est duplex, vel à bono ad malũ, vel à malo ad bonum.

ra, est melior. Aduertendum autem hoc esse verum, si in visceribus nulla adsit læsio; nam si adessent cruditates in iecore, & secaretur vena, malus ille sanguis traheretur in venas totius, tuncquè mutatio esset boni ad malum; sed in tali casu non licet venam secare. Sed præterea apparet mutatio mali ad bonum, quando corpus est sanguine repletum, non modo in intimis venis, sed etiam in extimis; veluti quando corpus corripitur lassitudine phlegmonosa, vt docet Gal. 4. de tuenda valetudine penultimo, ex quo loco colligatis, venæ sectionem esse in causa vt sanguis moueatur a circunferentia ad centrum, at oppositum huius fieri iam diximus.

Quando fiat mutatio mali ad bonum.

Pro intelligendo Galeno sciendum est, per venam sectam, propria ratione moueri sanguinem à centro ad circunferentiam; ex accidenti verò a circunferentia ad centrum: venæ sectio est causa ut sanguis propria ratione moueatur à centro ad circunferentiam, quoniam cum aperitur vena, verbi gratia, brachij, oportet, vt cum inanitur vena hæc, in hanc ingrediatur sanguis existens in vena huic proxima, hæc rursus à sibi propinqua; & sic deinceps, vt, dubio procul, sanguis propria ratione moueatur à centro ad circunferentiam, quod fit eodem momento quo sanguis exit; ex accidenti verò, fit vt sanguis remigret in venas internas, ex Gal. quarto de tuenda valet. cap. penultimo, quoniam non fit id eo tempore quo secatur vena; tunc enim sanguis mouetur ad circunferentiam, sed post venæ sectionem per quam venæ sunt inanitæ, sanguis existens in uenis extimis, remigrat in intimas, veluti in lassitudine phlegmonode, in qua uenæ extimæ ita sunt repletæ sanguine, ut corpus lassitudinem patiatur: unde cum aperitur uena, prima vice exit sanguis in uenis existens, & mouetur ad circunferentiam: cum uero iam clausum est foramen uenæ, tunc sanguis qui producebat lassitudinem, remigrat in venas inanitas. Vnde Galenus loco citato, dicit secandam esse uenam secunda uice, quia tunc exibit sanguis qui erat in uenis extimis. Ideò cum post sectionem uenæ id contingat, accidit hoc sanguinis euacuationi: in hac autem euacuatione, expectanda est mutatio à malo ad bonum, quia exibit sanguis culpatus, qui in uenis extimis existens, lassitudinem producebat.

Quòmodo moueatur sanguis in venæ sectione.

Lassitudo phlegmonosa, quæ.

Sed Gal. lib. curatiuo cap. 12. 14. & 21. ne fiat error, dicit opus esse, ut tempore sectionis uenæ tangatur pulsus, & cum fiet mutatio ipsius, ratione quantitatis, ad paruitatem, vel ratione qualitatis, ad inæqualitatem, sistendum esse illicò sanguinem, quod in febribus potissimum putridis est obseruandum: nam sententia fuit Gal. 11. meth. 14. in febre putrida, non euacuandum esse sanguinem in ea copia quam indicat plenitudo, sed aliquid sanguinis esse relinquendum, ne cogamur, imminente statu, ægrum cibare, cur hoc in febre putrida est tam necessarium? hoc explicat Galenus ibidem, ubi ait, uenæ sectione nec

Obseruandũ in sectione venæ.

Cur venæ sectio, nec pu-

tredinem nec obstructionẽ tollit.

putredinem tolli, nec obstructionem. Quare relinquenda est in uenæ sectione uirtus ualida, quæ possit illas superare.

Venæ sectio non tollit obstructionem,quoniam hæc non modo à copia, sed etiam à crassa, & uiscida fit materia, nec eradicat putredinem, quoniam materia excrementitia potius purgationem requirit. Præterea,materia talis retinetur in loco recondito,ubi est basis febris, quæ quidem materia, non ita potest uenæ sectione euacuari. Quare aduertendum,ne in febribus putridis sanguis ita copiosus euacuetur, & potissimum usque ad animi deliquium: nam Galenus 9. meth. 4. & 10. dicit ualdè periculosum esse hoc; Vnde Gal. lib. etiam de uenæ sectione aduersus Erasistratum cap. 7. dicit, si aliquis sit æger redundans sanguine, vt uerbi gratia, ratione copiæ, libras quatuor sanguinis euacuare debeamus, si tunc euacuemus lib. quinque, hoc maxime nocebit: si uerò duas tantum euacuemus libras,hoc non erit in causa nocumenti,eò quod reliquum sanguinis, inedia,frictione,uel alio simili auxilio poterit euacuari,poteritquè etiam rursus uena secari: ideò melius est citra subsistere, quam ultra progredi in uenæ sectione. Ideò Auicenna cognoscens hoc,in cap. præsenti dicit; *Dimittatur in phlebothomia quantum possibile est*, idest,extrahatur sanguis in minima quantitate quantum fieri potest. Noluit his uerbis significare Auicenna dimittendam esse uenæ sectionem, nam statim subdit, *& multiplicatio numeri magis conuenit, quam multiplicatio quantitatis*, idest,si ratione plenitudinis euacuandus sit sanguis in magna quantitate, melius est hanc quantitatem partiri, quam unica uice extrahere, sed diuersimodè pro diuersis febribus est occurrendum. Vnde in febribus intermittentibus,non est sanguis eo modo euacuandus quo in continuis; in continuis enim,potest euacuari sanguis ad unc. 8. usque ad 12. in continentibus uerò, ad unc. 16. uel 18. Gal. in febre continenti euacuat sanguinem usque ad animi deliquium, quod tamen periculosum est, & ideo uicibus supplere licet. Quoad quantitatem discretam, Gal. lib. curatiuo cap. 14. dicit, *si morbus est valde vehemens, si vires sint robustæ, si ætas est florens, licet vnica vice sanguinem euacuare; sin minus, vicibus supplere oportet*. Vnde Galenus loco citato dicit, si periculum sit de angina,opportunum est uenam secare,non semel tantum,sed & repetitis uicibus, quod non uidetur rationi consonum; Angina enim nonne est morbus sanguineus, & acutissimus? Hoc dicit Galenus,quoniam respexit uim plenitudinis; Plenitudo autem indicans uenæ sectionem, est plenitudo uehemens; uehemens inquam, eò quod uel actu efficit, uel potestate efficere potest morbum uehementem: At plenitudo quæ actu efficit morbum, hæc est magis uehemens. Propterea Gal. loquens de angina imminenti, loquitur de plenitudine imminenti, quæ quidem non ita insignis est, uti si actu causaret anginam. Quare ve-

In feb putridis, non euacuandũ vsq; ad animi deliquium.

Auic. locus declaratur.

Quantitas sanguinis euacuandi in febribus.

Quantitas discreta.

Instantia.

Solutio.

Gal. locus explicatur.

re vestrum erit, modò semel tantum, modo sępius uenam secare. Idem dicendum est de tempore; tunc enim secanda est vena, quando adest præsentia indicantis, & nullum adest prohibens; tunc autem adest præsentia indicantis, quando adest plenitudo, quæ quò vehementior erit, eò etiam magis festinandum esse indicabit. Ideo Hippocrates primo Aph. tertio vbi aderat periculum suffocationis caloris naturalis, vel ruptionis vasorum, iubet statim secandam esse venam, & mittendum esse sanguinem. Vnde hic explicandum est, id quod potest esse in causa vt venæ sectio differatur: & si nil adfuerit quod huius sit in causa, ex Galeno 10. meth. 2. inter initia febris vena est secanda; Nam etiam si licet venam secare, quando adest indicans, & abest prohibens; tamen si venæ sectio differatur, febris reddet uires imbecilliores. Sed quænam sunt ea quæ possunt, non dico, prohibere tantum, verum etiam trahere ad se curationem, vt non possit eo tempore secari vena? Gal. 9. meth. quinto ait, in venæ sectione oportere considerare, quæ antecedunt, & quæ prohibent. De prohibentibus egimus supra. Per antecedentia verò, intelligit Galenus ea quæ indicant, vt prius occurrunt quam vena secetur, & sunt ea quæ habent rationem causæ sine qua non, & rationem vrgentis; non autem ea quæ habent rationem causæ efficientis, sunt consideranda. Sed nonne considerandum etiam est, id quod habet rationem causæ efficientis? Vtique, sed tamen id in præsentia non debet considerari, propterea quòd indicans est causa ipsa efficiens, nempe plenitudo. Quod habet rationem causæ sine qua non, proponitur à Galeno 9. meth. quinto. Item 11. meth. 14. & hoc est cruditas. Per cruditatem, non oportet intelligere humores excrementitios, sed cruditatem ciborum, & materiæ existentis in primis ductibus; cruditas enim quæ sumitur pro cacochymia, non habet rationem causæ sine qua non: immo vbi adest plenitudo notha, vt necesse sit, & purgare corpus, & euacuare sanguinem, tunc prius euacuandus est sanguis: ideò cruditas hæc, non habet rationem causæ sine qua non. At cruditas ciborum, habet quidem rationem causæ sine qua non, ex Galeno quarto de tuen. ual. 5. nam si voluerimus prius secare venam, quam purgare, cum in sectione venæ materia moueatur à centro ad circunferentiam, venæ inaniuntur, vnde inanitæ, replentur deinde cruditatibus, & ita crescunt obstructiones. Quare in primis aluum lenire, deinde verò uenam secare oportet. Nec Auicenna quarta primi cap. 20. huic aduersatur dicens, in venæ sectione, non expectandam esse maturationem ut in purgatione, eò quod per concoctionem, non intelligit concoctionem materiæ cibalis, de qua loquutus est Galenus loco citato; sed intelligit coctionem sanguinis, vt significet, non ita esse concoquendum sanguinem, vti succus crudus.

Animaduertendum autem, ex Auicenna 4. primi cap. 20. aliquando ali-

Tempus secādi venam.

Prohibentia venæ sectionem.

Antecedentia sunt duplicia

Cur habens ratione causæ efficientis non sit considerandum.

Per cruditatem quid intelligendum.

Explicatio loci Auic.

do aliquod esse tempus secandi venam, vt res prohibitoria non prohibeat, per quæ verba ipse voluit significare, opus esse, cum perpendimus inuicem indicantia, cõsiderare nũ amplius possit indicans, verbi gratia, cruditas cibalis, interdum enim, ex Auicenna, necessarium est tempus sectionis venæ, vt cruditas non possit tantum, quantum potest plenitudo. Quod dupliciter potest contingere, vel scilicet inter initia febris, quando febris erit summa, & summa etiam erit vis plenitudinis, ut non det inducias, tunc plus potest vis plenitudinis, quam vis cruditatis. Vel quando contingit, vt colligi potest ex Gal. lib. curat. cap. 20. quod medicus non sit accersitus nisi post quintam diem, si in sexta, vel septima die accesserit ad ęgrotantem, illico debet is secare venam, præsertim quia melius fuisset antea hoc fecisse.

Plenitudinẽ plus posse, q̃ cruditatẽ, dupliciter potest contingere.

Præterea considerare oportet quod habet rationem vrgentis, ex Galeno primo ad Glauc. 14. & sunt symptomata, quæ lædunt vires vel immediate, vel per medium morbũ. Vnde si vigiliæ sint immoderatæ, primò conciliandus est somnus, deinde verò secanda est vena, si verò malè se habeat os ventriculi, primò ori ventriculi est occurrendum. Ecce os ventriculi male affectum est, hoc antecedens, quod non habet rationem causæ sine qua non, sed vrgentis, est indicans vitale, cuius quidem summa est vis. Huiusmodi etiam sunt dolores, vnde dicit Gal. loco citato, immodicos dolores, non posse subitas, immodicasq; euacuationes perferre; ideò Auicenna quarta primi cap. 20. dicit, quãdo euacuare volueris, primo seda dolorem.

Symptomata dupliciter lædunt.

Sed his aduersari videtur Galenus primo Aph. 23. vbi habet. In maximis doloribus, nullum maius præsidium esse, quam euacuare sanguinem vsque ad animi defectum. Dicendum, quod symptoma vehemens potest dupliciter considerari, vno modo, vt symptoma non mitigetur ijsdem auxilijs quibus tollitur morbus: Altero modo, vt symptoma remoueatur ad remotionem causæ morbificæ. Si symptoma primo modo sumatur, tunc habet rationem vrgentis, eò quod non tollitur illis remedijs quibus tollitur causa morbifica; ideo primo symptomati est occurrendum, cum Galeno primo ad Glauc. 14. & cum Auicenna cap. citato. Si symptoma consideretur secundo modo, tunc non potest habere rationem vrgentis. ex Gal. 12. meth. primo, uerbi gratia, in pleuritide, dolor ille insignis per venam sectam mitigatur, quoniam euacuatur materia quæ soluit continuum, & hoc modo loquebatur Galenus primo Aph 23.

Cõtradictio Galeni.

Conciliatio.

Symptoma dupliciter capi potest.

Præterea sciendum, cum dictum sit secandam esse venam, pluribus ne vicibus, an eadem die, an diuersis diebus hoc sit agendum; nã quando secatur vena vnica uice, nullum dubium est, eligendam esse eam diem in qua uirtus minus affligitur, & proinde non secandam esse uenam in die paroxysmi. Quód si uena pluribus uicibus sit secanda, Gal.

Dies secandi venam.

De repetita venæ sectione.

lib.

lib. curat. cap. 21. dicit, repetitæ detractionis sanguinis tempus in simplici euacuatione, fieri debere eadem die; ratione uerò reuulsionis, non modo eadem die, sed etiam transactis duobus diebus, uenæ sectionem esse repetendam. Quid innuit Galenus his uerbis? si plenitudo est uehementior, tunc oportet eadem die uenæ sectionem repetere, & si posset una tantum uice satisfieri necessitati, hoc esset melius. Quò igitur uehementior est plenitudo, eò etiam frequentiorem indicat repetitionem sectionis uenæ; si uerò plenitudo cadat ab hac uehementia, tunc licet repetere uenæ sectionem post duos dies. Ideo dicit Galenus, si institutum solum sit euacuare, eadem die oportet uenam secare, quoniam adest plenitudo totius, quæ indicat auxilium simplex euacuatorium: à plenitudine uerò partis, indicatur auxilium euacuatorium, reuulsoriū; At plus potest plenitudo totius, quam plenitudo partis; ideo dicit Galenus, si uolueris simpliciter euacuare, idest cum adest plenitudo totius, eadem die est repetenda uenæ sectio, si uolueris reuellere, sufficit ut repetatur uenæ sectio post duos dies. Sed animaduertatis, sermonem esse de plenitudine totius tantùm, & de plenitudine partis tantùm, & ideo loquitur de simplici euacuatione, & reuulsione. Quare in pleuritide, eadem die debetis uenam secare. At dicet aliquis, talis sanguinis missio est ne reuulsio? Dico illam non simplicē esse reuulsionem; sed etiam esse euacuationem.

Gal. locus explicatur. *Instantia.* *Responsio.*

Quoad horam, hæc simpliciter desumitur ex præsentia indicantis, atq; ex absentia impedire potentis uenæ sectionem. Quare respiciendum est id quod habet rationem causæ sine qua non, & hoc est cibus incoctus. Vnde optimi practicantes uenam secant, per horam unam, vel alteram ante cibum, ut cibus ante assumptus iam sit concoctus.

Hora secādi venam.

Vtrum autem uenæ sectio fieri debeat nocte, uel die, mane, uel uesperi, de hoc non potest hora haberi determinata. Vnde Galenus lib. curat. capit. 21. iure improbat secantes uenam solum, à secunda hora diei usque ad quintam, licet enim quacunque hora uenam secare, nisi tamen quid impediat: optimum tamen est eligere horam illam, in qua uirtus minus affligitur, quæ quidem hora est in interuallo, in febribus intermittentibus; in continuis uerò proportionatis, in remissione accessionis. Si uerò sit synochus seruans eundem tenorem, tunc considerandum, quænam sit hora diei, in qua æger facilius sustinet febrem (quod quidem solet esse difficile) tuncq; secari debet uena, uerbi gratia, tempore æstatis, æger horis calidioribus, solet magis affici febre; ideo tunc eligenda est hora tepidior diei ad secandam uenam. Nec obstat dictum Auicennæ, quando in prima quarti cap. 33. dicit, uenam esse secandam in statu ægritudinis, eò quod si aliter fiet, humores agitabuntur, & agitati inuicem confundentur, materiæq; excrementitiæ confundentur cum alimentalibus, & difficilius natura segregabit bonum

Vena secanda nocte, vel die? Mane an vesperi? *Venā secare melius est in ea hora, in qua virtus minus affligitur.* *Obiectio.*

bonum à malo. Intelligatis Auicennam, quòd is per statum, non intelligat quartum tempus vniuersale morbi, nec particulare accessionis, sed materiam quietam, ad differentiam materiæ mobilis, vt specificet, secandam esse venam in hora quietis. Nec Paulus lib. 3. capit. 14. huic aduersatur, qui dicit, in melancholiæ vigore secandam esse venam; per vigorem enim, intelligit melancholiam uehementem. Ideòq; insinuat plenitudinem validam.

Responsio: Explicatio loci Auic.

Pauli locus explicatur.

Modus secandi venam.

Quoad modum, animaduertendum, an foramen venæ fieri debeat latum, an angustum. Hoc autem docebit modus substantiæ plenitudinis: si enim plenitudo fuerit materiæ tenuioris, angustum fiat foramen, si verò sit materiæ crassioris, foramen fiat latius. Quare in febribus biliosis, foramen fiat angustum, in pituitosis, latius, in febribus verò melancholicis, adhuc multo latius fiat. In hoc tamen vires consulatis; nam quanto validiores erunt vires, tanto etiam latius coindicabunt foramen. Præterea animaduertendum etiam, quòd æger non sedeat, sed decumbat, & hoc, ne in animi deliquium incidat, in quod quidem sedendo incideret, nisi esset admodum robustus; quare in febribus, imperandum est vt omnino decumbat.

Locus secandus.

Postremo cognoscendus est locus secandus, & cum sermo fiat de febre, locus potest dupliciter considerari; vel enim febris fit vitio alicuius partis determinatæ, vel non: Si consideremus febrem secundo modo, cum sit morbus totius, propterea totum est respiciendum, cum autem affectio principalis residet circa cor, licet solida cordis substantia non sit in calefacto esse, tamen ratione causæ efficientis, principalis noxa est in humoribus cordis. Vnde fuit Gal. sententia lib. curat. cap. 12. & 21. & in 4. de tuen. val. 4. animaduertendum esse, an vitium sit in capite, an in thorace, an in iecore; si enim sit vitium in capite, aperienda est cephalica, si verò sit circa iecur, vel thoracem, basilicam aperire oportet. Quare cum febris sit morbus totius; origo autem ipsius sit circa cor, & iecur, ideo optimè faciunt practicantes, qui basilicam dexteri lateris aperiunt. Animaduertendum tamen, dixisse Gal. loco citato, si contingat venam iecorariam non apparere, media, quæ dicitur communis, aperiri potest, qua nec ipsa apparente, pertundenda est cephalica. At si febris oriatur ex parte aliqua determinata, quid agendum? Hic animaduertendum diligenter, an aperiatur vena gratia reuulsionis, an verò gratia deriuationis, nam dicit Gal. 9. meth. 11. auxilium reuulsorium est, quando trahimus materiam peccantem in contrariam partem, deriuatorium verò, quando ad latera partis affectæ ipsam euacuamus. Si igitur sermo fiat de reuulsione, verbi gratia e in febre putrida ex suppressis mensibus, tunc secare oportet venas inferiores, sursum enim ascendit materia, quoniam oportet ad inferiora deducere. Sed cognoscendum est, quænam inferior vena sit secanda,

De Reuulsione.

da, dexterane, an sinistra & hic sciendum est, an plus possit membrum mandans, an membrum recipiens. Dicendum plus posse membrum mandans; quod exemplis declaro. Vbi sit febris putrida ex suppressione mensium, tunc animaduertendum, an vterus afficiatur æqualiter, an verò inæqualiter. Aequaliter autē afficitur vterus, cum secundum dexteram, & sinistram partem æqualiter afficitur. Inæqualiter verò dicitur affici, quando afficitur secundum vnam tantum partem; vnde quandoq; mulieres secundum vnam tantum partem vteri conqueruntur. Si inæqualis sit affectio, membrum recipiens plus potest. Vnde in febre putrida, si æqualiter afficiatur vterus, dexteram saphenam secetis; respiciendum enim est iecur. Si contingat, quod ob suppressos menses tumidus fiat lien, tunc sinistra saphena debet secari; seruanda enim est rectitudo, & plus etiam potest pars recipiens, quoniam vterus est æqualiter affectus, si autem inæqualiter affectus sit, verbi gratia, secundum partem dexteram tantum, & lien intumescat, saphena dextera est aperienda; seruanda est enim rectitudo ratione mandantis: hoc autem verum est, vbi sermo fit de reuulsione vnius tantum partis, verbi gratia, si sit febris ex suppressis mensibus, ita vt affectio sit in dextera uteri, & in dextera capitis, tunc ratione uteri, secanda est uena dextri cruris; ratione uerò capitis, oportet aperire uenas sinistræ partis capitis, uerbi gratia, uenas sinistræ naris, temporis sinistri, post aurem sinistram, reuulsio namque fieri debet per opposita. Hæc de reuulsione.

An plus possit membrum mandans, an recipiens, in indicationibus.

Vterus, æqualiter, & inæqualiter afficitur.

Quod attinet ad deriuationem: ex Gal. 11. methodi 9. in deriuatione euacuatur materia per partes propinquas. Quare si sit febris ex suppressis mensibus, fieri potest deriuatio aperiendo hæmorrhoides; aperiendo etiam uenas coxæ, & potissimum scarificando. Vtrum uerò aperienda sit potius uena dexteri lateris, quam sinistri, an è contra, ex eo cognoscemus: nam si uitium sit æquale, tunc licet per quamlibet partem sanguinem euacuare, siue sit recipiens, siue sit mittens. Nam si uerbi gratia, totum corpus doleat, indifferenter uenæ utriusq; lateris possunt aperiri: si dolor sit in dextera parte, secandæ sunt uenæ dexteræ partis ad differentiam reuulsionis. Quid statuendum est de Vena Saluatella? Gal. lib. curatiuo cap. 14. uidetur quidem hanc uenam paruifacere; non tamē omnino improbat. At Auic. & reliqui probant huius uenæ sectionē per sectionē; huius uenæ nō enim euacuatur sanguis in tanta copia, quanta euacuatnr ex sectione aliarum venarum. Vnde in progressu febris, quando uires non sunt ita robustæ, expedit hanc uenam aperire, & potissimum in quartana. Et hæc satis sint de sectione venæ.

De Deriuatione.

DE CVCVRBITVLIS.

QVantum spectat ad cucurbitulas scarificatas, cognoscendum est, an his uti liceat in febribus putridis, & pro sectione uenæ, & propria ratione, quorum utrumque ut percipiatur, scarificationis uis est explicanda. Aetius igitur, Paulus, & reliqui, per scarificationem, cucurbitulas tantum scarificatas intelligunt: Gal. uerò 4. de tuen. ualet. 4. vult, scarificationem tantundem posse, quantum potest uenæ sectio: ideo idem. 10. dicit. *Quotiescunq; opus erit euacuare, vel venam secabis, vel scarificabis.* Præterea idem lib. curatiuo cap. 11. ait. *Cum plenitudo est ex suppressis mensibus, vel venam secabis, vel partem illæsam scarificabis.* Gal. ergo sæpius scarificatione utitur pro uenæ sectione, quoniam æque potest scarificatio, atq; uenæ sectio. Sed aduertendum quid uoluerit significare, cum dixit, scarificationem tantundem posse, quantum potest venæ sectio: hoc enim absolutè intellectum, est falsissimum. Hoc itaq; uoluit significare Gal. quod quemadmodum per uenæ sectionem euacuatur totum, ita etiam per scarificationem idem euacuatur: multo tamen euacuatur uelocius sanguis per uenam sectam, quam per cucurbitulas scarificatas. Vnde Gal. significans scarificationem accedere ad uenæ sectionem, secundo Aphor. 17. dicit. *In redundantia sanguinis secandam esse venam, cui proximè accedit scarificatio.* Ideo scarificatio tantundem potest, quantum uenæ sectio, quoniam euacuat totum, non tamen omnibus modis tantundem ualet, eò quod accedit tantum ad hoc, ut fiat equalis euacuatio totius; exquisitissima uerò euacuatio, fit per sectionē uenę. Vnde Auic. cap. 20. de phlebotomia, & cap. 21. de cucurbitulis voluit curcubitulas esse vicarias sectionis venæ.

Scarificatio quid. — *Scarificationem tantum posse, quantū venæ sectionem, secundū Gal.* — *Gal. locus explicatur.*

Sed adhuc aduertendum, quoniam videtur esse difficultas, ex Gal. lib. de cucurbitulis, & hirudinibus, vbi habetur, nos uti interdum hirudinibus loco cucurbitularum. Ergo sicut hirudines non euacuant totum, ita nec cucurbitulæ illud euacuant, præsertim quoniam Auic. in 4. primi cap. 22. vult, magis à profundo fieri euacuationem per hirudines, quam per cucurbitulas scarificatas. Dicendum, quod cucurbitulæ dupliciter considerantur, vel vt totum, vel vt partem euacuare possunt. Cucurbitulas posse totum euacuare, 4. de tuenda val. 4. & 10. testatur Gal. non enim adeo euacuarent ac venæ sectio. Quod autē possint etiam capi, pro ut partem tantum euacuant, colligitur ex Gal. lib. de hirudinibus; cum inquit. *Cum applicantur hirudines, oportet vt modico tempore detineantur, vt sanguis in pauca copia exeat, & cum amouentur, si sanguis erumpat, oportet vti astringentibus.* Quibus in verbis (vt patet) loquitur Gal. de hirudinibus gratia euacuationis

Dubitatio circa cucurbitulas. — *Solutio. Cucurbitulæ dupliciter capi possunt.*

partis

partis tantum: nam cum vtimur hirudinibus pro euacuatione totius, postquam ceciderunt, permittimus exire sanguinem ad vncias sex, vsq; ad decem. Sed adhuc ex Gal. lib. curatiuo cap. 19. oritur difficultas, dum dicit. *Si fuerit dolor coxendicus, & aperiatur vena poplitis, patiens hinc euidens percipiet adiumentum: Si verò secetur vena maleoli, non adeò insignem sentiet vtilitatem. At si adhibeatur scarificatio, nullum sensibilem quidem capiet fructum.* Quomodo igitur tantumdem potest, quantum uenæ sectio, scarificationis vsus? Dubitatio. 2.

Solutio.

Aduertendum, sermonem ibi esse de dolore coxendico, qui originem duxit ex venis sanguine repletis; & sermonē etiam esse de dolore, qui quam celerrimè debeat tolli; hinc fit, vt ex secta vena poplitis, æger maximum consequatur commodum, quoniam cum pars affecta sit proxima, celerrimè fit euacuatio, & ideo celerius etiam mitigatur dolor: tardius autem sedatur, si aperiatur vena malleoli: multo adhuc tardius ex scarificatione, æger euidentem percipit fructum. Ideo non absolutè ibi loquitur Galenus de euacuatione, sed de deriuatione. Gal. locus declaratur.

Dubitatio 3.

Accedit alia difficultas, quoniam si scarificatio ad venæ accedit sectionem, ergo per eam, non modo sanguis subtilis, sed etiam crassus euacuabitur. At fuit sententia Auicennæ 4. primi cap. 21. per cucurbitulas scarificatas, euacuari sanguinem tenuem, ita vt si redundet sanguis crassus ac subtilis, remaneat crassus, & subtilis tantum extrahatur. Et in hoc videtur Auicenna concors cum Galeno lib. curatiuo cap. 21. vbi præcipit secandam esse venam in suppressis mensibus, si redundabit sanguis crassus; scarificandum verò esse, si redundabit tenuis. Dicendum, scarificationem commodè euacuare tantùm sanguinem tenuem; præterea eamdem etiam commodè euacuare sanguinem tenuem, & crassum. Primum proponitur à Gal. loco citato, & etiam ab Auicenna, quoniam scarificatio fit in partibus extimis, nec foramina ibi sunt tam ampla, vt possit sauguis crassus euacuari; sed vterq; per eam euacuatur, si cum sanguis erit crassior, non eodem modo quo quādo est tenuis, scarificatione vtemur. Vnde aduertendum, quod sicuti scarificatio, quandoq; partem, quandoq; etiam totum euacuat, ita etiam euacuat aliquando sanguinem tenuem tantum, aliquando crassum tantùm: nam si applicetur cucurbitula, nec foramina sint profunda, nec numerosa, si scarificatio non repetatur, hæc partem tantum euacuabit: at si foramina fiant mediocriter profunda, numerosa, & sæpius repetantur, certè scarificatio hæc euacuabit etiam totum. A simili, dicendum est de scarificatione, quòd possit sanguinem, modo tenuem, modo crassum euacuare; sanguinem enim tenuem tantùm euacuabit, si citra fomentum adhibeatur; sed si ante applicationem cucurbitularum, foueatis partem spongia infusa in aqua tepida, tunc non tenuis tantùm, sed etiam crassus sanguis euacuabitur; sic enim fundetur sanguis. Solutio.

Scarificatio, quando partem, quando totum, quando tenuem, & quādo crassum euacuat sanguinem.

guis. Ideo Auicenna cap.22. licet dicat, ſcarificationem educere ſanguinem tantùm tenuem, ſubdit tamen, ipſam euacuare etiam ſanguinem craſſum, ſed oportet balneare. Ideo nec valet quod adducitur contra, ex Gal. lib. curatiuo cap. 10. quoniam cum dicit, in ſuppreſſis menſibus, ſi ſanguis eſt tenuis, ſcarificatione; ſi verò eſt craſſus, opus eſt venæ ſectione: non tamen ob id eſt inferendum, ergo hæc ſcarificatio non educit materiam craſſam. Similiter etiã nec dicendum modo eſt, venæ ſectio educit ſanguinem tenuem, ergo non educit ſanguinem craſſum.

Reiectio argumenti ex Galeno.

Vnde colligendum, differre inter ſe auxilia hæc, & etiam conuenire: conueniunt, eò quod ope vtriuſq; poteſt totum euacuari: diſcrepant deinde, quoniam venæ ſectio eſt auxilium validum; ſcarificatio autem eſt auxilium debile. Vnde in hoc ſcarificatio non proximè accedit ad uenæ ſectionem; maximè enim differt auxilium validum à debili; ſed proximè ad illam accedit in hoc, quòd ipſa ita poteſt totum euacuare, quemadmodum venæ ſectio. Secundò diſcrepant, quoniam per ſectionem venę, citra omnem præparationem, poteſt euacuari ſanguis, tum tenuis, tum craſſus: per ſcarificationem, verò ſine præparatione, tenuis tantum. Tertiò differunt etiam, quoniam ex Auic. cap.22. per ſcarificationem cutis citius mundatur, quàm per venæ ſectionem, niſi repetatur, vt ſupra diximus ex Gal. 4. de tuen. valet: penultimo.

Qũo conſentiant & diſſẽtiant, ſcarificatio, & venę ſectio.

Differentia prima.

Secunda.

Tertia.

His ita conſtitutis, non eſt modo ita difficile deſcendere ad principale inſtitutum, an ſcilicet in febre putrida, pro ſectione venæ, liceat vti ſcarificatione. Dicimus itaq; venæ ſectionem indicari à plenitudine inſigni, & à virtute valida. Quare ſi plenitudo non ſit àdeò inſignis, nec ita valentes ſint vires, tunc loco ſectionis venæ, expedit vti cucurbitulis ſcarificatis. Ideo Oribaſius 4. coll. 19. reſpiciens virtutem tanquam omnium aliorum reginam, ita dicit, *Non probo vt ſæpenumerò vena aperiatur; nam per eam ſpiritus vitalis copioſus exit: Vnde vires imbecilliores redduntur. Quare optimum eſt*, inquit, *vt loco ſectionis venæ, vtamur ſcarificatione*. In febre itaq; putrida, in qua cito vires diſſipantur, quæ quidem conſiderari debent prout etiam in futurum poſſũt eſse debiles, ſaluberrimũ eſt, pro ſectione venę, vti ſcarificatione.

Vtrum in febre putrida liceat, pro ſectione venæ, vti ſcarificatione.

Oribaſij locus.

Quod ſpectat ad quantitatem ſanguinis mittendi, confugiatis ad iam dicta; Per ſcarificationem tamen, non credatis copioſum ſanguinem poſse educi. Nam Oribaſius cap. 20. dicit, ſanguinem in magna peſtilentia fuiſse eductum: idem etiam ego quotidie experior. Idem eſt dicendum de tempore extrahendi ſanguinem, quod dictum fuit de tempore ſectionis uenæ, cuius loco, vtimur ſcarificatione. Quoad modum, hic etiam patet ex dictis; Si enim peccabit ſanguis craſsus, tunc fouendæ erunt partes, & ſi crura ſcarificabuntur, balneo etiam vtendum erit, ſecus autem eſt agendum, vbi ſanguis eſt tenuis, vt in febribus bilioſis.

De qnantitate.

Oribaſij locus

De tempore.

De modo.

Quoad

Quoad locum, statuimus pessimum esse applicare cucurbitulas dorso. Fundamentum huius veritatis desumitur ex Galeno lib. curatiuo capit. 18. vbi habetur. Si accidat, vt aliqua pars determinata sit affecta, non est tutum indifferenter euacuare, sed procul ab ea parte euacuandum est. Ideo dicit Galenus, in morbis podagricis, per venam cubiti oportet sanguinem euacuare, in vertigine verò, & in morbis capitis, per partes inferiores. Sed præterea Galenus 11. meth. 17. ait, Si fuerit inflãmatio in pectore, uel pulmone, optimũ est extra euocare appositis cucurbitulis, prius tamen toto euacuato; nam si ante totius euacuationem eas applicabimus, magis replebimus pulmonem, & pectus: quod non modo de non scarificatis, sed etiam de scarificatis cucurbitulis est intelligendum; quoniam ab his insignis fit agitatio, maiorquè repletio, quam euacuatio. Vnde febris, licet sit morbus totius, causam tamen principalem habet in thorace; quoniam non potest esse febris, nisi humores cordis ponantur in calefacto esse: ideo non licet per thoracem euacuare. Dico igitur, oportere crura scarificare ex Oribasio 7. coll. cap. 19. & 20. vbi dicit, *Cum non sit ita tutum venam secare, loco sectionis venæ, optimum est moliri scarificationem, quæ fit per partes ignobilissimas.*

De loco.

Oribasij locus, & opinio.

Quare expedit crura scarificare, vt fecit ille in magna pestilentia. Aetius & ipse idem sentit cap. proprio, huiusquè rationem reddit. Restat modo vt ostendamus, idem sensisse & Auicennam, & Galenum.

Aetij opinio.

Auicenna itaque quarta primi cap. 22. dicit, *ventosas sacrificatas cruribus applicatas, appropinquare minutioni*. Per minutionem autem, intelligit plenitudinem per venam sectam; vnde cucurbitulæ cruribus affixæ, appropinquant sectioni venæ, idest sunt vicariæ sectionis venæ, vt consideratur hoc auxilium pro minutione copiæ. Et quoniam cognouit, nos interdum non posse affigere cucurbitulas cruribus, vt quando quorundam crura male afficiuntur; vel podagra, uel aliquo alio præter naturam affectu, quo in casu, crura debilia redduntur per scarificationem: ideòq; non conuenit tunc tibias scarificare: ob id dicit. *Et ventosæ quoque natibus apositæ totum euacuant, & caput.* Quare Auicenna non admittit cucurbitulas supra renes. Sed non credatis sententiam esse Auicennæ, cucurbitulas dorso esse affigendas: quoniã ipse in hoc cap. dicit, ventosas appositas super alcaim, idest inter spatulas, vicem genere sectionis basilicæ: per basilicam euacuatur totum: ergo etiam per has cucurbitulas euacuabitur: ergo in febribus expedit cucurbitulas dorso applicari. Si ita intelligeretur Auic. ipse nullo modo posset a contradictione vindicari; dicit enim, cucurbitulas cruribus appositas, accedere ad minutionem, cuius ratione totum euacuatur; quod dicit etiam de ijsdem, natibus affixis. Quando autem ait, cucurbitulas positas inter spatulas,, idem præstare quod præstat sectio

Auic. opinio, & verba declarantur.

basilicæ, tunc ibi loquitur de inflammatione pectoris: & quando vitium est in pectore, & secamus basilicam, per sectionem basilicæ, intelligit auxilium tantum deriuans; quo etiam fit, vt in pleuritide, per sectam venam cubiti minuatur dolor; quia tunc euacuatur per deriuationem. Quare Auicena non loquitur de auxilio euacuante totum, sed deriuante: ideo ratione deriuationis, cucurbitulæ spatulis adhibitæ conueniunt. In præsentia autem, sermo est de auxilio euacuante totum, de quo loquitur Auicenna, quando dicit, cucurbitulas scarificatas in cruribus, appropinquare minutioni. Quare in malis pectoris, cum contingat vti cucurbitulis scarificatis in dorso; nunquam tamen his vti licet, nisi totum prius sit euacuatum, atqui totum non euacuatur per cucurbitulas in dorso; hæ enim non faciunt id quod facit sectio basilicæ, ratione euacuationis, sed ratione tantum deriuationis: & in hoc est similitudo inter illas. Quod proponit etiam Galenus secundo Aph. 17. Vbi dicit, *plenitudine existente, euacuandum esse totum, vel sectione venæ, vel auxilio quod ad hanc proximè accedit: nempè tibiarum scarificatione*. Preterea Galenus quarto de tuenda val. quarto, dicit. *Cum institutum est euacuare totum, vel venam secabis, vel id efficies quod tantundem præstet. Vt si hæmorrhoides sint occlusæ, ipsæ aperiantur: si menses sint suppressi, ipsi prouocentur; si nil horum fuerit, loco sectionis venæ, malleolos scarificabis*. Postremo Galenus quarto de tuen. val. 10. ait. *In redundantia sanguinis, vel venam secabis, vel malleolos scarificabis*. Quare pessimum esse puto applicare cucurbitulas dorso; ex his enim sic applicitis fit, vt miseri ægrotantes vel interficiantur, vel certè in maxima vitę discrimina deducantur. Experientia vos comprobabitis, quantæ sit vtilitatis scarificare crura: vt supra malleolos, in poplite, in partibus illis ignobilibus. Quod si sermo fiat de cucurbitulis appositis post venæ sectionem, hoc potest euenire dupliciter: vno modo, quoniã corpus non est exactè inanitum per venæ sectionem; interdum enim ægri ferunt quidem sanguinis missionem: sed in pauca tamen quantitate, & iure: quandoque non ferunt reiterationem sectionis venæ; quo in casu, supplendum est cucurbitulis: & hæ quæ supplent loco minutionis sunt dictis partibus applicandæ. Altero modo scarificatione vtimur pro euacuatione, non totius, sed partis: vt verbi gratia, caput afficiatur dolore, & appareant exanthemata, tunc non improbo, quòd cucurbitulæ dorso applicentur; Immo verò si cruribus applicarentur, vel tardum, vel nullum afferrent auxilium. Quare apparentibus exanthematibus, expedit dorso, & toti dorso cucurbitulas affigere, toto tamen prius euacuato, & illæ tunc plus possunt, quam venæ sectio: nam ex Galeno quarto de tuen. val. penultimo, scarificatio magis mundificat cutim, quam venæ sectio; immo aliquando licet eas affigere fronti, pro diuersitate symptomatum.

Auic. locus explicatur.

Cucurbitulæ nullo modo sunt dorso affigendæ.

Duplici de causa adhibētur cucurbitulæ post sectionē venæ.

Quando liceat cucurbitulas dorso applicare.

Cur in exanthematibus plus possit scarificatio, quã venæ sectio.

DE HIRVDINIBVS.

QVantum ad hirudines, de his loqui licet gratia euacuationis, vel totius, vel partis: totius quidem, vt quando hæmorrhoides sunt occlusæ, tunc sunt aperiendæ; ex Galeno enim quarto de tuen, val. quarto, hoc tantundem potest, quantum venæ sectio: attamen est auxilium debile. Quare vel folijs ficus, vel panno aspero venæ illæ sunt aperiendę: vel illis etiam apponendę sunt hirudines. Quod si euacuatio hęc non sit suppręssa, pro euacuatione totius non erit absurdum, si hęmorrhoidibus applicentur hirudines, & in pueríli ętate, in qua non licet vti venæ sectione, optimum erit applicare hirudines venis cubiti; sic enim fit euacuatio sensim, & sine uirium iactura. Si uerò loquamur de hirudinibus vt partem respiciunt; pars est consideranda, uel ut incipit repleri, uèl ut est repleta: verbi gratia in febre, cum caput iam incipit repleri, tunc hęmorrhoidibus licet hirudines admouere: si pars repleta sit, tunc illę possunt apponi venis narium, temporum, frontis. Id unum obseruandum est in administratione hirudinum, ut tepidâ diligenter foueatur locus, quò sanguis etiam crassus educatur. Aduertendumquè, quoniam hirudines exugunt potius bonum sanguinem, quam malum, ne expectetur quod ipsę saturentur, sed amoueantur, ubi primum impetum sanguini dederint; deinde uerò fouendo locum, licet euacuare.

Hirudinum vsus duplex.

De hirudinibus pro euacuatione totius.

De hirudinibus partē respicientibus.

Obseruandū in administratione hirudinum.

PHARMACIA.

SVccedit deinde pharmacia, quod auxilium, ad differentiam alimenti, indicatur à re præter naturam, & coindicatur a re secundum naturam. Cum igitur indicetur à re præter naturam, & sermo nunc sit de febre putrida: ideo pharmacia indicari debet tum à febre, tum à causa febris; Si consideremus causam febris, uel est materia, uel causa materiæ; si est materia, hæc est uel proxima, uel remota; per remotam materiam, intelligo remotam respectu febris, quæ nil aliud est, quam materia excrementitia cibalis, quæ remanet in uentriculo, in meseraicis, in intestinis, & ab hac indicatur auxilium leniens. Si uerò materia sit proxima, hæc est excrementitia, & cruda; unde quatenus cruda, indicat auxilium concoquens; quatenus uerò excrementitia, indicat auxilium purgans. Si autem consideremus causam materiæ, hæc est causa interna, idest intemperies partis à qua sumitur indicatio. Vt in febre pituitosa, cum generatur pituita à uentriculo frigido: ideo indicat auxilium calefaciens; in genere autem, indicat auxilium alterans: ratione uerò febris, indicatur auxilium

Pharmacia à quibus indicetur.

Materia est duplex, & quid ab vtraq; indicetur.

Causa materiæ est intemperies, & quę indicationes ab ipsa desumantur.

lium refrigerans, & humectans. Quare ratione febris, agendum est de medicamentis, nimirum leniente, præparante, purgante, & alterante. Quoad leniens, hoc est triplex, nempè vomitorium, clyster, seu suppositorium, & vulgo vocatum lenitiuum. Hæc autem inde oriuntur: quoniam superfluitas hæc cibalis reperitur in ventriculo, vel in mesaraicis, uel intestinis: Si reperiatur in uentriculo, & potissimum in parte superiori, indicat lenitionem faciendam esse per vomitorium: Si autem sit in intestinis, & præcipuè crassis, tunc per clysteria, aut suppositoria est leniendum: Si verò sit in fundo ventriculi, vel in mesenterio, vel in intestinis superioribus, tunc lenire oportet medicamento per os sumendo, quod propriè leniens nuncupatur.

Leniens triplex, & cuius libet necessitas.

Vomitorium

Vnde quoad vomitorium, iubet Auicenna esse desistendum a vomitorijs validioribus, quoniam institutum non est euacuare totum, sed materiam quæ habet rationem causæ sine qua non, ex qua possunt augeri obstructiones. In praxi autem hoc obseruetis, dandum esse vomitorium modo moderatissimum, modo mediocre; moderatissimum quidem, in superfluitatibus biliosis. Capiatis exempli gratia, iuris pulli, vel aquæ hordeaceæ vnc. 10. syrupi acetosi simpl. vnc. 1. s. misce pro vomitorio. Mediocre verò parari poterit ex iuris pulli tepidi vnc. 10. oxym. simplicis, succi raphani ana vnc. 1. misce. Quoad tempus exhibendi vomitoria, hæc sunt danda quamprimum, quoniam quando adest hæc superfluitas, habet rationem indicantis, & est causa sine qua non. Aduertendum tamen vt ea eligatur hora, in qua vomitus fiat minima cum difficultate. Præterea ex Auicenna, vomitus die potius est prouocandus, quā nocte; per vomitum enim, motus fit à centro ad circunferentiam: & quoniam in die, ob febris vehementiam interdum non licet vomitorium exhibere: ideo si nocte sit exhibendum, reddatur aer lucidus igne. Tempore calidiori, hora diei minus calida; tempore verò frigidiori, hora minus frigida eligatur.

Vomitorium duplex.

Tempus.

Hora.

Dies.

De Clysterijs

Præterea ex primo de rat. vict. 45. colligitur vtendum esse clysterijs, vbi vires sunt adhuc robustæ; cùm enim ipsæ sunt imbecilliores, suppositorijs vti oportet. Vtroque autem remedio vtendum est, ratione materiæ existentis in intestinis crassis. Parentur autem clysteria aliquando ex leuioribus, aliquando ex mediocribus, nunquam ex acrioribus: quoniam scopus est lenire tantum. Vnde si materia sit biliosa: si febris sit insignis, in qua renes exardescant, & iecur, optimum est etiā ab his sumere indicationes: vt non tantum ex leuioribus, sed & ex contemperantibus feruorem, sint paranda clysteria. Vt si capiatur aquæ hordeaceæ lib. 1. sacchari rubri vnc. 1. s. olei communis vnc. 4. Vitellus oui num. 1. salis scrup. 1. misce pro clystere. Et si mordax sit materia, nihil salis imponatur. Nonnulli pro oleo communi, imponunt oleū violace-

Clysteris exēplum.

violace-

violaceum, quod nec ego improbo. Sed quoniam interdum euenit, vt necessarium sit vti compluribus clysteribus, ideò non decet vt tantum pecuniæ consumatur; potest enim haberi decoctum refrigerans ex diuersis. Sed aduertendum, in habentibus intestina debilia, pro aqua hordeacea, vtendum esse iure. Quod si superfluitates sint viscidiores, poterit parari clyster, ex furfuribus, mercuriali, oleo etiam chamęmellino, & pro saccharo, addere mel. rof. vnc. ij. electuarij lenitiui vnc. 1. olei communis vnc. 3. Vitellum oui num. 1. salis scrup. ij. misce. Vnde dosis communis totius clysteris, ascendit vsque ad vnc. 18. aliquando tamen in maiori quantitate sumitur, pro uaria corporum magnitudine. Quoad tempus, tunc vtendum est clysteribus, quando adest præsentia indicantis, & nullum adest prohibens: nam quando superfluitates erunt in intestinis, hoc vtendum est auxilio, nisi quid impediat, & in quocunque tempore vniuersali, quod dico ad differentiam temporis particularis; nam vt monet Auic. in tempore accessionis non est vtendum clysteribus: quoniam vis materiæ causantis accessionem hoc prohibet; non quidem ratione ipsius materiæ, sed ratione ipsius virtutis, quæ tunc adeò affligitur, vt ferre non possit euacuationem. Sed quia patientes interdum maximè affliguntur in regione ventris inferioris, vt non sit possibile expectare finem accessionis: ideo cogimur tunc vti clysteribus, quoniam materia illa habet rationem vrgentis, ita vt periculum sit ne subsequatur syncope: sed vt conseruetis vires, imperetis ne ægri surgant. Si verò non liceat vti clysteribus, tunc vtendum erit suppositorijs, quæ fiunt ex melle sincero, vel melle cum modico salis, vel tempore hiemis, suppositorijs ex butyro, cum saccharo & sale, vel coriandris ex saccharo rubro.

Dosis cōmunis clysteris.

Tempus.

Suppositoria Leniētia per os.

Quoad lenientia per os danda, hæc respiciunt vel tenues, vel crassas, vel viscidas materias superfluas. Pro tenuibus conueniunt, manna, syrupus rof. sol. & tamarindi. Aduertendum tamen, quod manna ob sui dulcedinem facilè bilescit; ideoq; in febribus biliosis, ipsam cum decocto aliquo refrigerante diluatis. Quoad tamarindos, falsum est hos astringere; pingues enim sunt, & dulces, non autem acidi; ideò Mesue cap. de Myrobalanis dicit. Si volumus corrigere myrobalanos, ne astringant, miscere oportet lenientia, vt violas, cassiam, tamarindos, ponit hic tamarindos inter lenientia. Nec tamarindi censendi sunt astringentes, eò quod vomitum astringant, propterea quod id faciunt propter sui frigiditatem. Pro crassis, veluti pituitosæ sunt, conuenit mel rof. sol. si sint salsæ. Sunt & species hieræ, quibus tamen non est vtendum, nisi febris sit remissa, & oportet etiam eas miscere cum cassia. Est & cassia, quæ potest educere tenues, crassasquè superfluitates. In febricitantibus certè, flos cassiæ mirè prodest; non enim calefacit, nec siccat, sed potius humectat, omniumquè humorum superfluitates

Manna bilescit.

Tamarindi non astringunt.

Mel rosarū.

Species hieræ.

Cassia.

tates educere potest, Aliqui interdum non ferunt cassiam, eò quod flatus excitat: ideò practicantes solent, anisum, vel fęniculum, ratione flatuum, cum cassia miscere: non est tamen præter rationem, si detur cassia, potissimum quando febres sunt insignes; sed tunc cauendum est ab aniso, & huiusmodi calidis, dandaquè est cassia diluta cum succo, vel endiuiæ, vel acetosæ, & præsertim si immineat febris maligna, cum succo acetosę, quod habetur ex Rhasi 9. ad Almansorem capit. 83. licet hoc non ita sit in vsu. Vnde flos casiæ transmittendus est per cribrum, per quod etiam transmittere oportet succum, vel endiuiæ, vel acetosæ. Deinde oportet vtrunque simul coquere, redigereque ad formam mediocriter consistentem, vt vel in bolo, vel in potione sumi possit; per decoctionem enim, tollitur flatulentia casiæ. Probatur etiam syrupus ex Mercuriali solutiuus, qui eodem prorsus modo fit, quo fieri solet syrupus rosꝭ sol. Et sicut habetis mel rosꝭ sol ita etiam habere potestis mel ex Mercuriali sol. quo quidem, dummodo febris nõ sit ita intensa, nec superfluitates sint pituitosæ, licet vti; fuit enim sententia Dioscoridis, hoc medicamentum esse in vsu pro lubricanda aluo; & probatur etiam hoc a Galeno 7. de simpl. med. Nec dubitandum est de hoc medicamento, ratione caliditatis suæ, eò quod est medicamentum calidum, & siccum in primo tantum gradu: sed caliditas hæc potest etiam minui, absque imminutione lubricitatis, si, dum parabitis decoctionem ex mercuriali, simul immisceatis atriplicem, quæ est frigida, & humida: & potest etiam dilui hoc medicamentum cum decocto refrigerante. Excell. Cęsar Caprilius carisſ. frater meus, & ego iussimus syrupum parari, & continuo paratum apud seplasiarios seruari, ex pluribus infusionibus violarum, quo vsi fuimus, & vtor in febribus biliosis, & ardentibus, tum in potu, exhibendo pro lenitiuo, tum etiã in clysmatibus, summa cum conferentia, & tolerantia.

Modus præparandi florem cassię.

Syrupus de Mercuriali solutiuus.

Hæc itaque medicamenta, meã quidem sententiã, magis sunt probanda, quam Electuaria, quam electuarium f. lenitiuum, electuarium de sebesten completum, seu incompletum. Hæc improbantur potius, eò quod si sint cõpleta, recipiunt electiuè educentia, quibus non semper vtendum est in principo: si verò non sint completa, recipiunt diuretica, & præsertim electuarium de sebesten, quibus non semper vti licet in principio. Quoad quantitatem lenientium, Manna datur ad vnc. 3. & etiam ad unc. 4. Cassia autem, datur ad vnc. 1. f. Syrupi verò dicti, dantur ad vnc. 5. vel ad unc. 6. Quoad quantitatem discretam, si febris sit breuis, sufficit dare lenientia vnica vice; At si febris sit diuturna, oportet dare illa pluribus vicibus. Non exhibeatis uos, vigintiquinque, vel triginta syrupos in febribus, sicut faciunt aliqui in quartana; oportet enim præbere aliquando lenientia, eò quod in febribus diuturnis aggregantur excrementa. Quare tũc indicatur leniens; nõ enim semper sufficiunt clysteria.

Dosis lenientium.

Improbatur longus vsus syruporum.

Quòad

Quoad modum exhibendi, facile quidem est scire, syrupos dandos esse in forma liquida: casiam verò, in liquida, & solida. At hoc notatu dignum est, anisum, vel fęniculum, vbi miscenda sunt cum casia, esse ruditer contundenda, & hoc ex Galeno 4. de tuen. valet. 7. vbi iubet, hoc esse obseruandum in compositione omnium medicamentorũ. Vnde quando intentio nostra est, quod medicamentum deducatur ad partes remotas, illud in tenuissimum puluerem redigatur, veluti confici debet Diacalamenthum. Quod si scopus sit vt medicamentum consistat circa iecur, tunc ipsum crasso modo contundendum est. Vnde mirum non est (dicit Galenus) si aliquis cum assumpserit Diaspoliticon, copiosum reddit lotium, cum tamen ex hoc medicamento aluus moueatur. Sed causa est, quoniam medicamentum paratum est ex simplicibus ad summum puluerizatis, Ideo Mesue in vniuersalibus cap. 4. de Casia, de Hysopo. Et Auicenna lib. 2. tract. primo capit. 5. dicunt, medicinam, per insignem triturationem, mutare naturam, ita vt, si sit leniens, fiat diuretica. Quare non misceatis vos cum casia puluerem anisorum, uel aliorum, quando vultis aluum subducere, sed misceatis illa crasso modo contusa. Sed aduertendum Mes. cap. de myrobalanis dixisse, quod quotiescunque propositum nostrum est efficere medicamentum maxime astringens, oportet illud ad summum puluerizare, vt ratione tenuitatis, permeet, & penetrando, longinquas etiam partes astringat. Quare in praxi, quando lenire volueritis exhibendo casiam, cum illa pulueres non misceatis. Ideo errant practicantes, qui cum lenientibus, Capitalia, Cordialiaquè miscent; hoc enim non est institutum nostrum, sed scopus noster est lenire tantum aluum.

Anisum, & fęniculũ quando sunt ruditer contundẽda, & quãdo puluerizãda, quando cum casia miscenda.

Mesues & Auic. locus.

Practicantiũ error.

Quoad tempus, tunc vti oportet lenientibus, quando adest præsentia indicantis. Quare his est quamprimum vtendum, quoniam habent rationem causæ sine qua non. Aduertendum tamen, pleuritidem aliquando adeo validam, & vrgentem esse, quæ indicat uenæ sectionem; ut primum secari uena, deinde uero leniens dari debeat. Vnde in febribus uehementissimis, in quibus maxime urget plenitudo, illico secanda est uena: secundâ uerò die, exhiberi potest leniens; interdum tamen datur prius leniens, eò quod plus potest causa sine qua non.

Tempus.

Quando venę sectio pręcedat lenitionem.

Quoad horam, obseruandum est in lenientibus quæ possunt verti in alimentum, ut hæc nullo modo dentur per quatuor, uel quinque horas ante cibum, secus est dicendum de reliquis.

Hora.

His succedunt concoquentia. Hæc indicantur à materia excrementitia quæ cruda est, sed quidnam indicat hæc materia? Vt uos discatis rectè formare receptas, necessarium est nos aliquantisper circa concoctionem digredi; ut cognoscatis, an eodem modo concoquenda sit materia alimentalis, quo concoqui debet excrementitia; an concoctio uerè attribui possit materiæ excrementitiæ. Sed hæc scire non potestis,

Præparatio materiæ alimentalis, an eodem modo sit concoquẽda, quo excrementitia.

Digressio circa concoctionem.

nisi confugiatis ad Arist. 4. meteor. Primũ itaquè sciendũ necesse fuisse pro mundi conseruatione, ut quæcunque in hoc mundo reperiuntur, non modo orirentur, interirentquè, sed ut etiam conseruarentur. Quare sicuti gratia ortus, necessaria fuit generatio, gratia uerò interitus, corruptio; ita ratione conseruationis, necessaria fuit concoctio. Vnde ut concoctio maximè conducit ad cõseruationem; ita cruditas maximè ualet ad corruptionem.

Dubitatio. Solutio.

At dicet quis. Nonne sufficiebat elixatio? Nequaquam; quoniam indiuiduum quod conseruatur, oportet per ætates pertransire; pro diuersitate ergo ætatum necesse fuit, vt concoctio interdum per elixationem fieret, veluti in puerili ætate: interdum verò per assationem, veluti in ætate consistenti; in senio enim præcipue progresso, fieri potius incipiunt cruditates, quam exactæ coctiones. Vnde vt rectè intelligatis quid sit horum vnumquodq;, sciendum est in primis quid sit concoctio, quo cognito, noueritis etiam formare receptas syruporum.

Concoctio quid, & eius definitionis explicatio.

Arist. loco citato dicit, *concoctionem esse perfectionem ex oppositis passiuis, à naturali, & proprio calore.* Concoctio est *perfectio*, eò quod quicquid concoquitur, perficitur; ante enim concoctionem, nec simile poterat sibi simile generare, nec alere. Est deinde *ex oppositis passiuis*: quoniam antequam concoquatur aliquid, habet maximam oppositionem: non tamen est quodlibet oppositum; sed opposita intelligi debent, ea quæ sunt ita disposita, vt possint pati. *A calore naturali, & proprio*. Diximus supra in sermone de putredine, calorem naturalem, esse illum qui regitur à forma dante esse. Per *proprium*, intelligimus calorem illum qui est proprius partis; & in concoctione vterque concurrit. Vnde 3. de sympt. caus. 2. dicit Gal. si contingat vt sanguis sit pituitosus, caro generatur pituitosa: sed ibi subdit Gal. se hoc dixisse, quoniam aliud est dicere carnem, & aliud, carnem pituitosam; per carnem enim, carnis formam intelligimus, quæ fit à forma regente calorem naturalem: caro autem pituitosa fit, quia calor proprius partis mutatur: mutatur autẽ a sãguine pituitoso. Cõcoctio igitur, est perfectio ex oppositis passiuis, à calore naturali, & proprio. Cum autem oppositorum oppositæ sint rationes: ideo Arist. loco citato dicit, fieri cruditatem propter indigentiam propriæ caliditatis. Non læditur calor naturalis, quia non potest lædi, nisi in corruptione; Forma enim non suscipit magis, nec minus. Hinc facilè patet, quomodo maturatio est perfectio seminis in pericarpio: nam si maturatio est species concoctionis, ergo est perfectio à calore naturali, & proprio, ex oppositis passiuis, sed est maturatio, ad differentiam elixationis, & assationis, quoniam elixatio est perfectio alimenti, non seminis. Ideo diximus maturationem esse perfectionem seminis, quia dirigitur ad conseruationem seminis in pericarpio. Per pericarpium, intelligimus non modo illud

Calor naturalis, qui.

Calor proprius quis.

Caro simpliciter, & caro pituitosa, differunt.

Maturatio, quid.

Pericarpium, quid.

quod

quod ambit semen in fructibus: verum etiam id quod ambit semen in animalibus. Quod hoc sit verum probo. Sit semen in testibus, semenquè hoc concoquatur, quænam concoctio est hæc? non potest dici assatio, nec elixatio, quia semen non conuertitur in substantiam partis, sed semen quod perfectum est, dirigitur ad conseruationem speciei. Ergo si semini existenti in animalibus, competit species concoctionis quæ dicitur maturatio, cur per pericarpium, intelligendum non est id quod obducit semen? Quare hoc est etiam in animalibus.

Elixatio autem est concoctio alimenti, ad differentiam maturationis, à calore natiuo, ad differentiam assationis, quæ est concoctio alimenti à calore adscititio, ex Arist. loco citato; dicit enim, elixationem fieri à caliditate humida; calor enim naturalis, ex Gal. primo Apho. 14. consistit in substantia aërea, & aquea, & uiget præcipuè in pueritia: loquens uerò de assatione Aristoteles, dicit hanc fieri à calore sicco alieno. Elixatio quid. Assatio quid

At si assatio est species concoctionis quæ fit a calore naturali, & proprio, quomodo fit à calore sicco alieno? Intelligatis, assationem fieri à calore adscititio, qui dicitur alienus ad differentiam caloris proprij. Dubitatio. Solutio.

Ex propositis itaq; constat. Maturationem, esse perfectionem seminis in pericarpio. Elixationem autem, esse perfectionem alimenti à calore adscititio, quem Arist. siccum vocat.

At dicet quispiam. Cur Aristoteles proponit, ratione & elixationis, & assationis, calorem determinatum, nihil verò dicit, cum loquitur de maturatione, quam non dicit fieri à caliditate humida, nec à calore sicco, & alieno, sed absolutè dicit, eam esse perfectionem seminis in pericarpio? Quoniam Arist. cognouit, perfectionem seminis fieri posse à calore natiuo, & ab adscititio, pro diuersitate ætatum; in adolescentia enim, fit à calore natiuo: in consistenti verò, fit à calore adscititio. Ideo vt hoc insinuaret Arist. ei satis fuit dicere, maturationem esse perfectionem seminis in pericarpio. Secus dicendum erat de elixatione, quæ ita fit â caliditate natiua, vt non fiat â caliditate adscititia: Assatio autem ita fit â calore alieno, vt non fiat â calore proprio. Ex his patet natura oppositorum assationi, maturationi, & elixationi: nam immaturitas fit, quando semen non perficitur, eò quod aliquis sit defectus in calore proprio. Quinam est hic defectus? Cum fiat maturatio aliquando à calore natiuo, aliquando ab adscititio; ideo vbi cognoueritis vitia vnius contrarij, cognoscetis etiam vitia alterius. Motus oppositus assationi, qui dicitur inquinatio, fit ab immodica humiditate: vnde non modo deficit calor proprius, sed redundat etiam humiditas, ex qua fit inquinatio: motus verò contrarius elixationi, qui dicitur torrefactio, fit a calore igneo febrili: vnde calor agens in alimentum non assat, sed torrefacit, & inæqualiter agit in materiam illam; Dubitatio. Solutio, in qua Arist. locus declaratur. Immaturitas Inquinatio. Torrefactio.

& ideo

& ideo non poteſt conuerti in ſubſtantiam partis.

Quæ conco-ctio compe-tat humori morbifico.

His ita propoſitis, inquiramus modo, quænam concoctio accommodata ſit humori morbifico. Impoſſibile eſt, vt humori morbifico competat aliqua ex dictis concoctionibus: quia humor morbificus ea ratione concoquitur, vt cedat auxilio euacuanti; quare non concoquitur vt generetur ſimilis humor, & ideo non maturatur, nec concoquitur vt vertatur in alimentum, & ideo nec elixatur, nec aſſatur. Statuendum igitur eſt, humori huic morbifico competere concoctionem quandam metaphoricam, ideſt habentem ſimilitudinem cum vera concoctione, ſed hæc tamen non eſt legitima concoctio. Aduertendum autem, quod noxius humor exigit concoctionem & præparationem. Præparatio verò eſt duplex, vna quæ reſpicit humorem excrementitium mixtum cum alimentali, altera quæ dirigitur ad materiam excrementitiam ſeiunctam ab alimentali. Per concoctionem igitur intelligimus, cum humor excrementitius aliquam acquirit perfectionem, vt non ſit ita malignus: nõ enim poteſt integrã perfectionem acquirere, quia non poteſt verti in ſubſtantiam partis. Et fundamentum huius eſt, quoniam concoctio eſt perfectio ex oppoſitis paſſiuis: & ex his quidem oppoſitis quæ poſſunt perfici; talis autem non poteſt eſſe materia excrementitia. Vnde cum materia excrementitia ſit miſta cum alimentali, calor naturalis cõcoquit maſſam hanc miſtam, & cõcoquendo, ſeparat bonum a malo, & in hac ſeparatione, vltimam tribuit perfectionem alimento; aliquam verò tribuit excremento. Sed aduertendum, quod medici quandoquè vocant concoctionem alimenti, quando videlicet maſsa in ſe continens alimentum, & excrementum, continet in ſe multo maiorem copiam alimenti, quam excrementi: quandoque etiam appellant coctionem excrementi, quando ſcilicet maior eſt excrementi, quam alimenti copia; vtraque vocatur quidem coctio, propriè tamen alimenti, metaphoricè verò, excrementi dicitur coctio, quæ quidem coctio, ex Galeno ſecundo prognoſticorum 23. incraſsando procedit.

Præparatio duplex.

Præparatio cur neceſſaria ſit.

Quod ſi ſermo ſit de præparatione, hæc eſt duplex; vna quidem in tempore ſegregationis boni à malo, de qua nunc fit ſermo, quæ ea ratione fuit neceſsaria, vt excrementitius humor citius concoquatur. Quare occurrendum eſt materiæ, quatenus reſiſtit, ne ita facilè ſegregetur: hoc autem euenit materiæ, merito qualitatis, tum, primæ, tum ſecundæ; primæ quidem, ſi materia ſit calidior, vel frigidior, vel humidior, vel ſiccior; nam cum coctio fiat a calore naturali; ideo materia ſua frigiditate reſiſtit, ſua etiam caliditate, & ſic de reliquis. Ideo practicantes in febribus billioſis vtuntur ſyrupis refrigerantibus, & humectantibus, coctio tamen non fit à frigido, ſed refrigerantibus vtuntur, vt contemperent caliditatem bilis, quæ contemperata, cedat calori coquenti.

Cum coctio fiat a calore naturali, cur in coquendo quandoque vtimur refrigerantibus.

Præ-

Præterea Auicenna in febribus pituitosis, pro præparatione vtitur calidis,& ficcis, vt excrementum citius separetur ab alimento. Impedimentum ratione qualitatis secundæ,est immodica crassities, tenuitasquè materiæ: ideo materia crassa est attenuanda; tenuis verò est incrassanda. Coctio incrassando procedit, & tamen præparatio quæ fit à natura, per attenuationem etiam procedit. quod apparet in cibis qui comeduntur, & in cibis qui in ventriculo attenuantur. Nos tamen nunc loquimur de materia excrementitia, ad quam respiciens Auicenna in hoc capite dicit, in crassa, æquarionem eius, esse subtiliationem, in subtili vero, incrassationem; sed sermo est de præparatione quæ eo fit tempore, quo natura segregat alimentum ab excremento, malum à bono; Si enim sermo fiat de secunda præparatione, quæ fit quando humor morbificus est separatus ab alimento, hæc præparatio consistit in refrigeratione acris materiæ, in detersione viscidæ, & in attenuatione crassæ; non autem in incrassatione; ideo primo Aph. 21. & 2. Aph. 9. sententia est Gal. humorem paratissimum ad euacuationem, esse humorem tenuem.

In coctione cur quandoque vtimur calidis & siccis.

Cur materia crassa est attenuanda tenuis incrassanda.

Quare si sermo fiat de prima præparatione, hæc interdum fit cum incrassantibus; at secunda nequaquam fit hoc modo, sed cum attenuantibus: cum attemperantibus autem fit, si materia fit mordax; nam si talis materia non attemperetur, subsequi possunt dysenteriæ.

Præparatio, & prima, & secunda, quomodo fiat.

Aduertendum autem ex Galeno loco citato, ita esse præparandam materiam, vt non modo præparetur illa quæ debet expurgari, sed vt vincatur etiam ea quæ obstruit meatus, qualis est crassa materia: ideo attenuantibus, & digerentibus est vtendum. Quare primo Aph. 22. Gal. non vtitur illa secunda præparatione, ratione materiæ turgentis, quæ est fluxilis, sed potius quia impedimentum esset in vijs. Patet ergo quomodo ad concoquendum, & præparandum materiam vtendum sit concoquentibus, præparantibusquè, ratione & primæ, & secundæ præparationis, vt aliqua pollere debeant qualitatibus primis, aliqua verò secundis. Quare materia auxiliorum nunc est proponenda, quod tamen fieri non potest, quoniam diuersæ sunt auxiliorum materiæ, pro diuersitate materiæ morbificæ. Ideo in singulis febribus concoquentes syrupos proponemus: syrupi tamen quibus in omni febre vti licet, sunt, syrupus acetosus simplex, & oxymel simplex; si enim consideremus vim syrupi acet. simpl. cum fiat ex aqua, aceto, & saccharo, vim habet refrigerandi, attenuandi, ac detergendi. Nec est quod quis vereatur siccationem, ratione aceti, eò quod fit ex aqua, & præterea potest etiam dilui cum decocto humectante, veluti cum decocto hordei. Nec timenda est eiusdem frigiditas, eò quod non insigniter refrigerat; præterea etiam, quoniam calida possunt cum eo misceri. Quare in qua cunque febre syrupus hic dari tuto potest. Oxymel simpl. loco sacchari

Præparatio quō fit faciēda.

Attenuantibus, & digerentibus quādo est vtendum.

Syrupus acetosus simpl. & oxymel simpl. in omni febre conueniunt, & eorum vires.

facchari, recipit mel, nec ob id eſt ſyrupus calefaciens: nam 8. meth. 4. dicit Gal. oxymel ſolum valenter abſtergere, & non obeſse, ideſt non calefacere.

Quando ſyrupus acetoſus, & oxymel, non conueniant.

Aduertatis tamen, hos ſyrupos in aliquibus febribus non conuenire, vt ſi fortè eueniat febricitantem vigilijs infeſtiſſimis irritari; tunc enim cauendum eſt ab vtroque, ratione aceti; item etiam ſi contingat ægrotantem habere inteſtina quæ facile exulcerentur; tunc enim ex 3. de ratione victus 35. à recipientibus acetum cauendum eſt.

Differentia inter vſum ſyrupi acet. ſ. oxym. ſ.

Syruporum doſis.

Differentia tamen eſt inter vſum horum ſyruporum: nam ſi febris ſit vehementior, tunc tutius eſt vti ſyrupo acet. ſimpl. contra verò, ſi ſit ſpituitoſa, tutius eſt vti oxymel. ſimpl. Debetis autem dare ſyrupos ad vnc. 2. & decoctum his admiſcere ad vnc. 3. vel. 4. hæc eſt enim doſis communis.

Obſeruandū circa ſyrupos exhibendos.

Sed aduertendum, an adhibeantur ſyrupi ratione præparationis primæ, an ratione præparationis ſecundæ; cęteris enim paribus, exhibendi ſunt ſyrupi in maiore doſi, ratione ſecundæ præparationis: ideo Gal. primo Aphor. 24. hanc præparationem reſpiciens, hoc modo exhibebat. Quare quod calidis facere non licet, ratione febris, id ſuppleatur quantitate: ideo dentur ſyrupi ad vnc. 2. ſ. & decocta ad vnc. 6. ratio eſt: quoniam vtitur ſecunda præparatione materiæ excremētitiæ ſeparatæ à bona, quæ quam primum eſt expurganda: quoniam non gubernatur amplius à natura; quare ob vlteriorem moram periculum eſt ne putreſcat: ideo copioſioribus, valentioribuſquè tunc vtendum eſt ſyrupis, cum res ipſa exigit, & quando licet. Et hæc de quantitate continua ſufficiant.

Syruporum numerus.

Quoad quantitatem diſcretam, modo plures, modo pauciores dandi ſunt ſyrupi, prout morbi ſunt vel diuturniores, vel breuiores, Quare vos pauciores exhibeatis ſyrupos in febribus billioſis; multo autem plures, in febribus pituitoſis, & melancholicis. Quoad modum, aduertendum eſt, an ſyrupi dari debeant cum diluto, an ſine diluto, qui modus ex ſitu partis affectæ, & ex conſuetudine patientis indicatur. Ex ſitu partis, ſi pars ſit proxima, licet vti ſyrupis abſque diluto: ſi verò ſit remota, tunc dilutum cum ſyrupo miſceatur; vt diluti beneficio, vis ſyrupi deducatur ad partes. Accedit etiam conſuetudo ægrorum; quidam enim liquidiora non ferunt, ſed aſſumpta illico vomitu reijciunt. Ideò ratione conſuetudinis ægrorum, ſyrupos detis ſine decoctis. At ſi contingat vt pars affecta ſit cum materia, in loco diſtanti, & ratione conſuetudinis non liceat dare decocta, tunc aliquid aliud eſt immiſcendum pro vehiculo ſyruporum. Ideo optimi practicantes immiſcent pulueres tenuiſsimæ ſubſtantiæ.

Modus.

Indicans modum, quod nam ſit.

Dilutum duplex.

Deſtillata quō fiant.

Verum cum interdum liceat immiſcere diluta, aduertatis, hæc poſſe eſse deſtillata, decocta, infuſa. Quoad deſtillata, hæc fieri poſſunt

in vaſe

in vase plumbeo, sed pessima sunt, eò quod simplicia recipiunt malam vim plumbi. Apud aliquos destillatum fit in vase figulino, quem modum ego non probo, nisi forte sit vitriatum. Præterea fit etiam in vase vitreo, qui modus mihi maxime probatur, & fit beneficio vel cineris, vel aquæ calentis, & vocatur destillatum in balneo Mariæ, quem modum præ cæteris commendo. Et quoniam Ferrariæ non erant in vsu hæc vitrea vasa, nisi in loco Serenissimi nostri Ducis, in quo destillant: ob id Excellentissimus Cæsar Caprilius senior, & magni nominis Medicus, frater meus, & à me semper venerandus, iussit multis ab hinc annis, vt Moniales Sancti Rochi haberent omnia ista vasa ex uitro parata: idem ego apud Moniales Sanctæ Catharinæ Senensis procuraui, pro ciuitatis commodo, ut non tantum destillata: sed & aquas semper pararent in uasis uitreis.

Quoad decocta, ego non probo decoctionem communem, ut quando capiuntur, hordeum, endiuia, borago, & simul deinde coquuntur; est enim hic pessimus modus; aliqua enim eorum breuem, aliqua uerò diuturnam exigunt decoctionem: unde si eodem tempore misceantur illa simul, quod facile coquitur euaporat, remanetquè uis terrestris, in qua est uis potius adstrictoria, quod est contrarium nostro instituto: ideo optimè faciunt illi, qui primum imponunt in uas simplex, illud quod non ita facilè coquitur: deinde uerò ex ordine, alia quæ facilius coquuntur. Decocta.

Quare decoctio parari debet in duplici vase, obturato foramine vasis, per octo, vel decem horas. Hæc est infusio, quæ maximè probatur: nam ex sententia Mesue cap. de Myrobolanis, medicamentum ratione infusionis, maximè penetrat, & aperit. Hoc autem fit, quando simplicia immittuntur in aquam feruentem, vt permaneant ibi per decem, vel duodecim horas: deinde fit expressio, & hac loco decoctionis vtimur, vt in febre biliosa ita potest præscribi. Recipe foliorum endiuiæ, acetosæ ana ℥ x. aquæ hordeaceæ lib. 1. fiat infusio secundum artem, deinde facta diligenti expressione, Recipe dictæ infus. vnc. 4. syruporum de succo endiuiæ, de succo acetosæ ana drachmas 6. misce. Modus bonus parandi decoctum. Infusionis ratione, medicamentũ maximè aperit, & penetrat, ex Mesue.

Quantum ad tempus dicimus, quòd quando agendum sit, desumitur ex præsentia indicantis, & ex absentia impedire potentis. Quare vbi præsens est materia cruda, toto hoc tempore vtendum est syrupis: vt sat sit aduertere antecedentia tantum, eò quod syrupi sunt medicamenta leuiora, ita vt non possit adesse prohibens. Tempus dandi syrupos.

Quod si adsit febris pestilens, vel alia febris, in qua vires sint debiles, licet non adsit tempus opportunum exhibendi syrupos, eò quod sæpius est cibandum, tunc præparantia cum cibis misceri possunt: antecedens autem ex Galeno 9. meth. 5 est aduertendum; est enim illud quod indicat vt sibi primo occurratur.

In

In primis ergo est superfluitas in primis ductibus. quare primum lenire, deinde præparare oportet. Præterea adest plenitudo: ideo oportet minuere, prius quam dentur syrupi, & potissimum aperientes, & attenuantes.

Præterea potest esse materia excrementitia separata à bona, & exactè præparata; hæc igitur est expurganda. Vnde illa die non sunt dandi syrupi, sed oportet dare pharmacum, deinde ratione residui materiæ, oportet dare syrupos: cogimur ergo intermittere, merito materię excrementitiæ separatæ, & præparatæ; & tamen in omni morbo expectari debet totius materiæ concoctio.

Hora dandi syrupos.

Quoad horam, dari debent syrupi concocto cibo; & ideo, vt colligitur ex Hipp. & Gal. 3. de rat. vict. 35. per horam vnam, vel alteram ante cibum. Sed dicet is, est ne aliquid quod possit prohibere? Respondemus vtiq; non quidem quoad diem, quia certè nil est quod diem prohibeat; quod enim vna die fieri non potest, potest fieri alia die: sed quòad horam, quandoque enim impeditur, ut in alia deinde hora id facere nequeamus.

Impedimenta exhibitionis syruporũ.

Impedimenta autem sunt hæc, somnus, uirtus, & accessio. Vt erit aliquis ægrotans qui decimaoctaua hora corripitur febre, hora decimaseptima, huic expedit dare cibum, hora decima, syrupum; si hic vigilauerit tota nocte, & hora decima dormiat, tunc nullo modo detur syrupus, sed sinatur dormire. Hora decimatertia oportet dari cibũ, superuenit accessio decimaoctaua hora, & prohibet exhibitionem syrupi; Primo enim de rat. vict. 4. habetur, quod pedibus frigidis existentibus, in principio accessionis, nihil est exhibendum, progreditur accessio, declinat, in declinatione dari debet cibus; tunc enim non potest dari syrupus. Idem dicendum est de auxilio: quod quidem auxilium respicit materiam excrementitiam, quæ quatenus fit à cacochymia, indicat auxilium purgans; quatenus uerò est excrementitia, indicat auxilium eradicans. Hæc autem materia potest esse prædita vi insigni, uel debili, ad similitudinem plenitudinis: vnde si materia est ualida, ualidum indicat auxilium purgans: si uerò sit debilis, debile indicat auxilium, & si hæc materia sit determinata, determinatum etiam auxilium indicat.

De euacuatione, quæ est quadruplex.

Cęterum materia hæc expurgari potest per plures vias. Vnde 11. meth. 9. vult Gal. moliendam esse euacuationem per uomitum, per secessum, per lotium, & per sudorem, quod est considerare, vbi agendum. Vnde igitur hoc habemus? Animaduertenda diligenter est materia excrementitia, an inclinet ad aliquam partem, an repletum sit totum, an uerò aliqua pars. Si contingat materiam ad nullam inclinare partem, atque totum esse repletum, tunc considerandum, an materia hæc replens sit putrida, necne: si sit putrida, est euacuanda per

Per quas vias euacuanda sit materia.

aluum,

aluum, & per lotium, per sudorem, non per uomitum, ex Galeno loco citato: nam materia putrida, quando scilicet ad nullam partem inclinat, non debet euacuari per uomitum: hoc namque prohibet os uentriculi, & est indicans uitale, eo quod os uentriculi affectum, est in causa ut præcipua pars lædatur.

Materia putrida non est euacanda per vomitum.

Quod si materia sit quidem excrementitia, non tamen putrida: tunc hanc oportet etiam per uomitum euacuare. Quod cognoscens Galenus primo ad Glauc. cap. de quartana, respiciens materiam non putrefactam, ascendit etiam ad ueratrum album. Vnde locus ille non aduersatur Galeno 11. meth. 9. quoniam ibi loquitur de materia putrida.

Materia excrementitia non putrida, potest per vomitum euacuari.

Præterea si contingat quòd materia raptum habeat ad partem, siue putrida sit, siue non, tunc ipsa euacuari debet per eas partes ad quas inclinat. Vnde hoc in casu, Gal. loco citato admittit uomitum, etiam materiæ excrementitiæ; ratione enim impetus, & inclinationis ipsius, hoc facilius indicatur. Quod si consideremus ulterius: partes cutaneæ per sudorem indicant esse euacuandum: partes autem pertinentes ad renes, per lotium: partes uerò pertinentes ad iecur, & intestina, per aluum.

Respondetur tacitæ dubitationi.

Partes indicant viam euacuandi.

Sed præterea consideranda sunt prohibentia: nam si ulcus fuerit in uesica, non licet totum euacuare per lotium. Quoad coindicantia, ex 4. Aphor. 6. habetur, quod in gracilibus facilis est uomitus, & graciles intelliguntur, ad differentiam obesorum; tabidi enim ex Hipp. nullam ferunt euacuationem; in quarto etiam Aphorismorum habetur æstate per superiora, hyeme per inferiora euacuandum esse. Sed quæ est materia horum auxiliorum? Vomitoria proponemus in tractatione de febribus specificis. In præsentia uerò tantum notandum est, quod si materia sit putrida, uti oportet uomitorio leuiori: si uerò non sit putrida, utendum est uomitorio ualentissimo: nam materia putrida nunquam euacuanda est per vomitum, nisi raptum habeat ad ventriculum. Quoad euacuans per aluum, de hoc etiam in sermone de febribus specificis agemus.

Prohibentia.

Coindicãtia.

Vomitoria.

Euacuantia per aluum.

Sed aduertendum, si febris sit vehemens, abstinendum esse à soluentibus, præsertim si febris sit continens, & id ratione caliditatis immensæ: Ideò Galenus 10. meth. 9. dicit, vt fiat euacuatio per aluum, vtendum esse ptisana mulsaque, & si non fiat euacuatio ope harum, vtendum esse clystere ex mulsa, & oleo, & hoc quia loquitur de febre continente.

Quantum ad medicamenta quæ possunt mouere lotium, hæc non sunt eiusdem generis: nam ex Galeno quinto de simpl. med. 13. diuretica medicamenta debent sanguinem attenuare, fundere, serosamquè partem à crassa segregare, quorum nullum fieri potest sine valido calore: veluti est semen fœniculi, apij, petroselini, & huiusmodi, quæ sunt calida in tertio gradu, tenuisquè substantiæ.

Diuretica.

Verum

Verum præter hæc, dantur diuretica, quæ id præstare possunt ex modo substantiæ, licet non sint calida: quoniam scilicet sunt tenuia: quoniam habent substantiam quosam. Substantiæ tenuis diuretica sunt cetrach, semina melonum, citrulli, anguriæ. Prouocatur etiam lotium ab auxilio aquoso, vt est vinũ aquosũ, & aqua; quę sanè id præstant, quia renes delectantur substantia aquosa: vnde substantia hęc cum allicitur à renibus, secum fert materias ad renes, & ita per lotium fit euacuatio. Cum igitur tot esse possint diureticorum materię in febribus putridis, declarandum est quibus sit vtendum. Galenus decimo meth. 9. probat non modo oxymel, & fauum mellis, sed & radicem apij coctam in aqua. Vnde hic occurrit difficultas, nam Galenus 8. meth. 3. loquens de febribus, & obstructionibus, ad attenuandam materiam improbat mulsam cum apio: quoniam hoc medicamentum ita calefacit vti vinum. Quomodo igitur Galenus modo probat, modo improbat apiũ, pręsertim quia 11. meth. 9. agit de febre putrida continente? Pręterea iam audiuistis, Galenum quinto de simpl. med. 13. dixisse, apium esse calidum in tertio. Cui dubitationi dicendum est, Galenum vndecimo meth. 9. proponere apium cum aqua, quæ refrigerat: 8. autẽ meth. 4. proponere apium cum mulsa, quæ calefacit. Sed præterea 11. meth. 9. Gal. per apium, intelligit radices apij: at 8. meth. 4. proponit apium ipsum. Cum itaq; proponatur apium, per hoc oportet intelligere partem apij magis actiuam, nempè semina, vnde Gal. 5. de simpl. med. 13. volens proponere diuretica calida in 3. gradu, proponit semen. Quare in febribus consulo, vt detis radices, non autem semina. Potuit ergo Gal. radices apij decoctas in aquis probasse. Sed dicet aliquis, si repeRiuntur diuretica calida, & etiam frigida, cur Gal. non vtitur tantum frigidis?

Dubitatio.

Solutio.

Gal. locus declaratur.

Dubitatio de diureticis.

Solutio.

Ratio huius est, quoniam materia putrida omni modo est euacuanda; at frigida diuretica non sunt vsq; adeo valida, vt talem materiam sola possint euacuare; Ideò cum frigidis etiam calida sunt miscenda, veluti cum aqua, radices apij miscere oportet. Vnde diureticum quo licet vti in quacunque febre putrida, poterit præscribi hunc in modũ. Recipe aquæ hordeaceæ lib. 1. ſ. foliorum cetrach. p. 1. capillorum veneris viridium m ſ. radicum petroselini vnc. 1. ſ. fiat infusio S. A. deinde facta diligenti expressione, Rec. dictæ infus. vnc. 5. emulsionis seminum melonum vnc. ij. syrupi acetosi ſ. vnc. 1. misce. Hoc diuretico vti licet in omni febre, vel ardentissima.

Exemplum diuretici boni in omni febre.

Quoad euacuantia per cutim, hæc sunt duplicia, impellentia s. & attrahentia; impellentia, inquam, quæ habent vim etiam prouocandi lotium. Vnde aduertendum est, idem medicamentum ciere modo lotium, modo sudorem; prouocat autem lotium, quando cutis est densa, renes sunt calidi, attrahentes, materia est calida, vel renes habent impetum

Euacuantia per sudorem, Impellentia.

petum circa illas partes. Quantum ad attrahentia à centro, ad circunferentiam, hæc sunt ea quæ 11. meth. 9. proponuntur à Gal. veluti oleum camomelinum, lauacrum aquæ dulcis. Vnde non est quod quis suspicetur, in oleo esse visciditatem, & proinde potius vim cohibendi; hoc enim est falsum, eò quod in oleis varia est vis. Ideo 8. meth. 2. dicit Galenus. Si quis incidat in febrem, ob inunctionē olei adstringentis, oportet oleo laxante vti. Probat igitur Auicenna oleum chamæmelinum cum vino: sed licet etiam vti oleo amygdalarum dulciū; & si febris esset insignis, possetis etiam cum oleo miscere aquam, quæ potest temperare feruorem febris. Sed ex Gal. 11. meth. 2. vbi habetur, ex balneo aquæ dulcis excitari dolores articulares, quoniam materia funditur, viæ laxantur; optimum est in febre, vt materia decumbat ad articulos, & ad partes ignobiliores, sed aliqui ob dolores articulares, ob exquisitum articulorum sensum, ita exsoluuntur, vt plus timendum sit ratione doloris, quam ratione febris. Vnde si febris sit periculosa, ægerq; facilè soleat dolores parti articulares, licet id facere; aliter verò, id nequaquam est agendum.

Quoad vomitoria, de his idem est dicendum, quod dictum fuit de lenientibus. Aduertendum tamen, vomitorium esse dandum in maiori quantitate, & pluribus vicibus, si materia sit imputrida: secus autem res se habet, si materia sit putrida, eò quod hæc, nisi raptum habeat, impetumq; ad ventriculum, non est per vomitum euacuanda. *Vomitoria.*

Quoad euacuantia per aluum, quantum ad continuam quantitatē, de hac dicemus in tractatu de febribus in specie. Quoad quantitatem discretam, his medicamentis non semel tantum, sed sæpius, in febribus præcipuè pituitosis, & melancholicis uti oportet, per vices enim est materia & concoquenda, & euacuanda. Quoad euacuantia per lotiū, oportet vt hæc dentur in maiori copia, quam syrupi præparantes: quare licet dare hæc vsq; ad vnc. 8. Quoad euacuantia per cutim, si sermo fiat de impellentibus à centro ad circunferentiam, hæc in maiori quantitate, quam diuretica sunt exhibenda: quoniam deducunt materiam per locos angustos, distantesquè, & pluribus vicibus, pro necessitate. Si sermo fiat de attrahentibus, capiatur olei chamæmelini, olei amigd. dulcium, aquæ communis ana vnc. 1. ſ. & hoc inungatur totum corpus. *Quantitas euacuantium per aluum, & aliorum etiā.*

Quantum ad modum, dicimus quòd vomitoria debent esse iniucunda, vt facilius prouocent vomitum. Quoad euacuantia per aluum, his & in potione, & in bolis vti licet, in febribus putridis: non ita his vti licet in forma pilularum; medicamenta enim in forma pilularum data, sunt valida, etiam si dentur in pauca quantitate. Aduertendum tamen, si forte velitis dare pilulas, vt post has detis decoctum aliquod refrigerans: veluti ex hordeo, ex endiuia, cuius ratione dissoluatur vis *Modus eorūdem.* *Cur pilulæ non conueniant in febribus putridis.* *Obseruanda circa pilulas.*

pilularum, remittaturquè earũ caliditas. hoc ego didici ab Excellentiss. ac viro grauissimo Nicolao Curtio; quod etiam Rondeletius in suo tractatu de febribus dicit: In febribus autem & pituitosis, & melancholicis, & etiam tertianis nothis, conceduntur pilulæ. Si sermo fiat de euacuantibus per lotium, iam audiuistis modum; si enim miscebitis cum his pulueres, animaduertatis semper, illos esse debere tenuissimos. Idem dicendum est de prouocantibus sudorem impellendo; hæc enim administrari debent moderatè fricando.

Diuretica.

Euacuantia per sudorem.

Quoad tempus, & primum quoad vomitoria, & euacuantia per aluum, his vti oportet, quando adest præsentia indicantis, & nullum adest prohibens. Quoad horam, sententia fuit Hipp. 2. de ratione victus 13. exhibendum esse medicamentum soluens, ea hora, in qua non sit opus propinare cibum in media purgatione: quando scilicet medicamentum operatur, ita vt dandum sit medicamentum per quinque vel sex horas ante cibum, vel immediatè ante cibum; vnde Hipp. loco citato, post pharmacum electiuum, illico offert cibum. Quid autem in praxi sit obseruandum, non est possibile determinare, nisi prius pateat causa, ob quam non expedit in media purgatione cibum dare. Sciendum itaque, in exhibitione pharmaci opus esse exequi tria; primum vt medicamentum deducatur de potentia ad actum; secundum, vt deducto medicamento de potentia ad actum, vis illius deducatur à centro ad circunferentiam, ad sedem humoris excrementitij; tertium, vt fiat attractio humoris excrementitij à circunferentia ad centrum; medicamentum enim attrahit à circunferentia ad centrum. Hinc fit quòd ventriculus aliquantum laborat, dum medicamentum deducitur de potentia ad actum; magis verò affligitur, quando ad actum est deductum, quoniam iam agit; & magis adhuc patitur, quando materia attrahitur, & deducitur a circunferentia ad centrum, quod fit in tempore purgationis. In tanta itaque ventriculi afflictione, non exhibendus est cibus, eò quod nocebit magis, quam iuuabit: quoniam ventriculus eum regere non poterit.

Tempus exhibendi vomitoria, & euacuantia. Hora.

In exhibitione pharmaci, tria sunt necessaria.

Cur in media purgatione non sit cibandum.

Præterea cibus sui proprietate aduersaria proprietati medicamenti, minuit medicamenti vim; qua imminuta, non absoluetur, sed interturbabitur purgatio: quapropter in media purgatione nõ est exhibendus cibus. Quare medicamentum dari debet, vel per sex horas ante cibum, vel immediate ante cibum, quod ex viribus cognoscetur; si enim vires sint robustæ, dandum erit per sex horas ante cibum: si verò vires id ferre nequeant, tunc cogunt vt illico post medicamentum detur cibus: quoniam tunc non tantopere laborat ventriculus, sicuti laborat in media purgatione. Sed aduertendum, quoniam 2. de ratione vict. 13. dicit Gal. cum datur ptisana illico post pharmacum, huius beneficio, portio medicamenti quæ potest remanere in via, in oesophago, remouetur

Medicamentum quando prope cibum, & quando lõge a cibo sit dandum.

Ptisanæ vis post pharmacum.

uetur per detersionem; præterea acris etiam medicamenti substantia contemperatur. Quare hoc auxilium non modo vires respicit, sed etiam prodest, eò quod temperat medicamentum, & ipsum extrudit ad infernas partes, ne gulæ officiat. In praxi hoc ob seruetis, si vires sint ita validæ vt possint ferre inediam, per sex horas ante cibum propinate medicamentum; si verò contingat vt ægri gula lædatur ratione medicamenti, & vires sint validæ, non ptisanam, sed modicum aquæ hordeaceæ exhibeatis.

Sed præterea cognoscendum est, an post medicamentum assumptum sit imperandus somnus; id autem cognoscetis hoc modo: si exhibeatur medicamentum electiuum, optimum est vt æger illico post assumptionem dormiat, per horam unam, vel vnam, & mediam, deinde excitetur; oportet enim vt antequam medicamentum assumptum attrahat, ad actum deducatur; deducitur autem à ventriculi calore, qui per somnum concentratus, citius ad actum perducitur; medicamento verò ad actum deducto, æger debet vigilare; quando enim medicamentum est redactum ad actum, oportet huius vim à centro deduci ad circunferentiam, quod fit non per somnũ, sed per vigiliam: quod si contingat, ut homo post assumptum medicamentum non possit dormire, ipse saltem quiescat: si verò propinetur medicamentum leniens, expedit etiam, ut homo post illius assumptionem dormiat, non tamen tantum, quantum post assumptionem medicamenti electiuè purgantis, eò quod leniens facilius actuatur. Verum potest euenire, aliquem sumere cassiam ante cœnam, & dormire tota nocte, quod non est inconueniens; si enim exhibeatur leniens, & statim ab eius assumptione comedatur, homo potest dormire, quoniam non est periculum quod leniens uertatur in alimentum: quia licet tale medicamentum sit familiare, magis tamen familiaris est cibus, & ideo calor naturalis conuertit cibum in alimentum, non autem cassiam. Quare non improbandi sunt practicantes, qui cassiam exhibent ante cœnam:

An liceat dormire post assumptum me picamentum.

Quoad euacuantia per lotium, hæc sunt uel cibalia, uel medicinalia: per cibalia intelligo, ueluti semina melonum, radices petroselini, & huiusmodi alia, quæ ita sunt familiaria, ut ipsa etiam inter fercula locum habeant. Medicinalia diuretica sunt, ut betonica, cetrach, & huiusmodi alia, quæ non habent tantam cum corpore nostro familiaritatem. Tempus vtendi diureticis debet esse illud, in quo adsit præsentia indicantis, & nullum adsit prohibens. Quare oportet diuretica exhibere post materiæ concoctionem; materiæ enim cruditas prohibet eorum exhibitionem. Ideo Galenus primo ad Glauc. cap. de cura quotidianæ dicit, non vtendum esse diureticis valentibus, nisi post primos dies, & quando materia fuerit concocta. Itaque cruditas materiæ concurrit tanquam causa sine qua non.

Diuretica sũt duplicia ciba lia, & medicamentosa.

Tempus vtẽdi diureticis.

Hora. Quoad horam, exhiberi debet diureticum concocto cibo; & ideo cruditas cibi concurrit tanquam prohibens,& causa sine qua non; si enim ventriculo cibis repleto,diuretica exhibeantur, tunc, si fuerint cibalia, cibus supra cibum inconcoctum ponetur, quod non est faciendum: si verò fuerint medicinalia, hæc possunt cibum crudum distribuere per corpus; vnde fient obstructiones. Sed quæret aliquis,an hæc

Modus. diuretica sint vnà cum cibo, an seorsum ab illo exhibenda.Cui respondendum esse puto, quòd si sermo fiat de diureticis cibalibus, hæc tempore etiam cibi,possunt dari, quia sunt amica naturæ,& detinentur in ventriculo propter amicitiam,eo tempore quo detinetur etiam ipse cibus: secus autem est dicendum de diureticis medicinalibus;hæc enim nequaquam simul cum cibis sunt danda; propterea quod,cum non sint amica naturæ, quia non sunt calida, vbi deducta sunt de potentia ad actum, penetrant, & operantur, & secum possunt deducere cibum crudum,à quo postea fiunt obstructiones. Quare exhibeatis hæc per horas tres, vel quatuor ante cibum.

Euacuantia per sudorem Tempus. Quantum ad euacuantia per sudorem, hæc sunt in duplici differentia, vel enim sunt impellentia, vel attrahentia, de quibus cum supra egerimus, ne dicta repetamus, de tempore tantum loquemur. Primum igitur impellentibus, deinde verò attrahentibus est vtendum, & prius vti oportet diureticis, quam sudorem euocantibus: quoniam lotium prouocantia,respiciunt materias existentes in gibba hepatis parte; sudorem verò euocantia,respiciunt materias existentes in locis distantioribus, hoc est propè cutim; oportet autem prius materias proximas per lotium euacuare, alioquin sudorem euocantia,impellendo à centro ad circunferentiam, deducerent materias ad cutim,quę promptius per lotium possunt euacuari, cum in gibba hepatis parte contineantur. Quare materia existens in gibba hepatis, prohibet quo minus ita tuto liceat vti sudorem euocantibus, & ideo illa concurrit tanquam causa sine qua non. Si autem conferamus inuicem sudorem euocantia, prius est impellentibus vtendum, quoniam hæc materiam attenuant, & attenuando,euacuant per sudorem: at habentia vim attrahendi non attenuant materiam, sed attenuatam in vaporem conuertunt, & attrahunt à centro ad circunferentiam. Quare si quis primò vteretur attrahentibus,attraheretur materia à centro ad circunferentiam non attenuata, & sic fierent obstructiones, & astrictiones partium, & proximarum,& remotarum, quoniam materia non est præparata. Quapropter prius vti oportet impellentibus, deinde verò vim attrahendi habentibus.

Dubitatio de attrahẽtibus. Sed difficultas est circa attrahentia, & potissimum circa balneum aquæ dulcis, & inunctionem ex oleo chamęmelino,& alia huiusmodi, quandoquidem est sententia Galeni 8. meth. 3. non vtendum esse bal-

neo,

neo, vbi adest grauedo, & destillatio. Et licet ibi loquatur de ephemera, tamen nec etiam his vti expedit in febre putrida: immo in hac cum catarrho, magis suspectus est vsus balnei, quam in ephemera; ratio est, quoniam si non licet in ephemera existente destillatione, vti balneo, quoniam periculum est ne ratione materiæ destillantis fiant obstructiones, & hac de causa ephemera transeat in febrem putridam; multo magis in febre putrida à balneo est cauendum: tum quia iam adsunt obstructiones: tum etiam quia periculum est ne illæ augeantur ratione destillationis, & sic febris putrida periculosa, & perniciosa euadat: & eò magis, cum Galenus 11. meth. 9. dicat. Si febris magnitudo obstet; (obstat autem in febribus continuis) nec vino, nec lauacro, nec inunctione est vtendum. His tamen temporibus, etiam in febribus vehementibus, Medici in quarta, quinta, & sexta die, immo in primis diebus confugiunt ad inunctiones, & potissimum ad inunctionem Aëtij, quæ fit ex oleo, aqua, & nitro, quæ inunctio est calidior quam caliditas balnei aquæ dulcis, qua inunctione ego etiam sępe vsus fui. Inquirendum igitur est an hoc rectè fiat, & quomodo ad hoc indicandum, vel prohibendum, destillatio, & magnitudo febris concurrant. Sciendũ est itaque ex Galeno 9. meth. 5. tunc agendum esse, quando nihil adsit vel prohibens vel antecedens: per prohibens autem intelligo id quod, prorsus prohibet, ita vt illud nunquam sit agendum: per antecedens verò, intelligo illud, quod non absolutè prohibet, sed indicat vt sibi primo occurratur, & hoc locum habet ex necessitate in complicatis affectibus, in quibus quid cum quo, quid post quod, quid ante quod est cognoscendum, & hoc habet rationem vel causæ efficientis, & agentis, vel causæ sine qua non, vel vrgentis. Hæc modo proposito nostro accommodemus. Dicimus igitur quòd catarrhus concurrit, non ut prohibens absolutè, sed ut antecedens, quatenus est causa sine qua non, quod sic ostendo; si catarrhus est crudus, non licet uti balneo, nam tunc materia cruda deducitur per corpus: in primis igitur oportet concoquere materiam destillationis. Ex quo apparet, quòd catarrhus concurrit ut causa sine qua non: quia licet in ipso non possimus tuto uti balneo, non tamen omnino prohibet illud, quoniam post coctionem materiæ destillationis, illo uti possumus. Primo igitur occurrendum est cruditati, deinde utendum est balneo.

In affectibus complicatis quid sit considerandum.

Quoad febrem, quoniam 11. meth 9. proponit Galenus febris magnitudinem, quæ non reperitur in quacunque febre: non enim reperitur in intermittente, sed in continua tantum, quod uerum esse patet ex Galeno, qui dicit utendum esse lauacro, & inunctione, nisi obstet febris magnitudo: obstat autem in continuis, non semper quidem, sed aliquando, quod colligitur ex eodem loco citato, quoniam ibi loquitur de cura febrium continuarum putridarum, immo continentium, in qui-

bus materia putrefcit in vafis magnis: dicit tamen Galenus vtendum effe lauacro, nifi obftet febris magnitudo. Licet igitur febris magnitudo prohibeat: non eft tamen prohibens abfolutum, fed antecedens, quod indicat fibi primo occurrendum, deinde verò alteri; oportet enim primum mitigare feruorem febrium; deinde verò vti balneo, & inunctione; concurrit autem prohibens, fed vt antecedens, & tanquam vrgens, non vt caufa efficiens, neque vt caufa fine qua non. Itaque magnitudo febris, ad differentiam deftillationis, concurrit tanquam vrgens, non vt caufa fine qua non; magis enim vrget feruor febris, quam materia morbifica, quæ per cutim ope attrahentium eft euacuanda: Cum igitur magis vrgeat vis febris, refpicientibus febris feruorem prius eft vtendum.

Augetur dubitatio.

Sed aucta potius videtur difficultas, quoniam nondum patet, cur in quarta, & in quinta die, quando infignis eft febris, inunctione Aetij vtamur. Pro cuius rei declaratione dico, quod fi aderit febris magnitudo quæ habet rationem vrgentis, & indicat auxilium frigidum, hæc quidem prohibet balneum, & inunctionem; fi verò adfit materia morfica venefica circa cutim: ut quando apparent peticulæ, in his febribus uti debemus inunctione Aetij, non autem in alijs. Materia igitur uenefica in partibus cutaneis, quatenus eft morbifica, & refidet circa cutim, indicat per illas partes euacuandam effe, ne ad partes interiores retrocedat. Præterea fi confideremus materiam quatenus eft maligna, hæc fimiliter indicat, & habet rationem urgentis. Duo igitur hic urgent, nempe febris magnitudo, quæ prohibet balneum, & inunctionẽ, & materia uenefica, quæ indicat auxilium, cuius materia eft inunctio. In quonam horum maior eft uis? Certè in materia uenefica: quare prudentes medici utrique urgenti confulunt, unde ratione materiæ uenefica, utuntur inunctione, eò quod hæc maxime urget, periculum enim eft ne retrocedat: nec tamen propterea febris magnitudinem negligentes, huius ratione, utuntur intus refrigerantibus.

Solutio.

Quibus in febribus vti liceat inũctione Aetij.

Refponfio ad locum Galeni, & loci explicatio.

Ad Gal. verò authoritatem, quod fcilicet non utatur iuunctione, fed frigidis tantum, dicendum quod Gal. præcipuè refpexit magnitudinem febris: quoniam ibi loquitur de febre putrida, non de peftilenti; non enim profitetur, nec profiteri poteft in meth. medendi curationem uitiorum à proprietate, quæ non methodo, fed experientia remouentur; & ideo de febribus peftilentibus, ut peftilentes funt, non poteft loqui. Quare cum ibi loquatur de materia putrida fine uenenofitate, propterea rectè dicit plus poffe febris magnitudinem.

At noftro tẽpore in febribus malignis, quãdo redundat materia uenenofa, magis urget hæc, quã febris feruor, ideo illi materiæ primo occurrendum eft, nõ neglecta tamen febre. Quare nulla remanet difficultas.

Hora.

Quoad horam, ex traditis patet quomodo fit procedendum: nam fi

fermo

sermo fiat de impellentibus, de his idem dicendum est quod dictum fuit de diureticis; si sermo sit de attrahentibus, his uti oportet concocto cibo, ut per unam horam, uel duas ante cibum sint danda.

De Pharmaco electiue soluente.

Sed quid statuendum est de pharmaco electiue soluente? Pro huius cognitione necesse est cognoscere, quid materia concocta, & cruda, quid furiosa, quid non furiosa requirat, quod primo Aphor. 22. propositum fuit ab Hippo. ubi ait, *Concocta medicari, &c.*

Materia cocta, cruda, furiosa, non furiosa quid requirat.

Aph. 22. primæ sect. explicatio.

Quibus in uerbis, manifestauit seipsum dogmaticorum principem: quoniam explicauit quando agendum uirtute indicantium: & considerauit quod proponitur a Galeno in lib. ad Thrasib. nempè, Quando agendum, ex præsentia indicantis, & absentia prohibentis. At Hipp. prohibens, & indicans proponit; nec est diminutus, licet non proponat vires, eo quod proponens pharmacum electiuum, proponit validum auxilium: ideo proponit validum indicans, idest vires robustas; quod cum ita se habeat, hoc tanquam notissimum non erat proponendum. Quare proposuit materiam crudam, coctam, & turgentem.

Quæstio.

Cur nec plura, nec pauciora proposuit? Cur dicit, *vt plurimum autem non turgent*? Dico, quod Hipp. proponit id, quod necessario requiritur ad exhibitionem pharmaci, id autem est materia excrementitia, in qua est virtus vel simplex, vel mista; per virtutem simplicem, intelligo materiam quę habet vim tantum indicandi pharmacum, per mistam, intelligo materiam quę habet vim, & indicandi, & prohibendi pharmacum: primum proposuit Hippoc. quando dixit, *concocta*: in hac enim dictione sunt duo, materia scilicet excrementitia, & materia excrementitia cõcocta; materia quatenus excrementitia, indicat pharmacum: quatenus verò concocta, indicat pharmacum illico esse propinandum. Ex quibus apparet nullum adesse prohibens, quoniam materia hæc habet vim indicandi tantum.

Responsio.

Necesse igitur fuit vt Hippocr. consideraret materiam quæ habet vim mistam, & indicandi, & prohibendi: hæc autem non potest esse nisi duplex; vel enim præualet vis indicandi, vel vis prohibendi, aliud membrum ne animo quidem concipi potest. Quoad materiam in qua vis prohibens dominatur, hæc proponitur ab Hipp. quando proponit materiam crudam, in qua duo sunt, nempe materia excrementitia, & materia cruda: materia vt excrementitia, indicat pharmacum: materia verò ut cruda, illud prohibet, tanquam causa sine qua non; quoniam primo occurrendum est materiæ vt cruda est, deindè uerò ut est excrementitia, & plus potest cruditas, quam materia excrementitia: quare non licet vti pharmaco purgante.

Materia cruda duo includit.

Postremò proponit Hipp. materiam in qua est vis mista, sed tamen plus potest uis indicantis, quã uis prohibentis, illud autẽ est materia turgens, & ut hoc uerum esse intelligatis, scire debetis, quod in materia

furiosa sunt tria, materia scilicet excrementitia, cruditas, & furor; materia vt excrementitia, indicat: ut cruda, prohibet: ut furiosa, indicat. Quid ergo agendum? licet ne dare pharmacum, an non?

Materia turgens tria continet.

Ex Hipp. in materia turgente uis est mista, in ea tamen plus potest uis indicantis: nam materia ut excrementitia, indicat: cruditas materiæ, prohibet vt causa sine qua non; materia furiosa, indicat ut urgens: at plus potest urgens, quam causa efficiens, & quam causa sine qua non: si ergo in materia excrementitia, cruda, & furiosa, furor habet rationem urgentis, cruditas autem habet rationem causæ sine qua non, quis non uidet indicans superare prohibens? Ideo Pharmacum est exhibendum; aliter enim, periculum erit ne materia petat partem aliquam præcipuam, & repentina mors superueniat.

Cur in materia turgente liceat dare pharmacum.

Dicit autem Hipp. *vt plurimum autem non turget*, non tantum ut indicaret materiam rarò turgere: sed potius ut significaret, materiam, licet non turgeat, ipsam tamen minorandam esse. Nec hoc mirum uideatur, quoniam diuinus hic senex, cum dixerit materiam furiosam esse purgandam, uoluit etiam significare, si fuerit materia quæ rationem habeat urgentis, licet sit cruda, hanc tamen esse euacuandam: & per hanc materiam turgentem, intelligit omnes alias materias turgẽtes: hanc tamen solum proponit, & summo quidem cum artificio, quoniam si conferatur materia furiosa cum reliquis materiebus turgentibus, minus urget materia furiosa, quam reliquæ materiæ: si ergo hæc minus urget, & tamen plus potest ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum, cui dubiũ, quod ubi aderunt materiæ illæ, audacius erit purgandum? Hæc autem materia est & uenefica, & non uenefica: uenefica hoc habet, ut celerrimè possit cor occupare, & ita mortẽ inferre, & maius uitæ discrimẽ impendet ex materia veneficã quã ex furiosa: plus igitur potest uenenositas, quã cruditas. Ideo primo de diff. feb. 4. item 5. meth. 14. dicit Gal. in magna illa pestilentia, sanatos fuisse illos in quibus aderat uomitus, & alui fluxus: quoniam sic euacuabatur materia uenefica pestilens. Nec est dicendum Hipp. primo Epid. 2. 37. oppositum dixisse, ubi scribit, omnes mortuos esse in quibus aderat alui fluxus, & vomitus; quia cum vidisset Galenus hanc difficultatem, ibi ait hos mortuos esse ob copiam crudorum humorum, non autem ratione materiæ; quantum enim ad materiam, optimum erat ipsam euacuari: at cum ratione cruditatis non possent ali corpora, & corpora quando priuantur alimento, necessariò concidant, propterea moriebantur. Quare concludendum est, quando materia est venefica, & potissimum copiosa, vt non cedat alterantibus, optimũ, immò necessarium esse ante coctionem ipsius, vti minorantibus.

Hipp. locus explicatur.

Dubitatio.

Solutio.

Quando vti liceat minorantibus.

Nec obstat quod dicit Hipp. 4. Aphor. 22. *In morbis inchoantibus, si atra bilis, vel supra, vel infra exierit, lethale*; & Gal. in cõmento dicit, hoc

Dubitatio.

esse

esse lethale, quia in principijs morborum, nil excernitur ratione naturæ, idest criticè, sed symptomaticè, idest cum viriũ iactura. Cur igitur dictum fuit materiam veneficam inter initia esse purgandam, cum nihil in principio excernatur criticè, sed potius symptomatice? Vnde cum oporteat materiam minorare, & natura nunquam inter initia rectè operans euacuet, ideo nihil debet euacuari. Quoad Hipp. ipse loquitur de atra bile, quæ non est venefica, nec furiosa materia, sed cruda, & ideo euacuatur cum iactura virium, & tunc natura regulariter nequaquam operatur, quoniam materia non est venefica, nec furiosa. At non ita facilè est satisfacere huic difficultati, si concedimus Gal. fundamentum in commento, cum dicat, principio nil excerni ratione naturæ, & ibi loquatur non tantum de atra bile, sed & de qualibet materia in principio morbi.

Solutio.

Si superficietenus intelligatur Galenus, nec furiosam materiam liceret in principio euacuare; materia enim turgens euacuatur in principio ante coctionem, tuncquè medicus non imitatur naturam: male igitur faceret, si tunc materiam turgentem euacuaret, quare Galenus, & Hipp. & sibimet ipsi esset contrarius. Verum pro huius loci intelligentia, & dubitationis perfecta solutione, confugiendum est ad methodum medendi, in qua interdum cõsentiunt indicantia, & tunc licet medico operari; interdum verò dissentiunt, & tunc ex duobus malis minus eligendum est: vt si peccet materia furiosa, quantum sit ratione cruditatis materiæ, optimum est coctionem ipsius expectare: attamen hoc fieri non potest, eò quod plus vrget furor materiæ, & si medicus vellet expectare coctionem, dubio procul interim moreretur æger, & si materia posset concoqui, fieret euacuatio maiori cum detrimẽto, quam dum in principio euacuatur. Si hoc est verum de materia furiosa, multo verius est de materia venefica; eò quod hæc magis vrget, quam furiosa, venefica enim illico interficit, & præsertim si sit copiosa, & si non cedat alterantibus; & ideo non licet expectare coctionem materiæ: sed si id tuto facere liceret; optimum quidem esset. Idem igitur dicendum est de materia venefica, quod dicit Hippocr. & Galenus de materia turgente. Quare dicta illorum non aduersantur nostris.

Dissentientibus indicantibus, quomodo agendum

At si hæc materia non sit venefica, quænam est hæc materia, in qua plus potest vis indicantis, quam uis prohibentis? Est materia mobilis; & per mobilem materiam, intelligimus non eam quæ habet potentiam ad motum, sed eam quæ actu mouetur. Et ne quis in verbis nos capiat, per materiam mobilem, intelligimus materiam differentem à materia turgente: nam licet vtraq; materia moueatur, turgens videlicet, & non turgens; differentia tamen est, quoniam turgens non habet determinatum motum; ignoramus enim quo ipsa tendat, sed tantum

Per mobilem materiã quid sit intelligendum.

Differentia inter materiã turgentem, & non turgẽtem.

imminet

imminet periculum ne raptum habeat ad partem aliquam principalem: at materia, de qua nunc fit sermo, quæ mouetur, ad differentiam turgentis, inclinationem habet ad partem determinatam, ita ut constet etiam quænam sit pars hæc: quæ quidem pars potest esse duplex, principalis videlicet, & nõ principalis, habens tamẽ consensum maximum cum principali, cuius consensus ratione fit, vt læsa parte non principali, lædatur etiam principalis: vtcunque igitur capiatur materia, in hac plus potest vis indicantis, quam vis prohibentis; nil enim est quod prohibeat, præter cruditatem, nam materia vt excrementitia, indicat pharmacum: vt verò raptum habet ad partes principales, indicat similiter pharmacum; & sic plus potest vis indicantis, quam uis prohibentis. Hoc demonstro, quoniam in hac materia est vis insignior magis vrgens, quam in materia furiosa: materiam namque furiosam quamprimum purgamus, quoniam timemus ne aliqua pars præcipua lædatur: nondum tamen materia hæc furens, quæ huc illucquè per corpus vagatur, raptum habet ad partem principalem: at materia de qua loquimur, iam actu habet raptum ad partem præcipuam, & ideo, nisi celerrimè occurramus, ab hac materia pars ipsa principalis corripietur, & sic succedet mors. Quare hæc non modo est purganda simpliciter, sed citius etiam purganda, quam materia furiosa; in hac enim non est cunctandum, quoniam maximè vrget vis huius materiæ. Quoniam autem res hæc est maximi momenti, ideo præter rationes adductas, liceat etiam nobis veritatem hanc stabilire Galeni auctoritatibus. Galenus itaque lib. curat. per venæ sect. cap. 8. vult, cum incipiunt inflammationes, auspicandum esse ab inanitione, & cõsiderandum esse quidnam peccet, vt cognoscatur an liceat venam secare, vel potius vti pharmaco. Ecce ergo quomodo incipiendum est à purgatione, quando non licet venam secare.

Pars determinata est duplex.

Quando curatio incipiẽda sit a purgatione.

Obiectio.

Nec est quod quis dicat, in inflammatione, vrgente cacochymiâ esse purgandum, sed tamen seruatis seruandis: vt scilicet quamprimum secetur vena, si adsit plenitudo: si verò adsit cacochymia, fiat purgatio, præmissâ tamen coctione. Hoc (inquam) non est dicendum, quoniam Galenus seipsum explicat, quando ait, auspicandum esse vel à sectione uenæ, vel a pharmaco, & (quod magis est) addit & loco citato, & cap. decimo, opus esse minorare materiam antequam inflammatio augeatur, quod eueniet, si vtamur concoquentibus, nec corpus euacuemus: & propterea iubet, vt cruda existente materia, fiat purgatio, nisi adsit febris; quoniam cum adest febris, nequaquam est purgandum.

Responsio.

Hanc Galeni authoritatem oportet rectè intelligere, ne quis forte vestrũ, de more quorundam practicantium, vtatur minoratiuis quando non adest febris, etiam si materia sit quieta, non venefica: ita vt intelli-

gendus

gendus sit Hipp. Aphor. de materia redundante in corpore febricitante: hæ enim sunt nugæ, nam Aphor. Hipp. est vniuersalissimus, & ideo verificatur in corpore & febricitante, & non febricitante; eadem enim contingunt absurda, quando cruda euacuatur materia, siue adsit, siue non adsit febris, licet maius succedat detrimentum, si adsit febris. at licet etiam non adsit febris, maximo tamen cum discrimine purgatur materia cruda, non furiosa, non venefica. Et quandoque experientia comprobatum fuit, medicos qui purgant corpora, vt ea præseruent a malis, & inter initia præbent minoratiua, excitare febrem adeò vt aliquando miseri homines moriantur. Quare dico Aphorismum esse vniuersalem. Galenus igitur lib. curatiuo cap. octauo, & decimo voluit significare, purgandum esse in principio inflammationis, quando inflammatio est exigua, quando fluit, & mouetur materia ad locum determinatum: nam quando insignis est inflammatio, materia maxima ex parte est fluxa, & non cedit medicamento purganti, quia non mouetur amplius, sed detinetur in parte inflammata: secus autem est quando confluit, & mouetur materia, & raptum habet; quando enim magna est inflammatio, adest febris: & propterea Galenus non posuit febrem, vt febris est prohibens, eò quod in febricitante, vbi turget materia, exhibemus pharmacum; sed proposuit febrē, vt esset signum quoddam magnæ inflammationis, & ideò vbi adest febris quæ indicat magnam inflammationem, non est amplius occasio exhibendi pharmacum. Constat igitur, quomodo licet in initio inflammationis vti medicamento electiuè educente, & præcipuè quando pars aliqua principalis inflammatur, vt cerebrum, vel cor. Sed hoc est obseruandum non modo de materia petente partem principalem: sed etiam de materia quæ petit partem non principalem, cum qua tamen principalis consentit. Hoc proponit Galenus 6. meth. 2. vbi in punctura nerui iubet illico purgandum esse. Non dicatis vos, seruatis seruandis, quoniam si volueritis differre purgationem vsque ad coctionē materiæ, adeo copiosa, ratione doloris attrahetur materia, vt dolor deinde fiat insignis, & in consensum trahatur cerebrum, & succedat mors; & ideo est necessarium minorare. Hoc idem significauit Galenus 13. meth. 11. & 14. meth. 8. vbi ait, sanandas esse oculorum, & linguæ inflammationes, per purgationem eadem die.

Abusus minoratiuorū excitat febrem.

Explicatio loci Gal.

Quando in principio licet purgare.

Sed ibi addit Galenus vnum notatu dignum, nempè plurimum expedire, vt inter initia quamprimum fiat euacuatio à partibus longinquis: & ideo in inflammatione oculorum licet vti medicamento purgante per seccessū: quoniam fit reuulsio materiæ ad partes longinquas; quod erit in causa maximæ vtilitatis. Si verò fuerit inflāmatio iecoris, etiā existente cacochymia (de hac enim loquimur) abstinendū est ab electiuè educentibus, quoniam vt dicit Galenus, attrahitur materia ad

Cur in oculorum inflammatione liceat purgare per secessū.

locum

locum læsum, quod non est dicendum, quando materia raptum habet ad oculos, ad linguam, ad cerebrum, & ad alias similes partes. Verum considerandnm est cur non licet purgare: quoniam tanti fuit momenti authoritas hæc apud quosdam, vt dixerint Hippocratem intelligendum esse de euacuatione, non de reuulsione: vt liceat materiam crudam reuellere quidem, non tamen euacuare. Sed isti grauiter errant; primum enim idem succedit nocumentum, siue euacuare, siue reuellere velimus, vtrinque materia est cruda, & mala est mista cum bona, neutroquè modo cedit. Præterea licet fiat reuulsio, fit tamen etiam euacuatio. Insuper Hippocr. non respicit purgationem, nec euacuationem, nec reuulsionem, sed loquitur de tempore purgandi in illo Aphor. & ideo indicatur ex præsentia indicantis, & ex absentia prohibentis, neque ex vllo alio. Quare Hipp. Aphor. est vniuersalissimus.

Error quorũdam.

Hic igitur confugiendum est ad methodum medendi: nam cum adsit materia excrementitia cruda, quæ habet impetum ad iecur, partem præcipuam: materia quatenus excrementitia, indicat purgans, quatenus etiam raptum habet ad partem principalem, habet similiter vim indicandi purgans, quia iam incipit occupare partem principalem; at cruditas materiæ prohibet, attamen plus potest uis indicantis, quam vis prohibentis.

Quoad partem affectam, hæc & ipsa est indicans, & tunc habet vim prohibentis, & ideo situs partis præstantis, idest iecoris, prohibet: ex his autem, maiorem vim habet prohibens, quam indicans, quoniam indicatio quæ sumitur à parte præstanti, superat indicationem quæ sumitur à materia excrementitia, & indicationem etiam quæ sumitur à materia quæ mouetur ad iecur. Ideo rectè statuit Galenus, in vehementi iecoris inflammatione esse cauendum à pharmaco, eò quod plus potest pars affecta, quam reliqua. Propterea concludendum est, materiam excrementitiam vel esse coctam, vel crudam, si sit cocta, expedit purgare; nihil enim est quod impediat: si sit cruda, tunc vel est quieta, vel est mobilis: si quiescit, vel est venefica, vel non: si sit venefica, plus potest vis indicans purgationem, & ob id est purgandum: si non sit venefica, plus potest vis prohibendi, idest cruditas.

Cur in magna iecoris inflammatione sit cauendum a pharmaco.

Methodus in uestigandi an liceat purgare nec ne.

Sed considerandum est, an materia hæc quiescens non venefica, sit copiosa; necne, si non sit copiosa, tunc primùm est coquenda, deinde verò purganda: si verò sit copiosa, vt euenit in febribus pituitosis, & melancholicis, partim est coquenda, partim etiam euacuanda; non enim tutum est, expectare quousque tota materia concoquatur. Si autem materiã moueatur, siue ad partem principem, siue ad partẽ non principem, cum principe tamen consentientem, tunc, quantum ad materiam attinet, plus potest vis indicantis materiæ vt mouetur, quam vis materiæ vt cruda est, & ideo etiam purgandum est, nisi quid obest,

quod

quod non proponitur ab Hipp. tanquam per se satis manifestum; & quod hoc sit verum patet, quoniam in illo Aphor. ait, materiam furiosam esse purgandam: si vires sint debiles, non poterunt ferre validum auxilium, & ideo supponit Hippoc. alia indicantia, aliasquè indicationes, & quæ desumuntur a virtute, & à parte, & ideo nulla est difficultas. Nec etiam obstat, quod etiam citra concoctionem materiæ in hydropicis, medici vtantur pharmacis electiuè educentibus: quoniam illa materia excrementitia, dubio procul non est venefica, nec mobilis: sed cum illa sit separata à bona materia, potest inter coctas materias recenseri; nam licèt exhiberemus sexcentos syrupos, nunquam maior fieret separatio, & ideo optime agunt, qui non expectata alia coctione, illam euacuant.

Cur in hydrope, inconcocta etiam materia liceat purgare.

Quod dictum fuit de purgantibus, idem etiam est dicendum de alterantibus, de quibus suo loco agemus: monet tamen Auic. ab astringentibus esse abstinendum in febribus putridis; (in his enim vigent obstructiones) & potissimum ab astringentibus quæ intus assumuntur. Vnde dicit Gal. 12. meth. 3. cauendum esse à laxantibus: & ideo vtitur absynthio ad corroborandum ventriculum, addit tamen, nisi febris sit magna. Et propterea est aduertendum, vbi febres sunt insignes, non inungendum esse ventriculum cum oleo de absynthio, vt pleriq; faciunt; febris enim magnitudo hoc prohibet: sed vtendum est oleo mastichino, cum speciebus quandoque Diarrhodonis Abbatis, & huiusmodi. Quantum ad quantitatem spectat, hoc tantum moneo, vt quando dabitis conseruam, aut ex cichoreo, aut ex borragine, & cum hac miscebitis pulueres: veluti species Diarrhodonis Abbatis, aut species aromatici rosati, pro vnc. 1. conseruæ, misceatis puluerũ drachm. ſ. vsque ad drach. 1. ita tamẽ, vt in tẽpore frigidiori, ascendatis ad drach. 1. contra verò, in calidiori.

Astringentia vitanda esse in feb. putridis.

Quando non est vngendus vẽtriculus ol. de Absynthio in feb. putridis.

Quantitas.

Quoad modum, potestis vti his secundum varios modos, in potu, in bolo, in pilulis intus: foris verò in sacculis, & inunctionibus, quæ breuitatis causa prætermitto. Pro cognoscendo tempore administrandi hæc remedia animaduertendum est, materiam hanc habere rationem antecedentis idest causæ sine qua non: & ideo dicit Auic. non esse confugiendum ad corroborantia, nisi concocta prius, & euacuata materia; hoc tamen est intelligendum, nisi febris vrgeat. At cum febris sit morbus insignis, cogimur vti corroborantibus, vt dicemus suo loco: & hoc etiam cum Galeno 11. meth. vbi admonet, non confugiendum esse ad ea quæ extra applicantur, nisi corpore maiori ex parte euacuato; quod intelligendum est præcipuè de laxantibus. Vnde vt colligitur ex Galeno primo ad Glauc. 14. cum languet ventriculus, saltem post lenitionem alui, & euacuationem per sanguinis missionem, & perinde ante coctionem materiæ, expedit consulere ventriculo, etiam si corpus

Modus.

Tempus.

Extrinsecis præsidijs nõ esse vtẽdum, nisi purgato corpore.

non

Locus. non sit ex toto euacuatum; cauendum tamen est à laxantibus, insigniterquè astringentibus. Quoad locum, aliqua intus, aliqua foris sunt adhibenda: sed de his commodius suo loco agetur. Hæc de curatione febrium putridarum in genere dicta sufficiant, quatenus pertinet ad Chirurgiam, & Pharmaciam: deueniendum modo est ad rationem victus,

DE RATIONE VICTVS.

Ordinis ratio.

AVuic. lib. 4. Fen prima tract. 2. cap. 8. loquitur de victus ratione quæ in febribus putridis est instituenda. Ordinis huius ratio est: quoniam cum oporteat febrem curare ope instrumenti chirurgici, pharmaceutici, & diætetici, ideo iure post tractatum de chirurgia, & pharmacia, necesse fuit vt de viuendi ratione ageret, quod facit in hoc capite. Vnde cum viuendi ratio consistat in sex rebus non naturalibus. Auicenna tamen loquitur solum de cibo, & potu, de cibo quidem, in capite præsenti, de potu verò, in capite sequenti: & huius ratio est, quoniam eius institutum est tradere curationem generalem, non autem specificam febrium. Nos tamen, ne vlla in parte deficiamus, agemus non de cibo, & potu tantum, sed etiam de reliquis rebus non naturalibus. Auic. hic duo facit, primùm loquitur de qualitate, secundo autem de quantitate cibi. Vnde is videtur seruare ordinem oppositum ordini qui seruatur ab Hippoc. in Aphor. particula prima; ibi enim primum loquitur de victu, ratione quantitatis; mox verò de victu, ratione qualitatis. Huius discriminis causa fuit, quoniam Auic. vnum; Hipp. autem aliud respexit; Auic. enim cũ in initio superioris capitis locutus esset de indicationibus, quę desumũtur a febre, & à causa febris, & in primis egisset de indicationibus quę desumũtur à febre, cuius ratione requiritur victus, ratione nõ quãtitatis, sed qualitatis: ideo eundem seruans ordinẽ, in hoc capite loquitur de qualitate; in sequenti verò, de quantitate. Hipp. verò cum in principio illius libri ageret de auxilijs inanientibus, quæ quidem sunt, venæ sectio, pharmacum, & victus, qui consideratur ratione non qualitatis, sed quantitatis: idcirco ordinis ratio exigebat, vt Hipp. primum loqueretur de victu penes quantitatem, deinde de victu penes qualitatem. Quare eorum vterque optimè est progressus.

Cur Auic. de cibo, & potu tantum agat

Scopus proprius.

Dubitatio circa ordinẽ.

Ratio diuersitatis ordinis inter Auic. & Hipp.

Aër.

Aër dupliciter capitur.

Sed iam negotium nostrum aggrediamur, & prius de Aere agamus. Quod itaque spectat ad Aerem, ipse dupliciter accipitur, vno modo vt est indicans iuuans, altero modo, vt est materia indicati iuuantis, & in hoc secundo sensu in præsentia nos aerem intelligimus; gratia exempli, febris indicat auxilium frigidum, cuius materia est aer refrigerans. Aerem primo modo accepit Gal. 9. meth. 14. at nos per aërẽ, intelligimus tantum materiam indicati iuuantis.

Aër vt materia iuuantis, accipitur dupliciter.

Aër

Aër rursus, vt est materia iuuantis, debet accipi duobus modis, vno, vt est materia iuuantis alimenti; altero, vt est materia iuuantis remedij: sicut etiam distinguitur à Galeno lib. ad Thras. cap. 43. vbi seiungit medicamentum ab alimento. Vnde si consideretur aer, vt est materia iuuantis alimenti, consideratur solum gratia vitæ, & indicatur principaliter tantum à virtute: si verò consideretur, vt est materia iuuantis remedij, contemplatur gratia sanitatis, & principaliter indicatur à re præter naturam; quæ omnia probabo ex Galeni sententia.

Quod itaque spectat ad aerem, vt est materia alimenti, & proinde indicatur à virtute, de hoc loquitur Galenus vndecimo meth. 3. item 12. meth. quinto, vbi dicit, ad tuendas uires ratione spirituum, opus esse alimento. Vnde virtus valida indicat alimentum consistens: partes carnosæ indicant alimentum mediocre: partes spirituales, & tenuiores, pro vitæ custodia, indicant alimentum tenue, quod facilè dissipetur, cuius materia est aer, non caro caponis. Aer ergo est materia alimenti indicati à virtute, & ob id loco citato dicit Galenus, eligendum esse aerem purum, & ab omni inquinamento alienum, optimaquè temperie affectum; talis enim est materia indicati à virtute alimenti, pro ipsius custodia. Consideratur etiam aer, vt est materia remedij, sed indicati à re morbosa: verbi gratia à febre, quomodo captus a Galeno 9. methodi 14. vbi ait, quod si morbus postulat auxilium frigidum, & humidum, contingatq; aerem esse talem, tunc aer ipse habet rationem materiæ sanantis. Aër igitur est materia & alimenti, & remedij. Hoc etiam confirmatur à Gal. 10. meth. 7. vbi vult, ratione febris refrigerandum esse, & humectandum: deinde subdit, refrigerantis, & humectantis auxilij plures esse materias, inter quas recenset aerem: ex quibus patet, aerem esse materiam remedij refrigerantis, & humectantis indicati à re præter naturam, idest à febre. Cum igitur hæc sit vis aeris, tunc est inquirendum, qualisnam aer sit in febribus putridis instituendus: vnde si talis sit qualis requiritur, huiusmodi seruetur: sin minus, talis arte fiat. Breuiter itaq; ex Gal. sententia decimo meth. 8. quemadmodum in morbis ventriculi, & iecoris, ægrotantes summum consequuntur emolumentum ex recta administratione cibi, & potus, ita in affectibus cordis, & proinde in febre, ex aere maximum percipiunt iuuamentum. De aëre igitur diligenter agendum.

Fuit itaque Gal. sententia 10. meth. primo, in febribus putridis tria esse principaliter indicantia, virtutem. s. causam febris, & febrem. Quantum ad virtutem attinet, dicimus ipsam indicare sui custodiam, & proinde alimentum, cuius materia est aër, non quilibet tamen, sed purus, & temperatus; ex tali enim spiritus reficiuntur, virtusquè custoditur; causa verò febris putridæ est materia, quæ vel iam est, vel nondum est putrida: si consideremus materiā putridam, ex Gal. 10. meth. 8. est eli-

In febribus putridis tria sunt principaliter indicantia.

Cur aer debeat esse purus, atque temperatus.

eſt eligendus aer putridæ materiæ contrarius: cum autem materia putrida non ſit expers caliditatis extraneæ, & egeat maximè tranſpiratione: propterea occurrendũ eſt illi aëre, qui ſit materia indicati à materia putrida. At cum aer ex Gal. 10. meth 3. ſit materia, quæ & intus, & foris adminiſtrari poteſt: ſi conſideretur quatenus eſt materia remedij quo intus vtimur, oportet ipſum refrigerare, & exiccare, eò quod in materia putrida, ratione caliditatis, & humiditatis, indicatur auxilium refrigerans, & exiccans, cuius materia eſt aer frigidus, & ſiccus. Si vero conſideretur quatenus eſt materia foris occurrens, non debet eſſe frigidus, quia ſui frigiditate denſaret cutim, & tranſpirationem, quæ maximè deſideratur, prohiberet, ſicquè non eſſet materia ſanans, ſed potius nocens. Quare in febre putrida requiritur aer purus, & temperatus, & ideo illi occurrendum eſt aere, qui ſit materia indicati à materia putrida.

At ſi materia non ſit putrida, requiritur auxilium varium, pro varietate febris: exempli gratia, materia biliosa indicat auxilium frigidũ, & humidum, cuius materia eſt aër frigidus, & humidus: quod etiam dicendum eſt de reliquis materiebus. De hoc autem aëre non loquitur Galenus vndecimo meth. 8. ſed de aëre tantum ratione materiæ putridæ, & diſpoſitionis febrilis: ratio eſt eadem quæ propoſita fuit ab ipſo decimo meth. 8. quoniam aer plurimum prodeſt, præcipuè ratione cordis: cum enim fuligines in febribus putridis plurimum cordi obſint, cum ipſius ſpiritus lædantur, calorquè eius accendatur, ob id maximè confert aër propoſitus. At cum materia putrida reſideat potius circa iecur, in venis, ita vt vel nullum, aut certè perexiguum conſequatur emolumentum ratione aeris, ideo mirum non eſt, ſi de aere materierum nullam facit mentionem: cui accedit etiam, Gal. reſpicere potius curationem febrium putridarum in ſpecie, quam in genere. Poſtremò quantum ſit ratione febris, ex Galeno vndecimo meth 8. atque decimo meth. 7. ratione febris, indicatur auxilium refrigerans, & humectans, cuius materia eſt aër frigidus & humidus. Vnde ex his colligi poteſt, aërem eſſe materiam alimenti, indicati à ſola virtute, & etiam eſſe materiam remedij præſeruantis, indicati à cauſa; denique eſſe materiã remedij etiam indicati à febre, & eſſe materiam ſanantem. Si ergo contingat aërem propoſitum a febricitante optari, tunc is arte parandus eſt; ſi verò ſit talis ſua natura, tunc nil eſt moliendum. Quare quantum ſit ratione virtutis, oportet in primis alterare aërem aqua roſata, ſucco citri, aranciorum, & demum odoratis, & ijs quæ reddant aërem purum, talemq; , vt ex ipſo natura ſpirituum reficiatur; quæ odorum beneficio reſtauratur. Ratione autem cauſæ febris, materiæ ſcilicet putridæ, expedit maximè alterare aërem aceto, & in ſumma refrigerantibus, & ſiccantibus, quod intelligendum eſt de aëre, quatenus

Alteratio. Aëris.

eſt ma-

est materia quæ intus assumitur; nam aer quatenus est materia extra occurrens, non debet esse calidus, nec frigidus, sed temperatus; at ratione materiæ putridæ, debet esse frigidus. Quare medici in arte experti alterant aerem ad frigidum, quatenus est materia intus assumenda, & per inspirationem attrahenda: extra verò occurrunt, imperando ægrotantes continuo tectos decumbere, vt caliditatis moderatio seruetur, ne dum detecti iacerent, ab aeris frigiditate meatus cutis constiparentur, quibus constipatis, perspiratio interciperetur, & per consequens febris augeretur. Quare ratione febris, vt monet Galenus decimo meth. 8. oportet ægrotantes collocare in cubiculis subterraneis ad septentrionem vergentibus, & eorum pauimentum irrorare frigida, inspergereque folijs lactucæ, nympheæ, & huiusmodi, de quibus agemus in tractatu de hecticis. Sufficiat igitur hoc in loco, quod quilibet aer est arte parandus, siue ipse sit materia alimenti, siue sit materia remedij, & indicati auxilij, cuius materia est aër, modo à virtute, modo a causa morbi, modo à morbo indicatus, quod meo iudicio necessariò est asserendum, dicant alij quicquid velint.

At quod dictum est, non solum asserendum est de aere, sed etiam de cibo; cibus enim & ipse consideratur, vt est materia iuuantis alimenti, & vt est materia iuuantis remedij: proinde consideratur aliquando gratia vitæ, quandoque gratia sanitatis, quod declaro: accipitur cibus, vt est materia alimenti, quando consideratur, verbi gratia ptisana, vel lactuca, prout habet vim alterandi partes corporis, in quibus consistit virtus; tunc enim est materia alimenti, idest indicati a sola virtute, quia virtutis custodia consistit, non modo in quanto, sed etiam in quali: quãdo virtus consistit in substantia, & temperatura partium; & ideo labitur virtus, vbi intemperatæ euadunt partes: consistit verò, vbi partes suum conseruant temperamentum. Præterea consideratur etiam cibus, quatenus est materia remedii indicati, non a virtute, sed à re præter naturam: veluti est ptisana, quatenus habet vim detergendi materias morbificas viscidas, & quatenus habet vim refrigerandi materias calidas morbificas, atque intemperantias etiam febriles. Veritas hæc confirmatur ex Galeno, qui primum vult in primo de rat. vict. 44. alimentum indicari à sola virtute, ita vt tempore ægritudinis, nisi ægritudo prohiberet, eo penè modo ægrotantes cibaremus, quo tempore sanitatis; hoc tamen non facimus, quia affectio morbosa prohibet, huiusquè rationem reddit dicens, quoniam alimentum, & proinde cibus, vt materia alimenti, propria ratione iuuat; cum enim cibus respiciat vires, non morbos, ideo principaliter à sola virtute indicatur. Hoc idem colligitur etiam ex Galeno 11. meth. 3. vbi dicit, particulares materias alimenti desumi ex virtute. Per particulares autem materias, intelligit Galenus materiam alimenti specifici, seu iuuantis

Cibus dupliciter capi potest.

Cibus vt est materia alimenti.

Gal. verba interpretantur.

Iuuans duplex.

ſpecifici, ad differentiam materiæ iuuantis generici: cum enim iuuans genericum ſit alimentum, iuuans verò ſpecificum ſit alimentum, ratione vel quantitatis, vel qualitatis conſideratum: hinc fit vt virtus indicet, non modo genus alimenti, ſed & ſpeciem, ideſt quantitatem, vel qualitatem alimenti; & ideo dicit Gal. lib. ad Thraſ. cap 39. vires indicare eſcam exiguam; vnde ibi etiam concludit, quantitatem alimenti indicari à virtute. Quare à virtute indicatur, non modo victus plenus augens, conſeruans mediocris, ſed etiam exiguus. Ideo Galenus decimo meth. 8. dicit, ſi conſideremus alimentum, hoc nullo modo indicatur à febre: non enim eſt vt ratione febris, vlla ex parte alimentum reſpiciamus, cum alimenti reſpectus ex virtute ſola deſumatur. Et propterea cum Galeno eſt concludendum, quod virtus indicat, & quantitatem, & qualitatem alimenti; & ideò Hipp. reſpiciens quantitatem primo Aphor. 14. dicit. *Qui creſcunt plurimum habent calidi innati: plurimo igitur egent alimento*. Virtus autem valida indicat alimentum copioſum, debilis uerò paucum: quoniam hæc copioſum regere non poteſt: unde Galenus lib. ad Thraſ. cap. 14. habet, in tempore ſtatus, exhibendum eſſe alimentum in pauca admodum quantitate, reſpectu aliorum temporum morbi. Et ex Galeno colligitur, hoc non deſumi ex temporibus morborum, ſed ex virtute; ratio eſt, quoniam virtus tempore ſtatus, eſt debilis magis, quam ſit in principio, & augmento. Sed diligenter aduertendum, licet contingat in morbis virtutem eſſe robuſtam: vt in morbis acutis, & proinde indicare alimentum copioſum; attamen cum ait Gal. primo de rat. vict. 44. victum copioſũ prohiberi ab affectione morboſa; propterea nõ poſſumus exhibere victũ illũ, qui indicatur a virtute valida; eò quod ſi exhiberemus, ęgrotãtes interficeremus. Quare exhibẽdus eſt tantũ tenuis uictus.

Dubitatio de victu tenui.

Sed dicet quis. Victus hic tenuis à quonam indicatur? non enim credendum eſt tale alimentum indicari à uirtute; quoniam uirtus eſt ualida, ſupponis enim morbum acutum eſſe cum uirtute robuſta; nec indicari a morbo acuto, eò quod ab hoc non poteſt indicari alimentum; cum ex Galeno loco citato, indicetur à ſola uirtute: à quo igitur indicatur? Pro ſolutione dicendum, alimentum exiguum indicari a uirtute in morbo acuto, ualida tamen: ſed aduertendum, uirtutem ualidam poſſe dupliciter conſiderari: & concurrere ad indicandum: uno modo prout uirtus ualida debet ualida conſeruari; altero modo, quatenus uirtus ualida debet conſeruari moderatè debilitata; quæ diſtinctio colligitur ex Gal. primo Aph. 4. ubi ait, opus eſse in morbis acutis, uirtutem moderatè debilitatam conſeruare. Quare ſtante hac diſtinctione, facile eſt reſpondere hoc modo. Virtus robuſta ſi conſideretur, prout debet robuſta conſeruari, indicat alimentum copioſum; ſi uerò conſideretur prout moderatè debilitata eſt conſeruanda (aliter enim

Solutio. Virtus valida dupliciter capi poteſt.

conseruari non potest, quoniam morbus prohibet eam ualidam conseruari) indicat alimentum exiguum. Quare si sermo fiat de quantitate alimenti, hæc indicatur à uirtute tantum; si uerò consideremus etiam qualitatem, hæc etiam indicatur à uirtute sola: hoc proponit Gal. 11. meth. 3. quod fortasse desumpsit ex Hipp. lib. de alimento, ubi habet, *Cibus in florenti ætate non mutatus, in senectute autem mutatus.* Quibus inferre voluit, quòd cum uirtus consistat, tum in aliis, tum etiam in partium temperamento: si contingat temperamentum partium esse probum, debet seruari; si uero contingat esse improbum, tunc debet corrigi. Quare oportet uti cibo alterante, & mutante malam temperaturam: unde cum in florenti ætate temperies sit optima; in senectute uerò sit uitiosa, iure dicit Hipp. in florenti ætate cibum non esse mutandum, in senectute uero esse mutandum, & eligendum esse cibum, qui possit temperiem malam mutare. Patet igitur, cibum, prout est materia alimenti, esse materiam iuuantis, quod principaliter indicatur à sola uirtute: quatenus uerò est materia remedii, indicatur à re præter naturam: & hoc ex Gal. 10. meth. 7. ubi ait, febrem indicare auxilia refrigerantia, & humectantia, quorum materia est, non modo aer, sed etiam ea quæ eduntur, & bibuntur; ex quibus patet, cibaria esse materiam remedij, quod indicatur à re præter naturam, idest à febre.

Hipp. locus explicatur.

Nec est quod quis dicat, Galenum per ea quæ eduntur, & bibuntur, intelligere medicamenta quæ intus assumuntur, ad differentiam eorum quæ foris adhibentur; quoniam hæc esset mera fuga puerilis; nam Galenus loco citato, postquam proposuit materias auxilij refrigerantis, & humectantis, sigillatim discurrit circa quaslibet materias: unde cap. vndecimo discurrens circa ea quæ eduntur, & bibuntur, non proponit medicamenta, vt quidam somniarunt, sed proponit lac, & alia cibaria: hæc veritas adhuc magis stabilitur ex Galeni testimonio primo de rat. vict. 44. vbi ait, *non esse impossibile, vt eadem materia sit materia, & alimenti, & remedij*; & afferens exemplum dicit: exempli gratia, ptisana est materia alimenti, quatenus roborat vires, & dubio procul, alimentum à sola virtute indicatur; eadem etiam est materia remedij, quatenus abstergit, attenuatquè, & cum abstergat, attenuetquè, est materia iuuantis, quod indicatur quidem à virtute, sed necessariò à re morbosa.

Responsio tacitę dubitationi.

Verum hoc docuisse non sufficit, sed oportet etiam vt vlterius progrediamur, sicut etiam dictum fuit de cibo, vt est materia alimenti, & inquiramus à qua re præter naturam indicetur. Dico itaque indicari à re morbifica, à materia, & à morbo, differentia tamen est, quoniam à materia indicatur quãtitas, qualitasq;, à morbo autem, indicatur qualitas tantum. Aduertendum tamen, cum nunc sermo fiat de quantitate,

Cibus indicatur & a materia, & a morbo sed tamen differenter.

Quantitas cibi dupliciter potest considerari.
Cibus potest dupliciter capi.

sermonem fieri, non de administratione auxilij, sed de inuentione; quãtitas enim potest dupliciter considerari, primò pro auxilio, secundo pro administratione auxilij; pro auxilio quidem, sicuti nunc consideratur, quando accipitur pro specifico auxilio, ad differentiam generici, quod declaro, si cibus consideratur vt est materia remedij, accipitur vt materia remedij generici: si uerò accipiatur vt materia remedij, vel vacuantis, uel replentis, tunc est materia remedij specifici, quia contrahitur remedium ad specificum, nempe ad vacuans, & replens, sicuti cõtrahitur etiam, quando cibus consideratur ratione qualitatis; cibus enim est materia remedij alterantis: vnde remedium, & quantum & quale, est remedium specificum, ad differentiam generici remedij. Quod si consideretur cibus, ut debet exhiberi in maiori, uel minori quantitate, & in pluribus, vel paucioribus vicibus, hoc non est considerare auxilium, sed auxilij rectam administrationem: nunc autem per quantitatem, intelligimus auxilium specificum, & inuentionem auxilij, non autem administrationem. Constitutum igitur sit, cibum esse materiam remedij indicati à causa morbi, & à morbo.

Quid per quantitatem intelligatur.
Cibus a quibus indicetur

Declarandum autem est discrimen propositum inter causam morbi, & morbum, quoniam diximus à materia indicari quantitatem, & qualitatem remedij, à morbo autem, qualitatem tantum. Hæc ueritas fundamentum habet in natura indicantium, ex quibus colligitur vera differentia inter materiam, & morbum; materia enim est substantia, & quantitas, morbus uerò dicit tantum qualitatem, quia est affectus præter naturam, qui est qualitas. Quare cum in materia locum habeat, non modo qualitas, sed & quantitas, hinc fit quod materia indicat remedium, non modo quale, sed etiam quantum: at morbus, quoniam non est quantus, ideo non quantitatem, sed qualitatem tantum remedij potest indicare. Sed hic aduertendum, vt rectè intelligatur Galenus, qui lib. ad Thrasib. cap. 45. dicit. *Quod indicat genus, indicat & differentias sub eodem genere contentas*. Posset enim dubitari, si morbus indicat remediũ, si cibus est materia remedij indicati in genere, quod indicatur à morbo, si quod indicat genus, indicat etiam differentias, ergo morbus debet indicare, & quantitatem & qualitatem, quoniam quantitas, & qualitas, sunt differentiæ sub eodem genere constitutæ: at non est possibile quantitatem indicari à morbo. Quare ita intelligi debet Gal. Quod indicat genus, indicat differentias cõtentas sub eo genere, non tamen omnes, quia hoc est impossibile, sed eas tantum, quæ possunt indicari ex natura indicantis. Cum igitur ad indicandum concurrat, & materia, & etiam morbus, explicemus quomodo concurrat materia, & primum ratione quantitatis, deinde ratione qualitatis.

Differentia inter materiam & morbum.

Dubitatio.

Solutio.
Galeni locus declaratur.

Quid indicet quantitas.

Quoad quantitatem, hæc indicatur à materia, prout uel deficit, vel

vel abundat: materia prout deficit, indicat iuuans addens, non demens, vnde materia est additio, & ablatio, & proinde occurrendum est materia remedij iuuantis addentis, quod indicatur à re morbosa, idest à materia deficiente. Sed quoniam in hoc à plerisque discrepamus, ob id veritatem hanc Gal. authoritate confirmabimus.

Videatis igitur Galenum 12. meth. 2. vbi ex sententia Hipp. dicit, *In doloribus oculorum prodest venæ sectio, fomentum, balneum, vini potus, & reliqua, quæ ita concurrunt, vt sanent affectum, ipsumquè s mando, tollant dolorem.* Quare auxiliorum materiæ primariò respiciunt affectum, secundariò autem dolorem: quoniam ad remotionem materiæ, remouetur dolor. Quare illa sunt auxilia quæ indicantur, non à symptomate, sed à causa symptomatis, & proinde à re præter naturam. quo proposito, subdit Galenus, *idem dicendum esse de materia in corpore squalido*, idest in corpore in quo deficit materia: quo quidem in corpore si ventriculus laboret, ita vt syncopis periculum immineat, cibarijs est occurrendum. At cibus qui est materia iuuantis, estne materia iuuantis indicati à re præter naturam, an à virtute? Si à virtute, fateor me hactenus semper fuisse in errore: sed cum indicetur à re præter naturam, dubio procul oportet aduersarios ipsos cedere. Audiatis Galenum, qui dicit, *in tali corpore, ad similitudinem doloris oculorum, affectum desiderare alimentum*, idest cibum, qui sit materia remedij iuuantis indicati ab affectu: vnde subdit etiam. *Et huiusmodi cibo nos occurrimus affectui; & occurrendo affectui præseruamus à syncope:* ex quibus apparet cibum primario respicere affectum, sicut etiam in dolore oculorum, venæ sectio respicit primariò materiam, secundariò dolorem, ita etiam cibus respicit affectum, & affectum respiciendo, quia auget, secundariò respicit syncopen, quia præseruat à syncope: quod adhuc magis confirmo ex Galeno dicente ibidem. *Si contingat, vt immineat syncope, non ex defectu, vt iam locutus est, sed ex redundantia succorum frigidorum, tunc affectus non indicat alimentum, sicut syncope ex defectu, sed potius auxilium euacuans: quoniam vbi imminet syncope ex repletione, oritur indicatio euacuandi, & remedium consistit in euacuatione.* Et omnem dirimens difficultatem subdit. *Si cogamur in syncope ex repletione succorum frigidorum, exhibere vel cibum, vel etiam vinum, hoc non fit ratione affectus:* hæc non est materia iuuantis quæ respiciat affectum, atque indicetur ab affectu, sicuti etiam in syncope ex defectu, sed hoc fit ratione syncopis. Et ideò in syncope ex repletione tantum, cibus est materia iuuantis, quæ indicatur a virtute; sed in syncope, ex defectu cibus est materia iuuantis, quę indicatur non à syncope, non à virtute, sed à materia morbosa, idest à defectu.

Cibus indicatur a re præter naturam.

Quare victus augens quando indicatur ratione remedij, indicatur à re morbosa. Ideò necesse est nos, velimus nolimus, fateri, cibum

Victus augens à quo indicatur.

esse materiam remedij iuuantis minuentis, similiter victus, vt indicatur à re morbosa, nil aliud est quam victus minuens. Aduertatis tamen victum hunc esse duplicem; vel enim est simpliciter euacuans, vel paulatim euacuans; quod declaro sic. Per victum qui est materia remedij simpliciter euacuantis, intelligimus illum, qui est ad differentiam remedij replentis: per victum verò qui est materia remedij euacuantis paulatim, & citra impetum, intelligimus illum qui est ad differentiam remedij quod velociter, & cum impetu euacuat: veluti (exempli gratia) venæ sectio celerrimè euacuat, paulatim euacuat victus minuens. Et hæc fuit sententia Gal. 4. meth. 6. vbi affert distinctionem inter venæ sectionem, & parcitatem cibi, vultq; celerrimè euacuari corpus per venæ sectionem: sensim verò ac sensim per cibi parcitatem. Vnde diligenter aduertendum est discrimen inter sectionem venæ, & cibi parcitatem; nam si sermo fiat de venæ sectione, cibiq; parcitate, venæ sectio semper indicatur à plenitudine insigni; cibi verò parcitas potest indicari à plenitudine, & insigni, & debili: à plenitudine quidem debili, quando non secatur vena, dum non indicatur venæ sectio. Hoc proponit Galenus loco citato vbi ait existente plenitudine nos interdum satisfacere venæ sectione, interdum cibi parcitate, vt desistendum sit à venæ sectione. Si plenitudo sit valida, idest facit, vel facere possit morbum vehementem, occurrendum est venæ sectione, quia ab illa indicatur: si verò sit debilis, idest si nec faciat, nec facere possit morbum magnum, occurrendum est debili auxilio paulatim euacuante, cuius materia est cibi parcitas. Verum vtendum est etiam cibi parcitate simul cum venę sectione, quando plenitudo est insignis, indicans venæ sectionem, & præterea efficit morbum acutum; in acuto enim morbo oportet vti victu minuente; qui quidē victus minuens modo est tenuis, modo tenuissimus. Tenuis autem est duplex, vel. s. exquisitè tenuis, vel simpliciter tenuis: simpliciter tenuis est, veluti ptisana integra, exquisitè tenuis est, veluti ptisana colata. Tenuissimus etiam est duplex, exactè, & non exactè; non exactè, vt cremor ptisanæ in pauca quantitate; exactè, vt oxymel. Victus igitur tenuissimus non in extremo, indicatur à materia redundante, quæ efficit morbum peracutū non exactè, qui producitur quidem vltra quartam, non tamen vltra septimam. Victus verò tenuissimus in extremo, indicatur à materia redundante, quæ facit morbum peracutum exactè, qui non pertransit quartam. Ex his igitur constitutum sit, victum minuentem qui est quadruplex, indicari à materia prout quatuor modis potest considerari. Vnde quando Hipp. dicit in primo Aph. & ibi Galenus passim, in morbo acuto instituendum esse victum minuentem, non intelligatis victum minuentem indicari à morbo acuto; hoc enim est falsissimum, quoniam morbus indicat non quantitatem, sed qualitatem auxilij; sed eodem modo quem supra

Victus minuens est duplex.

Differentia inter sectionem venæ & parcitatem cibi penes indicationes.

Tenuis victus est duplex.

Victus tenuissimus est duplex.

supra diximus de venæ sectione: nam cum venæ sectio sit auxilium præseruatiuum, non potest indicari à morbo, sed à plenitudine valida. Cum igitur Galenus, quando dicit venæ sectionem indicari à morbo vehementi, per vehementem, intelligat plenitudinem validam, quæ vel efficit, vel efficere potest morbum vehementem: propterea à simili nunc dicendum est, per morbum acutum, intelligendam esse materiam redundantem, non quamlibet tamen, sed eam quæ causat morbum acutum, vel acutissimum. Quare nulla ex his est difficultas.

Per morbum vehementem quid intelligat Galenus Gal. locus explic atur.

Superest tantummodo vt explicemus an hæc fuerit sententia Gal. quòd videlicet victus tenuis, ac tenuissimus indicetur à morbo, idest à materia morbi, an potius à viribus. Pro cuius rei declaratione dicimus, quòd cum sit Gal. sententia in lib. ad Thras. cap. 39. victum tenuem esse materiam iuuantis, quæ indicatur à virtute: ideo ibi non loqui de quocunque victu, sed de victu tantum, quatenus habet rationem alimenti, ad differentiam remedij, qua ratione in præsentia victum non accipimus; sermo enim noster nunc est de cibo, vt est materia remedij, & ita de victu minuente: qua quidem ratione non considerauit ipsum Galen. vndecimo meth. 5. Quare dicimus nos, nihil aliud Galenum in eò capite significare voluisse, nisi victum tenuissimum indicari à materia, & coindicari à virtute, quod probo: quoniam ipse cap. 4. loquens de curatione synochi cum putredine, seu febris continentis dicit, *opus esse venam secare, & abstergere, quæ quidem indicatiuè desumuntur ab affectu*. Dicit autem, *indicatiuè desumi ab affectu*, vt significaret rem præter naturam esse indicantem, ad differentiam virium, quæ sunt coindicantes: & ideo subdit in cap. 5. *Cum hæc indicatiuè desumantur ab affectu, oportet æstimare vires: & si vires fuerint valentes, audacter euacuare oportet*: vires enim validæ coindicant id quod est indicatum ab affectu præter naturam; si verò dicit, *vires non fuerunt robustæ, cautius ages*, idest cautiùs euacuare oportet, eo quod vires non ita permittunt; immo quandoque prohibent: deinde vbi proposuit hæc indicari ab affectu, subdit. *Similiter & nutrimenti modus*: vt significaret, quod vt quemadmodum iuuantia illa indicantur ab affectu præter naturam: ita etiam nutrimenti modus debet ab eodem indicari, alioquin nulla esset similitudo: vnde Galenus hanc exprimens similitudinem dicit. *Si morbus fuerit is in quo summus vigor futurus est, tunc victu tenuissimo vti oportet, si vires fuerint robustæ*. In quibus, proponens victum tenuissimum, proponit vnum indicatum: inter indicantia verò, proponit morbum in quo summus vigor est futurus; morbum, idest peracutum, & vires robustas. Cõsiderandum igitur est quid sit indicans principale, & coindicans, morbusne acutus, seu acutissimus: an potius virtus robusta: per morbum peracutum, Galenus insinuauit materiam quæ est causa morbi peracuti. Dico igitur indicans esse morbum pe-

Per morbum acutum quid sit intelligendum.

Gal. locus declaratur.

racutum, quem proponens Gal. simul etiam insinuauit materiam quæ ipsum producit: coindicans uerò esse uirtutem robustam; ratio est, quoniam Galenus dicit, *Similiter & nutrimenti modus*, dictio *similiter* cum intelligi debeat eo modo quem diximus supra de sectione uenæ cap. 5. in principio: igitur patet affectum præter naturam esse indicantem, uires uerò esse coindicantes.

Præterea Galenus proponit uictum tenuissimum, uiresquè robustas: at uires robustæ indicant, nō uictum tenuissimum, sed plenum, ex Hipp. 1. Aphor. 14. ubi ait, *Qui crescunt, plurimum habent calidi innati, ideo plurimo egent alimento*, Quare cum ibi proponat Galenus uires robustas respectu uictus tenuissimi, conferendo uires robustas cum debilibus, uires robustæ permittunt uictum tenuissimum: debiles uerò prohibent. Præterea hoc adhuc magis confirmatur: nam cum uictus consideretur merito & quantitatis, & qualitatis: atque Gal. undecimo meth. 3. sit locutus de quantitate, & qualitate ut indicatur à uirtute, ideo in cap. 5. debet considerare & quantitatem, & qualitatem, non eodem modo, sed ut indicatur ab affectu; & propterea cap. 5. ait: qualitatem nutrimenti sumi ab affectu, & à temperamento partium. Sed dicet aliquis, quando qualitas sumitur ab affectu, & à temperamento partium (per temperamentum, oportet intelligere temperamentum, ut refertur ad uires) quodnam concurrit tanquam indicans, & tanquā coindicans? Cui respondetur, dubio procul affectum concurrere ut indicans: temperamentum uerò, & proinde uirtutem concurrere ut coindicans; datur enim unicum indicans. Quod hoc sit uerum colligitur ex Galeno: tum quia is capit. tertio locutus est de qualitate ut indicatur à uirtute: tum etiam quia cum in capit. 5. in principio, locutus sit de auxilijs quæ indicantur ab affectu, & coindicantur à uirtute: deinde subdit: *similiter & nutrimenti modus*: tum præterea, quia Galenus explicans quomodo qualitas nutrimenti desumitur ab affectu, dicit, *si obstructio fuerit, opus est uti ijs quæ extenuant*. at cum attenuantia auxilia primario respiciant obstructionem, idest obstructionis materiam, quæ crassa est ac viscida, dubio procul auxilium hoc à causa morbifica indicatur, quam propria ratione respicit, non autem à temperamento, à quo quidem coindicatur. Quod cum ita se habeat, & qualitas cibi desumatur ab affectu, seu à causa morbifica, & id quod indicat genus, indicet etiam generis differentias: propterea ab eadem etiam indicabitur illius quantitas, & sic materia morbifica indicabit, non modo cibi qualitatem, sed etiam quantitatem. Quare Galenus undecimo meth. 3. euidentissimè demonstrat, cibum prout est materia remedij, ratione & qualitatis, & quantitatis, indicari ab affectu præter naturam.

Sed quid statuendum est de inedia? Fuit sententia Galeni lib. de venæ sc-

[Margin notes:]
Indicans, & coindicans qualitatem alimenti.
Attenuantia quid primo respiciant.
Causa morbi indicat tum qualitatem, tum quantitatem alimēti.
Inedia est quid inexistens.

næ sectione aduersus Erasist. cap. 4. & præcipuè penultimo, inediam esse quid inexistens, seu priuatiuum, eo scilicet modo quo surditas, & cæcitas: atque addit etiam, inediam non euacuare nisi ex accidenti, immo subdit, nec euacuare ex accidenti, quando videlicet est sola. Voluit ergo Galenus inediam non ex accidenti euacuare, si sola sit, sed opus esse ut concurrat vel motus, vel ambientis caliditas; hinc fit, vt animalia in latebris degentia non inaniantur per inediam, eò quod quiescunt, nec occurrunt caliditati aëris. Quid igitur est inedia? Ad ueritatis, inediam nec indicatum esse, nec per ipsam indicari materiā: non est indicatum, quoniam quodlibet indicatum suam habet materiam; & materia per se existit; inedia uerò est quid inexistens, nullamquè habet materiam; ideo non potest esse indicatum, nec materia indicati, quoniam nihil est.

Quid requiratur vt inædia ex accidēti euacuet. Cur animalia in cauernis non euacuentur per inediam.

Quare in curatione inedia emergit per viam cuiusdam sequelę: verbi gratia, si morbus sit acutissimus, & virtus sit robustissima, expedit venam secare, quoniam materia indicat, & virtus coindicat: ratione victus, virtus robustissima indicat cibum copiosum; morbus autem acutissimus prohibet, vt testatum reliquit Galenus primo de rat. vict. 44. Cum igitur virtus indicet, morbus, prohibeat, quid agendum? dissentientibus inuicem indicantibus, oportet ea perpendere: deinde id præstare quod indicat indicans magis vrgens & potentius; in præsentia nulla est vis virtutis, quoniam virtus est robustissima, & quibus in morbis virtus est robustissima, omnia quodammodo contemnit; secus autem res se habet quando virtus est debilis: at cum summa sit vis morbi; est enim acutissimus, ideo licet virtus indicet alimentum, & id quidem copiosum, & morbus prohibeat, tamen id agere oportet quod iubet vis morbi, & propterea nullum est dandum alimentum. Ex quibus apparet emergere inediam per viam sequelæ, neque esse indicatum: nam indicatum est cibus, qui tamen non est dandus, quia prohibet morbus: sicut etiam venam non secare est priuatio sectionis venæ, quę à nullo indicatur, sed emergit tantum per viam sequelæ; quoniam licet à plenitudine indicetur venæ sectio, cum tamen virtus est debilis, illam prohibet, & propterea non est secanda vena, quod etiam dicendum est de inedia: secus tamen dicendum est de victu tenui, idest de victu materiam habente, quoniam probatum fuit quomodo quantitas cibi desumatur à materia, à qua desumitur etiam qualitas, ex Galeno 11. meth. 5. ratione enim obstructionis, idest materiæ obstruentis, indicatur iuuans extenuans; cuius materia est cibus attenuans: idem etiam dicendum est de morbo, qui sanè non indicat quantitatem, sed qualitatem, ex Galeno 10. meth. 7. vbi vult à morbo indicari auxilium refrigerans, & humectans, cuius materia sunt cibaria, & potiones.

Quomodo inedia in curatione concurrat ad indicādum per viam sequelæ.

Dissentientibus, indicantibus, quid agendum.

Hoc

Hoc fuit etiam propositum ab Hipp. primo Aphor. 16. vbi præcipit instituendum esse victum humidum in febribus. Victum autem hunc indicari à febre, non autem coindicari, colligitur ex traditis ibi a Galeno, vbi ait, victum talem esse instituendum, quoniam febris est passio calida, & sicca; humidum autem aduersatur sicco. Sed cum Galenus ibi sic scribat. *Cum Hipp. prius egerit de quantitate cibi, modo loquitur de qualitate*. Et si loquitur de qualitate, vt indicatur à re præter naturam, cur etiam loqui non debuit de quantitate, vt indicatur à re pręter naturam? quænam debet esse diuersitas? Nec est quod quis dubitet cur Hipp. proposuerit humidum tantum: cum id fecerit, quoniam in illo Aphor. loquitur de indicantibus, & coindicantibus; & febrem proposuit loco exempli; ut ex proposito loquatur de febre: vnde si proposuisset frigidum, & humidum, falsa fuisset ipsius sententia, non ratione indicantis, idest febris, sed ratione coindicantis, idest ætatis puerilis: hæc enim ætas coindicat victum humidum, non autem frigidum. Quare concludatis ex Gal. sententia 10. meth. primo, in febre putrida oportere considerare vires, causam febris, & febrem ipsam. Quando considerantur uires, tunc institui debet victus cuius materia sit optimi succi, paucarum superfluitatum, facilis concoctionis, distributionisq; : unde dicit Galenus 2. de Facult. natur. 8. ui febris concoctiones lædi, ideo ibidem inquit: si excitetur bubo, non læditur coctio, nisi succedat febris; cum subsequitur febris, læditur coctio, eò quod ipsa fit à calore temperato, non autem ab extraneo, & febrili. Quare febri occurrendum est cibis, qui facile concoquantur, distribuantur, & optimum succum gignant, quorum quidem materiæ sunt complures, nempè carnes uituli, caponis, pulli, perdicis, auicularum montanarum: item oua recenter nata, uitellus scilicet tantum ipsornm: item ex Galeno primo ad Glauc. cap. de cura tertianæ exquisitæ, testiculi gallorum, & pisces saxatiles.

Cur Hippo. meminit de humido tantũ in Aphor.

In febribus putridis quæ sint conside randa.

Vi febris con coctiones læduntur.

Victus ratio.

Vnde quantum sit ratione materiæ, in febre putrida consideratur materia, quatenus est vel putrida, vel non putrida; si materia sit putrida, hæc exigit remedium quod habeat vim refrigerandi, & exiccandi cuius materia est multiplex, nempe acetosa, acetositas citri, succus arantij maturi, acetum, & huiusmodi alia: si verò non sit putrida, tunc varia debent esse cibaria, pro varietate materiæ; de quibus agemus in sermone de febribus in specie.

Si materia pu trida quid indicet.

Sed in febre putrida aduertendum, ratione materiæ obstruentis, vtendum esse cibis deobstruentibus, detergentibus, attenuantibusquè veluti ptisana, seminibus melonum, & huiusmodi alijs, de quibus in tractatu de febribus specificis agemus.

Materia obstruens quid indicet.

Postremò ratione febris, auxilium debet esse refrigerans, & humectans, cuius plurimæ sunt materiæ, vt ptisana, lactuca, semina melonum,

Febris quid indicet.

num, & alia id genus. Ex his itaque patet, quænam indicetur à febre, causa febris, & viribus, & quænam sint istorum materiæ.

Diximus alias per indicationes opus esse, & inuenire remedia; & inuentorum remediorum rectam indagare administrationem. Quare postquam hactenus egimus de inuentione cibi, nunc modo restat vt de recta illius administratione tractemus, & proinde declarare nos oportet & quantitatem, & modum, & tempus. Quod itaque pertinet ad quantitatem, ex alibi traditis apertum esse debet. Quantum agendum sit, indicari ex ijsdem indicationibus, ex quibus indicatur etiam auxilium; sed ex ijs tamen, prout differunt secundum magis, & minus. Vnde cum sermo sit de febribus putridis, in quibus considerare oportet vires, causam morbi, dispositionemquè febrilem; si considerentur vires, hæ quò debiliores sunt, eò etiam maius requirunt nutrimentum: affectus verò morbifici, quantò vehementiores erunt, tantò etiam magis minuente, & alterante victu vtendum esse indicabunt: unde si contingat, quòd in febre putrida, & quidem insigni, virtus sit valida, non est vtendum carnibus, nec contusis, nec destillatis, nec alijs huiusmodi plurimum nutrientibus: si autem virtus sit debilis, licet affectiones morbosæ sint insigniores, plus tamen potest vis virtutis debilis indicando alimentum, quam uis affectionis morbosæ illud prohibendo; & ideo vtendum est victu plurimum nutriente, victu, inquam, non modo conseruante, sed etiam augente vires.

Quantitas cibi a quo indicetur.

Quo sit procedendum in febre putrida, circa victum.

Contra verò si virtus sit robusta, & affectio morbosa sit insignis, vtendum est victu valdè minuente, & alterante, quod proponitur à Galeno primo Aph. 17. vbi habet. *Si fuerit affectio morbosa, & insignis, vtendum est cibo copioso:* per cibum copiosum, oportet intelligere cibum copiosum alterantem, non nutrientem; dicit enim Hippocrates secundo Aphor. decimo. *Impura corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes*, Galenus tamen in magna corporis impuritate primo Aphor. 17. proponit cibum copiosum.

Gal. locus explicatur.

Quare ita intelligatis, vt Hippocrates loco citato loquatur de cibo nutriente; Galenus verò primo Aphor. 17. de cibo alterante; vnde in febribus in quibus est materia putrida insigniter, & valde copiosa, oportet alterare cibaria cum acetosa, cum copioso succo citri, cum copioso aceto, & id genus alijs, in quibus est vis alterandi, non nutriendi.

Explicatio loci Hippoc.

Aduertendum autem, quando indicatur uel cibus copiosus alimentalis, vel cibus copiosus alterans, an debeat dari copiosus vnica vice, an vero per plures vices. Hoc indicat virtus; & ratio est, quoniã siue sit cibus alimentalis, qui sit materia alimenti, siue alterans, qui sit materia remedij, qualiscunque sit, regitur a virtute; virtus enim regit & cibum, & etiam materiam, quæ est materia præsidij. Vnde considerandum ex Galeno primo Aphor. 17. an virtus sit robusta, an verò debilis.

Quantitas discreta cibi a quo indicetur.

De quantitate discreta cibi.

bilis: si enim sit robusta, vnica vice licet dare cibum copiosum, quoniam talis virtus potest copiosum cibum concoquere: si verò sit debilis, cibus dari debet in pauca quantitate, & pluribus vicibus: nam licèt ratione affectus opus sit cibo copioso: quoniam tamen virtus est ita debilis vt non possit cibum copiosum concoquere, ideo hunc per vices partiri oportet.

De modo dandi cibos.

Quoad modum, exhibendi sunt cibi iucundi; quando enim cibus est iniucundus, maxime nocet, nec ita tegitur à uirtute; & propterea vult Gal. 12. meth. 4. cibum iniucundum plurimum nocere uentriculo; quoniam ab ipso non amplexatur, sed redditur potius nauseabundus: idem desumi potest etiam ex Hipp. 2. Aphor. 28. ubi uult, *cibum paulo deteriorem, sed iucundum, præferendum esse cibo meliori, sed iniucundo*. Institutum ergo nostrum sit, ut ægris cibum quam maximè fieri possit, gratum demus: & si licet ad magis determinata descendere, in febre putrida, in qua uires potissimum diu laborarunt, cum hæ ita etiam coindicent, ita paranda sunt cibaria, ut quàm facillimè fieri potest concoquantur, uincanturquè à natura, quare uti oportet potius elixis, quam assis: & si uirtus supra modum debilis uideatur, utendum est potius liquidis, quam consistentibus, *facilius enim est* ex Hipp. *impleri potu, quam cibo*. Quare uti oportet non solum contuso, sed etiam consummato; hæc enim maximè nutriunt. Præterea est & destillatũ, idest aqua carnis, de qua loquens Auicenna lib. 3. cap. de cura syncopis, dicit, ipsam plus nutrire, quam uinum: nam licet uinum citius nutriat, non tamen tantum nutrit, quantum aqua carnis. Præterea sunt & oua, quæ quando sorbilia conceduntur, ita coqui debent ut leuem quandam acquirant consistentiam: non enim dari debent ita fluida. Hoc colligitur ex Gal. primo de ratione vic. 18. ubi ait, oua sorbilia lædere stomachum, ita ut uentriculus ueluti subuerti uideatur; & hoc est intelligendum de ouis sorbilibus quæ nimis fluida sunt, & parum cocta: sed si æger ouis non delectetur, eis illa non exhibeatis; non enim alia desunt quæ loco ouorum dari possunt: quemadmodum est panatella in iure consumpto. Præterea notandum est circa acetum, ex Galeno 3. de rat. uic. 37. eò quod solet lædere uentriculum, neruosasquè partes: ut igitur remoueatis nocumentum ab illo, curetis acetum decoqui cum mulsa, cum passulis, & cum aqua herbæ illius ex qua fit acetarium.

Si virtus sit debilis, quales cibi conueniant.

Aquam carnis plus nutrire quam vinum.

Oua sorbilia debent habere aliquã consistentiam.

Acetum quomodo pparetur ne noceat ventriculo.

Tempus vniuersale dandi cibaria.

Virtus dupliciter potest considerari.

Postremò quoad tempus uniuersale, cognoscendum est quando danda sint cibaria: in re igitur tanti momenti distinctè procedendo oportet considerare in primis cibum, quatenus est materia alimenti, idest quatenus est materia iuuantis indicati à uirtute. Virtus itaque, cum sit illa quæ indicat, potest considerari, uel ut ualida, uel ut debilis est, & in præsentia nos consideramus uirtutem in corpore febricitante. Si

virtus

virtus sit valida, tunc considerandum, an adsit aliquod prohibens, necne; tunc enim offerri debet cibus, quando adest præsentia indicantis, & nullum adest prohibens: adest autem præsentia indicantis, quando virtus est robusta. Si consideremus febrem, seu morbosam affectionem, hæc uel est chronica, vel est acuta; si sit chronica, tunc non prohibet alimentum, nisi in tempore status: & ideo licet vti victu habente vim non minuendi, sed conseruandi virtutem. Si verò sit acuta, tunc virtus valida indicat conseruationem (virtus enim semper conseruationem indicat) sed indicat etiam ut ipsa moderatè debilitata conseruetur: Quare non expedit uti uictu conseruante uires, prout ualidæ sunt, sed cibum subtrahere oportet. At si uirtus sit debilis, morbus non potest prohibere; plus enim potest uis uirtutis, quam uis morbi: secus autem res se habet, si uirtus sit robusta. Et hoc est quod proponit Gal. primo Aphor. 9. ubi dicit. *In vigore morbi nos aliquando cogi dare cibum copiosum, & maximè nutrientem*. Cogimur autem ratione alicuius symptomatis, alicuiusuè casus, cuius ui uires prosternuntur, & hoc euenire solet in febribus putridis, & pestilentibus: non modo in his, sed & in quibus apparent peticulæ, quæ non sunt febres uerè pestilentes, sed accedunt quidem ad materiam uerè pestilentem, in quibus cito cōcidunt uires, quæ plurimum debilitatæ conseruari debent: unde si in ipsis ex Hipp. usi fueritis in statu uictu tenuissimo, ægros interficietis. Quare optimi practicantes, in augmento, statuquè, præbent contusum, & destillatum.

Febris dupliciter potest considerari.

Quando liceat cibare in statu morbi.

Quantum sit ratione morbosæ affectionis, hæc non indicat cibum magis copiosum in augmento, & statu, sed uirtus est quæ illum indicat, & quidem maximè; hanc enim obseruabitis ita debilitatam, ut cogamur non semel tantum in die dare contusum, aut destillatum: sed etiam ter, quaterq;, singulis uidelicet sex horis. Vnde, cum dictum sit ex Hipp. Gal. & Auic. & omnium sententia, ubi inter se discrepant indicantia, eorum uim esse considerandam diligenter, & deinde inseruiendum magis urgenti, altero tamen non neglecto, & cum uirtus omnium indicantium sit regina: & ideo quando est debilis, omnium magis urgeat: propterea quotiescunque illa sit debilis, uobis consulo ut exhibeatis cibum, & in augmento, & in statu, alioquin succumbet uirtus: vestrum tamen erit dare cibaria quæ facile coquantur, & liquida, ut aquam carnis, & huiusmodi alia, atque ut occurratis materiæ morbificæ corruptæ, malignæquè, alteretis ea multa copia acetosæ, uel aliorum id genus.

Quod si consideremus cibum, quatenus est materia remedij, idest quatenus est materia iuuantis, quod indicatur ab affectu morboso, tunc considerandum qualis sit hic affectus; nam si hic sit chronicus, vno modo; si uerò sit acutus, alio modo illi est occurrendum; quod autē

De cibo ut est materia remedij.

indicat est materia, ratione & quantitatis, & qualitatis: quare operæ prætium est inter initia vti cibo potius, quam in augmento, & statu, ratione alterationis. Quantum verò sit ratione euacuationis, victus debet esse magis vacuans circa augmentum, & statum, & præcipuè circa statum, nullum namque tempus est, in quo melius sit vti victu magis minuente, quam in tempore status; in statu enim tenuissimo victu vtendum est, modo tamen vires ferant. Quare optimi medici, ante statum solent occurrere viribus, eas roborando, vt possint tempore status perferre victũ illum tenuissimũ, qui à materia morbosa indicatur.

Hic tamen aduertendum, quòd licèt verum sit, in statu, quantum sit ratione ipsius relati ad reliqua tempora, tenuissimo victu utendum esse: non tamen ob hoc inferendum est, eodem modo in augmento ad principium relato, licere vti cibo magis minuente, quam in ipso principio; hoc enim non est semper verum, nec etiam si consideremus principium quoad suam latitudinem, nempe quoad primam, & vltimam partem; non enim semper vti licet victu magis minuente in vltiã parte, quam in prima. Hoc autem videtur aduersari Hipp. qui primo Aphor. 4. dicit, quòd quanto magis distamus à statu, tanto minus euacuantem cibum dare debemus: quanto autem magis accedimus ad statum, tanto magis euacuantem cibum exhibere debemus. Quare cum augmentum sit magis proximum statui, oporteret vti victu euacuante, minuenteuè, magis in augmento, quam in principio, & similiter magis minuente in ultima parte principij, quam in prima.

Dubitatio.

Solutio.

Aduertatis, nos interdum dare uictum magis minuentem in principio, quam in augmento, & in prima parte principii, quam in postrema, ratione uirtutis; interdum etiam ratione materiæ morbificæ, quod ut cognoscamus quando faciendum sit, confugiendum est ad indicantia, & primò quoad uirtutem, de hac nulla est difficultas: nam si uirtus sit debilis ob aliquem casum: uerbi gratia, ob aliquam euacuationẽ, quæ fiat in augmento, tunc in statu nos cogemur ratione uirtutis, dare cibum: & ideo optimi practicantes in pleuritide dant cibum minus euacuantem in augmento, quam in principio: nam si sit pleuritis, in qua fiat expurgatio materiæ per tussim (datur enim pleuritis humida, in qua apparet sputum) in tali euacuatione maxime laborat uirtus, propter maximum motum qui fit per tussim; unde in tanto labore nequaquam instituenda est inedia: & hac de causa debetis in augmento cibum minus minuentem, & magis nutrientem dare, quam in principio, & in hoc nulla est difficultas. Sed dubium est, quomodo hoc indicatur à materia morbifica. Quare aduertatis, materiam morbificã dupliciter considerandã esse: uno modo, prout actu uehementiã ostendit; altero modo, prout uehementiam efficere potest, quod declaro. Si consideremus materiam, quatenus actu est uehemens, & uehementiam ostendit,

Materia morbifica dupliciter cõsiderari potest.

ostendit: quoniam in principio debiliter, in augmento valentius, in statu valentissimè agit; propterea oportet in statu vti victu tenuissimo, in augmento autem, tenui, in principio verò, adhuc minus tenui. Si consideremus materiam, prout facere potest vehementiam morbi, cum materia hæc peccans in corpore, sit præsens, & à præsenti sumatur indicatio: vt si oriatur febris ex repletione, & adsit etiam suspicio febris chronicæ, dari debet cibus magis minuens in primis tribus, vel quatuor diebus, quam in reliquis, non ratione virtutis, quoniam hæc in principio est robusta: sed ratione materiæ replentis, quæ in principio morbi, non vehementer, sed debiliter agit: imminet tamen periculum ne validè agat, & suffocet calorem naturalem. Et hoc desumitur ex Gal. lib. de ptisana, ubi ait, non dandam esse ptisanam integram, antequam leniatur aluus, & minoretur materia: ex quibus apparet Gal. ante minorationem materiæ, dare ptisanam colatam; post vero minorationem, dare integram. Sed dicet aliquis. Quare Galenus dat cibum minus minuentem post primos dies; magis verò minuentem in primis diebus? Dicimus illum id efficere, quoniam considerat vim indicantis, idest morbificæ materiæ, quæ licet nondum actu ostendat suam vehementiam, eam tamen potest ostendere. Communis quidem videtur esse medicorum sententia in ordinanda victus ratione, vt circa initia morbi copiosior detur cibus, progrediente autem morbo, subtrahatur cibus, & eo magis sub trahatur, quo magis accedit ad statum; ita vt in statu victu maximè tenui sit vtendum: veruntamē hoc nō est agendum in quocunque morbo, quando scilicet materia morbifica, licet nondum actu suam ostendat uehementiā, eius tamen sit naturæ, ut maximè lædere possit: ueluti in febre etiam chronica ex repletione corporis. Et hoc uiderunt Auicenna, Aetius, Mesue, & reliqui, qui de paralysi loquentes, iubent, ut in primis diebns utamur uictu admodum tenui, deinde uerò procedente morbo augeamus uictum: ratio fuit quoniam isti respexere uim materiæ, quæ maximè potest indicare. Vbi paralysis est recens, & incipit, tunc occurrendum est ne materia infigatur, pertinaciterquè adhæreat; semel enim infixa, uix deinde potest eradicari; unde miseri paralytici ut plurimum non possunt sanari. Quare in principio, quoniam ita indicat uis materiæ, oportet uti minuente uictu: & hoc aliqua ex parte insinuat Gal. primo Aphor. 4. ubi ait, *in morbis longis oportere vires fouere magna ex parte*, non dicit semper, sed magna ex parte, seu ut in pluribus, ut significaret, si morbus sit longus, sed uehemens, (& uehemens est, quoniam insignis potest esse vis in materia) ob id expedire quidem uires fouere magna ex parte, non tamen semper: quoniam aliquando tam magna est uis materiæ, ut plus possit indicare victum minuentem, quam vis virtutis prohibere. Quod autem virtus minus possit prohibere victum minuentem,

Num in febre chronica ex repletione vberius sit cibandū in primis quam in vltimis diebus.

Ptisana quādo danda colata & quando integra.

Cur Auic. & reliqui in paralysi vtantur victu tenuissimo in primis dieb⁹.

Gal. locus explicatur.

nuentem, quam materia indicare, ex hoc persuaderi potest: quoniam non aliam ob causam instituendus est victus non ita tenuis, nisi quia periculum est, ne in tempore status cogamur vberius nutrire, quod est absurdum; semper enim oportet minus nutrire in statu, in quocunque morbo, siue acuto, siue chronico.

Quomodo instituendus sit victus ratione morbi.

Quantum sit ratione affectuum, semper respiciendus est futurus status, atque ita ordinare victum, vt non cogamur dare cibum copiosum in statu: vnde si in morbo acuto demus victum tenuiorem in principio, periculum est ne adueniente statu cogamur dare cibum copiosum, & hoc imminet in morbo acuto, quia cito futurus est status. At hoc non est timendum in morbo chronico: nam verbi gratia, duraturus est morbus vsque ad quadraginta dies; si ante statum, per sex, vel septem dies primos dabitis cibum minuentem, poteritis postea vberius nutrire vsque ad vigesimam; transactis viginti diebus, cum accedat morbus ad statum, poteritis paulatim, ac paulatim cibum subtrahere; ita vt maxima fiat cibi subtractio prope statum, & in statu. Ex Hipp. hoc colligitur primo Aphor. decimo vbi ait. *Quibus in morbis status posterior futurus est, cibum subtrahere oportet, & in statu, & paulo ante statum*: nõ dicit, multo ante statũ, sed paulo, & vt per sex, vel octo dies.

Quare in morbis chronicis apparet, quomodo inter initia plus possit materia ad indicandum, quam virtus ad prohibendum. Quare comprobatum sit, materiam morbificam, prout agere potest, & etiam vehementer, indicare victum minuentem. Vnde Galenus etiam 3. de fracturis 48. & 49. in luxatione magni articuli, præcipit vt victu valde minuente vtamur per septem dies, nisi adfuerit febris: si verò adsit febris, per quatuordecim; constat enim, luxationem talem esse affectum valde chronicum. Verum ita locutus est Galen. quia considerauit, plus posse morbificam materiam ad indicandum victum tenuem, quam virtutem ad prohibendum: nam cum sit luxatio in magno articulo, periculum est ne materia confertim confluat in affectum locum, fiatquè inflammatio, atque non possit affectus vlla ex parte remoueri: vnde patet summam esse vim materiæ morbificæ, & ob id plus posse ad indicandum. Verum cum hæc materia maioris sit potentiæ, si coniunctam habeat febrem, propterea febris indicat materiam morbificam esse potentiorem. Cum igitur febris indicet maiorem efficaciam materiæ: hinc est quod dicit Galenus vtendum esse victu minuente, si adsit febris, per quatuordecim dies, eò quod maximè potest materia morbifica: febris autem non indicat, sed concurrit tanquam signum indicans præsentiam materiæ, & ita Galeni locus intelligi debet. Quare si confugietis ad indicantia, certè nunquam errabitis. Sed hæc de tempore vniuersali exhibendi cibum dicta sufficiant.

Gal. locus declaratur.

Hora dandi cibaria in febris putridis.

Loquamur modo de tempore particulari, idest de hora exhibendi cibos

cibos in febribus putridis: in primis tamen tanquam notum supponere oportet, sermonem esse de cibo vtroque modo considerato: siue sit materia iuuantis alimenti, siue materia iuuantis remedij: & hinc colligendum est, indicantia non alia esse, quam affectionem morbosam, & virtutem: morbum quidem, ratione iuuantis remedij: virtutem verò, ratione iuuantis alimenti. Quare sufficit considerare, quæ sint prohibentia, & quæ sint antecedentia: quoad prohibentia, dicit Hipp. primo Aphor. vndecimo. *In accessionibus abstinere oportet*: dicit etiam primo Aphor. 19. *In febribus circuitus habentibus, in accessione ipsa abstinendum est à cibo.* Ideo dicit ibi Galenus, ciborum particularium tempus colligi posse ex accessionibus ipsis: & præsertim quando febres habent integritatem, & potissimum, vt dicit Galenus 11. meth. vltimo, quando habent integritatem longam. Et ob id non est inferendum, horam cibandi desumendam esse, aut ab accessione, aut ab interuallo, ita vt interuallum indicet, accessio autem prohibeat; eò quod à tempore non desumitur indicatio. Quare in exhibendis cibis oportet maximè respicere virtutem, seu naturam regentem cibaria: siue sint alimenta, siue sint remedia; natura enim laborat, defatigaturquè: siue concoquat cibum, qui est materia alimenti, siue regat cibum, qui est materia remedij; cibus enim quando est materia remedij, agit in virtutem, in corpusquè: & magis etiam, quam quando est materia alimenti; & ideo eligi debet hora illa, in qua natura minus laborat: tali namque hora poterit natura regere cibum, quicunque ipse fuerit.

Prohibentia cibum.

Cum autem sermo sit de febribus, declarandum quid agendum in febre intermittente, & quid in continua. Quoad febres intermittentes, ex Galeno vndecimo meth. 8. hæ sunt in duplici differentia: vel enim longam, vel breuem habent integritatem, si longam habent integritatem, facilè est nosse horã dandi cibum, nempe per quatuor, quinque, & sex horas ante futuram accessionem: ratio huius est, quoniam sicut in accessione materia morbifica prohibet cibum, cuius materia est alimentum, quod à virtute indicatur: ita etiam virtus in tempore accessionis, quoniam defatigatur, & agere debet contra materiam, prohibet cibum, qui est materia remedij indicati à materia morbifica. Quare in accessione non est cibandum: in integritate verò, adest materia morbifica, quæ indicat præsidium, quod non prohibet virtus: præterea in integritate, alimentum indicatum à uirtute, non prohibetur à materia morbifica. Cum igitur hic adsint indicantia, & prohibentia, iure in interuallo exhibere oportet cibum. Vtrum autem offerendus sit cibus per quatuor, vel quinque, vel sex horas ante futuram accessionem, hoc indicatur ex uirtute, prout scilicet, uel potest, vel non potest cibum concoquere ante futuram accessionem. Si uirtus sit robustior, per plures: si debilior, per pauciores horas antè ac-

Hora dandi cibum in febribus intermittentibus.

cessionem cibum dare oportet. Quare hoc non sumitur ex cibo, ita vt cibus sit indicans, sed ex uirtute, quæ indicans existit. Quod si febris habeat breue interuallum, dicit Galenus vndecimo meth. vltimo, duorum alterum esse agendum; vel enim oportet exhibere cibum, dum æger maximè, & euidenter calet, uel alia ex parte, quando imminet accessio, & iam futura est: exhibendus ergo est cibus, modo in statu, modo circa statum, modo circa principium. Sed vnde nam coniiciemus eligendam esse potius vnam horam, quam aliam? Oportet respicere affectus morbificos, ut dicit Galenus loco citato: & per affectum morbificum, intelligo, non modo morbum, sed & morbi causam.

In febre breuis interualli quomodo sit agendum.

Vnde sumi debeat hora cibandi.

Affectus autem morbificus potest esse duplex: vel enim uirtutem suffocat, uel uirtutem resoluit: uerbi gratia, si fuerit febris cum caliditate, cum affectu iecoris, uel uentriculi, & in principio accessionis materia cum impetu confluat in iecur, in ventriculum, tunc affectus hic morbosus agit suffocando uirtutem, imminetquè periculum ne illa suffocetur: contra uerò si affectus fuerit ad summum calidus, agit in uirtutem, dissipando, resoluendo, & euocando calorem. Itaque si primum adfuerit, tunc oportet cibare potius circa statum, quam circa principium; ratio est, quia in principio, & circa principium, plus potest affectus ad prohibendum, quam virtus ad indicandum: ideò si tunc dabitis cibum, suffocabitis calorem ægrorum: contra uerò in statu, plus potest virtus ad indicandum alimentum, quam materia ad prohibendũ; in statu enim, materia morbifica non potest tantum, ut possit suffocare, sicuti potest in principio; in principio namque, illa confluit ad interiora, ad uiscera, unde periculum suffocationis imminet; in statu uerò, calor est expansus per totum corpus. Quare non multum potest affectus morbificus ad prohibendum, maxime uerò potest virtus ad indicandum: nam cum non liceat dare cibum in interuallo, nec circa principium, uirtus succumbet: ideo necesse est cibare in statu, ratione uirtutis, quæ tunc exigit cibi exhibitionem. Quod si affectus morbificus agat resoluendo, oppositum est statuendum: nam plus potest affectus morbosus in statu ad prohibendum, quam uirtus ad indicandum; cum enim resoluitur virtus, maximè resoluitur in statu, & ante statum, quoniam affectus hic calidus viget præcipuè in statu; quare non est expectandum febris accessionem ad statum deuenire, quia interim resoluetur virtus, sed in principio dandus est cibus, quia plus ptest uirtus ad indicandum, quam affectus calidus ad prohibendum, quia tunc non potest vires ita resoluere, quamadmodum tempore status.

Affectus morbificus est duplex.

At si fuerit continua proportionata, eligatis horam minoris afflictionis: quoniam qua hora natura minus affligitur, ea etiam potest commodius cibum regere: at si febris fuerit continua non propor-

Hora cibãdi in febribus cõtinuis proportionatis, & nõ proportionatis.

proportionata, tunc ex Gal. vndecimo meth. 5. consideretis consuetudinem, datequè cibum ea hora, qua consueuit æger in tempore sanitatis illum sumere: quoniam rationi consonum est, vt natura ratione consuetudinis, ea hora facilius possit cibum perferre. Sed aduertatis etiam, non esse præter rationem dare cib[illegible] hora, vel aere tepidiore, verbi gratia, tempore æstatis, hora min[illegible] calida; nam licet febris seruet eundem tenorem, ægri tamen hora diei calidiore, magis cruciantur assumpto cibo, eò quod sentiunt afflictionem, & febris, & caliditatis aeris, potissimum tempore æstiuo: secus autem euenit si aer sit tepidior, veluti circa diluculum, vesperasquè; ratio enim dictat, patiens tunc facilius febrem perferre. Aduertatis etiam inter omnia, ne exhibeatis cibum supra cibum; cibus enim nondum coctus, habet rationem antecedentis, ita vt non liceat dare secundum cibum, nisi primus fuerit concoctus; & hoc, ne fiant cruditates, augeanturquè obstructiones. At quidem hoc scire non sufficit, sed oportet etiam cognoscere, cum dantur febricitantibus varia cibaria, ut carnes, oua, ptisana, quod nam ex his sit prius assumendum. Quare considerandum, an cibus qui exhibetur, habeat, præter vim nutrientem, vim etiam lubricandi, necne; si enim conferatur caro pulli cum carne vituli, caro pulli est facilioris coctionis, quam caro uituli, sed caro pulli non habet vim lubricandi. Cum igitur comparantur inuicem cibi facilioris, & difficilioris coctionis, tunc si cibus facilioris coctionis fuerit lubricans, hic prius est assumendus, deinde reliqui: hoc desumitur ex Galeno 3. de rati. vict. 22. vbi ait, primũ ingerenda esse cibaria quæ subducãt cruditates, & ob id dat in primis mulsam, quæ uim habet lubricandi, deinde ptisanam: ratio est euidens, quia cibus hic cito concoquitur, & concoctus cito etiam descendit, ob sui lubricitatem. Oppositum autem est statuendum de alimento facilioris coctionis, non habentis vim lubricandi; non enim debent dari primum cibi facilioris, deinde uerò difficilioris coctionis, sed è contra; verbi gratia, primo caro vituli, deinde pulli: ratio est, quoniam, cum sermo fiat de alimento non lubricante, si detur primum caro pulli, deinde verò vituli, cum caro pulli sit facilioris coctionis, citius concoquetur, & præsertim quia residet in fundo ventriculi, vbi viget maximè concoctrix facultas: caro autem uituli tardius coquetur, & quia talis est sua natura, & etiam quia residet in parte supra fundum ventriculi, in qua non ita viget vis concoctrix. Quare citius concoquitur caro pulli: concocta autem non potest descendere, quia non habet vim lubricandi, sed detinetur, & quidem plus æquo, quia non habet vim dictam: concoctus autem cibus non debet detineri, quoniam sic potius corrumpitur. Et ob id, quando cibus non habet vim lubricandi, alio modo est procedendum, ita tamen, vt consuetudini aliquid condonetur.

De ordine sumendi cibos.

Dubitatio circa cibos diuersarum facultatum.

Sed dicet aliquis id esse contra Galenum 3. de ratione victus 35. cum ibi dicat, non exhibenda esse in eadem mensa cibaria diuersarum facultatum, quoniam ventriculus maximè turbatur, ideo ibi improbat exhibitionem ptisanæ, & oxymelitis simul, & iubet, exhibendum esse, vel oxymel tantum, vel ptisanam tantum. Cui respondemus nos, animaduertendum esse, sermonem fieri posse de cibo dupliciter: vel scilicet prout est alimentum, vel prout est alimenti condimentum; si primo modo fiat sermo de cibo, tunc non est tutum varia dare cibaria, & hoc modo intelligi debet Galenus: at si sermo fiat de cibo, prout est condimentum alterius cibi; tunc licet permiscere varia cibaria: hoc colligitur ex Galeno primo ad Glauc. cap. de cura tertianæ nothæ, vbi dat ptisanam cum pipere, origano, & huiusmodi alijs. Si verò alia ex parte consideremus varia, quæ eodem prandio exhibentur, vt omnia habent rationem alimenti, considerandum, an sermo fiat de morbo acuto, an verò de chronico: si sermo fiat de acuto, rursus coniectandum, an virtus sit robusta, an potius debilis; si sit robusta, non licet cibarijs vti diuersæ facultatis: & hoc modo intelligendus est Galenus loco citato, vbi etiam loquitur de victu acutorum: sunt autem diuersæ facultatis cibaria, veluti ptisana, & oxymel: quoniam ptisana est materia victus tenuis; oxymel uerò est materia victus tenuissimi.

Solutio.

Vtrum liceat vti cibis diuersarum facultatum. Gal. locus declaratur.

Differentia inter oxymel pro condimẽto, & pro cibo.

Vnde animaduertatis, differentiam esse inter oxymel sumptum pro condimento, & eundem acceptum pro materia cibi; cum enim vtimur oxymelite gratia cõdimenti, tunc nos simul cum ptisana, dabimus oxymelitis vnc. ſ. vsq; ad vnc. 1. si verò illo utemur pro materia victus tenuissimi tantum, poterimus illius exhibere vnc. 3. vel 4. Prçterea hæc eadem differũt inter se, eò quod oxymel est alimentum multo magis medicinale, quam ptisana; & si in morbo acuto aliqui dent ptisanam, & illi immisceant parum panis madefacti, quem panatam dicunt, ita vt ex his duobus prodeat materia victus tenuis, cibus hic non est vndique improbandus; non enim est differentia inter hæc tanta, quanta est inter oxymel, & ptisanam. Qnod si sermo fiat de febre acuta, in qua vires sunt debiles, non est præter rationem, dare ptisanam colatam, & cum hac miscere contusum, destillatum, emulsionem seminum melonum, & emulsionem amygdalarum; quoniam in febre acuta egemus victu minuente, quem materia morbifica indicat: sed si supponatur virtus debilis, non coindicat minuentem victum, & si illo vteremur, virtus laberetur. Quare ratione virtutis debilis dabimus destillatum, contusum; ratione verò febris, exhibebimus ptisanam, vt refrigeremus, ac detergamus. Præterea vt prouocemus lotium, si hoc erit opus, permiscebimus expressionem seminum melonũ; seu amygdalarum, si somnum prouocare maluerimus. Quare non est

præter rationem, diuersa respicientes, diuersa etiam simul miscere. Sed animaduertendum, ut semper horum, quando his uti contingit, exacta fiat mistio: & ideò postquam illa sunt commista, non debent illico exhiberi, sed oportet ut horum lento igne fiat ebullitio aliqua per quinque horas, cuius ope fiat omnium miscella, & ueluti unicus fiat cibus, & hoc, quia uirtus est debilis, de qua non loquitur Galenus loco citato: eò quod hæc non potest ferre uictum minuentem. At si morbus sit chronicus, licet exhibere cibaria plura; optimum tamen est pauciora dare: & ideò optimè faciunt medici, & multo etiam melius ægrotantes, quotiescunque utuntur cibo sincero: ut quando sunt contenti sola carne, uel pulli, uel perdicis; qui quidem modus non est improbandus, sed maximè laudandus. At quidam ægrotantes adeò nauseabundi sunt, ut si eis unus tantum cibus offeratur adeo parum comedunt, ut eorum tandem uires concidant: aliqui etiam tempore sanitatis consueuerunt uti diuersis cibariis, quibus si præbeatur sola caro pulli, non est possibile seruare eorum uirtutem: & ideò consuetudini aliquid est condonandum. Galenus itaque tunc loquebatur de morbis acutis, in præsentia autem loquitur de febribus chronicis: & ideo in quartana cogimur uti, in eodem etiam prandio, diuersis cibis. Hæc de cibo, & ordine illum sumendi dicta sufficiant.

DE POTV.

Sequitur autem ut de potu loquamur, qui dupliciter considerari potest, uel quatenus est materia potus alimentalis, & quatenus est materia remedii; ita ut ex his sit inferendum, potum esse materiam iuuantis, quod indicatur à uirtute, à materia morbosa, & à febre. Quoad uirtutem, huius gratia conuenit potus, qui sit ualde tenuis, & purus: tenuis quidem, ut uehiculum sit alimenti: purus uerò, ut magis conseruentur uires. Vnde materia potus modo est aqua, modo vinum, & si est aqua, interdum nutrit, aliquando non nutrit: si autem est vinum, necessario nutrit. Quantum ad aquam, ut colligitur ex Hipp. 3. de rat. victus 40. optimum est eam eligere, quę sit potius cocta, quam cruda, quoniam per coctionem pars crassior aquæ descendit, atque residet, & ideo aqua depuratur, fitquè expers crasśioris partis: aqua verò cruda, ob sui crasśitiem diutius immoratur in ventriculo, & si contingat illum esse biliosum, aqua corrumpitur. Quare eligi debet aqua cocta, quæ habet rationem vehiculi alimenti, non autem alimenti: acquirit autem vim alimenti, si cum carne coquatur, cum ex ipsa fiat ius, quod si destilletur, fit ius destillatum, quod in potu optimum est, cum frigidum hauriri posśit; est enim materia alimenti, seu indicati à virtute. Quoad vinum; oportet ratione virtutis, eligere vinum purum,

Potus est materia alimentalis, & materia remedij.

De Aqua.

De Vino.

ac tenuis substantiæ : & ideò oportet ipsum non esse recens, sed vetus; quia recens, impurum, & excrementosum est ex Galeno tertio de ratio. vic. primo & secundo. Vt autem uinum sit substantiæ tenuis, oportet factum esse ex vuis optimè maturis : debet etiam esse, non quidem dulce, quia obstruit, sed boni saporis, ut sit gustui iucundum, siue album sit, siue rubrum.

Quod si consideremus potum, prout est materia iuuantis indicati à materia morbifica; materia in febre putrida est duplex, vel putrida, vel nō putrida; ratione materiæ putridæ indicatur auxiliū refrigerans, & exiccans, cuius materia est aqua, sed alterata aceto, syrupo acetoso, acetositate citri, & huiusmodi: ratione autem materiæ non putridæ, indicatur auxilium varium, prout varia est materia: vt si materia sit pituitosa, indicatur auxilium aliqua ex parte calefaciens, alterans, detergens, cuius materia est aqua alterata cum petroselino, fęniculo, pipere, cinnamomo, & huiusmodi alijs. Præterea huius præsidij materia potest esse vinum; potius vinosum, vel mediocre, quam pauciferum : potest etiam esse vinum medicatum, vt vinum absinthite. Postremò quoad febrem, hæc indicat refrigerans, & humectans auxilium, cuius materia est aqua hordeacea, aqua alterata cum seminibus melonum, vel cucurbitarum, lactuca, & huiusmodi alijs refrigerantibus, humectantibusquè.

His ita constitutis, sciendum est quanam materia vti liceat in febribus putridis : sed hoc scire impossibile est, nisi sciatur, an respiciendæ sint potius vires, an materia febrilis; ex his enim cognoscetur, & quantitas, & tempus, & quæcunque demum concurrentia in materia proposita desiderari possunt. Primum ergo si consideremus vim febris, hæc tantæ est potestatis, vt prohibeat auxilium, cuius materia est vinum : quod desumitur ex Gal. 7. meth. 6 vbi loquens de siccitate, & affectu, in quo necessaria est refectio, dicit, dandum esse vinum, nisi adsit febris; quo in loco loquitur de intemperie sicca, & tamen non audet dare vinum, si adiuncta sit febris in corpore squalido, consumptoque.

Instantia. At forte dicet aliquis, dandum non esse vinum vinosum, quoniam tale prohibetur à Galeno. *Responsio.* Cui respondeo Galenum ibi dicere, non dandum esse vinum aquosum, quia loquitur de vino paucifero. Quare vobis consulo ne in febribus putridis concedatis vinum, quia a febre prohibetur. Sed aduertatis, vinum non modo in principio, augmento, & statu prohibendum esse: sed etiam in declinatione quandoque; non tamen in omni febre, sed in continua tantum; non enim in declinatione febris intermittentis prohibetur; quoniam tunc plus potest virtus, quam febris, hæc enim non potest esse tam vehemens vt inhibeat vinum, sed solum in febribus continuis hoc euenit. Quod cognoscens Gal. 11. meth. 9. dicit: *non dandum esse vinum, nec vtendum esse lauacro*

In febribus putridis non dandum vinum, si continuæ sint.

Gal. locus declaratur.

inunctioneque: & ibi loquitur de ijs, quibus vti oportet post euacuationem totius corporis, & per vomitum, & per aluum, & per sudorem, & demum quomodocunque: propterea sermo est de febre existente in declinatione: & ideo dicit, in hac febre exhibendum esse vinum, nisi obstet febris magnitudo: obstat autē, non in intermittentibus, sed in continuis; in harum enim declinatione potest aliquando adeo intensus esse calor, vt si detur vinum, calor adhuc magis intendatur, adeo vt si sit in habitudine, fiat in habitu: vnde obseruatur aliquando, febres putridas tolli, & illis succedere hecticas, nec alia de causa, nisi propter vinum intempestiuè sumptum. Prohibetur ergo vinum, etiam in declinatione febris continuæ tantum: quo fit, vt cum febris huiusmodi curanda occurrit, non exhibendum sit vinum, sed loco eius aqua. At dicet quis. Quęnam aqua est propinanda? Dicimus, non aquam alteratam cinnamomo, pipere, aniso, & huiusmodi siccantibus, quæ si libet aliquando in illa incoquere, ea tamen sint in pauca, minimaquè quantitate; melius tamen est ab his abstinere. Hoc proponit Galenus 8. meth. 4. loquens de ephemera ex obstructione, vbi ait, post venæ sectionem vtendum esse detergentibus, sed citra caliditatem: vt non sit tutum vti iride, pulegio, origano, & apio; quoniam calefaciunt, sicuti etiam vinum. Quare si non licet vti vino, nec vti licet aqua ijs alterata, quæ æquè ac vinum calefacit. Quod si contingat, vt in febre virtus sit debilis; debilis autem potest esse, vel per suffocationem, vel per resolutionem: si sit debilis per suffocationem, considerandum diligenter, an suffocatio pendeat tantum ex succis copiosis, an potius ex copiosis, & crudis simul; si enim pendeat ex copiosis tantum, hæc virtus non est illa, quæ indicet auxilium, cuius materia sit vinum, quia plus potest febris prohibendo. Et ob id Galen. in syncope primo ad Glauc. 14. in qua vires dubio procul cadunt ex repletione, iubet esse abstinendum à vino. Quod si contingat, suffocationem fieri, & virtutem debilem reddi ob succorum, non modo copiam, sed etiam cruditatem, tunc perpendendus est pulsus patientis ex Galeno 12. meth. 3. qui si repente ad imbecillitatem, inæqualitatem, & paruitatem non mutetur, non debet dari vinum; plus enim potest febris prohibendo, quam virtus indicando.

In febribus continuis nō danda aqua alterata calidis, vt cinnamomo.

Virtus potest esse debilis dupliciter.

In syncope ex repletione non dandum vinum.

Quomodo ex pulsu liceat dare vinum.

Quod si hæc mutatio in pulsu repente oboriatur, tunc oportet dare vinum, quia plus potest virtus indicando. Verum hæc non vsque adeo potest, vt negligere liceat affectus morbificos: quoniam Gal. dabat vinum, sed tamen aquosum, & pro condimento potius cibi, quam pro potu; propinabat enim non vinum, sed panem in vino aquoso madefactum, vt significaret, dandum esse vinum in minima quantitate.

Quod si virtus debilis sit, quia resoluatur, considerandum, an propter resolutionē parum, an multum concidat, adeo vt sit, vel cum leui,

vel cum insigni imbecillitate: si sit debilis quidem, sed tamen mediocriter, hæc à Galeno vndecimo meth. 9. vocatur virtus non valida: non appellat autem hanc validam, quia non est valida, nec debilem, quia non est extremè debilis, sed vocat non validam, quia inter has medium sortitur locum. Si ergo sit virtus talis, tunc respicienda est febris, hæc enim est vel insignis, vel moderata; si sit insignis, plus potest febris prohibendo vinum, quam virtus illud indicando: & ideo Galenus loco citato, in virtute etiam non valida, cum febris erat vehemens, iubebat abstinendum esse à vino. Quod si febris sit moderata, tunc si conferamus vim febris moderatæ cum virtute non valida, plus potest virtus indicando vinum, quam febris illud prohibendo: at non ob id statim est propinandum vinum, sed ex Galeno loco citato, consideranda est etiam morbi materia; nam (dicit Galenus) si virtus sit non valida, febris sit mediocris, & præterea sint notæ coctionis materiæ, his existentibus, licet dare vinum aquosum: & præsertim si ambiens sit frigidum, quia imminuit vim prohibentis illud; calidum verò auget vim febris, & proinde prohibet vinum: quod dicit Galenus, quia eo in loco loquebatur de cura febris putridæ continuæ, immo cotinentis, nempe de synocho cum putredine in quibus nullo pacto exhibendum est vinum: quod tamen 8. methodi cap. 3. in diarijs concedit: ibi subdit Hipp. non modo in diarijs, sed & in acutis febribus, vinum exhibuisse; dicit enim Hippocr. 4. de rat. victus 41. *In morbis acutis si suspicio sit, vel grauitatis capitis, vel delirij, prorsus abstinendum est à vino*, tuncque oportet exhibere vel aquam, vel vinum aquosum, atque post vinum superbibenda est aqua: quæ dicta Hipp. & Gal. intelligi debent hoc modo, dandum esse vinum febricitantibus, seruatis seruandis, idest quãdo adest præsentia indicantis, & nullum adest prohibens. Quare in febribus acutis exhibendum est vinum, ex Galeno vndecimo meth. 9. quando virtus est non valida, quando febris non est insignis, sed potius moderata: quando etiam non adest materia prohibens, & adsunt signa coctionis: & licet Hipp. loco supra citato dixerit, in febribus acutis abstinendum esse à vino, cum adest suspicio, vel grauitatis capitis, vel delirij, ob id tamen noluit significare (sicuti quidam perperam dicunt) dandum esse vinum in acutis, quando non adest suspicio doloris capitis, aut delirij. Et ideo vos in febribus acutis, licet nulla adsit suspicio grauitatis capitis, nec delirij, non debetis concedere vinum; considerare enim oportet alia multa à Galeno proposita vndecimo meth. 9. & à nobis etiam paulo supra relata. Quare vinum dari debet semper, seruatis seruandis. Hipp. autem loco citato monere voluit, quod licet febris acuta sit moderata potius, quam intensa, virtus adsit non valida, & signa coctionis materiæ, & proinde nec febris, nec materia prohibeat; non tamen ob id semper dandum est vinum, sed præter hæc ad-

Explicatio loco Galeni.

Explicatio locorũ Hipp. & Gal.

Quãdo liceat dare vinum in febribus acutis.

uertendum etiam, an adſit quid aliud, quod prohibeat, necne: vt vel grauitas capitis, vel dilirij ſuſpicio. Animaduertatis autem, indicationē: nō deſumi à ſymptomate, quoniã quando ſymptoma cōcurrit ad indicãdũ, cōcurrit & indicans vitale, quatenus.ſ. vires lædit, vel mediatè, vel immediate, & ideo ſi ſymptoma referretur ad uires, vt indicans, indicaret potius vinũ, quã prohiberet, virtute ſymptomatis; quare Hip. non proponit hæc ſymptomata, vt indicantia, ſed vt ſigna indicantis materiæ morbificæ: vnde hic indicatio non ſumitur à ſymptomate, ſed à materia morbifica, quæ habet raptum ad caput, quæ indicatur ex ſymptomate, ideſt ex ſuſpicione grauitatis capitis, aut delirij: ideo materia morbifica eſt illa, quæ prohibet vinum indicatum à virtute: vnde ſi materia raptum habens ad caput, prohibet, quanto maiorem habebit raptum, tanto etiam magis prohibebit. Quare cum multa aderit grauitas capitis, multumq; delirium, multo magis abſtinendum erit à vino. Recte igitur dicit Hipp. *In morbis, acutis ſi ſuſpicio ſit doloris, vel grauitatis, vel delirij, à vino prorſus eſt abſtinendum*, & quo potu vti oportet Hipp. declarat, ſubdens, *Tunc vel aquam exhibere oportet, vel vinum aquoſum*.

Symptoma qũo concurrat ad indicandum.

At dicet aliquis. Si exhibeamus vinum aquoſum, quomodo à uino abſtinebimus prorſus? quare manifeſta apparet controuerſia in dictis Hipp. nam primum ait, abſtinendum eſſe à vino, ratione illorum ſymptomatum: deinde ſubdit, dandam eſſe aquam, vel vinum aquoſum. Pro huius contradictionis ſolutione ſciendum eſt, vinum conſiderari poſſe dupliciter, ex Gal. 3. de rat. vic. 20. datur enim vinum, quod dicitur oligophoron, vinum aquoſum, datur & vinum, quod vocatur polypheron, uinum vinoſum: dicit autem Gal. differentiam eſſe inter hæc vina, quia vinum oligophoron, ſeu aquoſum, minimam ſuſtinet aquæ miſtionem, vnde ſi cum ipſo miſceatur aqua, omnes ferè vires amittet; contra vero vinum polyphoron, ſeu vinoſum, ſuſtinet multam copiam aquæ: ita vt etiam ſi cum eo miſceatur maxima aquæ copia, adhuc tamen proprias vires conſeruet: ratio eſt, (dicit Gal.) quia vinum oligophoron non expertus eſt inſignem mutationem in ligno vitis; nec eſt multum particeps terreæ, & multo minus igneæ portionis, ad differentiam vini vinoſi, in quo hæc omnia maxime vigent. Præterea vinum adhuc dupliciter conſiderari poteſt; vno modo vt eſt vinum ſincerum, ſiue ſit aquoſum, ſiue ſit vinoſum; altero modo, vt non eſt ſincerum, ſed ſibi admiſtam habet aquam; quod vinum non dicitur oligophoron, ſed vinum aqua permiſtum. Hæc autem miſtio adhuc dupliciter fieri poteſt; vel enim fit miſtio aquæ copioſæ cum vino pauco, & hoc debet vocari potius aqua vinoſa, quam vinum aquoſum: & hæc miſtio ex Gal. 3. de rat. vic. 40. fit vt aqua magis penetret, cum vinum ſit tenuis ſubſtantiæ. Altero modo fit hæc miſtio, quando cum vino

Controuerſia in Hipp.

Solutio.

Vinum dupliciter capitur.

Miſto vini cũ aqua, eſt duplex.

Hipp. locus declaratur.

miscetur aqua, sed pauca, & hoc dicitur vinum lymphatum. Quibus sic se habentibus, pro contradictionis solutione dicimus: quod quando Hipp. dicit, apparentibus illis symptomatibus, esse abstinendum à vino prorsus, intelligit abstinendum esse à vino sincero, tum uinoso, tum aquoso: quando uerò deinde subdit, exhibendam esse, uel aquam, uel uinum, intelligit solum vinum oligophoron, quod secum habet mistam aquam: neque tamen propterea uult Hippo. uel semper exhibendam esse aquam, uel semper exhibendum esse vinum oligophoron, seu lymphatum: sed vult offerendam esse, modo unam, modo alteram potionem, quando adsunt illa symptomata: semper enim respicit ea. Vt autem cognoscamus, existentibus illis symptomatibus, quando aqua, & quando vino lymphatò uti oporteat, cum disiunctim loquatur Hippocrat. confugiendum est ad indicantia; nam si uirtus sit non ualida, idest non multum debilis: si præterea febris sit potius intensa, quam uel mediocris, uel remissa; si præterea adsint signa coctionis materiæ non admodum perfectæ; tunc plus possunt prohibentia uinum ex toto, quã indicantia. Quare aquam exhibere oportet in febre acuta, cum suspicione illorum symptomatum, & cum alijs iam propositis conditionibus. Quod si eueniat, existentibus illis sympto. uirtutem esse admodum imbecillam, & præterea febrem esse moderatam, & adesse signa coctionis materiæ perfectæ: tunc plus potest uirtus indicando, quam materia morbifica, ab illis symptomatibus indicata, prohibendo. Verum, quoniam indicantibus inter se discrepantibus, quæ habent rationem urgentis, oportet utrique occurrere, magis tamen vrgenti, altero non neglecto: ob id monebat Hipp. ut gratia uirium, exhiberemus uinum, ratione uerò materiæ morbosæ, ut uinum daremus oligophoron, & non modo oligophoron, sed & lymphatum; atq; non oligophoron modo, & lymphatum, sed & ea arte, eaq; ratione datum, ut roboraret uires, nec peteret caput, neque deduceret materias ad illud. Quare iubebat, ut post uinum superbiberetur aqua; aqua enim superbibita, prohibet ne vinum euaporet ad caput. Ecce quam diuinè respicit Hippocr. omnia indicantia urgentia, ita tamen, ut magis vrgenti inseruiat altero non neglecto. Itaq; ex his nulla est in Hipp. dictis controuersia. Ex his igitur patet, quid exigat uirtus, siue sit robusta, siue sit non ualida.

Aqua ne, an vino sit vtendum lymphato.

At si alia ex parte consideretur uirtus, ut est admodum debilis, hæc potest dupliciter considerari; uel ut est debilis per suffocationem, uel per resolutionem, de suffocatione supra diximus. Virtus debilis facta per resolutionem, est insigniter debilis, & hæc imbecillitas potest esse duplex: uel scilicet secundum solidã, uel secundum spiritus; si sit secundum solida, ut in hectica, immo in hectica confirmata, & marasmo; hic plus potest febris prohibendo, quam uirtus debilis resoluta indicando,

Debilitas virium potest esse duplex.

cando, adeo ut sit abstinendum à uino. Hæc sententia est Gal. in lib. de marasmo circa finem: ubi in marasmo deurente, nedum in hectica incipiente, ait abstinendum esse à uino; ratio huius est, quoniam plus potest uis febris prohibendo, quam uirtus indicando. Verum hic parum digredientes, quæso consideremus indicantia, & prohibentia de sumpta à uirtute, & à febre hectica, supponamusquè uirtutem esse debilem, & esse reginam omnium indicantium: summa certè ex una parte est uis febris, quoniam affectus est calidus, & siccus, calidus inquam, non modo in habitudine, sed & in habitu, ut si uis hæc calidior resoluens perseueret, dubio procul actum sit de uita patientis; immo uerò celerrimè hic moriatur: eò quod uirtus resoluta ex toto iam dissipatur, quia uiget causa resolutionis, nempe auxilium calefaciens, cuius materia est uinum: at summa etiam alia ex parte est uis uirtutis resolutæ, uirtutis inquam, prout consistit in solidis, quæ exigit alimentum consistens, & maxime nutriens, licet non tam cito, cuius materia non est ex necessitate uinum, sed est destillatum, aqua carnis: nam ex Auic. lib. 3. Tract. de syncope, aqua carnis plus nutrit, quam vinum; & in tali casu, egemus alimento maxime nutriente, qualis est aqua carnis, quæ uires roborat, nec prohibetur a febre, sicuti prohibetur uinum. Quare uobis etiam atque etiam consulo, ut in hectica abstineatis omnino à uino; nam si in principio, uel in progressu hecticæ dabitis uinum ægro, confirmabitis febrem, & sic ægrotantem interficietis. Quod si consideremus uirtutem resolutam, prout consistit in spiritibus, tunc necesse est dare uinum; & ideo Gal. 12. meth. 6. in syncope, & resolutione uirium, dat uinum, sed tamen aquosum: ratio huius est, quoniã in hac resolutione plus potest uirtus debilis indicando, quam febris inhibendo; eò quod uirtus consistens in spiritibus, quando resoluitur, indicat auxilium reficiens, & quidem celerrimè, cuius materia nihil aliud est, quam uinum; nihil enim celerius nutrit uino ipso: & ideo Gal. dat uinum, sed aquosum, eò quod oportet respicere febrem ipsam.

Discursus circa febrem, & uirtutem.

Aqua carnis plus nutrit, quã vinum.

A vino abstinendũ in hectica.

Quod dictum fuit de uirtute, respectu febris, idem etiam dicendum est de materia in febribus continuis, & in intermittentibus: in febribus enim continuis, si materia sit cruda, prohibet uinum: si uerò sit cocta, tunc uel est copiosa, uel non; si sit copiosa, adhuc uinum prohibet; si non sit copiosa, interdum prohibet illud, interdum non: ueritatem hanc explicat Gal. 11. meth. 9. ubi dicit: exhibendum esse uinum, quando adsunt signa coctionis, ut ex ijs significaret, nõ dandum esse uinum, non apparentibus signis concoctionis. Ex parte igitur febris, materia cruda uinum prohibet: ratio est, quoniam si redundante materia cruda, detur uinum, cum sit causa ob sui tenuitatem, ut materia penetret per corpus, & commoueatur, materia sic cõmota, obstructiones, ex leuibus insignes reddet; unde augebitur febris, & malum fiet periculosius.

Gal. locus declaratur.

Cur in febribus vbi materia est cruda non cõueniat vini potus.

Præte-

Vinum prohibetur etiã a materia cocta.

Præterea uinum prohibetur etiam à materia cocta, sed copiosa: & ideo Gal. ait, exhibendum esse uinum, apparentibus signis coctionis: per signa coctionis, oportet intelligere signa coctionis, non manifestę tantum, sed etiam perfectæ, ita ut febris non sit in augmento, nec in prima parte status, sed propè declinationem, uel in declinatione: hæc etiam ueritas colligitur ex Gal. loco citato, ubi in febre illa continua dat uinum, post totius euacuationem, factam uel per uomitum, si materia uergebat ad os, uel per aluum, uel per lotium, aut per sudorem, iubetq. utendũ esse uino post omnes has euacuationes; quare hoc fit, quãdo materia est concocta, & maxima etiã ex parte euacuata. Aduertatis tamẽ, uinũ maximè prodesse, si tempore opportuno exhibeatur: eò quod omnes promouet euacuationes, & ideo quod reliquum est materiæ, beneficio uini expellitur extra corpus per partes iam propositas. Quod si materia sit cocta, non tamen copiosa: sed illa quidem sit maxima ex parte euacuata, tunc modo dandum est uinum, modo non; qua in re oportet consulere uires, & febrem: nam licet materia sit cocta, & maiori etiam ex parte euacuata: si tamen febris sit intensior, non debet dari uinum: at si febris sit moderatior, exhiberi potest, quemadmodum exhibet Gal. si uerò uires sint debiles, & febris sit non moderata, tunc oportet eodem modo progredi, quo ex Hipp. 3. de rat. uic. 41. declarauimus; exhibendumq; est uinum oligophoron, & lymphatum, augendaq; est quantitas, uel aquę, uel uini, pro ratione febris, & uirium.

Loci Gal. explicatio.

Dubitatio.

Sed dicet aliquis. Quemadmodum (ut ex dictis patet) plurimum refert scire, an dandum sit uinum in febribus intermittentibus, ita hoc mihi scitu difficillimum se offert: nam si consideremus dicta Gal. uidebimus ipsum in illis modo probare, modo improbare uinum: nam primo ad Glauc. cap. de cura tertianæ exquisitæ dicit, tunc exhibendum esse uinum, quando morbus incipit concoqui, pauciferum tamen, & in pauca quantitate: cum autem morbus est omnino concoctus, tunc illud dandum esse in maiori quantitate. Præterea eodem lib. cap. de cura quartanæ exquisitæ, uinum etiam probat: at ubi agit de cura tertianæ nothæ, & quotidianæ exquisitæ, ne uerbum quidem fecit de uino: quomodo igitur cognoscam, quando dandum & quando non dandum uinum in intermittentibus.

Solutio.

Omissis aliorum solutionibus breuiter dicimus, quod in febre intermittente oportet cõsiderare uires febris, & materiam: si consideremus materiam, materia cruda plus potest prohibendo uinum, quam uirtus indicando. materia uerò cocta illud nequaquam prohibet, & plus potest uirtus indicando, quam materia, & febris prohibendo. Vnde aduertatis, differentiam esse inter febres continuas, & febres intermittentes: quoniam in febre continua, si materia sit cocta, sed copiosa, non exhibendum est uinum; in intermittente uerò, licet ipsum propinare, dummodo materia sit exactè concocta; quando enim

Differentia inter febres continuas, & intermittentes circa exhibitionem vini.

in hac

in hac febre materia est exactè concocta, dispositio febrilis non est usquè adeo intensa, ut prohibeat uinum. At si contingat, materiam partim coctam, partim uerò crudam esse in febre intermittente, tunc modo exhiberi, modo non exhiberi debet uinum. Sed quomodo cognoscetur nunquid dandum sit uinum, an non? Ponderanda est uis indicantium: nam si febris sit intermittens, hæc uel longum habet, uel breue interuallum; si habeat interuallum longum, tunc plus potest uirtus indicando, quam dispositio febrilis prohibendo, & quam portio materiæ crudæ inhibendo; & ideo tunc uinum exhiberi potest. Vnde fundamenta respiciens Gal. exhibet uinum in tertiana exquisita, quando morbus incipit concoqui, idest morbi materia, licèt non sit ex toto concocta; quoniam in tertiana intermittente exquisita, non autem in omni tertiana intermittente, interuallum est longum: ad minus enim perdurat per spatium triginta sex horarum. Quare dispositio febrilis non prohibet, sed plus potest uirtus indicando: idem etiam dicendum est de quartana; nam & hæc febris habet integritatem maxime diuturnam: quare etiam in quartana Gal. concedit uinum, etiam si materia ex toto non sit concocta. Quod si sit febris habens integritatem breuem, in hac plus potest uis febris prohibendo uinum, unà cum cruditate materiæ, aliqua tantum ex parte concoctæ, quam uirtus indicando. Atque ob id Gal. loquens de quotidiana exquisita, de tertiana notha, & proinde de febribus intermittentibus quidem, sed habentibus breue interuallum, uinum non proponit, sicuti facit in reliquis febribus. Et hæc dicta sint de inuentione, atque de administratione huius auxilij.

Q̃uo cognoscatur an liceat dare uinum, necne.

Gal locus declaratur.

DE SOMNO, ET VIGILIA.

QVod attinet ad somnum, & uigiliam in putridis febribus, hoc est seruandum, ut somnus nec immodicus sit, nec superfluus, & hoc colligi potest ex Gal. 12. meth. 3. In præsentia supponendum est, quod si aliqua reperitur febris, in qua somno opus sit, est præcipuè hæc proposita; in hac enim redundant crudi humores, qui beneficio somni possunt concoqui: iubet tamen Gal. non esse plurimũ dormiendum, sed moderatè: & hac quidem de causa, ut scilicet per somnum fiat materiæ concoctio, per uigilias autem, eiusdem concoctę distributio per totum corpus: unde si somnus sit æquo diuturnior, aggrauabuntur, replebunturquè uiscera, quoniam materia concocta non distribuetur sicuti oportet; unde requiritur somnus præcipuè nocturnus, nisi accessio prohibeat, quoniam in accessione non dormiendum est, potius in declinatione, quam in reliquis temporibus: nam in principio accessionũ maxime noxius est somnus, minus autem in augmento,

Somni moderari vtilitas.

to, adhuc verò minus in ſtatu, adhuc demum multo minus in declinatione; vt colligitur ex Galeno ſecundo Aphor. quinto. Nec obſtant dicta Auic. in capite de cura febrium putridarum in generali, nempe, ſomnum in tempore ſtatus eſſe peſſimum, quoniam intelligit hoc de ſomno per uiam ſigni; eò quod ſomnus in ſtatu, indicat virtutem admodum labefactatam; in ſtatu enim fit expanſio caloris per vniuerſum corpus, ad differentiam principij, in quo fit concentratio ipſius. Quare ſomnus in ſtaru eſt peſſimus, per viam ſigni, propterea quod ſummam arguit virtutis imbecillitatem; non eſt autem intelligendum, quod non ſit tutius dormire in ſtatu, quam in principio acceſſionis, quoniam hoc eſt verum.

Contreuerſia inter Gal. & Anic.

Auic. locus explicatur.

De Motu & quiete.

Quoad motum, & quietem, debent quieſcere febricitantes, præter quam in quartana intermittente, vt docet Galenus primo ad Glauc. cap. dictis. Quantum denique ſpectat ad inanitionem, & repletionem, atque ad animi accidentia, nihil eſt quod dicamus, eo quod hęc etiam mulierculis ipſis nota ac manifeſta ſunt. Cum igitur hæc de febribus putridis in genere dicta ſufficiant, reliquum eſt, vt earundem ſpecificam tractationem aggrediamur.

Finis Primi Libri.

PII ÆNEÆ CAPRILII EQVITIS PHILOSOPHI AC MEDICI

Practicam ordinariam in Almo Ferrarienſi Gymnaſio profitentis.

Liber Alter de Febribus Putridis in Specie.

E febribus putridis in genere lib. primo diffusè actum eſt à nobis, atque vniuerſa earum eſſentia, cauſis, & ſignis diſtincta, curatioquè expoſita, non modo iuxta venerandam Hippocratis antiquitatem (qui nullam artis medicæ partem intactam prætermiſit) nec nō Galeni ingenioſam, & ſolertem doctrinam, ac Auicennæ admirabilem ordinem; ſed etiam ex placitis poſteritatis, quæ pleraquè clariora effecit, & caſu, experientiaquè frequenti certiora reddidit. Cumquè nihil amplius ſuperſit, quod ad Artis Medicæ integritatem, ac perfectionem deſiderari poſſit: ſed maxima tantummodo opinionum, ac quæſtionum varietate ſit referta; propterea ſtuduimus (quod etiam deinceps præſtabimus) multas dubitationes, ac controuerſias ad febres putridas attinentes proponere, atque pro viribus componere, ac diluere: nec non plurima Hipp. Gal. Auicennæ, aliorumquè grauiſſimorum Autorum dicta recondita, ac obſcura explicare, ac dilucidare. Quibus diligenter enucleatis, ſequitur vt iam ex iiſdem fontibus, earundem febrium naturam in ſpecie hauriamus, earumquè differentias, cauſas, ſigna, & curationem, hoc vno libro proſequamur.

DE

DE FEBRIBVS BILIOSIS.

Cur Auic. agat prius de febribus biliosis quam de reliquis.

QVare aggrediamur iam cum Auicenna, febrium biliosarum tractationem, de quibus prius, quam de reliquis ipse agit; quoniã febres hæ prę cæteris, cum dispositione febrili maximam habent affinitatem, adeo vt quęcunque indicantur à febre, eadem etiam indicentur à materia: nam cum febris sit passio calida, & sicca; materia etiam sit calida, & sicca, utrumquè indicans exigit auxilium refrigerans, & humectans. Agens autem de febribus biliosis, ipsas diuidit Auicenna, vt diuisis ipsis, distinctè procedendo, primũm loquatur de vna febre, deinde de alia. Quot itaquè sunt differentiæ febris biliosæ, tot etiam sunt species ipsarum: species autem constituuntur ex differentijs, quæ quidem prodeunt ex rei diuidendæ essentia, quam patefacit definitio, quam tanquam notam supposuit Auic. facilè enim est dicere, febrès has vocari biliosas ratione materiæ, idest bilis, febrisquè huius hanc esse definitionem.

Diuisionis ratio.

Nomen.

Febris biliosa, est febris putrida, producta à bile putrescente, quam sic declaro: febris putrida nil aliud est, quam affectus calidus totius corporis, qui producitur ab humoribus cordis, calefactis quidem à putrida fuligine, atque illa, ad differentiam aliarum febrium, eleuata, atque prodeunte ex biliosa materia putrescente. Quo fit, vt differentiæ febrium desumantur ex materia putrescente, & ex loco, in quo putrescit: ex materia putrescente, quatenus videlicet bilis potest esse, vel alimentalis, vel excrementitia: excrementitia verò, est vel pallida, vel flaua, vel vitellina, vel porracea, vel æruginosa, vel cærulea; quod colligi potest ex Gal. 6. Epid. 5. 14. A loco autem, materia biliosa ex Auicenna, est vel in venis, vel extra uenas, si sit extra venas, tunc fit febris biliosa intermittens: si verò sit in venis, fit febris biliosa continua. Febris autem biliosa intermittens ex Auic. est duplex; vel exquisita, vel notha, exquisita est illa, quæ producitur à materia biliosa tantum: notha verò est ea, quæ fit à bile mista cum alia materia. Sed aduertatis, mistionem hanc posse esse duplicem: vel enim per mistionem ex duplici materia, prodit massa quædam humorosa, in qua tantummodo reperitur complexio materiæ prædominantis; verbi gratia, quando miscetur bilis cum pituita, ita misceri potest, vt fiat vnum quoddam, quod sit calidum, & siccum, eò quod prædominatur bilis; & ideo ex ipsa fit etiam febris biliosa, non pituitosa, ex qua quidem mistiones, biliosam febrem notham fieri intelligimus: vel alio modo materiæ hæ possunt commisceri ita, vt prius iuxta ponantur, & vtriusque materiæ vis conseruetur, ac vigeat, tuncquè non fiet febris biliosa notha, sed duæ febres producentur, biliosa scilicet, & pituitosa; sicuti quando fit hemitritæus

Definitio.

Febrium differentiæ vnde desumantur.

Mistio bilis cum alia materia potest esse duplex.

mitritæus quæ febris est composita ex biliosa, & pituitosa, ex Galeno secundo de diff. feb. 8. de qua quidem mistione in præsentia non loquimur. Datur itaque febris biliosa intermittens, quæ potest esse, vel exquisita, vel notha. Quod si materia putrescat in venis, potest, vt inquit Auicenna, putrescere in venis, vel remotis à corde, vel illi proximis; si putrescat in venis à corde distantibus: fit febris biliosa continua, quæ potest vocari continua proportionata, eò quod proportione respondet tertianæ intermittenti: si verò putrescat in venis cordi vicinis, fit febris, quæ ab Auic. causon dicitur. Cum igitur ex traditis constet, dari febrem biliosam intermittentem, atque continuam, & harum vtranque esse, uel exquisitam, vel notham; ideo de tertiana exquisita intermittente in primis agamus. Febris biliosa continua, & causō, quo modo fiat.

DE TERTIANA EXQVISITA INTERMITTENTE.

Febris itaque tertiana exquisita intermittens, *est febris biliosa, producta à bile sincera extra venas putrescente. Est*, *febris biliosa*, ad differentiam sanguineæ, pituitosæ, & melancholicæ: *est producta à bile sincera*, ad differentiam febris biliosæ nothæ: *quæ putrescit extra venas*, ad differentiam febris biliosæ exquisitæ continuæ: unde ex hac definitione patet, quomodo hæc febris à reliquis distinguatur. Definitio.

Quò fit vt ipsa producatur à causis calefacientibus, & siccantibus; vt colligitur ex Gal. secundo de diff. feb. primo, & secundo de Cris secundo. Causæ. Hæ autem causæ possunt esse, vel internæ, vel externæ; inter causas internas, est potissimum iecur calidum, & siccum; quo fit cum caliditas hæc vigeat in consistenti ætate, ætatem hanc esse biliosam. Internæ. Dico autem hanc caliditatem vigere potissimum in hepate, eò quod interdum producitur etiam ab insigni caliditate ventriculi, quo in casu magis est occurrendum ventriculo, quam hepati. Si verò fiat sermo de externis, Externæ. hæ vel sunt non necessariò occurrentes, vt medicamenta calidiora, & sicciora, vel sunt necessariò occurrentes, vt aër calidus, siccusquè, constitutio calida, siccaquè, regio calida, & sicca, cibaria etiam aromatis condita, potus vini calidioris, immodicum exercitium, tum corporis, tum animi. Animaduertendum autem differentiam esse inter has causas, secundum magis, & minus tantum: nam si fuerint remissiores, producent bilem remissè calidam; verbi gratia bilem, vel pallidam, vel flauam: si verò sint vehementiores, producetur bilis calidior, nempe vitellina, porracea, æruginosa, & cærulea: atram bilem non propono, licèt bilis flaua in atram possit degenerare, quoniam ab illa nunquam fit biliosa, sed quartana febris. Vnde si contingat, ventriculum esse calidiorem; ex prauis cibarijs: non modo bilis porracea fiet, sed degenerabunt etiam in bilem æruginosam, & cæruleam.

Quando in ventriculo gignatur bilis. Differentiæ.

Ex quo colligatis, hanc bilem fieri poſse, non modo ab inſigni caliditate iecoris: ſed etiam ab inſigni caliditate ventriculi, quando in ipſo praua cibaria ingeruntur. Vnde ex his facilè colligi poteſt, in hac febre diſcrimen eſſe, quatenus fit vel ex hac, vel ex illa materia. Notandum tamen, licèt febris biliosa fieri poſſit ex bile, tum alimentali, tum excrementitia, tertianam tamen intermittentem nequaquam fieri poſse ex bile alimentali, ita vt putrefiat ſub forma bilis alimentalis, ſed fieri ex bile excrementitia tantum, quæ tamen eſt aliquo modo pallida. Quod vt verum eſse intelligatur, notandum eſt, nunc ſermonē eſſe de febre intermittente exquiſita, & proinde de febre, quæ fit à bile ſincera, ex qua fiunt etiam bilioſæ continuæ exquiſitæ: vnde ex Galeno quarto Aphor. 59. & 2. de Criſ. 12. febres hæ genere conueniunt, ratione materiæ, quę in vtraque eſt ſincera, differunt tamen ratione loci: at pallida bilis eſt materia, ſeu ſubſtantia quædam compoſita ex bile flaua, & ex ſeroſitate, & proinde eſt materia miſta: verum quia ſeroſitas maximam habet affinitatem cum flaua bile: ideo licet etiam in ſermone de tertiana exquiſita pallidam bilem recenſere: hęc autem eſt illius bilis ſpecies, quę paſſim ab omnibus vitellina nuncupatur. Quod vt verum eſſe intelligatis, ſciendum eſt, bilem vitellinam eſse duplicem: vnam quidem, quę fit ex miſtione flauæ bilis, & pituitæ, quæ dicitur etiam vitellina maioris notę ab Auicenna: propterea quod craſſior redditur, quam flaua bilis propter miſtionem pituitę; ex qua materia putreſcente, fit febris, quæ poteſt eſſe quidem tertiana intermittens, attamen ſemper notha, nunquam autem exquiſita, & de hac non loquimur. Alteram verò, quæ eſt craſſior flaua bile, & acquirit conſiſtentiam ſimilem vitellis ouorum, non ob miſtionem alterius materiæ, ſed ob inſigniorem caliditatem, quæ calefaciendo, reſoluit partes tenuiores: atque ex hac putreſcente, fit tertiana intermittens exquiſita, & hęc eſt illa ſpecies de qua ſupra loquebamur. Idem etiam dicendū eſt de reliquis materiebus.

Tertianæ intermittentes non poſſunt fieri ex bile alimentali.

Bilis Vitellina eſt duplex

Dubitatio.

Sed dicet aliquis, hoc eſse falſum, quia Galen. 2. de Criſ. 12. ait, paroxymos tertianę exquiſitę non excedere duodecimam horam, & illam fieri à flaua bile. At cum illius tertianę à bile vitellina factę, paroxyſmi vltra duodecimam horam protrahantur, & non fiat à flaua bile. Ergo non erit exquiſita, ſed notha. Cui reſpondemus, hanc eſse febrem exquiſitam; uerum notandum febrem exquiſitam eſse duplicem, exactè, & non exactè: febris exquiſita exactè, eſt illa, quę ſępius proponitur a Galeno loco ſupra citato, cum dicit, febrem exquiſitam bilioſam fieri à flaua bile, in corpore calido, & ſicco, in ętate iuuenili, & conſiſtente, in ambiente calido, ideſt ęſtate, in regione, & conſtitutione calida, & à victus ratione calefaciente, atque exſiccante: & ſi vnum ex his deficiat, febris non erit amplius exquiſita exactè, ſed non exactè;

Solutio.

ctè; nam si verbi gratia, fiat febris ex bile flaua, in ætate florente, in corpore calido, siccoquè, sed in tempore veris, hæc non erit exquisita exactè, sed non exactè: & hoc secundo modo intelligimus, febrem factã à bile vitellina esse exquisitam.

Præterea alia occurrit difficultas circa febrem biliosam intermittentem, an hæc sit exquisita, necnè: nam fuit Galeni sententia primo Epid. 2. 20. in tempore frigidiori, febres biliosas intermittentes esse grauiores, & magis exquisitas, quam febres ardentes. Quomodo igitur febris, quæ fit a flaua bile, existente aere frigidiori, potest esse exquisitior febre ardente? Galenus loco citato voluit, febrem intermittentem biliosam fieri, quando carnes afficiuntur, & replentur bile: febrem verò ardentem, quando flaua bilis in uisceribus, & in venis proximis cordi residet: aitquè, quòd si fuerit aër frigidus, & carnes extimæ afficiantur bile, insignior erit affectio: eò quod tunc materia biliosa, quæ occupat carnes, non tam facilè potest difflari, ac resolui, sed ibi detinetur, ob aëris frigiditatem: in febre verò ardente, cum materia detineatur in venis, si caliditas ambientis viguerit, accendet viscera, & propterea magis ebulliet materia: temperata autem erit omnium caliditas, si ambiens fuerit frigidum. Quare apparet grauiorem esse febrem illam intermittentem exquisitam, ob causam propositam, non simpliciter quidem, sed conferendo intermittentem cum continua: nam si conferatur intermittens, non cum ardente, sed cum intermittente, erit magis exquisita, si fiat tempore calido, quam frigido; aliud enim est, conferre intermittentem cum ardente, & aliud, cum intermittente. Quare ex his nulla est difficultas.

Dubitatio alia.

Solutio.

Desumuntur præterea differentiæ ex Galeno loco citato, ex copia materiæ biliosæ; si enim materia sit in pauca quantitate, fiet tertiana intermittens exquisita exactè, si inquam, fuerit flaua bilis, atque aliæ conditiones requisitæ aderunt, paroxysmusquè non producatur vltra duodecimam horam: at si bilis in maiori copia redundarit, fieri potest, vel tertiana simpliciter, vel tertiana extensa. In causa autem harum differentiarum, est maior, vel minor copia materiæ; copia enim maior, facit tertianam extensam, vt quando producitur vsque ad quadraginta horas: minor autem copia, facit tertianã simpliciter, adhuc verò minor, facit tertianam exquisitam. Sed non dicatis, tertianam simpliciter, & tertianam extensam non esse febres exquisitas, sunt etenim, eò quod producuntur à bile sincera, sunt tamen exquisitæ non exactè, ad differentiam febris exquisitæ exactè, cuius paroxysmus non excedit duodecim horas.

A Materia.

A loco præterea prodeunt differentiæ, & per locum, intelligimus sedem, in qua coaceruatur bilis; vt ex ea sede bilis deinde protrudatur ad extimas partes: & propelli potest, modo per venas, modo per alios etiã

A Loco.

ductus; non enim semper trãsmittitur materia à venis extra venas. Quò igitur ad locũ, in quo reperitur materia, hic est potissimũ iecur, & partes, seu venę iecori proximæ, vt monet Auic. interdũ etiã ventriculus; in ventriculo enim generatur quandoq; bilis. Animaduertendũ tamẽ, materiã extrudi, modo ab vna tantum sede, modo à pluribus: si protrudatur ab vna tantũ parte, fit tertiana intermittens exquisita simplex Non dico hanc esse tertianã simpliciter, sed tertianã simplicẽ, ad differentiam duplicis, & triplicis; febris enim vocatur tertiana simpliciter, ad differẽtiã tertianæ extensæ. Est igitur tertiana exquisita simplex, quando materia prodit ex vno tantum fomite: non simplex autem, quando prodit à pluribus fomitibus, qui quidẽ possunt esse duo, tres, & plures: vnde vos aliquando obseruabitis, non modo quatuor, sed etiam octo tertianas in ægrotante eodem. Aduertendũ autem, si duo sint fomites, quandoque tertianam esse duplicem, quandoque vero duas tertianas: est duplex tertiana, quãdo sunt duo fomites, à quibus eodem die protruditur materia ad partes extimas corporis: quod si materia prodeat quidem ex duobus fontibus, attamen nõ eodem die, sed vno die ab vno, altero die ab altero, dicatis, hanc febrem non esse tertianam duplicem, sed duas tertianas: Hæc autem febris est diligenter cognoscenda, & ob id de signis ipsius diligenter locutus est Gal. plerisq; in locis, & præcipuè 2. de sympt. cau. 5. & 2. de diff. febr. 3. atque 2. de Cris. primo & 3. & primo ad Glauc. 5. de quibus adeo diligenter egit Galenus, vt Medicus ad differentiam fœminarum, ante futuram accessionem sciret cognoscere, qualis sit febris hæc; is enim qui ante accessionem scit prædicere, febrem esse vel tertianã, vel quartanã, tãquã Deus in honore habetur ab hominibus. Et ideo signa haurit ex fontibus, & internis, & externis, omnia illa desumẽs ex rei natura; siquidem considerauit vim materiæ biliosę, quæ sanè est humor calidus, & siccus: & proinde mordax, coloreque flauo affectus, & præcipuè si fuerit bilis flaua. Vnde naturam huius humoris respiciens dicit, tertianam hanc indicari ex rigore: & quoniã rigor obseruatur etiam in alijs febribus, ideo inquit, indicari ex rigore vehementi; vehemens enim non potest apparere in principio accessionum reliquarum febrium: impossibile, inquam est, vt in prima accessione febris quotidianę, vel quartanæ rigor sit vehemens: quia humor pituitosus, & melancholicus non sunt ita tenues, vt in prima accessione tanto cum impetu detrudantur extra venas, vt possint causare rigorem vehementem. Nec est quod quis vestrum dicat, Galenum deceptum fuisse, eò quod aliquando fiat tertiana intermittens exquisita, in qua rigor non percipitur, & si percipiatur, est valde remissus: quando scilicet materia non confertim extruditur, & quando etiam est in minima quantitate. Quandoquidem, licet hoc sit signum, (quod dicitur de hoc, idem etiam est intelligendũ de omnibus) non tamẽ propterea

Tertiana duplex.

Tertianę duę

Cur Galenus de signis febris tertianæ exquisitæ diligentissimè egerit.

Signa.

Respõsio tacitæ obiectioni.

ipsum

ipsum solum indicare potest affectum, quia vnicum tantum signum non sufficit, sed requiritur syndrome, & concursus omnium signorum, ex quibus vnum aliquando apparet, aliud verò delitescit. Quare si in prima accessione obseruabitis rigorem exiguum, non dicatis ob id, febrem hanc non esse tertianam exquisitam; potest enim esse, & non esse, sed perpendendum est, an etiam alia signa adsint: at si obseruabitis rigorem vehementem, poteritis tuto asserere, hanc febrem fore tertianam exquisitam intermittentem.

Præterea dicit Galenus, rigorem esse cum sensu punctionis, eo quod bilis est calida, acrisquè. Sed præterea quoad actionem læsam, febris hæc indicatur à pulsu, ex Galeno loco citato, & primo ad Glauc. cap. 5. ex pulsu non solum magno, calido, vehementi, celeri, frequenti, sed etiam ex illo, in quo nulla apparet inæqualitas, præter inæqualitatem febrilem, in tempore integritatis: vnde etiam addit Gal. primo ad Glauc. 2. quod licet sit tertiana, quæ habeat longissimum interuallum, in hac tamen febre, pulsus non est expers alicuius inæqualitatis. Cur autem pulsus sit velox, frequens, hoc per se satis patet, cum producatur à materia biliosa calida, & sicca. A Pulsu.

Explicandum est, quomodo in interuallo, & potissimum longo, in pulsu permaneat inæqualitas: nam de hoc videtur esse controuersia in ipso Gal. cum secundo de differentijs febrium 3. dicat, in febris tertianæ intermittentis integritate, seu in die quietis, in pulsu nullum relinqui vestigium putrescentis humoris, & præsertim finita accessione, quando æger est procul à futura accessione; si enim immineat accessio, in pulsu apparere potest indicium succi biliosi putrescentis, sed procul ab accessione, nihil prorsus apparet. Contradictionem hanc videntes quidam, qui inter doctissimos uiros recensentur, dixere animaduertendum esse, Galenum asserere, in interuallo pulsum indicare, non succum putrescentem, sed indicium putredinis: & ideo Galenum secundo de diff. feb. 3. respicere succum putrescentem; & propterea negare, ex pulsu sumi indicium succi putrescentis. At primo ad Glauc. 2. & 5. vbi admittit næqualitatem in pulsu, respicere, non succum putrescentem, sed putredinem. Verum hæc solutio, vt mihi videtur, nullius est momenti, & omnino a veritate aliena: in primis quoniam distinctio inter succũ putrescentem, atq; putredinem videtur voluntaria; nam cum putredo sit corruptio materiæ putrescentis, propterea ubi est putredo, ibi etiam succus putrescens reperitur. Cõtrouersia circa pulsum. Solutio quorundam. Solutionis illorum reprobatio.

Præterea, cum dicat Galenus primo ad Glauc. loco citato, hanc inęqualitatem reperiri, non solum in interuallo, quamuis longo, febrium intermittentium, sed etiam in ephemeris (ibi enim loquitur de inæqualitate febrili, quæ etiam in ephemeris, durante febre reperitur, cessante uerò, cessat) propterea si respiceret ibi putredinem, uelletquè illã

L 3 inæqua-

inæqualitatem esse indicium putredinis, sequeretur, putredinem in ephemera reperiri; cū, in ipsa (vt dictum est) illa inæqualitas reperiatur. sed consequens est absurdum. Ergo id ex quo sequitur; nullus enim sanæ mentis dicet unquam, ephemeram à putredine emanare. Quapropter dicimus nos, per inæqualitatem, intelligendam esse illam, in qua maior est velocitas in pulsu secundum diastolen, quam secundum systolen, cuius oppositum illi intelligebant; uolebant enim Galenum primo ad Glauc. 8. per inæqualitatem, intelligere illam, in qua velocior est systoles diastole, quod nequaquam intelligit Galenus: hæc enim reperiri non potest in ephemeris, sed in putridis tantum, non tamen in interuallo tertianæ: ratio huius colligitur ex Galeno 3. de præsag. ex puls. ubi vult, in integritate febris putridæ, ex toto aboleri velocitatem in systole: & ratio est, quia non adest putredo, nec succus putrescens, & est maior necessitas refrigerandi caliditatem cordis, quam expellendi fuligines, sicuti etiam est in ephemera; in hac enim maior est necessitas attrahendi aerem frigidum, quam expellendi fuligines: vnde maior est velocitas in diastole, quam in systole: differentia tamen est inter ephemeram, & putridam febrem; quia in ephemera non perseuerat hæc inæqualitas: perseuerat autem in putrida, non quia sit intemperies morbosa in corde calida, nam nec ephemeræ, nec putridæ diastolis velocitas est referenda in hanc causam, sed in aliam, nempe in calorem existentem in humoribus cordis; cum enim in febre putrida humores cordis sint primum calefacti, in ephemera uerò primum calefacti sint spiritus, sicuti calor in spiritibus facilè accenditur, ita etiam facilè euanescit, vt remota febre, protinus etiam cesset calor febrilis in spiritibus accensus, seu in substantia illa spirituum tenuissima. Quare in illis non potest permanere inæqualitas illa febrilis. Oppositum autem dicendum est de humoribus, eò quod humores huius sunt naturæ, vt cum ponuntur in calefacto esse (aliter enim non fieret putrida febris) licet tollatur febris, excernatur succus putrescens, nullaque adsit putredo: aliquid tamen feruoris, igneiuè in ipsis remaneat, quod est in causa, ut in pulsu remaneat inæqualitas febrilis; sicuti colligitur ex Galeno tertio de præsag. ex pul. 5. Sed aduertatis, licet dictum sit febrem hanc indicari ex pulsu magno, ueloci, & frequenti, hoc tamen intelligendum esse de quocunque tempore febris, non autem accessionis; in principio enim accessionis, pulsus erit potius paruus: sed cum adest inæqualitas, apparebit pulsus talis, qualis propositus est à Galeno.

Solutio propria. *Notandum circa pulsū.*

De Siti.

Quod autem dictum fuit de pulsu, idem etiam est intelligendum de siti; indicatur enim febris hæc etiam ex siti, eò quia, quando redundat bilis, facile est, ut ipsa, uel saltem biliosus uapor petat os uentriculi, & ita excitet sitim. Præterea indicatur etiam ex dolore capitis; nam bi-

A dolore capitis.

lis est humor tenuis, qui facile ascendit, & ascendens in caput, excitat potius dolorem, quam grauitatem capitis; quia humor hic non detinetur in cerebro, sed penetrat in membranas ipsius, quibus cum adhæret, ipsarum soluitur continuum, sicquè fit dolor, & quidem pungitiuus, quia membranæ afficiuntur: fit etiam mordicatiuus, quia materia est acris: vnde dolor hic est diuersus à dolore, qui obseruatur in reliquis febribus, eò quod fit ab alia materia. Insuper indicatur febris hæc, potissimum ex uigilijs, eò quod materia biliosa calida, & sicca, dissipat, non autem concentrat spiritus ipsos. Amplius ex Galeno loco citato & ex Auicenna cap. proprio, indicatur febris hæc etiam, ab exeunte mutato: vt ex vomitu bilioso, ex deiectione alui biliosa, ex lotio bilioso. Quare cum nihil dicendum sit de vomitu, nec de alui deiectione, tãquam per se notis, de lotio tantum agemus. Quò igitur ad lotium, hoc est aliquando subflauum, aliquando etiam flauum, denique vario colore affectũ, prout varia est biliosa materia: sed de hoc paulo inferius agemus. Denuo indicatur febris hæc ex qualitate mutata, idest ex calore, tactui satis acri, mordaciquè. Verum dicit Auicenna, calorem hunc non diu perseuerare, & esse purum potius, quam fumosum, qualis est ille, qui obseruatur in febre pituitosa: calor hic est quidem mordax, sed est potius flammeus, eò quod bilis putrescens ita accenditur, vt non fiant exquisitæ fumositates, sed inflammatur instar lignorum aridorũ.

Ex vigilijs.

A vomitu.
A fecibus.
A lotio.

De lotio.

A calore.

His addantur fontes interni. Vnde indicatur febris hæc ex temperatura calida, & sicca, ex ætate consistente, ex consuetudine, vt si æger consueuerit corripi hac febre. Præterea indicatur etiam ab externis causis prægressis, quæ potuerint talem bilem multiplicare: vt si verbi gratia, præcesserit vsus ciborum calidorum, & siccorum, ut conditorum aromatis, ex tali uictus ratione, conijcere poteritis hanc esse febrem biliosam.

Ab internis.

Amplius cognoscere oportet etiam differentias, quæ desumuntur, & à materia, & à loco. Quoad materiam, consideremus naturam, & quãtitatem ipsius. Quantum ad naturam, materia potest esse bilis, vel pallida, uel flaua, uel uitellina, uel porracea, uel æruginosa, uel cærulea: cognoscetis autem materiam huius febris esse bilem pallidam, quando symptomata omnia erunt remissiora; talia autem erunt, si conferantur cum symptomatibus aliarum materierum, seu tertianæ, quæ originem ducit ex alijs materiebus: lotium etiam erit potius rufum, uel subrufum, & ut plurimum subflauum, nunquam flauum, exiguusquè in ipso aderit splendor.

Signã differentiarum.

De natura materiæ.

Quod si materia fuerit bilis flaua, tunc symptomata non erunt tam remissa: præterea lotium erit subflauum, & quandoquè etiam flauum, in ipsoquè aderit splendor, qui fit ratione bilis flauæ, ualdè insignis. Quod si materia fuerit bilis uitellina, symptomata erunt adhuc in-

tensiora (sermo autem est de tertiana exquisita, & proinde de bile uitellina, quæ crassa redditur, non ob pituitæ permistionem, sed ob insignem feruorem bilis flauæ) Quare lotium erit in summo flauum, atque satis crassum, & aliqua ex parte etiam opacum, ob crassitiem huius materiei: at si contingat fieri uomitum, hic erit nō modo amarus, sed amarissimus, & bilis quæ euometur, maximam habebit similitudinem, & quoad substantiam, & quoad consistentiam, cum uitellis ouorum, quæ quidem consistentia, & intensa flauities, non reperitur in bile flaua. Quod si deniq; materia fuerit bilis, uel prasina, uel æruginosa, vel cærulea, sympt. erunt uehementissima, ita ut patientes loco consistere non possint, & uigiliæ, & sitis, omnia demum sunt in summo. Vos autem distinguetis has materias, considerando exeuntia, siue per uomitum, siue per aluum, siue per lotium: per uomitum, si peccabit prasina bilis, uomitus erit materiæ uiridis, habentis eum uiridem colorem, qui obseruatur in folijs porrorum: & propterea porracea etiam nuncupatur. Si fuerit æruginosa, uomitus erit materiæ similis floridissimæ ærugini mistæ cum aqua: sicuti explicat Gal. 11. meth. ultimo. Quod si fuerit cærulea, uomitus erit materiæ adhuc obscurioris coloris bile æruginosa, & hæc materia est omnium pessima: idem etiam prorsus dicendum de deiectione alui. Quo deniq; ad lotium, hoc erit uiride, si peccabit bilis porracea, eritquè uergens ad flauum, habens aliquam similitudinem cum flauo, sed flauities erit obscura, habens sibi admistā uiriditatem. Si autem materia fuerit æruginosa, lotium obseruabitur non modo uiride, sed erit uiriditas quædam obscurior, neq; conspicietur limpiditas coloris, sicuti conspicitur in bile prasina. Si uerò peccauerit bilis cærulea, color in lotio erit uiridis adhuc obscurior, & uergens ad aliquam nigredinem, qui color uulgo ab his, qui de urinis agunt, uenetus, nuncupatur. Nec est quod quis dicat, oportere, ut in febricitante in primis appareat color flauus, deinde uiridis, deinde obscurus, demum habens mistam nigredinem: propterea quod bilis cærulea fit ex æruginosa, æruginosa fit ex uitellina, uitellina fit ex flaua: & ideo oportet, ut lotium primò præ se ferat colorem flauæ bilis; deinde uerò colorem aliarum: & sic in febricitantibus obseruemus nos lotium progressum, ut aliquando euenit: quandoquidem causa morbifica aliquando est adeo ualida, ut transeat ab extremo ad extremum, ut à bile flaua ad cæruleam, per media quidem, sed insensibiliter: nam adeo efficax est quandoque causa morbifica, & calor exurens, ut licèt transitus uerè fiat per media, is tamen conspici non possit: quam ueritatem respiciens Galenus 8. de simpl. med. cap. de felle dicit, bilem cæruleam fieri ex flaua bile; quod si intelligatur immediatè, est falsum; fit enim immediatè ex æruginosa, mediatè ex flaua: attamen illud dicit Galenus, quia licet cognouerit illam fieri per medium, aliquando tamen fit insensibiliter.

Dubitatio circa colorē lotij.

Solutio.

Quan-

Quantum uero ad differentias, quæ desumũtur à copia materiæ, facile est cognoscere, an materia sit in maiori, an in minori copia: nam præter vehementiam symptomatum (in maiori enim quanto, maior est virtus) accedit, quod si sit tertiana intermittens exquisita exactè, cuius paroxysmus non excedit duodecim horas, indicium est materiæ non vsquè adeo copiosæ; si autem febris sit tertiana simpliciter, quæ excedat duodecim horas, & producatur vsque ad viginti, facilè potest colligi, adhuc copiosiorem redundare materiam. Quoad differentias, quæ desumuntur a loco, primum cognoscere oportet, in qua parte gignatur materia, & à qua parte protrudatur in alias partes; aliquando enim est ventriculus, aliquando est iecur. Locum itaquè cognoscetis, quia si erit iecur, præter quam, quod aderunt indicia iecoris calidioris, conspicietur etiam lotium valde, ac magis coloratum, respectu dispositionis febrilis; si nequè præcesit error in victu, cuius ratione potuerit bilis illa porracea in ventriculo generari. Gal. locus explicatur.

Quod si bilis in vẽtriculo gignatur, præter, quã quod aderit vomitus bilis (cum enim generatur bilis in ventriculo, vix fieri potest, quando propellitur extra uentriculum, quin propellatur etiam per os) & præcessere cibaria biliosa, & præcipuè agrumina: accedet etiam lotium non mutari, idest non reddi coloratum, pro ratione dispositionis febrilis, quod declaro; febris erit intensa, accessiones erunt vehementissimæ, quia in ventriculo non gignitur bilis pallida, nec flaua, sed prasina, æruginosa, & cærulea: quæ quidem cum pessimæ existant, & propterea etiam ex his fiat febris insignis, oporteret lotium maximè mutari, at non mutatur tantum, quantum mutaretur ratione febris: quia materia redundat, non in iecore, nec in venis, sed in ventriculo: & ideo ex hoc indicio, has differentias facilè cognoscetis.

Vtrum autem locus, à quo transmittitur materia, sit vnus tantum, an plures, hoc facilè etiam cognoscetis: nam si vnicus erit fomes, vnica etiam, atquè simplex erit febris: si autem duo erunt fomites, duæ quoque erunt febres: si plures demum fueirnt, plures quoque erunt febres.

Vtrum autem in febre hac intermittente transmittatur materia ad partes externas corporis per venas, an per alias vias, (non enim semper in febribus intermittentibus transmittitur materia à venis extra venas) cognoscetis potissimum ex mutatione lotij, ex vomitu, & ex deiectione alui: nam si materia transmittitur à venis extra venas, necesse est vt mutetur lotium secundum portionem dispositionis febrilis, quia redundat materia in venis: nec necessario sit vomitus, & si fit, non est tamen copiosus, nec accessio per ipsum minuitur. Contra verò est, si materia non transmittatur à venis extra venas; si enim materia non ingrediatur venas, fiunt vomitus, deiectiones alui: vnde nec mutatur

lotium

lotium pro ratione febris, accessioquè minuitur, quia copiosa materia educitur, vel per vomitum, vel saltem per secessum. Quod si nulla fiat transmissio materiæ (hoc enim quandoquè contingit) non apparet rigor, nec sudor; & febricitantes circa præcordia maximè affliguntur: ita vt febris hæc sit potius symptomatica, quam principalis: in præsentia autem sermo est præcipuè de febre principali.

Indicationes curatiuę.

Ex propositis facillimum est modo colligere quid agendum, vires enim sui custodiam indicant: dispositio autem febrilis indicat esse refrigerandum, & humectandum: causa verò morbosa indicat euacuationem; & quia hæc est bilis, indicat præparationem, idest refrigerationem, & humectationem, vt si sit crassa, vti vitellina, indicat etiam attenuationem: & si hæc materia redundet in primis vijs, indicat quoque lenitionem; adeo quòd minoranda sit materia biliosa, præparanda, expurgandaquè; item sit refrigerandum, atque humectandum, viresquè roborandæ.

Prognosticū

Quæ munia facilè quidem explere possumus: quoniam si conferamus vim virtutis cum vi rerum præter naturam, facilè cognoscemus, morbum hunc esse potius salubrem; potissimum, quia virtus non debet longo temporis spatio perferre dispositionem morbosam. Quod facilè ostendo: nam in tertiana intermittente exquisita, uirtus est robusta; quoniam materia non detinetur in partibus illis, in quibus generatur, sed expellitur ad partes exteriores, id est, extra venas. Virtus itaquè est valida, & præsertim, quia considerare oportet virtutem, respectu dispositionis febrilis: interdum enim contingere potest, fieri syncopen, dysenteriam, & alia huiusmodi, quę periculum minentur: attamen non prouenit hoc ratione dispositionis febrilis, reperiuntur enim nonnulli, qui adeo malè affectum habent os ventriculi, & intestina, vt facillime animi deliquio, atque dysenteria corripiantur: virtus tamen est adeò robusta in hac febre, vt ei resistere possit.

Quoad febrem, oportet considerare vim febris, causæ, & symptomatum: vis febris non est multum insignis, quia est intermittens; & ideo quantum sit ratione sui, periculo vacat. Quoad causam, bilis suaptè natura est materia, quæ nocere potest, quoniam calida est, & sicca, feruensquè, & præcipuè si sit vitellina, porracea, æruginosa, & cærulea; pessimæ enim hæ sunt, attamen quoniam propellitur extra venas, febris hæc non est periculosa: ob id dicit Galenus duodecimo meth. vltimo, in laborante syncope, ex male affecto ore ventriculi ob bilem æruginosam, cum per vomitum excernebatur talis materia, illico liber euadebat. Quare licèt materia sit praua, hæc tamen febris non est periculosa, eo quod materia non detinetur eo in loco, in quo gignitur, nec in uenis, sed extra venas expellitur.

Quoad symptomata, hęc similiter non sunt lethalia, propterea quod

materia

materia nō detinetur in venis,sed extra venas propellitur; non sunt inquam, lethalia, ratione huius febris: nam ratione alicuius particularis malæ dispositionis ægri, possunt esse praua. Præterea quoniam via est breuis (non enim diuturna est hæc febris) ideo vacat periculo: & propterea ex Gal. 2. de Cris. 3. si cōtingat, vt in prima accessione appareat hypostasis in lotio, materiaquè subsideat lęuis, & æqualis, tunc potestis prædicere febrem non excedere tertium paroxysmum: si autem obseruabitis lotium mediocriter crassum, & bene coloratum, tunc febris in quarta accessione desinet: si verò lotium ab hac bonitate declinet, producetur febris vsq; ad septimam periodum: & hoc est intelligendū de tertiana intermittente exquisita exactè, quæ fit à flaua bile; non tamen admodum copiosa: nam si febris fuerit, quæ originem ducat ex copiosa materia, veluti tertiana simpliciter, & tertiana extensa, tunc febris erit longior; & quanto crassior erit materia, tanto etiam longior erit febris, nō tamē vsque adeo longa, quin virtus possit perdurare vsque in finem. Vnde aduertatis ex Galeno 6. Epid. 2. 23. immo ex Hipp. quoties nox præcedens accessionem est molestior, indicat futuram accessionem debere esse postremam. Si igitur febris fuerit tertiana intermittens exquisita, sed exactè, poteritis illud prognosticari.

At si febris sit tertiana intermittens exquisita non exactè, id non pręsagiatis, quia errabitis; ratio huius est, quoniam, quando febris est exquisite exacta, interuallum est longum, nempè saltem triginta sex horas, materiaquè non est admodum copiosa; & propterea licèt immineat accessio, non potest tamen in corpore fieri agitatio, nisi immineat crisis; imminente enim crisi, ac solutione febris, fieri potest, & debet materiæ agitatio in corpore, quæ est in causa, vt patientes non possint dormire, sed habeant noctem inquietam, & molestam: quod non est dicendum de febre tertiana exquisita non exactè, & præcipuè extensa, atque simpliciter tertiana, & potissimum si fiat ex bile æruginosa, vitellina, & prasina: nam ratio dictat, vt imminente accessione, seu in nocte, quæ præcedit accessionem, fiat in corpore agitatio materię, eò quod copiosa est materia futuræ accessionis, & quia non est ita benigna. Quare obseruabitis in tertianis non exactis, noctem proximam futuræ accessioni esse multum molestam, & inquietam. Ex his igitur concludatis, febrem hanc esse salubrem, & pręsertim quia non adsunt contraindicantia; idem enim indicant, & febris, & causa. Vnde mirum non est, si dixerit Hippocr. quarto Aph. 43. *Febres, quæ tertia quaquè die inuadunt, fortiores fiunt, si continuæ sint, periculosæ sunt. quocunque autem modo intermiserint, periculo vacant:* vt quęlibet febris tertiana careat periculo: & rationem reddens Gal. in commento dicit, quoniam hęc non fit ex inflammatione, nec ex maligna putredine, quę potest habere locum in febre continua.

Sed

Dubitatio. Sed aliqua poteſt eſſe difficultas, quoniam ex Hipp. & Galeno loco citato: non modo periculoſa non erit tertiana intermittens exquiſita, ſed neque etiam tertiana notha, nec tertiana extenſa; dicit enim. *Quocunq; modo intermiſerint:* & quod maius eſt, periculo etiam vacabit tertiana ex bile praſina, æruginoſa, & cærulea; hæ enim febres ſunt & tertianæ, & intermittentes. At quomodo non erunt febres hæ periculoſæ, cum producantur ex materiebus his malignis. Dicatis, has materias non eſſe malignas: nam quoniam materia maligna, ſicuti accipitur à Galeno ibi, eſt materia, quæ inſigniter in cor agit, vt contingit in febribus peſtilentibus, atque etiam in continuis: nam licèt in cõtinuis materia non ſit venefica, cum tamen non poſſit propelli extra venas, putreſcens intra venas, neceſſe eſt vt aliquam acquirat malignitatem, & aſſiduè in cor agat, & vt plurimum ab ea lędatur adeo, vt ſit febris aliqua ex parte periculoſa. Hæ autem materię, licèt ad differentiam flauæ bilis, & pallidę, poſsint dici malignę, (ſunt enim acerbiores materię) ſi tamen conferantur cum materia, quę putreſcit in venis, carent illa malignitate. Ex his igitur concludatis, tertianam hanc non eſſe periculoſam.

Solutio. Materia maligna quæ ſit.

Dubitatio. Sed dubitabit aliquis, quoniam fuit ſententia Gal. 2. prognoſticorũ 38. prauiorem eſſe affectionem, quando ſit ab humore ſincero, & proinde a bile ſincera, à qua producitur tertiana intermittens exquiſita: vnde etiam dicit ibidem 49. prauiorem eſſe affectum, ſi fiat à ſincero humore: dummodo tamen non fiat à ſanguine, ſed à reliquis ſuccis. Si igitur, cum ſuccus eſt ſincerus, affectus etiam eſt prauior, quam ſi non ſit ſincerus: unde Auic. capite de tertiana notha dicit, accidentia eſse mitiora in tertiana notha, quam in exquiſita: quomodo verum eſt, tertianam intermittentem exquiſitam, eſse febrem ſine periculo? Dicatis verum eſſe id, quod proponitur à Galeno & ab Auicenna; dubio enim procul, ſi bilis miſcetur cum pituita, ſymptomata ſunt mitiora, quam ſi bilis ſit ſincera; eo quod pituita ſui frigiditate obtundit acrimoniam, feruoremquè bilis, vnde accidentia quidem mitiora ſunt, febris tamen eſt longior, & difficilius etiam curatur, quam tertiana exquiſita; nam licet pituita ſit in cauſa: vt ſymptomata fiant mitiora: eadem tamen eſt etiam in cauſa vt febris ſit diuturnior; eò quod non ita cito diſsipari poteſt materia banilioſa miſta cum pituita, ſicuti bilioſa ſincera. Accedit etiam, quòd bilis (& quod dicitur de bile, intelligatur etiam de reliquis humoribus) ſincera conſideratur, ad differentiam bilis non ſincerę: prout ſcilicet miſcetur vel cum alio humore, vel cum ſeroſitate: ſi bilis miſceatur cum ſeroſitate, illa non erit ſincera: ſimiliter ſi pituita miſceatur cum ſeroſitate, ea non erit ſincera. Vnde prauior erit affectio, ſi originem ducat ab humore ſincero, quam ſi oriatur ab humore miſto cum ſeroſitate; ſeroſitas enim eſt in cauſa, vt facilius

Solũtio.

materia

materia illa resoluatur. Quare Galenus locos citato, per humorem sincerum, intelligit humorem secretum a serositate: & ita nulla est difficultas.

Gal. locus explicatur.

Curatio febris tertianæ exquisitæ. Chirurgia.

Accedamus modo ad curationem huius febris, & primum de more, agamus de chirurgia. In hac igitur febre conuenitnè venæ sectio? Ex traditis in libro primo de cura febrium putridarum in genere, clarè patet, in tertiana intermittente exquisita exactè, de qua agit Galenus primo ad Glauc. capite proprio, non secandam esse venam; & ideo venæ sectionem omittit. Nec est, quod quis more quorundam dicat Galenum eo in libro profiteri curationem febrium per compendium, vt non deceat omnia remedia proponere necessaria; hoc quidem nullo pacto est dicendum, eò quod licèt sermo sit compendiosus, non tamē decet præsidia efficacia prætermittere: præsertim quia Galenus eo in capite maxima vtitur diligentia in recensendis remedijs minoris momenti. Quare non est credendum, Galenum fuisse negligentem in præsidijs adeo validis, & maximi momenti. Galenum autem diligentem esse in reliquis pręsidijs constat, quia quando loquitur de victus ratione monet animaduertendum esse, an febricitans sit delicatus necne, quod quidem non est tanti momenti, quanti est venæ sectio. Quare dicatis Galenum non proposuisse venæ sectionem, quia non conuenit; non conuenit autem, quoniam non adest illud, quod principaliter potest indicare venæ sectionem: vnde deficiente indicante principali reliqua, non sunt consideranda, omnia enim diriguntur ad principale. Principale autem indicans est plenitudo, seu copia sanguinis, quæ dubio procul, in hac febre desideratur; febris enim hæc originem ducit à flaua bile sincera, corpus est calidum, & siccum, habitus est gracilis, in consistenti ætate, in tempore anni, regione, & constitutione calidis, & siccis: pręcessit denique victus ratio calefaciens, & siccans: quæ quidem omnia cum necessaria sint ad constituendam tertianam exquisitam intermittentem exactè, indicant in hac febre adesse penuriam sanguinis, & adesse insigne dominium bilis: quare oritur indicatio purgandi bilem, non autem euacuandi sanguinem. At si sit tertiana intermittens, exquisita quidem, sed non exactè, quandoquè secanda est vena, quandoquè non: secanda est, quando cum bile redundat etiam sanguis; redundare enim potest in tertiana intermittente exquisita nō exactè; & tunc diligenter est animaduertendum, an adsit copia sanguinis, nec nè, & quando redundat sanguis, ratione plenitudinis, secanda est vena, ita tamen, vt permittant vires, & ætas. Verum animaduertendum, si febris hæc tertiana intermittens exquisita non exacte prodeat ex bile, vel prasina, vel æruginosa, vel cærulea, an liceat venam secare; humores enim hi maximè recedunt à natura sanguinis: fieri autē potest, vt febricitans tali febre sit etiam sanguine refertus; si itaquè cum his humori-

Cur non conuenit venæ sectio.

Plenitudo est principale indicans sectionis venæ.

bus

bus aderit sanguinis copia, licebit nè secare venam? Dubio procul secanda est, eò quod etiam redundat sanguis. Sed aduertendum diligentissime, an febris producatur ex propositis materiebus genitis in iecore, an potius in ventriculo: nam si generantur in iecore, possunt esse mistæ cum sanguine in venis; & fiunt febres, quia transmittuntur à venis extra venas. Quare tunc licebit venam secare, propterea quod, licet materiæ istæ plurimum recedant à natura sanguinis, sunt tamen mistæ cum sanguine, & venæ sectio est auxilium æqualiter omnes humores euacuans: vnde hæ etiam materiæ ab ipsa euacuabuntur: at si contingat, ipsos in ventriculo gigni, recedunt omnino à natura sanguinis: & ideo si vena aperiretur, cum per ipsam fiat attractio à centro ad circunferentiam, materiæ istæ pessimæ attrahentur intra venas, ipsasque ingredientur, & bonus sanguis educetur: vnde deducetur patiens ad ebullitionem cholericorum. Quando igitur humores isti gignuntur in ventriculo, nisi vndiquè eradicentur prius, non secetis venam, vt ægrotantes conseruetis. Cum igitur pateat, quandoquè secandam esse venam, quandoq; non esse secandam, quando aperienda est vena, non euacuetis sanguinem in multa copia, eò quod non potest esse copiosus. Quare vobis sufficiat educere sanguinis vncias sex, vel nouem ad summum: neque excedatis hanc quantitatem, quia hic plethora exquisita non adest.

Quantitas sanguinis.

Tempus secandi venam

Quoad tempus, dicit Auicenna secandam esse venam ante tertium paroxysmum: attamen ob hoc non significauit, non secandam esse post tertium paroxysmum: nam si accedetis ad ægros post tertium paroxysmum, atque uel ob negligentiam medici, vel ob pertinaciam ægri posthabita fuerit venæ sectio, & redundet sanguis, vt periculum immineat, ne febris intermittens degeneret in continuam, tunc debetis secare venam: & ideo quocunque die Galenus venam secabat, dummodo adessent conditiones requisitæ ad venæ sectionem. Admonebat autem prudentissimus Auic. secandam esse venam ante tertiam periodum, quoniam cognouit, vires in morbis in dies fieri debiliores; quo enim magis producitur morbus, eò etiam debiliores fiunt vires. Ob id vobis consulo, vt quando secanda est vena, eam secetis quamprimum, & potius ante secundam accessionem, quam post, atque etiã ante lenientia, quæ per os exhiberi solent: sunt tamen nonnulli, qui prius exhibent leniens pharmacum, deinde secant venam: sed male faciunt, quia sic febris intermittens, vt plurimum degenerat in continuam: eo quod medicamentum, licèt sit leniens, agitat tamen corpus tunc, & sequenti die succedit accessio. Quare vos in prima visitatione poteritis vti clystere: deinde verò, dummodo sit tempus, secare venam. Quando igitur adsunt indicantia, tunc quamprimum secetis venam. Quoad diem, eligatis diem quietis, & si febris sit duplex, eligatis

Quorundam error.

Dies secandi venam.

gatis diem minoris afflictionis: poteritisquè secare venam, per quinque, vel sex horas ante futuram accessionem. Foramen autem in vena nequaquam fiat amplum, eò quod redundat sanguis potius tenuis, quã crassus: si verò non adsint conditiones requisitæ ad sectionem venæ, ita vt non liceat secare venam, sanguis tamen redundet, tunc poteritis applicare cucurbitulas partibus inferioribus.

Modus.

Cucurbitulæ Pharmacia.

Oportet autem expurgare primas superfluitates, quandoquè per vomitum, quandoquè per lenientia ore assumpta, aliquando per clysteria. Quoad vomitoria, vtendum est vomitorijs habentibus vim temperandi acrimoniam bilis, vt si ita paretur. Rec. aquæ hordeaceæ vnc. dec. syr. acetosi simpl. vnc. 1. misce. Potest etiam dari ius tepidum pulli in eadem quantitate, quod non sit pingue, & cum eo immiscere momentum sacchari & aceti, & cum Alexandro, etiam aquæ simplicis tepidę vnc. xiv. vel xij. propinare possumus. Oportet autem vti vomitorio, quando materia est in ventriculo; & proinde quando facilè potest euacuari, quod auxilium maxime prodesse solet. Et licet dixerit Auicenna, in tempore accessionis nil esse agendum, nec esse agitandum corpus, addit tamen, nisi propter necessitatem. Quare vobis consulo vnà cum Alexandro, qui consumatissimus fuit medicus, vt etiam in accessione exhibeatis vomitorium; is enim exhibebat aquam tepidam, quando magna aderat necessitas, vt dicit Auicenna; maxima autem adest necessitas in febre procedente, non modo ex flaua bile, sed etiam ex bile prasina, vitellina, & æruginosa; aliquando enim obseruabitis, febricitantes tēpore accessionis ita grauiter affligi, vt incidant in lipothymiam, atque etiam in syncopen. Quare tunc necesse est materiam illam omnino euacuare: vnde etiam existente syncope ex materia æruginosa Galenus 12. meth. 5. vomitum prouocabat: ex quo desumens Alexander dicit, hoc auxilio maxime mitigari accessionem. Quod si materia possit promptius euacuari per secessum, detis medicamentum ita paratum: Rec. floris cassiæ nuper extractæ drac. dec. pulpæ Tamarindorum drac. ij. misce cũ saccharo fiant boli. Poteritis etiam ita præscribere. Rec. syr. ros. sol. vnc. iij. Mannæ electæ vnc. 1. s. decocti tamarindorum quantum sufficit, misce, & fiat potio breuis. Vel etiam diligentius, decocti tamarindorum drac. ij. in decocto acetosæ quantum sufficit, misce; expedit etiam vti clysteribus, sed mollientibus, vt iubet Galenus primo ad Glauc. cap. proprio. Vnde fieri poterunt clysteria, ex decocto hordei, ex ptisana colata, cum melle violato, oleo violato, & alijs huiusmodi.

Tempus dandi vomitoria.

Etiam in accessione licet dare vomitorium.

Leniens in bolo.

In Potu.

Clysteria.

Præparanda est etiam materia biliosa: cum igitur hæc resistat concoquentibus, sui caliditate, & siccitate, occurrẽdum est refrigerantibus, & humectantibus, modo mitioribus, modo valentioribus: vt si fuerit febris ex bile pallida, vel flaua, tunc licet vti mitioribus: at si fiat à

Præparatio materiæ.

bile

bile, vel vitellina, vel prasina, vel æruginosa, vel cærulea, tunc oportet ad valentiora ascendere. Mitis syrupus ita poterit præscribi: Rec. syr. violati vnc. I. syr. de succo acetosæ vnc. ſ. decocti endiuiæ, lactucæ, hordei vnc. iij. ſ. misce. Valētior autē ita poterit parari, Rec. syr. de lactuca vnc. I. syrup. uiol. syr. de soncho ana vnc. ſ. decocti endiuiæ, lactucæ, nymphеæ vnc. iiij. misce. Vrgente necesſitate, aſcendite ad decoctū papaueris albi. Euacuare etiam oportet materiam hanc, & euacuari debet per aluum; vnde nullum est medicamentum hoc in casu præstantius rhabarbaro ipso: sed non debet dari à vobis, sicut datur ab aliquibus, in u,ino aromatico semper infusum, sed vnà cum Mesuè medico doctissimo, pro eius correctione, cum eo misceatis spicam, vel squinanthū, vt Rec. rhabarbari subtiliter puluerizati scrup. iv. floris caſſiæ vnc. I. misce, & cum saccharo fiat bolus, hoc est optimum medicamentum, quia caſſia corrigit caliditatem rhabarbari. Sed potest etiam pręscribi hoc modo. Rec. rhabarbari electi drac. I. ſ. decocti fructuum, & acetosæ, immò etiam quandoquè lactucæ quantum sufficit. Ego pro vino aromatico, impono lactucam, inter quę duo maxima est differentia; deinde facta diligēti expreſſione, adde syrupi violati sol. vnc. iij. misce, & fiat potio breuis. Galenus primo ad Glauc. dabat absinthium, vt expurgaretur materia biliosa. At Alexander, qui dicitur Galeni stimulus, ait, hoc medicamentum esse suspectum, & esse potius dandum in tertiana notha, cum aliqua portione oxymelitis; nequaquam verò in tertiana exquisita, potisſimum cum Galenus ibi loquatur de tertiana exquisitā exactè. Verum Alexander non aduertit medicamentum hoc ex Galeno lib. 6. de simplicium medicamentorum facult. esse calidum in primo gradu tantum, & siccum in tertio, & ea esse facultate pręditum, vt posſit attenuare quidem, atque detergere, sed pręterea etiam corroborare. Quare cum adest tertiana intermittens exquisita, in qua os ventriculi bile infestatur, tunc absinthium est optimum, eò quod ad inferiora detrudit biliosam materiam, & plus potest contra biliosam, quam contra pituitosam: nam pituitosa materia, propter sui craſsitiē, & visciditatem, non ita cedit absinthio, vti biliosa, quæ est magis tenuis, atque fluxilis. Quare huius medicamenti ope os ventriculi ita roboratur, vt non ita infestetur à bile, nec periculum est illud nimis calefacere, eò quod pręter id, quod est calidum in primo tantum gradu, datur etiam à Galeno, non succus, sed coma ipsius, quę est minus calida succo ipso. Pręterea Galenus non exhibet hoc medicamentum sincerum, sed mistum cum mulsa diluta, seu aquosa. Postremo non dat hoc medicamentum in substantia, sed infundit comam absinthij in mulsa; deinde facta expreſsione, ipsam colat, & ita exhibet mulsam, quę suscipit facultates absinthij. Quare facile colligi potest, hoc non esse medicamentū, quod insigniter poſsit, vel calefacere, vel exiccare.

Syr mitior.

Syr. valētior.

Decoctū papaueris albi.

Purgans.

Alexander contra Gal.

Contra Alexandrum.

Absinthij qualitates & vires.

Quando conueniat absinthium.

Sed præterea sunt & medicamenta, quæ euacuant per lotium; atque Gal. loco citato probat petroselinũ, anethum, ad ciendum lotium: operæ etiã pretiũ est aduertere, quomodo Galenus ijs utebatur præsidijs in tertiana exquisita exactè, in corpore, & aere calidis, siccisquè. Diuretica.

Per petroselinum, oportet intelligere radices petroselini, non autem semen. Vnde Galen. in 11. meth. 9. in febre etiam continente probat petroselinum, apiumuè, sed radices, non semen: similiter etiam quando proponitur anethum, non intelligatis semen anethi, sed germina, & ea quidem uiridia. Præterea non omnibus modis expedit uti ijs præsidijs, quandoquidem Galenus non coquit ea, sed tantum madefacit in aqua; unde si decoqueretur unà cum radice petroselinũ, aqua reciperet uim insignem petroselini ipsius: secus autem est, si radices solum madefiant in aqua: & ideo Galenus iubet radices in aqua madefieri. Præterea licet etiam uti alijs diureticis: ut sunt semina melonum, semina cucurbitæ, syrupus de capillis ueneris, & huiusmodi alia, quæ refrigerant potius, quam calefaciunt: hæc eadem possunt etiam sudorem prouocare. Poteritis igitur uti radice petroselini, etiam ad prouocandum sudorem, sed non erit præter rationem, si radices non simpliciter macerentur, madefiantuè in aqua, sed potius decoquantur. Quoniam autem idem medicamentum potest prouocare, & lotium, & sudorem, ideo, quando scopus erit prouocandi potius sudorem, quam lotiũ, optimum erit, ut post aquam alteratã cum radice petroselini, per duas horas leuiter fricetur corpus: uel etiam cum Galeno adhibeatur balneum aquæ dulcis, & hoc potissimum in asuetis. De tempore nihil dico, quoniam explicatum satis fuit in sermone generali. Galeni locus declaratur. Sudorẽ prouocantia. Tempus.

Postremo occurrunt alterantia, idest refrigerantia & humectantia: hæc autem respiciunt totum febre occupatum, quoniam febris (ut scitis) est morbus totius. Præterea refrigerantia diriguntur ad partes intemperatas ita, ut ob intemperiem gignantur materiæ biliosæ: sicuti est ut plurimum iecur, quandoquè etiam uentriculus. Quare in hac febre non est à vobis summa adhibenda diligentia, ratione refrigerationis totius corporis, eò quod febris hæc est in habitudine; vnde euacuata materia, illa breuem habet permanentiam, immò sponte etiã delitescit. Vnde nec in totũ refrigerantibus vti cogimur, sed sufficit, ratione & totius, & partiũ, vti medicamentis, quę intus adhibẽtur: vt si detis conserue, vel rosarũ, vel violarũ, vnc. ſ. vel vnc. 1. vel si detis conseruã ex floribus cichorei: vel etiam ex eiusdem folijs: vel conseruam endiuiæ, & id genus aliorum, quorum beneficio corporis partes refrigerentur, & potissimum iecur, atque ventriculus, quæ duę partes potissimum respiciendæ sunt. Quare id vos non faciatis, quod faciunt medici quidam, qui postquam exhibuere medicamentum soluens, & febris iam cessauit, nihil aliud præstant: sed post exhibitionem soluentis, & post Corroborantia.

febrem, exhibeatis omnino alterantia, refrigerantia potissimum, ratione partium, gratia præseruationis: nam si perseueraret forte fortuna intemperies calida, aut ventriculi, aut iecoris, rursus gigneretur bilis, & proinde febris rursus posset excitari. Expedit igitur applicare aliquid ventriculo, vel iecori, modo tamen iecori, modo ventriculo, prout æger factus erit intemperatus, vel secundum ventriculum, vel secundum iecur. Pro ventriculo, poteritis vti olei rosati completi vnc. j. & specierum diarrhodonis abbatis scrup. j. simul mistis. Pro iecore intemperato, facere poteritis fomentum, accipiendo, succi, vel endiuiæ, vel cichorei, vel sonchi, vel hepaticæ p. iv. his addendo ad maiorem penetrationem, aceti vnc. j. misce, & fiat epithema, quo foueatur iecur: & si forte fortuna insignis adsit iecoris feruor, his addatis etiam succi lactucæ p. 1. præsertim quando præcessit febris, orta ex bile, non flaua, sed potius vitellina, vel prasina, vel æruginosa, vel cærulea. Oportet tamen semper vos esse diligentes, & augere medicamenta, pro rei ipsius exigentia. Post expurgationem corporis, atque post epithemata, licebit etiam accipere vnguentum santalinum, quod potest applicari regioni hepatis: & si iecur sit æquo calidius, ascendatis etiam ad infrigidans Galeni, oportet enim vti, & intensioribus, & remissioribus, pro statu, & conditione intemperiei.

Corroborantia exterius. — *Corroborans ventriculum.* — *Epith. pro iecore.* — *Præceptum.* — *Vnguentum santalinum.*

His denique addenda est etiam victus ratio, circa quam sufficiat tantum duo verba dicere de cibo, & potu; de hac enim abundè egimus in libro primo. Quòd itaquè spectat ad cibum, monet Galenus aduertendum esse, an æger sit delitiosus, nec nè: si patiens non sit delicatus, dat Galenus primo ad Glauconem cap. proprio, solum cremorem ptisanæ, eò quod vires possunt hunc victum tolerare; febris enim hæc non potest excedere septimam periodum: secus autem esse procedendum, si esset tertiana exquisita non exactè, quia hæc potest esse diuturnior: si verò patiens sit delicijs deditus, concedit Galenus, & oua, & pisces, & fructus etiam, facilis tamen coctionis. Qua Galeni authoritate ducti practicantes, libentissimè fructus concedunt suis ægrotantibus: at dicit Galenus, *possumus permittere, vt patientes degustent fructus*, dicit autem *degustent*, vt significaret, concedendos esse fructus in pauca quantitate: ideo Alexander concedit vuas in paucisima quantitate, persica similiter cocta, & etiam cruda: & probat potissimum carnem peponum, & præcipue si patiens siti excrucietur. Vos igitur poteritis imitari Alexandrum, dando illius auxilium vestris ægrotantibus: erit namque ipsis iucundissimum, in tertiana tamen intermittente exquisita exactè, vel ad exactè exquisitam proximè accedente.

Diæta. — *Cibus.* — *Quãdo Gal. in tertiana ex quisita concedit oua, pisces, & fructus.* — *Alexander concedit vuas, persica, & pepones in tertiana exquisita.*

Quare tempore æstatis, si corpus sit calidum, & siccum, atque siticulosum, concedatis carnem peponum per duas horas ante accessionē, atque post esum ipsius, exhibeatis aquam in potu, in sufficienti quantitate:

Modus exhibendi pepones in tertiana, & eorum vtilitas.

tate: propterea quod huius beneficio (vt optime dicit Alex.) aliquãdo, vel non ſuccedunt amplius acceſſiones, vel, ſi ſuccedunt, ſunt mitiores.

Quad potum, Galenus loco citato concedit vinum pauciferum, aquoſum, ſed paucum, quando incipiunt apparere ſigna coctionis. Potus.

Abſoluto morbo, concedit vinum in maiori quantitate; cum enim febris hæc longum habeat interuallum, ideo non prohibet eam vini quantitatem. Aduertatis tamen, Galenũ ibi de tertiana exquiſita exactè tantum loqui. Quare ſi febris erit ſimpliciter tertiana, vel extenſa, tunc non ita audacter eſt concedendum vinum; in his enim, & in tertiana duplici, poſtquam non licet dare vinum, detis aquam, quæ quidem ſiuè ſit hordeacea, ſiuè ſimplex decocta, ſiuè cum iuleb violaceo, ſiuè cum iuleb roſaceo, nihil refert. Et hæc ſatis dicta ſint de tertiana intermittente exquiſita.

DE TERTIANA NOTHA.

Definitio.

TErtianæ exquiſitæ intermittenti opponitur tertiana notha intermittens, quæ nihil aliud eſt, quam *febris putrida, producta à bile miſta prædominante, extra venas putreſcente*. Cur dictum ſit *eſſe febrem putridam*, nunc non eſt explicandum, cum aliàs fuerit explicatum, diximus, *eſſe productam à bile*, ad differentiã aliarũ febriũ, quæ fiunt ab alijs humoribus, addidimus, *à bile permiſta*, vt diſtingueremus tertianam notham, à tertiana exquiſita, quæ quidem fit a bile ſincera. Iure autem diximus, *à bile permiſta*, non ab impura: propterea quòd poteſt eſſe dupliciter impura, vno modo per iuxtapoſitionem materię alterius, & tunc nõ fit vna tantum febris, ſed duæ: verbi gratia, ſi bili proxima ſit pituita, & fiat impura, tunc fiunt duæ febres, bilioſa nimirum, & pituitoſa: altero modo per miſtionem alterius materiæ, ita vt prodeat vna tantum vis, atque natura. Vnde Auicenna cap. de tertiana notha dicit hanc febrem fieri per complexionem vnitam, ſicuti in hemitritæo: per complexionem vnitam, intelligit miſtionem diuerſam à iuxtapoſitione, quæ locum habet in hemitritæo. Iure igitur diximus *à bile miſta prædominante*: nam cum bilis miſcetur cum alia materia, verbi gratia, cum pituita, fieri poteſt, vt dominetur modo bilis, modo pituita: ſi dominetur pituita, febris erit notha, & quotidiana: ſi verò dominetur bilis, febris erit notha, & tertiana, de qua nunc eſt ſermo. Animaduertendum tamen, fieri poſse, vt in febre hac, modo copioſior ſit bilis, modo pituita: ita vt non liceat ſemper in ipſa vti medicamentis in maiori copia, ratione bilis, quam ratione pituitæ; interdum enim vtendum eſt medicamentis in maiori quantitate, ratione pituitæ: quoniam hæc bilem excedit. Sed dicet aliquis, Quomodo igitur uerum eſt, febre hanc produci à bile miſta prædominante? Dicatis, ſemper domi-

Explicatio.

Bilis poteſt eſſe impura dupliciter.

Dubitatio:

Solutio.

nari bilem, si vis respiciatur; tanta enim est vis biliosæ materię, vt licet interdum reperiatur in minori copia, ratione tamen actiuitatis, excedit pituitam; quia non est tanta uis in pituita, quanta in bile: sicuti etiã optimi philosophi norunt, maiorem esse vim in minori portione ignis, quam in maiori portione aquæ. Addidimus, *extra venas putrescente*, ad differentiam tertianę nothę continuę. Sed cum quanam materia miscetur bilis? Dico ego (pace multorum) bilem misceri aliquando cum pituita, quandoquè cum melancholia, quinimò interdum etiam cum pituita, & melancholia simul.

Neque id aduersatur Galeno, cuius authoritate adducti quidam dixere, tertianam notham fieri solum à bile mista cum pituita; nam si rectè consideretis dicta Gal. primo ad Glauconem cap. 5. & 8. & capite de cura tertianæ nothæ, siuè signa perpendatis, siuè remedia, facilè deprehendetis, adesse miscellam humoris tantum biliosi cum pituitoso: & hoc verissimum est, neque ego hoc inficior: veruntamen ob id non est inferendum, non dari tertianam notham ex mistione bilis cũ melancholia; hoc enim est contra rei ipsius veritatem: & vt hoc verum esse appareat, confugiendum est ad rei naturam. Nam quæro ego, possitne misceri bilis cum melancholia. Hoc fieri posse, apud omnes compertum est. Si potest, iterum quæro, an materiæ istæ ita mistæ possint putrescere? At neque hoc alicui dubium esse potest. Si igitur putrescant, ita vt fiat febris, & bilis prædominetur, nonnè erit febris biliosa, non quidem exquisita, sed notha? Itaque datur tertiana notha, non solum ex bile mista cum pituita: sed etiam ex bile mista cum melancholia. Galenus primo ad Glauconem, locutus est tantum de tertiana notha ex bile mista cum pituita: quia sicuti ipse locutus est de tertiana exquisita exactè, ita etiam loqui debebat de tertiana notha exactè, vt febres istæ essent metrum reliquarum; quod dubio procul in compendijs est faciendum. Hęc autem febris est tertiana notha exactè, quia cum febris exquisita exactè fiat ab humore calido, & sicco, propterea ad constituendam tertianam notham exactè, oportet vt humor calidus, & siccus misceatur, non modo cum alia materia simpliciter, sed etiam cum alia, quæ omnibus modis sit opposita, nempè cum materia frigida, & humida, qualis est pituitosa. Quare non est quod dicatis, Galenus non loquitur de tertiana notha ex bile, & melancholia simul mistis. Ergo febris hæc non datur.

Tertianam notham ex mistione bilis, & melancholiæ fieri posse probatur.

Ad faciendã tertianam notham exactè quid requiratur.

Sed accedamus iam ad differentias huius febris. Constat ex traditis febrem tertianam notham esse, quando miscetur bilis, vel cum pituita, vel cum melancholia, vel quandoquè cum pituita, & melãcholia simul. Quoad signa, hic opus esset loqui de signis indicantibus, & bilem, & pituitam, & melancholiam; sed cum in sermone de febribus biliosis exquisitis locuti simus de signis indicantibus dominium bilis; in tractatu

Differentiæ.

Signa.

verò

verò de febribus & pituitosis, & melancholicis, signa pituitæ, & melancholiæ dominium indicantia proponenda sint, propterea illa nunc silentio inuoluemus. In præsentia tamen aduertendum est, quomodo distinguatur tertiana notha à tertiana exquisita; quod facilè cognoscetis, quia mista aderunt indicia pituitæ, de quibus suo loco. Facilè etiam distinguetis tertianam notham à quotidiana: quoniam licèt in vtraquè febre peccet pituita, in quotidiana tamen, non modo adsunt indicia pituitæ, sed etiam febris inuadit quotidiè: vos tamen has poteritis distinguere: nã si fuerit tertiana, præter quã quod aderunt signa bilis, obseruabuntur etiam accessiones vna die intensiores, altera remissiores, nequè febris habebit accessiones ita æquales, quemadmodum quotidiana.

Quoad indicationes, supponentes multa, quæ diximus libro primo in sermone generali, applicemus indicationes huic febri. Oportet itaque lenire superfluitates biliosas, & pituitosas, ipsasque præparare: deinde easdem præparatas expurgare: tandem roborare partes, idest calefacere ventriculum, quia gignit pituitam, & refrigerare iecur, quia gignit bilem: præterea etiam calefacere lienem, eò quod ob eius intemperiem frigidam, multiplicatur materia melancholica. Indicatione

Quoad prognosticum, febris hæc est salubris: nam ex Hipp. 4. Aph. 43. febris, quæ tertia quaque die inuadit, quocunque modo intermiserit, periculo vacat: cum igitur febris hæc sit, & tertiana, & intermittens, non est periculosa. Intelligatis tamen, hanc non esse periculosam propria ratione: dico propria ratione: quia ex Galeno primo ad Glauc. 8. Tertiana notha erat valdè periculosa in adolescente illo febricitante, eò quod delinquebat. Sed differentia est inter tertianam notham, & tertianam exquisitam: eò quod tertiana notha, licet sit tuta, salubrisquè, non ita facilè tamen cedit præsidijs, sed difficilius remouetur, propter admistionem pituitæ, vel melancholiæ: nam præter quam quod hæ materiæ crassiores sunt, ac viscidiores, ratione etiam harum materierum, indicationes inuicem discriminantur, quoniam indicantia sunt contraria: quæ contrarietas non reperitur in tertiana exquisita; quoniam in hac, ratione tùm febris, tum materiæ, refrigerandum est, atque humectandum: at in tertiana notha oportet refrigerare, & humectare, ratione bilis; calefacere, & siccare, merito pituitæ; calefacere, & attenuare, ratione melancholiæ: item refrigerate oportet, ratione iecoris, propter bilem, calefacere, ratione ventriculi, propter pituitam, & ratione etiam lienis, propter melancholiam. Cum igitur indicantia sint contraria, proindè arguunt curationem magis difficilem. Prognosticũ. Differentia inter tertianam notham & exquisitã.

Sed descendamus iam tandem ad præsidia. Primum itaquè quoad venæ sectionem dicit Gal. 1. ad Glauc. cap. de cura tertianæ nothę, *si opus fuerit venam secare, hanc illico secare oportet, & respicienda sunt* Curatio. Chirurgia.

ea, quæ considerari debent in administrando hoc præsidio. Quibus voluit innuere Gal. non semper secandam esse venam in hac febre, sed aliquando, id est, quando simul cum humoribus febrem producentibus mistus erit sanguis. Quando igitur mistus est sanguis cum alijs humoribus, admittit Gal. venæ sectionem, modo tamen & reliqua requisita consentiant: vnde Auic. addit. *Si in hac febre vrina fuerit crassa*, id est, indicans dominium sanguinis misti cum alijs humoribus, *secanda est vena*, additquè: *& cum venam secueris, non indigeas clystere*. Quibus verbis nil aliud significare voluit Auicenna, nisi quod ante venæ sectionem respiciendum est id, quod antecedit, nempe superfluitates in primis vijs existentes; hæ enim habent rationem antecedentis, tanquam causa sine qua non, cui prius est occurrendum, vt aliàs diximus.

Gal. locus explicatur.

Auic. locus declaratur.

Quare dicit Auic. *Et oportet vti phlebothomia, vt non indigeas clystere*, id est, oportet vti sectione venæ eo tempore, eaquè conditione, vt non egeamus clystere, ideo lenienda prius erit aluus. De tempore, & reliquis nihil est quod dicamus; quis enim ignorat, faciendum esse foramen mediocre, non ita amplum, vt in febre melancholica, nec ita angustum, vt in biliosa. Quod si non liceat venam secare, quoniã vires, vel quædam alia inhibeant, accedendum est ad vicarias sectionis venæ, nimirum cucurbitulas, quæ inferioribus partibus debent affigi, vt alias demonstrauimus.

Tempus & reliqua.

Cucurbitulę.

Quoad medicamenta, hæc sunt lenientia, pręparantia, purgantia, & roborantia. Quantum ad lenientia attinet, Si homo facile vomat, dabitis aquam hordei tepidam, cum oxymelite. Quod si opus sit medicamentis per os, quę inferius propellunt superfluitates, tunc poterit in bolo dari medicamentum ita paratum Rec. floris casiæ drac. dec. specierum hierę scrup. ij. vel ad summum drac. 1. cum saccharo fiat bolus. In potione vero ita pręscribi potest medicamentũ, Rec. mellis ros. sol Mannæ electę ana vnc. ij. decoctionis cichorei, betonicę quantũ sufficit, misce. Ad eandem intentionem ex Gal. sententia, conducunt etiam mediocres clysteres, ad euacuandum superfluitates biliosas mistas cum pituitosis: vt fiant, non modo ex ptisana colata, ex violis, ex maluis, sed & ex mercuriali, furfuribus, & alijs, quæ quidem sunt, non tamen admodum efficacia. Propterea addatis vos aliquando cassiã extractã, electuariũ lenitiuũ, ita enim habebitis clysteres mediocres.

Pharmacia.
Lenientia.
Vimitorium.
Leniens in bolo.
In Potu.
Clysteria.

Quoad præparantia, eodem planè modo vtendum est præparantibus mistis: vt verbi gratia Rec. syr. de betonica, oxymelitis simpl. syr. de cichoreo simpl. ana drac. v. decocti betonicę, cichorei vnc. 3. s. misce pro syr. Animaduertatis autem, medicamenta hæc à nobis proponi gratia exempli, & nos præcipuè respicere tertianam notham exactè, quę fit ex mistione bilis cum pituita; nam si mista esset bilis cum melancholia,

Præparantia.

lancholia, tunc optimum esset miscere præparantia respicientia melancholiam, de quibus suo loco. Sed notandum, febrem hanc quandoque esse diuturnam, vt necesse sit primum vti syr. leuioribus, quales modo proposuimus, deinde verò ascendere ad valentiores, vt ad syr. bizantinum, de duabus radicibus, de quinque radicibus. De quibus agemus in sermone de febribus pituitosis.

Euacuantia verò sunt, per vomitum, per aluum, per lotium, & per sudorem: quoad euacuantia per vomitum, dicit Gal. loco citato, optimum esse vomitum à cibo, & tanti fecit ipse hoc auxilium, vt dixerit, se hoc solo auxilio nouisse multos sanitati pristinæ restitutos. Quare sciendum, quod quando Gal. proposuit vomitum à cibo, loquitur de vomitu, facto medicamento aliquo non debili, sed mediocri, & aliqua etiam ex parte valido, eò quod datur post cibum. Præterea loquitur etiam de materia, nondum quidem putrida, sed quæ tamen potest putrescere, febremquè hanc producere; ex Gal. enim sententia 11. meth. 9. non oportet materiam putridam euacuare per os, & per ventriculum, nisi habeat impetum ad illum: nunc verò sermo nobis est de materia, quæ nondum putrescit. Ideo expedit vti, non modo iure pulli, sed addere etiam oxymel, succumquè, & semen raphani; succi quidem vnc. 1. seminis verò drac. 1. Et vrgente necessitate, quando febris est mista, ascendatis: ad flores genistæ vt ad drac. viij. & ad drac. dec. Non consulo vos exhibere veratrum album; quoniam febris hæc non est ita pertinax, vt quartana, de qua suo loco. Propterea Gal. probat euacuationem per aluum, atquè iubet, frequenter mouendam esse aluum consuetis: veluti vrtica, beta, mercuriali; & propterea suo loco proposuimus syr. ex hoc medicamento confectum: notetisquè Gal. his vti frequenter, cum tamen sint potius lenientia. Quare in febribus diuturnis, non semel tantum danda sunt lenientia, sed sæpius, pro necessitate; quandoquè enim in huiusmodi febribus sæpe coaceruantur super fluitates, quæ in primis vijs collectæ, habent rationem causæ antecedentis, & sunt tanquam causa sine qua non, quando sunt præsentes; indicatio enim desumitur à præsenti tantum. Quare non tantum in principio, sed etiã in quocunque tempore febris dare oportet lenientia. Addit autem Alexand. & quidem optimè; quod quia interdum euenire potest, vt materia non ita facilè possit educi, neq; facilè cedat leuioribus remedijs.

Propterea conuenit medicamentum confectum ex succo rosarum, & agarico, & scammonio, Auicenna verò addit turbith. Ego autem consulo, vt in potione detis medicamentum paratum hoc modo. Rec. rhab. el. agarici troch. an. scrup. iv. decocti fructuum, & betonicæ quãtũ sufficit, misce, & fiat infus. secundũ artẽ; deinde facta diligẽti expressione, adde mellis ros. sol. syr. ros. sol. an. vnc. ij mis. & fiat potio breuis.

Euacuantia.

Vomitus.

Quando non licet materiã putridam euacuare per os, & quando licet.

Vomitoriũ.

Euacuantia per aluum.

Lenientia in febribus longis sæpius sunt repetenda.

Purgans in potu.

In Bolo.

In bolo hoc modo R. agarici troch. pul. rhabarbari el. an. drac. 1. floris cassiæ drac. vij. misce, & cũ saccharo fiat bol. optimumq; est vti his moderatis. Ideo dicit etiam Auic. non esse inconueniens, vt vtamur medicamento forti debili, idest, medicamento recipiente electiuè educentia, in pauca tamen quantitate: in hac enim febre, vt monent Paulus, & Aetius, non semel tantum purgare licet, sed etiam sæpius, pro necessitate; apparentibus tamen signis coctionis materiæ. Vnde caueatis ne in errorem incidatis: quando enim dicit Auic. dandum esse turbith in principio, non intelligit in principio febris, quando materia est cruda, sed in principio, quando licet vti medicamentis solutiuis; oportet enim in febre, non semel tantum, sed sæpius vti in principio. i. prima vice, non autem in principio febris: nulla enim adest materia, quę debeat euacuari in principio. Quare & ad colocynthidem, & ad valentiora ascendendum est, pro necessitate.

Explicatio loci Auic.

Diuretica.

Præterea Gal. probat absinthium, & mulsam, cum hysopo, origano, & spica, ad ciendum lotium: quo remedio vti etiam licet, ad prouocandum sudorem, ita tamen, vt prius fiant leues frictiones, quarum ope medicamentũ prouocet potius sudorem, quam lotium: idem etiam probat absinthium, ad roborandum ventriculum, sed non est ut hic agamus de roborantibus, quoniam de roborantibus ventriculum agemus, in sermone de febribus pituitosis: de roborantibus lienem, in sermone de quartana: de roborantibus verò iecur satis diximus, in tractatu de tertiana exquisita: attamen exempli gratia, uos poteritis uti in hac febre, medicamento ex saccharo, conserua cichorei, conserua foliorum betonicæ, ratione pituitæ, conserua ex folijs cichorei, ratione bilis. Idem etiam dicendum est de uictus ratione: propterea Galenus loco citato ait, instituendum esse uictum, non exactè refrigerantem, humectantemquè, sed nonnihil attenuantem uisciditatem pituitæ: ueluti est ptisana, addito pipere. Quod uidens Alexander dicit, se non probare id, quod proponitur à Galeno primo ad Glauc. cap. de cura falsarum tertianarum, ubi dat ptisanam cum pipere, hyssopo, & origano, quando tertianæ nothæ sunt uariæ, ut interdum liceat dare ptisanam cum aniso, summitate porri, & oxymelite. Atque aliquando est tertiana notha, in qua adeo mitis, uel pauca est pituita, ut sufficiat sinceram ptisanam dare, absque permistione calidorum, ut si calida commisceantur, exacerbentur febres.

Sudorem prouocantia.
Roborantia.

Diæta.

Alex. contra Galenum.

Quibus ex dictis facilè colligi potest, eos, qui tàm addicti sunt contradicendi studio, nihil plerumque intelligere; quod quidem euenit doctissimo Alexandro: quandoquidem illud Galeno adscribit, quod nunquam mente concepit, nempe, illum cum ptisana, hyssopum, & origanum immiscuisse; non enim hæc, sed piper tantum cum illa miscuit, & id quidem, quia semper studuit morbos expellere; non solum citò, ac tutò,

Contra Alexandrũ pro Galeno.

actutò, sed etiam iucundè, iniucundus autem nimis esset cibus, si conditur cum hysopo, & origano, iucundus uerò est, quando conditur cum pipere.

Vnde Galenus, ibi non miscet hysopum, nec origanum in potione, sed cum mulsa, & ad prouocandum lotium, non gratia cibi, loquitur enim ibi de medicamento lotium prouocante. Et hoc modo Galenum interpretatur Paulus. Gal. locus declaratur.

Sed quantum ad piperis exhibitionem attinet, in praxi ita est progrediendum, ut dicit Alexander; interdum enim aderit tertiana notha, in qua si piper dederitis, accendetis febrem; insignis enim adest copia bilis, pauca uerò pituitę: fieriquè etiam potest, ut adsit bilis mista cum pituita salsa, & sit tertiana notha, tuncquè non debetis dare ptisanam, & piper simul, sicuti Galenus concedit; attamen ob id non erat ab Alexandro improbandus; Galenus enim cognouit id, quod proponitur ab Auic. hoc in capite, quando dicit, aduertendum esse, an tertiana notha parum, an multum declinet à pura: si declinet plurimum, oportet calida miscere, calidorumquè dosim augere, si parum, diuersitas debet esse modica. At Galenus ibi non loquitur de omni tertiana notha: sed de tertiana notha exactè tantum, quæ quidem, ut sit metrum reliquarum, fit ex bile mista cum pituita in moderata copia; non autem in plurima, nec in paucissima. Quare ipse iure miscere potuit piper cum ptisana; piperis enim caliditas, licet sit intensior, ita tamen dissipatur, vt agat in ventriculum, & non accendat iecur; eius enim uis dissoluitur in ventriculo. De pipere digressio. Gal. ratio circa piper.

Explicandum modo superest, quid significare voluerit Gal. primo ad Gla. cap. de cura tertianæ nothæ: nam cum offerat cibum quotidiè in tertiana exquisita, rationi etiam consonum videtur, hoc idem fieri debere; immo verò potius in tertiana notha, cum hæc sit diuturnior illa: quò enim longior est morbus, eò etiam copiosiori cibo vti oportet. Cur igitur in febre diuturniore dat Galenus cibum alternis diebus, vt in tertiana notha; in breuiori verò, singulis diebus? Dico ex præceptis traditis in primo libro in sermone de victus ratione in genere, hoc obseruandum esse, vt detur cibus copiosior in tertiana notha, quam in tertiana exquisita: propterea quod tertiana notha est diuturnior. Quare cum datur cibus in tertiana notha, alternis diebus dari debet in multò maiori copia vnica die, quam exhibeatur singula quaquè die in duabus diebus in tertiana exquisita. Dubitatio circa cibum. Progressus Gal in tertiana notha circa cibi exhibitionem.

Hoc autem modo processit Galenus propter febris accessionem; in die enim afflictionis, accessio tertianæ nothæ multò longior est accessione tertianæ exquisitæ: quia durat vltra 12. horas, quia igitur non licet in ipsa cibũ dare singulis diebus, vt in exquisita, propterea oportet supplere in quantitate, dando copiosiorem cibum. Sed licet ita locutus

sit Ga-

sit Galenus, nō est tamē posibile hoc tempore eodem modo progredi, quo præcepit Galen. si enim velletis nunc dare cibum in tertiana notha alternis diebus, ęgri non possent perferre tantam inediam. Consuetudini itaquè aliquid est condonandum, & ideo quotidie oportet cibum exhibere. At in praxi hoc omnino est obseruandum, vt in tertiana notha in die afflictionis, minus cibetis, quam in tertiana exquisita: contra verò in die quietis, multo magis cibetis in notha, quam in exquisita.

Modus cibandi in tertiana notha.

Potus.

Quoad potum, Galenus loco citato dat oxymel, in quo tamen non sit multa aceti quantitas, vt exquisitè bibi posit, modo plus, modo minus, pro varia ægri natura.

Cur vinū nō conueniat.

Vnde non dat vinum in tertiana notha, sicuti dabat in tertiana exquisita, & hoc: quia plus potest vis, tum materiæ morbificæ, tum etiam febris habentis interuallum breuius prohibendo vinum, quam virtus indicando, ad differentiam tertianæ exquisitæ, quæ habet interuallum multo longius, vt plus posit virtus indicando vinum, quam febris prohibendo; Hæc de tertianis intermittentibus, tùm exquisita, tùm notha dicta sint satis.

DE FEBRIBVS BILIOSIS CONTINVIS, & primum de exquisitis.

Agendum modo est de febribus biliosis continuis, quæ febres sunt etiam, vel exquisitæ, vel nothæ. Ne autem res ipsas confundamus, primum de febre biliosa continua exquisita: deinde de notha agemus. Febris igitur biliosa continua exquisita dicitur continua, ad differentiam intermittentis, & dicitur exquisita ad differentiam nothæ, Et nihil aliud est, quam *putrida febris, causata à bile sincera in venis putrescente*. Quid velimus per *febrem putridam*, satis patet ex aliàs traditis. Diximus, *causata à bile*, ad differentiam febrium, sanguineæ, pituitosæ, & melancholicæ. Addidimus, *sincera*, vt distingueremus febrem exquisitam à notha. Postremo adiecimus *in venis putrescente*, vt distingueremus continuam ab intermittente.

Nomen.

Definitio & ipsius explicatio.

Sed vt quid per materiam biliosam sinceram, quid etiam per venas, in quibus materia ipsa putrescit, intelligi debeat, cognoscamus, dicimus, per materiam biliosam sinceram, nos intelligere bilem, nō modo excrementitiam, sed etiam alimentalem, ad differentiam febris biliosæ intermittentis, quæ non potest excitari à materia alimentali, vt apertè demonstrabimus in sermone de febribus sanguineis. Fit igitur hæc febris à materia biliosa, tùm alimentali, tùm excrementitia: per materiam verò biliosam alimentalem, intelligimus succum biliosum in venis mistum cum succo sanguineo, qui succus biliosus cum putrescit,

febrem

febrem biliosam continuam excitat: per bilem autem excrementitiã, intelligimus, & humorosam, & ichorosam. Quod attinet ad humorosam, hæc potest esse duplex; vel enim genita est à bile alimentali, vel à primo ortu fuit excrementitia; nam fieri potest, vt succus biliosus alimentalis putrescat, non tamen sub forma succi alimentalis, vt declarabimus in sermone de febribus sanguineis: si putrescat sub forma propria, fit febris biliosa ex bile alimentali, si verò (vt aliquando euenit) degeneret in succum excrementitium, atque putrescat: tunc producit febrem ex bile excrementitia, quæ tamen originem duxit ex bile alimentali. Altera est etiam bilis excrementitia, quæ non ducit originem ex alimentali, sed gignitur in iecore, & est materia excrementitia tenuis secundæ concoctionis, nempè sanguificationis, ad differentiam excrementi melancholici, quod est crassum sanguificationis excrementum: quæ quidem materia excrementitia potest esse multiplex, nempè bilis flaua, vitellina, porracea, æruginosa, & cærulea: potest etiam esse ichorosa, idest ichor bilis, & aliquo modo etiam massæ sanguineæ biliosæ: dico aliquo modo, quia tunc sermo est de febre exquisita, quę fit à bile sincera, siuè sit ichorosa, siuè humorosa, veluti est ichor bilis. Ichor autem massę sanguineę, est quoddã mistum ex quatuor ichoribus, nempè ex ichore sanguinis, pituitę, bilis, & melancholię, de quibus diligenter agemus in sermone de synochis: ex quo misto non potest fieri febris exquisita, quia non est vnicus ichor: licèt, autem non sit vnicus, proxime accedit ad naturam ichoris sinceri, ratione prędominij: & propterea diximus, aliquo modo.

Materia humorosa est duplex

Bilis excrementitia duplex.

Ichor bilis.

Ichor massæ sanguineæ.

Sed comprobemus ex Galeno, febrem biliosam fieri ex humoribus, atque ichoribus; & primum quoad humores, hoc clarè patet ex Gal. 4. Aphor. 59. Item 2. de Cris. 3. & 6. vbi voluit, ex flaua bile fieri febres biliosas, immo ardentes biliosas continuas, atque intermittentes. Quoad ichores, Galenus 4. de rat. vic. primo ait; fieri febres ardentes, & exquisitas, de quibus nunc loquimur, ex ichoribus biliosis, quos ichores appellat: modumquè generationis ichorum ibidem clarè docet dicens, tempore ęstiuo venas siccari, inaniri, atque humores illos biliosos sinceros attrahere: quibus deinde putrescentibus, oriuntur febres ardentes.

Datur febris biliosa ex ichoribus.

Quomodo gignantur ichores.

Pręterea per venas, intelligimus, non modo venas totius corporis, & venas magnas, quę sunt inter alas, & inguina, sed etiam uenas alicuius partis deter minatę, ad uentriculum scilicet pertinentes, ad iecur, immò & ad intestina, ex Galeno quarto de rat. uic. primo. Quinimò fieri potest febris ardens, ex materia putrescente: non solum in uenis propositarum partium, sed etiam ex putrescente in uenis pulmonis, circa lienem, immo etiam circa uentriculum: & hoc non modo ex Auic. sed etiam prius ex Gal. 1. Epid. primo 9.

Per venas, quid intelligendum.

Hæc

Causæ. Hæc autem febris, fit ex ijsdem causis, ex quibus etiam fiebat febris, intermittens: differentia tantum est inter illas, secundum magis & minus.

Causæ minus efficaces faciunt febrem intermittentem, efficaciores verò, continuam, de quibus suo loco diximus, & loquitur etiam Galenus quarto Aph. 58. sunt autem causæ calefacientes, & siccantes. Hoc tamen moneo, dixisse Galenum 3. Epid. 3. 7. corpora melancholica esse obnoxia febribus ardentibus: quod dictum est recte considerandum, corpora enim melancholica videntur potius præparata ad febres melancholicas, quam ad biliosas. Per corpora igitur melancholica, oportet intelligere ea, quæ sunt apta ad gignendum humores melancholicos: sunt autem corpora calida, & sicca, quę habent iecur calidum, & siccum; nam licet habitus corporis melancholici sit frigidus, & siccus, iecur tamen gignens humorem melancholicum, est calidum. Quare per corpora melancholica, non intelligatis corpora, in quibus redundat melancholia, sed calida, & sicca, habentia iecur calidum, & siccũ, quod potest bilem, & copiosam gignere. Ex traditis colligitur, differentias esse desumendas à materia putrescente, & a loco, in quo materia ipsa putrescit: a materia putrescente desumuntur differentiæ, prout febris fit à bile, vel alimentali, vel excrementitia: & si ab excrementitia fiat, prout materia est, vel humorosa, vel ichorosa. Vnde hic diligenter notandum est, dari febrem biliosam exquisitam exactè, atque etiam exquisitam non exactè; febris biliosa exquisita exactè est ea, quæ fit à flaua bile excrementitia tantum: exquisita verò non exactè, fieri potest à bile, vel alimentali, vel excrementitia, quæ sit non modo flaua, sed etiam porracea, vitellina, æruginosa, & cærulea. Quod verissimum esse Galeni triplici testimonio comprobabimus. Primum itaquè Galenus 4. de rat. vict. primo, voluit causon exquisitum: etiam proprium esse, in quo sitis obseruatur inextinguibilis. In causo igitur exquisito, ex Galeni sententia, præter vrentem caliditatem, adest etiam sitis inextinguibilis: subdit deinde, sitim hanc adesse insigniorem, si febris ardens excitetur particula aliqua læsa, cuius vi excitetur sitis. Vnde si contingat, (inquit ipse) ut originem ducat causus ex parte aliqua, cuius ui non tanta excitetur sitis, tunc non obseruatur sitis ad modum intensa. Quo stante, quæro ego, an causus, quando est cum siti remissa, non ratione materiæ, id est, pituitæ, sed ratione partis, (peccat enim eadem materia biliosa) sit febris exquisita, atq; fiat à bile sincera. Equidem non notha, sed exquisita fit à sincera bile: non est tamen exquisita exactè, & propriè. Secundo Galenus 4. de rat. vic. 13. uoluit, febrem ardentem esse triplicem; primum enim datur febris ardens exquisita propriè, in qua adest, & urens caliditas, & ingens sitis, & hanc medici uocant causon proprium. Quod si contingat, sitim non esse

Marginal notes: Melancholici sunt obnoxij febribus ardentibus. — Gal. locus explicatur. — Differentiæ. — Febris ardens est triplex.

esse adeo intensam, est quidem adhuc exquisitus causus, sed non propriè. Postremo ait, si mediam seruet naturam, vocari causon nothum. Quare ex his patet, dari causon exquisitum exactè, exquisitum non exactè, & nothum. Tertio & vltimo Galeni est sententia primo Epid. primo, 9. dari febres ardentes, quæ fiunt ex sincera bile, quæ sunt quasi germanæ. Vocat autem has quasi germanas, id est, quasi non exactè exquisitas, quoniam loquebatur de febribus, quæ fiunt à sincera bile, non tamen de his, quæ inuadunt tempore æstiuo, aere calido, & sicco, quæ omnia necessaria sunt ad ardentis exquisitæ exactè productionē. Vagabantur enim febres illæ tempore verno, non autem æstiuo, & propterea vocauit eas quasi germanas, idest, quasi non exactè exquisitas. Propterea dicendum, dari febres biliosas continuas exactè exquisitas, & non exactè exquisitas: si enim febris fiat a flaua bile excrementitia, potest esse, & exactè, & non exactè exquisita, semper tamen est exquisita: si verò fiat ex bile alimentali, vel prasina, vel vitellina, vel æruginosa, vel cærulea, hæ omnes erunt febres ardentes exquisitæ, quia fiunt à sincera materia, non erunt tamen exactè: propterea fieri solent febres ardentes colliquatiuæ, febres lipyriæ vocatæ. Diximus autem, febrem, si fiat ex bile excrementitia, posse esse exquisitam & exactè, & non exactè: erit exactè exquisita febris biliosa continua, si non solum fiat ex flaua bile excrementitia, verum etiam si concurrant conditiones supra dictæ, temperatura, ætas, aër, & alia, de quibus supra diximus in sermone de febribus intermittentibus: sed si aliqua harum conditionum desit, erit quidem exquisita, quoniam fit à sincera materia, non tamen exactè, propter defectum alicuius conditionis requisitæ: febres autem colliquatiuæ non fiunt ex flaua bile. Quæ veritas, licet à paucis sit proposita, desumitur tamen ex Galeno tertio de rat. vic. 12. vbi ait: in febribus ardentibus colliquatiuis apparere excrementa, quæ sunt etiam spumosa, ratione insignis caliditatis. Inquit autem Gal. hæc excrementa esse ea, in quibus conspicitur bilis, vel ignea, vel flaua, & crassa; proponit autem, bilem igneam, flauam, & crassam, eò quod, quando fit colliquatio, tunc insignis est feruor, & propterea redundat bilis ignea, idest maxime calida, non autem flaua bilis simpliciter. & per bilem flauam coloratam igneam, intelligit bilem porraceam, æruginosam, & cæruleam, id est, bilem, quæ non seruat colorem flauum; bilis enim color est flauus: deinde proponit bilem flauam, id est bilem, quæ seruat suum proprium colorem, ad differentiam bilis igneæ, quę caret proprio colore; sed febris colliquatiua fieri potest ex bile, quæ seruat proprium colorem, id est ex flaua: addit etiam Galenus esse bilem flauam crassam, ut insinuet febrem hanc fieri ex bile vitellina, hæc enim seruat colorem bilis flauæ, sed est crassior: crassescit autem ob insignem caliditatem. Quare dicant alij quicquid velint,

Gal. locus explicatur.

Febris biliosa continua duplex.

Explicatio loci Galeni.

Gal. locus declaratur.

Vnde fiat febris colliquatiua.

lint, febris ardens colliquatiua non fit ex flaua bile simpliciter, sed ex flaua bile crassa, idest vel vitellina, vel prasina, vel æruginosa, vel cærulea: & ideo est quidem exquisita febris, non tamen exactè exquisita.

DE LIPYRIA ARDENTE.

Lipyria quid sit, & vnde fiat.

IDem dicendum est de lipyria, quæ quidem est illa febris ardens, in qua interiora vruntur, exteriora verò algent; fieriquè solet, non modo ex bile, sed etiam ex pituita. Propterea non est credendum lipyriam non posse esse ardentem, vt quidam credidere. Verum Galenus lib. de Inæq. intemp cap. 7. ait, dari febrem lipyriam, & etiam genus quoddam febris ardentis. Quo in loco videtur seiungere lipyriam à febre ardente, ita vt lipyria non sit constituenda inter febres ardentes. Attamen sciendum est, falsum esse asserere, omnem febrem ardentem esse lipyriam, & omnem lipyriam esse ardentem: datur nánque ardens, quæ non est lipyria, & lipyria, quæ non est ardens. Vnde, vt hanc veritatem intelligatis, sciendum est, à medicis tunc lipyriam febrem statui, quando in interioribus est feruor, in exterioribus verò frigus. Hæc autem lipyria, non modo est biliosa, sed potest etiam esse pituitosa. De pituitosa autẽ agemus diligenter in sermone de febribus pituitosis. Lipyria verò biliosa, ex Auicenna cap. proprio est duplex, mitis videlicet, & immitis; mitis est, quando in interioribus biliosa materia putrescit, & feruet, attamen non est copiosa, nec insignis feruor, & ideo non communicatur partibus exterioribus, sed tepidiores permanent: immitis verò est illa, in qua interiora excandescunt, ob insignem feruorem, ob putredinem materiæ biliosæ, ita vt spiritus cũ calore confluant ad partes internas: unde exteriora refrigerantur, quia calore, spirituquè sunt destituta. Et de his agit Galenus 4. Aphor. 48. Quare manifestum est, dari lipyriam, quæ non est ardens, & contra, dari ardentem, qnæ non est lipyria.

Dubitatio.

Solutio.

Lipyria biliosa duplex.

Differentiæ.

Constitutum itaque sit, febrem biliosam continuam, quando non est exactè exquisita, posse esse, & colliquatiuam, & lipyriam. Quod si sumantur differeutiæ à loco, idest à venis, dicendum ex Galeno quarto de rat. vic. primo, item secundo de Cris. tertio, & 6. biliosam materiã putrescere in venis, vel totius, vel partis: si putrescat in venis totius, tunc fieri potest putredo in venis, vel magnis, vel paruis; si in magnis, fit febris ardens, quæ dicitur continens, seu synochus, & si fiat a flaua bile, est febris ardens exquisita exactè: si in paruis remotis, non tamen remotissimis, fit febris biliosa ardens exquisita continua, quæ potest etiã esse exquisita exactè. Quod si materia putrescat in venis remotissimis, fit febris non ardens, sed biliosa continua proportionata, quæ potest

test esse exquisitissima, ex Galeno loco citato: & præcipuè ex secundo de Cris. 6. vbi voluit, tertianam intermittentem distingui à febre ardente, eò quod in ardente nullus obseruetur rigor, qui nec obseruatur in ardenti synocho, nec in ardente continua, sed obseruatur in proportionata: loquitur autem ibi Galenus de intermittente exquisita, & de ardente exquisita. Quod si putrescat materia in varijs partibus, tunc possunt fieri multiplices, pluresquè febres ardentes: prout putrescit materia, vel in venis iecoris, vel in venis ventriculi, vel pulmonis, vel vteri, vel partium cordi proximarum, quæ sane febres sunt continuæ, & ardentes, & possunt etiam esse principales. Dico autem posse esse principales, quia dantur etiam ardentes non principales: de quibus hic non est quod agamus.

Principales sunt febres, quando materia biliosa putrescit in venis propositarum partium, partes tamen hæ nondum corruptæ sunt affectu erysipelaceo, quoniam si erysipelate affectæ essent, tunc febris non esset principalis, sed accidentalis, quoniam sequitur erysipelas, sicuti fit etiam in febre pleuritica, quæ quidem non est principalis, eò quod comitatur inflammationem. Si ergo contingat, materiam non putrescere in spacijs particularum, & in poris earundem, sed in uenis tantũ, hæc erit febris principalis, imminet tamen inflammatio. Cum igitur putrescit materia in venis, fit febris principalis ardens, de qua nunc loquimur, febrisquè hæc varia acquirit nomina, pro varietate partium; si enim ex Aetio fiat febris ardens ex materia putrescente in venis iecoris, dicitur febris ardens fumosa, fit enim insignis euaporatio è iecore. Quod si putredine materiæ afficiantur venæ ventriculi, tunc febris hęc ex Aetio vocatur lipyria, quoniam, quando afficitur ventriculus, rationi consonum est, vt malè etiam ipse se habeat secundum os superius, quando interius est feruor, exterius verò est frigiditas; si tamen fiat febris ardens ex pulmone, ex Aetio algida vocatur. Quid autem per Algidam Aetius voluerit significare, rectè est intelligendũ, eò quod febris hęc est feruidissima, quia putrescit bilis in uenis pulmonis, partiumquè cordi propinquarum. Per algidam itaquè febrem, intellexisse potuit febrem pessimam, & lethalem, quam etiam frigidam potuit nominasse, quoniam, ubi afficitur pulmo, pars quidem ualde proxima cordi, facile est syncopes fieri, vbi autem succedunt syncopes, corpora euadunt frigida.

Febris fumosa.

Lipyria.

Febris Algida.

Aetij locus explicatur.

Quoad signa, oportet cognoscere febrem biliosam in genere, deinde eius differentias. Quoad primum, de his egit Galenus passim, & potissimum 2. de præsag. ex pul. 5. item 4. Aphor. 54. item 6. Aphor. 26. & pręcipue 4. de rat. uic. in primis illis commentis, & pręsertim primo, quartodecimo, & duodecimo. Signa autem desumi debent ex actione lęsa, excunte mutato, & qualitate mutata; ex actione lęsa, ut ex pulsu,

Signa.

Signorum loca.

Pulſus qualis ſit in hac febre.

ex pulſu, qui in febre bilioſa continua exquiſita obſeruatur maximus, celerrimus, frequentiſſimus, atq; etiam durus: maximus quidem, quia inſignis eſt vigor, & actiuitas pulſus, vt ſecundum omnem dimenſionē arteria poſſit dilatari: celer autem, & frequentiſſimus, ob ſummā ne-

Notandum.

ceſſitatem euentandi calorem; durus verò, propter ſiccitatem. Aduertendum tamen, hoc eſſe ſignum: dico ſignum, eo quod non demonſtrat, immò nec ſemper adeſt, ſed ex Galeno loco citato, interdum apparet pulſus, potius paruus, quam maximus, & maxime etiam inæqualis, quādo non eſt febris ſimpliciter bilioſa, ſed potius bilioſa lethalis.

A Siti.

Indicatur etiam ex ſiti, quæ eſt admodum inſignis, cuius ratio ſatis ſuperquè per ſe clara eſt.

Cur in hac febre quandoque non adſit ſitis.

Aduertatis tamen, poſſe eſſe febrem propoſitam, & febricitantes ſiti non excruciari: quod euenire poteſt ex Hipp. ſententia, & etiam Galeni quarto Aphoriſ. 54. quoniam febri adiuncta ſit tuſſicula, id eſt tuſſis leuiter irritans, cuius irritationis cauſa fit, vt partes gulæ madeſcant, cuius madefactionis ratione non apparet ſitis.

Aliunde quandoque prouenit tuſſicula, quam ex deſtilatione.

Nec credatis tuſſiculam hanc fieri ſemper propter deſtillationem exiguam; nam & ſine hac deſtillatione fieri poteſt, nempè vel ex intemperie illarum partium, vel ratione ambientis citra materiam. Vnde quando excitatur tuſſis, ratione illius agitationis, à vicinis partibus cōfluit materia, defluitquè humiditas, quæ ſitim obtundit, & eſt in cauſa, vt non appareat ſitis.

A vigilijs.

Præterea indicatur etiam ex vigilijs, cuius ratio per ſe ſatis patet.

Cur pueri hac in febre non vigilant vt iuuenes.

Aduertendum tamen ex Auicenna, ſi forte febre bilioſa ardente corripiantur pueri, non tamen ob id adeſſe vigilias, ſed pueros dormitare, eo quod in puerili ætate viget humiditas, quæ euaporat in caput, & ita ſomnum parit.

A Pulſu temporum.

Cauſa pulſationis temporum.

Præterea indicatur ex pulſationibus temporum; illa enim maximè pulſant, quod non obſeruatur in pituitoſis, nec in melancholicis febribus, ſed in bilioſis tantum, facilè namque aſcendit bilis, inuaditquè temporum arterias. Quo etiam ſit, vt ſæpenumero acerbo capitis dolore excrucientur febricitantes: & hoc fit etiam ob atram bilem ferientem membranas capitis, tùm internas, tùm externas.

A delirio.

Præterea indicatur etiam ex delirio: hoc enim præcipuè in bilioſis febribus locum habet. Vnde aduertendum ex Hipp. 6. Aphor. 26. in febre ardente, ſi tremores accidant, ipſo delirio ſuperueniente, ſolui. Dicit autem ibi Galenus hunc non eſſe Hipp. Aphoriſmum: quia non eſt doctrinæ Hippocraticæ conſonus; ſi enim contingat tremor, deinde ſuccedat delirium, hæc (dicit Galenus) non eſt ſtatuenda ſolutio tremoris, nec alicuius vitij: nam cum dicimus, (ſi rectè loqui licet) aliquod vitium remoueri, oportet hoc ita remoueri, vt vel nihil mali ſuccedat, vel ſi ſuccedit, ſit minoris detrimenti, at delirium eſt maioris momenti, quam tremor. Veruntamen aſſeri poteſt cum Auic. in febre ardente fieri poſſe rigores, tremoreſvè, & eis deliria ſuccedere, quæ affligunt aliquan-

do cel-

do cessante tremore, aliquando verò adhuc ipso persistente: deliria fiunt permanente tremore, quando in consensum ducitur cerebrum, quãdo scilicet nerui à biliosa materia sic afficiuntur, vt etiam in consensum trahant cerebrum, sed tunc æger eadem hora corripitur febre ardente, & tremore, atque etiam delirio: fieri etiam potest, vt ait Auicenna, ut æger afficiatur primo solum delirio, deinde verò tremore, & hoc fit, non quia in consensum ducatur cerebrum, non enim adest tremor, nec amplius afficiuntur nerui, sed quia transmittitur materia, ita ut materia, quæ prius neruos occupabat, nunc occupet cerebrum: & hoc est pessimum delirium, quia afficitur pars nobilior. Indicatur præterea ex lotio ualde bilioso, ex fęcibus, & uomitu biliosis. Sed loco citato monet Galenus fieri posse, ut in febre ardente excrementa sint pituitosa, excrementa inquam, quæ sunt in primis ductibus, & in sima parte iecoris, idquè fit, quia præcessere cruditates ob uitium uentriculi; possibile enim est, ut copiosa sit bilis in corpore, & uenis, & excrementa redundent in intestinis, & in sima iecoris: ob id oportet medicum esse prudentem, & ad alia signa confugere. Postremo indicatur etiam ex qualitate mutata, ex insigni feruore, qui percipitur in exterioribus, dũmodo non sit lipyria ex insigni feruore. Sed ex Galeno, aderit lingua arida, & nigrescens, ratione siccitatis, & pręcipuè ratione maximi feruoris. Quibus etiam addatis causas pręgressas, quę potuerunt bilem multiplicare. Pręterea cognoscere etiam oportet, utrum biliosa febris ardens sit continens, an continua proportionata; item etiam, an ex hac, an potius ex illa prodeat biliosa materia; hoc enim ad prognosticum, & ad curationem maxime facit. Si itaque fuerit febris, quæ originem ducat ex materia alimentali, quę putrescat etiam sub forma succi biliosi alimentalis, cognoscetis, quia erit mitior, cęteris paribus; non enim obseruabitur tantus feruor, tanta velocitas, frequentiaquè in pulsu. At in biliosis ægri difficilius febrem tolerant, quia putrescit alimentũ, ut aliquando mirentur medici febricitantes aliquos febrem continuam proportionatã difficillimè sustinere: contra verò, aliquos febrem ardentẽ cõtinentẽ, facilius tolerare, & quod maius est, laborantes febre ardente esse natura imbecilliores laborantibus febre non ardente: attamen licèt isti robustiores sint, uix febrem tolerare possunt. Hoc est maximum indicium febris ortæ ex succo alimentali; quando enim deficit alimentum, ægri non possunt perferre febrem. Quod si materia fuerit excrementitia, potest esse, & humorosa, & ichorosa, quas vos distinguetis: quoniam si febris oriatur ex ichoribus, symptomata erunt mitiora, faciliorquè erit tolerantia, lotium erit ualde tenue, excrementa erunt ichorosa, biliosa tamen: secus autem erit, si febris oriatur ex humoribus, nam si peccet humor excrementitius, tunc cognoscendum, an sit flaua bilis, necnè; si enim erit flaua bilis,

Delirium potest dupliciter tremori superuenire.

Ab excremẽtis.

A qualitate mutata.

A lingua arida, & nigricãte.

Signa causarum.

Cur quidam facilius febrẽ vehementiorem, quidam vero, difficilius mitiorem ferunt.

ua bilis, febris erit quidem biliosa, non tamen colliquatiua, nec lipyria: at si forte sit lipyria, ex Auicenna, mitissima erit, & cum tolerantia febricitantis: quòd si materia fuerit, vel vitellina, vel porracea, vel æruginosa, vel cærulea, tunc febris erit biliosa colliquatiua, febres etiam erunt perniciosæ, idest lipyriæ, sine tolerantia ægri, vt dicit Aetius. Vtrum autem sit materia, vel vitellina, vel porracea, vel æruginosa, vel cærulea, cognoscetis, non modo ex eo, quod differentia est secundum magis & minus inter symptomata, (pessima enim febris est ea, quę fit ex bile cęrulea) sed etiam ex colore lotij, fæcum, & vomitus. Similiter etiam cognoscetis, an sit febris ardens biliosa, an biliosa non ardens; ex Galeno enim secundo de Cris. 6. si febris erit biliosa non ardens proportionata, aderit rigor, qui nequaquam obseruabitur in febre ardente; dicit enim Galenus loco citato, febrem ardentem distingui ab intermittente, eo quod nullus apparet rigor in ardente; in biliosa verò continua proportionata, quæ fit à materia putrescente in venis remotissimis, apparet rigor: quoniam licet maxima portio materię consistat in venis, aliqua tamen eius portio propellitur extra venas, quę rigorem facit. Aduertendum tamen, quod licet dixerimus lipyriam esse febrem ardentem non exactè, & in ea apparere frigus, tamen Galenus loco citato non distinguit febrem ardentem per frigus priuatiuum, quod percipitur in lipyria, sed per rigorem, qui fit à pręsentia materię: ex quo quidem rigore, distinguetis febrem continuam proportionatam ab ardente. Distinguetis etiam febrem continentem à continua: quoniam in continente non apparent accessiones, quia non mouetur materia de loco ad locum, nec propellitur a venis magnis ad paruas, sed vna tantum accessione febris ipsa terminatur: contra verò, in febre ardente continua apparent accessiones de tertia in tertiam ex Galeno 2. de Cris. 3. Dicant alij quicquid uelint, in febre ardente exquisita apparere possunt accessiones de tertia in tertiam: quoniam in hàc transmittitur materia à venis magnis ad paruas ex Galeno, & ex Hipp. etiam 3. Epid. 3. 7. vbi voluit, malam esse febrem ardentem, in qua appareant accessiones in diebus paribus. Ex quo duo colligatis, vnum quidem, in febre ardente fieri posse accessiones: alterum verò, ipsas fieri diebus paribus: quod dictum videtur esse satis difficile; febris enim biliosa habet accesssiones de tertia in tertiam, & proinde in diebus imparibus. Intelligendum est, Hipp. loqui de febre ardente duplici, quæ habet accesssionem quotidie, fieri enim potest, vt accesssiones pares sint deteriores imparibus. Auicenna cap. de cura febris ardentis dicit, curationem causi esse curationem tertianæ puræ, vt significaret, easdem esse hauriendas indicationes pro cura febris biliosæ continuæ, quæ etiam desumptæ fuerunt pro curatione febris intermittentis, ita vt differentia

Signa febris differentiarum.

Hipp locus explicatur.

tantum sit secundum magis & minus. Quare vt in illa febre tria erant principaliter indicantia, ita etiam dicendum est in curatione propositæ febris: adeo quod oporteat desumere indicationes à tribus, nimirum à virtute, à causa febris, & à febre ipsa. De quibus indicationibus satis egimus in tertiana pura intermittente.

Indicationes a quibus fiat desumendæ.

Id tantum hic addo, in febre continua, & potissimum ardente, coniungi symptomata, quæ sollicitudinem medici ad se trahunt; insignes enim adesse solent dolores, pertinacissimæ vigiliæ, deliria, & alia, quæ magis affligere solent in febre continua, quam in intermittente: quò fit, vt febris hæc, ad differentiam intermittentis, non sit vndequaque salubris, sed periculosa: vt dicit Hipp. 4. Aphor. 43. Vnde addit Galenus lib. de temp. morb. cap. 5. tertianam continuam esse omnium febrium deterrimam. quod dictum est rectè intelligendum: quoniam quartana continua, vt suo loco demonstrabimus, est periculosior tertiana continua. Quare cum dicit Galenus tertianam continuam esse omnium febrium deterrimam, non intelligit hanc esse febrem omnium periculosissimam, nec magis periculosam, quam sit quartana continua, sed esse febrem, quæ multo difficilius toleratur reliquis omnibus, quæuè coniunctum habet summum feruorem. Quod hoc sit verum patet, quoniam Galenus reddens rationem cur hæc febris sit deterrima, dicit: quoniam fit ab humore omnium calidissimo. Ex his igitur statuendum est, febrem hanc esse periculosam, vt quandoque sit salubris, quandoquè etiam lethalis. Vnde prudentis medici munus est prænoscere, an febris futura sit salubris, an lethalis: Hoc autem assequetur, si sciet prænoscere, an victoria futura sit ex parte febris, an verò ex parte virtutis: hoc etiam præcognoscet, si summa cum diligentia perpenderit res præter naturam, res secundum naturam, & res non naturales.

Symptomata solita adesse in febre continua.

Gal. locus declaratur.

Perpendenda circa prognosticum.

Quoad res præter naturam, considerare oportet vim differentiarum, & symptomatum: si consideremus differentias, cum hæ desumantur à materia, & à loco, febris hæc ratione materiæ est deterrima, & maximè periculosa, si fiat, non modo à materia excrementitia, sed etiam ab excremento humoroso, ad differentiam ichoris: & potissimũ si fiat a bile ignea, id est prasina, æruginosa, cærulea, & etiam à vitellina: licet hæc non sit adeo periculosa. Vnde Aetius cognoscens produci febres colliquatiuas à bile ignea, non autem a flaua, dicit, eas esse perniciosissimas. Inter febres igitur biliosas continuas, deterrimæ sunt colliquatiuæ, quia fiunt à iam dicta materia; minus periculosæ sunt febres continuę, si fiant a flaua bile, nec admodum periculosæ sunt, si fiant à bile alimentali, quæ putrescit sub forma propria; cum enim sub forma propria corrumpitur, & non degenerat in bilem excrementitiam, & pessimam, mitis solet esse febris; valdè periculosa

De differentijs à materia.

Ex febribus biliosis, quę magis, quæ veminus periculosæ sint.

est febris, si fiat à bile prasina, æruginosa, & cærulea.

Vnde dicit Galenus secundo de diff. feb. 9. febres sanguineas esse mitiores, quia considerauit ipsas fieri à materia alimentali, licèt sanginea. Quod si consideremus differentias, quę desumuntur à loco, ratione loci, minus periculosa est febris biliosa proportionata, quam ardens; & si conferantur inuicem febres ardentes, periculosior est continens, quam continua; ratio est, quia in continenti materia putrescit in venis magnis. Quod si comparemus febrem ardentem, quę fit à materia putrescente in venis totius, cum febre ardente, quæ fit à materia putrescente in venis partis, fieri potest, vt periculosior sit illa, quę oritur ex materia putrescente in venis partis, & pręcipuè iecoris, vel ventriculi: immò laborantes hac febre omnes ferè moriuntur. Est autem magis periculosa, quoniam partes hę afficiuntur erysipelate, vel quasi afficiuntur; dicit autem quasi, quoniam si uerè erysipelate afficiantur, est febris non principalis, quę deinde est ferè lęthalis: dico autem ferè, quia sermo est de febre principali, quę fit à materia putrescente, non in spatijs, seu poris particularum, sed in venis; at licet materia putrescat in venis, tamen cum putrescat in venis partium, difficillimè vinci potest; facilius enim euacuatur, si in vasis magnis detineatur. Quare cum videbitis esse febres ardentes, quæ fiant vitio vel iecoris, vel ventriculi, vel pulmonis, dicatis has esse admodum periculosas, vnde febricitantes maximè etiam affliguntur secundum dictas partes.

Differentiæ à loco.

De symptomatibus.

Ab actione læsa.

Cur non sitire in febre ardente pessimum sit signum.

Quod si consideremus symptomata, discurrendum est per actiones lęsas, per exeuntia mutata, & per qualitates mutatas. Quoad actionem lęsam, ex Hipp. & Galeno primo Epid. secundo. 29. non sitire in febre ardente pessimum est indicium: quia ob vim affectus, siticulosi deberent esse febricitantes: vnde quando non sitiunt, ex Galeno, indicium est extinctionis facultatis: quod etiam dicit Galenus primo Epid. secundo. 75. Aduertendum tamen, si febricitantes interrogati an sitiant, respondeant se non sitire, non statim inferendum esse à vobis hac Galeni authoritate adductis, febrem hanc esse lethalem, extinctámquè esse facultatem, quoniam adhuc alia sunt à vobis consideranda: quod namquè non sitiant, ab alia etiam causa prouenire potest, veluti à tussicula, & delirio; vbi enim mens ægrotat, æger sitim non sentit, tuncquè febris non est adeo periculosa. Aduertatisquè etiam, multo deterius esse, quando febricitantès negant se sitire non delirantes, quam quando delirant, quoniam tunc indicium est extinctæ facultatis, quæ est deterior delirio. Aduertatis etiam, ægros non sitire, fieri posse ex vtraque causa, id est, non modo ex delirio, sed etiam ex facultatis extinctione. An delirent ægri, necne facillimè cognoscetis, quia delirium est res manifestissima: an verò vna cum delirio adsit etiam extinctio facultatis, hoc colligetis ex pulsu: nam ex Gal. secundo de pręsag.

A Pulsu.

sag. ex pulſ. quinto, febris ardens inſalubris, lethaliſuè indicatur ex pulſu raro, remiſſo, paruo, & duro; quando enim facultas extinguitur, fit rarus, remiſſus, & paruus; durus verò ob inſignem caliditatem, & ſiccitatem partes indurantem. Quando igitur huiusmodi pulſus apparent, nec ægri conqueruntur de ſiti, dicatis hoc fieri, non tantum propter delirium, ſed etiam ob extinctionem facultatis, & proindè actum etiam eſſe de vita ipſorum, quia febris hæc eſt lethalis. Aduertendum præterea, an appareat rigor: ex Gal. enim & Hippocr. quarto Aphor. 58. rigore ſuperueniente ſoluitur febris, quia expellitur materia extra venas, fitquè ſudor, & deinde cum ſudore deſinit febris. Monet autem Gal. ibi, hoc eſſe verum, ſi rigor fiat in die decretoria, & apparentibus ſignis coctionis, & proinde cum virium tolerantia: vnde ſi contingat, rigorem fieri in die non decretoria, tunc ex Galeno, & Hipp. 1. Epid. 2. 62. & 65. eſt potius malum ſignum, quia irritatur natura à malignitate materiæ.

Signa facultatis extincta.

A rigore.

Quoad exeuntia, ſi fiat fluxus ſanguinis narium, optimum eſt ſignũ, ita vt dixerit Gal. loco citato, ſuperſtites fuiſſe omnes illos, quibus ſanguis è naribus copioſus fluxit: contra verò ſtatuendum eſt, ſi fiat ſtillicidium ſanguinis, quia fieri ſolet, vel ob craſſitiem ſanguinis, vel ob impotentiam virtutis, vel ob partium denſitatem; hoc enim malum eſt, ſiue ſit ſtillicidium ſanguinis rubri, ſiue atri. At ſi febris non fuerit ardens, malum erit ſtillicidium ſanguinis atri, ita vt parum ſit ſperandum de ſalute febricitantis: ſi verò ſit ſtillicidium ſanguinis rubri, hoc non eſt valdè malum; ratio huius diuerſitatis inde pendet, quod fluxus ſanguinis narium rubri eſt familiariſſimus febri ardenti: peius ſemper eſt ſtillicidium ſanguinis atri: immò verò actum eſt de vita ægri, ſi fiat in febre ardente. Omitto deiectiones alui colliquatiuas pingues, lotium pingue: quoniam, quando febris ardens colliquat, tunc ſemper eſt malè ſperandum.

Cauſæ ſtillicidij ſanguinis.

Quoad qualitatem mutatam, ex 3. Epid. 3. 21. cum apparet frigiditas in partibus extimis, peſſimum eſt indicium. His addatis etiam res naturales, & cum Gal. 1. Aph. 14. Si ſenes corripiantur febre ardente, febris hæc eſt pernicioſa: & idem ait de temperatura frigida; hic enim occurrit valida cauſa, vnde introducitur etiam effectus valde rebellis. Idem etiam dicatis de rebus non naturalibus: vnde ait Galenus 11. meth. 9. Si contingat ægrum vehementer vri in ambiente frigido, tunc planè deſperata eſt ſalus, & præſertim ſi adſint cruditatis indicia, & virtus ſit languida. Aduertatis tamen, hoc ita eſſe intelligendum, vt in ambiente frigido producatur febris ardens inſignis; in ſignis inquam, quoniam ſi conferatur febris ardens intenſior cum febre ardente remiſſiore, & febris ardens intenſior fiat tempore æſtatis: remiſſior verò fiat tempore veris, cui dubium, quod cęteris paribus, periculoſior

A qualitate mutata.

A rebus naturalibus.

A non naturalibus.

Gal. locus explicatur.

riculosior erit illa, quæ fit tempore æstatis? Quod monuisse volui propter Gal. primo Epid. 2. 15. & 19. vbi vult, febres ardentes esse minus lethales, si non fiant tempore æstiuo; loquitur enim de illis, qui non moriebantur, eò quod moderatæ erant febres illæ. Quare cætera semper debent esse paria in febribus, & ob id diligenter oportet considerare vim harum febrium, & quomodo febris hæc est salubris: ideoq; dicit Auic. in hac febre aliquando esse phlebotomandum, vbi ait *Phlebotomia interdum iuuat, interdum nocet, quoniam inflammat.* Iure autem dicit inflammat, quoniam ex eiusdem sententia 4. primi cap. de phlebotomia habetur, non esse secandam venam, cum periculum est ne fiat ebullitio cholericorum: si hoc periculum impendet in aliquo morbo, impendet potissimum in febre ardente, quæ est biliosissma. At dicet aliquis. Si medicus debet esse naturæ imitator, atq; ex Gal. & Hipp. 1. Epid. 2. 62. 65. & 29. & alibi, fluxus sanguinis nariũ copiosus est familiarissimus huic febri: ita vt à morbo euaderent illi, quibus copiosus sanguis è naribus fluebat, cur non debet medicus ipse sanguinem euacuare, & venam secare? & præcipuè cum Gal. 1. Aph. 23. in febribus ardentissimis probet sanguinis missionem per sectam venam vsq; ad animi deliquium; nec est quod dicatis, Gal. per febres ardentissimas, intelligere synochos sanguineas; quoniam hæ non sunt ardentissimæ, nec deurentes, sed simpliciores, & mitiores; ex Gal. 2. de diff. feb 9. & ob id ipse 2. de Cris. 6. loquens de synochis, quas vocat ardentes, & deurentes, per synochos, non intelligit febres sanguineas, sed biliosas, & ideo sanguineas excludit, iubetq; euacuandum esse sanguinem in magna quantitate. Pro huius quæstionis solutione animaduertendum est, an in febre ardente correpto adsit plenitudo, an cacochymia: nam si adsit plenitudo, secanda est vena: si verò adsit cacochymia, nequaquam secari debet. At plenitudo hæc potest esse, & exquisita, & notha; si sit exquisita, in febre ardente potest esse æqualis, & inæqualis: si sit æqualis, potest esse biliosa, & sanguinea: potest esse sanguinea, quando æqualiter augentur succi alimentales, & putrescit portio biliosa; at quoniam hæc portio biliosa tantum putrescit, ideo febris hæc non sanguinea, sed biliosa ardens, & exquisita, non tamen exactè nuncupatur, quia fit à sola bile: & ideo erit potius mitis in genere ardẽtium, in hac q; vena est secanda: & ideo ait Auic. *Et fortasse iuuabit*, & eo magis, quoniam in lotio erit turbulentia, crassities, & rubedo, ex quibus plenitudo sanguinea indicatur. Si fuerit plenitudo biliosa, sed inæqualis, tunc est plenitudo illa, in qua redundat bilis, quia corpus est biliosum, non sanguineum: si æquale fuerit augmentum, tunc licet venam secare, quia nullum est periculum vt deducatur ad ebullitionem cholericorũ; æqualis enim fit per venam sectam euacuatio. Quod si plenitudo sit inæqualis, in corpore sanguineo, dubio procul indicat venæ sectionem:

eandem

[Margin notes: Chirurgia. — Dubitatio circa venę sectionem. — Solutio. — Plenitudo duplex. — Plenitudo æqualis sanguinea. — A lotio. — Plenitudo biliosa inæqualis. — Quando liceat venã secare.]

eandem etiam indicat in corpore bilioso, eo quod non potest insignis esse excessus bilis (nam si excederet insigniter, non adesset plenitudo, sed potius cacochymia) ideo licet vti venæ sectione : nam licet plenitudo sit inæqualis, non tamen mista est copiosa bilis cum pauco sanguine, sed cum copioso; aliter enim non esset plenitudo, & potest esse febris ardens, quia putrescit bilis sola, sed non est exquisita, nec imminet periculum ebullitionis cholericorũ, quoniam æqualis fit euacuatio ex sectione venæ. Idem dicendum est de plenitudine notha: nam quia adest etiam in hac sanguis, ideo ille euacuari potest. Secus verò dicendum est de cacochymia; si enim corpus sit cacochymum, oritur indicatio purgandi, non euacuandi. Sed notetis, quòd cacochymia potest esse in febre ardente, & communis, & determinata, si sit communis, non secanda est vena, non quia immineat periculum ebullitionis cholericorum; nam quando cacochymia est exquisita communis: ita vt verbi gratia, sint libræ tres sanguinis. & duæ bilis, tuncquè secetur vena, hæc sectio æqualiter euacuabit, & post venæ sectionem erit ad huc eadem proportio inter sanguinem & bilem, quæ etiam erat ante sectionem : hæc ergo non est vera causa.

Cacochymia potest esse in febre ardente, & est duplex.

Sed non est secanda vena, quoniam hæc febris ardens exquisita simpliciter fit in tempore calidiori, & sicciori, in constitutione, & regione simili, in corpore calido, & sicco, ita vt vires nullo modo possint tolerare venæ sectionem. Quare in hac febre non secatur vena, & quia purgatur, & quia virtus non potest sustinere missionem sanguinis per venam sectam. Sed si fuerit cacochymia determinata, tunc non licet secare venam, quia fieret ebullitio cholericorum; venæ enim sectio attrahit à centro ad circunferentiam, vnde euacuatur sanguis bonus, & cacochymia determinata attracta ingreditur venas, & miscetur cum sanguine, & inde fit ebullitio cholericorum; succus enim biliosus in parte collectus maxima ex parte superat succum sanguineum, & ita fit veluti erysipelas in membro : vnde per venæ sectionem fiet ebullitio cholericorum. Et ob id voluit etiam Galenus 13. meth 6. loquens de erysipelate, ad differentiam inflammationis, purgandum esse, non autem secandam esse venam. Vtcunque tamen res sese habeat, siuè sit plenitudo exquisita, siuè notha, siuè cacochymia notha, siuè plenitudo æqualis, siuè inæqualis, ab hac, quatenus est valida, id est quatenus facit morbum vehementem, indicatur validum auxilium, id est venæ sectio.

Cur non aperiri debeat vena.

In cacochymia determinata cur non secetur vena.

Quoad quantitatem, oportet sanguinem in magna copia euacuare, quandoquè tamen plus, quandoquè minus, pro ratione plenitudinis. Vnde dubio procul, in febre ardente continente euacuari debet in maiori copia, quam in continua ardente proportionata. Quare expedit extrahere sanguinis libram vnam, vsque ad vncias xvj. & hoc tutius

Quãtitas cõtinua.

est,quam missio sanguis ad animi defectum: licèt Galenus primo Aphor. 23. probet talem, tantamquè euacuationem; hæc enim est nimis periculosa, propterea quod non ita facile est robur virium cognoscere: considerandus tamen est pulsus, & alia, de quibus egimus in primo libro. Quoad quantitatem discretam,satis est in hac febre confertim, & vnica vice sanguinem euacuare, quoniam est admodum vehemens, & morbus peracutus.

Quãtitas discreta.

Quoad tempus, oportet secare venam quamprimum: & ideo iniecto clystere, si aluus sit stiptica, secetis venam illico; non enim est cunctandum. Quantum verò ad modum,fiat foramen angustum,quia redundat sanguis tenuis. Quò deniquè ad locum, si sit causus continens non ortus à parte vlla determinata, expedit basilicam aperire, qua tamen non apparente,licebit venam communem secare: si verò originem ducat à parte aliqua determinata læsa, ita in curatione est occurrendum, vt diximus in libro primo,in sermone de venæ sectione in genere. Aduertatis tamen ex Hipp. & Galeno 6. Epid.6. in febribus acutis optimum esse aperire venas narium:quod intelligendum est,quãdo sanguis petit caput,& exire non potest propter venas clausas, tunc recludendæ sunt venæ: sed hoc est respicere partem determinatam, id est caput, & est optimum præsidium, de quo in tractatu de febribus pestilentibus agemus, vbi maximè respiciemus symptomata; Hoc itaquè, sicuti etiam multa alia supponere oportet in febre ardente. Si qua autem adsint, quæ prohibeant venæ sectionem, oportet supplere cucurbitulis scarificatis,quæ tamen affigantur partibus inferioribus,vt alias diximus.

Tempus.

Modus.

Hipp & Gal. locus explicatur.

Cucurbitulæ

Quoad medicamenta, hæc sunt lenientia, præparantia, purgantia, &corroborantia. Quantum ad lenientia attinet, ex Auic. Aëtio, & Hipp. etiam 4. de rat. vic.6. maximè cauendum est à validioribus, & acrioribus: Vnde si fortè contingat, vt os amarescat, tunc indicium est bilis petentis os ventriculi; & ideo licet occurrere vomitorijs,veluti aqua hordeacea tepida,cum modico vel aceti, vel syrupi acetosi simplicis. Sed licet etiam vti lenientibus per inferiora,vt verbi gratia Rec. syr. rof. sol. vnc. iv. Mannæ vnc. j. decocti tamarindorum quantum sufficit,misce. Nec improbantur clysteres,non modo aluum lubricantes, sed etiam partem temperantes, vt Rec. ptisanæ hordeaceæ colatæ lib. 2. facchari rubri vnc. j. ol. violati vnc. iij. vitell.ouor. nu. 1. sine sale, misce. Sed in febre ardente aduertatis semper diligenter, ne superueniat dysenteria, seu exulceratio intestinorum, ob id propositus fuit clyster absque sale, quod educat superfluitates, & præseruet à dysenteria. De tempore nihil dico, quia patet,illico confugiendum esse ad lenientia, ita tamen, vt ea, quæ per os assumuntur, dentur post venæ sectionem,si tamen secanda sit.

Pharmacia.
Lenientia.
Amaritudo oris quid indicet.
Vomitoriũ.
Leniens

Clystere.

Notandum ex praxi.

Tempus.

Quoad præparantia, oportet vti medicamentis propositis in cura tertianæ intermittentis, & præcipue quę fiebat à bile calidiori, veluti syrupo violato, syrupis cichoraceis omnibus; item syr. de lactuca, de nymphęa: oportet enim ascendere ad valentiora. Vnde decocta dentur etiam in maiori quantitate, vt vnc. vj. vel vnc. vij. & syrupi dentur actu frigidi.

Præparantia. Quantitas.

Quoad euacuantia, vel per lotium, vel per sudorem, idem hic dicendum, quod dictum fuit in sermone de tertiana intermittente: hoc tantum moneo, vt hæc sint refrigerantia, sicuti etiam dictum fuit de syr. Quoad purgantia per aluum, ex Hipp. & Gal. 4. de rat. vict. 6. & 7. maxime cauendum est ab acribus: unde Hipp. probabat lac asininum; in lacte enim ex Gal. ibi, est vis lubricandi: Gal. tamen summa vtens diligentia, magis probat serum lactis, quam lac. Quare in febre ardente optimum erit auxilium serum lactis cum oxymelite, & hoc fuit pręceptum Dioscoridis; oxymel enim separat serum à lactę ipso crasso. Vnde ego hortarer vos, vt in febre ardente abstineretis à rhabarbaro, daretisq; potius lib. v. vel vj. etiam seri lactis caprini, vel etiam vaccini: sic enim euacuabitis humores biliosos, & præseruabitis ægros à dysenteria, temperabitisq; calorem iecoris renum, aliarumq; vicinarum partium. Quare in febre continente detis serum lactis sine rhabar. Atq; vt sciatis ipsum dare, poteritis in primo cyatho immiscere cum eo syr. ros. sol. vnc. ij. Poteritisq; etiam ante serum dare syr. ros. sol. dissoluti in decocto tamarindorum vnc. duas; post quod medicamentum, detis seri lactis lib. v. At si febris fuerit ardens continua, vel potius continua proportionata, tunc ego non improbo rhabarbarum, sed infusum in decocto tamarindorum, vel in sero lactis. Rhabrabarū verò in bolo ita poterit parari; Rec. pulueris rhabarbari electi drach. j. vel scrup. iv. pulpæ tamarindorum drac. iij. floris cassiæ vnc. ſ. misce, cum saccharo fiat bolus. Quo deuorato detis postea serui lactis caprini lib. ij. vel. iij. sic enim euacuabitis bilem, & non accendetis febrem.

Euacuantia. Purgantia. Lac asininū. Serum lactis exhibendi modus eiusque vis, ac vtilitas. Purgans.

Quoad vlteriora, hæc sunt refrigerantia, & humectantia, quæ licèt complura sint, præcipua tamen horum materia est potus frigidæ, vt dicit Aëtius cap. proprio, in febre ardente oportere feruentes succos biliosos, vel euacuare, vel exugere, exuguntur autem beneficio frigidæ: Vnde Galenus etiam 4. de rat. vic. 12. gloriatur se plerosquè exhibitione potus frigidæ sanasse hac febre laborantes: nec præter rationē, quoniam si consideremus vim huius materiæ, hæc est materia auxilij indicati à rebus præter naturam, quæ maximè vigent in hac febre: nam si consideremus materiam, hæc est biliosa, calida, & sicca, & proindè indicans auxilium frigidum, & humidum: si autem consideremus febrem, hæc similiter est vitium calidum, & siccum, immò calidissimum: si verò consideremus symptomata, præcipiuum symptoma est

De Potu frigidæ. Discursus circa indicanria potū frigidę.

sitis

sitis inextinguibilis, insignis calefactio, siccatioquè oris ventriculi: vt propterea ab his omnibus indicetur auxilium maximè refrigerans, & humectans, cuius materia est frigida. Vnde dicit Galenus 9. meth 5. & 11. meth. 9. in febre ardente frigidã esse efficacissimũ auxilium, eo quòd extinguit feruorem febrilem, & virtutem roborat, virtusquè roborata succos præsentaneos alimentales in substantiam partis conuertit, expellit excrementitios per aluum, & per sudorem, immò interdũ etiam per lotium, & per vomitum. At frigida, licèt sit materia tanti auxilij, non est tamen temerè exhibenda, sed aduertendum diligenter, an semper adsint indicantia, an potius aliquando adsint prohibentia. Indicantia sunt affectus præter naturam calidi, & proindè febris, non modo ardens continens, sed etiam ardens continua, & ardens (vt ita dicam) determinata, quæ fit ab affectu erysipelaceo: vt proposuit Galenus loco citato. Coindicantia verò sunt vires robustæ, aër etiam non modo temperatus, sed etiam calidus, & siccus; quæ omnia concurrere debent ad exhibitionem frigidæ: nam aer temperatus concurrit vt indicans vitale; eo quod indicat vires esse robustas (in aere enim temperato vires non dissoluuntur) & proinde virtutem, quę potest coindicare frigidæ exhibitionem: at aër calidus, & siccus concurrit vt indicans, quoniam non habet rationem materiæ sanantis, sed potius augentis febrilem dispositionem, & ideo contrarium indicat, habetquè rationem causę sine qua non: vt proponit Galenus 9. meth. 14. indicans auxilium frigidum, & humidum, cuius materia est frigida.

Vis frigidę.

Quid aduertendum in exhibitione frigidæ.

Indicantia potum frigidæ.

Coindicantia

Quomodo concurrat aer temperatus, calidusque, & siccus.

Sed præterea considerare oportet reluctantia; hæc autem sunt affectus morbifici, atque etiam virium infirmitas. Per affectus morbificos intelligo causam, morbũ, & symptomata, ex Auic. per causã in affectu intelligitur materia crassa, pituitosa, sanguinea impacta: hæc inquã, prohibent potius, quam permittant. Idem est dicendum, si fuerit œdema, vel inflammatio, erysipelas, & scirrhus. Quoad symptomata, si fuerit tremor, neruorum dolores, ructus acidi, non ita licèt uti hoc pręsidio. Quoad vires, hæ si languescant, prohibent potius, quam permittant hoc auxilium: languere autem solent in temperatura frigida, & totius, & alicuius partis; virtus enim consistit in partibus principalibus, hisquè consentientibus. Propterea ex Galeno loco citato in quibusdam, ex potu frigidę maximè, lęsus est uentriculus, ita ut ex lęsione eius temperaturę, lęsa fuerit coctio: in alijs uerò lęsa fuit gula, ita ut non potuerint deglutire: in aliquibus autem partes thoracis, ut anhelitus difficultate correpti fuerint: in alijs denique læsæ sunt aliæ corporis partes. Vnde ex hoc aduertendum, quod licèt in temperatura frigida: vt in senili ætate, quando adest febris ardens, maior sit recessus à naturali statu, quam in temperatura calida: vt in iuuentute, non licet tamen frigidę potum exhibere, sicuti quando corpus est iuuenile.

Reluctantia.

Causa.

Morbus.

Symptomata.

Vires.

Quare

Quare cauendum est ab exhibitone frigidę: nã licet ratione affectus, id est febris ardentis, in corpore frigido magis indicetur potus frigidę, seu auxilium, cuius materia est frigida: ratione tamen virtutis, in ipso non est ita tutum vti frigida. Vnde ex his, ab Auerrois calumnijs Gal. defendi potest. Præterea ratione virium, considerare oportet etiam ambientem; in ambiente enim frigido non licet ita vti hoc auxilio, vt in ambiente calido: nam licèt ambiens, quando consideratur tanquam causa sine qua non, habeat rationem materiæ sanantis, quatenus tamen refertur ad vires, tanquam indicans vitale, & curatorium ex accidenti, habet potius vim prohibendi, quam coindicandi frigidæ exhibitionem. Vnde, quando omnia consentiunt, facilè est scire num danda sit frigida, at quando dissentiunt (quod vt plurimum contingit) maiori vtendum est diligentia, maioriquè cum prudentia occurrendum; oportet enim inuicem conferre indicantia, & diligenter considerare, in quonam corũ sit maior vis: vnde licèt dixerit Galenus nono meth. quinto, item vndecimo meth. nono, atque etiam 10. meth 6. non exhibendam esse frigidam, quando adest inflammatio, quia hæc tunc crudior redditur, eò quod pars læsa densatur: contingit tamen quandoque tantam esse necessitatem dandi frigidam, vt etiam si adsit inflammatio, cogamur frigidam dare: quando scilicet adeò intensa est febris, adeo insignis est feruor febrilis, vt præsentaneum sit vitæ discrimen: vnde etiamsi quidam sit senex, in primo tamen senio constitutus, laborans febre ardentissima, ita vt nisi detur auxilium aliquod alterans, sit illico moriturus, huic etiam debet dari frigidæ potus. In hoc tamen casu id est agendum, quod monet Aetius, qui iubet, vt exhibeatur frigida, aliqua tamen ex parte correcta, quando discrepant indicantia: & ideo probat, vt pro singulis quinque cyathis frigidę, immisceamus cyathum vnum calidæ; per mistionem enim calidæ, frigida non est ita periculosa, nec ita lædit. Præterea probat Aetius vnum, quo uos vti consulo, ut scilicet immisceatur in primo cyatho frigidæ, cyathus vnus olei rosati i. vnc. j. s. ratio huius ex ipso euidens est, quia non expedit dare frigidam, nisi castigatam, propter discordiam indicantium; in oleo enim rosato est frigiditas moderata: unde etiam aliqua ex parte potest temperare frigiditatem aquæ, ita ut febris non possit fieri causus. Præterea oleum roborandi uim habet, ratione rosarum: prodest etiam mirè ratione partis oleosæ; illa enim adhæret partibus corporis, estquè in causa, ut frigida citius extinguat feruorem materiæ, & ita agat in solida, quæ in corpore frigido, & gracili plurimum pati possunt: vnde ex Galeno loco citato, corpus carnosum magis sustinet frigidam, quam gracile: ita ut tutius sit dare frigidam in synocho sanguinea, ex Auicenna capite proprio, quã in synocho ardente; in synocho enim ardente corpus est gracile, non carnosum; unde frigida primo impetu ci-

tra

Cur senibus non liceat date potum frigidæ.

Aër.

In discordia indicantium quomodo sit procedendũ.

Cur in inflãmatione non conueniat frigida.

Quando etiam in inflã matione liceat dare frigidam.

In discordia indicantium quomodo corrigẽda sit frigida.

Frigida simul cum oleo ros. in potu.

Vis olei ros.

Cur tutior sit potus frigidæ in synocho sanguinea, quam in synocho ardente.

tra ullam resistentiam occurrit partibus solidis, quod non fit in synocho sanguinea, ratione partis carnosæ resistentis. Vnde non erit præter rationem, si in discordia indicantium exhibeatis aquam, non frigidam, neque crudam, sed simplicem decoctam, aut etiam aquam hordeaceam, cum qua mistum sit oleum rosatum, vt verbi gratia Rec. aquæ hordeaceæ vnc. vj. olei rosati vnc. j. misce. Poteritis etiam cum Auerroe 7. colliget 12. dare aquam anguriæ; in hoc enim non est reprobandus, sicuti improbari debet vbi reprehendit Galenum, dum probat magis aquam anguriæ, quam frigidam. Auerroes enim suis proprijs verbis facilè conuinci potest: dicit enim. Frigida in summo refrigerat. Ergo aqua magis refrigerat, quam aqua anguriæ. Si aqua magis refrigerat. Ergo in feruentissima febre expedit uti potius frigida, quam aqua anguriæ, quia magis frigida, magis refrigerant. Præterea cum dixerit, aquam anguriæ posse in alimentum uerti, ad differentiam frigidæ: hinc etiam colligitur frigidā citius refrigerare, quā aquam anguriæ; aqua enim anguriæ, cum possit uerti in alimentum, eget maxima ebullitione, multoquè maiori, quam requirat frigida simplex. Nec ullius momenti, ut arbitror, est ipsius instantia contra Galenum, cum dicit non vtendum esse frigida, quoniam facilè corrumpitur, facilèquè uincitur ab insigni calore febricitantis: nam hoc esset uerum, si frigida in pauca quantitate daretur: at cum detur in multa copia, non est periculum illam corrumpi, sed agit in partes, & refrigerat febricitantes. Quare, ubi non adsit ulla discordia inter indicantia, licet tutò in hac febre frigidam exhibere.

Contra Auerroē de aqua anguriæ.

Ratio demonstrans frigidā magis refrigerare quam aqua anguriæ.

Alteratio.

Refellitur instantia Auerrois contra Galenum.

Sed agamus tandem de quantitate frigidæ, fuit sententia Gal. 9. meth. 5. optimum esse dare frigidam in multa quantitate, nimirum quantum homo potest bibere: & ideo concedebat Auic. potum frigidæ usque ad uiriditatem corporis, ut ipsum maxime refrigeretur. Monet autem Galenus, tantam frigidę quantitatem tunc esse dandam, quando nihil adest quod prohibeat, & nullum est periculum in exhibitione frigidæ. Nec Gal. sibimetipsi aduersatur, licet dicat primo de rat. uic. 43. in febre ardente exhibendam esse frigidam in ea quantitate, quam homo unico haustu bibere potest: nam sicuti 9. meth. 5. loquitur de frigida, ratione febris ardentis, ita primo de rat. uic. loco citato proponit frigidam, non ratione febris, sed potius ratione symptomatis, id est sitis, ad sitim scilicet extinguendam: ratio autem dictat, ut maior frigidę copia requiratur ad extinctionē caloris febrilis, acrimoniæquè bilis in toto corpore existentis, quàm ad extinguendum contemperandumquè feruorem oris uentriculi. Quoad modum, ex Galeno loco citato nisi quid prohibeat, aqua actu frigida dari debet. Aetius frigidam contemperat, quando indicantia inter se dissentiunt. Quoad tempus, tunc danda est frigida, quando adest præsentia omnium indicantium, & nul-

Quantitas frigidæ exhibendæ.

Gal. loca explicatur.

Modus dandi frigidam.

Tempus.

& nullum adest prohibens. De prohibente satis diximus supra, vt nunc sat sit loqui de antecedente, cui prius est occurrendum, quam detur frigida. Antecedens hoc est materiæ cruditas: & ideo voluit Galenus 9. meth. 5. tunc dandam esse frigidam, quando adsunt signa coctionis, quæ quidem ex lotio, & pulsu deprehenduntur. Quomodo autem ex lotio desumantur satis superquè patet: quomodo verò ex pulsu innotescant difficile profecto est assequi. Dicerem tamen ego, considerandum esse pulsum in febre ardente putrida: fieri namquè potest, vt in pulsu interdum maior sit velocitas in systole, quam in diastole: interdum verò oppositum contingere potest. Quando ergo percipietis maiorem esse velocitatem in diastole, quam in systole, dicatis esse pulsum, qui indicat materiã coctam: contra verò dicatis pulsum esse indiciũ materiæ, crudæ quando maior est velocitas in systole, quam in diastole: ratio huius est, quoniam vbi maior est velocitas in systole, quam in diastole, tunc peccat materia, non modo putrida, sed etiam mista, ex qua eleuantur vapores fumosi instar lignorum, in quibus in principio, dum exardescere incipiunt, eleuatur fumus, non autem sincera flamma. Cum autem materia non est fumosa amplius, sed flammea, instar carbonis igniti, tunc est accensa flamma, & proinde etiam cocta: tuncquè ex Galeno 3. de præsag. ex pulf. cap. vltimo imminuitur velocitas systoles, & perseuerat velocitas diastoles; quod potissimum est in statu febris ardentis, & proindè quando adsunt signa coctionis. Quare materiæ coctio indicatur etiam ex pulsu, qui indicat materiam non esse amplius fumosam, sed ex toto flammeam redditam, qua existente, maior est velocitas in diastole. Constitutum itaquè sit, frigidã prohiberi à materia cruda, tanquam ab eo, quod habet rationem antecedentis, vt primum concoquenda sit materia, deinde verò dari debeat frigida.

De Antecedente.

Gal. locus difficilis explicatur.

Qũo ex pulsu colligatur vtrum materia sit cocta an cruda.

Qũo materia cruda prohibeat potũ frigidæ.

Sed aduertendum, cum liceat vti potu frigidæ cocta materia, materiam coctam posse esse duplicem, videlicet exactè, & non exactè coctam. Constat licere dare potum frigidæ, quando materia est exactè cocta, nihil enim est quod impediat. Sed quid dicendum, si materia sit mediocriter cocta? Si contingat quod febris sit feruidissima, patiens sit siticulosus, consueueritquè tempore sanitatis citra nocumentum frigidam bibere, tunc plus potest febris vehementia, cum siti, & consuetudine ad indicandum, quam materia non exactè cocta ad prohibendum; & ob id Galenus 9. method. 16. dat frigidam, licet succi sint mediocriter cocti. Atquè dicit Auicenna, in febre ardente dandã esse frigidam, & in summo vigore, & quandoquè etiam ante vigorem, modo sit sitis insignis, & consuetudo bibendi frigidã. Quare ex Aetio, vbi adsunt signa perfectæ coctionis, & quandoque etiam ante ipsam, modo adsint sitis, & consuetudo, tutò potest exhiberi frigida.

Materia cocta duplex.

De frigida extra administrata.

Quod verò attinet ad frigidam, quę extra adhibetur, ex Galeno 9. meth. 5. in febre ardente licet vti omni natatione in frigida, dummodo cunctæ vires sint valentes, corpus sit carnosum, constitutio sit calida, & sicca. Quibus ex verbis colligatis, tutiorem esse vsum frigidæ in potu, quam in administratione exterius. In vere, æstate, & constitutione non calida, licet frigidam dare, etiamsi corpus sit gracile, non licet tamen vti natatione in frigida. Sed dicet aliquis. Cur plus potest gracilitas (quod etiam de reliquis intelligendum est) ad prohibendam natationem, quam ad prohibendum potum frigidæ? Quidam respondentes dicunt id euenire, quoniam frigida extra administrata cutis meatus constipat. At hæc est puerilis solutio, eò quod post frigidam adhibitam extra, posset facilè damnum corrigi, vsu scilicet balnei ex aqua dulci. Quare dicerem ego, id ea ratione fieri, quia partium internarum vires sunt robustiores, quam vires externarum, & ideo illæ magis, quam hæ perferunt frigidam, & ob id non licet vti natatione in frigida, nisi externæ partes foueantur ope carnis; & nisi corrigatur etiam aquæ frigiditas ab ambiente calido. Sunt præterea & alia refrigerantia, de quibus in sermone de febre biliosa intermittente diximus. Hic tantum propono quædam non ita omnibus nota, & primum dicit Aetius in sermone de febre ardente, esse applicanda thoraci, & præcordijs medicamenta refrigerantia, ex plantagine, polygono, succo pampinorum vitis, & lactuca; & excipit hæc cum pane trito, aut cum polenta. Admonet tamen non esse tutum horum refrigerantium vsum: & ob id post horum applicationem, oportere propositis partibus apponere oleum commune calidum, & aquam calidam, vel etiam aquam calidam, & oleum ros. Atq; non modo his thoracē, & præcordia oblinire expedit, verum etiam ab alto ea fundere, in modum stillicidij: aitquè oportere ea omnia esse valde calida, redditquē rationem: quoniam si moderatè calida fuerint, vigorem partium dissoluent: vnde expedit etiam aliquid nitri commiscere, vel etiam ad maiorem penetrationem, aliquid aceti. Ex altera tamen parte, Aetius eodem capite dicit animaduertendum esse, an febris magnitudo obstet: nam nisi ea obstiterit, expedit vti balneo aquæ dulcis, & oleo etiā chamæmelino: & potissimum si aër fuerit frigidus, quod accepit ex Gal. 11. meth. 9.

Dubitatio. Solutio quorundam reprobata. Solutio propria. Vtrum liceat vti natatione in frigida, & quando liceat. De alijs alterantibus ex Aetio. Præceptum circa vsum alterantium. Alterantia cur debeant esse actu valde calida.

Verum hoc in loco oritur difficultas, quomodo in primis dixerit Aetius, post frigida medicamenta oportere vti abundè calidis, ad temperandum feruorem febris: deinde verò idem non audeat vti balneo aquæ dulcis, & inunctione ex oleo chamæmelino. Augetur etiam difficultas, quoniam ipse loquens de cura febris ardentis, dicit applicanda esse thoraci frigida medicamenta, quæ fiunt ex semperuiuo, ex lactuca, & alijs, & actu frigida, & quod maius est, seruanda esse frigida, ita

Dubitatio in dictis Aetij circa alterantium vsum. Augetur difficultas.

ita vt mutentur, dum incalescunt, alia actu frigida applicando. Quare modo ait in febre ardente non esse tutum vsum frigidorum, & ideo post frigida exhibet valdè calida, modo hæc improbat, & vult assiduè vtendum esse frigidis. At pro huius difficultatis solutione animaduertendum est, an sermo fiat de remedijs ratione totius, an ratione partis, si sermo sit de remedijs ratione totius, nequaquã vtẽdũ est abunde calidis, sed tẽperatis, vt balneo aquæ dulcis, nec quocunque tempore, sed ex Galeno vndecimo meth. nono, post corporis euacuationem per aluum, per lotium, quinimò & per sudorem, & hoc modo intelligendus est Aetius, quando non admittit balneum, & inunctionem, dum adest febris magnitudo: loquitur enim tunc de auxilijs ratione totius tantum. At si sermo fiat de auxilijs ratione partis, aduertendum, quando loquimur de febre ardente, hanc posse esse duplicem: fit enim, vel à materia putrescente in venis totius, vel in venis partis. Si consideremus febrem ardentem primo modo acceptam, hæc est vel continens, vel continua: si sit continens, vnam tantum habet accessionem, & ob id expedit applicare thoraci actu frigida, & ea actu etiam frigida conseruare; summus enim est feruor ille, ac etiam æqualis: vnde quando Aetius admittit frigida, nec timet assiduum horum vsum, loquitur de febre continente: si verò sit continua plures habens accessiones, oportet quidem vti frigidis, horum tamen assiduus vsus non est tutus: & ideo his vti non expedit in principio, nec in augmento, sed in statu, in quo summus est feruor. At quoniam succedit principalis declinatio, cuius virtute debet expurgari materia, deinde euacuari à centro ad circunferentiam, ideo cum Aetio tutus non est vsus assiduus frigidorum, eò quod magis inculcaretur materia accessionis. Quare oportet post vsum ipsorum, applicare oleum, & abundè calidam aquam, vt euocetur materia illius accessionis, & non retrocedat in viscera: vnde vt etiam vndiq; euocaretur, Aetius immiscebat etiam nitrum.

Solutio.

Aetij locus explicatur.

Febris ardens duplex.

Aetij locus declaratur.

Tempus vtẽdi frigidis in febre continua.

Quoad febrẽ ardentem ex vitio alicuius partis, cum ipsa adest, adeò insignis est feruor in parte, vt nequaquam calidis, sed actu frigidis sit vtendum; & actu etiam frigida sint conseruanda: quibus etiam vtebatur Aetius in febre ardente ex affectu erysipelaceo, & in febre ardente colliquatiua. Ex his itaque facile colligitur, reliqua debere proportione respondere, ut instituendus sit aër frigidus, & humidus, in quo tantum aduertatis, vt febricitantes prope os teneant vas frigidissima aqua repletum, & quoties ea incalescat, toties etiam mutetur; nequaquã tamẽ in eã manus ĩmergãtur, eo quod sic reuocaretur calor ad cor, quod perniciosius est, quam si totũ corpus in frigida immergeretur. Idẽ dicendũ est de cibo. vnde Hipp. 4. de rat. vic. 5. dabat aquã cum mulsa, ideo victu tenuissimo refrigerante vtebatur. At quoniam aqua non facilè

De alterantibus in febre ardente ex vitio partis.

De Aere.

De cibo.

facilè penetrat, & idcirco facilè potest corrumpi, & in bilē etiam conuerti, ideo pro maiori eius penetratione addit mulsam, quia ratione mellis facilius distribuitur. Aduertatis hic nullam esse discordiam inter Hipp & Galenum licet Galenus admittat frigidam: aliud enim est loqui de frigida, quatenus est medicamentum, aliud verò, quatenus est alimentum: nam frigida, quando datur pro medicamento, solet dari in multa quantitate, vt ratione quantitatis plus dissoluatur, atquè penetret, quod nequaquam dicendum est de frigida, quando datur pro alimento. Quare ipse miscebat mulsam cum frigida: mulsam, inquam, aquosam, & coctam: aquosam quidem, vt magis refrigeraret, coctam verò, vt plus nutriret, nec ita morderet, vt in commento dicit. Vnde ob hanc eandem causam Galenus non probat mulsam sine aqua, quia bilesceret, sed dat mulsam aquosam, immò verò aquam, cum qua miscet mulsam aquosam, ita vt maior sit portio aquæ, quam mulsæ aquosæ licet etiam dare ptisanam colatam, quoniam non omnes admittunt mulsam, & hoc, quando virtus est robusta, & permittit: nā, vt inquit Auicenna, si labantur vires, oportet alio modo alere, oportet enim dare cibos magis nutrientes: vnde Aetius in febre ardente respiciens indicantia, dabat etiam vinum: ea autem fuit causa, quia, cum mulier quædam febre ardente correpta vsque adeò debilis euasisset, vt non posset amplius loqui, & iam pulsus esset formicans, & veluti mortua iaceret: cum primum hanc sic iacentem conspexit, in os ipsius cochlearium aquæ ui iniecit, qui postquam obseruasset, aquam à muliere labijs placidè allici, rursus aliud parum aquæ in os eius immisit: cui etiam oculos aperire incipienti dedit diacodion cum uino, atque sic tandem liberata fuit. Dedit igitur Aetius uinum, ratione uirium, quæ cadebant, ratione non carnosi generis, sed spirituum: hæ enim sunt illæ quæ potissimum uini exhibitionem iudicant.

Conciliatio Hipp. & Gal. de aqua.

Differentia inter frigidā pro medicamento & pro alimento.

Cur Gal. cū frigida misceat mulsam coctam, & aquosam.

Quando liceat vti ptisana colata.

Cur Aetius in febre ardēti dederit vinum.

De reliquis unum tantum propono, quod monet Auerroes, qui respiciens inanitionem, & repletionem dicit, præstantissimum esse remedium in febre ardente, si sæpius detur infusio Tamarindorum in aqua, capitquè eorum drac. xv. infunditquè in aqua simplici, nullo ei admisso dulci, eò quod dulcia omnia facile bilescunt, in febre potissimum ardente. Non credatis tamen dosim hanc esse nimiam, quoniam ipse non dat tamarindos in substantia, nec eos decoquit, sed infundit tantum. Quod si pro alui lenitione, ne repletio locum habeat, uolueritis dare tamarindos in substantia, & frequenter, & quotidie, poteritis eorum dare drac. vj. uel viij. poteritis etiam exhibere pruna, atque uti clysterijs: ratio autem propter quam Auerroes adductus fuit ad hoc dicendum, non alia meo iudicio, fuit, nisi quia cognouit materiam hanc biliosam nullo modo esse in corpore detinendam, & ideo superfluitates biliosas esse asidue expurgandas. Hinc consulo, ut aluum in febre

De inanitione, & repletione.

Ratio rationis Auer.

febre ardente teneatis lubricam. Hæc de febre biliosa continua exquisita sint satis.

DE FEBRE BILIOSA CONTINVA NOTHA.

Definitio.

Explicatio definitionis.

FEbris verò biliosa continua notha, *est febris putrida, procedens à bile permista prædominante, in venis putrescente*. Quid velimus per febrem putridam, in venisquè putrescentem bilem, iam satis constat ex traditis; diximus namquè id, ad differentiã febris biliosæ nothæ intermittentis. Per bilem autem mistã prædominantem, intelligimus bilem mistam cum alia materia, nimirum sanguinea, pituitosa, & melancholica. Causæ verò sunt illæ eædem, de quibus diximus in sermone de tertiana exquisita intermittente. Differentiæ desumendæ sunt à materia, & à loco; à materia, prout dicimus bilem prædominantem esse mistam, vel cum sanguine, vel cum pituita, vel cum melancholia: mistioquè hæc potest esse cum vno tantum, cum duobus, cum tribus humoribus, sicuti diximus in tertiana intermittente notha. A loco, prout diximus materiam putrescere in venis: vel totius, vel partis: si putrescat in venis totius, tunc vel in magnis, vel in paruis, vel in minimis: si putrescat in magnis, fit febris biliosa ardens, sed notha, vnde fit causus nothus ardens continuus: si autem putrescat in paruis venis, fit febris ardens continua, & notha, plures habens accessiones: si verò putrescat in minimis, fit tertiana continua proportionata notha, non ardens: At si putrescat in venis alicuius partis, fit febris ardens veluti erysipelacea, eo quod oritur ex affectu veluti erysipelaceo: sed quoniam non fit sermo de febre exquisita, sed notha, ideo erysipelaceus affectus non est exquisitus, sed particeps, vel inflammationis, vel oedematis, vel scirrhi, vel quandoquè etiam cancri: id tamen perpetuum est, vt plus vigeat affectus erysipelaceus, sitquè maior vis bilis, quia sermo est de febre biliosa: possunt etiam plures partes febre affici, sicuti diximus in sermone de febre biliosa continua exquisita. Aduertendum tamen, si contingat, quod magis alij excedant succi, tunc fieri non biliosas, sed alias febres. Quare causus, qui fit à pituita salsa, est febris ardens notha, quæ quandoquè est biliosa, quandoq; pituitosa. Causus est febris biliosa, quæ fit ex pituita salsa mista cum bile; quum enim pituita miscetur cum bile, licet non sit salsa, nec putrida, tamen ob bilis mistionem in ipsam agentis, salsa, & putrida euadit. Atquè hæc est bilis illa, de qua loquens Auerroes secundo Colliget duodecimo, dicit, illam esse minus calidam bile flaua, quoniam est mista cum pituita, quæ illius caliditatem obtundit. Non est autem hæc bilis illa vitellina minoris famæ, sed maioris: fuit enim sententia Auicennæ dari bilẽ famosam & non famosã; bilis famosa dicitur, quando miscetur cũ pitui-

Causæ.

Differentiæ à materia.

A loco.

Causus nothus est duplex.

Bilis maioris famæ, est minus calida bile flaua.

Bilis vitellina est duplex

Pituita est duplex.
Bilis famosa est duplex.

ta. Pituita autem est, vel tenuis, vel crassa; si sit tenuis, & misceatur cum bile, dicitur ab Auicenna bilis famosa citrina: si verò misceatur bilis cum pituita crassa, dicitur bilis famosa, sed vitellina, ex qua fiunt febres biliosæ nothæ, & causus nothus biliosus: & de hac bile loquitur Auerroes loco citato. Præterea est etiam bilis minoris famæ, & hæc est duplex: vel enim miscetur bilis flaua cum atra bile; vel est sincera, ab vlteriori tamen calore exusta, & crassescente: si primo modo, est bilis minoris famæ vitellina, ex qua fit causus nothus, & febris biliosa notha; si secundo modo, fit febris biliosa exquisita; eò quod fit à sincera bile. At alia ex parte datur causus febris, procedens ex pituita salsa: & potest esse febris ardens, sed pituitosa, non est causus biliosus: quoniam pituita fit salsa citra mistionem bilis, nimirum ob mistionem salsæ serosæ humiditatis propter putredinem, ex Gal. secundo de diff. feb. 6. Est igitur febris ardens, sed pituitosa, & potest vocari & exquisita, & notha. Si capiatur vt pituitosa febris, quoniam fit à sola pituita, statuenda est exquisita febris; sed dum ex hac fit febris ardens, quatenus est causus, non potest dici causus exquisitus, sed nothus: eò quod non fit à bile sola, ex qua fit causus exquisitus. Vnde (pace multorum dixerim) ex Galeno, atque Hipp. 4. de rat. vic. in primis illis commentarijs, vbi agit de causo notho, sermonem potius fieri de causo pituitoso, quam de bilioso. Et ob id de hoc agemus in sermone de febribus pituitosis: sed necesse fuit hic vos monere, ne à vobis aliquis committeretur error.

Bilis non famosa.

Quō pituita fiat salsa.

Quō causus possit esse & exquisitus, & nothus.

Gal. & Hipp. loca explicantur.

Signa.

Quoad signa breuiter, conferatis inuicem signa bilis, & signa aliorum humorum, qui cum bile miscentur: verbi gratia, si sit febris ardens ex bile mista cum salsa pituita, tunc indicatur causus exquisitus, vt à lingua aspera, sicca, sed amara: si causus sit nothus, indicatur ex lingua aspera, sicca, sed salsa. Poteritisquè etiam distinguere febres biliosas nothas ex salsa pituita, à febribus pituitosis exquisitis: vt si sit febris ardens biliosa continua, apparebunt accessiones de tertia in tertiam; si uerò sit pituitosa, quotidie nec quicquā apparebit correspondens de tertia in tertiam. Similiter si fiat febris ex affectu erysipelaceo spurio, præter id, quod cognoscetis materiam putrescentem in venis alicuius partis, ad differentiam materiæ putrescentis in venis totius: obseruabitis etiam symptomata, non modo bilem, sed & pituitam indicantia. Si sit erysipelas œdematosum: si sit erysipelas phlegmonodes, aderunt signa, non modo bilis, sed etiam sanguinis. Idem etiam de reliquis est dicendum.

Signa causi exquisiti, & nothi etiam.

Signa febriū & biliosæ cōtinuæ, & quotidianæ continuæ.
Signa febris ex vitio partis.

Curandi ratio.
Indicationes.

Accedamus iam tandem ad curationem. Primum itaquè quoad indicationes breuissimè, oportet expurgare dictas materias; bilem etiam, & pituitam præparare, & varia viscera corroborare: veluti ventriculum, ratione pituitæ, iecur, ratione bilis, & sic de reliquis. Dequibus

satis

satis diximus in sermone de tertiana notha. Quoad prognosticum, sciatis febrem hanc esse morbum valde periculosum, & multo periculosiorem tertiana notha intermittente; eò quod est continua, & diuturnior etiam, quam biliosa exquisita: vt colligitur ex Aetio, & ex Galeno tertio de ratione victus vltimo; mista enim materia est crassior bile, bilis verò est humor tenuissimus, qui facile potest dissolui, atquè vinci; reliqui autem succi, & præcipuè pituitosi sunt magis rebelles. Prognosticū.

Vt autem cognoscatis, an febris futura sit salubris, necne, eo prorsus modo distinguetis, quo moniti fuistis in prognostico febris biliosæ continuæ exquisitæ. Quare quantum spectat ad præsidia, si ex Galeno primo ad Glauc. cap. de cura tertianæ nothæ; debet in tertiana notha mitti sanguis adhibita tamen distinctione eorum, quæ sunt perpendenda in venę sectione: multo magis secanda est vena in febre biliosa continua notha, quoniam hæc est insignior, periculosiorquè illa: vnde indicat etiam plenitudinē validiorem: & proindè validū auxilium, id est, venę sectionem. Quare quod dictum fuit in febre illa, idem etiam in hac febre est supponendum. Illud tantum discrimen esse debet, vt in hac febre multò citius secetur vena, & in maiori etiam quantitate euacuetur sanguis, quam in illa. Quoad medicamenta, aduertendum in primis circa lenientia, esse differentiā inter febrem biliosam nothā intermittentem, & febrem hanc; in ea enim vti licebat speciebus hieræ, quibus nequaquā vti licet in hac: nā licèt sit notha, est tamen cōtinua: sed pro speciebus hieræ, potest dari mel ros. sol. cū syr ros. sol, quę dissoluantur in decocto Tamarindorū. Idē dicendū est de reliquis medicamētis. Chirurgia. Pharmacię. Leniens.

Vnde Auerroes cap. de cura febris ardentis nothæ iubebat, vt miscerentur medicamenta varia: & ideo probabat vsum petroselini, cui addebat liquiritiam, violas, semina communia frigida, & iubebat id obseruandum esse in quolibet medicamento, vt ratione pituitæ, adhibeantur calefacientia, & attenuantia, quales sunt radices petroselini, fæniculi, & huiusmodi: ratione verò febris continuæ, vtamur refrigerantibus, & humectantibus, vt sunt liquiritia, violæ, & semina frigida, vt Rec. syrupi de liquiritia, syrupi violati, syrupi byzantini ana drac. v. Decocti radicum petroselini vnc. ij. emulsionis seminum melonum vnc. j. misce, sic enim respicietis, & biliosam, & pituitosam materiam. Cumquè dixerit, hoc esse obseruandum in quocunque medicamento, propterea id obseruabitur etiam in medicamentis purgantibus, atquè etiam alterantibus: de quibus nunc hic otiosum esset verba facere; eò quod oporteret proponere medicamenta alterantia, purgantiaquè bilem, & pituitam, & melancholiam. de quibus satis loquemur suis locis. Aduertendum tantum quoad euacuationem per poros cutis, quæ fit beneficio balnei, discrimen esse inter febrem ardentem exquisitam, & febrem ardentem notham: in ardente enim notha nequa- Formula syr. De purgantibus, & alterātibus. De euacuatione insensibili.

quam vtendum est balneo, siue causus sit biliosus, siue sit pituitosus ex Gal. 3. de rat. vic. vltimo: adest namq; crassities, atq; viscididitas materiæ, quæ duo non cedunt balneo.

Diæta. Postremò quoad victus rationem, ex Galeno quarto de rat. vic. à 13. vsquè ad 19. debet esse differentia inter causum legitimum, & nothum; in notho enim nequaquam vti licet victu ita tenui, vt in legitimo: eò quod non est ita breuis nothus, potest enim pertransire, immò verò vt plurimum pertransit septimum diem: licèt de ratione ardentis febris sit, vt non excedat septimum diem.

Cibus. Quare in causo notho expedit vti ptisana colata, & aliquid ei admiscere, vt diximus in sermone de tertiana notha, illud tamen non debet esse adeo calidum; ideo optimum erit cum ea miscere aliquid oxymelitis: quinimò Galenus loco citato pro potu illud concedit, nec præter rationem; oxymel enim satis valenter attenuat, atquè abstergit, quæ duo hic requiruntur ratione pituitæ; atque ex Gal. octauo meth. quarto, licet valdè abstergat, febrem tamen non accendit.

Potus. Vis oxymelitis.

Verum non modo oxymelite vti licebit, sed & procedente febre, aqua alterata cum petroselino, fæniculo, & huiusmodi alijs habentibus vim calefaciendi, attenuandiquè. Vnde fortè hoc respiciens Hippocr. quarto de rat. vict. tex. cit. probat in febre ardente notha potiones attenuatorias: vbi Galenus in commento fatetur se ignorare, quidnam voluerit intelligere Hippocr. verum dicit, fortasè nihil aliud significare voluisse, quàm quòd: sicuti in febre ardente exquisita vtimur potu sincerè frigido, ita e contra in febre ardente notha, optimum est miscere cum potu frigido aliquod calefaciens, vt petroselinum, fæniculum, & alia id genus: ita vt per potionem attenuatoriam, fortasse intelligat potionem, in qua mixta sint attenuantia, & calefacientia. Reliqua verò ad victus rationem pertinentia satis superquè per se clara sunt, vt in his indignum sit nunc tempus conterere. Quare hæc dicta sint de febribus omnibus biliosis, & intermittentibus & continuis, & exquisitis, & nothis.

Hipp. locus difficillimus explicatur.

DE FEBRIBVS SANGVINEIS.

Continuatio. QVoniam inter febres biliosas, atquè sanguineas cognouit Auicenna magnum esse consensum: iccircò post tractatum de biliosis, illico de sanguineis agere voluit; triaquè constituit capita, in quorũ primo nos exercet in parte pathologica, in secundo in simiotica, in tertio verò in therapeutica. In primo autẽ capite tria facit, primum in mediũ affert sententiam Gal. secundo eam reprobat, tertio proponit sententiam propriam, quid scilicet dicendum sit de febre sanguinea. At ipse gratis quidem Galenum redarguit, quoniam si ipsius

Diuisio tractatus. Diuisio capitis primi.

Excusatur

verba rectè considerentur, apparebit idem prorsus de hac febre statuisse, quod statutum fuit etiam ab Auicenna. Verum ipsius error, mea quidem sententia, non aliunde pendet, quam ex codice Galeni, quem habuit, deprauato: quod cum ita se habeat; ociosum quidem esset in medium ipsius rationes afferre; veritate enim huius rei ex mente Galeni rectè intellecta, cognoscetis rationes Auic. non aduersari Galeno, sed codici Galeni deprauato.

Auicenna. Causa erroris Auic.

Nos igitur de more nostro ita progrediemur. Primum de nomine, deinde de essentia, tùm de reliquis deinceps agemus, & summa quidem cum diligentia, propterea quòd si aliqua est difficultas in tractatu de febribus, illa certè maxima existit in hoc de febribus sanguineis. Primum igitur per febrem sanguineam, intelligimus cum Auicenna febrem sanguineam, & cum putredine, & sine putredine tantum; excludimus namque febrem sanguineam pestilentem, de qua suo loco. Atque licet Auicenna in præsentia profiteatur doctrinam febrium putridarum, immiscuit tamen sermonem de febre sanguinea sine putredine, propter affinitatem inter has febres existentem.

Ordo proprius.

Explicatio vocis.

Vnde febris sic accepta nihil aliud est, quã *febris procedens à sanguine peccante in venis, citra venenositatem*. Diximus, *febris* tantum, quoniam per definitum intelligimus febrem sanguineam, & putridam, & non putridam. diximus, *procedens ex sanguine*, vt seiungamus febrem hanc a reliquis febribus humorosis. diximus, *peccante*, non autem putrescente, quoniam sanguis potest peccare, & putrescendo, & non putrescendo: & quoniam hæc veritas est radix totius huiusce negotij, ideo est omnino rectè percipienda. Quare hic duo sunt explicanda: vnum quid per sanguinem, alterum, quid per peccatum sanguinis sit intelligendum. Quod attinet ad primum, sanguis potest dupliciter capi: vno modo pro massa sanguinea, altero modo pro succo sanguineo tantum. Distinctio hæc potest colligi ex Hipp. primo de Nat. hum. in primis illis textibus, atquè ex Gal. secundo de Diff. feb. 9. & 2. de Cris. 12. Quid igitur per sanguinem in definitione est intelligendum? Intelligi debet sanguis vtroquè modo acceptus, eo quod hic potest esse causa febris sanguineæ: Sanguis enim pro aggregato ex quatuor succis alimentalibus dupliciter potest affici; vel enim efferuescit, vel putrescit; si ferueścat, feruor hic est vel remissus, vel insignis; si remissus, fit febris, quæ ex Galeno nono meth. primo, re tantum est ephemera, nimirum febris illa sanguinea, quæ dicitur synochus sine putredine: nomine autem non est ephemera, quoniam excedit diem; est autem re ephemera, quia ex feruore remisso sanguinis in toto, accenduntur spiritus in corde existentes, quibus accensis fit febris, cuius caliditas communicatur toti corpori, & ideo cum caliditas totius pendeat ex feruore spirituum, sequitur febrem hanc esse re vera ephemeram.

Definitio. Definitionis explicatio.

Sanguis potest dupliciter accipi.

Sanguis pro massa potest dupliciter affici.

Causa synochi sine putredine immediata, & cur ephemerare, non aũt nomine dicatur.

Dubitatio. At dicet aliquis hoc esse falsum: quoniam asserit Auic. febrem hanc esse humoralem, vt ob id dixerint quidam, dari quartum genus febriũ; atq; præter Auic. dictum, idem videtur etiam suadere ratio; nam cum massa sanguinea principaliter accendatur in hac febre, qua accensa, efferuescunt deinde spiritus cordis: ideo febris hæc non debet dici re ephemera, sed potius humoralis. Solutio. Facillimum est huic difficultati satisfacere, licèt quidam impossibile id esse putent. Nam quando pleura inflammatur, adeo vt febrem pariat, quæ pleuritica dicitur, quid est illud, quod primum afficitur. Equidem si loquamur de inflammatione, ratione ipsius, primum, & principaliter afficitur pleura; at si loquamur de febre, primum quidem afficitur pleura, principaliter tamen afficiuntur humores; si enim non potest esse febris pleuritica, & putrida non principalis, nisi à loco inflammato emanent fuligines putridæ, quę petant cor, cordisquè humores inficiant, quibus calefactis, subsequitur deinde febris, quæ fieri non posset, nisi humores ita calefierent; ideo hoc multo magis dicendum est de febribus principalibus. Quapropter ad dubitationem propositam dicimus cum Galeno, synochum sine putredine esse febrem, re quidem ephemeram, quia licet massa sanguinea primùm afficiatur, non tamen principaliter afficitur, sed spiritus: ob id autem ab Auicenna humoralis dicitur, quia respicit non id, quod principaliter ratione febris, sed illud, quod primum afficitur, quod etiam exigit remedia, id est, massam sanguineam.

Quõ fiat febris pleuritica.

Ad rem igitur redeuntes dicimus, quod si massa sanguinea feruore afficiatur, & eo quidem remisso, tunc fiet synochus sine putredine: si autem in massa sanguinea fiat feruor insignis, vsquè adeò ipsa afficitur, vt secundum aliquas sui portiones degeneret in materiam ichorosam: & proinde in materiam excrementitiam, quam non ita amplexatur natura, custoditquè, quippè quæ solicita sit de alimento tantum, non de excremento. Si autem portio hæc ichorosa putrescat, tunc fiet synochus cum putredine: de qua agit Galenus nono meth. 3. & 4. & ideo non dicatis febrem hanc fieri ex sanguine, sed ex ichore sanguinis, vel ex sanguine in ichorem degenerante, qui sanguineus ichor nuncupari potest.

Synochus putrida fit ex ichore sanguinis, & sanguine.

Quod si contingat massam hanc putrescere, tunc fiet quidem febris sanguinea, attamen non erit illa, de qua nunc loquimur, id est febris sanguinea non pestilens; quando enim massa sanguinea, non modo feruet, verum etiam putresc t, non modo fit febris sanguinea, sed febris pestilens venefica; quia massa sanguinea non potest putrescere, nisi adsit causa valdè naturæ aduersaria, adeo quod fiat febris pestilens, vt suo loco audietis.

Sanguis pro quarto succo tantum dupliciter inficitur.

Si verò alia ex parte consideremus sanguinem pro quarto succo tantum, hic similiter inficitur, vel quia feruet, vel quia putrescit: si feruet,

ueat, feruor hic est, vel remissus, vel insignis: si sit remissus, fiet febris non putrida, eò quod nulla adest putredo, sed potest esse ephemera, quãdo ratione feruoris sanguinis efferuescunt spiritus cordis, mitissimaquè solet esse hæc febris: si sit insignis, ob insignem hunc feruorem succus hic sanguineus degenerat in bilem, secundum partem tenuiorem, secundum verò crassiorem, in melancholiam.

Vnde hic aduertendum ex Galeno secundo de diff. feb. nono (quem locum si vidisset Auicenna, rationes illas non proposuisset) vbi feruor est insignis in sanguine, tunc sanguis secundum portionem tenuiorem, in bilem, secundum verò crassiorem, in melancholiam ita degenerat, vt si hæ materiæ putrescant, non fiat febris sanguinea, sed vel biliosa, vel melancholica; eò quod sanguis degenerauit, vel in bilem, vel in melancholiam excrementitiam, quantuscunquè erat. Quod si succus sanguineus putrescat, (differentia autem est inter masam sanguineam, & succum sanguineum; succus namque sanguineus aliquando est ita dispositus ad putredinem, vt posit putrescere secundum aliquam sui partem tantum, antequam putrescat aliquis ex succis alimentalibus, licèt non adsit insignis causa ad introducendam putredinem, fieriquè synochus cum putredine. Masa verò sanguinea necesario requirit causam insignem ad introducendam putredinem in eam: & hinc est, quod ex putredine masæ sanguineæ fit necesario febris pestilens (v probabimus suo loco) nõ fit necesario febris pestilens, ex putredine succi sanguineis immò verò nõ potest fieri febris pestilẽs sãguinea, eò quod non requiritur causa adeo valida, adeoquè venefica: licèt dixerit Hipp. primo de natura humana 19. omniũ esse naturæ familiarisimũ. Verũ cum aliqui succi sint alimẽtales, ita dispositus potest esse sanguis, vt minus resistat causis putrefacientibus, quam reliqui succi. Ex succo itaquè sanguineo putrescente fieri potest febris. Aduertendum autem, putredinem hanc pose ese duplicem, vel leuem, vel insignem: per putredinem leuem, intelligo illam, quæ proponitur à Galeno secundo Aphor. 17. & præcipuè vndecimo meth. nono: illam scilicet, in qua sanguis est semimalus, nequè adeo putrescit, quin deduci rursus posit ad benignum: ex tali autem illius putredine fit febris verè sanguinea, eò quod sanguis putrescit sub forma propria.

Notatur Auicenna.

Putredo duplex.

Et hoc est quod voluit Auicenna, licèt non intellexerit Galenum, quia habuit codicem deprauatum. Hæc igitur febris est sanguinea, quia quando sanguis leuiter putrescit, putrescit sub forma propria, ita vt denuò posit ad benignum deduci.

Hæ tamen febres, licèt sint sanguineæ, à Galeno secundo de different. feb. nono, & secundo de Cris. duodecimo, dicuntur febres quodammodo biliosæ: vt ex hoc duo significet, vnum, hanc ese febrem sanguineam, non biliosam; si enim voluisset significare hanc ese biliosam,

Gal. locus explicatur.

liosam, non dixisset, quodammodo biliosam: alterum verò, hanc esse febrem quodammodo biliosam: nam licèt detur febris sanguinea, non tamen ob id necesse est constituere periodos plures tribus, sed tres tantum, nempè quotidianas, triduanas, & quatriduanas; febris enim hæc, cum sit quodammodo biliosa, est sanguinea, sed habet periodos de tertia in tertiam, vti febris biliosa.

Cur febris sanguinea periodicet de tertia in tertiam, sicut tertiana.

Ratio huius est, quoniam vbi inficitur sanguis, leui tamen putredine, tunc putrescit, vel secundum partem tenuem, (quod vt plurimum euenit) vel secundum partem crassam; si secundum tenuem, tunc vi putredinis sanguis non vertitur in bilem, sed in materiam quandam bili simillimam: vt ob id biliosas etiam periodos excitet. Quare febris hęc sanguinea statuitur quodammodo biliosa, eò quod periodos habet febris biliosæ. Eodem planè modo, si putredo, leuis tamen, occupet crassiorem sanguinis partem, portio hæc non degenerat in melancholiam, neque in atram bilem, sed in aliquid, quod est in confinio atræ bilis, vnde febris ab ipso producta, erit quidem sanguinea, attamen poterit etiam vocari febris quodammodo melancholica.

Cur feb. sanguinea dicatur quodam modo biliosa

Quod si quartus hic succus putrescat, sed insigniter, cum sic non putrescat sub forma propria, nec possit amplius ad benignum deduci, propterea ex ipso non fiet febris sanguinea, nec quodammodo biliosa, nec quodammodo melancholica, sed febris verè biliosa, vel verè melancholica: nam vbi succus sanguineus insigniter putrescit, cum non seruet amplius suam formam, si putredo occupet partem sanguinis tenuiorem, tunc sanguis verè vertitur in bilem excrementitiam exactè, nō quodammodo, ex quo postea humore non fit febris sanguinea, sed febris verè biliosa, eò quod fit ex tenui parte sanguinis conuersa verè in bilem excrementitiam. Idem etiam dicendum est de parte crassiore sanguinis, hæc enim ob insignem putredinem vertitur in bilem atram, vnde fit febris non quodammodo melancholica, sed verè melancholica, quæ periodos habet de quarto in quartum. Ex his patet, quid intelligamus per sanguinem peccantem: intelligimus enim peccantem, non modo simpliciter, sed etiam in venis.

Per sanguinē peccantem quid intelligendum.

Vnde sententia fuit Auicennæ, febres sanguineas esse continuas, & inseparabiles, voluit etiam sanguinis locum esse intra venas. Atque maximo sanè cum artificio dicit, febres sanguineas esse continuas, & inseparabiles: dicit enim continuas, vt significaret, febrem sanguineā, non desinere ad infebricitationem: addidit inseparabiles, quia potest esse febris continua per subingressum paroxysmorum: erunt quidem febres suaptè natura intermittentes, eò quod materia putrescit extra venas, sed dicentur continuæ per subingressum, quoniam antequam prior desinat febris, altera superuenit: Vt igitur significaret, febrem sanguineam esse omnibus modis continuam, dicit ipsam esse conti-

Auic. locus declaratur.

nuam

nuam inſeparabilem: & hoc fit ob ſanguinis naturam. Vnde ex Hippocr. primo Aphoriſmorum agente de habitu athletarum, vbi aderat ſumma illa ſanguinis redundantia, diſrumpebatur vas, vel ſuffocabatur calor. Sed aduertendum, venas has eſse varias, ſunt enim venæ totius, & venæ partis: venæ totius ſunt illæ, quæ ſpectant ad eas partes, quæ ſunt inter alas, & inguina, & ſunt magna vaſa: ſunt etiam aliæ venæ remotiores, ad totum tamen ſpectantes.

Venæ ſunt in dupllci differentia.

Vnde ſi ſanguis peccet in magnis illis vaſis, febris fit ſanguinea, vnam tantum habens acceſsionem, & nihil aliud eſt, quam ſynochus vel cum putredine, vel ſine putredine: ſed cum putredine ichorum, non maſsæ ſanguineæ. Si autem redundet ſanguis in uenis remotis, fiunt febres ſanguineæ, quæ habent periodos, non tamen deducentes ægros ad infebricitationem. Si verò redundet ſanguis in uenis partium, fiunt febres ex affectu ueluti inflammatorio, & ſi pars ita inflammetur, ut ſanguis reperiatur, non modo in uenis partis, ſed etiam in partibus, tunc fiet affectus uerè inflammatorius; tunc tamen non erit febris principalis, ſed accidentalis, de qua hic non loquimur: dicit tamen Galenus loco citato, loquens de his febribus, ſi ſanguis inficiatur, putreſcatuè in uenis alicuius partis, & fiat inflammatio, apparere acceſſiones de tertia in tertiam, ut in pluribus; nam rationi conſonum eſt, ut ſanguis, qui fluit in aliquam partem, uel quia tranſmittatur, uel quia attrahatur, ſit portio ſui tenuior, quæ degenerat in materiam potius bili ſimilem, vnde fit etiam febris quodammodo bilioſa.

At ſi febris hæc fiat ex inflammatione, eſt febris quodammodo bilioſa non principalis. De cauſis non eſt quod hic loquamur.

Quæſtio de cauſa ſynochi cum putredine.

Reuocatur in dubium, vtrum ſynochus cum putredine fiat ex ichoribus, an potius ex humoribus. Nos pro huius rei veritate reſolutè dicimus, ſynochum cum putredine nequaquam fieri ex humoribus, ideſt ex ſanguine ſumpto pro aggregato ex quatuor ſuccis alimentalibus, ſed ex maſſa ſanguinea ex quatuor ichoribus; quæ veritas primum explicanda, deinde Gal. authoritate confirmanda eſt.

Per quatuor ichores quid intelligatur.

Quoad primum, cum dicimus ſynochum putridam fieri ex putredine quatuor ichorum, per quatuor ichores, intelligimus maſsam ichoroſam, non omnibus modis acceptam, ſed correſpondentem maſſæ humoroſæ peccanti in quanto; ichores enim proportione reſpondenr ſuis humoribus: nam cum in ſynocho adſit plenitudo, & ideo vigeat ſanguis, & maſsa humoroſa peccans in quanto: propterea hi etiam ichores, exiſtente hac plenitudine, debent eſse correſpondentes dictæ maſsæ, ideſt, ſicut in maſsa humoroſa peccante in quanto, in plenitudine propoſita, ſuccus ſanguineus maximè ſui copia reliquos excedit ſuccos, ita vt ſit plenitudo illa inæqualis, in qua maximus eſt exceſsus ſecundum ſuccum ſanguineum; à ſimili oportet, vt in maſsa ichoroſa

ichor

ichor ſanguineus maximè excedat alios ichores. Hinc neceſsario ſequitur, vt corpus ſynocho correptum, nec frigidioris, nec calidioris tẽperaturæ ſit: ſi enim ſit frigidi temperamenti, tunc redundat potius maſſa ſanguinea pituitoſa, peccans in quali, quam maſſa ſanguinea tan tum, ex qua maſſa pituitoſa nequaquam fit ſynochus; ſed ſi maſſa hæc ichoroſa, quæ correſpondet maſsæ humoroſæ pituitoſæ, putreſcat in magnis vaſis, fiet febris continens, quæ poterit etiam dici cauſus pituitoſus, ex ichore tamen, ſed nothus: quod etiam dicendum eſt, ſi maſsa fuerit melancholica, fiet enim ſimiliter nothus. Quod ſi calidius ſit corpus, tunc multiplicabitur maſſa ſanguinea biliosa, excedet bilis, corpuſquè bilioſum erit, vnde etiam maſsa ichoroſa erit bilioſa, ex qua fiet febris continens, & cauſus, qui plurimum cauſi exquiſiti naturam ſapit. At ſi corpus ſit athleticum, atquè etiam temperatum, in quo redundet ſanguis: ſimiliter etiam ichor ſanguineus excedet reliquos ichores, fietq; ſynochus, de qua eſt ſermo.

Probatur ſynochum putridam fieri ex ichorum putredine: Prima ratio. Galeni locus explicatur.

Sed hanc eandem veritatem ex Galeno etiam confirmemus. Galen. itaq; 9. meth. 3. loquens de ſynocho putrida, dicit, hanc fieri ex quatuor ſuccis æqualiter putreſcentibus: per putredinem autem æqualem intelligit putredinem inuadentem quam celerrimè omnes ſuccos, ita vt non reperiatur vna portio ipſorum putrida, & altera putredinis expers, ſed neceſsario putredo inuadat æqualiter omnes ſuccos, ideſt ſecundum omnes ſui partes. Quæ explicatio deſumitur ex Galeno loco citato, vbi dicit, febrem hanc fieri in corpore calido, non autem in frigido; frigidum enim non poteſt hanc admittere febrem; eò quod ſui frigiditate reſiſtit, quominus cauſa putrefaciens cito communicetur omnibus corporis partibus, æqualiterquè ſuccos omnes inuadat. Si ergo in corpore frigido non fit febris, quia frigiditas prohibet, quominus putredo omnibus ſuccis æqualiter impartiatur. Sequitur in hac febre omnes ſuccos æqualiter putrèſcere. Si itaque hoc modo intelligi debet Galenus, (non enim aliter intelligi poteſt) ſi dicamus ipſum loqui de ſuccis alimentalibus, vellequè putridam ſynochum fieri ex ipſorum putredine, quæritur, numquid loquatur de inſigni, an de remiſsa putredine; non de inſigni quidem loqui poteſt, eo quod febris eſset, non modo ſynochus putrida, ſed etiam peſtilens, quæ à reliquis diſcrepat putredinis excellentiâ: neq; etiam dicendum eſt, eum de remiſsa loqui: quoniam etiamſi remiſſa ſupponatur putredo, cum tamen ſit in qualibet portione ſanguinis, (aliter enim non eſſet æqualis putredo) non eſset poſſibile vires adeo conſiſtere, vt permitterent euacuationem ſanguinis vſque ad animi deliquium. Quare dicendum eſt, eum non loqui de ſuccis alimentalibus, ſed de ichoroſis. Ad hæc, ratio non dictat, vt cauſa putrefactiua æqualiter agat in quatuor ſuccos alimentales: nam cum ex Hipp. primo de natura humana 19. ſanguis ſit valdè familia-

Confirmatio rationis.

ris, immò inter omnes succos familiarissimus naturæ, rationi consentaneum esse videtur, vt reliqui succi putrescant, deinde vero sanguis: & potissimum, quia si supponatur leuem esse putredinem, necessarium est eam produci à causa putrefactiua leui, quæ non potest æqualiter omnes succos putrefacere. Si igitur putredinis causa est remissa, & magis resistit sanguis, quomodo æqualiter aget in quatuor succos? hoc quidem mente concipi non potest. Quare per quatuor succos, intelligere oportet succos ichorosos, non alimentales.

Eadem etiam veritas adhuc confirmatur à Galeno nono meth. 3. vbi dicit, corpus synocho correptum esse repletum calidis excrementis, & redundare etiam succis alimentalibus, nempe masa illa peccante in quanto; oportet enim illud esse corpus calidum plethoricum: quo stante, si ei causa putrefaciens occurrat, quid potius putrefiet, calidane excrementa redundantia, an succi alimentales? Sed nemo adeo demens assereret, putrescere potius succos alimentales Necesse ergo est vt putrescant calida excrementa, quæ cum à natura non custodiantur, facilè putrescunt: hæc autem sunt ea, quæ succis proportione respondent, nempè ichores, qui sunt portiones excrementitiæ, emanantes ex masa sanginea efferuescente. Secunda ratio Ichores quid

Tertio veritatem hanc confirmat Gal. 9. meth. 4. vbi ait, in febre, ex cutis stipatione, nos posse insignem moliri euacuationem; vsque etiam ad animi deliquium: secus autem esse faciendum, si procedat ex corruptela humorum. Si ergo dicamus, in synocho putrida non putrescere ichores, sed quatuor succos alimentales, non licebit mittere sanguinem vsque ad animi defectum: quod tamen faciendum esse præcipit Galenus: ipse enim loco citato, in synocho cum putredine per venam sectam sanguinem euacuat vsque ad animi defectum, non alia sanè de causa, nisi quia cognouit synochum putridam fieri tantum posse ex putredine, non humorum, non succorum alimentalium, sed ichorum. Tertia ratio.

Postremo hoc etiam aliqua ex parte comprobari potest ex Galeno 9. meth. primo, vbi loquens de synocho, prout in se continet, & synochum cum putredine, & synochum sine putredine, dicit, febrem hanc accedere ad vtrunque genus, idest, ad genus ephemerarum, & ad genus putridarum: sed ita tamen accedere, vt non referat naturam extremorum, idest, vel putridarum, vel ephemerarum. Quod dictum sic est intelligendum, synochus est genus quoddam febris, quod prædicatur de synocho sine putredine, & de synocho cum putredine. Quò ad synochum absque putredine, febris hæc ex Galeno, licet nomine nō sit ephemera, est tamen re ephemera, multumquè accedit ad genus èphemerarum, non tamen exquisitè sapit naturam ipsarum: eo quod fit ex Auicenna in hoc capite, ex humoribus, qui tamen dum feruent, Quarta ratio. Gal. locus explicatur.

reddunt

reddunt spiritus cordis in calefacto esse, primum tamen humores ipsi incalescunt. In febre autem ephemera exactè, quæ fit ex primitiua causa, non primum accenduntur humores, sed spiritus; in synocho verò sine putredine, spiritus principaliter quidem accenduntur, sed non primum; & ideo non sapit exquisitè naturam ephemerarum, sed illi proximè accedit. Quod si consideremus synochum cum putredine, eiusquè naturam, exactè videtur referre naturam putridæ febris, eò quod in ipsa est putredo, humores enim cordis ob putridas fuligines accenduntur. Quare hæc adeo exquisita febris putrida apparet, vt nihil ei deesse videatur: at nihil quidem deesset, si ex humoribus fieret, sed cũ fiat ex ichoribus, hinc est, quod accedit ad genus putridarum, non ita tamen, quin aliquid illi deficiat; eo quod non humores, sed ichores putrescunt. Constitutum itaq; sit, synochum putridam nequaquam fieri ex quatuor humoribus, sed necessario ex quatuor ichoribus massæ sanguineæ correspondentibus.

Synochus putrida vnde fiat.

Quod attinet ad differentias, hæ possunt desumi à materia, & à loco; materia hæc potest esse, vel sanguis, vel ichor sanguinis, vnde febres fiunt synochi, quodammodo biliosæ, & quodammodo etiam melancholicæ: ex sanguine fiunt synochi sine putredine, ex sanguine accepto pro quarto succo solùm, fiunt febres quodammòdo, vel biliosæ, vel melancholicæ. A loco, si materia peccet in vasis magnis, fiunt febres continentes; si in paruis, fiunt continuæ proportionatæ; si in venis partis, fiunt febres prouenientes ex affectu veluti erysipelaceo, & quoniam vt plurimum fit inflammatio, non autem affectus veluti inflammatorius.

Differentiæ.

Verum quoad continentem, febris huius ex Galeno nono meth. 3. triplex est differentia: vel enim æqualiter eundem tenorem seruat; vel augendo progreditur: vel decrescendo procedit. Huius causa nulla est alia, nisi quia discrimen est, vel in vapore, vel in ichore: in vapore quidem, in synocho sine putredine; in ichore verò, in synocho cum putredine, quod sic declaro. In synocho sine putredine cum sanguis efferuescat, sed remissus sit feruor, non gignuntur ichores, sed vapores tantum emanant: vnde si contingat, vt æqualis sit portio vaporum, qui generantur, portioni eorum, qui resoluuntur, febris eundem seruat tenorem, eò quod æqualis est vaporum, & generatio, & resolutio: contra verò inæqualis erit febris, nam si maior sit portio vaporum, qui resoluuntur, quam eorum, qui regenerantur, febris erit decrescens; si verò oppositũ fiat, febris erit augescens: atque hinc fit, vt quo magis corpus erit calidum, & repletum, magisquè stipatum, ita etiam maior fiat vaporum regeneratio, quam resolutio. Idem est dicendum de synocho cum putredine; nam cum hæc febris fiat ex ichoribus, si massa sanguinea insigniter efferuescat, vt generentur, emanentquè ichores, interdũ

Continens triplex.

æqualis,

æqualis, interdum verò inæqualis est eorum portio, & quæ generatur, & quæ resoluitur: vnde quod dictum fuit de vaporibus, dicendum est etiam de ichoribus.

Propterea ex Galeno loco citato, & ex Auicenna potissimum, febris hæc dignoscitur ex pulsu pleno, veloci, & magis veloci, quam frequenti: ratio huius est, quoniam sanguis redundat, vnde pulsus est magnus secundum omnes dimensiones, virtus enim est valida, ita vt possit in omnes dimensiones amplificare arterias. Pulsus est plenus, ob copiam sanguinis, est velox, propter adauctam necessitatem euentandi insignem calorem cordis: & ob eandem causam etiam frequens est: magis tamen velox, quam frequens, quia virtus est robusta. Præterea non adest insignis mordacitas; sanguineæ enim febres sunt mites, respectu videlicet aliarum febrium; vbi autem febris, ibi etiam necessario caloris mordacitas. Insuper adsunt signa sanguinis copiosi, vt rubedo in facie, & præcesserunt causæ, quæ potuere sanguinem multiplicare. An verò sit febris continens, necnè, id facillime colligetis, quia continens vnicam habet accessionem; non continens verò plures habet accessiones. Sed cognoscere oportet, quando febris est continens, an sit synochus cum putredine, an synochus absque putredine.

Signa. A Pulsu.

A Calore.

A Colore.

Cognoscitur itaquè febrem non putridam à reliquis differre cum Galeno nono meth. tertio, potissimum ex tribus, ex pulsu, lotio, & calore; ex pulsu, non enim aderit in eo inæqualitas, quæ quidem percipitur in synocho cum putredine. Per inæqualitatem, non intelligatis inæqualitatem febrilem, quæ reperitur in qualibet febre, immo in ephemera re, & nomine, nedum in synocho sine putredine; sed intelligatis inæqualitatem illam, in qua velocior est systole diastole, ratione putredinis, & præcipuè inter initia febris. Ex lotio: hoc enim putredinem indicabit, magisquè mutabitur, & magis coloratum fiet in synocho cum putredine, quam in synocho sine putredine, in quo nullam, vel certè exiguam habet mutationem. Ex calore; aderit namque caloris acrimonia, qualis proposita fuit in sermone de signis febrium putridarum, in synocho cum putredine, quæ non erit in synocho sine putredine: tùm quia nulla adest putredo, tùm etiam quia feruor in sanguine est mitis.

Signa synochi sine putredine.

A Lotio.

A Calore.

Dicit autem Auicenna in hac febre opus esse, non refrigerare tantum, sed etiam euacuare, crassefacere, attenuare, mundificare, digerere: quæ dicta, licet difficilia videantur, possunt tamen facilè intelligi, si ad methodum medendi confugiatur, id est, ad indicantia principalia, quæ sunt tria, virtus, febris, & materia, quæ est causa febris. De virtute ne verbum quidem facit Auicenna, eò quod ipsa semper supponi debet in quocunquè morbo; & ideo requirit sermonem, non particularem, sed generalem, & ob id supponit virtutem ex alibi traditis,

Indicationes

Indicãs principale triplex

& potis-

& potiſſimum etiam,quia in ſynocho virtus eſt vſquè adeo robuſta, vt non concurrat tanquam indicans vitale, ſed potius vt indicans curatorium ex accidenti; non enim virtus poteſt eſſe indicans principale, niſi quatenus eſt indicans vitale.

Cur Auic. nō conſiderauit febrem.

Neque etiam conſiderat Auicenna indicationes, quæ deſumuntur à febre, eò quod egit de ipſis in tractatu de cura febrium putridarum in genere. Reſpexit itaquè ſolum materiam, quæ quidem in his febribus eſt duplex; vel enim eſt maſſa ſanguinea, vel materia prodiens ex feruore maſsæ ſanguineæ. Si conſideremus maſſam ſanguineam, ab hac deſumuntur indicationes, prout ipſa peccare poteſt, vel in quanto, vel in quali: ſi peccet in quanto, oritur indicatio euacuandi: & ideo dicit, opus eſse euacuare, & quidem copioſe, immò per venam ſectam; ſiquidem in ſynocho adeſt valida plenitudo, quæ vehementem facit morbum. Si conſideremus maſsam hanc, ratione qualitatis, hæc eſt, aut ſincera, aut miſta, ſi ſincera, peccat, vel in prima, vel in ſecunda qualitate: ſi in prima, peccat eò quod feruet, & ideo ex Auicenna oritur indicatio refrigerandi: vnde dicit, refrigerandum eſse ratione non febris, ſed materiæ, quippe qui hauriat indicationes à materia ſola: ſi autem peccet in ſecunda, peccat, quia ſanguis eſt, aut craſſior, aut tenuior; & propterea ait, interdum opus eſse craſsefacere, dum reſpicit ſanguinem tenuiorem: interdum verò attenuare, dum oculos dirigit ad ſanguinem craſſiorem. Quod ſi ſanguis ſit miſtus, oritur indicatio mundificandi: ratione demum materi,æquæ generatur a feruore ſanguinis, oritur indicatio digerendi, id eſt, diſtribuendi ad circunferentiam, atquè diſsoluendi, & eradicandi, ſiuè ſint vapores in ſynocho ſine putredine, ſiuè ſint ichores in ſynocho cum putredine.

Materia in febribus eſt duplex.

Prognoſticū.

Cum dixerit Galenus ſecundo Prognoſt. 27. morbum fore ſalubrem, vbi adeſt exuperantia integerrimi humoris, id eſt ſanguinis: ideo licet colligere, febres ſanguineas eſſe potius ſalubres, quam lethales, ſiquidem hæ originem ex benigno humore, id eſt ex ſanguine ducunt. Excipiuntur tamen febres ſanguineæ peſtilentes, quia oriuntur non modo ex ſanguine, ſed etiam ex maſſa ſanguinea putreſcente; febres autem ſanguineæ, & præcipuè ſynochus, ſiue cum putredine, ſiue ſine putredine fit ex ſanguine, non putreſcente, ſed ferueſcente tantum. Ob id ſtatuendum eſt, ſynochos eſse febres ſuapte natura ſalubres: eò quod & virtus eſt valida, & morbus eſt mitis, ita vt dictet ratio, morbum mitem ſuperari poſse à virtute valida. At ſi quis committatur error, ex Galeno nono meth. quarto, & quinto, fieri poteſt, vt febres hæ lethales euadant, vt ſynochus non putrida fiat putrida; & putrida fiat peſtilens. Præterea aduertendum eſt, ſynochum ſine putredine eſse febrem multo ſalubriorem ſynocho cum putredine. Si loquamur de ſynocho putrida, cuius tres ſunt ſpecies, ſynochus procedens augendo eſt periculoſior;

culosior; minus periculosa, si eundem seruet tenorem, adhuc minus periculosa, si sit decrescens; ratio huius est, quoniam febris est magis tuta, quando excrementum, siue sit vapor, siue ichor, in minori copia regeneratur, quam resoluitur; cuius oppositum dicendum est, si febris opposito modo se habeat. Tandem & hoc statuendum est, febrem procedentem ex sanguine tenuiori esse salubriorem febre proueniente ex sanguine crassiore. Cum igitur febris hæc sit salubris, modo non fiat error, ob id breuiter de remedijs febrem hanc expellentibus à nobis est agendum.

Quantum itaquè ad sectionem venæ, si quæ febris exigit sectionem venæ, eam exigit potissimum synochus; in hac enim adest plenitudo, & ea quidem satis valida, licet validior sit in synocho cum putredine. Plenitudo autem considerari debet ratione, non modo vitij, quod actu producitur, sed etiam illius, quod potest excitari; plenitudo enim actu faciens synochum sine putredine, nisi occurratur, potest facere synochum cum putredine. Accedit, quod in hac febre nihil adesse potest, quod reluctetur; nam cum febris hæc corripiat corpus iuuenile, calidum, plethoricum, & carnosum, nulli dubium est, virtutem esse potius robustam, quam debilem.

Curatio. Chirurgia.

Propterea Gal. nono meth. quarto, in synocho, non modò sine putredine, sed & in synocho cum putredine sanguinem euacuat per venam sectam, & vsque ad animi deliquium, licet tanta missio sanguinis non placeat Auerroi. Immo Auerroes septimo Coll. reprehendit Galenum dicens, non debere nos tantam moliri euacuationem: quoniam natura, quando rectè operatur, nunquam euacuat vsquè ad syncopen: Medici autem naturæ imitatores esse debent. Sed errauit Auerroes, eò quod non distinxit defectum animi à syncope; non enim decet euacuare vsque ad syncopen, sed licet quidem vsq; ad animi defectum; non enim est expectandum, vt pulsus maximè cadat, hominesquè obmutescant, sed vt mediocriter refrigerentur corpora, & aliqua appareat in pulsu mutatio. In defectu animi loquuntur homines, aut certè loqui possunt, at in syncope nequaquam, & euacuatio hæc in synocho est maxime salutaris, eo quod tollitur abundantia, & tepescit etiam feruor; euacuamus enim, & refrigeramus, quæ duo sunt necessaria in hac febre. Natura etiam tempore crisis, vbi rectè operatur, interdum molitur euacuationem vsquè ad animi deliquium, nunquam verò vsquè ad syncopen. Vnde etiam Auicenna cognoscens esse per quàm salutare vt copiosus sanguis educatur, dicit, si accidat fluxus sanguinis narium, hunc non esse cohibendum, nisi maxima adsit necessitas: nisi scilicet homo deducatur, non modo ad lipothymiam, sed etiam ad syncopen. Quapropter ille etiam probat magnam sanguinis euacuationem.

Auerroes cõtra Galenum

Auerrois error.

Terminus missionis sanguinis in hac febre.

Differentia inter defectũ animi & syncopen.

Ego

Sẽtentia propria circa sectionem venæ.

Ego tamen, vt ingenuè hac in re meam proferam sententiam, non consulo, vt in synocho, siue putrida, siue non putrida fiat sanguinis missio vsquè ad lipothymiam: res enim est nimis periculosa, ex Galeno nono meth. decimo, non possumus enim esse ita prudentes, vt inhibeamus, si id præstemus, ne succedat etiam syncope, à qua arcendi omnino suntægri. Quare secta vena tangatis pulsum, & cum primum obseruabitis mutationem in eo euidentem ad paruitatem, & inæqualitatem, illico sistatis sanguinis missionem, & hanc potius repetatis: hic enim agitur de vita hominis, & euacuato sanguine in maiori copia, quam par sit, homo versatur in maximo vitæ discrimine: hacq; de causa non ex toto redarguendus est Auerroes.

Modus. Tempus.

Quod spectat ad modum, & reliqua, hæc supposita sint ex alibi traditis. Præter tamen rem non erit, paucula quædam in medium afferre de tempore: & potissimum, quia ab alijs fortasse non ponderantur hæc Galeni dicta, quorum tamen recta intellectio maximè conducet ad curationem harum febrium. Galenus itaquè nono meth. quarto, ubi recenset historiam liberi cuiusdam correpti synocho sine putredine, ipsius, curationem aggrediens, illi tertia die venam aperuit, licet prima die, vel saltem in principio secundæ illius curationem suscepisset, & bis in die illum inuiseret: siquè rectè ponderentur dicta ipsius, conspicuum erit non secuisse venam in principio, sed circa medium illius diei, decima scilicet hora post secundam diem: referens verò curationem serui cuiusdam ait, in principio secundæ diei, prima scilicet visitatione, statim illi venam secuisse. Quæritur ergo, quæ fuerit ratio huius diuersitatis. Non est quod dicatis, id factum fuisse, eo quod esset inter indicantia dissensio, quod fortasse ab aliquibus dici posset: eo quod Galenus loco citato ait, quod cum conuenissent medici, habitus est sermo de venæ sectione, fuit tamen auxilium hoc in aliud tempus dilatum. Vbi propterea non dicit, ipsius fuisse sententiam, vt vena secaretur: quod si fuisset, dubio procul dixisset, in errore fuisse medicos illos, & eius consilium fuisse, vt vena secaretur, & quamprimum, sicuti dicit alibi, vbi solet redarguere alios practicantes. Quare horum dimissa solutione, dicamus nos, confugiendum esse ad methodum medendi, cuius virtute omnes possunt difficultates tolli. Sciendum igitur, quod tempus agendi desumitur ex præsentia indicantis, & ex absentia impedientis: vnde cum in synocho cum putredine adesset præsentia indicantis, nullumquè adesset impediens, iure illico secta fuit vena. Contra verò in synocho sine putredine, cum nec adesset vis indicantis, atque præsto esset id, quod aliqua ex parte impedire poterat, optimo iure non statim aperta fuit vena, sed postea, id est, non prima, nec secunda, sed tertia die; id autem declaro, & primum considero synochum sine putredine. In plenitudine synochi sine putredine non est

Dubitatio. Quorundam solutio confutatur.

Solutio propria. Quando agẽdũ vnde colligatur.

est tanta vis, quanta est in plenitudine synochi cum putredine, in qua quidem febre feruor est insignior, vt ob id generētur ichores putrescentes, qui feruor non est in synocho sine putredine. Et ideo hoc aliqua ex parte insinuans Galenus ait, in synocho non putrida posse putredinem excitari, id est, synochum absquè putredine posse degenerare in synochum cum putredine, prima, secunda, vel tertia die: vt ex hoc significaret, non oportere, vt in synocho sine putredine transeamus tertiam diem: nam si perseuerauerit feruor, fiet putrida, nisi occurramus. Vnde cum putredo immineat modo prima, modo secunda, modo tertia die, prout febris est intensior, vel remissior; si remissior sit, nullum est periculum, vt prima, nec secunda die febris non putrida mutetur in putridam, sed potius tertia die: si verò sit intensior, imminet periculum ne id secunda die eueniat: si sit adhuc intensior, id prima etiam die fieri potest.

Gal. locus declaratur.

Vnde Galenus iure optimo distulit venæ sectionem vsque in tertiam diem, propterea quod synochus, de qua ibi loquitur, erat febris valde remissa, adeo vt medici in ancipiti versarentur, num esset febris ephemera re, & nomine, an verò synochus. Quare quando accesseritis ad laborantes synocho sine putredine, si febris fuerit remissa, poteritis differre sectionem venæ: sin minus, quamprimum venam secare debetis. Præterea aderat aliquid, quod impedire poterat. Vnde videatis quæso, quàm assiduè Galenus dirigat oculos ad methodum medendi: non enim ibi loquitur de synocho in genere, nec in specie, sed de indiuidua, id est de illa, qua correptus erat liber ille, & dicit ad fuisse cruditates, quæ quidem habent rationem antecedentis, vt primum esset occurrendum cruditatibus in ventre existentibus; deinde verò secanda vena. Iure igitur potuit differre sectionem venæ, vsque ad tertiam diem in synocho non putrida. At in synocho putrida aderat præsentia indicantis, & vis quidem insignis: quia febris erat putrida, & iam actu aderat putredo, nec quicquam interdicebat; non enim proponit seruum cruditatibus refertum: & ideo mirum non debet esse, si statim in synocho cum putredine venam aperuit. Omitto nunc cucurbitulas, & id genus alia, quoniam non est, quod eadem in quocunq; morbo repetam.

Quō sit procedendum in synocho non putrida circa tempus secādi venam.

De Cucurbitulis.

Paucis itaquè absoluam, medicamenta, quæ non alia esse debent, quam respicientia scopos propositos in superius traditis. Oportet igitur vt medicamenta sint mundificantia sanguinem, attenuantia, crassefacientia, refrigerantia, digerentia, dissoluentia. Hic non reddo rationem, quia patet ex supra traditis, in sermone de indicationibus. Quoad mundificantia, probat Auic. vsum, & hunc quidem frequentem cassiæ fistulæ: sed licebit etiā vti manna, syr. ros. sol. infusione tamarindorum, & huiusmodi alijs vim mundificādi habentibus, citra calidita-

Pharmacia.

Medicamēta

Mundificantia.

Attenuantia. tem, de quibus alias diximus. Quoad attenuantia, ex Galeno vndecimo meth. nono, expedit vti oxymelite; sed licet vti etiam syrupo acetoso simplici, emulsione seminum melonum; hæc enim, vt dicit Auicenna, debent esse attenuantia, simul, & extinguentia feruorem, & ideo non debent esse calida. Optima itaque erit mulsa aquosa, optimũ quoquè erit medicamentum, si paretur hoc modo, Rec. syr. acet. simplic. vnc. j. s. emulsionis seminum peponum vnc. j. aquæ hordeaceæ vnc. 11. misce. Si autem sanguis sit tenuior, oportet vti incrassantibus;

Incrassantia. vnde Auicenna plurimum laudat iuiubas; iubet enim, vt capiantur centum iuiubæ, & decoquantur in libris quinque aquæ, ad consumptionem tertiarum duarum: dèinde vt aliquid sacchari admisceatur, sed quoniam dulcia facile bilescunt, bonum erit illius parum admiscere.

Practicantiũ quorundam error. Præterea vnum proponit Auic. & notatu quidem dignum circa iuiubas, nempè, nequaquam illis vti debere, si crassior sit sanguis, propterea quod incrassant. Vnde maxime errant practicantes illi, qui in qualibet pleuritide, in quacunque destillatione in pectus, siue ex materia tenui, siue ex materia crassa, quomodocunque, vtuntur iuiubis: quamuis sint auxilia pectoralia. Isti inquam, grauissime errant, quia vbi materia est crassa, nequaquam illis vti licet, eò quod, vt diximus, incrassant. Quare expedit vti iuiubis, & syrupis paratis ex rosis, & aliquibus alijs, in quibus aliqua sit incrassandi vis, qualis est vsus symphyti, consolidæ: hæc enim habent vim incrassandi moderatè, & citra caliditatem. Probantur etiam refrigerantia, vt est frigida. Sed aduertendum ex Galeno nono meth. quarto, & quinto, tunc vtendum esse frigida, quando posthabita est venæ sectio, quam tamen spernere non oportet: nam, vt dicit Galenus, in hac febre oportet, & euacuare, & refrigerare: si posthabita fuerit venæ sectio, quæ euacuant, & calefaciunt, calefaciendo nocent: quæ euacuant, & refrigerant densando solent obesse, ratione copiæ; & ideo in maximo periculo positi sunt febricitantes, quando ipsis non secta est vena: si autem contingat ipsam non fuisse sectam, vel medici negligentia, vel ægri inobedientia, tunc maxime expedit vti frigida; eò quod ab hac extinguitur feruor, quo extincto, ita roboratur virtus, vt ea occurrat etiam abundantiæ, faciendo euacuationes per sudorem, vel per alias vias.

Refrigerantia.

Quando vtendum sit frigida.

De frigidæ autem administratione aliàs abundè diximus; hoc vnũ tamen nunc est aduertendum, corpus synocho affectũ magis perferre frigidã, quã corpus febre ardente detentum: ratio huius est, quoniam corpus synocho laborans est carnosum: gracile verò est corpus illud; quod vexatur à febre ardente: corpora autem carnosa magis tolerant frigidam, quam gracilia. Præterea oportet etiam vti digerentibus, ratione ciborum putrescentium, vt digerantur materiæ istæ, & in ex-

Digerentia.

timas partes distribuantur in vias decentes, vt ad cutim, & ad vias lotij. Vnde probantur ea, quæ proponit Galenus vndecimo meth. nono, veluti radices apij, petroselini, quæ in aqua decoquantur, quæ si fuerit hordeacea, fiet optimum medicamentum digerens, idest, distribuens materias in partes ignobiles: vnde licebit etiam vti oxymelite, ex Galeno loco citato, Postremo sunt dissoluentia materias iam digestas, & sunt ea, quæ proponuntur à Galeno loco citato, veluti balneũ aquę dulcis, inunctiones ex oleo chamęmelino De quibus alias in primo libro in cura febrium putridarum in genere diximus. Dissoluentia.

Quare sufficiat pauca tantum de victu afferre: Galenus itaque dat mulsam, & ptisanam, in quibus exhibendis hunc ordinem seruat, vt paulò post venæ sectionem det mulsam: deinde paucis ab hinc horis det ptisanam. Hoc autem modo progreditur Galenus, quia eum non latet, post euacuationem sanguinis vsque ad animi deliquium per sectam venam, roborandas esse vires, alimento tamen exiguo: quia post sectionem venæ non exhiberi debet cibus copiosus: quoniam cum venæ tunc inanitæ nimis auidè alliciant, alimentum crudum sugerent: & ideo Galenus dat paucum cibum, id est mulsam: At quoniam mulsa non sufficiebat ad roborandas vires nimium labefactatas, propter missionem sanguinis vsque ad animi defectum: ideo post concoctam mulsam dat cibum minus tenuem, nempè ptisanam. Auicenna autem dicit, opus esse post animi defectum exhibere cibum attenuantem, & talem cibum exhibens subdit. *Et ratione syncopis dabis panem cum agresta*. Vnde exhibet, modò attenuantia, modò crassefacientia: præbet enim agrestam, & corpus lentium, in quibus est vis crassefaciendi. Id autem facit Auicenna, ne recedat à suis fundamentis: cum enim in indicationibus dixerimus, quod oportet modò attenuare modo incrassare, prout sanguis est, vel tenuior, vel crassior: propterea Auic. respiciens sanguinem tenuiorem, dat panem cũ agresta: respiciens verò sanguinẽ crassiorem, dat victum subtilem, id est, attenuantem, ratione tenuitatis substantię, nõ autem ratione caliditatis. De vino, & reliquis nihil prorsus dico, quia hęc satis, superquè per se nota sunt. Et hæc de febribus sanguineis dicta sufficiant. Diæta. Auic. locus declaratur.

DE FEBRIBVS PITVITOSIS, & primum de quotidianis.

Continuatio Ordinis ratio cum Auic.

ABsoluta febrium biliosarum, atquè sanguinearum tractatione, vnà cum Auic. duce nostro de pituitosis agendum est: quem ordinem fortasse hac de causa seruauit, quia cum primum locutus sit de febribus biliosis, vtpotè de febribus igneis, antequam descendat ad febres melancholicas, atquè, vt ita dicam, terrestres, ordinis ratio exigere videtur, vt de febribus pituitosis, vtpotè de febribus aqueis pertractet. In hoc autem negotio Auic. more suo nos exercet in triplici parte medicinæ, pathologica, simiotica, & curatrice, & plura etiā constituit capita in hac materia. Nos autem nihil quod necessarium sit omittentes, ordinem consuetum seruabimus, vt nulla prorsus sit pituitosa febris, quæ à nobis non sit proponenda, vna tantum excepta, nempè febre pituitosa syncopali, de qua in hoc tractatu de febribus pituitosis non agemus: ratio huius est, quoniam cum febris syncopalis sit febris communis, tùm pituitosæ, tum biliosæ etiam febri, in tractatu proprio febris syncopalis, de pituitosa etiam syncopali agemus. In primis itaquè ipsius nomen: deinde definitionem: & tandem reliqua sigillatim explicabimus.

Ordo proprius.

Nomen.

Definitio.

Febris igitur hæc dicitur quotidiana, quia quotidie inuadit: dicitur etiam pituitosa, quia à pituita gignitur. Item est febris putrida, caussata à pituita putrescente. Quid sit intelligendum per febrem putridam, satis patet ex alias traditis, ita vt sufficiat explicare quid intelligendum sit per pituitam putrescentem. Pro huius itaquè intelligentia sciendum, quòd pituita est duplex: alimentalis videlicet, & excrementitia: per pituitam alimentalem, intelligimus succum in venis vnà cum reliquis tribus succis existentem: quæ sanè pituita alimentalis, si conferatur cum alijs succis, est frigida, & humida; quo fit, vt corporis partes frigidæ, & humidæ tali succo alantur: & nec solum id præstat huiusmodi succus, vt scilicet alat frigidas, humidasquè corporis partes, sed etiā in penuria sanguinis verti potest in succum sanguineum, quo partes nutriri possunt. Hæc quoquè pituita alimentalis potest dupliciter considerari: vno modo, quatenus putrescit sub forma propria: altero, quatenus degenerat à forma propria, adeo, vt non possit amplius esse alimentum corporis. Si putrescat sub forma propria, tunc nihil aliud est, quam pituita dulcis, vel potius subdulcis. Voco pituitam potius subdulcem, quam dulcem: eò quod, si pituita conferatur cum succo sanguineo, succus iste propriè est dulcis, & naturę magis familiaris; licet autē pituita alimentalis sit etiam dulcis; alimé-

Pituita duplex.

Pituita alimentalis dupliciter consideratur.

tum enim dulce est, subdulcis tamen dicitur potius, quia non est ita dulcis, vt sanguis: atquè ex hac fit febris pituitosa continua, quæ etiam erit pituitosa exquisita, non tamen exactè, & potest etiam esse febris illa, quæ ab Auicenna vocatur latica, seu latens. Hæc igitur pituita subdulcis alimentalis, quatenus putrescit sub forma propria, facit febrem pituitosam continuam exquisitam, non exactè tamen.

Si verò aliunde eueniat, vt putrescat pituita alimentalis, non sub forma propria, sed excrementitia euadat, vt non possit amplius alere, ratione causæ, vel calefacientis, vel refrigerantis, tunc si consideremus causam calefacientem, hoc fit, quando pituita dulcis alimentalis salsa fit: salsa enim fieri non potest, nisi ratione causæ calefacientis.

Per causam calefacientem, non intelligatis bilem permistam: nam licet bilis, vbi misceatur cum pituita, agens in pituitam, calefaciendo eam ex dulci salsam reddat; ex hac tamen non fit febris pituitosa exquisita, sed notha, de qua in præsẽtia nõ loquimur: loquimur enim de febre quotidiana exquisita, quæ fit à sola pituita. Animaduertendũ tamẽ, quando miscetur pituita dulcis cum bile, ita vt salsa euadat, febrem ab ipsa productam esse notham, modo pituitosam, modo biliosam: pituitosam quidem, si pituita; biliosam verò, si bilis excedat, de quarum neutra loquimur. Pituita igitur redditur salsa ratione causæ calefacientis, quæ quidem potest esse materia, potest etiam esse simplex intemperies, ex Galeno secundo de differentijs febrium sexto, vbi vult, pituitam fieri salsam, vel ob putredinem, vel ob permistionem salsæ serosæ humiditatis; quando enim salsa serosa humiditas miscetur cum pituita dulci, facile est totam massam salsam fieri, ita vt non percipiatur dulcedo, sed salsedo; sapor enim ille, vehementer admodum sensum ferit, & pauca salsedo potest copiosam materiam dulcem, salsam efficere. Hoc fit etiam citra mistionem huius salsæ serosæ humiditatis; hoc est ratione putredinis, id est, caloris agentis in pituitam dulcem; quando enim validus calor agit in pituitam dulcem, secundùm aliquam partem tantum illam exurit; secundum quam partem salsa etiam euadit. Vnde non credatis vniuersas materias esse putridas, sed secundum aliquam tantum partem; quæ pars salsa reddita, est in causa, vt tota illa materia fiat salsa, quæ quidem materia est calida, & sicca potestate; habetquè vim calefaciendi, & siccandi ex Alexandro. Neque credatis Alexandrum aduersari Galeno, vt quidam volunt, qui putant Galenum velle, pituitam salsam esse frigidam, & humidam, adducti non ratione, nequè rei natura, sed verbis ipsius, qui secundo de diff. feb. sexto secundùm istos videtur asserere, omnem pituitam esse frigidam, & humidam. Sed quòd hoc sit falsum, & verum quod nos dicebamus patet: quoniam idem Gal. loco citato proponens dulcem pituitam, dicit, eam non esse exquisitè frigidam, eam aliqua

Causæ pituitæ salsæ.

Contra quosdam de pituita salsa.

ex parte calidam esse significans. Si igitur hoc proponit Gal. de pituita dulci, quid sentiendum est de salsa, quæ est calidior dulci? si dulcis non est exquisitè frigida, multo minus exquisitè frigida erit salsa. Ratione igitur causæ calefacientis pituita alimentalis degenerare potest in salsam, ex qua fiunt febres pituitosæ exquisitæ, nothæquè, quod rectè intelligatis; nunc enim sermo est de pituita salsa, citra mistionem alterius humoris; vnde statui potest febris hæc exquisita, quoniam fit à sincero humore, notha verò, quoniam pituitosa febris fieri debet à frigido humore; sed cum hæc fiat à calido, pituita enim salsa est calida, ideo potest vocari notha: vnde etiam causus ex pituita salsa dicitur nothus, licet non fiat ex mistione bilis cum pituita. Atquè febris hæc, ad differentiam illius, quæ fit à pituita alimentali, vt putrescit sub forma propria, potest esse, & continua, & intermittens: sicuti febris, quæ fit ab alimentali pituita, prout alimentalis est, dicitur tantum continua. Quod si pituita alimentalis degeneret àpropria forma ad frigiditatem, fit acida: & hæc est duplex, vel acida tantum, vel acida, & vitrea simul; inter has enim est differentia: nam licet vtraquè fiat à causa refrigerante, acida tamen, quæ vitrea dicitur, fit à causa magis refrigerante, vt non modo refrigeret pituitam, acidamquè reddat, sed etiam iusto crassiorem faciat, vt proinde acquirat consistentiam vitro similem, propter quam similitudinem à Praxagora vocata fuit vitrea: ex quibus quidem materiebus fiunt febres pituitosæ, atquè ex pituita acida fieri potest febris epiala, quæ fit etiam ex vitrea. At licet vtraquè febris statuenda sit epiala exquisita, cum vtraque fiat à sincera pituita, ad differentiam epialæ spuriæ, quæ fit à bile mista cum pituita acida, tamen quæ fit ex acida, & vitrea simul, statuenda est epiala exquisita exactè: si verò fiat ex pituita acida tantum, dicitur epiala exquisita non exactè. Non proposui pituitam gypseam, licet reperiatur, eò quod nunc fit sermo de pituita, quæ potest febrem accendere, sed pituita gypsea est adeo crassa, terrestrisquè, vt non possit ita accendi, & putrescere, vt vi ipsius excitetur febris. Hæ igitur sunt febres, quæ possunt produci ex pituita alimentali, quæ in ventriculo gignitur.

Pituita acida est duplex.

Epiala vnde fiat.

Epiala exquisita duplex.

Cur omissa sit pituita gypsea.

Si autem sermo fiat de pituita excremētitia propriè dicta, hęc in uentriculo generatur: dico propriè, ad differentiam pituitæ illius, quæ dicitur succus, seu materia succosa, quæ generatur in cerebro, & est excrementitia, immo est excrementum tertiæ coctionis, & crassum; in qualibet enim coctione duo sunt excrementa, vnum tenue, alterum crassum. Hæc autem excrementitia materia est, vel naturalis, vel præter naturam; naturalis est pituita, quæ potius vocari debet insipida, quam dulcis: hanc uocat Auicenna insipidam: Galenus uero & reliqui dulcem appellant. Vnde aduertendum, dari pituitam dulcem, acidam, & salsam, ex Galeno secundo de differentijs feb. 6. qui quidem nec diminutus, nec discors est a reliquis.

Materia excremētitia est duplex.

Pituita insipida, & dulcis sunt idem.

Pituita triplex.

Nec obſtat, licèt detur etiam pituita uitrea, & inſipida; quia uitrea reducitur ad acidam, cum acidum habeat ſaporem; in primis enim pituita fit acida tantum, deinde uitrea: dicitur autem uitrea, non ratione ſaporis, ſed ſubſtantiæ. Inſipida uerò reducitur ad dulcem: dicitur autem inſipida, reſpectu alimentalis: inſipida enim eſt pituita, non alimentalis, ſed excrementitia naturalis, quæ ſi conferatur cum alimentali, dicitur inſipida, quoniam alimentum eſt dulce: nihil enim nutrit, niſi dulce, & ideo bilis etiam alimentalis eſt dulcis. Quare cum ea ſit excrementitia, ſi comparetur cum alimentali, alimentalis dicitur dulcis, hæc uerò inſipida. At ſi conferatur hæc excrementitia naturalis cum pituita excrementitia præter naturam, poteſt uocari dulcis, reſpectu ſalſæ, & acidæ: & ideo modo dulcis, modo inſipida dicitur. Quare Galenus & reliqui rectè ſtatuere, pituitam dulcem, ſalſam, & acidam.

Bilis alimentalis eſt dulcis.

Ad rem igitur redeuntes, ſi conſideremus pituitam hanc excrementitiam naturalem, ſiue inſipida, ſiue dulcis uocetur: e hac fiunt febres pituitoſæ exquiſitæ: immò exquiſitæ exactè; nulla enim datur febris exquiſitiſſima, niſi ea, quæ producitur à pituita excrementitia naturali: & de hac loquitur Galenus primo ad Glauc. cap. de cura quotidianæ exquiſitæ. Hæc quæſo memoria retineatis, ex his enim ſponte ſua innumeræ corruent difficultates, intelligetiſquè etiam Galenum ab Alexandro non fuiſſe rectè intellectum. Sed dicet aliquis: hoc uidetur uoluntarium; quia, nonnè poſset aliquis etiam aſserere, febrem pituitoſam exquiſitiſſimam produci à pituita ſalſa, acida, uitrea, & dulci? quæ maior ratio eſt illius, quam harum. Pro ſolutione huius dubitationis oportet declarare Galenum per eundem Galenum; nam Galenus, ubi locutus eſt de febre bilioſa exquiſita, & exquiſita exactè, ipſam uoluit fieri ex bile, non quacunque, ſed à flaua excrementitia, & naturali; ex naturæ enim legibus factum eſt, ut flaua bilis excrementitia produceretur; aliter enim maſsa ſanguinea non eſset expiata. Et ideo, vt tertiana producitur ex bile excrementitia naturali; ita etiam pituitoſa producitur à pituita excrementitia naturali, & proinde à pituita, vel dulci, vel inſipida, quæ in ventriculo generatur. Vnde ſi contingat fieri febrem ex pituita naturali inſipida, ſiuè dulci, quæ gignitur in cerebro, hæc non erit febris pituitoſa exquiſitiſſima: exquiſita quidem erit, non tamen exactè. & hæc dicitur febris pituitoſa catarrhalis.

Dubitatio.

Solutio.

Si autem pituita putreſcens ſit excrementitia, ſed præter naturam, hæc poteſt eſſe ſalſa, acida, & vitrea; pituita enim ſalſa, & acida, non ſolum poſſunt gigni ex pituita non naturali tantum, ſed etiam ex excrementitia: & ex his fiunt febres pituitoſæ exquiſitæ, non tamen exactè. Hinc fit, quòd quemadmodum materiæ hæ pituitoſæ ſunt inuicem differentes: ita etiam neceſſarium ſit ſtatuere, febrem hanc à varijs cauſis

Febres pituitoſæ à cauſis frigidis, & ca

lidis produci-possunt.

sis produci posse, à calefacientibus videlicet,& refrigerantibus; à calefacientibus quidem, ratione febris, quæ fit à salsa pituita. sed de his causis satis egimus in sermone de causis febrium biliosarum; à refrigerantibus verò, ratione pituitæ acidæ, vitreæ, & insipidæ: immò etiam subdulcis: de quibus causis egit Galenus secundo de diff. feb. primo & quarto. Vnde verbi gratia, in frigido temperamento oriuntur hæ febres, & ob id vigere solent in ætate senili, in aere frigido, & potissimũ hieme: eam etiam gignit similis victus ratio, ut cibi frigidi,& humidi, & potus frigidæ: immodica etiam quies,& animi,& corporis, & abusus medicamentorum refrigerantium, & humectantium. Sed aduertendum pro curatione, quòd licèt febres hæ fiant à causis frigidis, inter has tamen est differentia; eo quod occurrunt causæ, modo magis, modo minus frigidæ: uerbi gratia, si febris fiat ex pituita insipida, causæ refrigerantes sunt remissiores; si fiat ex acida, sunt intensiores, si fiat ex uitrea, sunt intensissimæ: ut ex his facillimum sit colligere, pituitosas febres fieri ex pituita, uel dulci, uel salsa, uel acida.

Pituitosarum febrium differentiæ desumuntur à materia & à loco.

Atquè ex traditis facilè etiam colligi potest, differentiam esse inter has febres, ratione, non modo materiæ, uerum etiam loci; locus enim est pro necessitate considerantis; quoniam materia gignitur, uel in uentriculo, uel in capite. Dicit autem Galenus primo ad Glauc. quinto, rarò accidere febrem pituitosam fieri citra noxam uentriculi: febres enim pituitosæ fiunt ut plurimum affecto uentriculo. Dicit, *vt plurimum*, quia non tantum possunt fieri febres pituitosæ, eò quod producatur copiosa pituita ob intemperiem uentriculi, sed ob pituitosos cibos copiosiores; fieri namque possunt febres hæ uentriculo benè se habente, & uitio in obiecto existente. Præterea, quia fiunt etiam interdum febres hæ, non affecto uentriculo, sed capite; & dicuntur febres pituitosæ catarrhales, in quibus primum capiti est occurrendum. Differentiæ pituitosæ febris, quæ desumuntur à loco, sunt multiplices, prout multipliciter etiam locus considerari debet. Hic autem tripliciter perpendi potest: primum quidem prout materia, vel in hoc, vel in illo loco generatur: vnde si generatur in ventriculo, fit febris, quæ dicitur pituitosa; si gignatur in capite, fit febris, quæ dicitur catarrhalis. Secundo autem, prout materia putrescit, vel in venis, vel extra venas: vnde fiunt febres,& continuæ, & intermittentes pituitosæ. Animaduertendum autem quoad continuas febres, has, si fiant ex materia putrescente in venis paruis, vocari febres laticas, siue latentes, & potissimum si fiant ex pituita dulci: si verò putrescat in venis magnis, dici causos pituitosos nothos.

Differentiæ à materia.

Gal. locus declaratur.

Differentiæ à loco.

Locus tripliciter potest considerari.

Cur quotidianæ intermittentes nõ habeant interuallum ita

Quod attinet ad intermittentes, cum Auicenna, & Alexandro, aduertendum etiam, quòd hæ, licet sint intermittentes, & prodeant ex materia putrescente extra venas, non habent tamen interuallum ita

purum,

purum, vt febres biliosæ, & melancholicæ: propterea quod materia pituitosa est, non modo crassa, sed etiam summè viscida, ita vt non possit, nisi maxima cum difficultate resolui: quare febris hæc non desinit ad exquisitam integritatem. Tertio consideratur locus, prout affligitur ratione materiæ pituitosæ: quæ quidem affectio est, aut similis, aut dissimilis: per affectionem similem, intelligimus, quando corporis partes caliditate afficiuntur æquali, ita vt non sit asserendum, vnam esse calidam, aliam esse frigidam, sed omnes partes simili affectione vexantur: & hæ similiter febres vocantur pituitosæ. Quod si contingat partes non æqualiter affici, sed vnam caliditate, aliam frigiditate, tunc febres hæ non similiter pituitosæ dicuntur, sed varijs donantur nominibus: nam vt colligitur ex Auicenna, in hac dissimilitudine fieri potest, quod vel frigus intus affligat, & foris calor, vel contra calor intus, frigus foris vexet: si contingat, frigus intus, foris calorem affligere, febris hæc est quidem pituitosa, sed dicitur epiala: at si calor intus, frigus foris percipiatur, febris hæc pituitosa quidem est, sed dicitur lipyria.

purum vt tertianæ, & quartanæ.

Affectio loci ratione materiæ duplex.

Quoad epialam aduertendum, hanc esse triplicem, ex Galeno secundo de diff. feb. sexto, & lib. de inæq. intemp. cap. octauo: fit enim epiala quædam ex acida pituita tantum: quædam autem ex acida, & vitrea: quędam uerò ex acida mista cum bile: sed epialæ priores sunt exquisitæ; postrema uerò est notha. At iure dicet quisquam, controuersiam aliquam esse in ter Galenum, & Auicennam; nam Galenus loco citato, & præcipue lib. de inæq. intemp. cap. 8. dicit, in epiala febricitantes eadem in parte percipere, & calorem, & frigus. Auicenna verò videtur dicere, in diuersis partibus: in internis scilicet frigus, in externis uero calorem. Sed nulla quidem est inter tantos viros controuersia, si eorum auctoritates rectè percipiantur. Dicimus igitur, quod cum impossibile sit, ut eodem tempore, eadem in parte percipiatur calor, & frigus: duo enim contraria simul se non compatiuntur eodem tempore, & in eadem parte: propterea per eandem partem, Galenus intelligit totam partem organicam: uerbi gratia artus, seu crura, non tamen eandem partem partis; in cruribus namquè epiala laborantes eodem tempore percipiunt calorem, & frigus, non tamen in eadem parte cruris. Verum cum Auicenna, intus percipitur frigus, foris vero calor, ratio huius est, quoniam sicuti etiam dicit Galenus, frigus persentitur, ratione pituitæ nondum putrescentis: calor verò affligit, ratione portionis illius putrescentis, quæ est portio tenuior pituitæ, à qua prodeunt vapores putres, qui petentes circunferentiam, & extimas corporis partes, fit, vt sentiatur calor in parte extima cutis, & frigus in parte intima eiusdem. Quoad lipyriam pituitosam, hęc ex Auicenna est multiplex; nam cum fiat, quando in internis calor, in externis frigus percipitur, hoc

Epiala triplex.

Controuersia inter Galenũ & Auic.

Conciliatio.

Gal. locus declaratur.

Cur in epiala intus frigus foris vero calor percipiatur.

Lipyria est multiplex, & cur in ipsa

exteriora frigeant interiora vrantur. Prima causa. Secunda. Tertia.

hoc euenit primum: quia cum pituita putrescat in internis partibus, non emittuntur vapores in partes extimas, & ideo frigescunt. Secundo, quia in pituita putrescente, insignis est putredo, vt internæ partes plurimum affligantur: quo fit, vt calor ad ipsas reuocetur, vnà cum spiritu, & sanguine; unde exteriora calore priuata refrigerantur, atquè febris hæc maximè accedit ad febrem pituitosam syncopalem. Tertiò, quoniam à pituita putrescente in internis partibus, antequam incipiat putrescere, uel etiam in principio putredinis, prodeunt vapores petentes exteriora, qui cum ex Auicenna non sint uehementer, sed parum calidi, & potius temperati, cum petunt exteriores partes, caliditatem illam mittunt: sicuti euenit etiam calenti aquæ, quę licèt calida sit, aliquo tamen temporis interuallo refrigeratur, quod etiam contingit uaporibus istis pituitosis: unde cùm recedunt à suo fonte, nimirum à pituita illa calente in interioribus, refrigerantur, atq; ita in exterioribus febricitantes persentiunt, non calorem, sed potius frigiditatis sensum.

De signis.

Quoad cognitionem, & primum si sermo fiat de signis indicantibus febrem pituitosam in genere, id est, febrem pituitosam distinctam à biliosis, & reliquis febribus: quantum licet colligere ex Galeno secundo de Cris. 3. & 5. & secundo de diff. feb. quarto. Item primo ad Glauc. quinto; atque etiam ex Auicenna in tractatu proprio, signa hęc desumenda sunt potissimum ex actione lęsa, ex exeunte mutato, & ex qualitate mutata.

Ab actione læsa.

Quantum ad actionem lęsam, indicatur febris hęc ex propensione ad somnum; sunt enim febricitantes ualde procliues ad dormiendum ratione pituitę, & potissimum non salsę: attamen non sufficit unicum signum, quia licet febricitantes uigilent, non tamen ob id dicendum est, febrem non esse pituitosam; talis enim uigilia potest prouenire ex pituita salsa. Pręterea indicatur etiam ex non multa siti, hęc enim est remissa, propterea quod pituita est frigida, & humida: dummodo tamen (vt bene monet Auicenna) non sit, uel salsa, uel uehementer putrida; nam ubi est vehementer putrida, tunc calor etiam in ipsa existens est insignis, ita ut possit esse in causa intensę sitis. Amplius indicatur etiam ex pulsu, hic enim est rarus, tardus, paruus, inęqualisquè, & hoc, quia febris fit à materia pituitosa, quę cum sit frigida, & humida, in hac febre non adest ea euentandi caloris necessitas, quę adest in reliquis febribus; & ideo nec frequens, nec velox est pulsus. Sed rectè intelligendi sunt authores; non enim credendum est, pulsum in febribus pituitosis esse absolutè, vel tardum, uel rarum: quia cum pulsus indicans febrem in genere sit pulsus uelox, & frequens, & in omni febre sit pulsus, vt ita dicam, genericus, ideo talis etiam erit in febre pituitosa.

Per

Per pulsum igitur tardum, & rarum ab Auicenna propositum, intelligere oportet minus velocem, & minus frequentem, quam in reliquis febribus: & hoc quidem, quia in hac non adest tanta euentandi caloris necessitas, quanta in alijs, vt supra dictum est. Insuper indicatur etiam ex pulsu paruo, non tamen absolutè paruo: quia ubi pulsus est absolute paruus, virtus etiam ipsa debilis est, ita ut non liceat venam secare, quod tamen in hac febre facere licet. Quare per paruum, intelligatis non ita magnum, ut in alijs febribus; ratio huius est, quoniam cum materia pituitosa sit frigida, & humida, virtus non potest esse ita robusta, vt possit arteriam in omnes dimensiones attollere. Preterea cum sit materia uiscida, ipsius uiscíditas impedit, quo minus corpus arteriæ, quantum opus esset, dilatari possit. Preterea indicatur etiam ex pulsu inequali; talis autem est, quoniam materia pituitosa non est uniformis, sed una pars est magis, alia uerò minus uiscida: alia etiam magis, alia minus crassa, & potissimum propter sui uiscíditatem potest adherere arterijs; unde necesse est pulsum fieri inequalem. Indicatur insuper ab exeunte mutato, vt ex vomitu pituitæ, ex lotio primum tenui, deinde crasso, albicante, atque interdum rubicundo, ex Galeno, & Auicenna loco citato: nec præter rationem lotium obseruatur tale in his febribus, & primum tenue: eò quod in principio materia pituitosa non excernitur, sed detinetur; cum autem deinde attenuetur, expurgeturque, ideo lotium tenue crassescit, albicansquè apparet ob copiam pituitæ.

Auic. locus declaratur.

Ab exeunte mutato.

Lotium autem apparet aliquando rubicundum; quoniam in febribus pituitosis interdum, ob earum diuturnitatem, languet iecoris sanguificatrix facultas, calorquè ipsius adeo hebetatur, vt non possit sanguinem à parte serosa penitus secernere: vnde cum sanguis non separetur, sed mistus cum lotio excernatur, est in causa, vt lotium rubescat. Denuo indicatur ex qualitate mutata, id est, ex calore mordaci, fumoso remisso, & inæquali, qui proponitur ab Auicenna pro indicio huius febris: nec admodum difficile est causam huius reddere, nam calor apparet mordax, eò quod putrescit pituita; vbi autem est putredo, ibi etiam est caloris acrimonia: licet hæc magis appareat, prout diutius detinetur manus in parte tacta; ratione enim viscíditatis huius materiæ calor non vincitur a manu, sed ipse vincit manum. Hic præterea calor est fumosus, quod addit Auicenna, ad differentiam caloris mordacis flammei, qui quidem emanat ex biliosa materia; illa enim iurè potest cum aridis conferri lignis; pituitosa verò cum viridibus. & quemadmodum ex aridis celerrimè emergit flamma, primum tamen apparet etiam fumus: ex viridibus verò antequam exardescant, prorumpit potius fumus, non autem flamma: ita ex pituita putrescente instar lignorum viridium, prorumpit caliditas fumosa, quæ remissa est, quia

Cur in feb. pituitosis lotium quãdoque sit rubicundum.

A qualitate mutata.

pituita,

pituita, licèt accendatur, non poteſt tamen ita accendi, quemadmodũ bilis, & ſanguis. Poſtremò inæqualis eſt hæc caliditas, nec ſeruat eundem ſtatum: quoniam cum pituitoſa materia habeat partes: & viſcidiores, & minus viſcidas, & ideo non poſsit æqualiter putreſcere, propterea ſequitur caliditatem illam non eſse ęqualem, ſed inæqualem. Quibus indicijs addi poſsunt, temperatura frigida, ætas, aer, victus ratio pituitoſa, ex quibus iunctis cum ſuperioribus facilè licebit colligere, febrem adeſse pituitoſam.

Ab internis, & externis.

Signa differentiarum.

Verum cognoſcendæ ſunt etiam differentiæ, quæ deſumuntur, & à materia, & à loco. Quoad materiam, oportet cognoſcere, an febris oriatur ex pituita dulci, an ex ſalſa, an ex acida, an ex vitrea: Id autem cognoſcetis ex eo, quod febris, vel erit continua, vel intermittens; ſi ſit continua, & ſit à pituita ſalſa, aderit ſitis, inſignis, ſalſedo oris: ſi verò fiat à pituita dulci, ſiuè acida, ſiue vitrea, calor mitior erit, neque aderit feruor ille, nec ſalſedo oris, neque ſitis; & hoc potiſſimum, ſi febris fiat à pituita in venis putreſcente. Vtrum autem fiat febris à pituita dulci, an ab acida, facilè cognoſcetis: quoniam ſi fiat ex pituita dulci, erit febris latica, de cuius ſignis ſuo loco agemus, cauſæquè præcedentes ſunt remiſſiores: contra verò ſunt admodum intenſæ, ſi fiat ex acida pituita, & percipitur ſapor, non dulcis, ſed acidus potius, ſi acida redundet pituita.

At ſi febris fuerit intermittens, cognoſcetis: quoniam ſi fiat ex ſalſa pituita, acceſſio incipiet cum horrore: ſi fiat ex pituita dulci, inuadet cum refrigeratione; ſi ex pituita acida, initium habebit cum rigore. Ratio autem huius diuerſitatis eſt, quoniam ſi in primis peccet pituita dulcis, cum hæc non ſit mordax, ob remiſsam eius frigiditatem, ob quam ad intemperiem aliquam vergere videtur, non poteſt rigor fieri, nec horror, ſed ſolus frigiditatis ſenſus.

Pituita acida eſt mordacior ſalſa.

Si autem ſalſa peccauerit, ob eius mordacitatem fiet horror, & ſi acida putreſcat, fiet rigor: quoniam acida pituita (dicant alij quicquid velint) eſt mordacior ſalſa. Quod dictum licet prima fronte videatur erroneum, veriſſimum tamen eſt, & veritas pendet ex concepta natura vtriuſq; materiæ: nam cum pituita ſalſa fiat, vel ex pituita dulci, quæ putreſcit ſecundum aliquam portionem tantum, vel ex miſtione cum dulci pituita ſalſæ ſeroſæ humiditatis: acida vero, illius comparatione, ſit intenſè frigida, & frigidum ex Hipp. ſit mordax: propterea ſalſa tantam non habet mordacitatem, quanta in acida reperitur, Quare ratione pituitæ acidæ fiet rigor: ratione autem ſalſæ, fiet horror, id eſt, medium quoddam inter rigorem, & frigus: id autem fit, quoniam, cum (vt diximus) ſalſa pituita fiat ex dulci ſecundum aliquam tantum partem putreſcente, ratione portionis dulcis oportet fieri frigus: ratione verò portionis putreſcentis mordacis, deberet fieri rigor,

attamen

attamen hic non potest excitari, propter dulcis pituitæ portionem, quæ eum fieri prohibet; nec potest causari frigus, quia prohibetur à portione putrescente: propterea excitatur medium quoddã inter frigus, & rigorem, id est, horror. Quare ex horrore indicatur febris pituitosa ex salsa pituita.

Animaduertendum autem circa febrem continuam, vt distinguatis febrem continuam pituitosam laticam à febre hectica: illam verò ex traditis facilè cognoscetis, quoniam per interuallum decem & octo horarum pulsus videtur esse frequentior, & euidentius indicare dispositionem febrilem; per sex horas autem obseruabitur tepor; dicit enim Auicenna per horas sex remittetur febris: quod non obseruabitis in febre hectica, in qua semper eodem modo se habebit febris, præterquàm ab assumpto cibo: ad hæc cutis etiam erit mollis, & subtumens in febre latica, quod nequaquam obseruabitur in hectica. Præterea cognoscendum etiam est, num febris pituitosa sit simpliciter pituitosa, an potius epiala, vel lipyria, quod facile cognoscetis ex relatu ægri: nam si æger eodem tempore percipiet, & calorem, & frigus, febris non erit simpliciter pituitosa: sed si calor intus, frigus foris sentiatur, est febris lipyria: si verò oppositum contingat, dicatis hanc esse febrem epialam.

Verum aduertenda sunt quædam circa epialam, & primum quod Auicenna vult, febrem hanc indicari ex periodo quotidiana: monet tamen hoc non esse perpetuũ, quia interdum periodus est triduana, vel quatriduana, inquit enim fieri posse, quod pituita ob sui crassitiem, & paucitatẽ periodos habeat, nõ quotidie, sed aliquãdo de tertia in tertiã, & nonnunquam de quarta in quartam. Quod si superficietenus tantum intelligatur, aduersari videntur his, quæ à nobis aliàs proposita fuerũt in materia periodicationis ex mente Galeni, & Auicennæ; ex his enim inferri posse videtur febrem hanc non esse epialam, neque pituitosam. Verum pro huius rei recta intellectione dico, sicuti etiam ibi dixi, causam periodicationis febrium esse humoris naturam, atq; proprietatem, non copiam, nec crassitiem: licèt ad ipsam requiratur, non modo proprietas, sed etiam debita quantitas; sicut enim magnes nunquam attrahet ferrum, nisi sit in debita quantitate, ita etiam dicendum est prorsus de pituita; nam quando est in conuenienti quantitate, facit periodos quotidie: at si sit pauca, & etiam crassior quam natura sua esse solet, quod in epiala contingit, tunc non potest causare periodum quotidie, quia deficit quantitas: & ideo cum ipsa in spatio vnius diei non regeneretur in tanta quantitate, vt nouam possit accessionem promouere, non fit accessio quotidie, sed aut tertia, aut quarta quaque die. Quare Auicenna rectè dicit, in epiala pituitosa periodos interdum esse de tertia in tertiam, interdum de quarta in quartã, ob paucitatem, crassitiemq; materiæ.

Auic. locus declaratur.

Causa periodi febrium.

Quę sint necessaria ad periodicationẽ.

Postre-

Postremò aduertendum circa epialam, quòd cum ipsa fieri possit ex pituita acida, vitreaquè, & ex bile mista cum pituita, oportet cognoscere, quæ qua epiala à causa vis producatur, & quomodo febres hę inuicē distinguantur. Si igitur epiala fiat ex pituita acida non vitrea, percipietur rigor intensior frigore; contra verò si fiat ex vitrea, frigus erit intēsius rigore: huius discriminis causa est, quòd sicuti acida pituita est minus crasa, quā vitrea: vitrea enim est crassior; acida uerò est tenuior; ita etiam pituita acida est minus frigida, quam vitrea; cum igitur acida pituita sit minus frigida, & magis tenuis, ratione tenuitatis fit, vt rigor fiat intensior, eò quod maiori cum impetu agitatur, frigus verò fit remissius: cum autem pituita vitrea sit frigidior, & crassior, ob id frigus est intensius, rigor verò est magis remissus: quoniam pituita crassior non potest summo cum impetu commoueri. Quod si procedat epiala ex pituita mista cum bile, obseruabitur rigor, ad differentiam epialæ exquisitæ: qui quidem rigor erit cum sensu punctionis, non autem frigiditatis, sicuti fit in exquisita, & hoc euenit ratione bilis, quæ calida est.

Indicationes.

Quantum ad indicationes, communibus posthabitis, liceat nobis indicationes tantum peculiares proponere, quæ respiciant pituitosam materiam; quando ratione huius febris hæc à reliquis distinguatur. Oportet igitur considerare materiam pituitosam, & quæ iam genita est, & quæ potest adhuc gigni: si consideremus materiam genitam, oportet ipsam putridam eradicare; quoniam tamen hæc non cedit euacuantibus, ideo prius debet præparari: præparatio autem hæc in hoc consistit, quòd, quoniam omnis pituita est crassa, ac viscida, ideo oritur indicatio eam attenuandi, & abstergendi. Quoniam autem differentia est inter materias pituitosas: dulcis enim, acida, & uitrea sunt potius frigidæ, & humidæ; salsa verò est potius calida, & sicca; ob id sicuti ratione salsæ pituitæ oritur indicatio refrigerandi, atquè etiam aliqua ex parte humectandi; ita ratione aliarum materierum oritur indicatio calefaciendi, & siccandi. Differentia autem est inter ipsas secundum magis, & minus: ita vt moderatè sit calefaciendum ratione pituitæ dulcis, magis autem ratione acidæ, maximè verò ratione vitreæ. Si consideremus materiam, prout regenerari potest, quoniam hæc regeneratur potissimum vitio ventriculi, vel capitis: ob id oritur indicatio roborandi has partes, & alterandi, id est, modo refrigerandi, modo calefaciendi: refrigerandi quidem, ratione pituitæ salsæ, quæ producitur ab intemperie calida: calefaciendi verò, & siccandi ratione pituitæ dulcis, acidæ, & vitreæ, quæ procreantur ab intemperie frigida. Omitto partes esse roborandas: deinde etiam purgandas, & vniuersi corporis prouidentiam habendam esse, quoniam hæc sunt supponenda.

Inqui-

Inquiramus itaque an possimus his indicationibus satisfacere: si consideremus materiam, vimquè pituitosæ febris, hæc ex propria sui natura, nec salubris est, nec insalubris: vt interdum liceat, interdum non liceat his indicationibus satisfacere; & ob id oportet cognoscere quænam pituitosa febris sit, & facilioris, & difficilioris curationis, quę cognitio desumi debet ex differentijs: vt enim cōsideremus, nō vires, sed naturam febrium, oportet perpendere differentias, & à materia, & à loco: à materia, si oriatur febris ex pituita dulci, hæc est magis salubris, faciliusquè tollitur; difficilius autem, si ex acida; multo verò difficilius, si ex vitrea fit: satis etiam periculosa est febris, quæ fit ex pituita salsa. A loco, constat febrem continuam esse periculosiorem intermittente. Prognosticū.

Quoad intermittentem febrem pituitosam, de hac non ita dicendum est, quemadmodum dictum fuit de febre biliosa intermittente: hęc enim periculo vacat, quia habet interuallum longum, sincerum, & exquisitum: at febres pituitosæ intermittentes habent interuallum breue, & illud quidem satis immundum, & maximè obscurum: & ideo febres hæ non sunt ita tutæ vti biliosæ, immò, vt plurimum sunt periculosæ. Dico vt plurimum, quia ex Auicenna cap. proprio febris pituitosa interdum producitur à benigna, & pauca pituita, vt ob id febris sit valdè breuis, sed hæc est rarissima.

Vnde his suppositis, accedamus ad medica præsidia, & primum ad sectionem venæ. Quod itaquè pertinet ad sectionem venæ, de hac Galenus primo ad Glauc. cap. de cura quotidianæ ne verbum quidem facit: causa huius est, quoniam ipse in cura quotidianæ intermittentis non admittebat venę sectionem. Auicenna verò cap. de cura quotidianæ intermittentis admittit venæ sectionem, dicens *Si rubedo fuerit in vrina, licet venam secare*. Quid ergo agendum? Est nè contradictio inter Galenum & Auicennam. Nequaquam: Galenus enim respexit febrem quotidianam, in qua nulla ex parte locum habet plenitudo, siuè exquisita, siuè notha: siuè communis, siuè determinata: vnde quando nulla adest plenitudo, nullo modo secari debet vena. At Auicenna admittit venæ sectionem, quia loquitur de febre pituitosa, in qua adest plenitudo, ex qua indicatur venæ sectio, vt alias abundè probatum est. Ne autem dicta hæc videantur voluntaria, ostendamus Galenum locutum esse de febre quotidiana, in qua nulla adest plenitudo. Gal. itaq; in primo ad Glauc. vbi profitetur doctrinam quandam compendiosam, cum loquatur de febribus biliosis exactè exquisitis, loqui etiam debuit de febre quotidiana exquisita exactè; non enim debet esse diuersa ratio. Loquitur ergo de quotidiana exactè exquisita, in qua nulla adesse potest plenitudo, & in qua ita redundat pituita excrementitia, quę est frigida, & humida, sicuti in tertiana exactè exquisita exuberat bilis. Curatio. Chirurgia. Cur Gal. nil meminerit venæ sectionis.

bilis: vt enim fiat febris pituitosa exactè exquisita, necesse est vt corpus sit frigidum, & humidum, ambiensquè sit frigidum omnibus modis, id est, secundum tempus anni, constitutionem, & regionem; & precesserit victus ratio pituitosa, ex quibus omnibus conspicuum esse arbitror, in hac febre desiderari plenitudinem. Non potest igitur adesse plenitudo in febre illa, de qua loquitur Galenus: & ob id nihil prorsus dicit de venæ sectione, non quia ipse loquatur ibi, (vt dicunt isti) cōpendiosè: id enim est à veritate alienum: quia cum Galenus modo proponat, modo non proponat venæ sectionem: ideo eam ibi non posuit, vt significaret, nequaquam secandam esse venam. At Auicenna loquitur de quacunque febre pituitosa, id est, de exquisita exactè, & exquisita non exactè, quoniam non profitetur doctrinam compendiosam: & ideo fieri potest, quod in febre pituitosa exquisita non exactè, adsit quandoque plenitudo; non enim semper adest; quam plenitudinem expressit Auicenna cum dixit, secandam esse venam, cum adest rubedo in lotio, & in corpore. Vnde etiam Galenus primo ad Glauc. loquens de cura febrium continuarum, & proponens pituitosas, admittebat venæ sectionem, quando in corpore rubor est intensior, quam par sit pro naturali statu, id est, quando venæ sunt tumidæ: quibus verbis clarissimè quidem Galenus plenitudinem expressit ac significauit. Quare ex his dilucidè patet, nunquid hic secari debeat vena, necne. De quantitate, modo, & reliquis alias satis dictum fuit.

Cur Auicenna admittat venæ sectionem.

Pharmacia. Lenientia.

Quoad medicamenta, inter lenientia probantur mel. ros. sol. species hieræ, cassia, manna. Sed aduertatis, ne his indiscriminatim vtamini. vnde quoad cassiam, hac vti licet in febre pituitosa ex pituita salsa. quod si febris non fiat ex hac pituita, & cassia vti velitis, tunc cum ipsa misceatis aliqua calefacientia, vt semina anisorum, & fęniculi, quæ, vt aliàs diximus, ruditer contusa sint, illaquè hoc modo parata poteritis vti, licèt febris sit pituitosa continua. Si febris sit intermittens, & procedat ex pituita potissimum acida, vel vitrea, poteritis dare leniens ita paratum. Rec floris cassiæ drac. vj. specierum hieræ simplicis drac. ij. misce, cum saccharo fiat bolus. At si febris sit cōtinua, nullo modo detis hieram. Si verò redundarit pituita aquosa, tenuis, nec admodum crassa, poteritis exhibere mel ros. sol. & mannam, cum decocto betonicæ, vt Rec. mellis ros. sol. mannæ optimæ ana vnc. ij. decocti betonicæ quantum sufficit, misce. Caueatis autem ab vsu prunorum, & tamarindorum pro alui lenitione; qua in re grauiter errare solent practicantes quidam; cum enim febricitantes hi vt plurimum habeant aluum stipticam, & expediat, propter residuum pituitæ, vt aluus semper sit lubrica: propterea practicantes quidam in his febribus diuturnis, vt aluum conseruent lubricam, concedunt tamarindos, & pruna; immò hæc quotidie in iure cocta febricitantibus dare solent,

A prunis, & Tamarindis abstinendū Practicantiū quorundam error.

qui

qui quidem modus maximè improbatur ab Auicenna, quem tanquam optimum ducem vos in re medica sequi debetis, dicit enim, tamarindos, & pruna plurimum lædere ventriculum frigidum.

Quare id vnum obiter notetis, non modo in febre pituitosa, sed etiam in reliquis diuturnis febribus, vbi patientes ventriculum habent frigidum, cauendum omnino esse à tamarindis, & fructibus, & aluum conseruari debet fluxilē quibusdā alijs: vt melle rof. sol. & huiusmodi.

Quoad præparantia, Galenus primo ad Glauc. cap. proprio dicit, vtendum esse oxymelite: deinde post primos dies, illis, quæ lotium validè prouocent. Quod dictum videns Alexander maximè miratur, quomodo Galenus ita indifferenter in pituitosa febre vtatur calidis, & siccis: immò insigniter calidis in tertio gradu: cum differentia sit inter istas febres pituitosas, & potissimum, quia ex ijs aliquæ fiunt ex salsa pituita, ex Galeno secundo de diff. feb. 6. Quare dicit Alexander, non esse tutum imitari Galenum, sed desistendum aliquando esse à calidis, & vtendum frigidis: salsa enim pituita, vt potè calida, auxilium indicat frigidum.

Præparantia

Alex. contra Galenum.

Sed non difficile est tueri partes Galeni; ipse enim loquitur de febre pituitosa exquisita exactè, in qua redundat pituita frigida, & humida, & copiosa. Vbi notate, quæso, admirabile Galeni artificium; cum enim loquatur de quotidiana exquisita exactè, non loquitur de quotidiana ex pituita acida, nec ex vitrea, sed ex dulci, & insipida, quæ quidem non est valde frigida, sicuti est acida, & vitrea. Quare Galenus proponit oxymel, quod non habet insignem vim calefaciendi: nam licet quædam in eo sit caliditas ratione mellis, tamen contemperatur ratione aceti: & ideo vtitur moderatè calefacientibus gratia præparationis, sed post primos dies vtitur lotium valdè cientibus, quæ sunt calida, & sicca in tertio gradu; nam licet materia hæc non sit admodum frigida, est tamen copiosa, aliter enim non esset febris exactè exquisita: est autem copiosa, quia omnia ad ipsius generationem concurrunt, & ideo est omnino euacuanda: & cum debeat etiam per lotium euacuari, quoniam est frigida, & copiosa, propterea opus est lotium prouocantibus; calidis scilicet, & siccis in tertio gradu. Quare in praxi sic est procedendum. Si fuerit febris pituitosa ex pituita salsa, exhibeatis medicamentum præparans tale. Rec. syr. acet. simplic. vnc. j. syr. de betonica vnc. s. decocti ex capillis veneris, pentaphyllo, acetosa, & betonica vnc. iij. vel iv. misce. Si febris sit ex pituita frigida, & dulci, licet vti oxymelite, syrupo de betonica, syrupo byzantino, cum decoctione ex betonica, ex radicibus petroselini, & fœniculi. Si febris sit ex pituita acida, & vitrea: ascendatis ad valentiora, vtentes syrupo de duabus radicibus, syrupo de quinque radicibus, oxymelite composito, scyllitico, syrupo de hyssopo, de stœchade, cum decocto, non modo

Pro Galeno contra Alex.

Circa præparantia in febribus pituitosis quomodo procedendum.

ex betonica, ſed etiam ex ſaluia, hyſſopo, ſtœchade, petroſelino, fœniculo: potius tamen ex ſeminibus, quam ex radicibus, quia illa ſunt calidiora iſtis: pro ratione tamen febris hæc valentiora contemperari debent cum ſuperioribus, quibus etiam vti oportet in febre continua, ratione diſpoſitionis febrilis. Auicenna hic addit vnum notatu dignũ, nempè in cura epialæ, & lipyriæ pituitoſæ, plurimum conferre ſuccum agreſtæ, cum melle, & ſyr. roſ. Quod dictum videtur valde ſuſpectum, febris enim epiala, vt noſtis, fit ex craſſa, atque admodum viſcida pituita: ita vt ei non ſit occurrendum aſtringentibus, & proinde non ſucco agreſtæ. Quare in praxi, in febribus epiala, & lipyria vos nequaquam vtamini aſtringentibus, niſi id à vobis fieri cogat ſymptoma aliquod, quod reſpiciens Auicenna, vſus fuit proprio medicamento: reſpexit enim os ventriculi, quod quandoquè, & vehementer quidem lædi poteſt: Quare pro corroboratione oris ventriculi, ne tam promptè aduenientem materiam recipiat, optimum eſt vti aliquo aſtringente, qualis eſt ſuccus agreſtæ. Verum quia reſpicere oportet non modo affectionem oris ventriculi, ſed etiam cauſam morbificam, id eſt, materiam: ideo Auicenna immiſcuit mel, quod habet vim detergendi, & calefaciendi. Vnde mel prodeſt ratione materiæ pituitoſæ; imminuitquè frigiditatem, & vim aſtringentem ſucci agreſtæ.

Quando in Epiala, & lipyria vti liceat ſucco agreſtæ.

Purgantia.

Quoad purgantia, Auicenna probat agaricum, quo quidem expedit vti in qualibet febre pituitoſa, etiamſi fiat ex pituita ſalſa, & dulci. Quod ſi fiat ex pituita acida, & vitrea, oportet aſcendere ad valentiora, vt ad Turbith. immò ad colocynthidem; conſulo tamen ego, vt ratione ventriculi cum his miſceatis pilulas maſtichinas. Frequenti experentia comprobatum eſt, pilulas cochias cum maſtichinis miſtas nullum inferre detrimentum: vt Recip. pilul. cochiarum ſcrup. iv. maſtichinarum ſcrup. j. cum melle roſ. ſol. formentur pilulæ. Nec improbat Auicenna elect. de dactylis, quod eſt ſatis correctum, & pituitoſos humores euacuat. Sed aduertendum cum Auic. vt in febre pituitoſa, quæ vt plurimum eſt diuturna, non ſemel tantum detis ſoluentia, ſed ſæpius; vnde Auic. quotidie dabat agaricum; quoniam concocta materia non poteſt vnica vice euacuari, ſed oportet vicibus ſupplere: & potiſſimum, quia materia hæc tota ſimul non poteſt concoqui, nec ventriculus ſuſtinere poteſt medicamentum validum, & copioſum. Quare in praxi, in hac febre ita progrediamini, vt detis viciſſim præparantia, & purgantia: & primum quidem leuiora, deinde valentiora. Quod ſi quis ſit ad vomitum valde pronus, licet vti vomitorijs, quibus vtebatur Gal. à cibo; poteritis autem dare, & ſuccum raphani, atquè vrgente neceſſitate, aſcendere etiam ad flores geniſtæ; tollenda enim eſt febris hæc omnino, quia ipſa progrediente febricitantes euadunt hydropici.

Quoad

Quoad corroborantia, his vti licet, & intus, & foris. Intus adhibenda debent esse valida, pro varietate causæ generantis materiam. In febre itaque ex materia salsa pituitosa vtendum refrigerantibus, vt saccharo rof. conserua cichoracea: & licet etiam ascendere, quod maius est, ad conseruam ex betonica.

R oborantia.

At si febris fiat èx causa frigida, vtendum est calefacientibus, & siccantibus, non modo remissis, sed etiam intensis: vt non solum conserua ex betonica, aromatico rof. sed etiam diatrionpipereon, diacalamentho, quo vtitur Galenus lib. de rigore cap. 7. in curatione cuiusdā sui coætanei epiala laborantis. Auicenna autem ascendebat etiam ad magnas antidotos, id est, ad Theriacam. Hæc conferunt intus, ratione tùm ventriculi, tùm capitis, si febris fuerit catarrhalis, non ex salsa tamen pituita. Foris etiam vti licet corroborantibus, ratione tùm ventriculi, tùm etiam capitis. De quibus non est, quòd hic agatur, eò quod hoc esset proponere potius curationem frigidæ intemperiei, & capitis, & uentriculi, quam loqui de cura febrium.

Expedit igitur exterius vti calefacientibus, & exiccantibus. Atquè in hac febre moneo, maximè proficuum esse usum stillicidij, quo vti licebit post corporis expurgationem, etiamsi æger non sit immunis à febre: quod stillicidium sit paratum ex oleo, ut Rec. oleorum de mastiche, de spica, de absinthio ana unc. ix. uini aromatici, uel uini albi montani generosi, & antiqui lib. j. spicæ, saluiæ, extremitatum absinthij, calamenthi montani; menthę ana p. I. caryophyllorū, macis, cinnamomi, zingiberis ana drac. j. fiat infusio per diem naturalem: deinde decocto in duplici vase per interuallū, per horas xvj. fiat fortis expressio, & coletur optimè. Hoc est optimum stillicidium ad roborandum ventriculum, ita vt non regeneret pituitam.

Quoad diætam breuiter ex Auicenna: immò ex Gal. etiam primo ad Glauc. cap. proprio, vtendum est victu attenuante, calefaciente, & siccante, & præcipuè si febris sit ex pituita non salsa: nam si salsa fuerit, cum calefacientibus miscenda erunt refrigerantia. Quare condienda erunt cibaria in febre ex pituita nō salsa aromaticis, petroselino, & huiusmodi alijs, cappares summopere commendantur à Galeno, conditi aceto, oleo, & sale.

Diæta.

Probat Auic. etiam oleum: attamen fuit sententia Gal. libro de cibis boni, & mali succi, in oleo esse vim obstruentem: attamen Auicenna defendi potest, si dicamus, ipsum probare oleum, non copiosum, sed paucum, & mistum etiam cum aceto: oleum enim paucum cum aceto mistum in acetarijs non potest obstruere. Quoad potum, Galenus pri. ad Glauc. cap. de cura quotidianæ intermittentis, nihil dicit de vino, de quo tamen loquitur in cura tertianæ, & quartanæ intermittentium: Auic. verò proponit vinum, & dicit: *si pituita fuerit valdè frigida, ex-*

Contra Auic. de oleo.

Controuersia inter Galenū & Auic. de vino.

Conciliatio. *hibendum est vinum apparentibus signis coctionis: tenue tamen, pauciferum, & in pauca quantitate.* Quæ controuersia facilè tolli potest, si dicamus, quod quia Galenus vera respicit fundamenta, non dat vinũ, loquitur enim de febre quotidiana exquisita exactè, quæ est quidem intermittens, breue tamen interuallum habet, & obscurum, vt plus possit ad prohibendum vinum, & dispositio febrilis, & materia non exactè cocta, quam virtus ad indicandum; sermo enim est de febre ex pituita dulci.

Auicenna verò non proponit vinum in qualibet febre pituitosa, sed tantum in ea, in qua pituita est valde frigida. Et ideo plus potest virtus ad indicandum vinum, vnà cum intensa frigiditate pituitæ, quam febrilis affectio simul cum semicruda materia ad prohibendum. Quare in praxi hoc modo procedatis: si febris fuerit ex pituita salsa, vel etiam ex dulci, non detis vinum, nisi appareant signa perfectæ coctionis.

Si autem fiat ex pituita acida, & vitrea, detis vinum, sed pauciferum, & paucum, apparentibus signis concoctionis: absoluta verò concoctione, poteritis dare vinum in maiori copia, quod sit substantiæ tenuis, & mediocre potius, quam pauciferum. Et hæc de febribus pituitosis dicta sufficiunt.

DE FEBRE SYNCOPALI.

Continuatio. INter pituitosas febres recenseri etiam potest febris syncopalis, quæ quidem, non modo pituitosa est, sed etiam biliosa: & ob id post tractatum de biliosis, ac pituitosis febribus, agemus de febre syncopali, quæ dicitur syncopalis, eò quod adnexam habet syncopen, quæ sanè non semel tantum in principio accessionis inuadit, sed sæpius: alioqui non diceretur syncopalis, vel saltem imminet periculum, nè sæpè inuadat, cuius febris hæc est definitio. Febris syncopalis est *febris pituitosa, causata à praua materia os ventriculi insigniter lædente.* Definitio hæc est diligenter explicanda; nam ex ignoratione naturæ huius febris, Alexander ad curationem descendens Galenum iniquè reprehendit. Dicimus itaquè, non recedentes a Galeno duodecimo meth. à capite secundo, vsque ad sextum, nec ab Auicenna, per materiam prauam, oportere intelligere materiam, tùm pituitosam, tùm biliosam: pituitosa autem est frigida, & crassa, & viscida, ex Galeno loco citato, ex qua fit syncopalis febris, quæ dicitur humorosa.

Nomen.

Definitio.

Cõtra Alex.

Definitio explicatur.

Pituitosa materia dupliciter consideratur.

Atquè materia hæc crassa potest, debetquè dupliciter considerari: primùm quidẽ ratione copiæ: secundò autem ratione cruditatis: ratione copiæ, materia vel est in tanta copia vt aggrauet facultatem, & maxime obstruat; vnde maximum imminet periculum syncopes: vel

non

non est in tanta copia, vt aggrauet, aut obstruat: ideo non imminet syncope, sed potius lipothymia. Differentia autem est inter has secundum magis, & minus; syncope enim est deterior lipothymia, ex Galeno loco citato. Si consideremus materiam hanc penes cruditatem, hæc ex Galeno dupliciter esse potest cruda: primò, adeo ut nequaquam possit concoqui, ad benignumquè statum deduci, in halitusquè mutari; altero, vt possit concoqui, in halitusquè mutari. Quoad materiam biliosam, hęc potest esse, non modo bilis flaua, sed etiam æruginosa, ex Galeno duodecimo meth. vltimo: quinimmò ex Auicenna potest esse bilis, non solum tenuis, verum etiam crassa.

Materia potest dupliciter esse cruda

Diximus autem febrem hanc causari ex materia praua infestante os ventriculi; per os autem ventriculi, intelligimus os superius; hoc enim maximè consentit cum corde: dicit enim Galenus loco citato cap. tertio syncopalem febrem fieri, quoniam bilis infestat os ventriculi. Postremò diximus, *insigniter lædente*, eò quod si leuis sit læsio, non fit syncope, nec lipothymia: non enim compatitur cor, quia oportet vt insignis sit noxa, si cor per consensum affici debet: illud enim maximè defenditur à natura. Quare hic inquirendum est quæ sit cordis læsio, omissa inquisitione causarum bilis. de quibus sæpe diximus. Galenus itaquè loco citato dicit cor lædi, quoniam afficiuntur eius solida, quoniam intemperata redduntur: redduntur autem intemperata, ob causas alterantes, siuè ad calidum, siuè ad frigidum; læduntur autem, non quia alterentur, sed quia deficiunt, vel ex defectu alimenti, vel vi causæ colliquantis, vt contingit in febribus acutis.

Quō lędatur cor.

Læduntur autem spiritus, vel quia alterantur, vel quia corrumpuntur; alterantur à succis vitiosis, ab aere pestilenti, à venenis, siuè à medicamentis veneficis, siuè ab animalibus prodeuntibus; corrumpuntur autem ex Gal. propter dolorem insignem, motus immodicos, immodicam raritatem corporum continentium, propter prohibitam transpirationem, & propter defectum alimenti. His igitur ita constitutis ex Galeno loco citato, cognoscendum modo est, quæ noxa in hac febre sit in corde, cuius vi fiat syncope. Pro quo declarando dicimus, non adesse noxam in solidis, quia quando adest noxa in solidis, hæc est ratione, vel alterationis, vel defectus: non est autem hic ratione alterationis, quia, vt optimè dicit Galenus, euacuata materia morbosa nullum adest syncopes periculum: quod si adesset intemperies, euacuata materia, illa non tam facilè amoueretur, eò quod esset insignis: ad faciendam enim tantam noxam ratione intemperiei oportet ipsam esse insignem: neque etiam ex defectu alimenti, vt ex colliquatione, quia non adest colliquatio in hac febre. Quare dicendum est cum Galeno noxam hanc referendam esse in spiritus, qui quidem læduntur, aut quia alterantur, aut quia corrumpuntur.

Quæ sit noxa in corde.

Quō lædātur spiritus.

In febre ſyncopali alterantur nè ſpiritus, an corrumpuntur? Modo alterantur, modo corrumpuntur, & aliquando alterantur ſimul, & corrumpuntur. Quod autem ſpiritus alterentur probo ex Auicenna, qui dicit febrem ſyncopalem cauſari ex pituita frigida, & ex bile venefica.

Lubens audirem ego quòmodo hæc Auic. verba ab alijs interpretentur: & præcipuè quia Galenus lib, duodecimo cap. cit. proponens febrem ſyncopalem, in medium affert illam, quę procedit ex pituita frigida, ſicuti etiam propoſuit Auicenna: propoſuit etiã febrem ſyncopalem ex bile, non venefica, ſed calidiori; cum enim non potuerit in lib. meth. medendi propon ere morbos, qui non curantur indicationibus, ſed ſolum experient ia; ideo proponit bilem, non veneficam, ſed ſua caliditate hanc febrem producentem. At Auicenna dicit, febrem hanc cauſari à frigi ditate pituitæ, atquè à venefica natura materiæ bilioſæ. Id autem ab eo factum eſt, quia prudentiſſimus hic vir, in ſermone de febre ſyncopali, agit de qualibet febre, ſiuè indicationibus, ſiuè experientia curetur, diligentiſſimam enim febris facit tractationem: vnde reſpiciens noxam ſpirituum prout alterantur, dicit febrem hanc fieri à frigiditate pituitæ, atquè à venefica natura bilis; quia frigida ſubſtantia ita complexioni ſpirituum aduerſatur, vt poſſit eos vſq; adeò alterare, vt fiat, vel ſyncope, vel lipothymia: materia autem calida id nequaquam poteſt ſua caliditate præſtare, eò quod calidum non ita, vt frigidum aduerſatur calido, at ſua venefica qualitate, illud quidem facere poteſt.

Diſcordia inter Gal. & Auic.

Conciliatio.

At ſi conſideremus ſpiritus vt corrumpuntur, hi poſſunt corrumpi ratione materiæ, & craſsæ, & tenuis: & proinde poſsunt corrumpi in febre ſyncopali, & humoroſa, & minuta; in febre humoroſa, ratione materiæ craſsę, quæ quidem vel eſt valdè copioſa, vel non eſt in tanta copia; ſi ſit admodum copioſa, ita vt oneret, vt obſtruat, ex Galeno loco citato, tunc corrumpuntur ſpiritus ex prohibita tranſpiratione; vult enim Gal. ſpiritus poſse corrumpi ex prohibita tranſpiratione. Quod ſi non ſit in tanta copia, ut nec oneret, nec obſtruat, tunc non ſit ſyncope, ſed lipothymia, & læduntur ſpiritus, quia corrumpuntur: corrũpuntur autem ex defectu alimenti, non ob prohibitam tranſpirationẽ. Tandem ſi materia ſit bilioſa, tenuis, tunc læduntur, non quia alterentur; hoc enim eſt impoſſibile, ſed quia corrumpuntur. Et ideo propoſuit Galenus febrem ſyncopalem ex bile, in qua ſpiritus malè ſe habent, non quia alterentur, ſed quia corrumpuntur: nam cum ex eius ſententia cap quinto, ſpiritus corrumpantur ob immodicam raritatem corporum continentium, & ob nimiam reſolutionem, dicatquè in febre ſyncopali ex bile corpora velociſſimè reſolui: propterea manifeſtum eſt, illum, per velocem diſsipationem, quæ fit ratione bilis, proponere, non ſpirituum alterationem, ſed corruptionem. Quare

conclu-

concludatis, febrem hanc fieri à praua materia, vel pituitosa, vel biliosa, quæ sic lædit os ventriculi, vt in consensum trahatur cor, id est, vt spiritus cordis lædantur; læduntur autem, quia vel alterantur, vel corrumpuntur, vel alterantur simul, & corrumpuntur: alterantur à pituita frigida, à bile venefica: corrumpuntur à pituita copiosa, à bile feruente: corrumpuntur simul, & alterantur à pituita copiosiore, & frigida; quatenus enim est frigida, spiritus ab ea alterantur; quatenus verò est copiosa, ab hac ijdem spiritus corrumpuntur. Conclusio.

Ex his patet, febrem hanc produci à materia, vel crassa, vel tenui; si ex crassa, febris syncopalis humorosa dicitur. Materia autem crassa est, aut pituita, aut bilis; si sit pituita, vocatur febris syncopalis exquisita: & quoniam febris exquisita potest esse, vel exactè, vel non exactè exquisita: ideo si fiat ex materia pituitosa adeò copiosa, vt spiritus corrumpantur ob prohibitam transpirationem, vocatur syncopalis, exquisita exactè. Si autem fiat ex pituita non multùm copiosa, ita vt corrumpantur spiritus ob defectum alimenti, vocatur febris syncopalis, exquisita quidem, non tamen exactè: at si fiat ex bile crassa, erit syncopalis spuria. Quod si fiat ex materia tenui, febris erit syncopalis minuta, quæ aliquando est exquisita, aliquando notha; exquisita quidem, si à bile, notha verò, si à pituita tenui. Differentiæ.

Febris etiam hæc in genere facile cognoscetur, eò quod febricitantes ob leuissimam causam, & sæpè incidunt, vel in syncopen, vel in animi defectum. Quo autem ad signa differentiarum, cum febris hæc fiat à materia crassa, vel pituitosa, vel biliosa; si fiat ex materia pituitosa, cognoscetis ipsam ex signis propositis ab Auicenna cap. proprio & à Galeno duodecimo meth. 3. nam præter indicia pituitæ, ex Galeno, pulsus erit admodum paruus, rarus, tardus, inæqualis: & ea præcipuè inæqualitate, quæ est in vno pulsu, ita vt maior sit velocitas in systole, quam in diastole. Interdum autẽ dicit Galenus apparere etiam in pulsu inæqualitatem collectiuam, quæ attenditur, non penes eundem pulsum, sed penes diuersos pulsus. Signa.

Quorum pulsuum causa est pituita, quæ non modo crassa, sed etiam frigida, & viscida est. Omitto, quod nec aderit rubedo, nec flauities in corpore. Oportet etiam cognoscere, an febris hæc ex crassa pituita sit exquisita exactè, an non exactè; pro uaria enim febre, uario etiã modo prognosticandum, uarijsquè auxilijs in curatione est agendum. Quas quidem differentias minimè cognouit doctissimus Trallianus; si enim eas cognouisset, Galenum non reprehendisset. Vos igitur colligetis, febrem hanc esse exquisitam exactè, quando corporis habitus euaserit, & decolor, & æquo tumidior: ratio huius est, quoniam hæc fit à materia copiosissima obstruente, ut spiritus corrumpantur ob prohibitam transpirationem: unde partes non admittunt alimentum, adeò Contra Alexandrum.

ipsæ sunt repletæ: immo si quis alere audebit, ægros interficiet. Sed febris hæc potest etiam fieri à materia copiosa, quæ dupliciter cruda esse potest; vno modo, vt cruda materia possit concoqui, & in halitus conuerti; & eam cognoscetis ex eo, quod pulsus fiet robustior, & corporis color erit albicans: & hoc colligitur ex Galeno loco citato, licet non ita clare ibi loquatur; vos tamen poteritis eam cognoscere ex ijs, quæ ex nobis audiuistis. Si autem cruda sit materia, vt ea nequeat in halitum conuerti, pulsus in principio erit imbecillis: progrediente verò febre imbecillior fiet, & color erit liuidus, plumbeusvè, qui indicat pituitam adeo rebellem, vt non possit ad benignum duci: atque vbi febricitantes ex copiosissima materia incident in aliquod symptoma, hoc erit syncope, non lipothymia: At si febris fuerit syncopalis humorosa exquisita non exactè, tunc non apparebit tumor ille; eo quod materia non est admodum copiosa, & si febricitans corripietur symptomate, hoc erit lipothymia, non syncope: si verò fuerit bilis crassa, ex Auicenna, ægri sentient exustionem in intimis partibus, propter caliditatem bilis: aderit etiam oris amaritudo, color non albicans, sed potius citrinus. Quibus addatis etiam signa bilis. Si fuerit febris syncopalis minuta, quæ fit, vel à bile tenui, vel à pituita tenui, hanc facilè colligetis, eo quòd virtus celerrimè dissoluetur: atque etiam maximè dissipabuntur spiritus. Atq; si redundabit bilis, aderunt bilis signa, & accessiones febris erunt de tertia in tertiam: si verò redundabit pituita, accessiones obseruabuntur quotidianæ: & sic indicabitur pituita tenuis: vnde si fiat vomitus, pituita aquosa apparebit.

Indi cationes

Quoad indicationes, hic desumendæ sunt indicationes à febre, causa, virtute, & à loco etiam affecto, id est, ab ore ventriculi. Quare ratione febris indicatur auxilium refrigerans, & humectans; merito autem causæ, quæ est materia praua, indicatur ipsam esse tollendam: sed quoniam non cedit euacuationi, nisi præparetur; ideo ratione materiæ crassæ oritur indicatio attenuandi: & si crassa materia sit pituitosa, quoniam est etiam frigida, humida, viscidaquè, ob id oritur indicatio, calefaciendi, siccandi, & abstergendi: si verò crassa materia sit calida, id est, biliosa, oritur indicatio refrigerandi, & ratione crasitiei etiam attenuandi: at si sit tenuis, oritur indicatio incrassandi, & si calida, refrigerandi, si frigida, calefaciendi. Ratione virtutis nihil aliud indicatur, quam alimonia. Ratione loci affecti oritur indicatio leuiter roborandi os ventriculi, ne amplius recipiat.

Progn osticũ.

Quantum autem ad prognosticum, dicerem ego, febrem syncopalem suaptè natura esse febrem periculosam: eo quod superueniente syncope, superuenit symptoma, quod est via ad mortem. Sed cognoscere etiam oportet, quæ febris magis, & quæ minus periculosa sit, & quæ lethalis. Si consideremus febrem syncopalem humorosam exquisitam,

hæc

hæc eſt, aut exactè, aut non exactè exquiſita, & ex his periculoſior eſt, modo exquiſita exactè, modo exquiſita non exactè; & quandoque febris ex copioſiori materia, quandoquè ex minus copioſa: atque, quod maius eſt, interdum magis periculoſa eſt illa, in qua fit lipothymia, quã ea, in qua fit ſyncope. Quare diſtinctiſsmè ita progredi oportet.

Si conſideremus febrem ſyncopalem humoroſam exquiſitam exactè, hæc fit ex materia copioſiſsima obſtruente, quæ aut poteſt, aut non poteſt in halitum conuerti: ſi poteſt, febris hæc eſt curabilis; ſi non poteſt, eſt incurabilis: ſi vero non poteſt amplius ad benignum deduci ob ſui cruditatem, eſt lethalis. At cum exquiſita non exactè oriatur ex materia non admodum copioſa; imminet tantum lipothymia. Quare febris hæc eſt minus periculoſa, quàm exquiſita exactè: eò quod materia minus copioſa, minus etiam difficulter coqui poteſt. Verum quoniam diximus, febrem hanc prouenientem ex minori copia materiæ, aliquando eſse periculoſiorem febre, quæ prouenit ex copioſiore materia: ideo ſciatis hoc eſse verum, vbicunque cum hac febre iungitur inflammatio alicuius viſceris, quam inflammationem, proponit Galenus loco citato. Si igitur inflammatio adiungatur febri ſyncopali exquiſitæ exactè, febris hæc non erit tam periculoſa, ſicut eſt illa exquiſita non exactè, cum qua iuncta eſt inflammatio: ratio eſt, & meo quidem iudicio, demonſtratiua; quoniam inflammatio prohibet alimentum: in febre autem ſyncopali exquiſita non exactè opus eſt alimento, quia indicatur à ſpiritibus, qui in ipſa extinguuntur ex defectu alimenti, quod non euenit in febre exquiſita exactè. Cum igitur ratione inflammationis non dandum ſit alimentum, ratione verò febris ſyncopalis ipſum ſit exhibendum, res verſatur in ſummo diſcrimine, & proindè febricitantes moriuntur,

Secus autem eſt dicendũ, ſi febris ſit ſyncopalis exquiſita exactè: nam ratione inflammationis prohibetur alimentum, nec etiam indicatur ratione febris: quoniam licèt ſpiritus corrumpantur, non corrumpuntur tamen ob defectũ alimenti, ſed ob prohibitam tranſpirationem, vt nec ratione talis corruptionis dari debeat alimentum.

Cum igitur corruptio in ſyncopali exquiſita non exactè indicet alimentum, corruptio autem in ſyncopali exquiſita exactè non indicet illud; & alimentum maxime prohibeatur ab inflammatione: hinc eſt, quod quando cum tali febre iuncta eſt inflammatio, magis periculoſa eſt febris exquiſita non exactè, in qua fit lipothymia tantum, non autem ſyncope. Vnde ob eandem cauſam idem eſt dicendum de febre ſyncopali minuta, quod ſcilicet, licèt poſſit remoueri ex Galeno duodecimo meth. quinto & ſexto, maximè tamen erit periculoſa, ſi ei adiuncta fuerit inflãmatio: nam ratione inflãmationis inhibetur alimentum, quod maxime deſideratur à corruptione ſpirituum in febre ſyncopali

pali minuta: immò magis indicatur, quam in syncopali non exactè: eo quod in syncopali minuta maior fit spirituum dissipatio, & proindè copiosius etiam indicatur alimentum, quod tamē ab inflammatione prohibetur. Quare ipsa est periculosissima, immò lethalis, vbi cum ea iuncta est inflammatio. Ob id diligenter considerandum est, quibus

Curatio. occurrendum sit auxilijs; & primū in febre syncopali humorosa gratia præseruationis.

Chirurgia. Quoad chirurgiam, hæc excluditur, quia desideratur indicans principale sectionis venæ. Quapropter dicendum est de medicamentis. Itaquè Galenus duodecimo meth. tertio dicit, febrem hanc requirere euacuantia; sermo enim nunc fit de febre syncopali humorosa, quæ fit ex copiosa materia. At cum dicat febricitantes istos, nec sectionem venæ, nec medicamenta euacuantia, id est, euacuantia confertim, & sensibiliter perferre: propterea occurrendum est auxilijs, quæ paulatim euacuent. Hæc autem iuuantia habent materias, quæ ex Galeno desumendæ sunt ex victus ratione, non autem ex medicamentis: vnde si Galenus quandoque loquatur de medicamentis, veluti de hyssopo, & huiusmodi alijs calefacientibus, ac attenuantibus, his vtitur potius pro alteratione cibi, quam loco medicamenti.

Vnde quoad medicamenta, nil aliud proponit Galenus, quam ea, quæ foris adhibentur pro corroboratione ventriculi, quale est medicamentum, quod fit ex absynthio. Monet autem, non quamprimum esse applicandum hoc auxilium, id est, repleto ventriculo, sed quando maiori ex parte concocta materia descenderit. Quare Galenus in viuen-

Diæta. Acr, di potissimum ratione maxima vsus fuit diligentia: nam quoad aerem, iubet vt eligatur media temperie præditus; & ideo fugiendus est aër, & calidior, & frigidior; calidior quidem, quia hic potest succos pituitosos, crudosquè colliquare, qui deinde liquati possunt petere partes principales, vt cor, cerebrum, pulmones: frigidior verò, quia densat corpora, auget obstructiones, aggrauatquè viscera.

Cibus. Præterea quoad cibum, dicit, aduertendum esse, qualis sit pulsus; si enim fuerit satis infirmus, satisquè inæqualis, dat mulsam cum hyssopo, & si æger perferat, dat mulsam, non modo per tres, sed etiam per septem dies. Monet autem, quòd si contingat, vt patiens abhorreat mulsam, poteritis dare modicum, vel cremoris hordei, vel cremoris alicæ, vel etiam oxymel. Si autem pulsus repente mutetur ad imbecillitatem, paruitatem, & inæqualitatem, exhibendus est panis in vino diluto madefactus. Vnde hic est aduertendum, quando Galenus proponit vinum, considerat imbecillitatem, quæ fit derepente. Quotiescunque igitur obseruabitis repentinam hanc mutationem, detis panem madefactum in vino diluto; sin minus, detis mulsam, vel alia cibaria, vt diximus. Aduertendum etiam quoad mulsam, hanc dari posse, modo

plus,

plus, modo minus coctam; si aluus non fluat, sit minus cocta; minus enim cocta ex Galeno minus nutrit, magisquè aluum subducit: si aluus fluat, sit plus cocta: at si aluus plus æquo fluat, detis cremorem ptisanę: quod si magis adhuc fluat, detis cremorem alicæ: cibaria autem hæc cum hysopo, vel cum petroselino, vel cum huiusmodi alio attenuante sunt commiscenda. Hinc obiter colligatis, quod si Galenus in syncopali humorosa, & copiosiori materia obstruente dat cremorem alicæ, non est quod vos ita abhorreatis vsum ipsius. Præterea aduertendum etiam ex Galeno circa oxymel, an aer sit calidus, an frigidus: nam in aere calido exhibendum est oxymel frigidum, in aere frigido dandum est calidum actu, etiam si sit consuetudo in contrarium.

Quæ dicta Galeni videntur satis difficilia: nam quando dicit, exhibendum esse oxymel actu frigidum tempore æstatis, nisi viscus aliquod sit debile, videtur insinuare, indicationem à virtute, cæteras indicationes antecellere. Sed difficultas est ratione aeris: quomodo scilicet plus possit, quam reliqua; aer enim supponitur calidior, qui cum sit intemperatus, indicat auxilium frigidum. Quare ratione ipsius exhiberi solet oxymel actu frigidum, quod etiam ratione febris indicari potest, quæ tamen est remissa, quia loquimur de febre syncopali humorosa. Dubitatio circa aërem.

At quoad materiam, cum hæc sit pituitosa crassa, viscida, & frigida, ratione frigiditatis indicat auxilium calidum; calidum enim attenuat, abstergitquè, ad differentiam frigidi, quod potius incrassat. Quo modo igitur indicatio ab aere superat indicationes à materia? cum ratione materiæ indicetur auxilium calidum: & præterea cum consuetudo sit calidi; vt proponitur a Galeno, quæritur quomodo plus possit aer quam consuetudo? cum maxima sit indicatio, quæ à consuetudine desumitur. Pro solutione dicimus, quod aer hic consideratur à Galen. sicuti in nono meth. 14. vbi vult, aërem frigidum posse accipi, vel vt habet rationem materiæ sanantis, vel vt habet rationem antecedentis sine quo non. Non cõsiderat nunc illũ, vt habet rationẽ materiæ sanãtis, quoniã hac ratione non est indicans, sed materia iuuantis ab aliquo indicante; at eum cõtemplatur, prout habet rationẽ eius sine quo nõ. Solutio.

Consideratur igitur aer, vt indicans curatorium sine quo non; & proinde vt habet rationem causæ morbificæ: nam si non habet rationem causæ facientis res præter naturam, non potest esse indicans, sed potius materia indicati. Quomodo igitur aer potest plus, quam materia, & quam consuetudo? Aer habet rationem causæ morbosæ, ratione tùm febris, tùm materiæ; febris quidem, quia cum hæc sit affectio calida, propterea ab aere calido intenditur: at plus non potest quam materia, & consuetudo, ita vt magis attendendum sit aeri, quam reliquis: quoniam febris, de qua loquimur, est remissa, si enim esset intensa, aer calidus plurimum quidem posset. Quare plus potest reliquis,

prout

prout habet rationem causæ morbificæ, si referatur ad materiam.

Quomodo autem, si referatur ad materiam declaro: nam materia hæc ob aerem calidiorem liquatur, & dum liquatur, facile est, ex Gal. duodecimo, meth. tertio, vt decumbat in caput, in pulmones: aër inquã calidus ita aduersatur materię, vt sit in causa, quod materia liquetur, & liquata petat partes principales, cum maximo ægrorũ nocumento.

Solutionis collectio.

Solutio igitur in hoc consistit, quòd maxime omnium potest indicatio ab aere desumpta, quippè quæ sit in causa, vt materia morbifica colliquetur, colliquataquè deinde petat partes præcipuas: vnde periculum est mortis præsentaneæ: dicitquè Galenus tutius esse, vt materia resideat circa iecur, circa ventrem inferiorem, quàm quòd petat partes principales. Ecce igitur quàm artificiosè, quantoquè cum fundamento locutus est Galenus in virtute indicantium. Quare licet adsit consuetudo calidi, vos tamen, quando maximè periculosa est materię liquatio, quæ fit ab aere calido, debetis in hac febre vti oxymelite actu frigido: secus autem facere debetis, si aer sit frigidus; tunc enim nullum imminet periculum colliquationis succorum ratione aëris: ideo expedit in aere frigido vti oxymelite calido, eò quod maximè potest indicatio quæ desumitur à materia.

Inanitio.

Pręterea dicit Gal. loco citato, occurrendum esse inanitione hoc modo, vt cum non liceat euacuare corpus auxilijs repente, sensibiliterquè euacuantibus, si contingat pulsum non esse admodum debilẽ, poteritis vti clysterijs. Vnde aduertendum, pulsu etiam existente mediocri Galenum non vti medicamentis per os assumendis, sed clysterijs: quinimò imitandus est Hippocr. qui primo de rat. vic. 45. ad educendam materiam per aluum medicamentis per inferius, si virtus sit debilis, pro clysterijs vtitur suppositorijs. Quare modo clysterijs mediocribus, modo suppositorijs vti oportebit. De quibus alias diximus.

Somnus, & Vigilia.

Præterea vt monet Galenus moderatè se se gerere debent ægri circa somnum, & vigiliam: quia cum succi sint crudi, ope somni debent concoqui, concocti deinde ope vigiliarum distribui debent: & in his nulla est difficultas. Sed difficultas est in motu, & quiete tantum: nam gratia motus Galenus loco cit. iubet, vt fricentur corpora, & primum pedes; & crura linteis asperis, deinde brachia: & quoniam imminet lassitudo ob talem frictionem, ideo admonet, vt partes illiniantur oleo aliquo relaxãte: vt oleo vel anethino, vel chamęmelino, & nisi presto sit huiusmodi oleũ, iubet, vt capiamus flores chamęmeli, & decoquamus in oleo communi in duplici vase, vt oleum recipiat vim medicamenti, atquè deinde fricetur dorsum, & rursus artus, & ita progreditur, excepto eo tantum tempore, quo dormiendum est, & offerri debet cibus: reliquis horis fricat corpora, prepositaquè vtitur frictione.

Motus, & quies.

Alex. contra Galenum.

Vnde Alexãder hoc videns dicit, se maximè admirari, quomodo Galenus

lenus vtatur victu tenuissimo, & adeo assidua, violentaquè frictione: & potissimum, quia ex Hipp. secundo Aphor. 16. vbi fames, non est laborandum; vbi labor, non est iniungenda inedia. Quomodo igitur Galenus cum tali labore præcipit victum tenuissimum? nempe mulsam tantum, & oxymel tantum per tres, immò per septem dies, exhibenda esse? Augetur difficultas, quoniam Gal. duodecimo methodi quinto loquens de syncopali humorosa, iubet, vt corpora assiduè nutriantur. Hoc certè mirum est, quia febricitantes non possunt perferre inediam. Quare Galeno aduersatur, non modo Alexander, sed etiã ipsemet Galenus. Pro hac quæstione dilucidanda, dicimus, non esse possibile tueri Galenum, nisi confugiamus ad fundamenta proposita in explicatione definitionis: quorum vi clarè deprehendetis, Galenum sibimet minimè aduersari, sed grauiter errare Alexandrum. Dicimus igitur, febrem syncopalem humorosam esse duplicem, exquisitam videlicet exactè, & non exactè; & exquisitam exactè, procedere ex copia materiæ obruentis, cuius vi corrumpuntur spiritus ob prohibitam trãspirationem: & de præseruatione à syncope in tali febre loquitur Galenus duodecimo meth. tertio. & quòd hoc sit verum, patet, quoniam proponit febrem syncopalem, non modo ex succis crudis, sed etiam ex maxima copia succorum crudorum. In hac igitur febre Gal. proponit frictionem, & inediam: Diximus præterea exquisitam non exactè, fieri ex cruda pituita, & in hac corrumpi spiritus ob defectum alimenti tantum: & de hac loquitur Galenus duodecimo meth. quinto. Quòd autem hoc sit verum, patet: quoniam licèt ipse proponat syncopalem humorosam: addit tamen, hac in febre corpora assiduo egere alimento, & ideo vti oportet cibo, non autem inedia. Cur priores perferunt inediam, posteriores vero non? Suppono ego in vtraquè febre materiã, quæ est concoquenda, esse crudam: quo supposito dico, In syncopali humorosa exquisita exactè, corpora ferre inediam, eò quod nulla fit dissipatio: vbi enim copiosa est materia, tunc maximè obstruit, repletquè, ita vt si offeratur cibus, periculum sit suffocationis, & ratione huius repletionis nulla fit dissolutio. Quare non est fames, nec indigentia: ideoquè errauit Alexander, quia credidit esse famem, quæ tamen non est, quia non fit resolutio: & ideo laborandum est, & vtendum inedia, victuq; tenuissimo. At in exquisita non exactè, licèt materia sit cruda, non tamen est copiosa, non onerat, nec obstruit: & quia non obstruit, ideo fit resolutio. Quare ægri egent nutrimento; alioqui resoluentur: quoniam materia est cruda, ideo debet concoqui, sed antequam concoquatur, nisi detur alimentum, corrumpentur spiritus ex defectu alimenti. Quare optime locutus est Galenus: & ideo loco citato addit, in febre syncopali esse exhibendum vinum, seu panem in vino, pauco tamen; in febre inquam, exquisita exactè, & quando adest

Dubitatio circa victum tenuissimũ.

Solutio.

Contra Alexandrum.

syncopis,

syncope. Atquè si aër sit calidus, oportet dare vinum prima uice frigidum, deinde verò calidum: si aër frigidus, tunc vinum dari debet calidum, non modo prima vice, sed etiam alijs vicibus. Cuius modi procedendi hæc est ratio: nam differentia esse debet in modo procedendi, & ratione curationis, & ratione præseruationis; in præseruatione enim ratione debilis virtutis non egemus alimento tam cito nutriente, sicuti egemus, quando actu adest syncope: & ideo oportet vt calidum actu detur alimentum: vt ratione caliditatis, & nutriat, & penetret magis. At si aer sit calidus, quoniam imminet periculum colliquationis succorum ex tali caliditate aeris: ideo saltem prima uice ad inhibendum hoc damnum, oportet vt detur alimentum actu frigidum: huius enim frigiditatis beneficio inhibebitur talis colliquatio: deinde verò & secunda, & tertia vice; vbi autem cogimur ratione syncopes, possumus dare alimentum calidum. Sed aduertendum, vt alimentum detur in maiori copia, & sæpius, quando aderit lipothymia, quam vbi aderit syncope: nam quando adest lipothymia, est febris, in qua vires plus dissoluuntur, secus est, quando actu adest syncope. Eodem planè modo, si febris sit syncopalis, non ex pituita, sed ex bile crassa, addatis refrigerantia calorem bilis. de quibus alias egimus. Maxime hic proderit vsus syrupi acetosi simplicis, ptisanæ, cremoris hordei, non cum hyssopo, nec huiusmodis alijs calefacientibus, sed cum syrupo acetoso simplici. Tandem si fuerit febris, ex Galeno 12. meth. 6. procedens ex tenuibus succis, nempè syncopalis minuta, tunc refrigerantibus occurrendum est, atque crassefacientibus. Quare aer debet esse, non modo refrigerans, sed etiam constipans: ita vt alterandus sit rosis, cydonijs, folijs mespilorum, plantaginis, & reliquis huiusmodi astringentibus. Quinimmò oportet flabellis caput refrigerare: itemquè etiam inunctionibus ex oleis astringentibus; miseri namquè ægrotantes isti solent cum sudore mori: vnde non est præter rationem corpus totum inungere oleo rosaceo omphacino. Occurrendum est etiam ventriculo oleo myrtino, oleo omphacino, reliquisquè astringentibus. Idem dicendum est de cibis; si enim sint astringentes (sermo enim fit de præseruatione) maximè probatur vsus cremoris alicæ; & si huic addideritis succum granatorum, succum omphacinum, rhus obsoniorum, quod sumach vocatur, quæ omnia palato sunt iucunda, & possunt ventriculum corroborare, ita vt non tam promptè, immò nullo modo recipiat, quod ad illum confluit, optimè facietis: At si actu adfuerit syncope, exhiberi etiam debet vinum, ut ait Galenus loco citato, quia defectus est in spiritibus, non autem in solidis: & ideo indicatur auxilium celerrimè nutriens, cuius materia potissimum est uinum: & ob id exhibebat Galenus uinum, etiam actu existente syncope. Vosquè etiam idē facere debetis, dummodo nulla inflammatio sit in iecore, in partibusquè

Modus procedendi in exhibendo alimento in febre syncopali exquisita exactè.

què uicinis loco affecto: nam quando adest hæc inflammatio, tunc actum est de uita ægrotantis, nullaquè superest amplius spes salutis Hoc igitur modo progrediebatur diuinissimus Galenus, & in febre humorosa, & in febre minuta syncopali, ratione tùm preseruationis, tum curationis. Hæc de febribus syncopalibus dicta sufficiant.

DE FEBRIBVS MELANCHOLICIS, & primum de Quartana, tum intermittente, tum continua.

IN tractatu de febribus putridis Auicenna ultimo loco differit de quartanis: cuius ordinis nulla alia est causa, nisi quia, præterquam quod febres hæ sunt (ut ita dixerim) terrestres, accedit etiam has ad differentiam reliquarum, fieri ex alijs humoribus, id est, ex sanguine, bile, & pituita: ipse autem in hoc sermone loquitur de intermittentibus febribus, & de continuis, pauca tamen dicit de continuis, supponens ea, quæ proposuit in tractatu de intermittentibus: Nos tamen utilitati uestræ consulentes eodem sermone de utrisquè agemus. Ordinis Auicennæ ratio.

Febris hęc iurè dicitur quartana, eo quod periodos habet de quarta in quartam: dicitur etiam melancholica, quoniam originem ducit ex melancholia. Nihilquè aliud est, quam *febris putrida, procedens à bile nigra putrescente*. Quid uelimus per febrem putridam, & per materiam putrescentem patet ex alias traditis. Dicit Auicenna febrem hanc produci à causis melancholiam, & generantibus, & putrefacientibus: sufficiat itaquè explicare, quid intelligendum sit per bilem nigram, & ea potissimum de causa, quoniam huius ratione distinguitur febris hæc à qualibet alia febre; quartana enim fit ex bile nigra, reliquæ verò ex alijs fiunt humoribus. Per bilem igitur nigram, oportet, vt optime dicit Auicenna, intelligere melancholiam sanguineam, biliosam, & pituitosam. Vnde minimè mirandum est, si Auicenna quandoque dicit dari quartanam biliosam, sanguineam, & pituitosam, quod sic declaro: & primum quoad bilem melancholicam, hæc est duplex, nempe alimentalis, & excrementitia: per alimentalem, intelligo succum in venis existentem, qui tamen satis terrestris, & siccus est, si conferatur cum reliquis succis alimentalibus, & est portio illa, qua aluntur partes corporis frigidæ & siccæ, si comparentur cum cæteris partibus, absolute enim non vocantur frigidæ, & siccæ. Ex hac itaquè bile nigra alimentali fieri possunt febres, quando putrescit, neque alia febris potest esse, quam melancholica continua, & nequaquam intermittens, propter rationem propriam in sermone de febribus sanguineis. Quoad bilem nigram excrementitiam, hæc etiam est duplex, naturalis, & præter naturam: naturalis nihil aliud est, quam materia illa, quæ

Nomen.

Definitio.

Bilis melancholica est duplex.

gignitur

gignitur in iecore, & eſt excrementum craſſum, ad differentiam bilis quæ excrementitiæ, iure dicitur excrementum tenue.

Melancholia quid.

Melancholia igitur eſt excrementum craſſum ſecundæ coctionis, quod ſi putreſcat ita, vt producat febrem, excitat, non modo quartanã exquiſitam ſimpliciter, ſed etiam quartanam exquiſitam exactè, de qua agit Galenus primo ad Glauc. cap. de cura quartanæ intermittentis; ibi enim de nulla alia agit febre, quàm de quartana exquiſita exactè. Quod ſi cognouiſſet Alexander, certè non ita allucinatus fuiſset in curatione, & reliquis. Excrementitia uero, id eſt, quæ non poteſt in alimentum conuerti, & præter naturam, poteſt eſſe multiplex; nam producitur, uel ex melancholia alimentali, uel excrementitia ſecundum naturam: ſi ex alimentali, generatur propter ulteriorem caliditatem: quia melancholia alimentalis magis incaleſcit. At quoniam in hac caliditate dantur gradus, prout ſcilicet calor poteſt eſſe magis, uel minus intenſus: ob id, ſi calor non ſit admodum intenſus, ex melancholia alimentali producitur melancholia excrementitia, quæ tamen eſt præter naturam, ſed dicitur melancholica materia hæc frigida, & ſicca: ſi autem calor ſit intenſior, melancholia alimentalis degenerat in atram bilem, in illã peſſimam materiam, quæ ubi decidit in terram, inſtar aceti fermentat eam: & hæc proprie dicitur melancholia, ex qua fiunt febres peſſimæ. Si verò materia hęc præter naturam producatur ex melancholia excrementitia, tunc fit atra bilis: ſi autem fiat ex melancholia alimentali, poteſt eſſe, & melancholia, & atra bilis.

Contra Alexandrum.

Melancholia alimentalis duplex.

Præterea ſi conſideremus quartanam ſanguineam, quæ fit à melancholia ſanguinea, ſanguis duas habet partes: unam quidem craſſam, alteram uerò tenuem. Si reſpiciamus portionem craſſiorem, tunc ſi remiſsus fuerit feruor, fiet melancholia: ſi uerò intenſus erit, fiet atra bilis; ſed erit melancholia, & atra bilis ſanguinea, quia generatur ex ſanguine ſecundum portionem ipſius craſſiorem: ſi contemplemur partem tenuiorem ſanguinis, hæc per caliditatem inſignem mutatur in bilem flauam, quæ deinde perſeuerante feruore tandem degenerat in atram bilē. Vnde animaduertendũ, atrã bilem ſanguineam non immediatè fieri ex ſanguine tenui, ſed ex bile: in bilem enim mutatur portio ſanguinis tenuior, & proinde fit quartana febris atrabilaris. Si conſideremus melancholiam bilioſam, hæc febris nulla eſt alia, quam febris atrabilaris: ex atra bile, quæ quidem hoc nomine nuncupatur, ad differentiam melancholiæ; flaua enim bilis, vbi plus æquo intenditur, mutatur in atrã bilem, non in melancholiam. Poſtremò ſi perpendamus melancholiam pituitoſam, hæc febris fit ex pituita, & ideo Auicenna hanc febrem uocat quartanam phlegmaticam. Neque hoc dictum Auicennæ videatur ita abſurdum: nam ſi rectè Galeni dicta conſiderentur,

fiderentur, fortasse etiam ipse idem sentit, quod & Auicenna : veritas vt arbitror, est hæc, quòd quartana non fiat ex quocunque phlegmate, sed ex phlegmate salso tantum. Et sicut febris atrabilaris sanguinea non fit immediatè ex sanguine tenui, sed necesse est, vt ille vertatur primum in flauam bilem, tandem verò in nigram; ita etiam dicendum est, de phlegmate; phlegma enim salsum vi caloris insignis exuritur, & sic vertitur in bilem: bilis deinde in atram bilem, atque ita fit febris quartana phlegmatica, quoniam primum ducit originem ex phlegmate. Veritas hæc colligi potest ex Galeno quarto de simp. med. secundo: vbi testatur, quod salsum est, illud per diuturnam caliditatem amarescere, atque bilescere. Ex quibus apparet quomodo phlegma salsum vertitur in bilem, quæ deinde potest conuerti in atram bilē: idem etiam colligere licet ex Galeno 7. Aphor. 42. nam vbi ait Hipp. febres non procedentes ex bile, balneo curari: procedentes uerò ex bile, non curari, sed augeri potius; cum Hipp. per febres non ex bile intellexerit hecticas, & ephemeras, per febres uerò ex bile, putridas: Galenus in commento, ut ostenderet Aphorismum illum esse Hipp. nō potuit aliter illū tueri, nisi dicendo, quod per bilem intelligi possunt humores omnes: vt nō modo sanguis, bilis flaua, & atra, sed & pituta intelligi possit, quoniā fortasse, (dicit Gal.) pituita ratione putrefactionis potest in bilem conuerti. Vnde nil aliud potuit significare, nisi phlegma salsum, quod putrescit, quod per ulteriorem caliditatem potest bilescere. Quod dictum quia non redarguitur à Galeno, ideo credendum est hanc fuisse ipsius sententiam. Præterea Auerroes 3. coll. 7. loquens de febribus melancholicis dicit, quosdam putasse, febres melancholicas fieri ex adustione sanguinis, & phlegmatis; quorum sententiam non improbat, quia cognouit eam non esse improbandam. Quare pro ueritate statuendum est, dari quartanam pituitosam, prout fit ex bile flaua degenerante in atram, quæ flaua bilis fit ex adustione phlegmatis salsi. Vnde hinc, hoc vnum obiter colligatis, cum fiat quartana ex atra bile, in maximo errore esse eos, qui negant putridas febres produci posse ex bile æruginosa, & cærulea: nam si datur febris intermittens atrabilaris, multo magis statuendum est, febrem causari ex bile æruginosa, & cærulea: eo quod atrabilis est longè sæuior, & magis infensa, naturæ, quam æruginosa, & cærulea.

Hipp. locus declaratur.

Per bilem intelligi possunt omnes humores.

Dantur febres ex bile æruginosa, cæruleaque.

Ex hac veritate ita constituta, quod detur quartana melancholica, sanguinea, biliosa, & pituitosa, non est quod quis imaginetur, hæc dicta aduersari Galeno; siquidem Galenus tertio prognosticorum 27. vult, quartanam fieri, ex flaua bile, vel, ex sanguine crassiori. Vnde non videtur proponere quartanas melancholicas, nec pituitosas, sed sanguineas tantum, & biliosas: nam facile ex traditis est colligere, quidnam senserit Galenus; quantum enim ad crassiorem sanguinem,

Dubitatio.

Solutio.

cum per ipsum significet portionem sanguinis fęci vini proportione respondentem: propterea intelligit melancholiam, & sanguinis crassiorem partem Quare intelligit quartanam, & melancholicam, & sanguineam, sanguineam inquam, ratione partis crassæ.

Dum autem proponit quartanam biliosam, intelligit, non modo biliosam, sed & sanguineam, secundum tenuem portionem, & etiam phlegmaticam: nam, cum fiat quartana ex portione tenui sanguinis, & ex phlegmate salso, oportet vt hæ materiæ degenerent in bilem, deinde vero bilis vertatur in atram bilem. Hæc autem materia, id est, nigra bilis, quæ, vt diximus est multiplex, fit ex causa calefaciente, siccante: potestquè esse, & interna, & externa: ex Galeno libro de atra bile cap. tertio, item secundo de cris. duodecimo. item tertio Aphorismorum 22. causa calefaciens interna aut est febris, aut non; si sit febris, ex Galen. loco citato, est febris diuturna, & præcipuè erratica: ex hac enim aduruntur humores, incinerantur, conuertunturquè in materiam exustam, ex qua deinde materia fiunt febres quartanæ. Præterea fieri etiam possunt ex causa calefaciente citra febrem, & hæc causa est potissimum insignis caliditas iecoris. Animaduertendum tamen iecoris vigente caliditate, quandoquè gigni bilem flauam, quandoque melancholiam; nam si homo vescatur cibis biliosis, producitur bilis; si melancholicis, generabitur potius melancholia, quæ fit ex causa calefaciente, & siccante, licèt hæc materia sit frigida, & sicca. Et hoc proponit etiam Galenus secundo de temperam. vltimo: vbi voluit, melancholicum temperamentum esse frigidum, & siccum: melancholiam verò gigni à causa calefaciente; nam iecur sua caliditate gignit melancholiam, & materiam, quæ resolutis portionibus tenuibus remanet frigida, & sicca, terrestrisquè, quæ quando redundat in toto, ipsum refrigerat, & siccat; redditquè corporis habitũ frigidum, & siccũ.

Ad rem igitur redeuntes dicimus, quòd causa generans quartanam, est causa calefaciens, & siccans: quod etiam dicendum est, de causa externa: nam aer calidior hoc potest efficere, & præsertim si homo cibis vtatur melancholicis. Nec est, quòd quis dicat, Galenum loco citato dixisse, quartanas oriri, & multiplicari potius anno quadragesimo, quam ante, & potius autumno, quam æstate: & etiam dicit primo ad Glauc. 6. fieri, vbi adest imbecillitas, tumorquè in liene, qui tumor est potius affectus frigidus, in Autumno aër est frigidus; & post annum quadragesimum calor diminuitur. Quoniam vt colligi potest ex Galeno primo Epid. secundo 21. vbi sermo fit de materia melancholica, de causa huius febris, potest esse sermo: nempe de causa generante, vel colligente, id est, de causa, quæ materiam generat, vel genitam materiam detinet: si loquamur de causa generante bilem nigram, hæc est calefaciens: at si loquamur de causa, cuius vi materia

Responsio tacitę obiectioni.

genita

genita detinetur, hæc non est calefaciens, sed potius refrigerans: vt quando diminuitur calor progrediente ætate, in autumno, in tumore lienis; tumor enim lienis est in causa, non generationis, sed collectionis materiæ. Et ob id in curatione oportet, vt dirigantur remedia ad causas generantes, & detinentes. Atque dicant alij, quicquid velint, quartana distinguitur ratione loci, & materiæ, vt dicendum sit, dari quartanam melancholicam, sanguineam, biliosam, & pituitosam. Dicit autem Galenus loco citato, dari febrem melancholicam, & febrem atrabilarem; per febrem melancholicam intelligimus febrem factam à materia frigida, & sicca, quæ non habet uim abradendi: per febrem atrabilarem intelligimus febrem factam ex materia calida, & sicca habente vim corrodendi. Et licet dixerit Auer. 3 coll. 12 atram bilem esse acidam, non est tamen adeo acida, quin sit etiam particeps caliditatis: habet enim partes valdè calidas, quæ ex Galeno vim habent abradendi. Nec est, quod quis ambigat, cur in febre atrabilari non fiant erosiones: obseruamus enim febres atrabilares, in quibus nec vlcera apparent, nec excoriationes. Quando quidem Galenus tertio prognosticorū 27. & 28. ait, atrambilem ad differentiam melancholiæ vim habere abradendi; sed addit, vbi abundè est collecta: cum autem in febribus atrabilarijs protrudatur materia exterius ad ambitum totius corporis, ideo in quauis corporis parte, in qua reperitur hæc materia, colligitur in tam pauca quantitate, vt non possit abradere, & ob id non semper apparent vlcera: interdum tamen apparent, & quidem pessima, si contingat, quòd in aliqua parte copiose colligatur materia. Et ideo datur febris & melancholica, & atrabilaris: sed nulla datur quartana, quæ sit exquisita exactè, nisi melancholica, quæ fit ex melancholia excrementitia naturali; reliquę enim omnes sunt quidem exquisitæ, non tamen exactè.

Differentiæ.

Dubitatio circa quartanam atrabilarem.

Solutio.

Similiter ex Galeno dicendum est, quartanarum alias esse intermittentes, alias esse continuas. Sed continuæ rarissime contingunt: ratio est, quoniam istæ fiunt, vel ex melancholia alimentali, vel ex melancholia excrementitia: si ex alimentali, cum hæc sit valdè pauca, si conferatur cum reliquis portionibus alimentalibus; propterea non potest esse in tanta copia, vt fiat febris continua, nisi rarissimè; si ex excrementitia, hæc materia est adeo inimica naturæ; quia est frigida, & sicca, vt non colligatur in venis, sed protrudatur foras. Quare febres sunt potius intermittentes, quam continuæ. Quoniam autem raro euenit, vt materia hæc detineatur, & vbi detinetur, valida tunc adest causa: idcirco, licèt rarissimè contingat quartana continua, quandocunquè tamen contingit, est periculosissima.

Cur quartanæ continuę sint rarissimæ.

Quoad cognitionem huius febris in genere, nos ex Galeno plerisquè in locis, præcipuè tamen secundo de differen. feb. primo, & quinto, i-

Signa.

tem secundo de Cris. 3. & 4. primo ad Glauc. sexto, & septimo dicimus, febrem hanc distingui à reliquis febribus, ex ijs quæ indicant copiam humoris melancholici: veluti ex temperatura iecoris calidiore, ex vsu ciborum melancholicorum, ex tempore autumni, ex tumore lienis, ex suppresa hæmorrhoidum euacuatione, ex febribus melancholicis eo tempore passim vagantibus. Quoad signa differentiarum, hæc desumuntur à materia, & à loco. Quoad materiam :diximus, febrem hanc fieri, vel ex melancholia, vel ex atra bile. Primum itaquè si contingat febrem esse intermittentem, tunc aderit rigor, qui ossa cruciare videbitur, conquærenturquè ægri maximè de summo dolore circa ossa tempore rigoris : quoniam materia melancholica ob sui crassitiem non ita petit exteriores partes; sed residet circa periostia, & circa partes illas sensitiuas, vt videantur quartanarij sentire dolorem in ossibus, licet ossa non doleant; sed ita referunt, quoniam periostia nimis affliguntur. Distinguetis autem vos has febres; nam si erit ex melancholia, aderit primum frigus, deinde horror, tandem rigor, qui quidem aderit cum sensu frigiditatis, perinde ac si frigida super dorsum proijceretur : si autem febris fuerit atrabilaris, illico obseruabitur horror, & citius etiam prorumpet rigor, qui tamen erit cum sensu punctionis. Huius autem discriminis hæc est ratio, quia in febre melancholica, materia est crassior, atque frigidior: in febre atrabilari est minus crasa, & est calida : quare ratione crassitiei fit, vt melancholia non ita attenuetur, sicut atra bilis.

Ab internis, & externis.

A frigore, &c.

Præterea distinguetis etiam ex siti: nam ex Auicenna, & Galeno loco citato, in quartana non adest multa sitis (loquitur autem de quartana melancholica) in febre vero atrabilari, sitis est intensior, eò quòd materia est calida.

A siti.

Amplius distinguetis ex lotio: nam in febre atrabilari lotium erit coloratum : quoniam atra bilis fit ob insignem exustionem, & præcipuè ex materia conuersa in bilem flauam, quæ deinde in atram degenerat, & ideo lotium erit intensè flauum, obscurumquè; at in febre melancholica, lotium etiam albicans quandoquè, & decoloratum apparebit, ex Galeno, atque Auicenna, locis citatis.

A lotio.

Præterea distinguetis etiam ex pulsu: nam ex Galeno, in febre melancholica pulsus est debilis, paruus, tardus, rarusque, vt assimilari possit pulsui senis in vltimo senio constituti. Quod intelligendum est ex Galeno, in principio accessionum : nam in augmento, & statu frequentior, velociorquè fit pulsus, minus tamen frequens, ac velox, quam in reliquis febribus : atque in interuallo statim rarus, ac tardus euadit propter frigiditatem, crassitiemque huius humoris. At si febris fuerit atrabilaris, tunc ratione caliditatis pulsus est satis frequens, & velox.

A pulsu.

Sed distinguetis etiam ex calore: nam in febre melancholica calor erit satis remissus, non fumosus, sed potius flammeus, & celerrimè talis non redditur, sed tarde: ratio est, quoniam humor hic est frigidus, & siccus; vnde tardè accenditur, & ideo tardè apparet illa flammea caliditas. Est autem caliditas flammea potius, quam fumosa, quoniã, vt dicit Galenus, quando accenditur hæc materia, tunc attenuatur instar testæ accensæ, vt nihil fumosum relinquatur, sicut relinquitur in materia pituitosa ratione humiditatis, vt ipsa quidem iure possit comparari lignis viridibus. Sed moderata apparet accensio hæc in febre melancholica, ad differentiam febris biliosæ, quia bilis est humor tenuis, melancholia verò est humor crassus. A calore.

At si febris fuerit atrabilaris, sentietur calor intensissimus, licèt non ita citò, vt in febre biliosa, ratione crassitiei, & adeo intensus, ita vt febricitantes isti loco consistere nequeant, tanta est humoris huius malignitas, quæ inquietudo non apparet in febre melancholica. Verum quando febris, est melancholica, tunc cognoscere oportet an fiat ex melancholia alimentali, an ex excrementitia: si fiat ex alimentali, tunc febris erit continua, quam ægri non ita facilè sustinebunt: propterea quod illa materia putrescit, quod non obseruabitis si febris oriatur ex materia excrementitia. Quod si febris sit atrabilaris, oportet potissimum cognoscere an sit, vel melancholica, vel sanguinea, vel biliosa, vel pituitosa, quod facilè cognoscetis, vt optime monet Aetius, ex lotio, & ex ijs, quæ possunt indicare dominium, vel melancholiæ, vel sanguinis, vel bilis, vel pituitæ salsæ.

Febrium autem differentias à loco desumptas, id est, an febris sit, vel continua, vel intermittens ita facile cognoscetis, vt superfluum sit harum signa proponere: quartana enim intermittens longum habet interuallum, & ad integritatem perducitur, ad differentiam continuæ: Quare accedamus iam ad curationem. Hic itaquè tria sunt indicantia principalia, virtus, febris, & ipsius causa. Quid indicet virtus tam sæpe diximus, vt turpe sit id amplius repetere. Quoad febrem, hæc indicat auxilium refrigerans, & humectans. Sed animaduertendum, in febre melancholica, febris vim esse imbecillam: contra verò in atrabilari illius vim esse insignem. Quoad causam febris, hæc est nigra bilis, quæ in hac febre considerari debet, prout est putrida, & prout est genita: item etiam prout potest gigni, & colligi. Si consideremus materiam genitam, hæc est expurganda: vnde indicatur auxilium expurgans bilem nigram; sed quoniam hæc materia non cedit auxilio expurganti, nisi præparetur, ideo est præparanda; hæc autem præparatio ea postulat auxilia, quorum vi materia cedat auxilio euacuanti; pertinax enim est materia, & melancholica, & atrabilaris ratione crassitiei, atque siccitatis. Quare vtraquè materia indicat auxilium atte-

Curatio. Indicantia principalia.

Materia in febre dupliciter considera tur. Indicationes.

nuans, atque humectans. Differentia autem est inter has materias: nam melancholica resistit ratione frigiditatis, & ideo indicat auxilium calefaciens: atra vero bilis reluctatur ratione caliditatis: quare indicatur ab ea auxilium refrigerans. Si verò consideremus materiam, prout & gignitur, & colligitur, cum gignatur ex caliditate iecoris, ideo refrigerandum est illud: cum autem colligatur, detineaturquè ratione imbecillitatis, vel tumoris lienis, ob id lien roborari, & ipsius tumor auferri debet.

Prognosticū. At licetne hisce scopis satisfacere? si considèremus febrem in genere, nihil certi statuere licet; quartana enim toto genere, nec salubris, nec insalubris est censenda. Quare confugiendum est ad differentias à materia, & à loco. Quoad materiam, febris melancholica, modo non sit continua, est potius salutaris, ex Hipp. & Galeno primo Epid. secundo, & tertio, vbi volunt febrem hanc esse tutissimam: sermo autem ibi est de quartana intermittente exquisita exactè. Aduertendum tamen id esse verum, dummodo non adsit lienis tumor: nam fieri potest, quòd homo occidatur à quartana intermittente, cum tumore lienis; tunc enim moritur, non propter febrem, sed ob tumorem lienis. quoniam illum solet subsequi hydrops. At si tumor ille non adsit, & febris quartana rectè curetur, tunc periculo vacat; immo est vtilis, ex Galeno, & Hippocr. 6. Epid. 6. penultimo. Item 5. Aphor. 7. nam si contingat, quod aliquis sit obnoxius conuulsioni, beneficio quartanæ conuulsione non corripitur: & si quis conuulsione detineatur, ex quartana superueniente liberatur: & huius rationem ibi reddens Galenus ait: siquidem per conuulsionem oportet intelligere illam, quæ fit ex repletione tantum. ex materia pituitosa, ex materia, quæ debet attenuari, calefieri, concoqui, ac discuti: vnde ope caloris febrilis concoquitur, attenuaturquè materia: ope autem rigoris in hac febre satis intensi discutitur. Verum febris hæc, licet sit salubris, diuturna tamen est, atque ex Galeno, loco citato, solet per hiemem durare, atque desinere tempore veris: ratio est, quoniam cum ipsa fiat potissimum autumnali tempore, quo humores ad interiora recurrunt, quem recursum fouet hiems sui frigiditate: ideo febris vsque ad vernum tempus protrahitur, quo deinde tempore succi mouentur ad circunferentiam, & dissipantur; vnde febris solet delitescere. Hinc ex Hipp. Aestiuæ quartanæ breuiores sunt. Sed quænam est maior, & longitudo, & breuitas quartanæ? Hipp. 6. Epid. 6. 21. ait, quartanam non produci vltra annum. Quod dictum videns Galenus, cognoscensquè quartanas, etiam vltra annum protrahi; Anicenna enim dicit, duodecim etiam annos quandoquè quartanam perdurasse, vt tueretur Hipp. dicit, ita intelligendum esse eius locum, quoniam tempore Hippocr. in victu non fiebant tot errata à quartanarijs, propter quos errores quartanæ vltra annum producuntur.

Explicatio loci Hipp. ex Galeno.

Vnde

Vnde hoc cognoscens Auicenna, dicit, quartanam non produci vltra annum, nisi fiat error. Quoad breuitatem quartanæ, non licèt certum præscribere terminum: febris hæc vt plurimum est diuturna, quãdoquè tamen cito etiam desinit. Obseruaui ego plures quartanas curatas fuisse in spatio mensis vnius: omnes tamen ferè semper circa solstitium hiemale curantur, quando medici sunt diligentes, & quartanarij sunt obedientes, qui certè rari sunt. Quod si fuerit febris atrabilaris, hæc est valde periculosa: minus autem ea, quæ fit ex sanguine: quæ verò fit ex flaua bile, est periculosissima.

Quoad differentias à loco, quis nescit febrem continuam esse summè periculosam? nam cum insignis sit causa, insignem etiam esse effectum necesse est. Hæc tamen febris continua rarissimè apparet vt diximus. Vnde Galenus primo ad Glauc. cap. proprio ait, febrem hanc ab initio esse leniter, blandèque tractandam, vt præter rationem sit, inter initia valido vti medicamento: dicit tamen, si adfuerit sanguinis redundantia, oportere venam aperire, vel basilicam, vel mediam sinistri lateris, obseruandumquè esse sanguinem: nam si erit flauus, & tenuis, illico vena clausa sistendus est: si vero erit nigrior, crassiorquè, permittendum est eum exire. Quibus in verbis licet diligens videatur esse Galenus: quantum tamen coniectura ego assequi possum, ipse fuit valde difficilis, vt neminem viderim, qui hactenus locum hunc citatum rectè exposuerit. Chirurgia. Gal. locus difficilimus.

Difficultatis ratio est hæc, quoniam si adsunt signa sanguinis redundantis, & sermo sit de quartana intermittente exquisita exactè tantum, quomodo secta vena exit sanguis biliosus, & tenuis? cum enim redundet tantum melancholia excrementitia naturalis, necesse est, vt id, quod exit, sit nigrum, & crassum. Augetur difficultas, quoniam ex Galeno loco citato, expedit venam secare inter initia; dicit enim, febrem hanc esse blande tractandam, nisi redundet sanguis: quoniam redundante sanguine inter initia secanda est vena. At Auicenna cap. proprio de quartana melancholica dicit, tunc secandam esse, quando materia est concocta. Pro huius loci explicatione dico, nequaquam confugiendum esse ad venæ sectionem, nisi adsit principale indicans, id est plenitudo, siue sit communis, siue determinata. In febre igitur melancholica videndum est an adsit plenitudo, necne: vbi venæ turgent, redundat sanguis, qui potest esse, & biliosus, & melancholicus: si sit biliosus, nullo modo secari debet vena, nec ipsa secta permittendum est sanguinem exire: at si sanguis sit melancholicus, si materia illa sit in venis, si sanguis sit crassus, ac niger, oportet sinere, vt ipse exeat. Potest autem sanguis biliosus redundare in febre melancholica: quoniam fieri potest, vt sanguis redundet in venis totius, & materia melancholica resideat circa lienem in vena porta, non in vena caua; cum enim

Difficultatis ratio. Augetur difficultas. Solutio. Verum conueniat venæ sectio.

materia hæc sit excrementum secundæ coctionis, non est necessarium, quod ipsa redundet in vena caua, sed residet in vena porta. Quare si ita contingat, pessimum est permittere, vt post sectam venam exeat sanguis tenuis, ac flauus: quoniam ex Auicenna, si permittetur exire, debilis fiet virtus, eò quod euacuatur id, quod deberet retineri; febris enim non fit à materia tenui, & biliosa, sed à crassa, & melancholica. Præterea euacuatur id, quod habet rationem remedij; cum enim febris fiat à materia frigida, & crassa, quando euacuatur sanguis tenuis, ac biliosus, euacuatur materia calefaciens, atque attenuans, & proinde id, quod est præsidium. Tandem (dicit Galenus) summo cum discrimine febricitantis mouentur humores ad exteriora: nam per venam sectã euacuatur sanguis existens in vena caua: vnde sanguis existens in vena porta, materia videlicet illa crasa, deducitur ad venam cauam, & ad exteriora, vt periculum sit, ne febris ex intermittente fiat continua. At si quartana fuerit pituitosa, ex Auicenna secanda est vena, sed, vt ipse dicit, in fine: per finem autem non intelligit declinationem febris, sed finem hiemis: ita vt in principio veris secanda sit vena, tunc enim adest plenitudo, redundatquè sanguis. Quod si quartana sit atrabilaris, Auicenna nihil meminit de sectione venæ: ratio est, quoniam in quartana adest potius cacochymia, qua quidem vigente, purgandum est potius corpus, quam euacuandum. Quare oculos dirigens Auicenna ad vera fundamenta, modo improbat, modo probat venæ sectionem.

Quantitas. Quoad quantitatem sanguinis, modo plus, modo minus est euacuandum, prout magis, vel minus redundat. Quare in quartana sanguinea, ex Auicenna plus sanguinis est educendum, sed oportet tunc respicere vires. Quoad modum, foramen venæ sit amplum, vt sanguis crassus facilè possit per illud exire. Quoad tempus, Galenus inter initia videtur venam secare: Auicenna vero dicit secandam esse venam digesta materia. Quid igitur statuendum in hac horum autorum discordia? Dicimus, quòd quando sit agendum desumitur ex præsentia indicantis, & ex absentia prohibentis: in quartana autem, modo adest, modo non adest præsentia indicantis: adest, quando redundat sanguis melancholicus in vena caua, & præcipuè quando adest tumor in liene; quando enim viscus illud tumore afficitur, non potest admittere excrementum melancholicum, quo fit vt illud permeet per vniuersum corpus: & ideo sequitur lienosorum cutis colorem fieri nigrum, quia materia illa petit omnes corporis partes, totiusq; venas ingreditur. Cum igitur in toto succus iste redundet, ideo potest, & debet euacuari, quoniam adest præsentia indicantis. Et ideo dicit Galenus loco citato: si redundet sanguis inter initia secandam esse venam: præsertim autem (inquit ipse) redundat in ijs, quorum lien male se habet, quoniam ob vitiũ lienis, succus iste in toto redundat: vnde adest presentia indicantis.

Modus. Tempus. Dubitatio. Solutio.

At si contingat, quod succus iste excrementitius resideat in vena porta, non in vena caua, neque in toto, cauendum est à sectione venæ, donec adsit præsentia indicantis, quæ quidem aderit, quando succus, qui est in ramis portæ digeretur, distribueturquè in uenas totius: tunc enim ipse mistus erit cum sanguine, & per sectionem venæ poterit commodè euacuari: & ob id hoc respiciens Auicenna dicit, secandam esse venam, quando materia erit digesta, id est, distributa.

Quoad locum, Aetius non recedens à Galeno: vult secandam esse, vel basilicam, vel mediam sinistri lateris, quia respicit lienis affectionem: vnde si nullum sit vitium in liene, & materia melancholica redundet in toto, poterit etiam basilica dextri lateris aperiri. At si vires, vel ætas prohibeant sectionem venæ, affigendæ erunt cucurbitulæ infernis partibus: immò si vires non sint admodum robustæ, potest etiam secari saluatella sinistræ manus. Sed quid dicendum de hæmorrhoidibus, debentnè istæ aperiri? Si suppressa fuerit euacuatio per istas venas, optimum erit ipsas aperire. Vnde sententia fuit Hipp. & Gal. 6. Aphor. vndecimo & 21. immò 6. Epid. 3. 37. non esse præter rationẽ, si sanguis per has venas effluat; quando enim venæ istæ effundunt sanguinem, liberant homines à tumore lienis, & à quibuscunque vitijs melancholicis: quoniam ex Galeno, crassus ille succus cum sanguine mixtus, commodè per venas illas effluit.

Locus.

Cucurbitulæ

Hęmorrhoidum apertio

Sed hic vnum omnino est inquirendum, an videlicet, liceat in quartana, non modo melancholica, sed etiam atrabilari hæmorrhoides aperire; fuit enim aliàs, & rursus etiam viget maximorum virorum sententia, nequaquam aperiendas esse in morbis atrabilarijs, sed solum in melancholicis, nec isti aliud habent fundamentum, quam Hippocratis & Galeni auctoritatem, perperam ab ipsis intellectam: nam cum dixerit Hipp. 6. Aphor. 12. Atra bile vexatis hæmorrhoides superuenientes bonæ. Galenus ibi, per atra bile vexatos, exponit laborantes vitio procedente ex melancholia, non autem ex atra bile. Si itaquè Galenũ ita interpretamur, ergo in morbis atrabilarijs, in furore scilicet, & in mania non licet has venas aperire, sed in affectibus tantum melancholicis. Attamen dicerem ego, non esse præter rationem; sed maximè salutiferum, etiam in febre atrabilari venas istas aperire. Fundamentum est, & ni fallor demonstratiuum, passimquè desumptum ex Galeno, qui dicit, quòd quamuis sanguis per vnam venam extractus magis vnam respiciat partem, quam alteram, totum tamen æqualiter perquamlibet venam sectam euacuat, quod quidem experientia satis superquè comprobat. Veruntamen propter illos, qui nihil credere volunt, nisi adductis auctoritatibus, etiam auctoritates proponamus. Fuit igitur sententia Hippoc. & Gal. 6. Epid. 3. 37. in habentibus venas sanguifluas, optimum esse, si laborent, vel pleuritide, vel inflammatione pulmonis,

Dubitatio, vtrum liceat aperire hęmorrhoides in quartana.

Solutio.

pulmonis, vel inflammatiunculis, quas vocant Dothienes, vel affectibus, qui dicuntur Terminthi, vel phagedæna, vel lepra, & huiusmodi alijs affectibus, hæmorrhoides recludere. Si ex Hippocr. & Galen. sententia venæ sanguifluæ, hæmorrhoides reclusæ conferunt in malis propositis, quæ fiunt, non ex melancholia, sed ex atra bile, cur non expedit in morbis atrabilarijs venas istas aperire? Quod adhuc magis confirmatur: quandoquidem plenitudo à Galeno proposita sit, non à sanguine melancholico, sed potius à bilioso, ac tenui, inflammatio etiam pulmonis, & ipsa sit à sanguine bilioso, atrabilari. Similiter lepra, & phagedæna; per hoc enim malum ex Galeno oportet intelligere vlcera corrodentia, quæ fiunt, non à melancholia, sed ab humore abradente, & atrabilari. Quare si in his affectibus biliosis, & atrabilarijs vtilis est apertio uenarum istarum, cur non debent reliquis consentienribus in quartana atrabilari aperiri? Quare consulo uobis, ut in quartana atrabilari, in alijsq; similibus morbis, recludatis has uenas, & potissimum si turgidæ apparebunt. Sed ad auctoritatem Hipp. ubi Galenus per atram bilem exponit affectum melancholicum, non autem, atrabilarem respondentes dicimus, non esse inferendum. Hippocr intelligit affectũ melancholicum, non atrabilarem. Ergo in morbo atrabilari non debent uenæ istæ aperiri, sicuti inferunt isti, & pessimè. Sed ut ex toto acquiescatis, ponderare debetis uerba Hippocr. considerata tamen prius rei ipsius natura; sic enim uidebitis uerba auctorum non refragari rationi. Hipp. uoluit, in atra bile uexato conferre uenas sanguifluas: sed addit, *natura*, quia sanguis, qui secundum naturam per has uenas consueuit effluere est tantum melancholicus, non autem atrabilaris; & ratio est, quia is redundat in uenis portæ, & est excrementum secundæ coctionis crassum tantum, non præter naturã, sed naturale: & ob id in aliquibus solet naturæ sponte talis materia excrementitia naturalis exire per dictas uenas. Ideoquè Hippocr. cum respiciat excrementum hoc naturale, quod sponte naturæ per uenas illas aliquando exit, addit, *natura:* ob id tamen non improbaret, si sanguis atrabilaris, & excrementum præter naturam per has propelleretur, & uenæ istæ aperirentur, ut materia hæc atrabilaris exiret. Quare in praxi, in febre etiam atrabilari debetis quandoquè venas istas aperire.

Clysteria. Verum addebat Galenus, oportere inter initia leuibus progredi: & ob id ipse vtebatur mollibus, non autem acribus clysterijs, quem etiã

Lenientia. vos in quartana melancholica imitari debetis. Quare in quartana melancholica, de qua loco citato loquitur Galenus, licet vti melle rosf. sol. cum manna, dilutis in decoctione borragins. At si febris fuerit atrabilaris, vtendum est refrigerantibus: vnde proponit Auicenna serum lactis, quia agit de quacunque febre. Et quia cognouit, febrem

hanc

hanc non esse ita leniter tractandam, vt quartana exquisita exactè, eò quod redundat pessimus ille humor, qui nullo modo est diu in corpore detinendus: ideo ipse non modo dat serum lactis, sed etiam cum eo miscet polypodium, & epithymum: quoniam cognouit materiam illam redundare in primis vijs circa iecur, ideo vtitur medicamento electiuè educente. Animaduertendum autem, inter initia non vtendum esse electiuè educentibus, nisi adsint conditiones, & aliquid, quod vrgeat, quod licèt in præsentia non adsit, non tamen reprehendendus est Auicenna, quia ex hac auctoritate non est asserendum, ipsum proponere minorationem; fuit enim dogmaticus; & licet in præsentia vtatur epithymo, non tamen in substantia, sed ipsius tantummodo virtute, id est, infusione vtitur, illudq; in pauca quantitate, & minima dosi immiscet; & propterea non potest à remotis attrahere. Quare illud infundi poterit in sero lactis à scrup. ij. ad vnc. ß. & ita infusum, & maceratum serum propinari; serum enim ipsius caliditatem obtundit, poteruntquè dari seri lib. ij. vel iij. sic enim, & lenietis, & contemperabitis: & ideo probo practicantes neotericos, qui dant cassiam, & syrupum viol. sol. si enim aliud medicamentum exhiberetur immineret periculum, ne, dum euacuatur materia hæc atrabilaris, exulcerarentur intestina. Quare consulo, vt in hac febre, & ante, & post etiam leniens per os datum, inijciatis clysterem ex ptisana hordeacea, in qua decoctæ sint maluæ, atquè addatis pinguedinem, & butyrum sine sale; vt huius clysterij beneficio ita muniantur intestina, vt non exulcerentur. Sed addebat Galenus, in febre hac vtendum esse attenuantibus, calefacientibus, & siccantibus: atque addebat, statutis quibusdam diebus exhibendum esse Diatrionpipereō, & Diaspoliticum, & si quotidie poteris (inquit Galenus) dare aquam cum pipere, optimum erit: quod quidem dicit respiciens auxilia præparantia. At dubium est, cur in quartana exquisita exactè vtatur siccantibus; vtitur quidem calefacientibus, & attenuantibus, quia materia est frigida, & crassa: at absurdum esse videtur vti siccantibus, quia non conueniunt ratione materiæ melancholicæ: eò quod materia sicca, qualis est melancholica, non est magis siccanda: nam quæcunque vim habent calefaciendi ex Auicenna, habent etiam vim attenuandi, & siccandi. At dicimus, Galenum vti siccantibus, non vt siccet, sed quia non potest non siccare; cum ex Auicenna quæcunque calefacientia attenuandi, & siccandi facultate sint etiam prædita: ideo cogitur vti calefacientibus, atquè attenuantibus merito materiæ frigidæ, & crassæ; sed tanquam vir prudentissimus occurrit humectantibus. Præterea addebat Auicenna, in quartana pituitosa optimum esse, vbi adest necessitas, miscere cum lenientibus vim ipsius turbith. Et dicit, *& gradatio sit modica ad agaricum*. Quibus verbis significare voluit, quādo adest insignis copia huius materię,

Num liceat vti electiuè educentibus in principio morbi.

Dubitatio.

Solutio.

Auicennæ locus declaratur.

tunc

tunc miſcendam eſſe,non ſubſtantiam, ſed vim turbith, quod educit pituitam exiſtentem in proximis ductibus, & cum turbith miſcebat oxymel,vt medicamentũ eſset attenuans,ac detergens ſuperfluitates craſſas, & viſcidas. Cum autem is addit. *Et gradatio ſit modica ad agaricum*. Locus hic eſt ita intelligendus, vbi inſignis eſt copia ſuperfluitatum pituitoſarum,quæ poſsunt conuerti in melancholiam,& atram bilem, tunc oportet cum lenientibus: verbi gratia cum melle roſ. ſol. miſcere vim ſoluentis, & licet vti,modo agarico, modo turbith, prout ægri melius hoc, vel illud perferunt. Vnde non ſemper dari debet agaricus, nec ſemper turbith, ſed modo vnum, modo alterum. Verum vt moneret Auicenna,hęc medicamenta danda eſse,non modo in virtute, ſed & etiam in pauca quantitate, dicit. *Et gradatio ſit modica ad agaricum*, id eſt oportet vti modica copia agarici:uerbi gratia ſcrup.ij.nõ drac. j. vnde ſi datur agaricus in pauca quantitate, multo magis dari debet turbith in pauca etiam quantitate, eo quod hoc eſt magis validũ agarico. Quare non eſt ita locutus Auicenna (pace quorundam) ut ſignificaret agaricum eſse ualentiorẽ: ſi enim hoc ſignificare uoluiſset, non poſset excuſari.

Explicatio loci Auic.

Præparantia.

Quoad præparantia,dicit Galenus loco citato utendum eſse ſalſis,& ſinapi, atque etiam ſtatutis diebus Diatrionpipereon, & Diaſpoliticо. *Et ſi quotidie* (dicit Galenus) *dabis piper cum aqua non erit malum*, quòd declaro gratia curationis. Primum proponit Galenus ſalſa, & ſinapi, id eſt,calefacientia, & ſiccantia, & tenuis ſubſtantiæ: calefacientia quidem ratione materiæ frigidæ: res autem tenuis ſubſtantiæ, ratione materiæ craſſæ: ſiccantia verò,non animo ſiccandi, ſed quia vtens calefacientibus neceſſario ratione cauſæ febris cogitur ſiccare: eò quod quæcunque calefacientia ex Auicenna,habent etiam attenuandi vim, & ſiccandi. Vnde ſi fieri poſſet ex Auicenna,vt reperirentur calefacientia tenuis ſubſtantiæ, & humectantia, iſtis vti procul dubio optimum eſſet, quoniam hæc aduerſarentur materiæ melancholicæ, frigidæ, craſſæ, & ſiccæ: ſed quoniam non reperitur aliquid, quod ſit materia auxilij calefacientis, attenuantis, atque humectantis: ideo oportet miſcere humectantia, vt ope ſinapi, & ſalſamentorũ calefaciamus, & nullum inferamus detrimentum ratione ſiccitatis. Quare Galenus vtebatur carnibus mollibus,piſcibus nempe humectantibus, vt corrigeret ſiccitatem præparantium.

Explicatio loci Galeni.

Vnde in praxi non erit præter rationem, ſi cum calefacientibus, ac attenuãtibus,& proinde ſiccantibus immiſceamus ſyr. de pomis ſimpl. de ſucco borraginis, de liquiritia, & de capillis veneris. Non erit (inquam) præter rationem, ſi aliqui ex his ſyrupis miſceantur cum ſyrupo byzantino, de duabus radicibus,de quinque radic. & cum decoctis ex iiſdem. Sed cur voluit Galenus, ſtatutis diebus dandum eſſe Diatrion

Cõtradictio

trion

trion pipereon, & diaſpoliticum ante ſtatum: theriacam verò niſi poſt ſtatum, & poſt expurgationem totius corporis, licet theriaca ſit minus calida, quam diatriumpipereon? Auicenna verò dicit exhibendum eſſe diatriumpipereon, & diaſpoliticum ante coctionem: nec danda eſse hæc medicamenta, niſi poſt digeſtionem, ante coctionem rarius, quam ſingulis tribus diebus, id eſt, ſingulis ſex diebus. Præterea proponens diatriumpipereon diaſpoliticum, diacalamenthum, diaſulphur, theriacam, & mithridatium dicit, in genere loquens de his omnibus, immo de aqua cum pipere, hæc nequaquam danda eſſe ante coctionem.

Non eſt poſſibile tantos auctores rectè intelligere, niſi prius conſtet, quæ ſit vis horũ medicamẽtorũ, id eſt, quomodo differãt diatriumpipereõ, & diaſpoliticũ à Theriaca, & Mithridatio. Quod igitur attinet ad Diatriumpipereon, hoc calefacit, & attenuat, ſed materias proximas tantum; eius enim vis non peruenit ad partes diſtantes: quod etiam eſt ſtatuendum de diaſpolitico, præſertim quia fit, non modo ex cumino, pipere, & ruta, ſed etiam ex nitro: atquè ex Galeno quarto de tuend. val. 7. habet vim ſubducendi aluum, quando fit ex dictis medicamentis ruditer contuſis. Horum igitur medicamentorum vis calefaciens, attenuans, ac detergens, peruenire non poteſt ad locos remotos; non enim tranſit iecur. Contra vero dicendum eſt de theriaca: hæc enim inſigniter permeat, vt inſtar ignis per totam corporis molem diſpergatur. Præterea pro intellectione dictorum Galeni, & Auicennæ cognoſcendum eſt quid ſibi voluerit Auicenna per digeſtionem, quando dicit, danda, & non danda eſſe medicamenta ante digeſtionem. Pro huius igitur rei declaratione ſciendum eſt, quòd concoctio eſt triplex, obſcura, euidens, & perfecta: non licet vti propoſitis medicamentis ante coctionem obſcuram; non enim debemus vti ſalſis, nec ſinapi, alijsve propoſitis, niſi incipiant apparere ſigna coctionis. Dum autem apparet coctio, ſi obſcura ſit, licet vti ſinapi, & Diatriumpipereon, non autem diacalaminthо, neque medicamento ex aſa, alijſquè propoſitis ab Auicenna: quando concoctio adeſt obſcura, licet vti tantum diatriumpipereon, diaſpoliticũ, atque ijs, quæ non ita penetrãt: quando adſunt ſigna euidentis coctionis, tunc licet vti ſalſis, ſinapi, diatriumpipereon, & diaſpoliticum. Sed differentia eſt, quoniam licet vti iſtis, vt dicit Galenus ſtatutis diebus, id eſt, in die minoris afflictionis: verbi gratia, ſi paroxyſmus inuadat die Lunæ, dandum eſt medicamentum die Mercurij, quia die Lunæ adeſt acceſsio; die vero Martis corpus non vſque adeo bene ſe habet ob præcedentem paroxyſmum; die vero Mercurij magis diſtat à febre; & melius ſe habet: ideo dari debet ſtatutis diebus, in die propoſita correſpondente diei Mercurij. Verum dicit Auic. interdum ſingulis tribus diebus, interdum rarius; rarius ante digeſtionem, id eſt, ſingulis ſex diebus, vt ſit intermiſsio duarum ac-

Conciliatio

Vis diatrium piperon.

Vis diaſpolitici.

Theriacæ vis

* Auic. locus declaratur.

cessionum: hocquè modo progrediendum est in curatione, quod adhuc magis declaro. Quando adsunt signa coctionis obscuræ, tunc cum Auicenna dari debent medicamenta ante coctionem euidentem: quãdo damus medicamentum tempore coctionis obscurę, tunc procul dubio ipsum damus ante coctionem euidentem: & ob id opus est dare medicamentum statutis diebus, sicuti ait Galenus, sed singulis diebus, rariusquè, vt dicit Auicenna: quando autem adsunt signa coctionis euidentis, tunc dare debemus medicamentum statutis diebus, id est, singulis tribus diebus.

Contra practicantes.

Propterea maxime errant practicantes, qui dant indifferenter trochiscos, & diatrium pipereon; solent enim isti ante syrupum quotidie dare, vel diatrium pipereon, vel piper, vel confectionem ex sinapi, & huiusmodi; pessimè autem faciunt isti, quia non modo nõ curant quartanas, sed eas augent, ex simplicibus reddendo duplices, & ex intermittentibus continuas: & hoc est, quod statuebat Galenus, quartanas in principio esse leniter tractandas. Quare ante coctionem obscuram, & in genere nequaquam hæc detis, sed mollioribus agatis: vnde Auic. non excedebat oxymel simp. quod dari potest cum syrupo de borragine, cum syrupo de pomis simplici, semperquè misceatis petroselinum, fœniculum, & piper: vbi deinde apparent signa coctionis obscuræ tunc detis singulis sex diebus, in die à nobis proposita, aliquid diatrium pipereon, & diaspolitici: quando apparent postea signa coctionis euidentis, date singulis tribus diebus, vt dicit Auicenna, statutis verò, & singulis sex diebus, vt inquit Galenus, vt interpretatur Auicenna: in euidenti, autem coctione nõ est dandum mithridatium, neq; theriaca; quoniam dari solum debent post statum, exquisitamquè corporis purgationem: ratio est, quoniam hæc non sunt medicamenta præparantia, sed euacuantia, ex Galeno loco citato. Atque istis præparantibus vtendum est in quartana melancholica: in quartana vero atrabilari miscere oportet, immo verò vti frigidis. Quare Auicenna vtebatur syrupo viol. quo quidẽ licet vti, & syrupis etiam cichoraceis, & syrupo de succo acetosæ. Et in summa cum Alexandro vtendum est ijs, quibus vti oportet in tertiana exquisita, & ideo ipse breuiter se expedit. Verum admonebat Auicenna tradens quartanæ atrabilaris curationem, vtendum esse refrigerantibus, de quibus diximus in sermone de febribus biliosis, non tamen semper; sed per primos dies tantum, vt transactis viginti diebus immisceamus ea, quæ habent vim calefaciendi, & siccandi, non vt calefaciamus, sed vt attenuemus. Ratio autem, qua adductus fuit Auicenna, est hæc: quoniam in febre atrabilari, atra bilis fit à flaua bile, vel etiam ex sanguine crasso insigniter exusto: quæ quidem materia, præter id, quod calida est, ac sicca, est etiam crassa, & ideo exigit auxilium refrigerans, humectans, & attenuans,

Vtrum liceat dare confectiones magnas in euidenti coctione.

opor-

oportetquè primum ex Auicēna, vti auxilio refrigerante, & humectante: deinde vero attenuante. Quare ipse vtitur primum syrupis refrigerantibus, & humectantibus: deinde transacta vigesima die attenuantibus, id est, calefacientibus, atque siccantibus, quia respexit indicantia, quando scilicet agendum, quod desumitur ex præsentia indicantis, & ex absentia impedire potentis: cum enim inter initia feruens sit atra bilis, vtpote quæ genita sit ex insigni calore adurente, facit etiam dispositionem febrilem intensam, & ideo vtitur refrigerantibus, & humectantibus: quibus quidem vti oportet, quia plus potest caliditas huius materiæ, quam crassities: cum verò per triginta dies vsi fuerimus refrigerantibus, & humectantibus, & proinde contemperantibus hanc materiam, tunc plus potest crassities, quam caliditas, quia hæc est castigata ope frigidorum. Quare cum frigidis, nempe cum syr. viol. de pomis, & cum syr. de capillis veneris, & emulsione seminum melonum oportet miscere habentia vim attenuandi, vt petroselinum, fęniculū, cetrach, & radices capparum: quæ quidem omnia calefaciunt, ac siccant: vtimur tamen ipsis, quatenus attenuant. Præterea addebat Gal. quotidie vtendum esse aqua cum pipere, non tamen statutis diebus: nam piper licet calefaciat, & siccet, temperatur tamen beneficio aquæ, & illo vtebatur tantum in quartana exquisita, non in atrabilari. Propterea grauiter errauit Alexander, qui Gal. redarguit: eò quod Gal. non loquitur de febre atrabilari, vt ipse putauit: vnde sibimet constans Gal. dicit, quando adsunt signa coctionis, inungendum esse ventrem, vt corpus facile expurgetur, & danda esse euacuantia atros succos, & melancholicos per vomitum: vt aliquando dandum sit album veratrum in radicibus, in virtute, & infusum, immo etiam in substantia: & si quis non posset perferre vomitorium, oportet per inferiora euacuare, non semel tantum, sed sæpius, si oportebit. Tandem Gal. iubebat dandam esse Theriacam: quibus in verbis nil aliud proponit, quam materiam auxiliorum euacuantium, & quando agendum. Atq; ibi loquitur Gal. de euacuantibus, & sensibiliter, & insensibiliter, nempe per vomitum, per aluum, & per lotium, & per cutim; siquidem præter proposita, & frictiones, & balnea proponit. Vnde primum proponit vomitorium. de quo non est quod hic multa dicamus, & præsertim de helleboro albo: illud tantum dico, quod quādo adsunt conditiones requisitæ, tunc licet vti vomitorio, dummodo sit quartana melancholica: nam si febris sit atrabilaris, atra bilis per vomitum non est euacuanda. At in quartana melancholica, vbi non licet semper vti veratro albo, mitioribus agatis: ideo cum Auic. poteritis dare succum raphani cum semine, & oxymel simpl. Sed licet etiam vti medicamentis per inferiora euacuantibus, & si quartana sit melancholica, oportet dare allicientia succos melancholicos: vt v. g. cum Auic. sēnam, polypodium,

Cōtra Alex.

lypodium,

lypodium, epithymum,& veratrum nigrum, quibus,modo vno, modo alio vti licebit. In bolo ita præscribere poteritis: v. g. Rec. elect. lenit. drac. v. confect. hamech. drac. iij cum saccharo fiat bol. In potu uero sic. Rec. cort. rad. veratri nigri drac. j. seminum anisorum, dauci an. gra. x. fol. senæ drac. ij. gingiberis gra. vij. passularum dulciũ drac. j. Decocti liquiritiæ, capillorum veneris, in quo infusæ sint myrobolanorum nigrorum drac. ij q. s. fiat infusio s. a. & reliqua: deinde adde mannæ el. vnc. j. mellis ros. sol. vnc. j. s. misce & f. potio breuis. In quartana autem sanguinea Auic. probat pro medicamento per aluum euacuante chebulos, myrobalanos, polypodium, fumariam, syr. ros. Nec est quod quis dubitet, quomodo in quartana sanguinea vtatur Auic. purgantibus; non enim vtitur purgantibus ratione sanguinis, quoniam sanguis non euacuatur per medicamentum; sed ratione illius materiæ, quæ generatur ex sanguine, id est, melancholicæ. Quare polypodio, epithymo, sẽna vti licet in quartana sanguinea: & deniq; ijs omnibus, quibus vti licet in quartana melancholica. Si autem quartana sit phlegmatica, ex phlegmate salso, Auicenna præter polypodiũ, epithymumq;, probat etiam turbith: nec abs re; cognouit enim opus esse medicamentis ratione materiæ, tum pituitosæ, tum etiam melancholicæ, ratione, inquam, pituitosæ, quæ est basis melancholicæ, prout materia melancholica gignitur ex phlegmate salso. Quare ipse vtitur turbith: vobis etiam vti licet agarico ratione pituitæ, polypodio autem, & aliis, ratione melancholiæ. In hac tamen febre non desistatis à sero lactis caprini: nam quartana pituitosa necessario est atrabilaris: vnde phlegma salsum non degenerat in melancholiam, nisi prius vertatur in flauam bilem, & amarescat: quæ flaua bilis producitur ex phlegmate salso, quod est calidum: potest etiam immisceri syr. viol. sol. Item etiam mel viol. sol. quod magis etiam probo: nam ratione mellis fit detersio, qua opus est merito pituitæ.

Purgans in quartana melancholica.

Purgans in quartana sanguinea.

Purgans in quartana phlegmatica.

Postremo si fuerit quartana atrabilaris biliosa, facta ex flaua bile, quæ vertatur in atram bilem, Auic. probat, admiscenda esse refrigerãtia, admittitquè senam, polypodium, epithymum, & alia huiusmodi atros humores euacuantia, quibus tamen admista sint refrigerantia, vt serum lactis. Aduertendum tamen, ubi non adest copia lactis caprini, vt in hyeme, licere uti sero lactis vaccini. Vnde in quartana atrabilari optimum erit medicamentum hoc. Rec. flor. cass. nuper extractæ drac. v. conf. hamec. drac. ij. cum saccharo f. bol. Quibus deuoratis illico dentur seri lactis, vel caprini, vel vaccini lib. iij. Prærerea expedit etiam vti euacuantibus per lotium ab Auic. propositis, quæ tamen varia esse debent, pro uaria febre. Quare in quartana melancholica licet uti iis, quæ habent vim attenuandi, & calefaciendi: ueluti est medicamentum paratum, non modo ex cetrach: sed etiam ex fœniculo, ex

Purgans in quartana biliosa.

Diuretica.

petrose-

petroselino, ex dauco, ex asparagis, ex capparibus, & huiusmodi alijs diureticis. de quibus diximus in sermone de febribus pituitosis. Si autem sit quartana atrabilaris, vtendum est refrigerantibus, exhiberiq; debet medicamentum tale v.g. Rec. seri lactis caprini, vel vaccini lib. ij. vel. iij. emulsionis seminum melonum vnc. ij. misc. Non improbo syr. de liquiritia, nec syr. de capillis veneris: magis tamen probo emulsionem seminum melonum. Atq; si optatis, vt validius, & sine detrimento reddatur medicamentum, maceretis in sero lactis radices virides, aut petroselini, aut etiã fœniculi; non enim erit validum diureticum, nec ob id calefaciet corpus, accendetq; materiã. Præterea proponuntur euacuantia per cutim: atq; à Gal. loc. cit. huius auxilij duplex proponitur materia, vna quidem foris, altera verò intus adhibetur. Quæ foris administratur, est frictio, balneumq;: monet tamẽ Gal. tutius esse vti frictione, quam balneo. Vnde si quis contentus sit frictionibus, poterimus à balneo desistere: ratio est, quoniam à Gal. proponuntur moderatæ, & blandæ frictiones, quæ non ita agitant corpus, neque ita euocant materias, vt balneum aquæ dulcis: & præsertim quia Gal. hoc auxilium proponit ante statum, licèt corpus tunc non sit exactè expurgatum. Preterea intus probat etiam Gal. vsum Theriacæ, nec Auic. addit Mithridatium, sed medicamentum ex asa, liceat etiã addere diacalamenthũ. At non sufficit nosse materiam auxiliorũ, sed nosse etiam oportet, quãdo agendum. Si Galeni dicta rectè perpendantur, is proponens euacuantes materias, aliquibus ante, aliquibus post, aliquibus, & ante, & post statum vtitur; vtitur enim vomitorijs, & euacuantibus per aluum, & ante, & post statum, diureticis vero post statum, licèt nondum exactè expurgatũ sit corpus. Euacuantibus autem per cutim, Theriaca scilicet vtitur post statum tantum & post corporis euacuationem, vel per vomitum, vel per aluum: ratio est, quoniam, quæ habent vim euacuandi per cutim, vt Theriaca, maximè agitant materias, compellendo à centro ad circunferentiam; & præsertim si contingat, quod materia sit cruda, vel etiam cocta, & copiosa, vt non possit euacuari, sed hæreat meatibus, & augeat potius obstructiones: vnde non abs re quartana ex simplici fiat duplex, ex intermittente fiat continua.

E uacuantia per cutim.

Secus autem dicendum est de medicamentis purgantibus per aluum: & ob id ait Gal., vbi adsunt signa coctionis, optimum esse expurgare non tantùm semel, sed etiam sæpius, si opus sit: vbi Gal. per signa coctionis, non intelligit signa coctionis post statum ægritudinis; sed signa coctionis, & quidem perfectæ; ratione tamen portionis materiæ tantum, non totius materiæ: & hoc ostendo ex verbis ipsiusmet Gal. nam vbi dixit antea, vtendum esse medicamentis propositis post statum, statim subdit: & cũ signa apparuerint coctionis oportet euacuare, & semel, & sæpius, si oportuerit: si dicit Gal. exhibenda esse medicamẽ-

Per signa coctionis qui intelligat Gal.

ta post statum, cur infert, & si signa coctionis apparuerint? Nonne post statum adsunt signa coctionis? Hoc certè nulli dubium est. Ergo voluit inferre, vtendũ esse illis medicamẽtis post statũ, & si signa coctionis apparuerint, opus esse purgare atros humores, & semel, & sæpius, si oportuerit; cognouit enim in quartana melancholica materiam redundantem esse, & copiosam, & crassam, adeo vt non possit eodem tempore tota concoqui, sed partim concoquitur, partim cruda permanet: prout magis, vel minus crassa est, atque remota: vnde quando portio illius est cocta, cum sit excrementitia, nec possit in halitum conuerti, nec in eodem statu persistere, propterea nisi euacuetur, putrescit. Quare materia est partim coquenda, partim euacuanda. Vnde si volueritis præter spem, & opinionem multorum curare quartanas, oportet eodem ferè modo progredi, quo etiam progredi solemus in præparatione corporis ad assumendum guaiacum. Vos igitur debetis inter initia dare syrupos illos leuiores, propositos, per sex, vel septem dies: deinde medicamentum purgans: (non loquor nunc de euacuatione sanguinis, quia hanc suppono.) Post medicamentum purgans, oportet rursus vti syrupis, per septem, vel octo dies, sed mediocribus; deinde rursus aliud dari debet medicamentum: postea in die quietis detur syrupus, qui habeat vim aliquam euacuandi. Vnde v. g. poteritis in decocto, aut liquiritiæ, aut borraginis, vel capillorum veneris infundere foliorum senæ drac. ij. atque addere syrupi de pomis simp. vnc. j. & dare die quietiori. In alia autem die non tam quieta, id est, in ea, quæ succedit accessioni, debetis dare illud medicamentum, quod dicit Galenus dandum esse statutis diebus, eò quod eligere oportet diem quietiorẽ, potius ratione euacuantis, quã præparantis, veluti diatriumpipereon, diaspoliticum, aromaticum ros. trochiscos de eupatorio, de capparibus ad scrup. j. deinde verò statim syrupũ mediocrem: v. g. syrupũ de duabus rad. de quinq; radicibus, cum decocto petroselini, cũ quibus misceatis etiam mitiora, vt borraginẽ, aut capillũ veneris, aut liquiritiam, aut aliud simile. In die etiam afflictionis, quandoquè est tempus opportunum dandi syrupum: vt si accedat febris v. g. vigesima secunda hora diei, potest dari cibus decimaquinta, vel decimasexta hora: quare licet dare syrupum hora vndecima, vel duodecima, id est, per horas tres, aut quatuor ante cibum: ea tamen die non detis soluens, nec syrupum sol. nec diatriumpipereon, nec trochiscos, & hoc, ne beneficiũ, quod vna die assequimini, alia die amittatis; non enim debetis ea die ita calefacere. Quare licet ea die vti potius syrupo mitiore, vt syr. de pomis simpl. & syrupo de liquiritia. Id tamen obseruandum, quo magis progreditur febris, magisquè euidentis coctionis signa apparẽt, vt frequentius etiam diatriumpipereon, id est, singulis sex diebus detis: item & syrup. sol. & diaspoliticũ; antecedentibus autẽ diebus detis hęc

Meth. procedendi in curandis quartanis præter spem.

singulis

singulis sex diebus: cuius rationem supra audiuistis. Constitutum ergo sit, danda esse purgantia per aluum, non modo post, sed etiam ante statum. Sed quæ debent esse alterantia in quartana? Modo calefacientia, modo refrigerantia, semper tamen humectantia, aut certè vt plurimũ: nam rarissimè debent esse siccantia, quod declaro. Si quartana sit melancholica, pro corroboratione vtendum est, modo refrigerantibus, modo calefacientibus, (loquor nunc de quartana exquisita exactè.) Propterea non credatis Gal. 1. ad Glauc. vsum fuisse Theriaca pro corroboratione; si enim id præstitisset, ego certe eum nescirem defendere; sed illa vsus fuit pro euacuatione materiæ; nam in hac febre vtendum est refrigerantibus aliquando, non tamen ratione febris, quia febris est remissa, nec etiam ratione materiæ, quia hæc est frigida, & crassa, sed ratione causæ producentis excrementum melancholicum, quæ necessario est calida, & hæc est caliditas iecoris. Vnde miseri quartanarij nunquam sanantur, sed febris aliquando spatio vnius anni protrahitur: propter quam causam ægri nolunt se subijcere curationi, quoniam vbi id præstant, non modo non curatur febris, sed potius augetur; ego enim sæpe vidi quartanas ex simplicibus fieri duplices, quoniam medici vtebantur calefacientibus, & proinde augentibus caliditatem iecoris: & ideo vtendum est refrigerantibus iecur. Quare in syrupis, in cibis, in omnibus remedijs semper miscenda sunt refrigerantia, non tamen in quartana qualibet exquisita exactè. Pro quo notandum est, quartanã, quæ fit ex melancholia excrementitia, posse esse duplicẽ; vel enim fit, quia viget causa generans, vel quia viget causa detinens, id est, imbecillitas, & tumor lienis: nisi enim esset lienis imbecillitas, iecur sui caliditate non generasset tantam copiam excrementi melancholici, sed hoc producitur, quia detinetur. Quare in hac febre vtendum est calefacientibus: quibus cum medici vtantur, quando adest tumor lienis, & res bene succedant, ideo ipsi deinde indifferenter vtuntur, perperam tamen agũt. Quare vos debetis vti refrigerãtibus, nisi sit imbecillitas lienis: tunc enim vtendum est calefacientibus. Hæc autem ex alias dictis patent. Constat etiam quomodo liceat vti refrigerantibus in qnartana atrabilari. Differentia autem est inter quartanã atrabilarem, & quartanam melancholicam, quoniam licet in vtraq; vti liceat frigidis, frigidioribus tamen est vtendum in atrabilari. Vnde Alex. in quartana atrabilari proponit frigidam: Aetius etiã ait, frigidæ beneficio quartanam extirpatam fuisse, quam dedit ad quantitatem lib. ij. in die accessionis: vbi tamen adsunt ea, quæ permittunt frigidæ administrationem, (supponenda enim semper sunt coindicantia) expedit igitur in die accessionis vti frigida Nec Aetius aduersatur Auic. qui in quartana atrabilari videtur improbare frigidã: quia ĩprobat Auic. frigidã in die accessionis pro potu: pro medicamẽto enim frigida ad libras ij est præbenda, qua rõne eã prębet Aetius.

Quartana ex melancholia excrementitia duplex.

Contra medicos quosdã.

Frigidæ vtilitas in atrabilari quartana.

Diæta. His præterea addenda est congrua victus ratio; atq; cum dixerit Gal. 2. Aph. 25. quartanas desinere potissimum tempore Veris: quia tunc mouentur humores ad circunferentiã, & euaporant, nec detinentur, vt in hieme: ideo collocandi sunt ægri in aere, qui proportione respõdeat aëri verno. Quare tempore hiemis collocetis ægros in cubiculis, vbi sint hypocausta; ego enim expertus fui aliquos beneficio huius aeris, reliquorumq; auxiliorum, à quartana liberatos fuisse. Cibi sint tales, quales proponit Gal. vbi ait, abstinendum esse à carnibus suillis, à cibis crassi succi, difficilisq; coctionis. Vtebatur autem ipse salsis, sinapi, & carnibus mollioribus & humectantibus. Vtebatur quidem salsis, ac sinapi ratione præparationis: & ideo ea probantur etiam ab Auicenna ante vomitum, vt attenuetur materia. Pro potu Galenus dat vinum substantiæ tenuis, & mediocre: nec præter rationem, quoniam respicit quartanam, quæ fit a frigida, crassaquè materia: non enim loquitur de quartana atrabilari, in qua nequaquam dandum est vinum, sed de quartana exactè exquisita: quando autem Galenus det vinum, colligitur ab eo, quod habet vim indicandi. Hæc autem indicantia sunt tria, virtus, febris, & causa febris. Quoad virtutem, cum hæc inter initia sit valida, licet indicet alimentum, cuius materia est vinum, parum tamen potest ad indicandam vini exhibitionem. Quoad febrem, licet hæc potius prohibeat vinum, non multum tamen potest, quia est remissa: sermo enim fit de quartana intermittente exquisita, quæ longum habet interuallum. Quoad causam febris, id est, materiam, cum hæc sit melancholica, frigida, crassaquè, ideo indicat auxilium calidum, attenuansquè, cuius materia est vinum ã Galeno propositum. At si consideremus cruditatem materiæ, hæc prohibet vinum, & plus potest cruditas, quam frigiditas, & crassities, & quam virtus: & ob id ante coctionem materiæ non dandum est vinum. Plus autem posse cruditatem, facile probatur: nam si cruditas materiæ biliosæ vinum prohibet (dicit enim Galenus primo ad Glauc. cap. de cura tertianæ exquisitæ, dandum esse vinum, quando materia incipit concoqui, multo magis vini exhibitionem inhibere debet cruditas materiæ melancholicæ, quę est crassa. Inhibet autẽ cruditas materiæ, quoniam si detur vinum ipsa cruda existente, deducetur per venas, & ideo fient obstructiones, quæ imminent magis ratione materiæ melancholicæ, quia est crassior, quam biliosa) vt ex eo loco colligendum sit, non esse dandum vinum, quia id prohibet cruditas materiæ.

Aer.

Cibus.

Potu.

Indicantia tempus dandi vinum.

Gal. locus explicatur.

Nec obstat dictum Galeni, cum ait, hæc esse agenda à principio vsq; ad statum: quibus in verbis vinum etiam proposuit. Ergo vinum est exhibendũ. Nam oportet locum Galeni rectè interpretari, alioqui impossibile esset eũ tueri; is enim antequã dicat, hæc esse agenda à principio vsq; ad statum, in mediũ affert, non modo vinum, sed & clysteres, dicitq; mol-

mollioribus vtendum esse à principio, deinde vero acrioribus. Quare si Galenus ante etiam proposuit clysteres, & subdit hæc esse agenda à principio vsque ad statum, tamen ob id noluit inferre vtendum esse omnibus propositis à principio vsque ad finem, sed aliquibus in principio, aliquibus in augmento, aliquibus in statu: & hoc modo Galenum interpretatur Aetius. Quare vinum est concedendum ante statum, apparentibus tamen signis coctionis. Postremo febris hæc habet hoc vnum peculiare, ex Galeno loco citato, quòd ipsa existente, quando est intermittens, & habet interuallum valdè longum, estquè mitis, quantũ ad viuendi rationem pertinet; febricitantes possunt exire domo in die quietis, & suas obire actiones, & se ipsos moderatè exercere. Hæc de quartana, qualiscunque sit, satis.

DE FEBRIBVS QVINTANIS, SEPTANIS, octanis, & nonanis.

POst tractatum de quartana, Auicenna, vt expediat totum sermonẽ de febribus melancholicis, nonnulla proponit de febribus quintanis, septanis, octanis, & nonanis. Verum quia febres hæ sunt melancholicæ, similemquè requirunt curationem curationi iam dictarum febrium: ideo sufficiet circa has duo tantum explicare, vnum, an dentur, alterum, an prodeant ex eadem materia. Continuatio.

Quoad primum, ex Hipp. primo Epid. 3. 2. & 9. febres hæ dantur: cui sententiæ assentit etiam Auicenna. At altera ex parte Galenus loco citato, & præcipuè primo Epid. 3. 2. ait has febres non dari: quod comprobat multis modis. Primo ait se nunquam obseruasse periodum febris vltra quintanam, & hanc valdè obscuram, & rarissimè, vt ratione, & obscuritatis, & raritatis non sit dicendum dari quintanam febrem; quod enim semel, aut bis euenit, perinde haberi debet, ac si nunquam inueniretur: hoc enim casu dicendum est potius euenire. Vtrum detur feb. quintanæ &c. Rationes Galeni prima.

Secundò si darentur hæ febres, oporteret imaginari dari alios humores, præter biliosos, pituitosos, & melancholicos; pituita enim excitat periodos quotidianas, bilis triduanas, melancholia quatriduanas. Si igitur (dicit Galenus) darentur aliæ periodi. Ergo darentur & alij humores. Secunda.

Tertio, inquit Galenus: mirum est, si dentur febres hæ, quod non proposuerit Hippocr. in Epid. casum alicuius patientis has febres. Tertia.

Quarto ait: si febres hæ quandoquè obseruantur, ipsæ fiunt potius ex errore in victu: ita vt sint potius in prauum victum referendæ, quã in materiam determinatam. Atque ita Galenus interpretatur Hippocratem, quod videlicet, fieri potest aliqua à quibusdam addita fuisse Quarta.

dictis Hippocratis: nam Gal. sibi met constans primo Epid. 3. 64 agens de his febribus ait, aliqua adiecta fuisse dictis Hippocratis: & ob id ipse dicit primo de diff. feb. quinto, se obseruasse periodum quintanam tantum, sed ualdè obscuram. Quid igitur dicendum pro veritate huius rei? Sumus medici, & ob id necesse est, vt experientiæ ipsi fidem adhibeamus. Auicenna vidit has febres, item Hippocr. & consummatissimi huius temporis medici obseruant has omnes febres: fateor etiam ego, me annis elapsis obseruasse in nobili quodam Ferrariensi febrem octanam, quæ etiam durauit per tres menses, singulis octo diebus periodicans. Sed & præter experientiam addo etiam rationem, quæ desumitur ex Auic. qui in tract. de febribus pituitosis dicit, materiam pituitosam quandoquè excitare periodos triduanas: & hoc, quia colligitur in pauciori copia, quam vt possit excitare periodum, quæ debet excitari ratione proprietatis materiæ; proprietas enim pituitæ exigit, vt periodus excitetur quotidiana, modo pituita sit in debita quantitate; si enim non sit in sufficienti copia, potest excitare periodos triduanas. Si hoc est verum de materia pituitosa, cur hoc est denegandum de materia melancholica? Quare præter experientiam adest & ratio ipsa. Vnde nihil valet prima ratio, cum inquit Galenus se nunquam vidisse has febres, ergo non dari: eo quod Galenus ipse non potuit omnia vidisse. Præterea non cogimur fateri, dari nouos humores, quoniam febres hæ fiunt à nigra bile, sed in pauca quantitate: & licet Hippocr. nullum proposuerit casum patientis has febres; huius causa fuit, quia proponit ibi ægritudines epidemicas, quales non sunt hæ febres. Quod etiam febres hæ fiant ob errores in victu perpetratos, non est satis tutum dicere; quoniam licèt hoc fieri possit, non est tamen necesarium. Et ideo, cum huiusmodi febres inuadant statutis diebus, necesse est, vt ipsæ referantur in determinatam materiam.

Opinio propria.

Periodus febris octanæ.

Respōsio ad rationes Galeni.

Quod deniquè hæc sint adiecta dictis Hippoc. hoc quoque est voluntarium: vt potius credendum sit fuisse sententiam Hippocr. quando adsint experientia, & ratio, & huic se subscribat etiam Auicēna. Dantur ergo hæ febres.

Vnde oriatur quintana, &c.

Sed ex quanam materia ducunt originem? Nescio ego quis hoc explicet: sed pro veritate dico, quintanam esse febrem atrabilarem; reliquas verò esse febres melancholicas, cuius dicti hæc potest esse ratio: nam cum producantur periodi ob paucitatem materiæ, quia atra bilis est mordax, non excedit quintam diem; excedit tamen quartam, quia est pauca. Materia autem melancholica, quia est pauca excedit quartam, & quoniam non est mordax, sed frigida, & crassa, non modo quartam, sed & quintam excedit, vt possit esse periodus septana, octana, & etiam nonana. Veritas hæc aliqua ex parte potest colligi ex Hippo. qui primo Epid. tertio 70. habet, febrem quintanam esse lethalem:

nam

nam siue ante, siue post tabem accedat, interficit. Voluit autem septanas, & octanas non esse periculosas, nonam uerò esse longiorem.

His verbis, vt puto, voluit significare Hippocr. quintanam fieri ex atra bile, reliquas verò ex materia melancholica: ob id quintana est periculosa, septana, & octana sunt salubres; nonana verò longior, quia fit ex materia crassiore, quæ difficilius vincitur. Animaduertendum est autem, non omnem quintanam esse lethalem: nam si quartana atrabilaris admittit curationem, licèt sit periculosa, cur etiam non potest curari quintana, cum fiat ab atra bile pauciore? Est ergo lethalis non simpliciter, sed quando accedit, vel ante, vel post tabem, id est, quando iungitur cum hectica, quæ modo est, modo non est tabida. Quare, & ante tabem, & post tabem est lethalis, eo quod natura non potest sustinere, & hecticam, & atrabilarem febrem. Et hæc de his febribus dicta sufficiant.

Hipp. locus explicatur.

DE FEBRE PESTILENTI.

Avicēna in tractatu de febribus principalibus vltimo loco agit de febre pestilenti, vt procedat à simplicioribus, ad minus simplicia: cum enim febris ea ratione constituatur simplex, quoniā sub vnico genere continetur: vt ephemera sub genere ephemerarum, putrida sub genere putridarum, hectica sub genere hecticarum: febris tamen pestilens non sub vnico genere clauditur, eò quod potest esse febris hectica pestilens, & sic sub genere hecticarum comprehenditur: potest etiam esse putrida, & sic sub genere putridarum continetur; & potest esse ephemera, & sub genere ephemerarum collocatur: & sic procedit Auicenna à magis simplicibus, ad minus simplicia.

Ratio ordinis Auic.

Per febrem autem pestilentem nos intelligimus quancunque febrē pestilentem, siue sit epidemica, siue non: & ideo loquimur de febre, de qua agit etiam Galenus primo de rat. vict. 9 & primo Epid. primo, inter initia, & sexto Epid. secundo, 29. Item primo de diff. feb. 3. 5. & alibi passim. Febris itaquè pestilens *est febris, causata à putredine venefica.*

Nomen.

Definitio.

Per febrem intelligimus calidam intemperiem totius. Diximus, febrem hanc causari à putredine: quia vult Galenus primo de diff. feb. quinto, febres omnes pestilentes fieri ex putredine. Quare necesse est, vt hic concurrat causa putrida, quæ quidem est venefica: vt colligitur ex Galeno secundo de Nat. hum. quarto, vbi vult, euaporationem, vt ita dixerim, pestilentem agere, non modo secundum qualitates manifestas, sed etiam secundum proprietatem totius substantiæ, à qualitate occulta.

Sciendum autem pro huius rei cognitione, in causa hac putrida, & in pu-

Putredo venefica tria habet.

in putredine hac venefica esse tria: primo habet vim calefaciendi, quoniam materia putrida non est expers caloris extranei; scitis enim putredinem fieri à calore extraneo: secundo habet vim putrefaciendi, vt patet in pomo putrefacto: tertio, quatenus putredo, habet vim calefaciendi, & putrefaciendi: quatenus verò putredo excellens, & venefica, aduersatur proprietatibus corporis nostri, & ita quidem, vt ipsas plurimum lædat. Ideoquè dicit Galenus, pestilentes febres differre à reliquis penes excellentiam putredinis: quæ quidem ex Galeno secundo de Natura hum. loco supra citato, lædit qualitatibus, & manifestis, & occultis. Cum igitur hæc sit vis putredinis veneficæ, inquiramus, modo, quidnam agat in corpus humanum, quando corpori occurrit, cum habeat vim calefaciendi, putrefaciendi, & lædendi proprietates corporis. Et si ad excitandam hanc febrem, necessarium est cor ipsum lædi, videamus quænam sit læsio cordis. Cumquè cor constet ex spiritibus, humoribus, & solidis, cognoscendum est etiam, quidnam agat in hæc tria subiecta putredo hæc venefica.

Num detur ephemera febris pestilens

Consideretis quæso, primum spiritus, vt cognoscatis, nunquid detur ephemera pestilens, necnè. Causa hæc venefica potest calefacere spiritus (hoc non debetis negare, quia sic negaretis sensum ipsum) potest ipsos ponere in calefacto esse; cum enim sint magis dispositi, quam reliquæ partes; quando occurrit causa hæc putrefactiua venefica, nonne in ipsos agere debet? Nemo certè sanæ mentis vnquam hoc negabit. Præterea, cum Galenus primo de diff. feb. 3. velit, febrem pestilentem fieri ex inspiratione aeris pestilentis, hic aër nonnè potest agere in spiritus? Eos igitur calefaciet, eorumquè proprietates plurimum lædet, eò quod aër veneficus proprietatem habet maximè spiritibus aduersariam. Ex his igitur manifestum est, dari febrem pestilentem ephemerã. Verum licet detur febris pestilens ephemera, non datur tamen ephemera putrida: quia licet fiat quidem ex causa putrida venefica, non fit tamen ex ipsa, quatenus putrefaciens, sed quatenus calefaciens, atque lædens proprietates spirituum: & in hoc errauit Altimarus, qui voluit corrumpi, atque putrefieri spiritus. Propterea hoc cognoscens Galenus primo de diff. feb. quinto, voluit febrem hecticam, & putridam fieri ex putredine, ephemeram verò nequaquam: vnde probat dogma illud antiquorum, omnes febres fieri ex putredine volentium, exceptis ephemeris, quæ non fiunt ex illa putredine. Excipit Galenus ephemeras, secundum sensum iam dictum: nempè, non quod ephemera non possit fieri ex causa putrida, sed quod non possit fieri ex causa putrida putrefaciente: & ideo explicemus Galenum secundum eundem sensum primo de diff. feb. quinto, qui cum asseruerit ephemeram non fieri ex putredine, sumpta occasione à febre pestilenti dicit, cum fit ephemera ex bubone, dubio procul fiet ex materia putrida, eò quod in loco inflã-

Contra Altimarum.

Gal. locus explicatur.

mato

mato putrescit materia: verum à loco putrido putredo circunscribitur ita, vt nihil putridi petat cor, sicut in putridis febribus: vnde ephemera, ex inflãmatione ex materia putrescente fit quidẽ sed tanquam ex causa calefaciente. Quod hoc sit verum patet, quoniam dicit Galenus, communicatur caliditas per partem, post partem cordi: si enim communicaretur putredo, tunc febris illa esset putrida.

Propterea constitutum sit, febrem pestilentem ephemeram fieri ex causa calefaciente putrida; alioquin enim non esset febris, atq; lædere proprietates spirituum, alioqui non esset pestilens,

At dicet aliquis. Si causa, & putredo hæc venefica potest calefacere, putrefacere, & lædere proprietates, cur est, quod in ephemera calefacit, læditq; proprietates solum, non autem putrefacit, vt in hectica, & putrida? Respondens dico: quoniam agens agit secundum dispositionem passi, non possunt putrescere spiritus (& ideo maxime errauit Altimarus) quia putrefactio fit à calore extraneo rarefaciente humidum, & euocante calorem corporis putrescentis, cum quo humidum etiam euocatur: quare oportet vt sit caliditas insignior in calore putrefaciente, quam in substantia, quæ putrescit. Hinc fit, quod ignis non potest putrescere, vt dicit Aristoteles 4. meteor. circa initia, & nos in primo libro declarauimus, cùm de putredine egimus. Quare cum calidissimi sint spiritus, ita vt nihil ijs sit calidius, ideo non possunt putrescere. Et purum figmentum est illud, quod ait Altimarus, qui vult spiritus putrescere, eò quod redduntur impuri ratione aeris pestilentis, & alicuius materiæ vaporosæ putridæ, malignæ, ratione cuius impuritatis possint putrescere: hoc, inquam, est merè chimæricum: quia maligna hæc materia, quando miscetur cum spiritibus, tunc agit quidem in ipsos, sed cum sint calidiores non possunt ab ea putrefieri, corrumpiuè, sed solum alterari. Vnde non est quod quis dicat hanc putredinem esse veneficam, & aerem pestilentem esse veneficum, & proindè posse corrumpere, & putrefacere spiritus, quia hoc est falsissimum: quoniam Galenus 12. meth. quinto, vbi diligenter agit de noxa spirituum dicit, spiritus vel alterari, vel corrumpi: & declarans quomodo alterantur dicit, ex succis, vitiosis, ex aere pestilenti, ex venenis, siue ex animalibus, siue quomodocunq; ex inanimatis desumantur. Ex quibus patet, quomodo ex Galeno, à causa venefica, siue hæc sit succus vitiosus, siue aër pestilens, siue quæuis alia res, non corrumpuntur spiritus, sed alterantur tantum; patiuntur enim secundum occultam qualitatem; atque ita non secundum manifestas solum, sed etiam secundum occultas qualitates alterantur. Declarans autem quomodo corrumpantur dicit: ex defectu alimenti, ex insigni dissolutione, euacuationeque, & in summa ex ijs, quæ spiritus quidem dissoluunt, non tamen putrefaciunt. Quare causa putrida venefica agens in spiritus, agit calefaciendo, læden-

Dubitatio.

Solutio.

Spiritus dupliciter lędũtur.

doq; eorum proprietatem, id est, alterando secundum qualitatem, & manifestam, & occultam. Vnde cum ab ipsa reddantur in calefacto esse, eorumq; caliditas fuerit vniuerso corpori communicata, dicitur febris ephemera, eo quod fit ex primum calefactis spiritibus; dicitur autem pestilens, non quia causa putrefacit; non enim potest spiritus putrefacere, sed quia illos alterat: & hæc est etiam pessima febris.

Quod si causa hæc venefica agat in humores cordis, ipsa agit calefaciendo, putrefaciendo, & lædendo proprietates humorum, & hæc dicitur febris putrida, sed putrida pestilens. Arbitror autẽ notissimũ esse, causam hanc tribus his modis posse agere, quia humores possunt reddi in calefacto esse, possunt putrescere, & lædi secundum proprietatem. Vnde febris hæc distinguitur à febre non pestilenti putrida, non omnibus tamen modis; sed secundum aliquos tantum: in hoc enim conueniunt, quod in vtraque, in putrida scilicet pestilenti, & non pestilenti, redduntur humores in calefacto esse, & à causa putrida. Differunt tamen inter se, primum ratione causæ calefacientis, putrefacientis, lædentisquè secundum proprietatem. Vnde mirum non debet esse, si Gal. hanc vocauerit excellentem putredinem. Differentia autem est penes caliditatem, propterea quod causa hæc vsque adeò calefacit, vt in calefacto esse ponantur, non modo humores cordis, sed etiam solida substantia eiusdem. Quod cognoscens Gal. 3. de præsag. ex pul. 3. dicit discrimen esse inter febres putridas pestilentes, & reliquas: quoniam in putridis pestilentibus pulsus non est validus, quia concomitatur intemperiem corporis cordis. Vnde, vt ait Galenus in cap. præcedendi, licet in febre ardenti feruor sit insignis, virtus tamen constat, eò quod solida cordis substantia posita est in calefieri tantum. Quare si pulsus non est validus in febre putrida pestilenti, cum sequatur intemperiem corporis cordis. Ergo in hac febre ponuntur etiam solida cordis in calefacto esse, licet in habitudine tantum. Differentia etiam est ratione causæ putrefacientis: quoniam in febre pestilenti non modo ponuntur humores in calefacto esse, verum etiam propria humorum substantia putrescit, atque corrumpitur. Tanta est huius putridæ veneficæ materiæ vis, atque pernicies. Vnde mirum non videatur, si in febre putrida pestilenti solida cordis substantia ponatur in calefacto esse: non autem in febre putrida non pestilenti, quando humores cordis putrescunt. In hac enim putrescentes calefaciũt tantũ humores ponuntquè in calefacto esse cordis humores, non tamen putrefaciunt. At in febre putrida pestilenti non modo humores cordis calefiunt, sed etiam putrefiunt: vt ob id Gal. 6. Epid. secundo 29. eam statuat putredinem excellentem. Aduertendum tamen putredinem hanc veneficam non putrefacere omnes humores, ita vt vndique putrescant; quoniam sic nequaquam persisteret vita, quæ quidem seruatur, & febris etiam potest esse salubris,

Humores tripliciter lædũtur.

Qũo conueniant, & differant feb pestilens, & febr. non pestilens putrida.

& remo-

& remoueri: vt ob hanc causam statuendum sit humores secundum aliquã tantum partẽ putrescere. Hinc fit, vt cum humores cordis afficiantur, non modo caliditate, sed etiam putredine, necesse sit, solidam cordis substantiam affici caliditate in facto esse, & ita permanente, vt langueant vires, vt pulsus sint debiliores, quam sint in putrida non pestilenti. Et hoc proposuit Gal. 3. de præsag. ex pul. 3. vbi ait, in febre putrida pestilenti pulsus non esse validos, quia concomitantur intemperiem, non tantum humorum, sed etiam corporis cordis, ad differentiam febris ardentis non pestilentis.

Præter autoritatem Galeni adest etiam ratio: nam si introducitur hectica febris ex vlcere pulmonis, & ex materia illa purulenta, quoniam est proxima cordi, quid dicendum est de materia putrescente in corde? nonnè dictat ratio, esse necessarium, vt solida cordis substantia ea afficiatur caliditate, quæ permanentiam habeat, morbosaquè sit? Hoc certè nulli dubium est: quinimmo ita potest putredo hæc in humores agere, vt non modo cor afficiatur caliditate in habitudine, sed etiam in habitu. Vnde talis est progressus in febre putrida pestilenti, vt ob caliditatem, putredinemq; in humoribus cordis, primum solida cordis substantia afficiatur caliditate, quæ non habeat permanentiam, vt sit caliditas prius dependens: deinde verò introducatur caliditas permanens, quæ tamen breuem habet permanentiam, & est in habitudine tantum: & præsertim quando ægri se subijciunt curationi eorum medicorum, qui dant calidiora medicamenta, vt scordium, & alia huiusmodi calefacientia. A quibus tanquam à peste cauendum est; quoniam cum causa huius febris sit calefaciens solidam cordis substantiam, ipsa magis imprimit caliditatem, quam febris ardens: quare si illi occurratur pestiferis illis calefacientibus, caliditas, quæ est in habitudine, fit in habitu; & in habitu quidem, non modo secundum cor, sed etiam secundum totum corpus, vt ægri dicant, se non febricitare. Ex causa hac venefica non modo incalescunt, & putrescunt humores cordis: verum etiam caliditate afficitur solida cordis substantia, & caliditate quidem permanente, primum in habitudine, tandem vero in habitu. Causa etiam hæc agit ratione proprietatis occultæ, id est, caliditatis, & venenositatis, & sic fit febris pestilens; non potest enim esse pestilens, nisi concurrat proprietas, quæ quidem pessima est, & aduersatur spiritibus, & humoribus, & solidis partibus cordis. Verum ad constituendam febrem pestilentem putridam sufficit, vt proprietas humorum lædatur: at si contingat, vt aliqua ex parte lædatur proprietas solidorum etiam, tunc fit non modo febris putrida pestilens, sed etiam putrida pestilens iuncta cum hectica febre. Aduertendum tamen hic est, hanc aliquando iungi cum hectica non pestilenti, & quandoq; cum hectica pestilenti: coniungitur putrida pestilens

cum

cum hectica non pestilenti, quando solida cordis substantia afficitur caliditate in habitu, nondum tamen læditur proprietas; & proinde quando putredo agit vi caliditatis, non venenositatis; & ideo est simpliciter hectica. At si putredo simul etiam agat vi venenositatis, ratione qualitatis malignæ occultæ: quam tetigit etiam Galenus tertio de præsag. ex puls. 2 tunc cum putrida pestilenti iungitur etiam hectica pestilens: hectica quidem, quia caliditas est fixa: pestilens verò, quia læditur proprietas. Et est febris deterrima quidem, non lethalis tamē, vt audietis in sermone de prognostico.

De hectica pestilenti.

Ad constituendam similiter hecticam pestilentem, pariter concurrat oportet causa venefica, quæ tripliciter agere, vt diximus, potest, calefaciendo, putrefaciendo, & lædendo proprietates. Ad producendam itaq; hecticam necesse est, vt talis causa agat calefaciendo: vt solida cordis substantia sit principaliter calefacta, & caliditas illa permanentiam habeat, vt sublata causa non illico & ipsa tollatur, nondum tāmen est pestilens, sed tantum febris: cum autem sit hectica, necesse etiam est, vt agat ratione venenositatis: non autem ratione putrefactionis, licèt hoc quidem interdum contingere possit. Vnde hic duo sunt nobis explicanda: primum, non esse necessarium, vt putredo venefica agat putrefaciendo: secundum, euenire quandoque posse, vt ipsa agat putrefaciendo etiam solidam cordis substantiam. Quoad primum, hoc rei natura ostendit (cui satius erat Altimarum, & reliquos potius, quam auctoritatibus innixos fuisse) quæ quidem omnia docet; nemo enim potest negare, putredinem veneficam, & calefacere, & proprietatem lædere: nam si sit causa venefica proxima cordi: v g. aër inspiratus veneficus, hic dubio procul calefacere potest, hoc enim nulli dubium est: si potest calefacere, certè fiet febris, & quidem febris hectica. Cur autem talis fiet febris? Non alia certè de causa, nisi quoniam causa illa primùm agit in cor; hoc enim non est impossibile ex Galeno primo de diff. feb. primo. Interdum autem est adeo dispositum cordis corpus, vt quemadmodum ait Galenus tertio de præsag. ex pul. secundo, ex aere pestilenti, à proprietate contraria venefica præcipue affici possit. Si igitur causa hæc agat calefaciendo, & lædendo proprietates, non putrefaciendo, quænam febris erit hæc? Certè cum primùm afficiatur solida cordis substantia caliditate extranea, ideo erit febris hectica: cum autem præter temperiem lædatur etiam proprietas: quoniam causa agit non modo ratione caliditatis, verum etiam venenositatis, ideò non erit hectica simplex, sed necessario pestilens. Ex his igitur patet, quomodo datur hectica pestilens, licet causa non putrefaciat solida.

Contra Altimarum.

Quomodo non sit necessarium vt putredo venefica agat putrefaciendo.

Interdum tamen causa hæc agit in solidam cordis substantiam, non solum calefaciendo, & lædendo cordis proprietatem, sed etiam putrefaciendo;

Qūo putredo venefica agit etiam quādo

faciendo; ratioquè hoc dictat: nam si causa hæc vim habet, non modo calefaciendi, & lædendi proprietatem cordis, sed etiam putrefaciendi; & solida cordis substantia ad differentiam spirituum, potest putrescere, cur est, quod quandoque etiam non putrescat? cum enim agens sit proximum passo, & quidem disposito, ad differentiam spirituum, cur ergo non introducetur effectus? Veritas hæc colligi potest ex Galeno tertio de præsag. ex pul. 2. vbi vult, calorem pestilentem inuadere, modo humores, modo solidum cordis corpus: inter hæc tamen differentiã esse: nam si calor ille cordis humores inuadat, æger potest sanari: at si inuadat solidam illius substantiam, impossibile est eum pristinæ sanitati restitui. Quæ enim potest esse (dicit Gal.) spes salutis, si putredo cordis corpus occupauit? Quo in loco non loquitur de caliditate, nec de proprietate, sed de putredine corpus cordis occupante, ita vt ipsum putrescat. Quod autem, si putredo occupet cor, non putrefaciendo, sed calefaciendo tantum, homines possint euadere morbum, manifestum est: quoniam si sit febris putrida, ex qua promoueatur hectica, hæc fiet ratione causæ putridæ calefacientis, non autem putrefacientis, & ideo tunc febris salubris esse poterit. Quare insalubris, & omnino lethalis erit, quando putredo iam occupabit cordis corpus, id est, quando ita occupabit, vt agat putrefaciendo, corpusquè cordis putrescat. que putrefaciendo.

Nec est, quod quis dicat hoc esse falsum: eo quod corpus cordis ob sui prestantiam stante vita non potest pati putredinem, adductus auctoritate Galeni primo de loc. aff. quinto, vbi vult, cor, stante vita, non posse affici inflammatione: quod colligitur etiam ex Galeno quinto de loc. aff. secundo. Si igitur cor stante vita, non potest affici inflammatione, multo minus poterit pati putredinem: eò quod putredo est vitium perniciosius inflammatione, nam in inflammatione cor afficitur intemperie calida, mala compositione, & tumore: at quando putredine afficitur, tunc corrumpitur propria cordis substantia. Pro solutione dicendum est, cor pati quidem inflammationem, stante vita, sed morbum esse lethalem. Præterea dicendum, valde suspectum esse dicere, inflammationem esse vitium minus insigne, quam putredo; eò quod inflammatio occupat totam cordis substantiam: nam intemperies illa calida, & vt ita dicam, inflammatoria, facilè per omnes cordis partes permeat, ita vt vniuersum cor inflammetur: quod non est dicendum de putredine, quæ quidem non secundum totum, sed secundum partem tantum afficit cor, & quod maius est, aliquando secundum partem minus præstantem. Itaquè inflammatio est vitium insignius putredine, quia scilicet cor vniuersum occupat; putredo autem ipsius particulam, & hanc quidem infirmiorem, minusquè præstantem. Solutio hæc colligi potest ex Galeno quinto de loc. aff. secundo, vbi apertè asserit, inter partes cordis differentiam esse, vt earum quædam magis, quædam Dubitatio. Solutio.

miuus

minus difficulter noxas perferant: & quod hoc sit verum, probatur etiam eiusdem Galeni authoritate, qui dicit, quod si cor vulneretur, & vulnus pertingat ad sinistrum ipsius sinum, homines illico moriuntur: si verò ad dextrum, non tàm cito: & si vulnus non penetret ad sinum, sed persistat tantum in carne, homo adhuc tardius moritur. Ex his igitur patet, differentiam esse inter vnam partem cordis, & alteram. Ideoq; patet, magis periculosam esse inflammationem ipsa putredine, exiguam cordis partem, & minus præstantem occupante. Propterea moriuntur quidem homines in hectica pestilenti, attamen aliquantis per viuunt. Præterea non dicit Galenus, cor non pati inflammationem, stante vita: sed dicit, vulnerato corde, & superueniente inflammatione, homines viuere non posse: non tamen dicit eos illico mori. Hocquè confirmat Gal. dum subdit, nonnullos fuisse, qui oborta inflammatione non illico periere, sed quandiu vixere, tandiu fuisse mentis compotes, neque delirasse, contra Arist. qui volebat mentem, non in capite, sed in corde residere. Cum igitur homines oborta inflammatione viuant, & quandiu viuunt non delirent. Ergo stante vita cor potest pati inflammationem, ideo potest contra aduersarios argumentum sic retorqueri. Si cor, stante vita, potest pati inflammationē, multo magis potest pati putredinem. Quare constitutum sit, ex tali putredine venefica causari febrem pestilentem, modo ephemeram, modo putridam, modo hecticam: & ideo recte dicit Gal. 1. de diff. feb. 5. omnem febrem pestilentem fieri ex putredine, id est, ex putredine excellenti venefica, & causa, quæ semper agit calefaciendo, & lædendo proprietates, quandoquè etiam putrefaciendo.

Contra Altimarum.

Vnde ex Gal. (quicquid dicat Altimarus) primo de diff. feb. 5. & præcipue 4. & 1. inter initia: Item 3. Epid. 3. 25. & in lib. de cibis boni, & mali succi, & alibi, talis causa potest esse, & fieri ex causa aliqua, vel interna, vel externa. Vnde non est statuendum, febrem pestilentem fieri ex aere tantum, id enim falsum est. Quando febris pestilens fit ex interiori causa, tunc necesse est hanc esse veneficam: nec id mirum videatur: quia vult Gal. 6. de loc. aff. circa finem, posse generari etiam in corpore venena, & materias valde similes venenis, quæ similitudo in hoc consistit: vt sicut venena necessario proprietatem habent contrariam corpori nostro: ita etiam in corpore nostro gignantur succi adeo noxij, vt proprietatem habeant corpori nostro valdè aduersariam: vt quandoq; fiat epilepsia, quando occupatur caput, & alij affectus; quandoq; etiam occupatur cor, & præsertim si succus hic venenosus sit calidus, & putrefaciens, tunc fieri possunt febres pestilentes, quæ fiunt ex causis internis, succoquè venefico calido, ad differentiam illius, qui excitabat epilepsiam. Hoc etiam est, quod proponit Aetius in sermone de febre pestilenti, vbi ait, in hac febre ita corrumpi humores, vt

Causæ internæ.

corru-

corruptio similis sit corruptioni substantiæ venenorum. Hinc necessarium est, quod febris pestilens semper sit continua, quod facilè potest colligi ex Gal. 4. Aphor. 43. vbi vult, febres intermittentes periculo vacare: quia nec fiunt ex inflammatione, nec ex maligna humorum putredine. Cum igitur hæ non fiant ex maligna humorum putredine, rationi consonum est, vt asseramus, fieri non posse, vt causetur febris pestilens intermittens, quæ sit putrida: quoniam producitur ab humore, non modo simpliciter, sed etiam ad summũ maligno. Nec obstat, quod ex Hipp. 3. Epid. 3. in pestilenti illa constitutione fuerint febres intermittentes: nam non licet hoc modo inferre. Est febris in constitutione pestilẽti. Ergo est febris pestilens; in tali enim constitutione potest esse febris, & pestilens, & non pestilens: omnia namq; corpora non sunt eodem modo disposita, sed horum aliqua afficiuntur, aliqua verò non: & ideo quædam possunt etiam affici febre non pestilenti, & vos cognoscetis in pestilenti constitutione febres esse pessimas, quia interficiunt. Quando autem loquebatur Hipp. de feb. intermittentibus homines occupantibus in eo pestilenti statu, dicebat, illos euadere: & ideo febris non erat pestilens.

Respondetur tacitæ obiectioni.

Ex causis itaq; internis, succisq; veneficis fiunt febres pestilentes, quæ necessariò sunt semper continuæ: sunt autem continuæ quandoq; continentes, quandoq; non continentes, sed potius proportionatæ: sunt continuæ continentes, quando succi putrescunt in vasis magnis cordi proximis, atq; fit synochus putrida pestilens: si autem succi putrescant in venis remotis, tunc fit febris continua quidem, habens tamen accessiones, quæ tamen nunquam deueniunt ad integritatẽ. Sunt & causæ externæ duplices: primum causæ non necessario occurrentes, vt venenum intus assumptum, habens vim putrefaciendi, & præcipuè calefaciendi; calefaciendo enim lædit proprietates, & ita parit febrẽ, & quidem pestilentem. Causæ verò necessario occurrentes ex Gal 6. Epid. 2.29. Item 1. de diff. feb. 4. & alibi, desumendæ sunt potissimum ex aëre, cibo, & potu. Causa huius febris est aer pestilens; ad quam quidem producendam, necessarium est illum esse primum calidum: deinde etiam veneficum; talis enim est natura aeris pestilentis, vt scilicet affectus sit, nõ modo caliditate excedente, sed etiam venefica; oportet nãq; ipsum calefacere maximè corpus, & etiam proprietates lædere. Quare aer est non modo calidus, & humidus, sed etiam calidus, & siccus: qualis proponitur à Gal. 1. de diff. feb. 4. vbi vult, in constitutione æstuosa aerem esse pestilentem, in qua aer erat calidus, & siccus; erat tamẽ talis, qui poterat febrem pestilentem producere: quoniam aer calidus, & siccus erat veneficus: eo quod cum illo mixti erant vapores venefici delati ex Aethiopia. Vnde locus ille est rectè intelligendus: quia cum dicat Gal. fortasse contagij semina fuisse delata in aere, dicendo fortas-

Febres pestilentes continuæ, sunt vel continentes, vel non continentes.

Causę externæ.

Aer.

se, significare videtur, semina hæc contagij non esse necessaria, & per consequens aërem calidum, & siccum etiam citra qualitatem veneficam, & vapores malignos posse esse causam feb. pestilentis: quod nequaquam est dicendum, quia sermo fit de causa, non de occasione: nam ex Gal. loco cit. ex hoc aere excitari potest febris pestilens, si corpora sint maximè disposita: quando scilicet sunt repleta malis succis, qui facilè possunt putrescere, & corrumpi. Vnde in æstate potissimum, ex Arist. 4. meteor. inter initia, vigent putredines ratione caliditatis aeris. Quare ipso existente calido fiunt febres pestilentes, si reperiantur succi in corpore facilè putrescibiles, qui putredinem acquirunt, quæ quodammodo exoritur, sumpta occasione à caliditate aeris: non est tamen possibile fieri putredinem hanc ex aere tantum calido, & sicco, sed necessariũ omnino est, vt sit etiam affectus qualitate venefica, nisi sint cum eo mixti vapores venefici. Quod dicendum est de aëre, non solũ calido, & sicco, sed etiam de calido, & humido; qui quidem aer calidus, & humidus non est necesario pestilens, nisi cum caliditate, & humiditate iuncta sit etiam venenositas.

Aër quõ fiat pestilens.

Potest autem aer reddi veneficus, uel ex infernis, uel ex supernis partibus. Aer enim consideratur, uel ut conclusus, uel ut apertus est; si sit conclusus, est ueneficus, & pestilens, qualis est aer, qui uiget in carceribus, & potissimum tempore æstatis, in puteis clausis, & sepulchris: à quo quidem aere cauendum est, quia est pestilens: si uero apertus sit, hic inficitur, vel ratione ventorum, vel sine ipsis: aerem pestilentem reddunt venti, aut quia nihil, aut quia aliquid secum deferunt: si venti nihil ferant, hi sunt venti Australes calefacientes, humectantes, aeremquè putrefacientes; dum enim tales venti perseuerant, aerem non modo calefaciunt, & humectant, sed etiam vsquè adeo humectant, vt putrefaciant, atque corrumpant: Si verò aliquid ferant, possunt esse omnes venti, Australes scilicet, Septentrionales, Orientales, & Occidentales; ex Gal. enim primo de diff. feb. 4. quando venti aliquid deferunt, dubio procul aerem reddunt pestilentem. Præterea potest infici aer etiam absquè ventis, ut ex locis uicinis infectis, cloacis, aquis fętentibus, cadaueribus incombustis, ex indumentis etiam infectorum, & ex laborantibus febre pestilenti. Quare hinc colligatis, febrem hanc esse contagiosam, ita ut contagium fiat ex aere, qui inficitur à patiente, & ab indumentis. Vnde hic aduertatis, maximo in errore illos uersari, qui putant, contagium fieri non posse absque putredine, quia ex rei natura non progrediuntur: fit enim & ratione putredinis, & etiam sine putredine, quod verum esse patet: nam de ratione ipsius est, ut fiat inter duo; oportet enim adesse, & illud quod tangit, & illud quod tangitur, nempe & agens, & passum; agens quidem, à quo emanat contagium, passum uerò, quod illud suscipit, oportetquè ut in patiente introducatur

Feb. pestilẽs est contagiosa.

Quorũdam error.

affectus similis passioni agentis: v.g. si hoc patitur febrem pestilentem, oportet etiam, illud talem pati febrem; cum igitur laborans febre affectus sit caliditate, per quam calefacit, si passum reddatur calidum, erit affectum simili dispositione, quandoquidem caliditas illa erit impressa in illo, & per consequens contagium dicetur. Nam quemadmodum obseruamus pomum putrefactum putrefacere pomum sanum sibi proximum, & hoc dicitur contagium; ideò à simili, si passum afficiatur eadem caliditate, qua afficitur id, à quo illa emanat, cur hoc non erit contagium? Contagium ergo non consistit in putredine tantum, sed in primis etiam qualitatibus, & non modo in qualitatibus manifestis, siue primis, ratione caliditatis, siue secundis, ratione putredinis (putredo enim est secunda qualitas) verum etiam ratione qualitatum occultarum, & proprietatis occultæ. Nam si quis lædatur secundum proprietatem cordis, & agat in passum, quod similiter ex hac actione deinde afficiatur secundum eandem cordis proprietatē, quid aliud erit hoc, quam contagium? Non ergo erit ex necessitate putredo. Et ideo dico contagium hac ratione fieri, vt cum in febre pestilenti maximè afficiatur cor, modo secundum spiritus, modo secundum humores, modo secundum solidam substantiam, caliditate, & uenenositate, cum necessaria sit expiratio, ratione ipsius aer redditur pestilens, qui redditus calidus, & ueneficus, ubi deinde à patiente nondum tali febre laborāte inspiratur, ipsiusquè corpus ingreditur, est in causa, ut hoc etiam pestilenti febre corripiatur: quoniam contactus eorum est contiguus, talisq; aer agit calefaciendo, & lædendo proprietates, quandoq; etiam putrefaciendo, ita vt similis introducatur affectus; atq; ita fit, vt ex indumentis, ex alijsq; dictis, aër alioqui optimus, salubrisq;, fiat malignus. Præterea infici etiam potest aer ex causis supernis, non quidem ex motu primi mobilis: nam cum ille sit vniformis, continua, perpetuaquè vigeret febris pestilens: nec etiam ex motu Zodiaci, eò quod necesse esset, vt saltem singulis annis aliquo tempore fieret febris pestilens, quod tamen est falsum. Quare vbi aer inficitur ex supernis causis, tunc, vt puto, non aliunde inficitur, quam ex determinatis siderum aspectibus, & his quidem perniciosis, licet nec citra motum, nec citra lumen. Sed horum disputationem alijs relinquamus.

Contagium in quibus cōsistat.

Amplius fit etiam febris pestilens ex cibis, & potionibus prauis, veluti in penuria annonæ: quo tempore homines coguntur edere cibaria praua, bibereque vina corrupta, aquas fœtidas corruptas: veluti etiā tempore præliorum, quo sępius cogitur exercitus militum comedere, & bibere, quicquid illis pręsto est, quamuis illud pessimū esse cognoscat. Vnde hic aduertatis circa cibos, & potus, hos esse prauos, uel aliquibus, vel pluribus: nam tempore inopiæ annonæ, & pręliorū plures homines cogūtur, velint, nolint, vesci prauis, cibarijs, bibereq; noxias potiones:

Cibus & potus.

& ideo fiet febris, quæ est satis communis, & quæ plures inuadit. Si vero sit copia ciborum bonorum, & potionum laudabilium, tunc pauci sunt, qui corripiantur febre pestilenti: illi scilicet tantum, qui volunt malè se gerere in cibariis, potionibusquè, edendo, bibendoq; noxia.

Differentiæ. Quoad differentias, hæ possunt desumi ex loco affecto, & ex causis: ex loco, si affecti sint spiritus, est febris pestilens ephemera; si autem humores, est pestilens putrida: si uerò solida, est pestilens hectica, quæ potest esse, & citra putredinem, & cum putredine cordis. Si consideremus causas febris, pestilens fit ex causis, vel internis, vel externis. Hæc autem febris, antequam inuadat, est præcognoscenda, quoniam tutius est præseruare, quam curare, præsertim quia est perniciosissima. Hanc igitur vos præcognoscetis ex præsentia causarum, & ex dispositione passi: ex præsentia causarum, vbi aderit, vel aër pestilens, vel cibus prauus, vel potio praua, tunc poteritis prædicere fore febrem pestilentem, & potissimum si his accedat dispositio patientis. Sed quomodo cognoscetur ex causis, causa præsens, & dispositio passi? Causam præsentem vos facile cognoscetis: & præsertim cum immineat febris pestilens ratione vel aeris, vel cibi, & potus: nam si fiat ratione cibi, & potus, aderit penuria bonorum ciborum, & potuum: aderit tempus penuriæ annonæ, & bellorum, nullumquè uitium erit in aëre. Sed quando febris pestilens fit uitio aëris infecti ex partibus infernis, si ipse sit inclusus, tunc poteritis prædicere futuram febrem pestilentem, si homines cogantur ibi, in carceribus, in locis, qui sint propinqui sepulchris, puteisquè nuper apertis immorari, poteritis etiam prædicere venturam esse febrem hanc. Si aër sit apertus, is potest dupliciter infici: vel scilicet ratione ventorum, vel citra ventos. Et quocunque modo inficiatur, quando est actu infectus, cognoscetis, quia tunc non ea apparebit aeris claritas, sed potius turbatio: & si spectabitis solem eo tempore, quo oritur, obseruabitis ipsum orientem veluti sub nubibus: opacitatem etiam quandam indicantem aëris turbationem: & præcipuè si ipse redditus sit calidus, & humidus, quando inficitur ex vicinis partibus. Præterea obseruabitis etiam animalia ex materia putri genita in aere volitantia circa ægros: animalia etiam serpentia quam plurima præter consuetudinem: si exposueritis carnē, & panem aeri, ea citius solito putrescent. Si aer inficiatur ex locis vicinis, facile colligetur ex cloacis, ex stagnis, ex aquis fœtentibus, ex corporibus incombustis: si verò corrumpatur vitio ventorum, id etiam cognoscetis ex ventis tunc temporis perflantibus, qui quales sint facillimum erit cognitu. Nec etiam facile vos latet, an venti aliquid secum deferant, necne: nam si panis, & reliqua aeris exposita cito putrescēt: si aër erit turbulentus, ac impurus, tunc sunt venti natura australes; quando autem secū ferunt semina contagij, hęc sunt

Pestilens hectica potest esse, & cū putredine, & sine putredine cordis.

De signis.

Signa feb. pestil. futuræ.

inuisi-

inuisibilia; & ideo introducunt effectum, nihilq; turbulenti in aere obseruatur. Sed quoniam venti spirant, & prodeunt etiam ex regionibus infectis, ideo hoc est quoq; cognoscendũ. Interdum autem imminet pestilens febris ex causis supernis: vt ex vario aspectu siderum, ex quo aer inficitur, quam infectionem oportet cognoscere antequam fiat: quoniã nisi præcognoscatur, in maximum vitæ discrimen homines deducuntur. Amplius quandoquè febres pestilentes oriuntur aere etiam purissimo existente, nec flantibus ventis, vt non sit suspicandum contagia à ventis putrida deferri, sed quoniam vario siderum aspectu vigent putredines in visceribus terræ, ex quibus propterea aer nondum infectus infici potest; tuncque putredo hæc aerem petit, vel per terræmotus; & ideo isti indicant futuram pestilentiam, vel etiam sine his: nam vapores illi geniti ob siderum aspectum petunt superficiem terræ, & aquæ. Hanc autem cognoscetis, quoniam animalia in latebris degentia inde exeunt, & fugiunt malignitatem illam, & regiones etiam illas. Non orientur plantæ, & si orientur, erunt exiles, & facile etiam corrumpentur. Obseruabitis etiam aquas fieri pingues, putrescentes, virides, in ipsisquè mori pisces. Vnde ex vario etiam siderum aspectu illud fit, vt vapores putridi petentes superficiem terræ sint in causa, vt pestis occupet interdum magis animalia vnius speciei, quam alterius: prout vapores illi sunt, vel magis tenues, vel magis crassi: & in summa pro varia horum proprietate, quæ inficiat magis radices vnius, quam alterius plantæ.

Quoad dispositionem passi, discordia videtur esse inter Galenum, & Auicennã. Auic. enim cap. proprio ait, corpora magis disposita ad febrem pestilentẽ esse corpora illa, quæ habent poros latiores: rationemquè reddit, quia aër pestilens facilius per transpirationem corporis partes ingreditur, per meatus apertos. Oppositum vero dicit Galenus primo de diff. feb. 4. vbi habet: si corpora habebunt poros angustos, siue obstructos, siue adstrictos, impossibile esse, vt pestilenti febre non corripiantur. Arbitror ego non esse admodum difficile tantos viros inuicem conciliare; Gal. enim quando dicit, corpora obstructa, vel adstricta esse obnoxia febri pestilenti, non proponit corpora ex lege naturę densi habitus, conferendo ea cum corpore laxioris habitus, sed ea, quę prӕter naturam sunt densa, id est, quę patiuntur obstructionem, vel adstrictionem; nam si aer pestilens inspiretur à corpore repleto superfluitatibus, quod patiatur vel obstructionem, vel astrictionem, ita vt non possit fieri uentilatio, nonnè necessario corripietur febre pestilenti? Proculdubio, & plus poterit aer per inspirationem ingrediens ad excitandam febrem pestilentem, quam corpus illud obstructum, vel astrictum ad resistendum aeri pestilenti extrinsecus occurrenti, qui per poros non potest ita permeare. Auicenna verò more boni interpretis, suppo

De dispositione passi contradictio.

Conciliatio Gal. cus explicatur.

Auic. locus exponitur.

supponens dicta Galeni esse verissima, nempe corpora obstructa, & astricta esse pestilenti febri obnoxia, considerans què statum secundum naturam corporis degentis in aere pestilenti, illud conferens cum corpore densioris habitus, quod tamen non patiatur obstructionem, dicit corpora rarioris habitus, & quia sunt humidiora, & quia promptius admittunt aerem pestilentem, esse magis febri pestilenti obnoxia, quã corpora densi habitus, quoniam hęc sunt potius sicca, quam humida, & ideo plus resistunt aeri pestilenti; non enim ita permittunt aerem pestilentem ingredi per poros cutis: & si aër pestilens inspiretur, licet corpus sit densi habitus, quoniam tamen non patitur obstructionem, nec astrictionem, de quibus loquitur Galenus, non est ita apertus habitus talis, vt quod noxium est, inde expellatur. Quare nulla est discordia inter Galenum, & Auicennam, sed dicendum, tempore pestilentię corpora febri huic magis obnoxia esse, si repleta, si humidiora, si obstructa, & si astricta sint. Vnde vbi obseruabitis talia corpora, tunc pronuncietis, fieri non posse, vel certè maximum imminere periculum, ne in febrem pestilentem delabantur.

Signa febris pestil. præsentis.

De signis autem febrem pestilentem pręsentem indicantibus agit Gal. potissimum tertio de pręsag. ex pul. tertio, & quinto, & secundo Epid. primo, 29. & tertio Epid. tertio, quinquagesimoquinto. Item 9. de simp. med. cap. de terra samia, & 4. Aphor. 48. Item & in lib. de cibis boni, & mali succi, sed tam obscurè, vt non pauci errauerint, & potissimum Altimarus. Pręterea ex signis à Galeno propositis non ita facile cognosci potest, an quis detentus sit febre pestilenti, & qua febre, quod omnino sciendum est. Agamus igitur non recedentes à Galeno, primum de signis indicantibus febrem pestilentem in genere. Hanc ergo primum ex pulsu cognoscetis, qui quidem perpetuò (dicant alii, quicquid velint) non est validus, sed accedens ad debilitatem, & paruitatem. At dicet aliquis, nonne dicit Galenus tertio de præsag. ex pul. 3. in febre pestilenti hectica pulsum esse similem pulsui sanorum? At pulsus sanorum est vehemens, & magnus, non debilis, & paruus. Quomodo igitur hoc est perpetuum, & competit omni febri pestilenti? Pro solutione dicimus, quòd pulsus talis locum habet in omni febre pestilenti, quia febris hæc fit à causa, non modo calefaciente, sed lædente etiam proprietates: quando autem læditur cordis proprietas, cuius ratione producitur spiritus vitalis, quomodo potest esse pulsus magnus, & vehemens? Hoc est quidem impossibile. Quare indicatur febris pestilens ex pulsu, qui nec vehemens, nec màgnus est, quia virtus languet. Et hoc potissimum est considerandum respectu aliarum febrium, id est, ephemerarum, & putridarum. Præterea hanc cognoscetis febrem ex mordacitate caloris: percipietur enim calor mordax valdè, modo intensus, modo remissus. Non consideramus hunc calorem,

A pulsu.

Dub. circa pulsum.

Solutio.

A calore.

prout

prout est, uel intensus, uel remissus, quia quatenus talis, indicat potius differentias caloris: hæcquè mordacitas eò magis percipietur, quo diutius detinebitur manus supra corpus, quæ uincetur à mira caloris mordacitate, quia adest qualitas venefica, habens in se uenenositatem quandam. Insuper hanc febrem cognoscetis ex oculis ægri, qui erunt mutati, siue sit febris ephemera, siue putrida, siue hectica pestilens; desideratur enim uiuidus ille oculorum color, ac splendor, sed apparebũt similes oculis mæstorum, & flentium, quia cum in omni febre pestilenti lædatur cordis proprietas, non potest subministrare spiritus vitales, & copiosos, & bene constitutos pro conseruatione spiritus animalis: hinc oculi destituti spiritu animali more suo tempore sanitatis nõ possunt habere uiuidum illum colorem consuetum. Indicabitur etiam febris hæc distincta à reliquis febribus non pestilentibus, quando uidebimus eam aggredi hominem, qui conuersatus est cum laborante febre pestilenti. Quoad signa differentiarum, audiuistis febris pestilentis differẽtias desumi, & ratione subiecti, & ratione causę efficiẽtis: ratione subiecti primum, & principaliter occupantur, uel spiritus, uel humores, vel solida, vt producatur febris pestilens, vel ephemera, vel putrida, vel hectica, vt diximus.

Ab oculis.

Ephemera primum cognoscetur, si ipsa originem duxerit ex aere pestilenti inspirato; rationi enim consonum est, vt ipse spiritus potius afficiat, eos alterando. Præterea febricitantes isti sentient se febricitare, ad differentiam laborantium hectica, pestilenti. Conueniunt autem hæ febres inter se, quod tam in hectica, quam etiam in ephemera, lotiũ non apparet mutatum, sed simile lotio sanorum; in ipso enim non apparet mutatio, nec in colore, nec in substantia, nec in contento. Vnde febres hæ vt plurimum fallunt medicos: & potissimum id verificatur in hectica pestilenti citra putredinem. Differentia tamen est inter illas: nam licet in ambabus nulla adsint indicia putredinis, in ephemera tamen percipitur febrilis calor, in hectica verò nequaquam, nec etiam hectici delirant. Quare oportet plura indicia considerare. Amplius febris hęc terminatur in spatio vigintiquatuor horarum, & vt plurimum ad mortem, quæ quoniam est frequens in Anglia, ideo etiam vocatur sudor Anglicus. Qualis aliquando Romæ grassata est pestilentia, in qua quidem homines videbantur esse sine morbo: attamen in spatio vigintiquatuor horarum moriebantur cum copiosissimo sudore.

Signa febris pestilentis ephemeræ.

Vnde aduertendum, in hac febre spiritus, & alterari, & corrumpi: alterantur quidem, vt colligitur ex Galeno duodecimo meth. quinto, ex qualitate venefica. Corrumpuntur autem, vt ibidem inquit etiam ipse, ex immodica euacuatione, ex plurimo sudore, cum quo homines animam emittunt. At licèt spiritus corrumpantur, non tamen putrescunt; non enim datur ephemera putrida pestilens. In hac ergo febre

In ephemera pestilenti spiritus alterantur, & corrũpuntur.

alterantur ſpiritus, & ſi ſit lethalis, corrumpuntur etiam; ita vt intra ſpatium vigintiquatuor horarum moriantur homines.

Indicia putridę peſt ilẽtis.

Quoad peſtilentem putridam, hæc indicatur primum, quia aderunt indicia illa communia: ſed præterea niſi mens ægrotet, querelæ aderunt febris, calorquè intus aderit intenſus, & foris quandoque, ut ægri nequeant ferre tegumenta: interdum uerò exterius eſt remiſsus, ita vt exteriora uideantur tepidiora. Præterea aderit indicium putredinis, & putredinis quidem in uenis contentæ, nimirum urina ſubiugalis, fœtidiorquè ſolito. Inſuper aderit fluxus alui colliquatiuus; & ob id ait Gal. 3. Epid. 3.55 colliquationem eſse propriam febrium peſtilentiũ: loquitur quidem de febre peſtilenti putrida, non tamen de omni, ſed de ea tantum, in qua adeſt fluxus alui, qui quandoquè adeſt, quandoquè non; ſed quando adeſt, eſt fluxus colliquatiuus, & materiæ quidem fœtentis putridæ. Amplius indicatur febris hæc ex anhelitu fœtido, inflammatione gulæ: vnde quandoque fiunt vlcuſcula, propter quæ vix poteſt æger deglutire, & ideò ipſe conqueri ſolet de difficultate mira deglutitionis; materia enim putrida euaporans partes illas excruciat. Præterea indicatur etiam ex peticulis, ex parotidibus, ex carbunculis, & ex bubonibus peſtilentibus: licet bubo peſtilens poſſit etiam fieri ſine febre, ex Gal. tertio Epid. 25. vbi vult, in peſtilenti conſtitutione aliquibus emarcuiſse partes ſine febre. At vbi aderit febris, ex bubone peſtilenti colligetis febrem eſse peſtilentem.

Signa indicãtia putridam peſtilentem eſſe continẽtem, vel non.

Vtrum autem febris putrida peſtilens ſit continens, necne, facile cognoſcetis: quia ſi erit continens, vnicam habebit acceſsionem; ſi verò non erit, plures habebit acceſſiones, quæ tamen erunt acceſſiones febris continuæ: propterea quod in hac febre putreſcũt in venis, non modo materiæ ſimpliciter, ſed etiam materiæ alimentales. Quod cognoſcens Aetius dicit, vtendum eſse cibis maxime nutrientibus, eò quod diſſoluitur alimentum. Nec de hoc eſt dubitandum; ſi enim in hac febre putreſcunt humores cordis, languent etiam ſucci alimentales; differentia tamen eſt, quia putredo inuadit, modo ſanguineos, modo bilioſos, modo pituitoſos, modo melancholicos ſuccos: quod colligetur ex ſignis varios humores indicantibus. Et hoc præcipuè poteritis in hac febre obſeruare, quod ægri fatebuntur, ſe non dormire, ſed ſemiuigilare, & illis videri, quod aliquis loco ipſorum edat, bibat, & dormiat, & fortè referent, modo eſſe vnum, modo duos, modo tres, modo rubri, modo nigri, modo flaui coloris, pro proprietate ſucci alimentalis putreſcentis.

Signa hecticę peſtilẽtis

Hecticam peſtilentem cognoſcetis: quoniam præter id quod aderit pulſus imbecillis, neque valdè patiens conquereтur de febre, mens enim ægrotat: vnde iſti dicunt ſe non febricitare; in reliquis autem bene diſcurrunt. Aduertendum tamen, in hac febre lotium non mutari, neq;

adeſſe

adesse maculas, nulla denique adesse signa putredinis pestilentis: interdum tamen euenit, vt pulsus sit similis pulsui sanorum, ex Galeno tertio de præsag. ex pul. tertio, vbi dicit, in hectica pestilenti, pulsum esse similem pulsui sanorum: dicimus tamen nos (dicant Altimarus, & alij quicquid velint) esse commune cuicunque febri pestilenti, vt pulsus non sit validus, nec magnus: & ideo non posse esse similem pulsui sanorum, vt inquit Galenus. Vt autem Galenum tueamur, dicatis, eum ibi loqui, non de quacunquè pestilenti hectica, sed de hectica tantum illa, quæ fit incipiendo: cum enim ex Galeno ibi, id quod continet solida cordis substantia, sit calidum, quod uerò continetur contrariam habeat temperiem: ueluti si substantia cordis solida sit calida, substantia contenta erit frigida, & causa illa uenefica imprimat caliditatem potissimum in solida cordis substantia, sicque fiat hectica pestilens; ideo ratione caliditatis solidorum cordis, pulsus deberet fieri frequens, & uelox; ratione uero frigiditatis contentorum potius tardus, & rarus. Cum autem substantiæ istæ contrariæ se mutuò oppugnent, ideo ex ipsis pendet quiddam, quod in mediocritate consistit, sitq; pulsus moderatus, mediumquè quoddam sortitur, inter frequentiam, & raritatem, inter velocitatem, & tarditatem. Quare pulsus fit similis pulsui sanorum ratione non magnitudinis, nec vehementiæ, sed medij, quod habet inter velocitatem, ac tarditatem, frequentiam, & raritatem. Et sic nulla amplius est difficultas. *Gal. locus explicatur.*

Vtrum modo hectica pestilens sit cum putredine, an citra putredinẽ, vos distinguetis: quoniam, quando adest putredo, præter id, quod pulsus est imbecillimus, dummodo non resistat humorum substantia frigida, & etiam frequentissimus, apparet etiam expiratio oris fætida: quod non obseruatur in hectica pestilenti citra putredinem, ex Galeno tertio de præsag. ex pul. quarto. Quoad signa differentiarum, quæ desumuntur à causis, febrem hanc facile cognoscetis: ex relatu assistentium, & ex reliquis: fit enim à causis, vel internis, vel externis. *Signa indicãtia, an hectica pestilens sit cum putredine an absq. putredine.*

His ita constitutis, accedamus modo, tum ad preseruationem, tum ad curationem. Quoad præseruationem, oportet, vt virtute indicantium, quantum exigit materia, progrediamur. Dico, quantum exigit materia, quoniam in preseruatione duo oportet respicere, nempe causam, & patientis dispositionem; imminet enim periculum febris pestilentis, ratione, & causæ efficientis, & passi dispositionis. Quoad causam, hæc est duplex, causa videlicet pestilens venefica, & causa calefaciens, putrefaciens, & lædens proprietates. Si consideremus causam, prout est calefaciens, ex hac indicatur iuuans refrigerans, sed præseruatiuum. Dico præseruatiuum, eò quod febris pestilens potissimum ex aere pestilenti fieri potest. Aer autem ex Galeno nono meth. 14. est indicans curatorium, & concurrit tanquam causa sine qua non, ad differentiam *De præseruatione á feb. pest.* *In præseruatione duo respicienda.*

temperaturæ, & morbi; omnia enim hæc sunt indicantia. Sed dicet aliquis: si aër est indicans curatorium, quomodo ab ipso sumitur indicatio præseruatiua? Dicatis, tunc ibi sermonem fuisse de methodo medendi, quam profitetur Galenus in quatuordecim libris meth. med. quę est ars curatrix; at nunc nos loquimur de præseruatione. Quare vbi sermo fit de arte tuendæ sanitatis, & de præseruatione, cum aer non possit concurrere, vt indicas curatorium, necesse est vt concurrat tanquam præseruatorium: & ideo si consideretur aer pestilens, ex causa hac pestilenti, quatenus calefacit, oritur indicatio refrigerandi. Si consideremus aërem, prout habet vim putrefaciendi, hoc ei contingit dupliciter: vel quia calidus, & humidus, & in propria substantia putridus: vel quia sit refertus seminibus contagij, ex Galeno primo de diff. feb. 4. Quare ratione aeris calidi, & humidi, & putrefacti oritur indicatio refrigerandi, & siccandi: ratione verò aeris uenefici referti uaporibus pestilentibus contagiosis, oritur indicatio eradicandi; siquidem quod putre est (ut dicit Galenus) omnimodè est eradicandum. Indicatur ergo auxilium eradicans semper, sed præseruatiuum. Postremò si consideremus causam hanc pestilentem, qualiscunque sit, quatenus est venefica, & lædens proprietates, ratione huius nulla potest hauriri indicatio.

Dubitatio.

Solutio.

Indicationes pręseruatiuę

Non possum hic non plurimùm mirari, quando audio quosdam sic loquentes. Est morbus a proprietate. Ergo oritur indicatio remouendi malam illam proprietatem; quis enim est tam fatuus, qui nesciret ita loqui? Hoc autem reprehendens Galenus in lib. ad Thrasib. dicit, quòd non semper in morbis licet haurire indicationes; iuuantia enim inueniuntur, modo per indicationem, modo per experientiam, in præsentia autem omittamus analogismum. Inueniuntur per indicationem, quando iuuantis natura est manifesta: non inuenitur autem per indicationem, quando ipsius materia est occulta, qualis est proprietas, quæ cum sit occulta, ob id non nisi ope experientiæ potest inueniri. Cum itaque nostrum munus sit, ea iuuantia administrare, quæ sunt experimēto comprobata, propterea occurrendum est refrigerantibus, siccantibus, & eradicantibus, & ijs, quæ á proprietate occulta operari possunt. Ratione autem dispositionis passi, ex Galeno primo de diff. feb. 3. cum corpus sit dispositum, quia est immundum, ideo oritur indicatio expurgandi diuersimodè, pro diuersitate materiæ; cum præterea dispositū sit corpus, quia est humidius, ideo oritur indicatio exsiccandi: & quoniā corpus est obstructū, vel adstrictū, ob id oritur indicatio, vel deobstruendi, vel laxandi. Sed aduertendum, indicantia hæc esse inutilia, eò quod non desumuntur ex indicante, quod sit ex vsu artis; non enim obstructio, nec adstrictio sunt ex vsu artis, eò quod sublata causa nihil

Contra quosdam.

aliud est agendum, propterea quod non habet permanentiam ex vsu artis, quæ egeat auxilio. Quare oritur indicatio, quæ indicat vtile, nēpe merito materię crassę, attenuādi, ratione viscidæ, detergēdi, ratione copiosæ, euacuandi. Vnde si corpus non sit dispositum, illud ex Galeno debet tale conseruari: nempe si sit mundum, aut siccum, debet mūdum, vel siccum conseruari.

Sed licetnè omnia hæc explere? Aliquando quidem facilè, quandoque difficillimum, interdum impossibile est: hæc autem præcognoscetis perpendendo diligenter vim, & causæ, & dispositionis passi: si causa sit vehementissima, si passum sit maxime dispositum, vix fieri potest, vt præseruetur patiens. At si causa non sit admodum potens, nec patiens sit dispositus, ipse dubio procul præseruabitur. Vnde ait Galenus primo de diff. feb. 3. si corpora non disposita rectè regantur, ea nō corripi febre pestilenti: si res medio modo se habeat, medio etiam modo difficilis erit præseruatio. Prognosticū.

Sed quibus occurrendum est præsidijs? Primum quoad sectionem venæ, ad hanc non est confugiendum, nisi adsit indicans principale, quod nihil aliud est, quam plenitudo insignis. Per plenitudinem insignem non intelligo ego maximam sanguinis copiam, id est, plethorā, vt hac tantum præsente expediat venam secare; nam præsente etiam plenitudine notha determinata, communi, licet similiter venam aperire: sed plenitudinem quancunque, siue sit exquisita, siue notha: dummodo tamen sit insignis potestatis, id est, possit insignem noxam introducere. Propterea Galenus voluit, secandam esse venam, non modo quando actu vehemens est morbus, sed etiam quando talis imminet. Animaduertendum tamen, morbum vehementem imminentem non posse esse indicans: quoniam indicatio desumitur à præsenti, non à futuro, neque ab eo, quod non est: & propterea vehementia morbi non est id quod indicat venæ sectionem, sed est signum indicantis venæ sectionem. Quare in præseruatione à febre pestilenti si obseruabitis corpora esse repleta, & imminere febrem pestilentem, venam secetis; cum enim ratione huius Plenitudinis periculum sit ne febris pestilens superueniat, & ratione etiam corporis maximè dispositi, ideo oportet hanc dispositionē remouere. Plenitudo autem hæc est valida, quoniam minatur morbum validum, febrem scilicet pestilentem: ideo vti sanguis indicat auxilium euacuans sanguinem, ita plenitudo hæc sanguinis valida, indicat validum auxilium euacuans sanguinem; cuius materia nihil aliud est, quam venæ sectio. Quare expedit pro præseruatione secare venam, quantum sit ratione plenitudinis: dummodo tamen hoc permittant ea, quæ permittere debent, ætas videlicet, virtus, quæ permittunt in corpore immuni à febre pestilenti. Variæ venæ aperiri Curatio Chirurgia.

debent

debent, pro varietate passi, quod debet præseruari. Si verò contingat ætatem non admittere, nec etiam virtutē, tunc supplendum est cucurbitulis scarificatis, atquè hirudinibus. Quantitas autem, & cætera supponantur hic ex alibi traditis. Præterea optimum etiam est vti cauterijs: horum enim ope assiduè expurgatur materia noxia, ita vt causa per corpus ingrediens, per hos fonticulos exeat.

Pharmacia.

Quoad medicamenta pro præseruatione, aluus est conseruanda lubrica uariè, pro uaria natura ægrorum. Et hic semper respicienda diligenter est, & causa, & dispositio passi: nam cum passum præseruandum, vel sit calidioris temperamenti, uel recedat à tanta caliditate. (Quod dico de temperamento, idem etiam intelligo de causis præsentibus, quæ possunt tale facere temperamentum, ex Gal. quarto meth. 14. ubi diuidens temperamentum in causas ait, quod temperamentum pendet, tum ex alijs, tum ex ætate, & consuetudine, atque etiam aere) ideo in præseruatione, si corpus erit calidioris temperaturæ, utendum erit medicamentis frigidis, uel temperatis: quibus licet etiā uti actu existente febre pestilenti.

Lenientia.

Quare pro lenitione alui, plurimum commendantur pilulæ Ruffi; cū enim hæ aluum leniant, & corpus ex immundo mundum reddant, & aperiant; ideo aduersantur materiæ obstruenti: cumque etiam siccent, ideo aduersantur immodicæ humiditati corporis: resistunt etiam sua proprietate venenis, ita vt muniant proprietates corporis, quæ munitæ possunt deinde melius resistere causæ pestilenti.

Contra quosdam.

Hinc quidam exhibent pilulas has cuilibet pro præseruatione. Sed grauissimè errant; nam licet respiciant causam putrefacientem, & lædentem proprietates, adest tamen causa calefaciens, & dispositio corporis ratione caliditatis. Vnde si vos in corpore temperamenti calidioris, in ætate iuuenili, & reliquis, quæ in calido consentiant, dabitis hasce pilulas, plus lædetis ratione caliditatis, quam iuuabitis ratione reliquorum. Quomodo igitur occurrendum? Lenientibus superfluitates citra caliditatem, & pestilentiæ aduersantibus. Quare consulo, vt nisi prohibeat insignis caliditas, vel causæ pestilentis, vel corporis, detis supradictas pilulas. Quod dicendum est etiam de reliquis medicamētis. Vnde præparantia debent esse attenuantia, aperientia, & aduersantia proprietati pestilenti: licebit etiam vti calefacientibus, vt syrupis de corticibus citri, de betonica, de carduo benedicto, de radice angelicæ, de carlina, & huiusmodi alijs aperientibus, siccantibus, attenuantibus, abstergentibus, malignisquè proprietatibus sua proprietate aduersantibus. Sed aduertatis, ne hæc sint astringentia, hæc enim non conueniunt: eo quod ex Galeno primo de differentijs febrium quarto, in his febribus obnoxijs oportet aperire. Si materia erit calida, si passum erit calidum, tunc vtendum est frigidis. De quibus in curatione.

Præ-

Præterea purgandum est corpus etiam electiuè educentibus, mitioribus tamen, vt rhabarbaro, & huiusmodi alijs, pro diuersitate materiæ. Potissimum vero vti expedit alterantibus, & intus, & foris. Quæ interius assumuntur, possunt esse, vel frigida, vel calida: frigidis autē tunc vti oportet præcipuè, quando temperatura est calidior, & anni tempus etiam est tale. Calidis verò vtendum, quando corpus non est multum calidum, nec admodum feruet aer, & pręcipuè in declinante, vel simili ætate. Expedit ergo vti, vt optime monet Auic. Theriaca, & Mithridatio, quibus, si corpus erit frigidioris temperamenti, poteritis vti sinceris: quinimmò post illa deuorata licebit dare aliquid vini, & quidem aromatici. Contra uerò, si corpus dispositum uergat ad calidum, detis illas antidotos, cum decocto acetosæ, vel endiuię, uel sonchi, & huiusmodi alijs habentibus uim contemperandi feruorem medicamētorum calidorum. Pręterea licebit etiam uti medicamento illo à Dioscoride approbato, quod dicitur electuarium de nucibus, ex ruta etiam, & aliqui interdum addunt aliquid salis; quoniam à putredine maxime pręseruat: poteritis etiam uti medicamento illo mirabili, quod paratur ex scordio: hoc enim maximè pręseruat à putredine uenefica. Pręterea sunt etiam carduus benedictus, dictamum cretense, angelica, ac multa alia simplicia. De quibus in curatione febris pestilentis nos difuse agemus. Quidam etiam habent pro maximo secreto, simplex quoddam, de quo forte nihil meminit Dioscorides, quod vocatur herba viperina latinè, qua vtuntur in febribus malignis. Exterius etiam applicari possunt thoraci, cordique sacculi ex melissa, ex calamentho montano; ex serpillo, ex aromatis: atque ex aliqua portione, vel ambræ, vel moschi, vel galliæ moschatæ: hæc enim siccant, roborantquè cor: vti etiam licet inunctione ex Theriaca, ex Mitridatio. Quidam habent pro secreto gestare arsenicum sub axillis tempore pestilentiæ, quod auxilium non est improbandum: differentia tamen est, inter vsum Theriacæ, & vsum Arsenici (Quod dico de Theriaca, idem intelligo etiam de Mithridatio) nam licet vtrumq; possit præseruare hominem à febre pestilenti, tamen Theriaca plurimum prodest ratione suæ proprietatis, quæ est similis proprietati cordis: vnde quando applicatur Theriaca, ipsius vis peruenit ad cor, & fouet proprietatem illius, quæ proprietas vbi accipit robur, si causa deinde pestilens accedat, illam à corde abarcet. At Arsenicum, quia est veneficum, proprietatem habet contrariam proprietati cordis: vnde ipsum eatenus iuuat, quatenus proprietatem habet similem proprietati causæ pestilentis; causa namq; pestilens est venefica, veneficum similiter est arsenicum. Quare ratione huius similitudinis arsenicum allicit à centro ad circunferentiam causam pestilentem, vt aerem pestilentem per inspirationem attractum. Vnde sicut aër pestilens ope arsenici inspiratur, ita etiam idem

Purgantia.

Alterantia.

Arsenicum q̃uo præseruet à peste.

Arsenicū valet in peste, quia habet proprietatē veneficam, & cur.

dem ope eiusdem euocatur, ratione similitudinis à centro ad circunferentiam. Ex his colligatis, non esse præter rationem tempore pestilentiæ thoraci admouere, non modo Theriacam, & Mithridatium, sed & olea destillata, quale est oleũ Serenissimi, ac maximi Ducis nostri Ferrariæ, quod contra pestem appellatur, ac multa alia olea, & antidota. De quibus nos satis superq; in cura febris pestilentis memorabimus; reperiuntur enim multa olea, & composita ex Theriaca, Mitridatio, & alijs simplicibus, quæ quidem destillata sunt maxime vtilia: immò magis quam Theriaca, eo quod in ipsis vis theriacæ non est ita ligata, vt in Theriaca ipsa, sed est magis libera.

Diæta.

His medicamentis addenda est & victus ratio, circa quam vtiliora tantum proponemus. Primum igitur quoad aerem, cum supponamus

De aere.

ipsum esse pestilentem, quomodo erit occurrendum? Oportet aërem calidum refrigerare, putridum siccare: quinimmò contagia pestilentiæ eradicare, atq; occurrendum est ijs, quæ malæ pestilentis aeris proprietati aduersantur, vt aer ex pestilenti fiat non pestilens. Quæ quidem assequi difficillimum est: nam si volumus vti auxilijs eradicantibus, quibus utebatur Hipp. qui nemora etiam integra comburebat, ut radicitus euelleret uirulentiam illã pestilentẽ, supponendum, est illis, nos non posse uti; quidam enim dicunt, non reperiri medicos hoc tempore tantę autoritatis, quibus liceat nemora impunè comburere; quia id non concederetur à Pri ncipibus. Hoc tamen non satisfacit, quoniam etiã si non liceat nemora cremare, licet tamen aerem unius, uel alterius cubiculi alterare. In hoc ergo non stat difficultas, sed in eo, quoniam dũ comburendo eradicamus uirulentiam illam pestilentem, aerem calidũ reddimus adhuc calidiorẽ nã, manifestè agit etiã aër ratione alicuius qualitatis, & non tantum ratione occultæ; fieri enim potest vt sit calidus, qualis proponitur à Galeno primo de diff. feb. quarto. Attamen ad eradicandam putredinem licet vti igne, & huiusmodi, licèt noceant, quatenus calefaciunt; plus enim potest virulentia pestilentis aeris, quam caliditas; vt nisi occurramus, dubio procul excitetur febris pestilens Cum igitur hæc trahat ad se curationem, & sit eradicanda,

Suffimigia.

oportet alterare aërem cubiculi igne accenso, & facere suffumigia: vt hæc, vel similia. Rec. corticum citri exiccatorum lib. ij. calami aromatici, radicis iridis, thuris, masticis ana lib. 1. nucis moschatæ, spicę nardi an. lib. ſ. cariophyllorum vnc. iij. ligni aloes, styracis calamitæ an. lib. 1. ſ. sandalorum rubeorum, luteorum, an. vnc. iiij. camphorę vnc. j. succini vnc. j. ſ. macis drac. v. asari vnc. vij. croci g. xx. moschi g. 10. misce, & contundantur crasso modo, & super prunas ponantur in medio cubiculi, vel põnatur in olla aliqua parua, cum aqua rosarum, & bulliant in dicto medio cubiculi lento igne.

Suffumigiũ pro diuitibus

Aliud suffumigium odoratius, & pro diuitibus, fit hoc modo Rec. aqua-

quarum rosarum, floru m citri ana lib. I. ſ. ligni aloes, vnc. ſ. ambræ ſcrup. j. ſtyracis calamitæ vnc. j. belzoini drac. vj. moſchi grana xv. miſce,& bulliant in olla noua vel vaſe,vt habent diuites, ad hoc parato,& fumi per totum cubiculum ſpargantur.

Poteſt hoc ſuffumigium pro pauperibus parari, R. ladani, caryophyllorum ana vnc. iv. roriſmarini, maioranæ, ſerpilli, ſpicæ nardi, lauendulæ ana vnc. ij. miſce, & contundantur craſſo modo, & ſupra prunas ardentes ponantur, vel in olla cum aqua roſacea, vel fluuiali,& fiat ſuffumigium vt ſupra: poteſt fieri ex ſtyrace calamita,ex cypero,& calamentho montano, ex iunipero; quinimmò fiat ignis ex lignis iuniperi, & conſeruetur, vt aer calefiat, ſiccetur, non tamen animo calefaciendi, ſed eradicandi virulentiam illam peſtilentem. Verum quia caliditas prohibet, oportet,vt plura ſint cubicula: expurgata verò peſtilenti virulentia,non fiat amplius ignis, nec ſuffumigium ex calidis, ſed fiant euaporationes, & irrigationes ex refrigerantibus: vt ex ſandalis, ex aqua roſacea, ex aceto, ex acetoſitate citri: parentur etiam odoramenta ex frigidis, optimumquè eſt detinere ſpongiam odoratis madefactam in aceto,in aqua roſacea, in acetoſitate citri,& huiuſmodi habentibus proprietatem ſimilem proprietati cordis. Secus eſt agendum, ſi aer ſit frigidior, ſi corpora ſint frigidiora: odoramenta enim tunc fiunt ex odoratis calidis, vt ex moſcho, ex ambra. Vnde poteritis parare pilam odoratam.

Suffumigiū pro pauperibus.

At quia non ſemper conficitur vno, & eodem modo, ſed iuxta anni tempus, & cuiuſque temperiem vniuerſalem: ideo hieme, & corpore exiſtente pituitoſo talis pila confici poteſt Rec. cinnamomi,nucis myriſticæ, caryophyllorum, myrrhæ, ſtyracis, cardamomi, ſampſuchi, macis, ligni aloes, ſem. iuniperi, calami aromatici, Iridis illyricæ, boli armenę orientalis,ana drac. iij. belzoini, moſchi, ambræ ana drac. j. ladani, ceræ ana q. ſ. m. & cum pauco vino cretico fiat miſtura ſecundum artem, quæ ad libitum in pilas formari poteſt.

Pila pro hieme,& corpore pituitoſo.

Aeſtate,& corpore bilioſo pila poteſt confici hoc modo Rec. florum nenupharis, violarum, roſarum ſiccarum, florum bugloſſæ, corticis mali citrii, terræ ſigillatæ, ſandalorum alborum, citrinorum, thuris, corallorum rubrorum, ſpodii, carabes, camphoræ, ana drac. iij. ſucci portulacæ, ſucci aurantii, ladani, ceræ, an. q. ſ. miſce, & cum modico vini odorati fiat miſtura.

Pila pro ęſtate & corpore bilioſo.

Si quis voluerit cōficere pilam pro quocunque tempore anni,& quacunque temperatura, mediam quandam naturam habens, poteſt hunc in modum formari. Rec. florum nenupharis, violarum, roſarum rubrarum, bugloſſæ, cinnamomi, garyophylorum, calami aromatici, nucis moſchatæ ana drac. j. corticum mali citri, terræ ſigillatæ, coriandri torrefacti, ana drac. ij. ſandalorum alborum, citrinorum, ſtyracis, boli

Pila pro quocunq; tēpore anni & quacunque temperatura.

armenę

armenæ optimę, ana drac. ij. papaueris albi, masticis, myrrhæ ana drac. j.ſ. belzoini, ladani, ana vnc. v. corallorum rubrorum, ſpodii, carabes, ana ſcrup. ij. camphorę g. vj. been albi, rubri, ambrę, moſchi, ana drac. j. ſucci portulacæ, aurantii, ana vnc. ij. ſ. miſce, & omnia pulueriſentur excepto moſcho, & ambra, quę ſeparatim pulueriſentur, miſce, & cum cera, & vino cretico pila formetur.

Sacculi, & alia cordialia. Modus conficiendi. Olea, & epithemata cordialia.

Sacculi poſsunt confici ex ſupradictis in puluerem redactis, ſpecies cordiales temperatę, ſpecies electuarii de gemmis, ſpecies aromatici roſati, omnia iſta odorentur, & cordi applicentur, vel miſcendo cum oleis, & conficiendo inunctiones, uel cum aquis, & epithemata conſtituendo.

Maſticatoria cordialia.

Maſticentur, vel ore detineantur, nonnulla ſimplicia, & compoſita medicamenta, vt ſui proprietate aeri peſtilenti poſsint reſiſtere, vt zedoaria, cardamomum, cinnamomum, caryophyllo, imperatoria & ſimilia; ex compoſitis vero, ſaccharum roſatum, borraginatum, confectio diarrhodonis, triũ ſandalorum, diamoſchum, diambra, & alia ſimilia:

Conſeruæ cordiales.

Hęc ergo ſint ſatis, vt aër ſit optimus, & vitioſus corrigatur.

Cibus, & potus.

Quoad cibum, & potum, breuiter, eligantur cibaria, quę corpus non repleant, nec obſtruant, nec ipſum humidius reddant. Aduertendum tamen, tempore peſtilentię, & pręſertim ſi non adſit copia aquę laudabilis, antequam coquatis cibaria cum aqua, vt coquatis aquam, modo cum aromatibus, modo cum frigidis: vt cum acetoſa, aceto, & huiuſmodi.

Indicationes in febre peſtilenti actu exiſtente.

Quare actu exiſtente febre, huius ratione oportet refrigerare, & humectare; ſi autem febris ſit putrida, oportet ſiccare, & deobſtruere, & proinde materias craſſas attenuare, viſcidas detergere, copioſas euacuare. Ratione autem febris, quatenus eſt venefica, nullę hauriri poſſunt indicationes, ſed petendæ ſunt ex experimento; ſcribit enim Galenus decimotertio meth. ſexto, omnia quæ agunt à tota ſubſtantia eſſe experientia inuenta: & nono de ſimplic. medic fac. capit. de lapidibus inquit, facultates, quæ proprietatis totius ſubſtantiæ ratione inſunt, à methodo, & ratione alienas eſſe, & per ſolam experientiam innoteſcere: ita vt oporteat ratione qualitatis peſtilentis occurrere auxiliis à proprietate occulta agentibus, experientia inuentis.

Prognoſticũ.

Sed licèt nè hos explere ſcopos? Si conſideremus febrem peſtilentẽ in communi, vos non debetis certam polliceri ſalutem, & præſertim inter initia, quia morbus eſt veneficus, nec certos habet motus, ſed doloſus eſt, & ſępenumero etiam lethalis, non tamen ſemper. Quare cum febris peſtilens in genere ſit vitium aliquando curabile, quandoquè incurabile: iccirco, vt certiores ſiamus de hac, oportet digredi circa differentias.

Differentiæ.

Primum itaque, cum febris peſtilens poſſit eſſe Ephemera, dummo-

do

do non procedat ita, vt spiritus corrumpantur, ipsa est febris, quæ curari potest: propterea quod læsio est in spiritibus, & in substantia tenui, quę occupatur, ratione & caliditatis, & proprietatis occultæ; non enim impossibile est extinguere feruorem spirituum, & potissimum si citò occurramus, & antequam corrumpantur spiritus, quod fit in sudore illo Anglico, quo copioso existente moriuntur homines, eò quod tali sudori succedit syncope, quia spiritus dissoluuntur, & corrumpuntur, sed ante horum corruptionem extinguere oportet feruorem, quo ope frigidorum extincto, duo consequimur commoda; febrem enim tollimus, imminentemquè spirituum corruptionem prohibemus. Dissipatio nãquè, & corruptio spirituum fit ratione, non tantum proprietatis veneficæ, verum etiam immodicæ caliditatis. Non est ergo impossibile feruorem illum extinguere, nec malam illam proprietatem eradicare, ex Galeno primo de different. feb. quarto: nam ibi loquens Galenus de corporibus obnoxiis, & de iis, quæ possunt resistere aeri pestilẽti dicit: si corpora sint sine obstructione, & astrictione, & sint munda, licèt aër sit pestilens, ipsa tamen pestilenti febre non corripiuntur: ratio est, quia sicuti inspiratur aer pestilens, qui est veneficus, ita etiam ipse expurgatur, & per caput, & per transpirationem, ita vt non sit impossibile pestilentiam illam eradicare: & ideo antequam accedat corruptio, potest ephemera pestilens curari.

Ephemera pestilens in qua non corrumpantur spiritus est sanabilis.

Si autem febris pestilens sit putrida, est quidem maximè periculosa, potest tamen aliquando homo euadere, ex Galeno tertio de pręsag. ex pul. tertio: & præsertim est periculosa, si sit putrida verè pestilens. Talem febrem curandam ęgrè ego suscepi: quoniam in verè pestilentibus, medici experti malunt fugere, quam accedere ad tales patientes; febres enim istæ sunt contagiosæ, & vt plurimum lethales; dantur tamen febres pestilentes, quæ non solent grassari cum illis periculis, quæ tamen non sunt verè pestilentes, nec proinde etiam contagiosæ; obseruabitis enim febricitantes istos aliquando mori, assistentes tamen viuere, tunc enim moriuntur solum, quando febres sunt verè pestilentes. Sed quomodo potest præcognosci, an febris pestilens futura sit salubris, vel lethalis? Ex propositis in primo libro de cura febrium putridarum in genere. Moneo tamen duo esse potissimum, quæ futuram mortem indicant, oculorum videlicet, & pulsus status; si obseruabitis oculos insigniter mutatos, & plus quam deceat pro ratione febris, pulsumquè valdè frequentem, citra resistentiam, atq; perseuerantem, pronuncietis, vix fieri posse, vt isti ad sanitatem restituantur.

Putrida pesti lens vtplurimum est lethalis, nõ autem semper.

Signa lethalia in feb. pestilenti.

Quod si febris fuerit pestilens, hectica, hæc est duplex, vel cum putredine, vel citra putredinem; si sit cum putredine, putrescet solida cordis substantia, & ideo actum est de vita huius ægri; nam ex Galeno tertio de præsag. ex pul. tertio quænam potest esse species salutis, vbi putredo iam cordis corpus occupauit?

Feb. pestil hectica duplex.

Sed

Dubitatio. Sed difficultas est de febre pestilenti hectica citra putredinem cordis an scilicet cor sit affectum à causa pestilenti, quatenus calefacit, & venefica qualitate ipsius proprietatem lædit, non autem quatenus putrefacit.

Solutio. Dicerem ego, febrem hanc non esse omnino insalubrem, & proinde curari, quod hac potissimum ratione comprobo, quia perpauci sunt, de hac febre tractantes, qui diligenter prędicant & hoc, quia non viderunt Galenum exactè de hac materia loquentem. Hic oportet confugere ad fundamentum fundamentorum, id est, ad rei naturam. Primum itaquè quoad qualitatem manifestam, id est, caliditatem febris, hæc non est impossibilis curationis; nam licet admittamus esse caliditatem in habitu, non tamen sequitur, eam esse impossibilis curationis; est difficilis quidem, non tamen impossibilis. Quare ratione caliditatis non est omnino desperandum. Quid dicendum de proprietate? Læsa est cordis proprietas, quæ læsio nisi tollatur, & in pristinum statum restituatur, nunquam potest tolli febris. Hoc fatemur verum esse.

Vtrum cordis proprietas læsa possit curari. Inquiramus ergo, num proprietas cordis labefactata possit restitui, necne. Arbitror ego hoc esse possibile; ratio est, quoniam læsio proprietatis cordis nō est noxa ex vsu artis; experientia hoc docet, eò quod aliqui liberantur, à morbo Gallico, & diuturno, & pertinaci sola inunctione hydrargyri: vt omittam, aliquos liberari exercitijs etiam solis, solisquè sudoribus. Atqui hydrargyrum habet proprietatem contrariam proprietati iecoris, & corporis etiam nostri; cum igitur lædat potius iecur, quoad proprietatem, quomodo expugnat morbum Gallicum? Eradicando virulentiam illam Gallicam, quæ non potest, nec potuit eradicari alijs remedijs; & id ratione similitudinis inter proprietatem hydrargyri, & proprietatem virulentiæ Gallicæ; cum enim materia illa virulenta sit illud præter naturam, quod exigit remediū, quod est ex vsu artis; Iecoris autem proprietas sit quodammodo ligata ob præsentiam virulentiæ Gallicæ, propterea sublata tali virulentia, illico soluta etiam est iecoris proprietas ab omni nocumento. Quare nocumentum illud in proprietate existens non est ex vsu artis, sed ex Galeno logicum Idem etiam dicendum est de hectica pestilenti: nam cum in hac febre ligata, impeditaquè sit proprietas cordis, à pręsentia causæ pestilentis veneficæ; cumquè possibile sit eradicare causam illam pestilentem, ideo possibile etiam est febrem hanc extirpare: & hoc colligitur ex Galeno primo de differentijs feb. tertio.

Curatio Chirurgia. Quoad curationem, & primum quoad chirurgiam, si secari debet vena, oportet, vt redundet sanguis; redundante enim sanguine oritur indicatio euacuandi ipsum; cum autem plenitudo hæc sit insignis, ideo indicat auxilium euacuatorium sanguinis insigne. Vnde hoc respiciens

Gale-

Galenus lib. de cibis boni & mali succi, in principio, improbare videtur potius, quam approbare venæ sectionem in febre pestilenti, quoniã respicit febrem pestilentem occupantem corpora, in quibus viget cacochymia, quæ indicat, non euacuationem, sed potius purgationem: quod probo ex eo, quod Galenus ibi dicit, in ea pestilentia medicos nõ secuisse venam, & qui secabant, hi interficiebant, atque maxima cum difficultate vlcus consolidabatur; immo non poterat conglutinari; cũ enim pestilentia illa uagaretur tempore caritatis annonæ, quo aderat bonorum ciborum penuria, ideo aderat potius cacochymia, quam plenitudo. Quare in cacochymia nunquam secetis uenam, quoniam ex ea non oritur indicatio euacuandi sanguinem. Hinc est quod Galenus uoluit tunc in febre pestilenti secandam esse uenam, quando redundat sanguis: & hoc ex eodem Galeno colligi potest primo Epid. tertio, uigesimosexto, ubi dicit, posse dubitari, cur Hippocr. non secuerit uenã; defendensquè illum, inquit, eam fuisse causam, quia Hippocrat. ab initio non fuit accersitus: quibus uerbis insinuat Galenus, quod si Hippocrates ab initio accersitus fuisset, uenam secuisset.

Quare in febre putrida pestilenti secanda est uena, ubi adest plenitudo, eo quod hæc necessaria est ualdè: oportet tamen semper ut adsint permittentia, id est, ætas florens, & uirtus robusta, quæ tamen rarissime adest: ratio huius est, quoniam ex Galeno libro de Ratione curand. per uenæ sectionem capit. quinto, sanguis fit ex alimento, spiritus autem, & uirtus ex sanguine conseruatur: sanguis autem in hac febre putrescit, & solida substantia cordis intemperie afficitur, ut dixerit Galenus tertio de præsag. ex pul. tertio, in febre pestilenti putrida, pulsus non posse esse præualidos, quoniam consequuntur intemperiem cordis; in febre enim pestilenti putrida, necessario solida cordis substantia afficitur intemperie morbosa. Quare in hac febre, nisi corpus sit robustissimum, consulo, ut à sectione uenæ caueatis, & eius loco utamini, uel hirudinibus, uel cucurbitulis scarificatis: sicut etiam proponit Oribasius lib. Coll. tertio cap. uigesimo in magna illa pestilentia, ubi refert, seruatos ab ea fuisse eos, quibus copiosus euacuatus fuit sanguis, non per sectionem uenæ, sed per scarificationem. Aetius, Paulus Galenus, & omnes, ubi proponunt cucurbitulas simpliciter, intelligunt cucurbitulas non scarificatas; quando uero proponunt scarificationem, nil aliud intelligunt, quam cucurbitulas scarificatas. Sed quando licet uenam secare, quantum sanguinis est mittendum? Ex Galeno lib. de rat. cur. per uenæ sectionem cap. 13. præter morbi vehementiam, & præter copiam materiæ oportet etiam considerare virtutis statum. Et quia diximus virtutem in hac febre non esse admodum robustam: ideo consulimus, vt per venam sectam nequaquam extrahatis sanguinem in multa quantitate; nam licet

De quantitate.

copiosam euacuationem indicet plenitudo, cum hæc sit valida, plus tamen potest virtus ad limitandam hanc quantitatem: & ideo licebit potius supplere cucurbitulis scarificatis.

De tempore.

Quamprimum autem secanda est vena; ratio est, quoniam si virtus permittit, permittit præcipuè in principio, antequam fiat imbecillior. Quod colligitur ex Galeno primo Epid. tertio, 26. vbi excusat Hippocratem dicens, eum non secuisse uenam, eo quod ab initio non fuit accersitus; cum autem æger ille obierit in medio tertiæ diei, & tamen noluerit secare uenam, quia non accessit in principio, & uerisimile sit eũ accessisse saltem secunda die: ideo ex hoc significauit Galenus, quam primum, prima scilicet die, primaquè uisitatione secandam esse uenã; non enim differendum est auxilium hoc. Quare quando accedetis ad ægros in tertia die, aut in fine secundæ, tunc nullo modo secetis uenam, si modo adhibenda est fides Galeno, immo rationi, eò quod uirtus deficit; putredo namquè est in succis alimentalibus, in massa sanguinea: & præcipuè Galenus nono meth. decimo, admittit euacuationem sanguinis vsque ad animi defectum. Et hoc est notandum; nam eodem lib. cap. quarto dicit, euacuationem insignem esse periculosam, potissimum in ijs morbis, qui fiunt ex corruptela humorum. In synocho non pestilenti, siuè putrida, siue non putrida licet euacuare sanguinem vsque ad animi deliquium, quia feruet sanguis tantum, vel, quod plurimum est, putrescunt ichores; in corruptela autem humorum non est euacuandus sanguis in multa quantitate; nulli autem dubium est, in febre pestilenti adesse corruptelam humorum. Quare quando licet venam secare, hoc auxilium non est differendum, & in pauca quantitate euacuari debet sanguis: & præsertim, quia ex Galeno vndecimo method. per sectionem venæ nec putredo tollitur, nec obstructio, quæ in febre pestilenti maximè vigent: & præcipuè insignis putredo summopere vires labefactans, præsertim cordis proprietatem lædendo.

Gal. locus declaratur.

An secanda vena appa entibus buboni bus, carbunculis vel papulis.

At vbi licet venam secare, debetnè secari apparentibus bubonibus, carbunculis, & papulis, siue exanthematibus? Dicimus, quòd transacta secunda die nequaquam licet eam secare: cuius rationem iam vos audiuistis. Verum cum fieri possit, vt bubones appareant ante tertiam diem; immò primum fieri possit bubo, deinde verò febris; contingerequè, quod secunda, immò prima etiam die (hoc ego vidi) appareant papulæ, id est, maculæ illæ, quas Aetius vocat pulices, quæri potest liceatnè his apparentibus venam aperire. Galenus 14. meth. 10. apparentibus carbunculis venam secuit: apparentibusque pulicibus admittit Aetius venæ sectionem, & experientia iam comprobatum fuit sanatos fuisse aliquos, & plures, quibus secta fuit vena apparentibus papulis. Quare crederem ego non improbandos esse eos, qui prima, vel

Opinio authoris circa

secunda

secunda die, non tamen ultra, dummodo uirtus sit robusta, aperiunt uenam illis apparentibus. Animaduertendum autem, aperiendas esse inferiores venas: quod faciendum est etiam apparentibus carbunculis, & maculis illis. Sed aduertendum, quòd, quoniam per sectionem venæ attrahuntur per se, & primario succi à centro ad circunferentiam, ex Galeno quarto de Tuen. Valet. quinto, ex accidenti vero fit euocatio materiæ à circunferentia ad centrum, oportet vt repetita sit venæ sectio; nam eo tempore, quo desistimus à venæ sectione, potest materia retrocedere, moueriquè à circunferentia ad centrum, ex Galeno ibidē. Vnde in febre pestilenti cum non liceat venam bis aperire; supponimus enim vires non esse multum robustas, vbi repetimus euacuationē sanguinis, tunc satius est eam repetere cucurbitulis, quam venæ sectione; & ob id si apparentibus maculis istis vena aperiatur, post apertionem illius oportet cucurbitulas applicare, vel aliquo vti remedio materiam extra euocante, prohibentequè ne materia retrocedat. Ego tamen consulo, vt in febre, & pestilenti, & non verè pestilenti, cum Oribasio euacuetis potius sanguinem auxilio aliquo mitiori, quam sectione venæ: & præsertim, quia dicit Galenus quarto de Tuen. Val. quarto, cucurbitulas scarificatas, hirudinesquè hæmorrhoidibus appositas tantundem posse, quantum potest venæ sectio: tantum autem possunt, quoniam euacuant totum corpus, licèt non tam celeriter. Quare cum maximè expediat pro sectione venæ vti cucurbitulis, sanguisugisquè, videamus quomodo sit procedendum in febre pestilenti.

venæ sectionem, dū exantemata apparent.

Quoad cucurbitulas, hæ possunt euacuare totum, & præsertim, si cum Oribasio, & Aetio cap. de cucurbitulis, natibus apponantur, si cum Gal. quarto de Tuen. Val. quarto, & decimo, applicentur inferioribus partibus, id est, malleolis, & popliti. Crura scarificabant Oribasius, & Aetius, Galenus, & Auic. cap. de cucurbitulis, quas diximus libro primo, vbi de cura feb. putridarum in genere egimus, pestiferū esse pro euacuatione totius ante venæ sectionem in febre putrida, & pestilenti, in qua excellens est putredo, dorso apponere: & prę cipuè in hac febre pestilenti, in qua maxime afficitur cor, ipsiusquè putrescunt humores, in ipsoquè adest insignis feruor. Et ideo debetis cucurbitulas affigere inferioribus partibus; sermo enim est de cucurbitulis, gratia euacuationis totius, nam ratione euacuationis partium aliud dicendum est; si enim in febre pestilenti sit euacuatum totum corpus, vel per venæ sectionem, vel per cucurbitulas scarificatas affixas inferioribus partibus, & appareant exanthemata, adsitquè delirium, & etiam dolor capitis, ego tunc non improbo, vt applicentur cucurbitulę dorso; eo quod illæ applicantur gratia euacuationis, non totius, quia totū iam est euacuatum, sed partis, ratione papularū, & gratia deriua-

De cucurbitulis.

Qando pestimū est cucurbitulas dorso apponere.

Quando bonum est dorso cucurbitulas apponere

tionis, ratione capitis, vel reuulsionis mistæ cum deriuatione. At dicet quis: si mulier vtero gerens correpta sit febre pestilenti, vt nõ liceat venam secare, quid tunc agendũ? Dicimus, quòd cum duo sint auxilia, hirudines videlicet, & cucurbitulæ scarificatæ. de hirudinibus infra agemus: quantum verò pertinet ad cucurbitulas, non licet eas affigere dorso, eo quod affectio est in ipso; minus adhuc inferioribus partibus, quia fieret abortus, in quo quidem periculum est mortis, non modo fœtus, sed etiã mulieris, applicentur ergo brachijs. At quis dicere posset, hoc non esse in vsu: immò dicimus esse in vsu apud balneatores, ad quos innumeri accedunt, pruritu, & scabie laborantes, vt sibi apponere faciant, vel hirudines, vel cucurbitulas æneas paruas scarificatas, & quidem plurimas eodem tempore pluribus partibus. Vnde si mulieri grauidæ applicentur brachijs quatuor cucurbitulæ, euacuabitur sanguis etiã ad librã vnam, si ita placuerit, nec vllum imminebit abortus periculum. Quare hoc auxilio occurrẽdum est mulieri utero gerenti, hac febre laboranti.

Cui parti mulieris vtero gerentis, cui non liceat venam secare, debeant apponi cucurbitulæ.

Idem dicendum est de hirudinibus: nam si hæ applicentur hæmorrhoidibus, possunt totum corpus euacuare, proximequè accedunt ad venæ sectionem. Quare si detentus febre pestilenti occlusas habeat hæmorrhoides, quas reclusas habere consueuerit, non debetis venam secare, nec cucurbitulas applicare, sed potius hirudines illis partibus, quibus applicantur, gratia non modo euacuationis totius, sed etiam reuulsionis à capite, in dolore capitis, & in delirio, cui quidem plurimum prodest hoc auxilium. Præterea alicuius symptomatis causa, possunt hirudines alijs etiam partibus applicari; applicantur enim post aures, in temporibus, quandoque etiam, licèt hoc non sit ita in vsu naribus, potissimum in affectibus capitis, in delirio, vbi periculum imminet phrenitidis, sed tamẽ post totius euacuationem; experimentoquè comprobatum fuit, quosdam ope hirudinum naribus admotarum liberos à phrenitide euasisse, qui ferè desperati erant; his enim euacuatur caput, & per locum decentem, vnde etiam natura eo solet se exonerare, per fluxum scilicet sanguinis narium. Ideò consulo, vt in his febribus, in pertinaci delirio, vbi imminet phrenitis hoc auxilio occurratis.

De hirudinibus.

At si mulier esset vtero gerens, in qua non licet hirudines apponere hæmorrhoidibus, debetis has apponere venis brachij: sic enim euacuabitis sanguinem citra detrimentum virium, eo quod non ita confertim exit sanguis, vt in sectione venæ, sed paulatim, nec vllum est periculum abortus, sicuti esset, si illæ apponerentur hæmorrhoidibus. In fœminis præcipuè proponatur auxilium hoc: quoniam cum ex ipsis quædam, nihil aliud habeant carius pulchritudine, & illa quidem fucata, ægerrimè, & quandoquè nullo modo admittunt scarificationem illam in suis brachiis; propterea quod fiunt cicatrices, quæ deinde permanent, vnde hæ promptius admittunt hirudines.

In vtero gerentibus vbi applicãdæ sint hirudines.

Quare

Quare consulo, vt in mulieribus vtero gerentibus occurratis, vel cucurbitulis, vel hirudinibus, quibus etiam in pueris, quibus non licet venam secare, vti poteritis; eorum enim virtus sustinet hæc leuia auxilia.

Sed præterea licet etiam vti vesicatorijs: quod remedii genus desumitur etiam ex Galeno quinto meth. duodecimo: dicit enim ibi, in pestilentia illa iuuenem morbo illo correptum, cum ei prorupissent vlcera, sanitati fuisse restitutum, sicuti etiam euasere alii omnes, quibuscunque in illa pestilentia vlcera fuerunt excitata: ratio huius est, quoniam maligna materia educebatur, & propellebatur per cutim, locum ignobilem, & decentem. Addit præterea Galenus, patientes illos non modo vlceribus fuisse affectos, sed etiam alui fluore, vnde ope, & fluoris alui, & vlcerum isti pristinam receperunt sanitatem. Ex quo colligatis in praxi nunquam timendum esse vsum vesicatoriorum, etiamsi adsit alui fluor, eò quod crassior materia per aluum descendit, tenuior verò exit per vesicantia. Verum antequam ad vesicatoria confugiatis, oportet, vt corpus sit maiori ex parte expurgatum, vt saltem lenita sit aluus, copiosaquè materia sit imminuta, vel per venam sectam, vel per cucurbitulas.

De vesicatorijs.

Nunquam timendum esse vsum vesicãtium, & si adsit alui fluor.

Hæc autem vesicatoria sunt facta ex medicamentis acribus, quibus vis insit humores ex salto foras in superficiem corporis attrahendi, cutem exulcerandi, & vesicas mouendi. Materia eadem est quæ septicorum, nempe sinapi, anacardiũ, euphorbium, radices scyllæ, bryoniæ, flammula Iouis, veratrũ, & potissimum cantharides. Et quantum ab experientia discere potui, vesicatoria parata ex cantharidibus fiunt cum minori detrimento, tutiusquè operantur, fieriquè debent, quando obseruatur malignitas febris perseuerans. Quare applicetis vesicatoria, quæ cito agant, vt non cogamini repetere hoc auxilium: vt gratia exempli Rec. cantharidum præparatarum, euphorbij ana drac. ij. fermenti quantum sufficit, misce, & fiant duo vesicatoria ad formam oris cyathi parui extensa supra corium, cui circumponatur diachylon. Et si feceritis pastam hanc cum aceto scyllitico, non improbandi eritis, vel saltem locus fricetur cum cępa scyllae; experientia enim sępius per multos annos à me comprobatum est, vesicatorium ita confectum esse præstantissimum.

Materia ex qua fiunt vesicantia.

Admouenda autem sunt hęc vesicantia cruribus, malleolis, brachiis paulo supra carpum, vt possint tangi pulsus: quandoquè etiam post aures, potissimum in affectibus capitis, in febre pestilenti, vbi adsit coniunctum delirium perpetuum, gratia deriuationis. Præterea secundum multos hæc hærere debent parti per horas duodecim, vel saltem decẽ vt excitetur vesica, medicamentumque operetur. At mea quidem sententia isti decipiuntur: non enim debemus vllum tempus præscribere, ea ratione, quia si sint pueri, mulieres, vel habentes carnes molles, citius

Vesicantia quibus admouenda sint.

Tempus detinendi vesicantia supra partes.

caro excoriatur; secus modo contingit in senibus, masculis, & præcipuè carnes duras habentibus. Vnde hæc regula perpetuo seruetur, vt vesicantia supra partem relinquamus, quandoquè inspiciendo, quousquè multę, & magnæ eleuatæ sint vesicæ, quibus excitatis, sunt perforandę, vt educatur virulentia illa: deinde imponendum est butyrum cum folijs, vel brassicæ, vel hederæ. Sed hic diligenter aduertendum, vbi deliuerit febris, vt nulla amplius sit opus euacuatione, tunc desistendum esse à butyro, & brasica, & occurrendum primum siccantibus, deinde glutinantibus.

De cauterijs. Sed quid statuendum est de Cauteriis? & cur in febre pestilenti vtimur potius vesicatoriis, quam cauteriis, quæ tamen pro præseruatione mirè sunt approbata? Quoniam vesicatoria celerrimè operantur, excitata enim vesica, & puncta, illico excernitur materia noxia: Cauteria autem serius agunt, nempe post decem, & plures etiam dies: febris autem pestilens non est morbus, qui det inducias, sed oportet quamprimum agere, & ob id magis tunc probantur vesicantia, quam cauteria. Aduertatis tamen, aliquando confugiendum esse ad cauterium in febre pestilenti, vel ad pestilentem accedente, quæ interdum grassari solet cum magnis periculis; cum illis enim quandoquè sunt iuncta sæuissima, & ad summum perniciosa symptomata, & præcipuè somnus ita profundus, vt febricitans nec frictionibus, nec ligaturis, nec vesicatoriis possit excitari. Vnde hoc in casu confugiendum est ad cauterium, quod quidem paratur igne actuali, non autem potentiali. Fieriquè debet inter primam, & secundam vertebram ceruicis; & non modo semel, sed bis, & ter; experientia enim comprobatum fuit, quosdam iam ferè conclamatos, tali auxilio fuisse liberatos: quo quidem vtendũ est, post quam corpus maiori saltem ex parte fuerit euacuatum: talisquè inustio potius auro, quam ferro administrari debet.

Pharmacia. Quoad medicamenta, si febris pestilens sit ephemera, occurrendum est medicamento, quod possit refrigerare, & quidem celerrimè; Quare nemo improbare debet serum lactis ad lib. ij. vel iij. cum aquæ acetosę lib. 1. vel cum syrupi de acetositate citri, vel de succo acetosæ vnc. ij. sic enim extinguetur feruor in spiritibus, ipsiquè præseruabuntur à corruptione, virulentiaquè illa pestilens profligabitur. Vnde in Anglia quãdo grassabatur sudor ille diaphoreticus, cuius vi homines illi moriebantur, Angli experti fuere frigidam epotam valdè profuisse. Quantum ad febrem pestilentem putridam, huius causa vti oportet lenientibus, præparantibus, purgantibus, & corroborantibus.

Lenientia. Quoad lenientia, hæc sint, quæ expurgent superfluitates, & quæ refrigerent, cum illisquè misceantur aliqua sui proprietate aduersantia virulentiæ pestilenti, & materiæ veneficæ. Quare non improbandus est vsus casiæ cum pulpa Tamarindorum, post quorum assumptionem

optimum

optimum est superbibere decoctum acetosæ. Probatur etiam syrupus ros. sol. cum manna, quæ possunt dissolui cum decocto acetosæ, in quo infusi etiam sint tamarindi. Sed præ cęteris probarem ego serum lactis caprini, vel in huius penuria, serum lactis vaccini ad lib. 1. vel ij. cum syr. ros. sol. vnc j. addendo semper decoctum acetosæ, & si singulis alternis diebus dabitur hoc medicamentum, certè maximè subleuabuntur ægrotantes. Quare consulo, vt vtamini sero lactis, non modo pro leniente, sed etiam pro attemperante medicamento. Vnde Aetius admittit lac decoctum; Auicenna vero lac acetosum. Non improbo clysmata, de quibus actum fuit in cura febris ardentis.

Quoad præparantia, probantur syrupi de cichorio, de endiuia, de soncho, syr. ros. recens: potissimum verò syr. acetosus simplex, de succo acetosæ, & de acetositate citri. Decocta etiam poterunt fieri ex similibus: & præcipuè ex capillis veneris, ex quinquefolio habente vim attenuandi, & aperiendi citra caliditatem: syrupis enim vtendum est refrigerantibus, aperientibus, atque attenuantibus, atque etiam aduersantibus materiæ venenosæ pestilenti. Præparantia

Sed difficultas est circa syrupum de succo acetosæ, & alios etiam, quatenus habent vim attenuandi, atquè aperiendi. Difficultas est etiã circa syrup. de acetositate citri, præcipuè apud medicos illos, qui sustinent, in febre pestilenti abstinendum esse ab astringentibus; & in hoc optime sentiunt; sed addunt deinde, cum syrupus de acetositate citri habeat vim astrictoriam, ideo est suspectus. Quoad syrupum de acetositate citri, mouentur isti non experientia, quia hæc est in oppositum, quod probatur tali exemplo: Capiatis duo oua, vnumquè in succo citri, alterum verò in aceto ponatis, vos obseruabitis, per ouum plus penetrare succum citri, quam acetum. Nec etiam mouentur ratione, quia acida substantiam acquirunt tenuem; sapor enim acidus residet in tenui substantia, ex Galeno quarto de simp. med. xv. vel xvj. Istis igitur aduersatur experientia, & ratio, & autoritas. Quoniam tamen est vnica autoritas Galeni quarto de simp. med. 14 vbi dicit, solam acetosam esse acidam sine astrictione: ideo isti hac sola ducti autoritate dixere non esse dandum syrupum hunc in febre pestilenti, vtunturquè ratione tali. Si sola acetosa est acida, & non astringens. Ergo acetositas citri est quidem acida, sed est etiam simul astringens; vt non modo acidus sit syrupus hic, sed etiam vel acerbus, vel austerus. Si ita in superficie intelligatur Gal. aduersabitur quidem experientiæ, rationi, & sibimetipsi: nam eodem libro cap. quinto dicit, dari aliquos fructus dulces tã tum, aliquos verò acidos tantum. Quare sic ni fallor intelligi debet Galenus, vt sola acetosa sit tantum acida quocunque tempore, siue nuper sit orta, siue postea, quod minimè dicendum est de reliquis: fructus enim a Galeno propositi, dulces tantum, non semper sunt dulces, sed so-

Dub circa syr. de succo acetosæ & de acet. citri.

Gal locus declaratur.

solum post maturationem; quando enim sunt immaturi, sunt acerbi, & austeri. Idem dicendum est de acidis; acidi enim tantum ante maturationem non sunt acidi tantum, sed cum aciditate coniuncta est acerbitas, vel austeritas: quod non est dicendum de acetosa, hæc enim sola quocunque tempore est acida tantum. Quare syrupus hic fieri debet ex citro maturo: quia quando citrium est maturum, est acidum tantum, & ideo hoc vti licet in hac febre.

Dubitatio.

Insuper licet etiam vti aperientibus. Sed dicere posset aliquis: sententia est Auicennę, in cura variolarum ad extinguendam ebullitionē, quæ fit in emissione variolarum, vtendum esse, non modo refrigerantibus, sed etiam astringentibus; proponit enim ibi dactylos immaturos, qui quando sunt maturi, sunt dulces, quando sunt immaturi sunt acerbi; dat etiam omphacium, quod ex Galeno vim habet insigniter astringendi. Quod ea vos ratione moneo, quia si quis vtatur leuiter astringentibus, hic non est improbandus: leuissima enim astrictio hæc coniuncta est cum apertione, ita vt attenuet, & roboret viscera: Auic. verò vtebatur astringentibus, & validis: vt fortè quidam hac moti autoritate, putent non esse præter rationem, inter initia vti aliquo astringente: vt est succus vuæ acerbæ, syrupus, seu rob de ribes, & aliud huiusmodi. Dico inter initia, quoniam Auicenna in sermone de variolis in principio vtitur astringentibus, quæ postea improbantur. Cū igitur illis vtatur pro extinctione ebullitionis, ideo in febre pestilenti, ubi adest ebullitio, & quidem insignis, inter initia, antequam magis inualescat, licet vti astringentibus. In primis aduertendum, quòd si sermo fiat de rob de ribes, hoc non est loqui de auxilio, sed de materia auxilij, quæ quidem vim habet quandoque aperiendi citra astrictionem, quandoque uerò refrigerandi, si fides adhiberi debet Serapioni uiro alioqui prudentissimo in re medica; ipse enim voluit Ribes esse medicamentum dulce, & acidum tantum. Quare si sermo fiat de medicamento parato ex Ribes maturo, non potest habere uim astringendi: at si hoc medicamentum paretur ex Ribes immaturo, erit materia auxilij astringentis.

Serapionis sententia de rob de ribes.

Solutio propria.

Nos pro solutione dicimus, in febribus pestilentibus maximè cauendum esse ab astringentibus; unde dicit Galenus primo de diff. feb. 3. ea corpora febri pestilenti obnoxia esse, quæ sunt, uel obstructa, uel astricta, ita ut oporteat, uel aperire, uel laxare. Vtendum igitur aperientibus, non autem astringentibus.

Ebullitio in sanguine est triplex.

Verum pro intelligentia dictorum Auic. & ueritatis explicatione, aduertendum, ebullitionem in sanguine factam triplicem esse posse; unam quidem secundum naturam; alteram autem præter naturam; tertiam uerò, partim secundum naturam, & partim præter naturam, quam tertiam ebullitionē Auic. uocat ebullitionē factā secundū semitam putrefactionis.

Ebullitio, quæ fit secundum naturam, fit à calore naturali: uerbi gratia, iecoris agentis in chylum, & sanguificantis, qua mediante gignitur sanguis, producuntur excrementa, quæ à natura deinde segregantur, vt sanguis genitus purus permaneat: quod etiam in musto fieri obseruatur. Prima ebullitio.

Secunda ebullitio fit à calore extraneo, qui agit ad corruptionem eius, quod ebullit: vt ob id ratione ipsius ebullientis rarefiat humidum, quo rarefacto, eiusdem etiam calor euocetur, ita vt res ebulliens putrescat, tandemquè in cinerem conuertatur, qui est finis putredinis. Secunda ebullitio.

Tertia ebullitio, & media fit à calore, partim secundum naturam, & partim præter naturam; vt proinde actio sit in sanguine, qui ebullit, cuius ui partim conseruetur, partim corrumpatur, & putrescat. His ita constitutis, leuissimo negotio colligi potest, num in febribus pestilentibus vti liceat aperientibus, necnè; nam cum in ipsa fiat sanguinis efferuescentia, quæ ad ipsius corruptionem tendit, in qua quod segregatur, nequaquam est detinendum, sed omnibus modis propulsandum à centro ad circunferentiam, ob id in hac febre cum Auicenna, & Galeno oportet vti aperientibus. Si autem fiat ebullitio secundum semitam putredinis, sicuti fit in generatione variolarum, morbillorumq; dummodo his non sit adiuncta febris pestilens, tunc inter initia licet ad extinguendum feruorem illum vti frigidis, sicuti etiam in febre pestilenti. Sed præterea ad retinendum id, quod optimũ est sanguinis, licet etiam vti adstringentibus, cum nondum facta est ebullitio; & proinde quando fit segregatio illius, quod redditum est excrementitium, non oportet amplius vti astringentibus, sed aperientibus, attenuantibus, & euocantibus materiam à centro ad circunferentiam, quo modo procedebat Auicenna. Vos itaquè in hac febre abstineatis ab astringentibus, & vtamini syrupis supra propositis. Hoc vnum moneo, cum in febre pestilenti adeo uires concidant, ut ad se alliciant auxilia, quæ nil aliud sunt, quam alimenta: ob id optimum est, tunc temporis loco syruporum dare iura alterata cum acetosa, quinquefolio, & alijs supra propositis; ut simul materiam præparetis, uiresquè roboretis. Tertia ebullitio.

Quoad euacuantia, hæc possunt esse euacuantia per aluum, per uomitum, per lotium, & per poros cutis. In febre pestilenti cum aluus non fluit, nec per alias regiones expellitur materia, tunc optima regio est per aluum. Mitioribus tamen utendum est: ratio est, quoniam fuit sententia Galeni secundo de ratio. uict. duodecimo, pharmaca electiuè educẽtia accedere ad materiam ueneficam. Et quemadmodum uenenum proprietatem habet contrariam corpori nostro, ita etiam pharmaca electiuè educentia. Vnde cum in febre pestilenti vigeat virulentia illa venefica, quæ occupat proprietatem corporis, non decet, magis adhuc lędere ipsam proprietatem mala pharmacorum qualitate. Quare mi- Euacuantia.

re mitioribus eſt occurrendum:ut rhabarbaro,& agarico: & potiſſimũ agarico,quia hoc eſt medicamentũ Theriacale, nedum purgatorium; item etiam ſena,vel polypodio,vel epithymo: & non tantum mitioribus vti expedit, ſed & optime etiam caſtigatis cum refrigerantibus,& à proprietate conferentibus, vt cum ſucco citri, vel cum decocto acetoſæ,vel quinquefolij,& huiuſmodi alijs. Verum cum in hac febre ſoleãt quædam vigere ſymptomata,quæ ad ſe trahunt curationem, vt deliriũ vel præſens, vel imminens:ob id non improbo electuarium de ſucco roſarum,cum manna,& decocto acetoſæ, quoniam euacuat materiam illam veneficam,quæ iam caput petit. Per vomitum autem nequaquam euacuare licet,niſi natura talem tentet euacuationem; tunc enim ipſa debet adiuuari: nam materia putrida,qualis maximè eſt in febre putrida,nequaquam eſt per vomitum euacuanda,niſi ad illam inclinet partem,ex Galeno vndecimo meth. nono.Per lotium verò plurimum confert euacuare; vnde in febre peſtilenti ſalutiferum eſt ſerum lactis caprini,cum emulſione ſeminum melonum:vnde poteſt extrahi lac ex ſeminibus melonum in decocto capillorum veneris, vel acetoſæ, quod erit præſtantiſſimum diureticum. Per cutim denique euacuare etiam expedit, vt materia illa peſtilens euocetur à centro ad circunferentiã. Quare optima eſt inunctio Aetij apparentibus maculis, quæ fit ex oleo communi,aqua communi, & nitro. Atque vti licet hoc auxilio apparentibus papulis, ſiuè motus hic ſit criticus, ſiue ſit ſymptomaticus,ſiuè etiam ſit febris feruidiſſima,ſiuè non; dicit enim Aetius,hanc inunctionem eſſe in cauſa,vt non retrocedat materia,ſed potius euocetur, & interdum ipſius ope excitetur ſudor; & quod maius eſt penetratione ſua refrigerat, quæ omnia patent: nam ratione olei, & aquæ communis laxantur partes, vt poſſit fieri apertio,& potiſſimum beneficio nitri attenuantis: vnde cum ratione etiam caliditatis nitri fiat euocatio à centro ad circunferentiam,partes profundæ refrigerantur, quoniam cum repletæ ſint ſuperfluitatibus illis veneficis calorificis, his deinde euacuatis, partes, inquam, profundiores refrigerantur. Nec obſtat dictũ Galeni vndecimo meth. 9. vbi in febre vehementi prohibet quamlibet inunctionem,etiam minus calidam: quia reſpicit materiam,non veneficam,ſed putridam citra venenoſitatem. Nec etiam obſtat,licet motus hic quandoquè ex toto ſit ſymptomaticus, (nolo enim fugere,dicendo motum hunc eſſe medium inter criticum,& ſymptomaticum, quia poteſt eſſe & criticus, & ſymptomaticus etiam ex toto) quia optimum eſt ipſum adiuuare,quãdo fit per loca decentia, ſed auxilio debili. Quod autem fiat per loca conuenientia patet: vnde Galenus primo Epid. tertio 19. dicit, ſilenum illum ægrotantem vitam produxiſſe,eo quod apparuerant papulæ,& exanthemata,cum tamen eſſet motus ſymptomaticus, & ideo etiam ille perijt; vita tamen producta fuit, quia erat per

loca

loca conuenientia, nempè per poros cutis: vnde Galenus sexto Epid. 2. 29. in habentibus cutim laxam probabat balnea, frictiones, & inunctiones. Consulo igitur, ut in febre pestilenti adhibeatis inunctionem Aetij. Sed vt cognoscamus quænam debeat esse dosis huius, perpendendum est diligenter, qualis sit febris calor in partibus & internis, & externis: si calor sit intensus intus, & foris, poterit præscribi inunctio hoc modo. Rec. aquę communis lib. s. olei communis vnc. iij. nitri drac. ij. misce, & bulliant ad consumptionem aquæ, & coletur: quod insinuat Aetius, vbi ait, inunctionem esse ex oleo, aqua, & nitro pauco admisto. Si autem calor non sit ita intensus, verumtamen occupet partes, & internas, & externas, tunc potest inunctio ita parari, Rec. olei communis, aquæ communis an. lib. s. nitri vnc. s. m. & bulliant ad consumptionem aquæ, & coletur. Quoniam autem potest contingere, quod calor sit in internis partibus, externæ verò sint potius tepidæ, & ad frigidum vergentes: ideo animaduertendum, quomodo calor se habeat in interioribus, & si fuerit intensus, tunc potest sic ordinari; Rec. olei communis, aquæ communis an. lib. s. nitri drac. s. misce, & bulliant ad consumptionem aquæ, & coletur.

Formula inunctionis Aetij.

Quod si exteriora frigeant, & in interioribus calor non sit multum intensus, tunc potest hunc in modum præscribi. Rec. olei lib. s. aquę vnc. iij. nitri drac. ij. misce vt supra. Sed aduertendum, non semper tantam dosim esse præscribendam, sed variè, pro vario scopo, seruata tamen semper proportione proposita. Aduertendum etiam, quod pro aqua communi licet vti aqua acetosæ, & præcipuè si febris sit insignis, & pro oleo communi licet uti oleo amygdalarum dulcium; & si exteriora frigeant, oleo etiam chamæmelino, uel anethino, ac aqua florum chamæmeli, Hac inunctione uti oportet ante prandium, & cœnam, non semel tantum, sed bis etiam in die, pro necessitate, corpore tamen maiori ex parte euacuato.

Corroborantia.

Sed his addenda sunt etiam corroborantia, eo quod adest febris, non modo simplex, sed etiam uenefica, ut ob id occurrendum sit medicamẽtis non modo manifestis, uerum etiam occultis qualitatibus agentibus, ut acetosa, acetositate citri, aceto, margaritis, & huiusmodi. De quibus in fine huius tractatus agemus, quæ nota sunt & fęminis ipsis. At qua ratione hoc fiat, & quæ sit horum natura, medici etiam multi ignorãt, nedum fœminæ ipsæ. Dicit Galenus 6. Epid. 6. 5. quædam reperiri auxiliantia, quædam uero aduersantia corpori nostro, aitq; hæc esse duplicia, alia enim euidentibus, alia uero reconditis agunt qualitatibus. Omissis medicamentis secundum manifestas qualitates agentibus, agemus de ijs, quæ secundũ occultas tantũ agunt, siue sint auxilia, siue non; dicitquè Gal. ea esse tantũ purgatoria, vel alimenta, uel deleteria, vel alexipharmaca, id est, ueneficorũ auxilia; quæ ueneficorũ au-

De roborantibus a proprietate.

xilia

xilia sunt, uel alexiteria, uel alexipharmaca: sic etiam ea appellat Gal. 5. de simpl. med. 12. Præsidia autem veneficorum sunt in duplici differentia; quemadmodum & venena simpliciter duplicia esse possunt ex Galeno loco citato: vel enim desumuntur ex animalibus, vnde aduersantia morsibus animalium venenosorum dici possunt alexiteria, vel etiam theriacalia: vel prorumpunt potius ex inanimatis, & aduersantia his vocantur alexipharmaca. Dicit autem Galenus loco citato, differentiam esse inter deleteria ex vna parte, atque purgatoria, alexipharmaca, & alexiteria ex altera partè; nam sicuti deleteria potissimum assumpta in corpore, ad differentiam extra applicitorum, nocent tantum, ita contra purgatoria, alexiteria, & alexipharmaca, licèt aliqua ex parte noceant, ad differentiam tamen deleteriorum etiã prosunt; ad differentiam verò alimenti nocent; alimentum enim sempèr iuuat, non autem nocet.

Quantum ergo ex Galeno colligitur, alimenta agunt à proprietate occulta: & ideo habent proprietatem similẽ proprietati corporis, quod nutritur: malefica verò, deleteria habent proprietatem contrariã proprietati corporis humani, vt hac ratione illud maximè lædant; Purgantia autem habent proprietatem similem proprietatibus humorum excrementitiorum, qui purgandi sunt, & ob hoc habent proprietatem contrariam corpori humano, ex Galeno secundo de rat. vict. duodecimo: alexiteria verò, & alexipharmaca, ex Galeno sexto Epid. sexto, quinto; mediam quandam habent naturam inter corpus humanum, atquè deleteria; eo quod ipsa, vt dicit Galenus, partim lædunt, partim iuuant: deleteria verò, præcipuè intus sumpta lædunt tantum, ita vt quæ proportio est inter malefica, & alexiteria, eadem etiam sit inter alexiteria, & corpus humanum. Hæc sunt dicta Gal. loco citat. in quibus multiplex clauditur ambiguitas.

In primis Gal. videtur diminutus, quod agens de materia eorum, quæ à proprietate agunt, proponat solum alimenta, purgantia, malefica, & maleficorum præsidia: nam ex ipso decimo de simpl. med. cap. de stercore lupi, habetur, stercus lupinum maximè prodesse in dolore colico, vt illo correptus vi huius liberetur; eidemquè dolori obnoxius prçseruetur, quod procul dubio facit à proprietate occulta. Si igitur stercus lupi facit hoc ratione proprietatis ocultæ, quænam erit materia? Non est dicendum esse alimentum, nec venenum, vt patet, nec purgatorium, quia non purgat, nec alexiterium, nec alexipharmacum, quia nõ aduersatur veneno: dolor enim colicus non est malum veneficum. Si res ita se habet, ergo diminutus erit Galenus. Secunda deinde difficultas est circa conseruam acetosæ, & circa conseruam ex acido citri, quibus vtimur, & in præseruatione, & in curatione febris pestilentis: oportet enim videre quomodo possint adeò conferre in febre pestilenti, in

Dubitationes in dictis Galeni.

Prima dubitatio.

Secunda dubitatio.

qua

qua vtendum est alexipharmacis, & aduersantibus venenis, vt possint ea correptum liberare; cum enim febris pestilens sit venefica, acetosa non potest esse tale præsidium, quod possit virulentiam illam cohibere: eo quod Galenus loquens loco cit. de alexiteriis, & de alexipharmacis dicit, hæc omnino destruere hominem, nisi dentur in paucissima quantitate: nos tamen damus conseruam huiusmodi in multa copia, videlicet vnc. ij. vel vnc. iij. quotidie. Quare cum acetosa non sit auxilium, quod aduersetur venenis, ideo non est quod in adeo insigni febre, ea tantum vtamur, ut ob id confugiendum sit ad Theriacā & ad alia validiora.

Tertia difficultas est circa Theriacam; quanam ratione conueniat in præseruatione; Auerroes enim redarguit medicos, qui in præseruatione ipsam exhibent corporibus sanis, in quibus nullum adest venenū, fundamentum autem Auerrois potest desumi ex dictis Gal. 6. Epid. 6. 5. & ex 5. de simpl. med. vbi habetur, quod theriacalia medicamenta mediam quandam habent naturam inter corpus humanum, & venena; & ideo cum proprietatem habeant mediam aliquo modo contrariam corpori humano, tempore præseruationis, quo nullum adest uenenum, lædent potius, si ipsis utemur, ratione contrarietatis; nec iuuabunt quicquam, quia tunc nullum adest venenum. Vnde corpori sano idem contingere potest ex Theriaca, quod etiam ei euenit ex pharmaco purgatorio, quando scilicet datur homini, in quo non redundant superfluitates; tunc enim ille à tali medicamento maxime læditur: & ob id ait Hipp. corpora sana non esse purganda, eo quod purgans nocet ratione proprietatis contrariæ; nihilquè iuuat, quia nullum adest excrementum, quod debeat purgari. Idem dicendum de Theriaca data tempore præseruationis; hæc enim lædit, quoniam proprietatem habet contrariam corpori humano; nec iuuat, quia nullum adest venenum. Præterea augetur difficultas circa mediam hanc naturam: quoniam Auicenna, non modo in tractatu de viribus cordis, sed etiam lib. 2. tract. 1. proponens Theriacalia, dicit, hoc esse commune omnibus, vt conseruent virtutem, complexionemque spirituum, vt his roboratis venenum profligetur. Si ergo Theriacalia roborant virtutem, conferuntq; ratione complexionis spirituum, & roborant ipsos, quomodo habent proprietatem contrariam? hoc enim videtur impossibile.

Tertia difficultas circa Theriacam.

Pro huius rei veritate cognoscenda, discurrendum est primum circa proprietates corporis humani, deinde circa proprietates ipsorum corpori humano occurrentium.

Solutio.

Quod attinet ad primum, supponendum est ex Auic. lib. de viribus cordis, & ex Gal. 3. de symp. cau. primo, proprietatem emanare ex certa quadam, & nobis ignota mistione corporum elementorum, quæ sanè proprietas in corpore humano est duplex; videlicet determinata, vel

Proprietas in corpore duplex.

vel communis, id est, vel partis, vel totius corporis: determinatæ quidem variæ sunt, pro varietate partium: vnde in ventriculo est proprietas chylificandi, in iecore sanguificandi, in cerebro gignendi spiritus animales, & sic de reliquis partibus est intelligendum: quod cognoscens Galenus quinto de simp. medicam 24. ait, dari medicamenta stomachica, splenetica, capitalia, & huiusmodi alia: nam si dantur medicamenta, quæ à proprietate respiciunt partes determinatas, & iuuant, necesse est ipsa habere proprietatem similem proprietati partium.

Dubitatio. Sed forte dicet quis. Cur Galenus loco cit. proponens medicamenta à proprietate agentia, & à proprietate respicientia partes determinatas, non proponit cordialia: de quibus tamen agens Auicenna multa proponit loco citato? Huic difficultati facilè satisfacimus dicentes, id

Solutio. factum fuisse, quia non erat intentio Galeni omnia illa medicamenta enumerare, sed solum per ipsa ostendere determinatas partium corporis humani proprietates: vnde satis illi fuit, quædam tantum enumerare, gratia exempli, vt ex ipsis proprietates illæ innotescerent; ideo cum Galenus primo de medic. secundum genera primo dicat, leporem marinum plurimum lædere pulmonem, cantharides verò vesicã, quod nulla alia de causa fit, nisi quia in istis reperiuntur proprietates aduersantes proprietatibus determinatis partium; lepus enim marinus proprietatem habet contrariam proprietati pulmonis: propterea, sicut dãtur habentia proprietatem contrariam proprietati partium, ita etiam dantur habentia proprietatem similem proprietati ipsarum. In partibus itaque sunt proprietates determinatæ, & ipsarum propriæ. Verum cum præter determinatam proprietatem detur etiam communis, quæ quidem est proprietas totius corporis, à corde emanãs per calorem influentem, mediantibus spiritibus, & ideo ipsa basim habet in corde, cuius proprietas est generare spiritus vitales: ideo Auic. proponens cordialia, Theriacalia, respicientia proprietatem communem dicit, hæc roborare complexionem spirituum cordis, quoniam ad ipsos semper hæc dirigit. At Gal. cum loco supra citato agat de medicamentis agentibus quidem à proprietate, sed respicientibus tantum proprietates determinatas, proponit tantum stomachica, hepatica, capitalia, splenetica, omittens cordialia, eo quod non respiciunt proprietatem determinatam, sed diriguntur ad communem, & si Gal. ea proposuisset, fuisset imprudens.

Quod spectat ad proprietatem eorum, quæ occurrunt corpori humano, hæc vel iuuant tantum, vel lædunt tantum, vel partim lædunt, & partim iuuant. Quoad ea quæ tantum iuuant, hæc sunt, vel alimenta, vel medicamenta, aut habent rationem, vel alimenti, vel medicamenti. Habentia rationem alimenti iuuant ratione proprietatis similis

proprietati corporis humani, siuè sit communis, siuè determinata, quod etiam dicendum est, de medicamentis. Sed hic notandum, quę sit vis proprietatis alimenti: si enim hæc conferatur cum proprietate corporis, alimenti proprietas habet rationem passi, proprietas verò corporis habet rationem agentis: vt caro pulli habet proprietatem similem proprietati ventriculi chylificantis, sed proprietas pulli habet rationē passi, proprietas aũt ventriculi rationem agentis. Quoad medicamēta, quæ habent vim iuuandi tantum, hæc sunt, quæ respiciunt proprietatem, atq; hæc respiciunt, vel continentia, vel contenta. Per continentia intelligo partes corporis, per contenta verò intelligo ea, quæ in corpore continentur, quales sunt calculus in renibus, & virulentia gallica. Hoc itaq; perpetuo verum est, vt medicamentum iuuans iuuet ratione proprietatis similis. Sed aduertendum, hanc proprietatem similem differre à proprietate alimentali, quæ differentia in hoc consistit, quoniam vt proprietas alimenti habet rationē patientis, proprietas partis habet rationem agentis, ita contra, proprietas medicamenti habet rationem agentis, proprietas vero partis habet rationem patientis. Veritas hæc colligitur ex Gal. in prim. de alimentorum facultatibus, licet ibi agat etiam de agentibus per manifestas qualitates; vult tamen differentiam esse inter alimentum, & medicamentum, eo quod alimentum vincitur a corpore; medicamentum verò vincit corpus. At in tali actiuitate dantur gradus: interdum enim leuis, interdum vero summa est actiuitas, quarum differentiam colligetis ex operatione medicamenti; si enim medicamentũ cito sanet, summa est actiuitas, sicuti in alexiterijs: si verò tardè, leuis est actiuitas, vt in Guaiaco. Vtrum autem intensa, an remissa sit acetosæ actiuitas, suo loco audietis. Hoc tantum nunc sufficiat, quod si medicamenta iuuantia tantum referantur ad continentia, prosunt ratione proprietatis similis actiuæ, modo intensæ, modo remissę actiuitatis: at si referantur ad contenta, habent proprietatem dissimilem contentis: vt frangentia lapidem habent proprietatem contrariam proprietati lapidis, vt sanguis hircinus. Sed aduertatis, differentiã esse inter hæc, & purgantia; purgantia enim proprietatem habent dissimilem proprietatibus corporis, similem uerò ijs, quæ continentur: at iuuantia tantum habent proprietatem similē continentibus, dissimilem verò contentis. Inter iuuantia tantum possunt etiam connumerari, aurum, hyacinthus, & cordialia ab Auic. proposita: illa uerò, quæ nocent solum ex Gal. loco cit. sunt uenena, & pręcipuè intus assumpta, ut lepus marinus, argentum uiuum, & cetera huiusmodi à Gal. ibi proposita: dicit aũt Gal. præcipuè intus assumpta, quoniam, quando exterius adhibentur possunt prodesse, eo quod ratione similitudinis attrahunt materiam ueneficam intus existentem.

Postremo occurrentia corpori, quę possunt esse purgantia, partim iuuant,

uant, partim nocent; nocent quidem, quia habent proprietatem contrariam corpori; iuuant autem, quatenus alliciunt humores excrementitios, prauos, & determinatos. Præterea sunt & alia, quæ partim iuuãt, partim nocent ob partium diuersitatem, quatenus videlicet habẽt partes aliquas similes, aliquas verò etiam dissimiles, qualis est agaricus, qui etiam dicitur medicamentum Theriacale, vt ob id ingrediatur magnas antidotos. Vltimo reperiuntur, quæ habent simplicem proprietatem id est, Theriacalia, quę vt dicit, Gal. loco cit. interficiunt, nisi dentur in pauca admodum quantitate: cuius rationem reddens, 5. de simp. med. 12. dicit, quoniam hæc ferè omnia vim habent quodammodo cõtrariam, vt ea sit proportio inter alexiteria, & deleteria, quæ est inter alexiteria, & corpus humanum. Non habent autem hæc Alexiteria proprietatem contrariam proprietatibus corporis, vt quidam putant, sed similem, dissimilẽ vero proprietatibus venenorum. Vnde Auic. loquens de Theriaca lib. 2. tract. 1. cap. 5. dicit, alexiteria habere vim corroborandi virtutem, & cõplexionem spirituum, & per consequens, illis similem habent proprietatẽ. Cum igitur aduersentur venenis, hac ratione iuuant: possunt tamen lædere, immò interficere, nisi dentur in quam paucissima quantitate, ratione proprietatis, quæ licèt sit similis proprietati corporis, est tamen summæ actiuitatis: vt idem sit dicendũ de alexiterijs, & de corporis proprietate, quod dicitur de magna, & parua flamma: quod tamen non est intelligendum de omnibus, cum dicat Gal. fermè omnia. Vnde Auerr. 3. coll. 23. excipit citrium, quod alexiterium, licet detur in multa copia, homines tamen non interficit. Vnde & nos ex Auerroe, ob eandem causam excipere possumus acetosam.

Cui cõtraria sit uis Alexiteriorum.

Sed quis fortè quæret. Cur excipitur citrium, quod est Alexiterium? Respondetur, quoniam alexiteria, in quibus est proprietas summæ actiuitatis, sunt in duplici differentia; vel enim proprietatem habent ex toto medicamentosam; uel & medicamentosam, & alimentalem simul; si sint solum medicamentosa, interficiunt homines, nisi dentur in admodum pauca quantitate: at si non sint ex toto medicamentosa, sed partim etiam alimentosa, tunc in multa quantitate sumpta non nocent: vt succus citri, & acetosa. Propterea hæc iure reponuntur inter ea, quæ iuuãt tantum: & non modo simpliciter, sed maximè etiam iuuant, eo quod sunt maximę actiuitatis, sed tamen perferuntur à proprietate corporis, quia habent coniunctam proprietatem alimentalem.

Alexiteria summe actiua duplicia.

Alexiteria quãdo in pauca, & quãdo in multa quãtitate exhiberi possint ac debeant. Acetosa & citrum iuuant tantum.

Ad rem itaquè redeuntes dicimus, quod alexiteria, quæ non habent adiunctam vim alimentalem, quoniam sunt summæ actiuitatis, ideo dicuntur esse contraria corpori, quatenus agens est contrariũ passo; quatenus scilicet in proprietate corporis exigua est resistentia: in proprietate uero alexiterii insignis est actiuitas. Vnde proprietas in alexiterio (dicant alij quicquid uelint) est similis proprietati corporis, dissimilis

uerò

uerò proprietati ueneni. Quæ ueritas ex eo poteſt etiam comprobari, quoniam, quæ ſunt vni tertio contraria, inuicem ſunt ſimilia. Sed patet alexiteria eſse contraria veneno; proprietatem corporis eſse contrariã veneno. Ergo proprietas alexiterii ſimilis eſſe debet proprietati corporis humani.

His ita conſtitutis, leuiſſimo negotio poſsunt dirimi omnes difficultates; nam quoad primam dico, Galenum ſexto Epid. non fuiſſe diminutum, licèt ſtercus lupi non poſſit connumerari inter materias à Galeno ibi propoſitas, cum de his ibi loquatur, quæ occurrunt corpori per proprietates reſpicientes proprietatem communem totius corporis, non autem determinatam: tenetur tamen ibi loqui tantum de ſtercore lupi, quia habet proprietatem reſpicientem proprietatem determinatam corporis. Quare Galenus non fuit diminutus. Solutio dubitationis primæ.

Quoad ſecundam, cur ſcilicet conſeruæ ex ſucco citri, & ex acetoſa, licèt ſint alexiteria, dentur in multa quantitate, iam dixi acetoſam, & citrium eſse alexiteria habentia miſtam facultatem alimentalem cum medicamentoſa, & ob id in eis eſſe ſummam uim, vt proponit etiã Auic. Vnde nec aliam ob cauſam dicit Gal. alexiteria fermè omnia, niſi quia neceſse fuit, vt aliqua exciperentur. Solutio ſecũdæ.

Facile etiam tollitur tertia dubitatio de Theriaca; nam licet ea ſit medicamentum theriacale, vt partim lædat, partim iuuet ob maximã actiuitatem: non lædit tamen, quia habet proprietatem diſſimilem, ſed quia habet proprietatem ſimilem proprietati corporis. Ideoquè maxime expedit pro præſeruatione vti Theriaca, & Mithridatio, ſicuti etiã dicebat Auic. Solutio tertiæ.

His igitur ita explicatis pro curatione febris peſtilentis, & primum quoad intus aſsumenda, maximè probamus acetoſam, & acetoſitatem citrii: refrigerant enim, ſiccant, aperiunt, habentquè vim theriacalem ſummè actiuam, nempè facultatem alimentalem permiſtam, vt nullum in his prorſus ſit nocumentum. Sed nec improbo ego folia auri, hyacinthum, margaritas: ſunt enim cordialia, atque theriacalia. Curatio. Acetoſæ, & acetoſitatis citrii vires.

Si haberemus nos terram lemniam bonam, vel bolum armenam bonam; hanc etiã maximè probaremus: Gal. enim, vt inquit lib. 9. ſimpl. med. vſus fuit bolo armena in illa magna peſte Romæ, quam qui acceperat, dummodo curam admitteret, à morbo celerrimè liberatus fuit. Terra lẽnia, vel bolus armena.

Præterea in Hungaria quoquè reperitur bolus hungarica, quam vocant bezoar minerale, & hanc certè optimam. Dico optimã, quia ego ſæpius illa vſus fui maxima cum ægrotantium utilitate. Bolus Hungarica.

Sunt multa alia cordialia, & theriacalia, ſimplicia, & compoſita, quę & intus aſsumuntur, & extra applicantur: Simplicia ſunt, thlaſpi, ſcordium, xylobalſamum, carpobalſamum, lignum aloes, myrrha, ſtyrax liquida, maſtix, thus, roſarum ſuccus, bugloſsum, viola, nymphæa, Simplicia multa cordialia, & theriacalia enumerantur.

citrii semen,succus, cortex, Punici acidi succus, aurantij acidi succus, mali cydonii succus,melissophyllum, doronicum,dictamni radices, & folia,pentaphyllum,tormentilla vulgo, atractylis hirsutior,aliis acanthium, vulgo carduus benedictus, stœbe, scabiosa,ocimi semen,os cordis cerui,cornu cerui,ebur, saphyrus, smaragdus,corallium, succinum, camphora, cinnamomum, caryophyllus, amomum, crocus, moschus, ambarum, gentiana, bistorta,seu carlina, zedoaria, pimpinella,angelicæ radices,imperatoria, costus, acorus, phu, meum, semen rutę syluestris, gentianæ radix, iunci odorati flos, spica nardi, asarum, cornu vnicornu, & bezaar.

Composita multa corroborantia.

Composita medicamenta humores alterantia, reducentia ad benignum,& roborantia sunt, syrupus buglossi, ex succo,aut infus. violarũ, Nymphææ, ex succo oxalidis,ex succo malorum persicorum, ex succo limonum, ex succo granatorum, ex cortice citrii,ex succo cydonii acidi,Melissophylli,electuarium de Gemmis, Diamargariton frigidum, electuarium de ambra, elect. exhilarans.

Diamargariton frigidum electuarium de gẽmis, de ambra, exhilarans.

Compositio de sanguinibus.

Compositio illa de sanguinibus,quæ ponitur à Gal. secũdo de antidotis lib.7.cap.11.est magnifaciẽda:& est hæc,videlicet.Rec. Piperis albi,longi, costi,acori, croci,phu,mei, ãmoniaci, dictamni cretensis an. drac. ij.agaricamomi, opobalsami,seminis rut syluestris,cymini ęthiopici,anisi,sanguinis anatis masculi,fœminæ,hædini, anserini,qui sanguines fiat aridi; seminis buniadis,seu napi syluestris,& eius vice, rapæ domesticæ an. drac.iij. Radicis gentianæ,trifolii, floris iunci odorati, id est,schœnanthi,olibani,seu thuris, rosarum aridarum,phu cretici an. drac.vj florum scordii vnc.j.myrrhæ,spicę nardi an.vnc.j.f. cassiæ vnc. j. misce,& contundantur, donec in puluerem redigantur:deinde cribrẽtur,& cum melle despumato fiat elect. secundum artem, cuius alternis diebus vnciam vnam exhibe.

Compositio in gratiã Regis Francorũ

Est & mirabilis compositio facta in gratiam Regis Francorum,quę maximè laudatur,quoniam in ea omnia simplicia medicamenta alexiteria,& alexipharmaca ingrediuntur,quæ est,videlicet.Rec. Dictamni cretensis, gentianæ,Bistortæ,seu carlinæ,Tormentillæ, Zedoariæ, pinpinellę,an.drac.j.croci,drac. sem. cõseruę rof. drac.v.specierũ electuarii de gẽmis,specierũ,diatriũ santalorũ an. drac. ij.radicũ angelicæ,coralliorũ rubrorũ,seminis citrii, margaritarum, vnicornu,boli armenæ,terræ sigillatæ an. drac.j. foliorum auri num. xij. puluerisanda subtiliter puluerisentur,misce,& cum lib. 1. sacchari fiat confectio in rotulis, cuius sumatur drac.j. mane,& vesperi.

Puluis Bezoarticus.

Puluis Bezaarticus potest confici hunc in modum,Recip.cornu cerui vsti, vnicornu,margaritarum splendidarum, scobis eboris an grana vi.misce,& fiat puluis subtilissimus ex cochleari sumẽdus,aqua buglossi, vel vino albo dilutus. Potest & ex hoc puluere fieri confectio in rotulis

hoc

hoc modo, Rec. eiusdem pulueris drac. ij. sacchari albi vnc. ij. m. & prius saccharum dissoluatur in aqua rosacea, & postea fiant rotulæ secundum artem.

Alia confectio in rotulis. Rec. fragmentorum saphyri, hyacinthi, smaragdi, margaritarum, corallii rubri, an drac. s. ossis cordis cerui, eboris, seminis citrii, cardui benedicti, tormẽtillæ, angelicæ, doronici an. vnc. s. Terræ sigillatæ, boli armenæ, an. drac j. moschi, ambræ ana grana viij. sacchari albi dissoluti aqua melissophylli lib. 1. m. & fiat confectio in rotulis. Confectio in rotulis bezoartic.

Conditum potest formari hunc in modum. Rec. corticis citrii, cõseruæ buglossi, violarũ an. dr. j. specierũ electuarii Diamargariti frigidi, specierum electuarii de Gemmis, an. scrup. s. sacchari albi quantum sufficit, misce, & fiat conditum secundum artem. Est etiam antidotum mirabile pro pauperibus, positum à Gal. secundo de alimentorum facultatibus cap. de nuce, quod conficitur ex ruta, nucibus, & ficubus. Sequũtur duo destillata, quæ humores ad putredinem paratos ad benignum possunt reducere, & resistunt putredini, & vires pariter corroborant. Conditũ corroborans. Antidotum pro pauperibus.

PRIMVM DESTILEATVM.

REc. conseruæ buglossi vtriusque, violarum, rosarum, nymphçæ, corticis citrii conditi an. drac. ij. specierum electuarii de gemmis, specierum electuarii diamargariti frigidi, specierum electuarii diambræ, croci an. drac. ii. seminis citrii, oxalidis, cardui, radicũ dictamni, pentaphylli an. drac. iii. iuris caponum lib. vj. misce, & omnia sint trita, contusaquè in cucurbita vitrea inclusa igni mandentur, vel in duplici vase, & sensim liquor eliciatur. His nonnunquam perdicum, & turturum, aut etiam nemoralium testudinum præparatarum concisa caro permiscetur, cum medulla panis albi, excepti, deinde liquoris libra media cũ sacchari vnciis duabus, & cinnamomi drac vna colo transmittitur, in vsu affusa interdũ semi vnc. granatorũ, aut limonum succi. Destillatum corroborans primum.

DESTILLATVM ALTERVM.

REc. endiuiæ, buglossi vtriusque, stœbes, pẽtaphylli, cardui benedicti, oxalidis, pimpinellæ, betonicæ, ana manip. sem. radicũ dictamni, Betonicæ, aristolochiæ rotũdæ, gentianæ, doronici romani, an. vnc. s. Zedoariæ, seminum oxalidis, cardui benedicti an. drac. vj. Theriacæ, mithridatii veteris an. vnc. s. brodii caponis veteris lib. vj. misce, & per sublimationem eliciatur destillatum secundum artem. Destillatum alterum corroborans.

Cõficitur electuarium de ouo nũcupatum Maxim. primi. Imperatoris, à medico Augustano descriptum, quod est contra pestem præstantis- Electuarium de ouo.

ſimum remedium,cuius deſcriptio eſt talis. Rec.ouum gallinæ recens,& educto per apicem albumine, id quod vacuum eſt croco Orientali non puluerifato imple ,vitellum non auferendo: poſtea cum alio putamine iterum occlude, ne quid tranſpiret,& lento igne,vel poſt fornacem tandiu aſſa in olla, donec tota oui teſta ad nigredinem deueniat: exempta è teſta materia,exiccetur, vt in mortario exquiſitiſſime contundi, & in puluerem redigi queat, addendo pulueris ſinapis albi quantum prædicta omnia ponderāt:poſtea Rec.pulueris dictamni albi,pulueris tormētillæ an drac.ij.pulueris myrrhę,pulueris cornu cerui,puluer. nucis vomicæ an.drac.j.pulueris angelicæ,pulueris pimpinellæ,pulueris granorū iuniperi,pulueris Zedoariæ,pulueris cāphoræ an.vnc.ſ.miſce omnia ſimul in mortario:& tandem adde theriacæ optimę ad pondus omniū, & iterum piſtillo fortiter contunde, & cōmiſce per tres quaſi integras horas agitando,fit electuarium vt artis eſt,ſeruatur in vaſe fictili vitreato per multos annos,datur à drac.ſ. vſque ad drac. i.

Electuarium Papæ.

Compoſitum aliud conficitur,quod electuarium Papæ vocatur,cuius deſcriptio à Guidone ponitur, hoc modo. Rec. granorū iuniperi drac. ij.ſ caryophyllorū, macis, nucis moſchatæ,Zingiberis albi,Zedoariæ an.drac.ij.gentianæ,tormētillæ,herbæ tunicæ,dictamni albi,radicum ariſtolochiæ rotundæ,& longę, an.drac. ij. ſ.ſaluiæ , rutæ. balſamitę, menthę criſpæ, radicum chelidoniæ an.drac. j. baccarum lauri , doronici,croci orientalis,ſeminum acetoſę , ſeminum citri,ſeminum ocymi, maſtiches,thuris,boli armenę,terrę lēniæ,ſpodii præparati,oſſis de corde cerui,raſurę eboris , margaritarum præparatarum, coralliorum rubrorum,fragmentorū ſaphyri, fragmentorū ſmaragdi,ligni aloes,ſantali rubri,citrini,muſcellini,an.drac.ſ.cōſeruę roſarū,cōſeruę bugloſsæ, conſeruę nymphęæ, theriacę electę an. vnc.j.ſacchari optimi lib.iij.diſſoluatur ſaccharum cum aqua ſcabioſę,& roſarum , addendo camphorę ſcrup.j miſceantur omnia ut artis eſt.

Diaſcordium Fracaſtorij.

Ponitur & à Hieronymo,Fracaſtorio lib.tertio cap 7.electuariū,quod appellat Diaſcordium,& inquit,quod hoc feliciter vtitur,in quib9 Theriaca locum non habet,vt pueris,& grauidis,in peſte correptis,ac extremè deſperatis, cuius talis eſt deſcriptio. Rec: cinnamomi,caſſię ligneæ an. vnc.ſ ſcordij veri vnc.j.dictamni cretici, tormentillę, biſtortæ an. vnc.ſ. galbani, gummi arabici an.vnc.ſ. opij drac. j.ſ.ſtyracis calamitę drac.iv. ſ. ſeminum acetoſę drac. j. ſ.gentianę vnc. i.boli armenæ vnc. j. ſ. terrę lemnię, vnc. ſ. piperis longi , zingiberis an. drac. ij. mellis albi lib. ij. ſ. cōſeruę roſarum lib. 1.vini aromatici lib.ſem. miſce,& fiat electuarium ſecundum artem. Et inquit,ego (quod in mediū afferam) non aliud maius remedium excogitare ſcio,quam hoc,quod habet,ſucci luiulę vnc. ij.ſucci citrīi vnc.j Diaſcordij drac. ij. ſpecierū cordialium,ſpecierum electuarij de gemmis an.ſcrup.j aceti vnc.j.omnia bene miſceto,& totū haurito,quod ſi nihil iuuabit,ſcito morbū eſſe maiorē quā humana remedia.

Neque

Antidotum Matthioli mirabile.

Neque silentio inuoluam antidotum illud mirabile à Matthiolo cõfectũ, quod appellat contra venena lethalia, & pestẽ, quod tale est. Rec. rhabarbari, rhapõtici, rad. phu, acori, rad. cyperi, quinque folij, rad. tormentillę, rad. aristoloch. rotũdę, rad. pœonię, helenii, rad. costi, iridis, rad. chamęleontis albi an. drac. iij. rad. galangę, rad. imperatorię, rad. dictamni albi, rad. angelicę, rad. millefolij, rad. filipẽdulę, rad. doronici, rad. zedoarię, rad. zingiberis an. drac. ij. agarici drac. iij. libanotidis maris, gentianę, morsus diaboli an. drac. ij. ſ. seminis mali citrii, sem. viticis, sem. cocci infectorij, sem. fraxini, sem. acetosæ, sem. pastinacę syluestris, sem. napi, nigellæ, sem. pœonię, ocimi, sem irionis, thlaspi sem. fęniculi, sem. âmeos an. drac. ij. baccarũ lauri iuniperi, baccarũ hederę, baccarũ smilacis, cubebarũ an. drac. j. ſ. foliorũ scordii, fol. chamędryos fol. chamępityos, fol. cẽtaurii minoris, fol. stœchadis, fol. nardi celticæ, fol. calaminthæ, fol. rutæ an. drac. j. ſ. fol. menthę, fol. betonicę, fol. verbenacę, fol. scabiosæ, fol. cardui benedicti, fol. melissæ an. drac. j. ſ. dictamni cretẽsis drac. iij sampsuchi, hyperici, iunci odorati, marrubij, galãgæ, sabinę, pimpinellæ an drac. ij. caricarũ, nucum iuglandium, pistaciorum an. vnc. iij. myrobolanarũ emblicorum vnc. ſ. florũ borraginis, florum buglossæ, florũ rosarum, florum lauẽdulę, florum saluiæ, florũ rosmarini an. scrup. iv. croci drac. iij. cassię odoratę drac. x. caryophyllorum, nucis moschatę, macis an. drac. ij. ſ. piperis nigri, longi, santalorum omnium, agallochi an. drac. j. ſ. cornu cerui vnc. ſ. vnicornu drac. j. ossis cordis cerui, ramentorũ eboris, virgę ceruinę, castorii an scrup. iv. terræ lẽnię drac. iij. opii drac. j. ſ. margaritarũ Oriẽtaliũ, fragmẽtorũ smaragdi, fragmẽtorũ hyacinthi, corallii rubri an. drac. ſ. camphoræ drac. ij. mastiches, thuris, styracis, myrrhæ, gummi arabici, terebinthinæ, sagapeni, opopanacis, laserpitij an. drac. ij. ſ. moschi odorati, ãbræ an. scrup. j. sem. olei vitrioli vnc. ſ. specierũ cordialium, specierum diamargariti, specierũ diamoschi, diambræ, specierũ diagemmæ, trochiscorum camphoræ an. drac. ij. ſ. de uipera vnc. ij de scylla drac. ij. ſ. succi acetosæ, succi sonchi, succi scordij, succi echij, succi buglossi, melissę an. lib. ſ. hypocistidis drac. ij theriacę electę, mithridatij optimi an. drac. vj. vini odorati lib. iij. sacchari albissimi lib. viij. fiat elect.

Electuarium Ferdinandi Imperatoris.

Est & electuariũ contra pestẽ, Ferdinandi Imperatoris, quod ponitur ab Augustano medico, & sic cõficitur. Rec. boli armenæ pręparatæ vnc. ſ. rasurę cornu cerui, seminũ citrii, sem. aurãtiorũ, sem. limonũ an. drac. iij. dictamni albi, cinnamomi electi an. drac. ij. caryophyllorũ, rosarũ rubrarum, coriandri pręparati, sem. perforatę, rasuræ eboris an. drac. j. ſ. xyloaloes, nucis moschatæ, maioranę, granorum iuniperi, ossis de corde cerui, sem. anisi, sem. perfoliatæ, radicum tormentillæ, rad. scabiosę, rad. buglossæ, santalorũ omniũ an. drac. ſ. saphyri, hyacinthi, smaragdi, rubini, granati, præparatorum an. scrup. j. misce.

Ele-

Electuarium pestilentiale medicorum Basileensium

Electuarium pestilentiale vocatum ponitur à Medicis Basileensibus hoc modo. Rec. radicũ angelicæ satiuæ, radicum imperatorię, rad. zedoariæ, sem. angelicæ domesticæ, granorum iuniperi, rutæ, boli optimi finissimi, cinnamomi electi, an. drac. ij. radicũ angelicæ syluestris, rad. tormentillæ, rad. chamæleontis, carlinæ dictæ, rad. asclepiadis, siue chelidoniæ, rad. pimpinellæ, rad. morsus diaboli, rad. phu ueri domestici, acetosæ, sem. citrii, vel limonũ, vel aurãtiorũ, sem. cardui benedicti, baccarũ lauri, foliorũ sabinæ, fol. cardui benedicti, florum lauendulæ, rosarũ rub. croci, opij, myrrhę optimę, thuris, rasurę cornu cerui an. drac. j. rad. aristolochię nostrę vulgaris, rad. gentianę, rad. acori, siue calami aromatici, corticum laureolę incisorum, & in aceto per noctem maceratorum, rursumquè exiccatorum, summitatum centaurij minoris, piperis longi, maceris, euphorbij an. drac. ſ. fiat puluis ad electuariũ conficiendum ex eo, cui adde, nucum iuglandium nõ rancidarũ, pulpę ficuũ optimarum ana vnc. ſ. succi acetosę, vini pręstantissimi an. vnc. j. ſ. sacchari finissimi vnc. iij. mellis purissimi vnc. xvj. fiat electuariũ. Ad tabulas formandas accipe pro drac j. puluerum, sacchari vnc. j. in aqua conuenienti dissoluti, fiant tabulę. De electuario datur ad præseruationẽ drac. ſ. singulis, vel alternis diebus; ad curationem vero drac. j.

Antidotum Adami Loniceri.

Neq; vllo pacto prętermittam Antidotum, quod ponitur ab Adamo Lonicero, quod certe est mirabile Rec. rad. angelicę, rad. gentianæ, rad. zedoariæ, rad. tormẽtillę, rad. dict. amni cretici, rad. pimpinellę, rad. valerianę, rad. ostrucij, radic. morsus diaboli, radic. arist. rotundæ, radic. asari, radic. serpentarię, radic. leuistici, radic. cardopatij, radic. petasitidis, herbar. scordij, Rut. cardui benedicti, galegę (cuius defectu augeatur quantitas scordij) florum calendulę, sem. citrii, sem. acetosę, baccarũ lauri, ossis de corde cerui, cornu cerui pręparati an. drac. ij. croci, masliches, thuris, santalorum omnium an. drac. j. cinnamomi, myrrhę, boli armenæ pręparatæ, terrę sigillatę, florum sulphuris, camphorę an. vnc. ſ. specierum Diagemmę cal. & frig. specier. diamarg. calid. & frigd. specierum diambræ, specierum cordialium an. drac. j. succi scordij, succi calendulę, succi baccarum ebuli an. vnc. j. Theriacę Andromachi vnc. vj. mithridatii, electuarij de ouo an. vnc. ij. aquę vitę cõtra pestẽ vnc. ij. commisceantur omnia, & cum syrupo acetositatis citrii, vel cũ melle despumato optimo quantum sufficit incorporentur secundum artẽ ad formam opiatę. Dosis est a drac. j. ad drac. ij. pro ętatis ratione. Multa alia posse m enumerare antidota: at quia omnia simplicia bezaartica, in his recondita esse puto, ideo ea relinquo. Verũ aduertatis, discrimen esse inter ea, quæ interius assumuntur, & ea quæ exterius applicantur: quæ enim extra applicantur, nequaquã astringentia esse debent; quę verò intus assumuntur, licet modicè astringant, non sunt tamen improbanda, quando scilicet dantur cũ aperientibus, & in pauca copia. Hoc colligitur ex Gal. 5. de simp. med. 12.

vbi

vbi voluit, absinthium intus assumptum expurgare, aperire, euacuare; extra vero applicitum nequaquam talia operari. Quare margaritis, & id genus alijs intus vti licet. Sed quærere posset aliquis, expediatnè Theriaca vti in febre pestilēti. Cui respōdemus, quod si fide dignus est Auic. nequaquā ea vti licet: & ideo ipse capite de præseruatione probat Theriacam, & Mithridatium: in capite verò de curatione, nequaquā: immò dat potius Trochiscos de camphora, vtiturq; refrigerantibus. Attamen accedentes ad vera fundamenta dicimus, quod ratione feb. pestilentis, conuenit Theriaca, quoniam attenuando aperit, siccat superfluas humiditates; maximeq; aduersatur causæ pestilenti, roboratquè etiā proprietatē, tū cōmunē, tùm etiam determinatā; conficitur nāq; Theriaca ex pluribus medicamentis, quorū aliqua communē, aliqua determinatas respiciunt proprietates: & ideo est auxiliū pręstantissimū ratione febris pestilentis, modo tamen adsint permittentia. Videamus ergo an adsint permittentia, & an adsit aliquod prohibens. Calor febrilis nō prohibet, quonia cū Theriaca sit medicamentū calidū in primo, & siccum in secundo, ideo caliditatis ratione non prohibetur; sed prohibetur tantū ratione viriū: sicuti etiam venæ sectio in synocho, in qua, licet secanda sit vena omnino, non secatur tamē, si talis febris sit in puero, quia ætas puerilis sectionē venæ prohibet. A simili dicendū est, quod vires in febre hac labefactatę Theriacā prohibēt: vnde medici in pueris pestilēti febre laborantibus dant scordiū, non antē Thericā, cū tamē scordiū sit calidius Theriaca: sed hoc faciūt, quia in pueris languet proprietas, quæ extinguitur ab actiuitate proprietatis Theriacæ, sicuti extingui solet exigua flamma à magna. Labefactatur autē proprietas tunc potissimum, quando est morbus, in quo viget, non modo malignitas, & causa venefica, sed est etiam intemperies in solidis cordis, veluti in febre pestilenti, vt supra diximus.

An liceat vti Theriaca in curatione febris pestilentis.

Propterea si dixit Gal. alexiteria homines interficere, nisi dentur in valde pauca quantitate, hoc est intelligendū præcipuè de corporibus ægris languentibus secundum solida. Atquè augetur discrimen: quoniā dicit Gal. primo de antidotis inter initia, quod ante venenum portio assumpta iuuans, nihil facit post venenum, nisi in quadrupla proportione exhibeatur: nec semel tantum, sed etiā bis in die, vnde necessario extingueretur proprietas, & ex consequenti perderentur homines: & eò magis hoc est intelligendum, quo exquisitior est febris pestilens, quò magis viget malignitas illa, quoniam tunc magis etiā labefactata est proprietas corporis. Quare consulo, vt nequaquā Theriacā detis: quod si aliquando ex Theriacæ exhibitione sanati fuere febricitantes isti, in causa huius fuit, vel quia febris illa non erat verè febris pestilens, vel quia Theriaca illa non erat bona; id est, non habebat eā vim, quā habere debet bona Theriaca. Præterea iudicium est difficile, fortè illi resti-

Gal. locus declaratur.

tuti

tuti fuere sanitati ob aliquod aliud auxilium. Quado exterius applicãda sunt medicamenta, non applicetis astringentia, vt isti faciunt, qui applicant vnguentum santalinum, & aquam rosaceam, sed applicetis refrigerantia sine astrictione, fiantq; epithemata ex aqua acetosæ, ex acido citrii, ex aceto, & huiusmodi, quæ sunt facilia. Sed quid dicendũ de Theriaca? Quid de oleo Serenissimi Ducis nostri clementino dicto? Quid de oleis de scorpionibus Matthioli Illustrissimæ Communitatis Ferrariæ, ac de oleis, quæ fiunt ex Theriaca destillata. Si calor in exterioribꝰ sit remissus, qualis vt plurimũ solet esse in febribꝰ pestilẽtibus, tũc hæc applicare licet regioni cordis, & arterijs manuũ, & temporũ. Verum dicet quis, cur concedis tu Theriacã exterius; intus vero non? Respondeo, quoniã Theriaca, (quod dico de Theriaca, idem etiam de reliquis theriacalibus intelligo) intus assumpta celerrimè agit: exterius verò apposita sensim operatur; ita vt proprietas ipsi resistere possit.

Diæta.

Postremo quantum ad viuendi rationem, difficultas tantum est, vtrũ liceat vti copiosiore cibo, necnè. Auic. cap. proprio videtur admittere paucum cibum; in quo etiam capite idem videtur concedere copiosum. Gal. in magna corruptione primo Aphor. 17. cibum admittit copiosũ. Hippo. contradicit 2. Aphor. 10. impura corpora quanto magis nutries, tantò magis lædes. Aetius iubet in febre pestilenti alenda esse corpora cibis copiosis, etiam alterantibus. Quid ergo agendum? Confugiendum est ad rei naturã, summa adest in hac febre corruptio: & ideo oportet maximè alterare cibaria, cum copiosa acetosa, cum copioso citrio: Virtus etiã ipsa indicantium regina in hac febre est debilis, & ideo indicat sui custodiam; deficit enim alimentum, eo quod putrescit succus alimentalis: quare egemus etiam cibo alimentali. Verum, quia virtus nõ est robusta, ideo oportet partiri cibum in plures vices, eumquè dare sæpè, & in pauca quantitate, quiq; sit, & alimentalis, & medicinalis. Reliqua patent cibaria ex dictis in libro primo, vbi egimus de ratione victus febrium putridarum in genere.

De potu in febribus pestilentibus.

Quoad potum, si qua in febre cauendum est à vino, in hac potissimũ est cauendum: adest enim intemperies robusta in solidis cordis, vt maximum immineat hecticæ febris periculum. Propterea potestis succurrere viribus debilibus, destillato, quod plus nutrit, quam vinum: nisi tamen adsit syncope, nam vbi adest lapsus virium ratione spirituũ, tunc eo modo occurrere oportet, quo docuimus in cura febrium syncopaliũ. Hæc de febribus pestilentibus, dicta sufficiant, post quas cum nihil amplius dicendum supersit, huic tam communi, quàm peculiari febrium putridarum tractationi finem imponemus.

F I N I S.

005644114

